

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

**«ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА
УНІВЕРСАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ
РІВНЯХ»**

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
08 грудня 2023 р.*

**Дніпро
2023**

Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.); укладач: канд. юрид. наук, доц. Л.А. Філяніна Дніпро: Університет митної справи та фінансів; 2023. 575 с.

Друкується в авторській редакції

Збірка містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, в якій взяли участь науково-педагогічні працівники установ вищої освіти України, здобувачі вищої освіти, та інші. Тематика тез доповідей охоплює актуальні питання захисту прав людини у мирний час та під час збройних конфліктів, захист прав уразливих груп населення, плюралізм підходів поняття «міжнародні стандарти прав людини» та інше.

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції можуть бути використані науково-педагогічними працівниками для підготовки до занять з теорії права і держави, конституційного права, міжнародного права, міжнародного захисту прав людини, права Європейського Союзу та інших дисциплін, а також для розробки підручників та навчальних посібників. Збірник буде корисним для здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять із зазначених навчальних дисциплін.

Оргкомітет не несе відповідальності за зміст та автентичність тез, опублікованих у збірнику. Всі матеріали подано в авторській редакції та виражають персональну позицію учасника конференції.

ЗМІСТ

Гавриленко Олександр Анатолійович ПРАВА ІНДИВІДА В ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ПОЛІСАХ ПЕРІОДУ РОЗКВІТУ ДЕМОКРАТІЇ: ФОРМУВАННЯ ПІДМУРКУ МАЙБУТНІХ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	22
Головкін Богдан Миколайович ПРАВО НА БЕЗПЕЧНУ ТРАНСПОРТНУ МОБІЛЬНІСТЬ.....	25
Зозуля Олександр Ігорович ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ № 9649 ЩОДО СПРАВЕДЛИВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....	27
Кучук Андрій Миколайович ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ.....	31
Легка Оксана Володимирівна ПРАВО НА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ.....	33
Мушенко Віктор Васильович АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	35
Пекарчук Володимир Михайлович ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ.....	39
Рябовол Лілія Тарасівна ПРАВА ЛЮДИНИ: ДИСКРИМІНАЦІЯ / ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ.....	41
Сироїд Тетяна Леонідівна ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	45
Хрідочкін Андрій Вікторович СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НОРМАМИ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	48
Шамрасва Валентина Михайлівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	52

Шевчук Ірина Богданівна, Яковець Ірина Вікторівна СВОБОДА СЛОВА ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЗМІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	55
Бабанін Сергій Володимирович НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТВОРЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ГРУПИ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	58
Бадак Максим Станіславович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ОСВІТУ.....	60
Білан Ірина Анатоліївна ЩОДО ВИЗНАННЯ РОСІЙСЬКИХ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ ТЕРОРИСТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	62
Булавіна Світлана Євгенівна ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	65
Голота Наталія Петрівна ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	68
Домбровська Олена Миколаївна, Мірошніченко Вероніка Олександрівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	71
Зубрицький Олександр Володимирович ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ	75
Іваній Олена Миколаївна ВІКОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ.....	76
Капленко Галина Вікторівна, Козерема Вікторія Андріївна ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	78
Костенко Ірина Валентинівна, Ляхімець Вероніка Юріївна ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	80

Костенко Ірина Валентинівна, Михалюк Аліна Костянтинівна,
ФІНАНСИ, ОБЛІК ТА АУДИТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ.....82

Лабенська Лілія Леонідівна
ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ.....84

Леонова Наталія Василівна, Мостовенко Катерина Юріївна
СТУПІНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ Є ЦІННІСНИМ
ОРІЄНТИРОМ.....87

Лесь Ірина Олександрівна
ОСНОВНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОГОВОРИ ТА
БАГАТОСТОРОННІ УГОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
УТИЛІЗАЦІЇ ЯДЕРНИХ ВІДХОДІВ.....88

Ломакіна Анастасія Андріївна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ
ПОРУШЕНОГО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....91

Макеєва Олена Миколаївна, Кабанець Єлизавета Миколаївна,
ДЕМОКРАТІЯ І ПРАВА ЛЮДИНИ.....95

Максимова Анна Ярославівна, Слабенко Владислава Володимирівна,
ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ.....98

Максимова Анна Ярославівна, Стоєва Тетяна Володимирівна
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В
УКРАЇНІ.....100

Михайлевська Катерина Дмитрівна
ЗНАЧЕННЯ МААСТРИХТСЬКОГО ДОГОВОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....103

Негребецький Владислав Валерійович
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ВІД
НАСЛІДКІВ ВІЙНИ.....106

Осташова Валерія Олександрівна
ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ПІД ЧАС
ВІЙНИ.....108

Передерій Олександр Сергійович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	110
Реньов Євген Владиславович ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....	112
Рибалко Гліб Сергійович ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ВЕТЕРАНСЬКИХ ПОЛІТИК ПОТРЕБУЄ ЗМІН.....	115
Сорокіна Світлана Вікторівна, Акмен Вікторія Олександрівна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СПОЖИВАЧА У КОНТЕКСТІ НОВОГО ЗАКОНУ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ».....	117
Стрижак Ія Володимирівна ЩОДО ПРОБЛЕМИ НЕВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ УКРАЇНСЬКИМИ КОМПАНІЯМИ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ З ІНОЗЕМНИМИ КОНТРАГЕНТАМИ.....	120
Теремцова Ніна Володимирівна АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	122
Толкачова Ірина Анатоліївна, Гедзун Максим Андрійович ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	125
Філяніна Людмила Анатоліївна ВІЙСЬКОВИЙ ЛІКАР: ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ ЧИ МЕДИК (ОКРЕМИЙ АСПЕКТ).....	127
Фомін Павло Вікторович ДЕЯКІ АСПЕКТИ УРЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНІХ ТРУДОВИХ СУПЕРЕЧОК У МЕЖАХ ОБСЄ.....	129
Фоміна Ліна Олександрівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТАТНЄ ХАРЧУВАННЯ.....	132
Шаповалова Ірина Борисівна, Гошко Галина Олексіївна УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО	

ЗАКЛАДУ З УРАХУВАННЯМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ.....	РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ 135
---	------------------------------

Шаповалова Ірина Борисівна СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБЛЕННЯ ВЛАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДІЄВИХ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	138
--	-----

Шаповалова Ірина Борисівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	140
--	-----

Агаєв Фаталі Самір огли ПРИНЦИП МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	143
---	-----

Бабич Поліна Анатоліївна ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	146
--	-----

Баленко Гліб Богданович ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	149
--	-----

Батвіньєв Вадим Олександрович ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ҐЕНДЕРУ.....	152
---	-----

Бєглов Антон Віталійович ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РІВНОСТІ В КОНТЕКСТІ МИРУ.....	155
--	-----

Бєзрідня Вікторія Олексіївна ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	157
---	-----

Бичок Софія Володимирівна АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	159
---	-----

Білан Софія Андріївна ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	162
---	-----

Білан Софія Андріївна КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	165
--	-----

Бірук Олена Миколаївна АНАЛІЗ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	168
Бойко Анастасія Андріївна ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	170
Бойко Вероніка Романівна ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ.....	173
Бондар Владислав Володимирович МЕТОДОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: СПЕЦИФІКА СТРУКТУРНОГО БАЧЕННЯ.....	176
Борозенна Анастасія Михайлівна НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ.....	178
Букатіна Вікторія Олексіївна ДО ПИТАННЯ ЩОДО ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....	180
Булах Анна Ігорівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ.....	182
Василенко Софія Миколаївна ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ.....	185
Ведмеденко Аліна Сергіївна РОЛЬ ДЕМОКРАТІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРУ І БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	187
Вишня Анна Ігорівна ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК НА РОБОТІ.....	190
Візер Анастасія Євгеніївна ДИСКРИМІНАЦІЯ НА ҐРУНТІ СТАТІ, РАСОВОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ І ВАЖЛИВІСТЬ БОРОТЬБИ З НЕЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	192

Войтович Анна-Марія Ігорівна ОБРАЗА ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	195
Воронін Артем Сергійович ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІКУ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	198
Гайчук Анастасія Сергіївна ВВІЧЛИВІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....	200
Гамера Олег Андрійович ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	202
Ганжа Владислав Вікторович РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ: ВПЛИВ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	204
Герасюта Кристина Артемівна ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА КОЛЬОРОМ ШКІРИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	206
Гладкий Андрій Олегович ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ТЕРОРИЗМУ В МЕЖАХ АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ.....	208
Гнітецька Маргарита Сергіївна, Ясінська Валентина Юріївна ПРАВО НА СТРАЙК ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ.....	210
Голишевський Андрій Олегович МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	213
Гончар Кароліна Сергіївна ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	215
Григорян Мері Рафіківна ПРЕЗУМПЦІЯ – ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	217

Гришаков Максим Володимирович ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СЕКТОРІ РИБАЛЬСТВА В МЕЖАХ ІНТЕРПОЛУ.....	220
Гурін Богдан Михайлович ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ КРИПТОІНДУСТРІЇ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН	223
Данильчук Олександр Вікторович РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУДОВОМУ ПЕРЕСЛІДУВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ.....	226
Доля Віталій Володимирович ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВА БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	229
Дрижакова Діна Юріївна ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ. НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	232
Дузяк Катерина Василівна, Любас Катерина Русланівна РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР.....	235
Дуняшенко Олександр Олександрович МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	238
Дуняшенко Олександр Олександрович МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	241
Євсюков Євген Володимирович ВОЄННИЙ СТАН ЯК ЧИННИК ЗМІНИ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	244
Єфанова Дар'я Валентинівна РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	246

Желдубовська Анастасія Вячеславівна ФЕНОМЕН «СКЛЯНОЇ СТЕЛІ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТАХ – ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	249
Заїка Каріна Олександрівна, Саджениця Катерина Віталіївна ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ: ШЛЯХИ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ РІВНОСТІ.....	253
Запорожченко Валерія Олексіївна ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ.....	255
Захожай Костянтин Сергійович КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА МОБІНГУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ.....	258
Земляна Ангеліна Борисівна МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	261
Зімовська Ярослава Михайлівна ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ-ЖЕРТВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МЕТОДИКОЮ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА».....	264
Іваній Владислав Ігорович ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	267
Іванова Богдана Денисівна ЩОДО КОЛА ОСІБ, ЯКІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ МАЮТЬ ПРАВО НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ	269
Івченко Владислав Олексійович ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ З ПОГЛЯДУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	271
Калюжна Анна Олегівна РОЛЬ АДВОКАТА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ОБВИНУВАЧЕНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	273
Карпесв Олексій Михайлович ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ МІГРАНТІВ.....	275

Карпесв Олексій Михайлович ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ.....	278
Карпенко Анна Миколаївна ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ В АСПЕКТІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	280
Касьян Ангеліна Русланівна РЕПРЕСІЇ ВЛАДИ РФ ПРОТИ КРИМСЬКИХ ТАТАР В АР КРИМ ПІСЛЯ 2014 РОКУ: РЕАКЦІЯ СВІТУ ТА УКРАЇНИ	283
Кириченко Данило Олександрович ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ.....	286
Кірсанова Тетяна Іллівна ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 2 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	288
Кіхтенко Анна Валеріївна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ.....	291
Клінова Софія Романівна ПРОВЕДЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК: ЗМІНИ ТА ФОРС- МАЖОРИ	294
Кожем'якіна Ірина Віталіївна ПРИМУСОВА МОБІЛІЗАЦІЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ : ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ К КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	297
Козловська Анастасія Костянтинівна ПРЕДСТАВНИЦТВО У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ.....	299
Козловська Анастасія Костянтинівна ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ.....	301
Коротич Олег Владиславович ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ.....	303

Косаревська Аліна Вікторівна ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА НА ЗАХИСТІ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ.....	307
Кошутський Андрій Сергійович АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	309
Кравець Владислав Ігорович ГАРАНТІЇ ПРАВ ДИТИНИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ПРИНЦИПИ ТА ЗАХОДИ ЗАХИСТУ.....	312
Кутіщев Святослав Вячеславович БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ ДЕРЖАНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ГРОМАДЯН: ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ.....	314
Кутіщев Святослав Вячеславович ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	318
Левченко Юрій Вікторович РОЛЬ УПРАВЛІННЯ СЛУЖБ ВНУТРІШНЬОГО НАГЛЯДУ ООН У ДОТРИМАННІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	320
Лисенко Аліна Олексіївна ЗАХИСТ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....	323
Литвинова Анна Павлівна ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ: ВІД ОХОРОНИ ПРАВ ДО РОЗВИТКУ.....	326
Лісова Єлизавета Валеріївна СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ ТА ЙОГО АСПЕКТИ.....	328
Лукашенко Станіслав Олексійович ГРОМАДЯНСТВО ЯК ФАКТОР ДОПУСКУ ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	330
Лутай Дарина Анатоліївна ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	333
Лутай Дарина Анатоліївна ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	336

Ляшук Анна Володимирівна ІНСТИТУТ СМЕРТНОЇ КАРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	339
Малахова Вікторія Вікторівна ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ.....	341
Маленок Олександр Петрович ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ.....	344
Маринич Данило Валерійович МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	346
Мартюхіна Наталя Олександрівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ ТА МОВІ ВОРОЖНЕЧІ РАСИСТСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	349
Мацюк Аліса Ігорівна МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	352
Мачило Анна Павлівна АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇНАХ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВИ ШВЕЙЦАРІЇ).....	355
Мельник Вероніка Миколаївна, Шутьгач Іван Сергійович ДЕМОКРАТІЯ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	357
Миколаєнко Тетяна Володимирівна ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	359
Миколок Наталія Володимирівна БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	361
Міхненко Софія Олександрівна ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	364

Насібович Валентина Валеріївна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЦИФРОВИХ РЕСУРСАХ.....	368
Невінчана Ксенія Едуардівна ПРОБЛЕМАТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ НИМ ПРАВ НА РЕПУТАЦІЮ, ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ.....	370
Невінчана Ксенія Едуардівна ПОТРЕБА У ВІДНОВЛЕННІ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....	373
Негода Михайло Сергійович АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ.....	377
Ничипорук Дана Валеріївна РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	379
Ніколаєнко Леонід Анатолійович, Холод Олександр Борисович РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	380
Онопко Єгор Ігорович ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	383
Осіпчук Жанна Вікторівна СТАТУС СЛІДЧОГО ТА ГАРАНТІЇ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ.....	387
Охримчук Діана Володимирівна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	390
Пайос Аліса Єгорівна ООН ЯК ГАРАНТ МИРУ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	392
Панєваж Дарина Вадимівна ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ.....	396
Пекарчук Альона Володимирівна ПРАВОСУДДЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ.....	397
Петруновська Дар'я Богданівна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЖІНОК.....	400

Проворова Катерина Дмитрівна ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ.....	403
Підлужний Василь Михайлович ЗАХИСТ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЧЛЕНА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ.....	405
Плугатор Катерина Василівна ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОМУ КРИМУ.....	408
Подгорна Анастасія Віталіївна ОСОБЛИВОСТІ АФРИКАНСЬКОЇ, АРАБСЬКОЇ ТА АЗІЙСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	411
Полтавець Олександр Сергійович МІРИЛО ПРАВОВЛАДДЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	414
Пономаренко Марія Михайлівна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: У РАМКАХ ДІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	417
Проворова Катерина Дмитрівна, Мартінес Вега Олександра Віталіївна ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНОЛОГІЇ.....	420
Псьота Тетяна Володимирівна ВИТОКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА.....	422
Пятенко Дар'я Олександрівна ДЕМОКРАТІЯ, ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА НА ЗАХИСТІ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ.....	424
Рапацька Олена Сергіївна ЗНАЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ЇЇ ЖИТЛІ.....	425
Рєпін Данііл Андрійович РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА КРИПТОВАЛЮТИ.....	428

Рожков Андрій Ігорович ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ОЦІНКА ПОПЕРЕДНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	432
Руденко Катерина Віталіївна ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ВІДПУСТКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	435
Рудик Валерія Денисівна ВІДМІННІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ТА НЕМІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	438
Савченко Дмитро Віталійович ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	442
Сахно Дар'я Олександрівна ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖНАРОДНИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ЗЛОЧИНАМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ.....	444
Сидоренко Андрій Антонович ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОЖНИЙ ДОСВІД.....	447
Сиромятников Едуард Олександрович ПОЗОВ В ІНТЕРЕСАХ СУСПІЛЬСТВА В СПРАВАХ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	451
Сігалова Юлія Олександрівна ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРАВ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	454
Сірант Марина Олександрівна ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ : ПОРУШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	458
Смирнов Олександр Олександрович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНИНА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	460
Смоляр Владислав Сергійович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	463

Сокура Аліна Ігорівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	465
Сорока Богдан Андрійович ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	468
Спиця Каріна Анатоліївна ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	470
Співак Вікторія Русланівна ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	473
Тарасик Надія Костянтинівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	476
Тарасова Карина Юріївна ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.....	478
Тетерук Даніїл Андрійович ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	480
Тилик Олександра Олександрівна ПРОТИДІЯ ЯДЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	481
Тимчишин Анастасія Володимирівна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	484
Тіщенко Владислава Віталіївна ОХОРОНА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	486
Ткаченко Маргарита Вікторівна НЕО-РАСИСТСЬКІ НАРАТИВИ В МАС-МЕДІА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: НЕОБХІДНІСТЬ ВРАХУВАННЯ УКРАЇНОЮ.....	488

Ткаченко Сергій Васильович
НАВИЧКИ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ
РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ.....492

Токар Інна Ігорівна
ПЕРСПЕКТИВА ГІБРИДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ СУДІВ ДЛЯ УКРАЇНИ
ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ.....495

Токарік Єлизавета Валеріївна
ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЖІНКИ (ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТАНДАРТІВ) В УМОВАХ ВІЙНИ.....498

Трубіцина Ганна Юріївна
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ.....500

Фасенко Віолетта Віталіївна, Черниш Татяна Вікторівна
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У
СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ
КОНФЛІКТІВ.....503

Федорчатенко Валерія Олександрівна
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ
УКРАЇНИ.....506

Філонова Анастасія Олександрівна
ЗАХИСТ ПРАВ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ЛЮДЕЙ.....508

Хаврюк Анастасія Ігорівна
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС СУЧАСНОЇ ВІЙНИ.....511

Халимендик Влада Миколаївна
НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТА
ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (НА ПРИКЛАДІ МЕЖІВСЬКОЇ
СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ).....514

Хоружа Катерина Станіславівна
МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ПРАВ
ЛЮДИНИ.....517

Христов Олександр Романович
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....520

Христов Олександр Романович ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖНАРОДНИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ЗЛОЧИНАМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ.....	522
Черниш Тетяна Вікторівна, Кириленко Вікторія Владиславівна ЕЙДЖИЗМ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ЗА ВІКОМ ГРУП НАСЕЛЕННЯ.....	525
Черниш Тетяна Вікторівна, Кондратюк Єлена Сергіївна ТЕРОРИЗМ ЯК ПЕРЕШКОДА ІСНУВАННЮ ДЕМОКРАТІЇ.....	528
Чернишова Соф'я Дмитрівна ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	531
Шам Владислава Валеріївна СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ.....	533
Шелкоплясова Олександра Сергіївна ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	536
Шестернін Артем Віталійович КОМІТЕТ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ: РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	538
Шульга Дмитро Володимирович СУБ'ЄКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	541
Шульгін Володимир Дмитрович ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	544
Щербань Каріна Сергіївна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	547
Якушева Діана Андріївна РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ.....	551
Яловець Олена Анатоліївна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	554

Яременко Олександра Сергіївна ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	556
Ярова Оксана Олександрівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	558
Гречка М. Г ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЙ ЯК НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ РІЗНОГО ВІДНОШЕННЯ У СУСПІЛЬСТВІ.....	561
Ковальчук К.О МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ.....	564
Строїч Юлія Іванівна ЕКОЛОГІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ РФ ЯК ПРЯМА ЗАГРОЗА ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	568
Радзівілл Олександр Анатолійович, Толкачова Ірина Анатоліївна ВПЛИВ ДОСЯГНЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ НАУК НА ГУМАНІЗАЦІЮ ПРАВА ЄС.....	571

Гавриленко Олександр Анатолійович,
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
д.ю.н., професор

ПРАВА ІНДИВІДА В ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ПОЛІСАХ ПЕРІОДУ РОЗКВІТУ ДЕМОКРАТІЇ: ФОРМУВАННЯ ПІДМУРКУ МАЙБУТНІХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Протягом останнього століття тема прав людини постійно зачіпається як у правознавчих дискусіях та політичних дебатах, так і в практичних, зокрема судових, спорах, під час міжнародних конференцій та дипломатичних переговорів. В Україні під час повномасштабної війни суспільний інтерес до цієї тематики особливо загострився у зв'язку з постійними порушеннями прав людини з боку окупантів, численними випадками здійснення ними військових злочинів, а також через обмеження, які викликані воєнним станом, оголошеним самою українською державою.

З-поміж розмаїття нагальних питань, що зринають в межах цієї проблематики дещо осторонь залишається проблема витоків прав людини, яка вбачається надзвичайно важливою з точки зору розуміння підґрунтя багатьох з тих проблем, які постають сьогодні, в нинішніх реаліях, коли захист прав та свобод осіб стає пріоритетним завданням як для нашої держави, так і для міжнародного співтовариства в цілому.

Питання про те хто є індивідом, людиною в повному значенні цього слова, наскільки ця особа є вільною у своїх діях, від чого залежить міра її свободи або несвободи, хвилювало людей з давніх давен. Безперечно, в жодному разі не варто абсолютизувати стан прав індивіда в античних Афінах, Ольвії або ж Херсонесі. Стародавній світ – це епоха, коли існували об'єктивні обмеження, які жодне суспільство не могло переступити. На той час це було цілком природно. І все ж таки перші стабільні умови для генезису прав і свобод людини виникли саме в античних полісах. Саме там було поставлено гуманітарні питання, звернені до всіх громадян.

Правове становище індивіда тривалий час пов'язували зі статусом вільної особи, а пізніше, в період розквіту демократії – громадянина. Раби у суспільній практиці не наділялися правами. Вільний означало «повноправна людина», рівна у своїй сім'ї, громаді та полісі. У давніх греків на ранній стадії розвитку соціальний та правовий статус був тісно пов'язаний із становищем у сім'ї. Дім, родина – це не лише вогнище, а й священне місце та засіб гарантії прав індивіда. Домовладика був опікуном та заступником членів сім'ї, жрецем домашніх богів та представником підопічних у суді.

Але для гарантій прав індивідів потрібне було ширше коло зв'язків, що спочатку компенсувала родоплемінна громада, потім територіальна. У еллінів (в тому числі й тих, що мешкали у полісах, що розташовувалися на теренах сучасної України херсонеситів, ольвіополітів та ін.) сім'ї

групувалися в особливі об'єднання родового та культового (релігійного) характеру (деми та більш широкі – фратрії). Останні організовувалися у великі об'єднання, які набували територіально-родового характеру (філи). Усі громадяни, зазвичай, записувалися до спеціальних списків за демами, філами, фратріями та родами [1, с. 61; 2, с. 50]. Акт прийняття до дему вважався свого роду випробуванням – докімасією (δοκιμασία) молодих громадян [3, с. 202], які після цього виголошували присягу, де містився перелік основних громадянських обов'язків. Прикладом її може служити присяга херсонеситів (кінець IV – початок III ст. до н.е.) [4, с. 15, 44-45].

Сукупність громадянських прав становила гідність, честь (τιμή) громадянина, який називався «повночесним» (ἐπίτιμοι), якщо користувався ними у повному обсязі [3, с. 205]. Статус політів за часів демократії, охоплював доволі широке коло їхніх суб'єктивних прав. Вони мали доступ до Народних зборів, могли брати участь у виборах та бути обраними до Ради, обіймати громадські (державні) посади (τιμοῦχίωμ), мали право законодавчої ініціативи [5, с. 155]. Пізніше, під час олігархічного правління, коли реальна влада зосереджувалася в руках відносно вузького кола аристократів, у полісах це право було обмежене. Так, в Херсонесі, починаючи з III ст. до н.е., з законодавчими пропозиціями виступають виключно магістрати [6, с. 102]. З II ст. до н.е. ці функції тут виконувалися номофілаками [7, с. 37-44], а з перших сторіч нашої ери – проедрами. Дослідники цілком справедливо розцінюють вказаний факт як показник аристократизації державного ладу.

За громадянами було закріплено також право на судовий захист порушених прав [8, № 401]. Чи не найважливішим з майнових прав громадян еллінських держав було й право набувати у власність землю та іншу нерухомість (εὐχτησις) [5, с. 156].

Як правило, загальний правовий статус громадянина доповнювався ателією (ατελεια) – правом громадян поліса на звільнення від усіх прямих податків та мит. Особа, якій надавалося право ателії, іменувалася «ентелес» (ἐντελής). Спочатку громадяни полісів зазвичай не сплачували прямих податей на користь держави. Їхнє майно, ймовірно, виключаючи рабів, на ранніх стадіях розвитку держави також не обкладалося постійними податками (за виключенням надзвичайних випадків, та й то лише у почесній формі) [9, с. 180]. Серед населення полісів у цей час панувала думка, що особисті податки мають відбиток рабства і їх сплата є приниженням для повноправного громадянина [10, с. 224]. Навіть внесення на розгляд Народних зборів пропозиції про стягнення податку вимагало попереднього ухвалення, без чого розглядалося як дещо заборонене і навіть злочинне.

Серед свобод, якими користувалися громадяни грецьких полісів, одне з чільних місць посідала ісегорія (ισηγورία, від ἴσος – рівний, однаковий та ἀγορεύω – говорити на Народних зборах) – свобода слова. Політи були впевнені у тому, що для держави немає нічого гіршого за рабство думки її громадян.

Отже, як бачимо в давньогрецьких полісах одночасно з процесами розвитку демократії відбувається й генеза одного з її базових елементів – прав індивідів (громадян). Цей процес проходив через усвідомлення їхньої гідності що було тісно пов'язано з правосуб'єктністю. З плином часу відбувалося поступове розширення та зміцнення складових правосуб'єктності («повноправності») співгромадян, полісних гарантій їхніх прав. Приблизно саме в цей час у суспільній свідомості з'являються й перші паростки розуміння самоцінності індивіда взагалі, незалежно від його становища у суспільстві. Починає визнаватися гідність людей, що не були включені до спільноти «повноправних»: іноземців, автохтонних мешканців, навіть рабів, які поступово починають набувають правосуб'єктності (нехай і обмеженої) у деяких сферах суспільного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Виноградов Ю.Г. Дорийские филоны в Херсонесе Таврическом. Вестник древней истории. 1993. № 4. С. 61-66.
2. Сапрыкин С.Ю. Гераклея Понтийская и Херсонес Таврический. Взаимоотношения метрополии и колонии в VI–I вв. до н.э. Москва: Наука, 1986. 248 с.
3. Латышев В.В. Очерк греческих древностей: в 2 ч. Ч. 1: Государственные и военные древности. Санкт-Петербург: Тип. В. Безобразова и Комп., 1888. 356 с.
4. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: стародавня доба: навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2011. 64 с.
5. Кадеев В.И. Правовое и социальное положение граждан античного Херсонеса. Проблемы античной культуры. Москва: Наука, 1986. С. 155-160.
6. Новикова Р.А. Симнамоны и номофилаки Херсонеса Таврического. Вестник древней истории. 1961. № 2. С. 102-107.
7. Гавриленко О.А., Ярмошук С.С. Номофілаки античних полісів та синдики генуезьких колоній у Північному Причорномор'ї: історико-компаративне дослідження. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2010. № 1 (48). С. 37-44.
8. Latyshev V. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini graecae et latinae. Vol. 1. Ed. 2. Petropoli, 1916. 594 p.
9. Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): монографія. Харків: Парус, 2006. 352 с.
10. Пришва Н.Ю. Історико-правовий аналіз зародження та становлення системи обов'язкових платежів. Держава і право. Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 17. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. С. 223-228.

Головкін Богдан Миколайович,
головний науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташиса, доктор юридичних наук, професор

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНУ ТРАНСПОРТНУ МОБІЛЬНІСТЬ

На Саміті Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку (2015 р.) дорожньо-транспортний травматизм і смертність визнано глобальною проблемою людства, загрозою сталому розвитку, економічному зростанню, здоров'ю і добробуту населення [1, с. 53]. Щороку в світі дорожньо-транспортні пригоди (далі – ДТП) забирають життя 1,35 млн людей, ще 50 млн отримують серйозні травми, які призводять до втрати працездатності. Понад 90 % від загальної кількості загиблих внаслідок ДТП припадає на країни з низьким та середнім рівнем доходів, хоча ці країни сумарно мають 60 % світового автопарку. Дорожньо-транспортний травматизм є основною причиною смерті молоді віком 5 – 29 років. Серед потерпілих у ДТП більшу половину становлять вразливі учасники дорожнього руху: пішоходи, велосипедисти, мотоциклісти, діти, люди похилого віку, а також особи з обмеженими можливостями [2].

У глобальному плані ООН щодо реалізації Десятиліття дій із забезпечення безпеки дорожнього руху на 2021-2030 роки (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 31.08.2020 р. № 74/299) зазначається, що дорожньо-транспортний травматизм і смертність зачіпають проблему соціальної справедливості, рівного доступу до користування безпечним і недорогим громадським транспортом у містах. Державам-членам ООН рекомендується застосовувати цілісний підхід до покращення безпеки дорожнього руху, що у контексті Цілей сталого розвитку охоплює вирішення пов'язаних з безпекою соціальних, економічних, екологічних та інфраструктурних проблем, зокрема: охорони здоров'я, сталого розвитку економіки, захисту довкілля, транспортної мобільності, рівності, гендеру, міського планування [3].

Концептуальною ідеєю глобальної та регіональної політики безпеки дорожнього руху є забезпечення балансу між задоволенням соціальних потреб у транспортній мобільності і захистом всіх учасників дорожнього руху від реальних і потенційних небезпек на дорогах. Загальноприйняте в цивілізованих демократичних країнах гуманістичне ставлення до жертв ДТП, а також політика всеосяжної підтримки постраждалих в аваріях та членів їхніх сімей сприяли визнанню права людини на безпечну мобільність серед основних прав людини, а безпеку дорожнього руху – фундаментальною цінністю. Державна політика України у сфері безпеки дорожнього руху також розвивається у напрямі впровадження міжнародних стандартів з безпеки дорожнього руху.

У національному законодавстві закріплюється право учасників дорожнього руху на безпечні умови дорожнього руху, що близьке за змістом і значенням до права на безпечну транспортну мобільність. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 р. № 3353-ХІІ (зі змінами) учасники дорожнього руху мають право: на безпечні умови дорожнього руху, відшкодування збитків, своєчасне забезпечення екстреною медичною допомогою, отримання від спеціально уповноважених органів та організацій інформації про умови дорожнього руху, оскарження дій працівників органів, що забезпечують контроль за безпекою дорожнього руху [4]. Водночас, в Україні відповідальність за безпеку дорожнього руху покладається на самих учасників дорожнього руху, які мають взаємні зобов'язання щодо виконання правил дорожнього руху, недопущення аварійних ситуацій, а у разі їх виникнення – зобов'язані негайно вжити заходи по уникненню ДТП та зменшенню їх шкоди. Фактично, право на безпечну мобільність окремого учасника руху забезпечується правомірною поведінкою і відповідальним ставленням до особистої безпеки всіх учасників, а також готовністю адекватно реагувати на несподіване виникнення аварійної ситуації з метою запобігання ДТП. Колективними зусиллями створюються умови для безпечного руху невизначеного кола учасників, стан відносної захищеності життя і здоров'я людей від руйнівного впливу ДТП. Виходить так, що реалізація права на безпечну мобільність окремих учасників дорожнього руху ставиться у залежність від виконання іншими учасниками своїх обов'язків не порушувати встановлених обмежень і правил безпеки на дорогах. Однак учасникам дорожнього руху властиво помилятися при використанні транспортних засобів і взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки, піддаватися ризику настання небажаних наслідків. Безпека людей, які пересуваються дорогами, не може бути абсолютною, вона завжди відносна, перебуває в межах допустимого ризику виникнення ДТП і заподіяння шкоди життю та здоров'ю. Відтак, право на безпечну мобільність – це можливість учасника дорожнього руху почуватися захищеним від реальних і потенційних небезпек на дорогах, свобода від страху зазнати травмування чи більш тяжких наслідків.

Слід визнати постійне існування загроз безпеці учасників дорожнього руху, а також вплив на захищеність їхнього життя та здоров'я великої кількості об'єктивних і суб'єктивних факторів ризику. А тому механізми забезпечення права на безпечну мобільність включають реалізацію концепції управління ризиками, що передбачає ідентифікацію, оцінку, обмеження чи усунення впливу пов'язаних з транспортною системою ризиків, а також зменшення вразливості осіб, які пересуваються дорогами. У зв'язку з цим, доцільно упроваджувати започаткований ООН новий підхід до забезпечення безпеки дорожнього руху і користувачів доріг, спрямований на розбудову більш поблажливий для осіб, які беруть участь в дорожньому русі, транспортної системи, що мінімізує ключові фактори

ризиків аварійності та зменшує наслідки ДТП. Зазначений підхід охоплює модернізацію доріг і дорожньої інфраструктури з метою обмеження швидкості руху та нівелювання людських помилок; забезпечення доступу населення до зручного і безпечного громадського транспорту; відокремлення огорожами та іншими інженерними спорудами руху пішоходів, велосипедистів від транспортного потоку; створення зон і островців безпеки у містах; популяризацію і заохочення використання засобів особистої безпеки; удосконалення конструкції доріг і транспорту до рівня, що унеможливує серйозне травмування або загибель людей при аваріях; автоматизація управління дорожнім рухом; розроблення безпечного дизайну велосипедних доріжок; поступовий перехід на використання низькошвидкісного електричного транспорту; створення безбар'єрного безпечного простору для маломобільних груп населення та ін. [4].

Бібліографічні посилання:

1. Головкін Б.М. Оцінка дорожньо-транспортної аварійності та тяжкості її наслідків в Україні. Проблеми законності. 2022. Вип. 156. С. 52-75. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/252879/252059>
2. Road traffic injuries. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/road-traffic-injuries>
3. World Health Organization. "Global plan for the Decade of Action for Road Safety 2021-2030» (2022). URL: <https://www.who.int/publications/m/item/global-plan-for-the-decade-of-action-for-road-safety-2021-2030>
4. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>

Зозуля Олександр Ігорович,

завідуючий науковим сектором порівняльного конституційного та муніципального права Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України,
доктор юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЄКТУ № 9649 ЩОДО СПРАВЕДЛИВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

В умовах триваючого другий рік повномасштабного вторгнення Росії до України продовжують зберігати актуальність питання належної організації публічної влади в Україні. Крім того, викликає соціальну напругу та є предметом науково-експертної полеміки проблема справедливості підходу до проведення мобілізації громадян України на військову службу, його прогалин та перегинів. З огляду на це та в контексті удосконалення правових засад протидії повномасштабному вторгненню Росії до України нами й вбачаються актуальними питання, пов'язані з проведенням мобілізації громадян України на військову службу, зокрема її впливом на організацію публічної влади в Україні.

У цьому контексті слід відзначити законопроект від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 [1], направлений на внесення змін до деяких законів України «щодо справедливої мобілізації громадян України». Водночас маємо висловити деякі зауваження до даного законопроекту, спрямовані на уточнення його положень.

Передусім, відмітимо, що назва законопроекту від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 не повною мірою відповідає його суті. Адже у ньому йдеться не стільки про зміну підходів до проведення мобілізації громадян для забезпечення її більш справедливого характеру, скільки про встановлення обмежень на зайняття широкого кола посад у державних органах для військовозобов'язаних, які не перебували мінімум шість місяців на військовій службі під час мобілізації.

Законопроектом від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 для військовозобов'язаних осіб встановлюється умова для зайняття посад Голови Антимонопольного комітету України, Секретаря РНБО України, голови місцевої державної адміністрації, Голови Національного банку України, члена ЦВК, члена Кабінету Міністрів України, Голови НАЗК, прокурора, державної служби усіх категорій, Директора БЕБ України та ін. щодо необхідності їх перебування на військовій службі під час мобілізації не менше шести місяців, якщо їм не було надано відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації.

Відповідно до ч.2 ст.38 Конституції України [2] громадяни користуються рівним правом доступу до державної та муніципальної служби. А згідно ч.3 ст.22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Передбачена законопроектом вимога щодо підтвердження перебування на військовій службі під час мобілізації не менше шести місяців стосується не всіх претендентів на зайняття відповідних посад, а лише військовозобов'язаних. Така вимога, що безпосередньо не відображає рівень компетенції та морально-ділові якості особи (необхідні для зайняття певної посади), стосуючись тільки окремої групи громадян (військовозобов'язаних), є дискримінаційною й фактично порушує рівні умови доступу до державної служби.

А встановлення законопроектом від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 нової вимоги для зайняття відповідних посад істотно звужує можливість реалізації військовозобов'язаними їх конституційного права на участь в управлінні державними справами, на зайняття посад в органах публічної влади.

Попри те, що військовозобов'язані підлягають призову на військову службу під час мобілізації, конкретне рішення про їх призов приймається не самими військовозобов'язаними, а територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки згідно мобілізаційних планів і рішень органів військового управління. Таким чином, фактичне

перебування чи не перебування військовозобов'язаним на військовій службі під час мобілізації мінімум шість місяців не може об'єктивно свідчити про його добросовісність у виконанні свого військового обов'язку. З огляду на це визначення перебування на військовій службі під час мобілізації, як умови для зайняття державних посад, навряд чи може вважатись таким, що відповідає принципу справедливості.

Крім того, згідно законопроекту від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 Прем'єр-міністр України зобов'язується заявити парламенту про свою відставку в разі відсутності підтвердження перебування на військовій службі під час мобілізації не менше шести місяців. Зазначене зобов'язання Прем'єр-міністра України не відповідає Конституції України, порушуючи конституційну природу інституту відставки, що є правом, а не обов'язком Прем'єр-міністра України. Адже згідно ч.2 ст.115 Конституції України Прем'єр-міністр України, інші члени уряду «мають право заявити Верховній Раді України про свою відставку».

Законопроектом від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 не передбачено жодного перехідного періоду. Згідно Прикінцевих положень відповідні посадові особи мають протягом дев'яти місяців після набрання чинності даним законопроектом підтвердити їх перебування на військовій службі під час мобілізації не менше шести місяців. Таким чином, якщо такі посадові особи раніше не перебували на військовій службі під час мобілізації, всі вони одночасно автоматично мали би втратити свої посади, що суттєво послабить управлінський апарат держави в умовах триваючої повномасштабної фази російсько-української війни.

Беручи до уваги, що строк військової служби мобілізованих військовослужбовців визначається періодом дії воєнного стану, а строк військової служби військовослужбовців строкової служби та за контрактом продовжується на період дії воєнного стану наразі основна частина осіб із числа військовозобов'язаних, які згідно законопроекту від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 могли би зайняти відповідні посади, все ще продовжує перебувати на військовій службі. А у разі продовження в Україні воєнного стану й після прийняття даного законопроекту більшість осіб, які відповідатимуть критерію перебування на військовій службі під час мобілізації не менше шести місяців, все ще продовжуючи перебувати на такій військовій службі, фактично не зможуть обійняти відповідні посади. Враховуючи викладене, оптимальним було би відкласти набуття чинності законопроектом від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 (у разі його прийняття) на час припинення чи скасування воєнного стану.

Ще більшої шкоди керованості та належному функціонуванню держави очікувано може завдати запропоноване законопроектом вилучення норми щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час за державними органами та органами місцевого самоврядування. Як відомо, станом на 30.06.2023 р. в Україні кількість працюючих державних службовців жінок сягнула 122410, а чоловіків 41143

[3]. Зазначені ж нововведення стосуватимуться більшості чоловіків і частини військовозобов'язаних жінок – державних службовців. Оскільки з прийняттям даного законопроєкту потенційно можуть бути мобілізовані одразу десятки тисяч військовозобов'язаних працівників органів публічної влади, може бути неможливо швидко та одночасно замінити їх іншими підготовленими кадрами, що негативно позначиться на працездатності всіх суб'єктів владних повноважень. Навіть, якщо військовозобов'язані державні службовці фактично не будуть мобілізовані, то згідно законопроєкту вони все одно автоматично мають бути звільнені за відсутності у них підтвердження проходження військової служби під час мобілізації протягом шести місяців.

Потребує більшого обґрунтування саме шестимісячний термін, протягом якого згідно законопроєкту від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 особа має перебувати на військовій службі під час мобілізації, щоб отримати змогу зайняти відповідні посади. Так, законопроєктом не враховуються випадки коли мобілізована особа була звільнена з військової служби раніше шести місяців з незалежних від неї причин (зокрема за станом здоров'я).

Крім того, вважаємо, що як виключення з передбаченої законопроєктом від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 умови для зайняття відповідних посад має бути не тільки надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, але й інші істотні обставини. Зокрема йдеться про участь військовозобов'язаного у русі опору на тимчасово окупованій території, членство у добровольчому формуванні територіальної громади, перебування у полоні тощо.

Таким чином, викладена у законопроєкті від 24.08.2023 р. реєстр. № 9649 ініціатива щодо встановлення обмежень на зайняття широкого кола посад у державних органах для військовозобов'язаних, які не перебували на військовій службі під час мобілізації, не відповідає принципу справедливості, порушує рівні умови доступу до державної служби, істотно звужує можливість реалізації права на участь в управлінні державними справами. Це, а також передбачене припинення бронювання військовозобов'язаних за державними органами та органами місцевого самоврядування може суттєво послабити управлінський апарат держави в умовах триваючої повномасштабної фази російсько-української війни, завдати значної шкоди керованості держави та належному функціонуванню всіх суб'єктів владних повноважень.

Бібліографічні посилання:

1. Про внесення змін до деяких законів України (щодо справедливої мобілізації громадян України): проєкт Закону України від 24.08.2023 № 9649. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1945780>.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Наталія Алюшина: Державних службовців в Україні стало менше на 2700 осіб. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nataliia-aliushyna-derzhavnykh-sluzhbovtziv-v-ukrainy-stalo-menshe-na-2700-osib>.

Кучук Андрій Миколайович,
професор кафедри права та методики викладання правознавства
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка,
д.ю.н., професор

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ

Однією з тематик, що набула актуальності з кінця першої половини ХХ століття і не втрачає її і нині є проблематика людських прав, зокрема їх змісту, сутності, забезпечення та ін. Одним з факторів такої перманентності вказаного питання є інтенсивний розвиток суспільства (що спричиняє зміну суспільних відносин) та інформаційних технологій.

Так, у контексті останнього слід вказати на низку положень, що підтверджують висловлену тезу.

По-перше, відзначу географічний контекст змін. Нині мобільність людини дозволяє швидко пересуватися, що вимагає необхідності комунікації та супроводжується поширенням знань про людські права, обумовлює необхідність визнання людських прав та створення умов для їх реалізації незалежно від місця перебування носія цих прав – людини. У цьому аспекті відзначимо, що за останніми даними, починаючи з 2022 року Україну залишило більше 6 млн. осіб; при цьому переважно місцем перебування осіб, які залишили територію України через війну, є європейські держави (у яких рівень забезпечення людських прав є значно вищим, ніж в інших державах). І якщо для України таке положення є відносно зрозумілим через факт повномасштабного вторгнення зі сторони Росії, то для інших держав незадовільний стан забезпечення людських прав може бути чинником зменшення кількості населення, яке за наявності умов буде обирати для свого проживання більш сприятливі умови. Так, загальновідомим є факт трудової міграції і в межах самих європейських держав.

По-друге, вкажу на інформаційний контекст змін, що включає себе низку аспектів, починаючи від доступності інформації завдяки розвитку інтернет-технологій та поширеності соціальних мереж (що не може не спричинити поширенню знань про людські права людини та основоположні свободи, а також виявлення фактів порушень людських прав) і завершуючи збільшенням можливості контролю громадян за діяльністю органів публічної влади (використання інформаційних технологій полегшує доступ до публічної інформації, робити владні органи більш відкритими та прозорими, що, у свою чергу, допомагає виявляти порушення людських прав; так, у цьому аспекті не можна не згадати обов'язок органів публічної влади надавати відкриті дані, завдяки чому в Україні систематично виявляється низка корупційних діянь, пов'язаних, зокрема, з державними закупівлями). У цьому ж аспекті додаю, що завдяки інтернет у людей є

додаткова платформа вільного вираження поглядів, що сприяє розвитку свободи слова. Що не може не відбиватись позитивно на стані забезпечення людських прав.

Водночас, не можна оминати увагою і той факт, що розвиток інформаційних технологій може мати і негативний вплив на стан забезпечення людських прав. Доволі очевидним прикладом у цьому контексті є обмеження права на приватність. Збір та аналіз великих обсягів персональних даних може призвести до порушень прав на конфіденційність та приватність. Загальновідомими щодо цього є процеси збору та обробки інформації про людину соціальними мережами, що хоча і забезпечує видачу користувачу персоніфікованої інформації (у тому числі й рекламної), однак, не може не позначатися на зменшенні приватності користувача соціальних мереж. Особливо слід наголосити на тому, що такими можливостями (контролю за людиною, її приватним життям) часто користуються органи публічної влади у державах з авторитарним чи гібридним режимом (за класифікацією Economist Intelligence Unit).

Так, згадаю «кейс Седлецької», коли 27 серпня 2018 року Печерський районний в м. Києві суд виніс ухвалу про розкриття інформації щодо «пересування її телефону» за 1,5 років (йдеться про телефон журналістки). При цьому суд вказав, що цю ухвалу зупинити не можна, вона не оскаржується за нормами Кримінального процесуального кодексу України [1]. Пізніше «17 жовтня 2019 року Печерський районний суд м. Києва в рамках досудового розслідування кримінального провадження Державного бюро розслідувань (ДБР) щодо "незаконного переправлення осіб через державний кордон України" (разом з іншими - мова йде про колишнього Президента України), надав слідчим ДБР дозвіл на тимчасовий доступ до редакційної документів програми "Схеми". Зокрема – до графіку роботи журналістів, операторів та водіїв, даних щодо оплати їхньої праці тощо. До того ж, суд "пригрозив", що якщо протягом місяця редакція не надасть правоохоронцям зазначену інформацію, то суд за клопотанням слідчих ДБР "має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей та документів"» [1].

Такі рішення були прийняті всупереч тим стандартам, що створені в межах діяльності Європейського суду з прав людини та мають застосовуватися в демократичних державах; особливо якщо мова йде про журналістів, які виступають «сторожовим псом демократії».

Окремо слід відзначити також, що розвиток суспільства та інформаційних технологій, науковий прогрес обумовили початок дискусії про формування окремих поколінь прав людини. Маю на увазі соматичні права, а також інформаційні права (права у сфері розвитку Інформаційних технологій). На сьогодні одним з дискусійних є питання існування права на доступ до інтернет-мережі. Водночас, цю проблематику, на мою думку, можна розглядати у дещо іншому контексті: наскільки у сучасному

суспільстві можливий вільний розвиток особистості без доступу такої особистості до інтернет?

Таким чином, га сьогодні можна вести мову про можливість переосмислення існуючої концепції розвитку людських прав, у тому числі й в аспекті перегляду «каталогу» прав.

Бібліографічні посилання:

1. Валерій Макеєв: Феміда облюбувала граблі під назвою «кейс Седлецької». URL <https://ukranews.com/ua/news/661732-femida-oblyubuvala-grabli-pid-nazvoyu-kejs-sedletskoyi>

Легка Оксана Володимирівна,
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та
фінансів, доктор юридичних наук, професор

ПРАВО НА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

У міжнародному праві норми, які регулюють питання забезпечення права на захист інформації, поділяють на норми «так званого» м'якого права, які мають рекомендаційний характер (Рекомендації Кабінету міністрів Ради Європи (№ R (87) 15 щодо використання персональних даних у сфері діяльності правоохоронних органів, Рекомендація № R (97) 5 щодо захисту медичних даних та ін.) та обов'язкові норми (Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини, Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою їх персональних даних (№ 108), Загальний регламент захисту персональних даних № 2016/679, Директива Європейського парламенту та Ради ЄС «Про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних компетентними органами з метою запобігання, розслідування кримінальних злочинів, ведення розшукових чи судових дій або виконання кримінальних покарань, а також за вільне переміщення таких даних...» № 2016/680). Обов'язковими для держав-членів ЄС є також норми Хартії Європейського Союзу про основоположні права, ст. 8 якої передбачено право на захист персональних даних. Зазначені міжнародно-правові акти спрямовані на гарантування як стабільності правовідносин шляхом забезпечення надійного балансу між правом людини на конфіденційність особистого життя, так і суспільними інтересами в інформаційній сфері.

Основним міжнародним документом, який регламентує право на захист інформації є Загальний регламент захисту персональних даних № 2016/679 (далі – GDPR), який має не лише пряму регулятивну дію в рамках національного права держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС), але й пріоритет у разі «конфлікту» між національним правом та регламентом. Вартим уваги є те, що GDPR заборонено здійснення будь-яких операцій з даними резидентів ЄС у країнах, де рівень захищеності персональних даних нижчий, ніж у ЄС.

На сьогодні на міжнародному рівні досягнуто певної узгодженості щодо основоположних принципів та стандартів захисту інформації і відповідних основних процесуальних гарантій, які необхідно включити до національних законодавств. Що стосується обмежень у частині щодо забезпечення гарантованих ст. 52 Хартії Європейського Союзу про основоположні права прав і свобод, а також забезпечення права на захист інформації, то вони допускаються у разі, якщо: передбачені законом; забезпечують дотримання суті права на захист інформації; є необхідними, відповідають принципу пропорційності; відповідають цілям загального інтересу, що визнаний Європейським Союзом, або є необхідними для захисту прав і свобод інших осіб [1].

До основних міжнародних принципів захисту інформації віднесено: принципи законності, чесності та прозорості; принцип обмеження мети; принцип мінімізації даних; принцип точності даних; принцип обмеження періоду зберігання даних; принцип безпеки даних; принцип підзвітності.

У першу чергу обробка приватної інформації має здійснюватися на засадах адекватності, відповідності та ненадмірності (переваги від обмеження прав мають переважати шкоду, яке воно спричиняє для реалізації відповідних основоположних прав). Це так званий принцип пропорційності, відповідно до якого обробка інформації повинна мати законні підстави [2].

Варто звернути увагу і на те, що будь-які операції (збір, обробка, захист) з приватними даними особи мають бути підпорядковані конкретним визначеним цілям. За інших умов вони є незаконними.

За відсутності підстав, передбачених законодавством, виключається також можливість доступу до персональних даних іншими особами (особливо медичної інформації).

Будь-які операції з конфіденційною інформацією особи мають тривати не довше, ніж це передбачено цілями обробки персональних даних або іншої конфіденційної інформації особи з дотриманням права бути забутих.

Варто також звернути увагу на те, що останнім часом, особливо з введенням в Україні правового режиму воєнного стану, суттєво зросла потреба у транскордонному обміні даними, особливо що стосується обміну геномною інформацією. Геномна інформація відноситься до категорії так званих «чутливих» персональних даних, обробка яких забороняється. Статтею 6 Конвенції Ради Європи № 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних передбачено, що персональні дані не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє законодавство не забезпечує відповідних гарантій. Разом з тим, окремі норми Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», який набув чинності у лютому 2023 року, мають певні правові невизначеності щодо відповідності її міжнародним стандартам у частині, що стосується дотримання права на захист інформації.

«Міжнародний досвід транскордонного обміну геномною інформацією свідчить про доцільність створення єдиної бази даних ДНК, адже за таким принципом успішно ведуться бази даних ДНК в США, Великобританії, Польщі, Німеччині, Італії, Іспанії, Франції» [3]. Однак, функціонування таких баз даних ДНК автоматично передбачає надійний технічний захист та відповідну сертифікацію.

Підсумовуючи, зазначимо, що подальша інформатизація суспільства, а це зростання обміну інформацією між публічними та приватними суб'єктами, між публічними суб'єктами в органах державної влади вимагають у першу чергу узгодженості дій між суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки у частині, що стосується забезпечення права на захист інформації.

Аналіз основних норм міжнародного законодавства свідчить про необхідність приведення вітчизняного законодавства у відповідність до основних принципів та стандартів, визначених Загальним регламентом захисту персональних даних № 2016/679.

Бібліографічні посилання:

1. Хартія основних прав Європейського Союзу. Ніццький договір та розширення Європейського Союзу. К., 2001. 124 с.
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Volker und Markus Schecke GbR та Хартмут Ейферт проти землі Гессен» від 17.06.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:62009CC0092>.
3. Парламент прийняв Закон «Про державну реєстрацію геномною інформації людини». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/parlament-priyniav-zakon-pro-derzhavnu-reiestratsiiu-henomnoi-informatsii-liudyny>.
4. Загальний регламент із захисту персональних даних № 2018/1725. URL: <http://aphd.ua/gdpr-ofitsiyni-ukranskyi-pereklad>.
5. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо забезпечення захисту персональних даних під час укладення Україною міжнародних договорів, які передбачають транскордонний обмін даними. Київ, 2021. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/transkordonna-peredacha-personalnyh-danyh.pdf>.

Мушенко Віктор Васильович

професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права, Державний торговельно-економічний університет,
доктор юридичних наук, професор,

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ

Вперше в сучасній історії незалежної України, у зв'язку з початком повномасштабної військової ворожої агресії РФ проти України, 24.12.2022 р. Указом Президента України [1] було введено правовий режим воєнного

стану. Законною підставою запровадження такого типу спеціальних режимів у державі стала пропозиція Ради національної безпеки і оборони України (як координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [2]), яка має таке повноваження відповідно до п. 20 част. 1 ст. 106 Конституції України [3]. Закріплення правового режиму воєнного стану в країні здійснено Законом України «Про правовий режим воєнного стану», який встановив особливий правовий режим на території держави та надав особливі повноваження органам державної влади та місцевого самоврядування [4].

Як наслідок запровадження особливого режиму організації та здійснення державного управління в Україні відбулася вимушена трансформація всієї системи адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин та, зокрема, послаблення фіскальної функції системи оподаткування шляхом встановлення на період дії воєнного стану «ліберальних» правил оподаткування. Такі відносини можна пояснити наступним чином. Держава, як суб'єкт владно-розпорядчих повноважень, на законодавчому рівні відреагувала на те, що значна кількість платників податків частково чи повністю призупинили свою діяльність, втратили дохідність, не могли надавати звітність, сплачувати вчасно та у повному обсязі обов'язкові платежі до бюджетів. Тобто, було законодавчо закріплено послаблення фіскального режиму. Однак, лібералізація правового механізму оподаткування в період воєнного стану призвела до значного зниження надходжень місцевих бюджетів.

Виходячи з настання негативних бюджетних наслідків податкової лібералізації, метою даного дослідження є надання пропозицій подальшого спектру податкових правовідносин в умовах воєнного стану.

Отже, трансформація адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин воєнного стану позначилася на кількісних показниках бюджетно-податкових відносин. В обґрунтування авторської позиції охарактеризуємо окремі норми Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [4] у частині встановлення з 01.04.2022 р. до припинення правового режиму воєнного стану ліберальних нововведень, зокрема, по єдиному податку як важливому для наповнення місцевих бюджетів.

Отже, пільговий механізм оподаткування єдиним податком став передбачати: 1) не сплату його на усій території нашої держави ФОПами-платниками 1 та 2 груп; 2) розширення 3 групи платників, що можуть перебувати на спрощеній системі оподаткування за рахунок юридичних осіб-суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми з одночасним збільшенням для платників цієї групи межі доходу до 10 млрд грн на рік та зменшення ставки до 2% від доходу, а також зняття обмежень щодо чисельності найманих працівників; 3) встановлено право КМ України

визначати особливості нарахування та сплати єдиного податку без внесення змін до ПК [5].

Здійснюючи аналіз податкової лібералізації з точки зору фіскальної функції оподаткування, слід зазначити, що «втрати місцевих бюджетів через встановлення зазначених преференцій в оподаткуванні обов'язковими платежами, повинні бути компенсовані» [6] за рахунок здійснення таких виплат після скасування правового режиму воєнного стану чи шляхом запровадження КМ України системи міжбюджетних трансфертів тощо.

Авторська позиція про необхідність скасування податкових преференцій для платників податків, які відновили свою діяльність пояснюється тим, що бюджетно-податковий механізм забезпечення суспільно-економічних потреб держави та територіальних громад повинен стабільно функціонувати, особливо в умовах війни, адже державою не запропоновано адекватних механізмів компенсацію втрат місцевих бюджетів на заміну наданим відносинам податкової лібералізації. Тому, держава повинна впроваджувати поступові зміни у контекст лібералізації податкової політики, повертаючи її нормативно-правові засади до довоєнного стану шляхом скасування основних преференцій, які були надані.

Така позиція знаходить підтримку. Зокрема, КМ України запропоновано проект закону «Про внесення змін до ПК України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (№8401), яким планується повернути довоєнне податкове регулювання [7].

Висновки. У період дії правового режиму воєнного стану вважаємо за доцільне: 1) здійснене нормативно-правове закріплення заходів податкової лібералізації для платників податків (втративших повністю та/або у значному обсязі матеріально-фінансові ресурси для здійснення підприємницької діяльності) на окремих територіях нашої держави, які зазнали в значному обсязі та/або зазнають наразі руйнівного впливу від військових дій; 2) скасування фінансової відповідальності для платників податків, що втратили повністю або частково матеріально-фінансові можливості для здійснення підприємницької діяльності. Перелік постраждалих територій та реєстр постраждалих платників податків (із визначенням суми збитків) повинен бути сформований КМ України за поданнями місцевих органів державної влади та самоврядування.

Однак, після скасування воєнного стану необхідне поступове адміністративно-правове відновлення: 1) загальної фіскальності оподаткування платників у віддалених наразі від активних військових дій регіонах нашої держави та таких, що не зазнали значного руйнівного впливу, з метою відновлення можливостей наповнення бюджетів коштами від сплати податків; 2) механізму застосування фінансових санкцій з метою формування національної складової фінансово-матеріальної бази для забезпечення подолання наслідків ворожої агресії.

Перспективами подальших досліджень відносин адміністративно-правового регулювання системи оподаткування у період воєнного стану повинно стати тематика реалізації стимулюючої (інвестиційної) функції оподаткування, зокрема, для вітчизняних платників податків, які є представниками стратегічних оборонних галузей економіки. Зазначений вид податкової підтримки повинен полягати у законодавчому встановленні податкових преференцій щодо повного звільнення від оподаткування (крім нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб за найманих працівників), або надання знижки, що вилучається як безпосередньо із суми доходу який підлягає оподаткуванню, так і з суми податку, який підлягає сплаті до бюджету. Такий спосіб податкового стимулювання матиме більшу ефективність за умови прийняття норми про те, що у разі порушення вимог щодо цільового використання зазначеної допомоги, такий платник податків повинен збільшити податкові зобов'язання за результатами податкового періоду, на який припадає таке порушення, на суму податку, що мала бути сплачена без застосування відповідної податкової преференції, а також сплатити штрафні санкції та пеню згідно з вимог ПКУ України.

Бібліографічні посилання:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua>.
2. Рада національної безпеки і оборони. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>
3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/>.
5. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. URL : <https://tax.gov.ua>.
6. Курило В.І., Мушенко В.В. Значення місцевих податків у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Актуальні проблеми створення інтелектуальних і індустріальних парків : [Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 лютого 2016 року)]. Ред. кол. В.В. Галуцько та ін. К. : «МП Леся», 2016. С. 49–51.
7. Pravdiuk M., Kolomiets H., Magopets O., Mushenok V., Lutsenko I. (2023). La política fiscal en los Estados miembros de la UE y su experiencia como guía para Ucrania. REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas, 11(21), 186–210.

Пекарчук Володимир Михайлович,
професор кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права
Пенітенціарної академії України, доктор історичних наук., професор

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Зазвичай історичний процес розглядається як неперервний рух, як розвиток подій у часі, які відбуваються в суспільстві та впливають на його стан та структуру. Історичний процес охоплює події, які відбуваються в минулому, впливають на теперішнє та майбутнє, а також включає їх взаємозв'язки.

Варто вказати, що означений термін охоплює широкий спектр явищ, включаючи політичні, економічні, соціальні, культурні та технологічні зміни. Історичний процес враховує динаміку суспільства, його еволюцію та трансформації, відображаючи постійні зміни, які відбуваються в суспільних відносинах та соціальних інституціях.

Відзначимо, що навчальна і наукова література, об'єктом гносеології якої є історичний процес, доволі мало уваги приділяє проблематиці прав людини. Навіть історія держави і права (України та зарубіжних держав) переважно зосереджується на аналізі окремих нормативно-правових актів, використовуючи зазвичай галузевий критерій опису стану законодавства відповідного соціального утворення. Тематика прав людини залишається на другорядному плані.

І хоча такий підхід може бути виправданий (зокрема, превалюванням юридичного позитивізму і, відповідно, сприйняття правових явищ через призму волевиявлення органів влади та законодавства), вважаємо, що враховуючи сучасні тенденції до зростання уваги до прав людини як невід'ємної характеристики людини та її становища у суспільстві, необхідною є зміна акценту при висвітленні проблематики розвитку державно-правових явищ. Так, на нашу думку, історико-правова література повинна висвітлювати історичний процес через інтегрування аналізу прав людини в контекст історичних подій, надаючи глибше розуміння того, як права людини формувалися та змінювалися протягом часу.

Поглиблене висвітлення прав людини в історико-правовій літературі є надзвичайно важливим з двох причин. По-перше, воно відкриває можливість визначити, як різні етапи історії впливали на розвиток та забезпечення прав людини. Розгляд правозахисних аспектів може допомогти виявити зв'язки між політичними, економічними та соціокультурними трансформаціями і рівнем захисту прав і свобод людини.

По-друге, інтеграція аналізу прав людини в історичний контекст дозволяє краще розуміти, як саме суспільства реагують на виклики та зміни в історії, що стосуються прав людини. Це може включати в себе реакції на диктаторські режими, боротьбу за громадянські свободи, реформи правової системи та інші ключові моменти.

Такий підхід також надає можливість розглядати еволюцію ідей і принципів, що лежать в основі прав людини, та їх роль у формуванні сучасних правових систем. Врахування правозахисних аспектів в історико-правовій літературі забезпечує стійке уявлення про те, як цінності прав людини вплетені в соціокультурний та політичний ландшафт.

Загалом, інтегрування аналізу прав людини в історико-правову літературу дозволяє створити глибоке та комплексне розуміння того, як історичні процеси впливали на формування та захист прав людини, а це, в свою чергу, сприяє побудові більш справедливих, демократичних суспільств.

Загалом, на нашу думку, розвиток суспільства (у світовому масштабі) слід розглядати як рух до цінностей демократії та прав людини. Хоча, в окремих регіонах цей рух може бути різним, що залежить від низки факторів. Водночас, у цьому аспекті не можна не згадати прийняття у грудні 1948 року Загальної декларації прав людини [1]. «Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру: і беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей...» [1] – проголошується у преамбулі цього міжнародного договору.

Рух суспільства в цьому напрямку визначається не тільки економічними та технологічними аспектами, але й прогресом у гарантуванні та захисті основоположних прав та свобод людини.

Демократія, яка базується на принципах рівності, свободи, правової держави та участі громадян у прийнятті рішень, визначає сучасні соціальні структури, що також включає в себе розвиток інститутів громадянського суспільства та механізмів гарантування прав людини.

Захист прав людини стає невід'ємною частиною сучасного суспільства. Розуміння та визнання цих прав вирізняє демократичні суспільства, які мають до того ж і значний економічний розвиток. Рух до цінностей прав людини також передбачає постійний аналіз і перегляд законів та політик, спрямованих на забезпечення захисту прав людини, а також на розвиток принципів справедливості та інклюзивності.

Загалом, визначення розвитку суспільства через призму цінностей демократії та прав людини підкреслює важливість не лише економічного зростання, але й створення справедливого, відкритого суспільства, у якому забезпечується вільний розвиток людини.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.

Рябовол Лілія Тарасівна,
головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

ПРАВА ЛЮДИНИ: ДИСКРИМІНАЦІЯ / ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ

Забезпечення прав людини в державі – критерій легітимності державної влади, засіб її контролю та самообмеження. Дотримання чи недотримання прав людини є підставою для підтримки або критики державних інституцій та законодавства громадянським суспільством. Погоджуємось із В. Б. Ковальчуком, якщо держава нехтує правами і свободами людини, така держава й акти, видані нею, втрачають легітимність [4, с. 335].

У процесі реалізації своїх прав люди можуть зазнавати утисків, неправомірних посягань, відтак, права та свободи недостатньо задекларувати, навіть на найвищому конституційному рівні, держава має їх гарантувати шляхом створення системи відповідних умов і засобів, власне гарантій (економічних, політичних, організаційних, правових).

Основна правова гарантія – фундаментальний конституційний принцип, закріплений у ст. 3 Конституції України, згідно з яким, «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Суттєве значення мають і такі конституційні приписи, як: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст. 21); «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (ст. 24) [5]. У наведених нормах Основного Закону хоч безпосередньо і не використовується термін «дискримінація», однак, прямо вказується на недопустимість привілеїв та обмежень. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема щодо рівності.

Рівність – основний принцип правового статусу людини, що закріплений в конституціях переважної більшості держав світу. Як юридична категорія, рівність має декілька аспектів: рівність прав і свобод кожної людини (всі люди мають однаковий / рівний обсяг прав і свобод, які однаковою мірою належать всім особам незалежно від статі, раси, політичних, релігійних, інших переконань, етнічного, соціального походження, майнового стану, тощо); рівність усіх перед законом; рівність усіх перед судом (усі положення законодавства однаковою мірою поширюють свій нормативний вплив на кожну особу, у тому числі, під час здійснення правосуддя).

Принцип рівності всіх осіб перед законом та рівного захисту за законом, як правило, розглядається у взаємозв'язку з принципом заборони дискримінації / недискримінації. Не можна не погодитися із думкою З. П. Равлінко, що принципи правової рівності й заборони дискримінації тісно взаємопов'язані, доповнюють один одного, позаяк, правова рівність – основа правового статусу учасників суспільних відносин, а заборона дискримінації як принцип – додаткова гарантія правової рівності [8, с. 86]. Щодо співвідношення цих принципів, однак, існують різні наукові підходи, як от: принцип недискримінації тотожний до принципу рівності; принцип недискримінації є похідним від принципу рівності; це є два самодостатні принципи. Так, О. З. Панкевич вважає, що недискримінація як вимога є однією зі складових частин загальноправової засади рівності [6, с. 327]. Якщо принцип рівності – це забезпечення рівних умов для реалізації особою належних їй прав, свобод і обов'язків, то принцип недискримінації – неприпустимість обмеження прав та свобод людини у зв'язку з її соціальними чи антропологічними якостями, акцентує О.-М. Бачинська, пояснюючи сутнісну різницю між цими принципами [2, с. 167]. Хочемо акцентувати, при цьому, що принцип рівності необхідно відрізнити від принципу рівного ставлення, проголошеного у багатьох документах ЄС.

Уніфіковану систему прав людини щодо рівності, яка покликана подолати фрагментацію в законодавстві та політиці з питань рівності, репрезентовано у звіті / доповіді «Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні». Цю систему репрезентовано як комплекс нерівностей, де кожний тип нерівності є унікальним, водночас, різні типи нерівностей мають загальні аспекти. Наразі визначено типи нерівності за такими критеріями: 1) ознаки раси, статі, релігії, інвалідності, стану здоров'я (зокрема ВІЛ-статус), сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, етнічної приналежності, національного походження і кольору шкіри, національності та громадянства, мова, релігії, віку (зокрема уразливий стан дітей) тощо; у рамках цього критерію визначають дискримінацію за сукупністю / множинністю ознак; 2) сфера життя – дискримінація у політичній, соціально-економічній, культурній, у тому числі сферах зайнятості, освіти, надання товарів і послуг; 3) статусні та соціально-економічні нерівності [3, с. 2, 29]. Щодо сфер суспільних відносин, в яких можливі прояви дискримінації, вони визначені у ст. 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Ними є: громадсько-політична діяльність; державна служба та служба в органах місцевого самоврядування; правосуддя; трудові відносини, у тому числі щодо застосування роботодавцем принципу розумного пристосування; охорона здоров'я; освіта; соціальний захист; житлові відносини; доступ до товарів і послуг; інші сфери [7].

Що ж таке – дискримінація? В Академічному тлумачному словнику української мови, це – обмеження або позбавлення прав певних категорій громадян за расовою або національною належністю, політичними й

релігійними переконаннями [1, с. 284]. Відповідно до ч. 2 ст. 1 згаданого вище Закону, дискримінація – це «ситуація, за якої особа та / або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [7]. Дискримінація є тоді, коли суб'єкт зазнав шкоди внаслідок особливого / відмінного негативного ставлення будь-якого характеру за дискримінаційною ознакою без об'єктивного й достатнього обґрунтування, що суперечить суспільній необхідності.

Науковці виокремлюють два аспекти дискримінації: негативний / негативна дискримінація – необґрунтоване, упереджене й свавільне ставленні до особи, що призводить до порушення основних прав; позитивний / позитивна дискримінація – різне ставлення у зв'язку з об'єктивною нерівністю певних суб'єктів у суспільному житті з метою забезпечення їх формальної рівності (З. П. Равлінко) [8, с. 52, 55-56, 96].

Акцентуємо увагу на позитивну дискримінацію. Це – застосування спеціальних юридичних заходів / позитивних дій, які: спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями різних категорій осіб щодо реалізації рівних прав, зумовленого наявністю в суспільстві усталених стереотипів, практик чи традицій; виконують функцію правової компенсації для певних осіб / категорій осіб з метою ліквідації наслідків соціальної нерівності (Г. О. Христова) [9, с. 14]. Позитивні дії, згідно з ч. 5 ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», це – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та / або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України. Застосування позитивних дій у ст. 7 того ж закону віднесено до основних напрямів державної політики щодо запобігання та протидії дискримінації, поряд із недопущенням дискримінації, створенням умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та / або груп осіб, які постраждали від неї, а також вихованням і пропагандою серед населення поваги до осіб / груп осіб незалежно від їх певних ознак [7].

У ст. 2 того ж закону визначено сутність принципу недискримінації – незалежно від певних ознак осіб та / або груп осіб, їм має бути забезпечено: рівність прав та свобод; рівність перед законом; повагу до гідності кожної людини; рівні можливості. Той самий закон оперує також терміном «заборона дискримінації», сутність якого у ст. 6 теж розкривається через

категорії «рівні права і свободи» та «рівні можливості для їх реалізації», що їх повинні мати всі особи незалежно від певних ознак, відповідно до Конституції України, загально визнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України [7]. Отже, законодавець чітко не розмежовує «принцип недискримінації» та «заборону дискримінації», скоріше, використовує ці категорії як синонімічні.

Отже, дискримінація – це неправове обмеження прав особи, за умов відсутності його розумного виправдання та неспівмірності з метою, у зв'язку з віком, статтю, кольором шкіри, політичними чи релігійними переконаннями, соціальним станом, іншими ознаками особи / груп осіб, що постають як підстави дискримінації. Елементами дискримінації є: відмінне ставлення будь-якого прояву; негативний характер; завдання суб'єкту шкоди; значуща ознака, яка в конкретній ситуації постає як дискримінаційна; відсутність суспільно необхідної мети. Сутність принципу недискримінації полягає у тому, що, незалежно від певних ознак осіб та / або груп осіб, їм має бути забезпечено: рівність прав та свобод; рівність перед законом; повагу до гідності кожної людини; рівні можливості. Значною мірою сутність принципу недискримінації збігається із змістом поняття «заборона дискримінації».

Бібліографічні посилання:

1. Академічний тлумачний словник : Словник української мови: в 11 томах. Т. 2. К. : Наукова думка. 1971. 550 с.
2. Бачинська О.-М. Співвідношення принципів недискримінації та рівності у праві. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 9. С. 165-168.
3. Вирішення проблеми дискримінації та нерівності в Україні : The Equal Rights Trust Country Report Series: 5 Лондон, 2015. 473 с. <http://surl.li/aagse>
4. Ковальчук В. Б. Громадянські права і свободи людини як основний критерій легітимності та конституційності державної влади. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 876. № 1. С. 329-337.
5. Конституція України : Верховна Рада України; Закон від 26.06.1996 № 254к/96-ВР. <http://surl.li/gdyl> (дата звернення: 16.11.2023)
6. Панкевич О. З. Захист права людини на недискримінацію у практиці Європейського Суду з прав людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 3. С. 325-335.
7. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. <http://surl.li/aaijd> (дата звернення: 18.11.2023)
8. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 201 с.
9. Христова Г. О. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 4 (75). С. 11-20.

Сироїд Тетяна Леонідівна,
завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного
факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
доктор юридичних наук, професор

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Гендерна рівність є фундаментальним правом людини, проголошеним у якості принципу рівності чоловіка і жінки Статутом ООН 1945 р. (Преамбула, ст. 8) [1], вона також є необхідною основою мирного, процвітаючого та сталого світу. Просування гендерної рівності має вирішальне значення для всіх сфер здорового суспільства: від скорочення бідності до зміцнення здоров'я, освіти, захисту та благополуччя дівчаток і хлопчиків. Жінки та дівчатка становлять половину населення світу й, отже, половину його потенціалу. Проте гендерна нерівність зберігається всюди і гальмує соціальний прогрес. Зокрема, слід означити таку чутливу сферу як політичні права жінок на розвиток яких на міжнародному універсальному рівні прийнято низку актів, серед яких: Конвенція про політичні права жінок 1952 р., відповідно до якої держави-учасниці зобов'язалися дотримуватися принципу рівності чоловіка і жінки [2]. Питання про важливість участі жінок у політичному житті своїх країн було піднято в Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. Відповідно до договору, держави-учасниці зобов'язалися вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і забезпечити жінкам на рівних умовах із чоловіками право: голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та бути обраними до всіх публічно виборних органів; брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду і займати державні пости, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління; брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського та політичного життя країни (ст.7) [3].

Закріплений міжнародними актами принцип рівності чоловіка і жінки покладає на держави, міжнародні структури зобов'язання щодо полегшення доступу жінок до керівних постів і забезпечення більш широкої участі у процесі прийняття рішень. Так, Всесвітня конференція з прав людини (Відень, 14–15 червня 1993 р.) закликала уряди, а також регіональні і міжнародні організації прийняти подальші заходи у межах Секретаріату ООН з питань призначення і просування по службі співробітників жінок відповідно до Статуту ООН і закликала інші головні та допоміжні органи ООН гарантувати участь жінок на умовах рівності (п. 43 Віденської Декларації і Програми дій) [4].

У 1995 році на 4-й Всесвітній конференції зі становища жінок, що відбулася в Пекіні (Китай), були прийняті Пекінська декларація та

Платформа дій – стратегічна програма розширення прав і можливостей жінок, яка охоплює критичні проблемні галузі, в тому числі і питання участі жінок у політичній сфері. Документом визначено стратегічні цілі та докладний перелік відповідних дій, які мають бути здійснені урядами та іншими заінтересованими сторонами на національному, регіональному та міжнародному рівнях [5].

На розвиток політичних прав жінок у 2000 р. на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято «Політичну декларацію», відповідно до якої держави-учасниці зобов'язалися забезпечити формування в державах суспільства, в якому жінки та чоловіки будуть діяти спільно в ім'я побудови миру, де кожна людина могла б жити в умовах рівності, розвитку і миру в ХХІ столітті (п.10) [6].

У 2000 році Рада Безпеки прийняла Резолюцію 1325, якою закликала держави-члени збільшити представництво жінок в усіх виконавчих органах. У відповідь на це Департамент ООН операцій з підтримання миру і Департамент з польової підтримки вживають заходів для сприяння участі жінок у політичних процесах і включенню жінок у структури державної влади в країнах, у яких проводяться миротворчі операції. Резолюцією означено чотири ключових методи ефективної участі жінок у політичному житті: 1. Зробити місцеві та національні вибори вільними і справедливими для жінок і задля цього сприяти прийняттю тимчасових спеціальних заходів, таких як квоти, тимчасове звільнення від виборчих внесків, доступ до державних засобів масової інформації, доступ до державних ресурсів і санкції щодо політичних партій, які порушують закон, з метою розширення участі жінок у виборних та призначуваних органах, у процесах прийняття рішень, у державних інститутах. 2. Здійснювати підтримку жіночих організацій громадянського суспільства з метою забезпечення інтересів жінок шляхом сприяння в питаннях розробки колективних політичних програм, наприклад, через хартії жінок або шляхом проведення національних конгресів жінок. 3. Підвищувати відповідальність за забезпечення прав жінок у державних установах шляхом здійснення контролю за тим, щоб у ході процесу перегляду конституції враховувалися пропозиції політичних, юридичних та інших державних інститутів, що стосуються участі жінок і здійснення їх соціальних, політичних і економічних прав тощо. 4. Здійснювати підтримку політичних лідерів-жінок з метою розширення їх впливу, зокрема надавати допомогу кандидатам і обраним лідерам у розвитку їхніх професійних навичок і потенціалу [7].

Роль жінок у демократичних процесах підкреслена також у 2011 р. Генеральною Асамблеєю в Резолюції про участь жінок у політичному житті, яка знову підтвердила, що «активна участь жінок на рівних з чоловіками умовах у процесі прийняття рішень на всіх рівнях має основоположне значення для досягнення рівності, сталого розвитку, миру і демократії» [8].

Гендерна рівність є невід’ємною складовою Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року (Ціль 5), яким означено досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток, у тому числі і в політичній сфері [9].

Слід зазначити, що за останні десятиліття було досягнуто прогресу, але світ не перебуває на шляху до досягнення гендерної рівності про що свідчить Звіт 2023 року, в якому надана відверта оцінка Цілей сталого розвитку, заснована на новітніх даних. Відповідно до Звіту, станом на 1 січня 2023 року частка жінок у нижніх палатах національних парламентів або в однопалатних парламентах досягла 26,5 відсотка місць: незначне покращення на 4,2 відсоткового пункту за період з 2015 року, тобто середньорічний приріст складає лише 0,5 відсотка. На місцевому рівні жінки займали у 2023 році 35,5 відсотка місць у місцевих органах влади порівняно з 33,9 відсотків у 2020 році. За збереження нинішніх тенденцій щодо того, щоб усунути гендерний розрив у представленості в національних парламентах, необхідно понад чотири десятиліття, а на те, щоб досягти аналогічного результату на місцевому рівні – три десятиліття.

В усьому світі жінки становлять майже 40 відсотків від загальної кількості зайнятих, але при цьому обіймали в 2021 році лише 28,2 відсотка керівних посад. Прогрес у підвищенні представленості жінок у сфері керівництва йде повільно: за період з 2015 року зростання становило лише 1,0 процента. За збереження нинішніх темпів для досягнення гендерного паритету на керівних посадах необхідно понад 140 років. Представленість жінок на керівних посадах залишається нижчою від їхньої частки в загальній кількості зайнятих у всіх регіонах, при цьому найбільшого прогресу в цьому відношенні досягли країни Африки на південь від Сахари, в яких цей показник досяг у 2021 році 38,2 відсотка. І навпаки, у Північній Африці та Західній Азії, а також у Центральній та Південній Азії зафіксовано найнижчий показник частки жінок на керівних посадах (близько 15 відсотків), що пов’язане з низьким рівнем зайнятості жінок у цих регіонах [10].

Підсумовуючи слід констатувати, що досягнення гендерної рівності в політичній сфері можливе у разі створення належних законодавчих, інституційних, соціальних та інших умов, а також політичних змін, які можуть надати унікальну можливість боротися з порушеннями прав жінок та сприяти перетворенню традиційних і соціальних норм, які заохочують підлегле становище жінок. Першочергова роль у цьому напрямі відводиться державам, національним урядам, які повинні докласти зусиль щодо імплементації загальноновизнаних норм у сфері забезпечення гендерної рівності в політичному житті, а також здійснити реальні практичні кроки, направлені на реалізацію визнаних стандартів. Наочним прикладом слугує наразі ухвалення індійськими законодавцями у вересні 2023 року першого закону про жіночу резервацію, який забезпечить жінкам 33 відсотки місць у законодавчих зборах штатів та Лок Сабха, нижній палаті парламенту [11].

Бібліографічні посилання:

1. United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (дата звернення 28.10.2023).
2. Convention on the Political Rights of Women. URL: https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf (дата звернення 30.10.2023).
3. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (дата звернення 02.11.2023).
4. World Conference on Human Rights, Vienna, 1993. URL: <https://www.ohchr.org/en/about-us/history/vienna-declaration>.
5. Beijing Declaration and Platform for Action Beijing+5 Political Declaration and Outcome. URL: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf (дата звернення 06.11.2023).
6. Political declaration. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/S-23/2> (дата звернення 28.10.2023).
7. Resolution 1325 (2000) Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SC_ResolutionWomenPeaceSecurity_SRES1325%282000%29%28english_0.pdf (дата звернення 01.11.2023).
8. Resolution 66/130 adopted by the General Assembly on 19 December 2011. URL: <https://undocs.org/A/RES/66/130>.
9. 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement> (дата звернення 04.11.2023).
10. The Sustainable Development Goals Report Special edition. 2023. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf> (дата звернення 04. 11.2023).
11. India passes law to reserve seats for women legislators. URL: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2023/10/india-passes-law-to-reserve-seats-for-women-legislators> (дата звернення 06. 11.2023).

Хрідочкін Андрій Вікторович,

професор кафедри підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки Українського державного хіміко-технологічного університету, доктор юридичних наук, доцент,

СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НОРМАМИ ВІТЧИЗНЯНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Вітчизняне кримінальне законодавство, відповідно до ст. 3 чинного КК України, ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних нормах і принципах міжнародного права. Тому і кримінально-правова охорона інтелектуальної власності має базуватися на міжнародно-правових

нормах. Ці норми містяться у міжнародних правових актах, ратифікованих Верховною Радою України, серед яких є і Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) (1994 р.) (вона діє у межах Світової організації торгівлі), у ст. 61 якої, зокрема, наголошується на тому, що країни-члени Угоди мають забезпечувати застосування кримінального покарання у випадках навмисної фальсифікації об'єктів інтелектуальної власності у комерційних масштабах. При цьому заходи покарання мають включати і грошові штрафи, і конфіскацію, і ув'язнення, і знищення товарів та будь-яких матеріалів або обладнання, використаних під час вчинення правопорушень. І вони повинні бути достатніми для того, щоб слугувати засобом стримування таких діянь [1].

У вітчизняному кримінальному законодавстві, виходячи з цього, слід реалізовувати принципово нові пріоритети. Відомо, що ст. 1 КК України серед завдань кримінального закону визначає першочерговість правового забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина (а отже, прав та свобод у сфері інтелектуальної власності) порівняно з охороною інтересів держави. Тобто, виходячи із положень вже вказаної статті та ст. 3 КК України, а також з урахуванням міжнародного досвіду правового регулювання та національного законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності, кримінально-правовій охороні інтелектуальної власності повинен надаватися пріоритет, а кримінально-правовій політиці стосовно охорони інтелектуальної власності – рівень Конституції України та загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права. При цьому саме у Конституції України (ст. ст. 41 та 54) закріплюються фундаментальні права та свободи людини і громадянина у сфері інтелектуальної власності, а ратифікованими Верховною Радою України міжнародно-правовими актами на рівні міжнародного співтовариства встановлюються високі вимоги до правової охорони інтелектуальної власності. Саме цими пріоритетами і повинен керуватися кримінальний закон при встановленні кримінальної відповідальності за злочини проти інтелектуальної власності.

Під час удосконалення кримінального законодавства слід також обов'язково дотримуватись і принципу системності. Як відомо, норми Особливої частини КК України мають бути розміщені у кримінальному законі за певною системою і у певній послідовності. В основу цієї системи покладено розподіл її елементів залежно від родових об'єктів злочинів. На цей критерій здебільшого прямо вказує найменування кожного розділу Особливої частини КК України. На жаль, доводиться констатувати, що з точки зору принципу системності кримінальне законодавство України далеке від досконалості. І таку позицію поділяє більшість фахівців у галузі вітчизняного кримінального права, які у той чи інший спосіб торкаються проблеми системності кримінального законодавства України, і неодноразово наголошували на чисельних порушеннях вимог системності у чинному кримінальному законодавстві та наявності у ньому чисельних системних протиріч [2, с. 173 та інші]. В ідеалі кримінальне законодавстві

повинно бути логічно завершеною, послідовною, внутрішньо єдиною і цільною системою норм та інститутів, побудованих і функціонуючих на єдиних принципах та спільних засадах, але у реальній дійсності вітчизняному кримінальному законодавству до цього ідеалу ще далеко. Тим більше, що принципу системності не відповідають і зміни Кодексу останніх років, оскільки законодавець часто є непослідовним у власних рішеннях і нерідко нехтує системним підходом під час внесення змін і доповнень до КК України.

На жаль, аналіз цих змін та доповнень у цілому ряді випадків свідчить про відсутність системного підходу. І яскравим прикладом дефектів системності та системного підходу законодавця, як на етапі розробки і прийняття КК України (у 2001 р.), так і під час внесення до нього змін та доповнень, є кримінальне законодавство про відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності. Норми про відповідальність за злочини проти інтелектуальної власності, перебувають у двох різних розділах КК України (розділі V («Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина») (ст. ст. 176 («Порушення авторського права і суміжних прав») і 177 («Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію»)) та розділі VII («Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва»), 229 («Незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»), 231 («Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю») і 232 («Розголошення комерційної або банківської таємниці»)) (останні дві статі – у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю)).

Щоправда, окремі автори вважають перелік статей, які містять склади злочинів проти інтелектуальної власності не повним. При цьому у літературі інколи висловлюється думка про те, що необхідно більш уважно ставитись до ст. 420 ЦК України, яка містить перелік конкретних об'єктів правової охорони, що підпадають під поняття інтелектуальної власності. Серед них зокрема є і комп'ютерні програми, у зв'язку з чим, на їх переконання, необхідно віднести до злочинів проти інтелектуальної власності, злочини, що містяться у розділі XVI КК України («Злочини у сфері використання електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку») (ст. ст. 361, 361-1, 361 – 2, 362, 363, 363-1) – так звані комп'ютерні злочини [3, с. 60]. Дійсно, з точки зору цивільного законодавства комп'ютерна програма є одним із об'єктів інтелектуальної власності (ст. 420 ЦК України). Авторське право на всі види комп'ютерних програм (у тому числі в автоматизованих системах і програмні комплекси), які можуть бути виражені будь-якою мовою та у будь-якій формі,

включаючи вихідний текст і об'єктний код, охороняються аналогічно авторському праву на твори літератури (ст. 433 ЦК України). У кримінальному ж законодавстві авторське право перебуває під охороною ст. 176 КК України («Порушення авторського права і суміжних прав»), тому до злочинів проти інтелектуальної власності не можна віднести так звані комп'ютерні злочини (ст. ст. 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1), тим більше, що у них є власний родовий об'єкт – суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки інформації та систем обробки інформації із використанням електронно-обчислюваних машин (комп'ютерів).

Отож, склади злочинів, передбачених розділом XVI КК України не належать до злочинів проти інтелектуальної власності, оскільки фігурування в якості предмета злочину будь-якого об'єкта інтелектуальної власності не завжди дозволяє віднести той чи інший злочин до злочинів проти інтелектуальної власності, як це можна зробити зі складами злочинів, викладених у ст. ст. 176, 177, 203-1, 229, 231 та 232 (останні дві статті - у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю). Підтвердження тези про те, що предмет злочину не завжди є єдиним критерієм у визначенні об'єкту злочину простежується як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях.

Таким чином, комплексний аналіз Особливої частини КК України дозволяє дійти висновку, що злочини проти інтелектуальної власності, крім тих, склади яких містяться у ст. ст. 176, 177, 203-1, 229, 231 та 232 (останні дві статті - у частинах незаконного використання або використання, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю) відсутні.

Бібліографічні посилання:

1. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) від 15 квітня 1994 р. URL. : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Гришук В. К. Системні зв'язки кримінального законодавства України як регулятивного феномена. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2022. № 1. С. 170-179.
3. Мельник Д. С. Комп'ютерні злочини : проблеми виділення та класифікації. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» . 2021. № 4. С. 59-62.

Шамрасва Валентина Михайлівна,
професор кафедри міжнародного і європейського права,
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
доктор політичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Притягнення за порушення прав людини у міжнародному праві є надзвичайно актуальною проблемою, що має доволі довгу історію еволюції, і в той же час не втрачає гостроти на сучасному етапі розвитку людської цивілізації. У науковому дискурсі присутня велика кількість публікацій, що присвячені проблемам дотримання прав людини та притягнення до відповідальності за порушення цих норм, зокрема це публікації Т.Сироїд, О.Гавриленко та ін. [1-2]. Нажаль у практичній площині дана проблема стикається із труднощами і значним впливом політичних факторів. В той же час лише суворе дотримання норм міжнародного права уможливує ефективне функціонування системи притягнення до відповідальності за порушення прав людини.

Переходячи до аналізу означеної проблеми слід зупинитися на наступних її аспектах. Передусім, розрізняють інститут міжнародно-правової відповідальності (відповідальність несуть держави й міжнародні організації, тобто, виключно суб'єкти міжнародного права) та інститут індивідуальної кримінальної відповідальності (суб'єктами є виключно фізичні особи). Ці інститути мають і різне правове регулювання та механізми реалізації. В той же час у сфері прав людини дані інститути можуть діяти паралельно. Наприклад, у випадку геноциду, відповідальність за його вчинення можуть нести паралельно: держава як суб'єкт міжнародного права згідно звичаєвих норм та норм Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., і одночасно будь-яка посадова особа цієї держави, яка буде у даній ситуації відповідати як фізична особа за свої дії згідно з нормами означеної Конвенції, або Статуту Міжнародного кримінального суду. Їх відповідальності не є паралельними якщо, не вдалося довести вчинення цього злочину кожним із суб'єктів. А констатація наявності протиправного діяння в одному та іншому випадку проводиться відповідно до різних комплексів міжнародно-правових норм.

Держава може нести міжнародно-правову відповідальність за порушення прав людини, які не належать до міжнародних злочинів, оскільки не всі такі норми носять характер імперативних. Прикладом реалізації такої відповідальності є практика Європейського суду з прав людини, що розглядає індивідуальні скарги на порушення прав фізичних осіб державою-стороною Європейської конвенції щодо захисту прав та основних свобод 1951 р. та практика Комітету з прав людини ООН, який

розглядає індивідуальні звернення у разі недотримання державою своїх зобов'язань, що випливають із Міжнародного пакту про цивільні та політичні права 1966 р.

Ці випадки ілюструють реалізацію міжнародно-правової відповідальності держави за порушення у сфері прав людини, які не належать до порушення імперативних норм, тобто не за міжнародні злочини, а за міжнародні делікти або міжнародні правопорушення.

Підсумовуючи аналіз означених двох інститутів відповідальності підкреслимо, що міжнародна відповідальність за порушення у сфері прав людини може наступати при відповідальності держави за порушення імперативних норм у галузі прав людини, при відповідальності держави за порушення норм у галузі прав людини, які не належать до імперативних норм, при відповідальності фізичних осіб за порушення імперативних норм в галузі прав людини (за скоєння міжнародних злочинів).

У сучасних умовах на особливу увагу серед діянь, що порушують права людини заслуговують саме міжнародні злочини. Оскільки саме вони мають масовий, масштабний та систематичний характер, порушують основні, невід'ємні права людини – право на життя, заборона тортур і нелюдського поводження та ін.

На сьогодні у дослідженнях, що присвячені означеній проблематиці не вживається термін «міжнародні злочини у галузі прав людини». У рамках міжнародного кримінального права виокремлюють міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру. У міжнародно-правовій доктрині не існує єдиного визначення міжнародного злочину та вичерпного переліку діянь, які належать до таких. На практиці при розгляді конкретних міжнародних злочинів спираються на статuti міжнародних кримінальних трибуналів, Статут МКС, Проект кодексу злочинів проти миру та безпеки людства 1996 р., розроблений КМП ООН, а також на тексти конвенцій, що закріплюють конкретні склади злочинних діянь, що відносяться до міжнародних злочинів.

Відповідно до Проекту кодексу злочинів проти миру та безпеки людства 1996 р. до «злочинів проти миру та безпеки людства» відносяться: агресія, військові злочини, геноцид, анексія, діяльність, спрямовану заохочення і порушення міжусобних війн, порушення принципу незастосування сили та принципу невтручання.

Найбільш застосовним є перелік, що закріплений у ст. 5 Статут МКС. Він включає такі злочини, як геноцид, агресія, злочини проти людяності, військові злочини. Останнім часом до міжнародних злочинів стали відносити міжнародний тероризм, який традиційно зараховували до кримінальних злочинів міжнародного характеру, тобто таких, що зачіпають інтереси кількох держав [3, р. 338]. Проте кваліфікація даних діянь змінилася після подій, що відбулися 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку. Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції № 1368 від 12.09.2001 р. вказала на те, що цей конкретний теракт, «як і будь-який акт міжнародного

тероризму», є загрозою міжнародному миру і безпеці, а це один з критеріїв, за яким диференціюються міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру.

При цьому юрисдикція МКС не поширюється на міжнародний тероризм, [4, с. 256].

Разом з тим, якщо проаналізувати весь спектр наукових публікацій, можна зробити висновок, що найчастіше спираються саме на перелік, закріплений у ст. 5 Статуту МКС, оскільки вважається, що цей перелік, вперше закріплений у Статуті Нюрнберзького (а пізніше і Токійського) трибуналів, був розвинений і в результаті закріплений у Статуті першої постійно діючої універсальної міжнародної кримінальної судової інстанції – МКС [4, с. 770].

Переважає більшість таких злочинів прямо порушують основні права людини. Підсумовуючи вище означене слід підкреслити, що на який би перелік складів міжнародних злочинів не спиралися науковці та практики, необхідно зазначити, що специфіка злочинного діяння в рамках міжнародного злочину полягає у масштабності. Ці злочини спрямовані або проти певної групи осіб (наприклад геноцид), або, не маючи цільової спрямованості на певну групу, відбуваються масово, в рамках широкомасштабного, систематичного нападу (наприклад, злочини проти людяності, військові злочини). І тому їх попередження є головним завданням світового співтовариства.

Бібліографічні посилання:

1. Сироїд Т.Л., Гавриленко О.А., Шамраєва В.М., Фоміна Л.О., Тітов Є.Б. Право на справедливий суд: теорія і практика міжнародних контрольних органів у галузі прав людини. Scientific approaches in jurisprudence: collective monograph / Lohvinenko M., Kordunian I., etc. Boston: Primedia eLaunch, 2020. P. 124-135.

2. Гавриленко О.А., Реньов Є.В. Становлення та розвиток передумов міжнародно-правового захисту вразливих груп населення: історико-юридичний дискурс. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. Вип. 76. Ч. 2. С. 202-211.

3. Cassese, A. International law. Oxford: Oxford university press, 2005. 558 p.

4. Crawford, J. International crimes of state. The law of international responsibility / J.Crawford, A. Pellet, S.Olleson. New York: Oxford university press, 2010. P.405–414.

Шевчук Ірина Богданівна,
завідувач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики
Львівського національного університету імені Івана Франка
д.е.н., професор

Яковець Ірина Вікторівна,
здобувач вищої освіти Львівського національного університету
імені Івана Франка

СВОБОДА СЛОВА ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЗМІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У сучасному світі інформація є найціннішим ресурсом, який має велике значення як для суспільства, так і для індивідуального розвитку. Це відбувається на тлі розвитку різноманітних джерел інформації, таких як телебачення, радіо, газети, журнали та Інтернет, які є засобами масової інформації (ЗМІ).

Україна не відрізняється в цьому від інших країн світу, і тут також існує велика потреба в інформації. Зважаючи на це, регулювання діяльності ЗМІ є важливим завданням для нашої держави. Це включає в себе контроль за інформаційними потоками, забезпечення свободи слова та виразу, а також збалансований доступ до різних джерел інформації. Досягнення даних цілей є важливим для підтримки демократії та відкритості в суспільстві [1].

рф демонструє надзвичайну активність у використанні усіх можливих засобів інформаційної війни: дезінформація, пропаганда, вплив на громадську думку, маніпулювання, психологічний та психотропний тиск, а також поширення чуток. Інформаційна війна, яка активно ведеться в супроводі збройного конфлікту на сході України та анексії Криму, вперше за багато років вимагає глибокого перегляду інформаційної політики держави [2].

У контексті свободи слова та незалежності ЗМІ в умовах збройного конфлікту виникає ряд дуже важливих питань: захист журналістів, цензура та обмеження, доступ до інформації, роль міжнародного співтовариства.

Умови війни призводять до зростаючої небезпеки для роботи журналістів, особливо тих, які працюють на окупованих територіях та в районах збройних конфліктів. Ця обставина вимагає впровадження додаткових гарантій для журналістів та членів їхніх сімей: захист в зонах конфліктів і надання їм допомоги, заборона дискримінації, страхове забезпечення у разі тілесних ушкоджень, полону або смерті, розслідування випадків насильства чи летальних випадків щодо журналістів, обов'язок сторін конфлікту гарантувати безпечні умови, захист від незаконного насильства та погроз, фінансова компенсація витрат на лікування та реабілітацію постраждалих журналістів, судове переслідування за

насильство проти журналістів, механізми компенсації для журналістів та їхніх сімей, які постраждали від злочинів.

Журналісти мають такий же статус, як і інші цивільні особи в збройних конфліктах, і користуються захистом міжнародного гуманітарного права, зокрема Конвенцією про захист цивільного населення під час війни [3].

Цензура та відсіч в області свободи слова та незалежності ЗМІ представляють серйозні проблеми, особливо в умовах збройних конфліктів. Ці практики можуть значно обмежувати доступ до інформації та порушувати права на вільне висловлення і інформаційну свободу. Важливі аспекти цієї проблеми включають в себе:

- Уряди або військові сили можуть намагатися перешкоджати або фільтрувати потік інформації, що доходить до громадськості, або приховувати певні події. Це може викликати введення цензурних законів або навіть обмеження доступу до Інтернету.

- Журналісти можуть стикатися з фізичною небезпекою або переслідуванням через свою діяльність.

- Уряди можуть використовувати законодавчий тиск для обмеження свободи слова.

- Технічні засоби можуть використовуватися для блокування доступу до соціальних мереж та інших джерел інформації.

- Уряди можуть намагатися контролювати ЗМІ, що призводить до одностороннього погляду на події та обмежує різноманітність інформації.

- Психологічний тиск на журналістів може бути спрямованим на те, щоб вони відмовилися від критики влади або розслідування конфлікту.

Цензура та обмеження представляють собою серйозні перешкоди для права громадськості на інформацію та для забезпечення об'єктивності та незалежності ЗМІ. Вони порушують принципи демократії та правової держави та можуть мати серйозні наслідки для громадськості та вирішення конфлікту [4].

У контексті обговорення цензури та обмежень свободи слова та незалежності ЗМІ в умовах збройних конфліктів, доступ до інформації важливий з кількох ключових причин:

- Право на інформацію: Громадськість має право на доступ до різноманітної інформації, яка дозволяє їй утримуватися в курсі подій, а також аналізувати та критикувати дії влади.

- Транспарентність та облік: Інформація є важливим інструментом для створення прозорості влади та визначення відповідальності

- Контроль над владою: Журналісти та громадяни можуть розкривати корупцію, незаконні дії та інші проблеми завдяки доступу до інформації.

- Міжнародна слідчість: Міжнародні спостерігачі та організації можуть надавати об'єктивну оцінку ситуації на місцях конфлікту лише при наявності доступу до інформації.

- Забезпечення громадської безпеки: Інформація може бути важливою для забезпечення безпеки населення та розуміння ризиків, пов'язаних з конфліктом [5].

Роль міжнародного співтовариства в контексті конфліктів і цензури має велике значення для забезпечення миру, прав людини та свободи слова. Ключові аспекти, в яких міжнародні організації та країни впливають на розвиток ситуації:

- Медіаторство та дипломатія: Міжнародні організації та країни можуть виконувати роль посередників у конфліктах і сприяти дипломатичним угодам.

- Спостереження та звітування: Міжнародні моніторингові місії та організації грають важливу роль у спостереженні за порушеннями прав людини та свободою слова.

- Санкції: Міжнародні санкції можуть бути застосовані проти країн або осіб, які порушують права людини та свободу слова.

- Допомога та підтримка: Міжнародні організації можуть надавати гуманітарну допомогу, підтримку для громадських організацій та навчання журналістів, щоб зміцнити місцеві ЗМІ та свободу слова.

- Засудження та агітація: Міжнародні лідери та організації можуть публічно засуджувати порушення прав людини та свободи слова, створюючи тиск на країни, щоб вони дотримувалися міжнародних стандартів [6].

Свобода слова та незалежність ЗМІ в контексті збройного конфлікту в Україні є важливими ознаками сучасного демократичного суспільства. Ці цінності піддаються випробуванню через численні виклики, зокрема загрози для журналістів, обмеження свободи слова, цензуру та технічні перешкоди.

Ще однією не менш значущою загрозою для діяльності ЗМІ є забруднення інформаційного простору елементами так званого ПІСО (дезінформація, пропаганда, перебільшення певної інформації або применшення іншої, диверсії в тилу, кібератаки), якими підривається довіра суспільства до інформації із офіційних джерел. За роки ведення рф ще й інформаційної війни в Україні люди стали більше довіряти оточуючим, особливо якщо одна й та сама інформація з певними висновками оточення шириться масово через різні засоби масової інформації (телеграм-канал, чат у Viber, сторінки у соціальних мережах тощо). Через величезний потік інформації людям стає важко розрізнити фейк від правди. У зв'язку із цим, кожному із нас важливо навчитися розпізнавати інформаційні вкиди, критично сприймати інформацію та не поширювати дезінформації. В умовах війни передусім все потрібно ставити під сумнів та задавати собі запитання: «З якою метою поширюється інформація?», «Чи є ця інформація на офіційних ресурсах держави?», «Для чого ця інформація опублікована саме зараз?», «Дана інформація побудована на чийсь думці, чи є доведеним

фактом?». Керуватися не емоціями, а вибирати інтелектуальний підхід до користування джерелами інформації.

Найважливішим аспектом є те, що ці цінності є необхідними для будь-якого суспільства, яке прагне будувати демократію та правову державу. Подальший розвиток медіаграмотності та зусилля на рівні суспільства вирішують питання зміцнення цих цінностей та їхню сталість в українському суспільстві, допомагаючи зберегти суспільну відповідальність та об'єктивність в інформаційному просторі.

Свобода – це політичний кисень для ЗМІ, без якого вони не можуть існувати і виконувати свою громадську роль належним чином.

Бібліографічні посилання:

1. Свобода слова як основний принцип діяльності засобів масової інформації. Її правовий зміст. URL: https://pidru4niki.com/18060203/zhurnalistika/svoboda_slova_osnovniy_printsip_diyalnosti_zasobiv_masovoyi_informatsiyi_pravoviy_zmist

2. Свобода слова в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту. URL: https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/133867/Web_Svoboda_Slova_A5_Ukr3.pdf

3. Гарантії захисту журналістів в умовах воєнних дій. URL: <https://sich-pravo.org/garantiyi-zahystu-zhurnalistiv-ta-chleniv-yihnih-simej-v-umovah-voyennyh-dij>

4. Як і чому українська влада обмежує свободу ЗМІ на війні. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-i-chomu-ukrainska-vlada-obmezhuie-svobodu-zmi-na-viini/a-61438886>

5. Доступ до публічної інформації під час дії воєнного стану. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/dostup-do-publichnoyi-informaciyi-pid-chas-diyi-voennogo-stanu.html>

6. Міжнародне співробітництво у воєнній та науковій сфері. URL: <https://mil.knu.ua/page/about/7>

Бабанін Сергій Володимирович,

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТВОРЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ГРУПИ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Частина 1 ст. 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації» КК України [1] передбачає кримінальну відповідальність за дванадцять окремих складів кримінальних правопорушень: 1) створення терористичної групи; 2) створення терористичної організації; 3) керівництво терористичною групою; 4) керівництво терористичною організацією; 5) участь у терористичній групі; 6) участь у терористичній організації; 7) організаційне сприяння створенню терористичної групи; 8) організаційне сприяння створенню терористичної організації; 9)

організаційне сприяння діяльності терористичної групи; 8) організаційне сприяння діяльності терористичної організації; 9) інше сприяння створенню терористичної групи; 10) інше сприяння створенню терористичної організації; 11) інше сприяння діяльності терористичної групи; 12) інше сприяння діяльності терористичної організації.

При цьому санкція цієї кримінально-правової норми передбачає за будь-яке з цих діянь одне основне покарання – позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років, та можливість призначення одного додаткового покарання – конфіскації майна, що не сприяє уніфікованому підходу до визначення строків позбавлення волі при призначенні судом покарання за тотожні діяння, передбачені ст. 258-3 КК України.

Порівняльний аналіз кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за створення, керівництво, участь у стійких злочинних об'єднаннях (ст.ст. 255, 257, 260 КК України), та ст. 258-3 КК України дозволяє стверджувати про відсутність єдиного підходу законодавця до диференціації кримінальної відповідальності за їх вчинення та, відповідно, до їх криміналізації.

Так, наприклад, ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній» КК України диференціює кримінальну відповідальність за такі діяння, а саме у ч. 1 передбачає відповідальність за створення злочинної організації, керівництво такою організацією або її структурними частинами, а у ч. 2 – за участь у злочинній організації.

Бандою (ст. 257 КК України) визнається озброєна організована група або злочинна організація, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки [2]. Тобто стійке озброєне об'єднання з двох осіб створене з тією ж метою, на думку законодавця, не становить такого ступеня суспільної небезпеки, щоб визнавати його бандою, тоді як терористичною визнається і група з двох осіб.

На наш погляд, доцільною є диференціація у окремих частинах ст. 258-3 КК України кримінальної відповідальності за створення та керівництво терористичною групою, за створення та керівництво терористичною організацією, за участь у терористичній групі, за участь у терористичній організації.

Також доцільним є включення до КК України понять терористичної групи та терористичної організації, оскільки їх розміщення у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» [3] не сприяє однозначному тлумаченню цих понять і може призвести до помилок у кваліфікації діянь терористичної спрямованості.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

Бадак Максим Станіславович,
юрисконсульт Дніпровського транспортно-економічного фахового
коледжу

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ОСВІТУ

Право на освіту – це сукупність норм права, а також прав та обов'язків конкретного суб'єкта, які визначають можливості останнього до розвитку та самовизначення як особистості, а також функціонування та сталого розвитку держави.

У випадку порушення права на освіту існують механізми захисту такого права. Поняття «механізм захисту прав та свобод» розкривається як система правових засобів, метою яких є захист прав людини. Потреба в такому захисті виникає при вчиненні певного правопорушення чи об'єктивно протиправного діяння. [5]

Статтею 5 Закону України «Про освіту» (далі – Закон) визначено, що «освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави». [2]

Враховуючи те, що освітні правовідносини мають свою специфіку, що полягає у суб'єктному та змістовому складі, існує механізм захисту права на освіту, який включає нормативно-правові акти та відповідні суб'єкти, які такий захист здійснюють.

Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. Тому, першою ланкою захисту права на освіту є захист права на освіту на локальному рівні – в межах відповідного закладу освіти. Це забезпечує керівник такого закладу освіти, який наділений повноваженнями забезпечення освітнього процесу, його якості, створення безпечного освітнього середовища і т.д.

Наступним елементом механізму захисту права на освіту є громадський нагляд (контроль). Відповідно до статей 28, 70, 71 Закону громадське самоврядування - це право колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у

громадському нагляді (контролі) та в управлінні закладом освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими документами закладу освіти.

Органами громадського нагляду (контролю) є громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти, професійними об'єднаннями педагогічних і науково-педагогічних працівників, об'єднаннями здобувачів освіти, об'єднаннями батьківських комітетів та органами, до яких вони делегують своїх представників.

Міністерство освіти і науки України (далі – Міністерство) як центральний орган виконавчої влади у сфері освіти здійснює захист освітніх прав шляхом формування стратегії освітньої політики, нормативно-правового забезпечення функціонування системи освіти тощо. Нормативно-правові акти Міністерства є обов'язковими до виконання закладами освіти незалежно від форми власності.

Відповідно до статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Як зазначає Конституційний Суд України «судовий захист передбачає здійснення правосуддя з метою захисту або відновлення порушених оспорюваних прав і свобод». [3]

Право особи на судовий захист передбачає, що кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону. [6]

Спеціальним органом у системі механізму захисту права на освіту є освітній омбудсмен, який діє з метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 491 освітній омбудсмен є посадовою особою, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань із захисту прав у сфері освіти.

Основними завданнями освітнього омбудсмена є здійснення заходів щодо додержання законодавства про освіту, вжиття заходів для забезпечення належних умов для рівного доступу до здобуття освіти тощо.

Отже, для захисту права на освіту існує спеціальний механізм, який включає наступних суб'єктів: керівник закладу освіти, громадський контроль (нагляд) у сфері освіти, Міністерство освіти і науки України, освітній омбудсмен, судовий захист тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1875- IV.
2. Про освіту : Закон від 05.09.2017 // Відомості Верховної Ради України. 2145-VIII.
3. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк „ІНДУСТРІАЛБАНК» щодо відповідності Конституції України

(конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України від 28 квітня 2021 року № 2-р(П)/2021.

4. Деякі питання освітнього омбудсмена : постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 № 491.

5. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина – Ужгород, 2003.- 57 С.

6. Менджул М.В. Судовий захист прав та законних інтересів громадян [Текст] : Марія Василівна Менджул ; . – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2013. – 212 с. (3)

Білан Ірина Анатоліївна,

науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

ЩОДО ВИЗНАННЯ РОСІЙСЬКИХ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ ТЕРОРИСТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Російські приватні військові компанії наразі становлять глобальну світову загрозу, сприяючи розповсюдженню транснаціональної організованої злочинності, торгівлі зброєю, відмиванню злочинних коштів, фінансуванню тероризму, контрабанді матеріальних та культурних цінностей. Тобто мають усі ознаки терористичних організацій. Тому як наслідок, останнім часом загальносвітовою тенденцією стало визнання парламентами передових країн російських військових компаній ВПК терористичними організаціями.

Незважаючи на те, що найманство в рф офіційно заборонено на законодавчому рівні та передбачає кримінальне покарання, в державі-агресорі існує понад десяток приватних військових компаній. Приватні військові компанії — це формування, які надають спеціалізовані послуги, пов'язані з охороною, захистом та участю у локальних військових конфліктах, а також займаються збором розвідувальної інформації, стратегічним плануванням, консультуванням. Географія залучення найманців суттєво розширилася після 2015 року: якщо раніше приватні військові компанії були задіяні в операціях у двох-трьох країнах, то після 2015 року – вже у десяти. У 2019-2021 роках рф використовувала бойовиків у близько 30 країнах. Більшість російських приватних військових компаній афілійовані з міністерством оборони, федеральною службою безпеки або розвідувальним управлінням. У 2018 році в рф з'явилася ще одна ПВК, бойовики були помічені під час зіткнень біля Бахмута у травні 2023 року — «Патріот», яку пов'язують із міністром оборони рф С. Шойгу. На початку вересня 2023 року під кураторством міністерства оборони рф було створено нову приватну військову компанію з метою залучення до її структури бойовиків ПВК «Вагнера». На цьому фоні міністерство оборони рф відправляє своїх емісарів до африканських країн, зокрема Алжиру, Малі,

Судану, ПАР з метою переконання більшості «вагнерівців» підписати контракти з ЗС рф через утворення нової військової компанії.

Розуміючи загрози, які поширюють приватні військові компанії російського походження у глобальному вимірі, загальносвітова тенденція, яка набирає обертів, це визнання на законодавчому рівні провідними державами світу ці структури у якості терористичних організацій.

Так Сейм Литви 14 березня 2023 року ухвалив резолюцію, положення якої визначають російську приватну військову компанію «Вагнер» терористичною організацією та засуджує використання будь-яких груп найманців для здійснення злочинів агресії в Україні. Одночасно Конгрес США вважає російське військове формування «ПВК Вагнер» транснаціональною злочинною організацією. 13 вересня 2023 року російську приватну військову компанію «Вагнер» офіційно визнали терористичною організацією у Великобританії. На черзі Канада, яка також солідарна із США та Великобританією щодо визнати рф державою-спонсором тероризму, а приватні військові компанії — терористичними організаціями. У січні 2023 року відповідну постанову офіційно підтримала нижня палата канадського парламенту.

Національним законодавством зазначених країн - США, Великобританії, Канади передбачені чіткі критерії, за якими ту чи іншу злочинну організацію можуть визнати терористичною, передбачені прозорі та дієві юридичні механізми цієї процедури.

Для нашої держави визнання ПВК «Вагнер» та інших російських приватних військових компаній у якості терористичних організацій на національному рівні є важливою та принциповою справою у контексті засудження озброєного російського вторгнення на територію України, цілком логічним продовженням протидії російській збройній агресії. Проте, на жаль, ПВК «Вагнер» як і інші російські приватні військові компанії все ще не визнані в Україні як терористичні організації, попри відповідні чисельні спроби врегулювання цього питання на законодавчому рівні.

На сьогодні визнання організації терористичною регламентується законом України «Про боротьбу з тероризмом» [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 24 цього законодавчого акту, організація, відповідальна за вчинення терористичного акту та визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується. Тобто де-юре для надання відповідній організації статусу терористичної необхідна обов'язкова наявність рішення суду. Згідно зі статтею 1 вищезгаданого закону терористична організація – це стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів. Тобто організація визнається терористичною, якщо хоч один із її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації.

Положення Концепції боротьби з тероризмом в Україні, яка була прийнята ще у 2019 році чітко регламентують необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення заходів боротьби з тероризмом, зокрема в частині порядку визнання організації терористичною [2]. Однак, навіть в умовах воєнного стану в Україні наразі відсутній чітко визначений нормативний порядок, за яким організація може бути визнано терористичною, що не надає можливості належним чином юридично реалізувати положення статті 24 закону «Про боротьбу з тероризмом». Останні передбачають, що наявність рішення суду про визнання організації терористичною є обов'язковою. Тобто, актуальною проблемою в Україні залишається юридична невизначеність порядку, відповідно до якого певні організації можуть бути визнані терористичними. Навіть після ухвалення відповідного закону проблема юридичного визнання в Україні російських військових компаній у якості терористичних не буде повністю остаточно вирішена.

Обов'язковою умовою для визнання ВПК «Вагнер» та інших російських приватних військових компаній має бути судове рішення як акт національного правосуддя. Проте, для того, щоб суди розглянули кримінальні справи про вчинення відповідних кримінальних правопорушень, необхідна чимала доказова база та достатність часу. А це в умовах воєнного стану та реальної війни досить складно. Те ж саме стосується і доведення винуватості членів ПВК «Вагнер», інших російських приватних військових компаній у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-2585 Кримінального кодексу України.

Все це зумовлює необхідність розроблення та прийняття нового законопроекту, який би передбачав чіткий і прозорий ефективний механізм для того, щоб визнати відповідну організацію терористичною. Одночасно це потребує внесення змін до законів України «Про боротьбу з тероризмом» та «Про Раду національної безпеки і оборони України».

Бібліографічні посилання:

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/638-15#Text>
2. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 5 березня 2019 року №53/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>

Булавіна Світлана Євгенівна,
доцент кафедри теорії та історії держави і права Волинського
національного університету імені Лесі Українки, к. істор. н., доцент

ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У громадянському суспільстві людина – носій прав – виступає одночасно як об'єкт впливу інституцій цього суспільства і як суб'єкт участі у них. При цьому права людини опосередковують таку участь і складають частину власної системи цінностей особи.

Права людини є підставою утворення і функціонування деяких інституцій громадянського суспільства. Приміром, право на свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації дозволяє людині реалізовувати свої інтереси, які співпадають з інтересами інших, за посередництвом такої інституції громадянського суспільства, як об'єднання громадян.

Слід відзначити, що права людини передбачають можливість реалізації інтересів їх власника, як особисто, так і за посередництвом суспільних та державних інституцій. Тож, у правовому відношенні індивід зберігає сферу свого свавілля (негативні права), що дозволяє йому ізолюватися від інших. Проте у моральному відношенні свобода проявляється саме у відкритості взаємного спілкування [6, с.173-174]. Видається, така відкритість взаємного спілкування якнайповніше висвітлює активну сутність громадянського суспільства.

Інституції громадянського суспільства покликані допомогти людині у реалізації приватних інтересів. Власне, ці інституції створюються тому, що співпадають інтереси певної частини суспільства. Адже незадоволення соціальних інтересів і потреб так чи інакше відвертає людину від вищих цілей і на індивідуальному, і на громадському рівнях [5, с.176].

Слід зазначити, що взаємодія прав людини з інституціями громадянського суспільства виражається і у тому, що часто відбувається утвердження прав як цінностей на індивідуальному рівні. Особливо чітко це проявляється на рівні таких інституцій, як сім'я та об'єднання громадян, а також, певною мірою, засоби масової інформації.

Процес реалізації прав людини передбачає, що основу реалізації прав у названому суспільстві складають об'єднання громадян, оскільки вони володіють впливовістю, більшою за окремого індивіда і є незалежними суб'єктами реалізації, на відміну від держави.

Для розгляду названих об'єднань як основи реалізації прав людини, слід попередньо визначитися з використаною термінологією. Потрібно відзначити, що термін «об'єднання громадян» досить умовний, оскільки включає до себе два різноспрямованих види об'єднань – громадські організації та політичні партії, причому до перших можуть належати не

тільки громадяни, а й іноземці, особи без громадянства тощо. Так, у ч. 1 ст. 36 Конституції України визначено, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Проте ч. 2 ст. 36 підкреслюється, що членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Тобто, щодо членства у громадських організаціях прямої заборони немає [4].

Слід зазначити, що саме об'єднання громадян як елемент громадянського суспільства можуть протистояти силі і впливовості держави. Адже однією з найхарактерніших рис громадянського суспільства при зіставленні особистості та держави є існування певного прошарку організованих груп людей, прошарку громадськості, яка може об'єднуватися і відстоювати визначені свої інтереси перед державою, оскільки самому індивіду важко захищати свої права та інтереси перед нею [2].

Потрібно звернути увагу на те, що об'єднання громадян є безпосереднім поєднанням інтересів окремих осіб – членів громадянського суспільства.

До основних функцій такої інституції громадянського суспільства, як об'єднання громадян, деякі автори відносять такі: поточний контроль та оцінювання діяльності державних структур; соціальна адаптація незахищених верств населення; освіта й мобілізація мас; політичні акції на підтримку окремих кандидатів та протесту проти дій урядових структур; використання преси з метою розкриття різних зловживань, здійснюваних владними структурами [4].

Слід відмітити, що об'єднання громадян є основою реалізації прав і свобод людини й громадянина і тому, що права людини легше реалізувати через відповідні інституції громадянського суспільства, ніж шляхом самостійної діяльності індивіда. Це обумовлюється тим, що об'єднання громадян може використовувати специфічні засоби реалізації і захисту прав, а також більшою забезпеченістю його необхідними ресурсами.

Не можна обійти увагою те, що для громадянського суспільства характерна не тільки наявність певної кількості впливових неурядових організацій, а й згуртованість їх у питаннях контролю над втручанням держави у простір такого суспільства, досягненні відповідних загальносоціальних інтересів, спрямованості на максимальну реалізацію прав індивідів тощо. Видається, у цьому сенсі об'єднання громадян є не просто сукупністю, а складною, структурованою сукупністю, що володіє певною новою якістю. Так же, як право у об'єктивному сенсі визначається, у тому числі, не просто як сукупність, а система норм, і тому не можна сказати, що право дорівнює окремій нормі, бо виникає ознака системності,

певна нова якість права [4]. Так і об'єднання громадян – не просто сукупність індивідів, а своєрідна якісна спільність, що заснована на окремих інтересах, проте спрямована на співвіднесення їх з інтересами інших осіб та відповідних інституцій, а також на реалізацію і захист прав людини.

Виходячи з вище зазначеного, об'єднання громадян є основою системи реалізації прав людини, що проявляється у такому:

– об'єднання громадян як елемент громадянського суспільства можуть протистояти силі і впливовості держави;

– виступають суб'єктом контролю за діяльністю держави, використовують специфічні засоби реагування на надмірне втручання її у простір громадянського суспільства – від висвітлення у ЗМІ до звернення до суду;

– є безпосереднім поєднанням інтересів окремих осіб – членів громадянського суспільства [4].

У цьому сенсі, громадянське суспільство може бути визначене не просто як суспільство-сукупність автономних індивідів, а й таких, що володіють ознакою активності та можливістю виражати свої інтереси як особисто, так і через інституції громадянського суспільства; права людини легше реалізувати через названі інституції, ніж шляхом самостійної діяльності індивіда, і це обумовлюється тим, що відповідне об'єднання може використовувати специфічні засоби реалізації і захисту прав, а також більшою забезпеченістю його необхідними ресурсами.

Бібліографічні посилання:

1. Громадські об'єднання в Україні : навч. посіб. / За ред. В.М. Бесчастного. К. : Знання, 2007. – 415 с.

2. Кравчук В. Місце і роль громадських організацій у громадянському суспільстві. Підприємництво, господарство і право. 2003. №9. С.102-104.

3. Новак В. Неурядові організації або соціальне партнерство між державою і громадянським суспільством: зарубіжний досвід. Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2005 №1. С.359-364.

4. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: дис.к.ю.н.: 12.00.01/ Націон. юрид. акад. України Ярослава Мудрого. Харків, 2008, 215с.

5. Розова Т.В., Барков В.Ю. Специфіка становлення громадянського суспільства в Україні : Монографія. Одеса: Юрид. літ., 2003. 336 с.

6. Шимон С. Ідея моральності у цивільному праві. Юридична Україна. 2008. №3. С. 58-64.

Голота Наталія Петрівна,
доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету ,к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю та охороняються основним законодавчим актом - Конституцією України. Головна ідея Конституції полягає в тому, що саме держава функціонує для людини та відповідає перед нею за свою діяльність.

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Зазначена гарантія (право подати звернення; право на обґрунтовану відповідь; право отримати відповідь у встановлений законом строк) є непорушною та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану (ст. 22, 64 Конституції України).

Питання практичної реалізації громадянами України права на звернення регулюється Законом України «Про звернення громадян» (далі - Закон № 393/96-ВР), який, крім іншого, визначає перелік похідних прав, пов'язаних з правами громадянина при розгляді звернення.

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про звернення громадян» громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право :особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви ,знайомитися з матеріалами перевірки ,подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу, бути присутнім при розгляді заяви чи скарги, користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку, одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги, висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги ,вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Варто наголосити, що зазначені права не є абсолютними, їх реалізація передбачена виключно у випадку розгляду такого виду звернення як заява чи скарга та не може стосуватися розгляду пропозиції (зауваження). Такої позиції також дотримується Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в постанові від 29.11.2021 № 120/1727/20-а.

Водночас, у зв'язку з впровадженням в Україні правового режиму воєнного стану реалізація прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю громадянина, може мати свої особливості та підлягати обмеженням (ускладненням в їх реалізації). Відтак, реалізація та забезпечення права на особистий прийом в умовах воєнного стану повинна мати свої особливості.

З метою забезпечення безпеки військового та іншого керівництва, працівників органів влади та інших установ, громадян, під час вирішення питання щодо проведення особистого прийому необхідно дотримуватись таких рекомендацій:

- задля забезпечення належного рівня безпеки, враховуючи дію заходів правового режиму воєнного стану внести, на період дії такого режиму, зміни до порядків та графіків проведення особистого прийому;
- з метою належного виконання завдань питань щодо забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, за можливості, визначити окрему посадову з числа керівного складу, яка відповідатиме за проведення особистого прийому під час дії правового режиму воєнного стану;
- передбачити та забезпечити можливість проведення особистого прийому онлайн за допомогою цифрових комунікаційних сервісів та технологій (у разі наявності);
- у випадку проведення особистого прийому за фізичної присутності посадової особи та громадянина забезпечити відповідний простір з дотриманням усіх мір безпеки;
- інформувати громадян про можливість вирішення питань та отримання необхідних роз'яснень за телефонами гарячих ліній в усному порядку;
- відмова в реалізації права на особистий прийом має бути обґрунтованою та надається в письмовій формі.

Таким чином впровадження в Україні заходів правового режиму воєнного стану може тимчасово або частково обмежувати (ускладнювати реалізацію), однак не виключати можливість реалізації права громадян на особистий прийом посадовими особами органів влади та інших установ.

Перш за все це зумовлено застосуванням заходів правового режиму воєнного стану визначеним у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі - Закон № 389-VIII), зокрема: встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи до якої подано звернення (п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); запровадженням на певній території комендантської години (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-

VIII); встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

Крім того, згідно пункту першого постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 440 у період воєнного стану для державних службовців та працівників державного органу, які перебувають на території України, за рішенням керівника державної служби в державному органі може запроваджуватися дистанційна робота у разі наявності організаційних і технічних можливостей для виконання їх посадових обов'язків.

Впровадження вказаних та деяких інших заходів правового режиму воєнного стану, за певних умов (наприклад безперервна комендантська година на декілька діб), буде частково або повністю унеможлиблювати реалізацію таких прав (пов'язаних з особистою присутністю) як:

особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви, знайомитися з матеріалами перевірки, бути присутнім при розгляді заяви чи скарги.

Виникає питання яким чином особа може реалізувати зазначені права в умовах воєнного стану та як забезпечити таку можливість з боку суб'єкта владних повноважень?

Суб'єкти владних повноважень щодо забезпечення прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю при розгляді заяви чи скарги, в умовах воєнного стану повинні:

- завчасно інформувати заявника про час та дату реалізації вказаних прав. У разі встановлення комендантської години на визначений час - перенести на інший день, про що також поінформувати заявника;

- у разі неможливості забезпечення безпосередньої участі, поінформувати на вказані у зверненні канали зв'язку про альтернативні способи реалізації прав шляхом застосування засобів телефонного зв'язку або цифрових комунікаційних сервісів;

- у випадку відмови заявником або тимчасової відсутності можливості забезпечити реалізацію вказаних прав, розглянути можливість продовження строку розгляду звернення до 45 календарних днів (ст. 20 Закону № 393/96-ВР) з відтермінуванням такої реалізації та розгляду порушених питань;

- за виняткових обставин, у разі неможливості розгляду звернення впродовж 45 днів, у тому числі забезпечення реалізації прав громадянина згідно ст. 18 Закону № 393/96-ВР, поінформувати на вказані заявником канали зв'язку про можливу затримку в розгляді звернення. При цьому, такі дії (бездіяльність) мають охоплюватися виправданим ризиком та бути необхідними для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Таким чином, в період дії правового режиму воєнного стану посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування повинні, максимально на скільки це можливо, сприяти реалізації прав згідно ст. 18

Закону № 393/96-ВР в тих випадках, коли це може врятувати життя, зберегти здоров'я громадян або запобігти іншим негативним наслідкам, пов'язаним з війною.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, документ № 254к/96-вр, чинний, поточна редакція
2. Закон України «Про звернення громадян», документ 393/96-вр, чинний, поточна редакція
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації», документ 2939-17
4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 / ООН Декларація, Міжнародний документ 995_015, поточна редакція — від 10.12.1948
5. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII

Домбровська Олена Миколаївна,

викладач циклової комісії права та суспільних дисциплін Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту

Мірошніченко Вероніка Олександрівна,

здобувач вищої освіти Хмельницького кооперативного фахового коледжу Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ
ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

Захист прав дискримінованих груп населення - це важлива та актуальна тема, адже це є фундаментальною основою для побудови справедливого та гуманного суспільства, оскільки це створює умови для рівності, справедливості та гуманного ставлення до всіх його членів.

Дискримінація може виникати на різних рівнях та у різних сферах суспільних відносин: у сферах праці, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального обслуговування, правосуддя, громадсько-політичній діяльності, доступу до інформації та інших. На жаль, дискримінація є серйозною проблемою в сучасному суспільстві, негативно впливає на життя людей, позбавляє їх прав і свобод, а також може призводити до соціальної нерівності та конфліктів.

Дискримінація – це будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що прямо чи опосередковано створюється на підставі раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, сексуальної орієнтації, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, які призводять до порушення рівних прав та свобод людини і громадянина або створюють для них гірші умови життя чи праці.

З метою більш ефективної боротьби з необґрунтованою нетерпимістю в правовому полі розрізняють такі форми дискримінації:

- Пряма – існує чітка мета дискримінувати особу (групу осіб);
- Непряма – одна умова, встановлена для спільноти, не виконується однаково всіма членами цієї спільноти;
- Підбурювання до дискримінації – вказівки, інструкції або заклики до дискримінації особи чи групи осіб за певними ознаками;
- Пособництво у дискримінації – навмисне сприяння дії або бездіяльності з наміром здійснити дискримінацію;
- Утиск – небажана поведінка по відношенню до особи чи групи осіб, метою або наслідком якої є приниження їхньої людської гідності за певними ознаками або створення атмосфери напруженості, ворожості, агресії чи неповаги до такої особи чи групи осіб.

Важливим кроком в напрямку захисту дискримінованих груп є прийняття та виконання належного законодавства. Україна визнає важливість боротьби з цим явищем та вживає конкретні кроки для забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян. В Україні існує низка власних та ратифікованих міжнародних законодавчих актів, які спрямовані на захист від дискримінації:

1. Конституція України. Основний документ, який має найвищу юридичну силу. В ній закріплюється рівність прав та свобод людини і громадянина, рівність між людьми за різними ознаками (раса, колір шкіри, переконань і т.д.), рівність між жінками і чоловіками, рівність профспілок та об'єднань громадян, рівність у подружжі, рівність прав дітей і тому подібне. Всі права та свободи в ній гарантуються та не можуть бути відчужуваними або порушеними;

2. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». В ньому визначається, що є дискримінацією, її форми, заборона, закріплюється принцип недискримінації та законодавство про запобігання та протидії дискримінації;

3. Загальна декларація прав людини. Найважливіший універсальний документ з прав людини. Декларація стала відправною точкою для багатьох інших міжнародних та регіональних документів, конституцій та актів. В ній встановлюються основні права та свободи людини, на які мають право всі люди без виключення. Вона гарантує громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні права та свободи, а також захист від якої б не було дискримінації;

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Були розроблені з метою розширення прав, викладених у Загальній декларації прав людини та надання їм юридичної сили. Разом із Загальною декларацією прав людини вони становлять Міжнародний білль про права. Обидва ці пакти розглядають свої категорії прав згідно їх назви, але розглядають однакові проблеми, як і щодо запобігання дискримінації;

5. Конвенція про права дитини. Визнає, що діти також мають загальні права та свободи людини, а також визначає, що у віці до вісімнадцяти років потребують особливого захисту для гарантування поваги до їх повного розвитку та попередження дискримінації на основі будь-яких обставин;

6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Забороняє расову дискримінацію та визначає вживання всіх необхідних заходів для якнайшвидшої ліквідації дискримінації расової дискримінації в усіх її формах і проявах;

7. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Забороняє дискримінацію, через яку регулярно страждають жінки. Визначає вживання заходів щодо усунення будь-яких форм та проявів дискримінації щодо жінок;

8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження і покарання. Забороняє та визнає катування як можливу форму дискримінації людей на основі будь-яких ознак. Визначає вживання заходів для запобігання актам катувань;

9. Конвенція про права людей з інвалідністю. Визнає осіб з інвалідністю як рівноправних суб'єктів з повними та рівними правами людини й основними свободами і визначає вживання заходів для попередження дискримінації осіб з інвалідністю на будь-яких обставинах.

Відповідно до Конституції України та вищезазначених ратифікованих Україною міжнародних нормативно-правових актів, які зобов'язують державу забезпечити рівні права та можливості для всіх людей, незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, а також вживання негайних заходів щодо запобігання будь-яких форм дискримінації.

Заходи боротьби з дискримінацією включають:

- Правові заходи для забезпечення дотримання права на недискримінацію;

- Освітні програми, спрямовані на підвищення обізнаності про механізми упереджень і нетерпимості, їхній вплив на дискримінацію та пригнічення осіб, а також на сприяння розумінню різноманіття і толерантності;

- Діяльність громадянського суспільства, спрямована на засудження дискримінації та упереджень, протидії злочинам на ґрунті ненависті та мовної ворожнечі, надання допомоги жертвам дискримінації та сприяння законодавчій реформі.

Однак, на превеликий жаль, незважаючи на наявність законодавства, дискримінація продовжує існувати. Важливо не лише ухвалити таке законодавство, а й активно сприяти його імплементації, забезпечити ефективні механізми виявлення та реагування на випадки дискримінації. Необхідною умовою є створення та розвиток інституцій, відповідальних за

захист прав громадян, які зазнали дискримінації. Ключовим завданням для держави є підвищення обізнаності громадськості про негативні наслідки дискримінації та заохочення до активної участі у вирішенні цієї проблеми. Саме тому, продуктивна боротьба з дискримінацією вимагає спільних зусиль усіх сфер суспільства, включаючи органи влади, громадськість, бізнес та неурядові організації. Важливо створити умови для інклюзивного та справедливого суспільства, в якому кожна людина, незалежно від того, якими характеристиками вона володіє, має можливість реалізувати свій потенціал.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні" від 06.09.2012 № 5207-VI // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5207-17#Text>
3. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 995_015 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 // URL: – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
6. Європейська конвенція з прав людини ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації з поправками до Конвенції прийнятими Постановою ВР N 3936-12 від 04.02.94, ВВР 1994, N 23, ст.169 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
8. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок ратифіковано Законом N 946-IV від 05.06.2003, ВВР, 2003, N 39, ст.345 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поведження і покарання в редакції у відповідності до Закону України «Про зняття застереження України Про зняття застережень України до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання» від 05.11.98 № 234-XIV https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
10. Конвенція про права людей з інвалідністю ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» від 16.12.2009 № 1767-VI // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Зубрицький Олександр Володимирович

докторант Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Інститут гуманітарної підготовки та державного управління, кафедра публічного управління та адміністрування, кандидат юридичних наук

ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ

Державна політика України у 2023 році спрямована на забезпечення дотримання балансу між забезпеченням національного суверенітету, працездатної економіки та соціальних програм для потерпілих у війні з російським агресором, прав і свобод громадян, а також здійсненням реформ для імплементації положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

Реалізація державної політики здійснюється різними органами, зокрема, шляхом ухвалення законів та підзаконних актів. При цьому, відповідно до статті 93 Конституції України, право законодавчої ініціативи належить «Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України» [1]. Перелік суб'єктів законодавчої ініціативи є вичерпним, але фактично таким правом наділені представники законодавчої і виконавчої влади. Натомість органи судової влади, які в силу своєї діяльності безпосередньо взаємодіють з громадянами та виявляють недоліки у законодавчому регулюванні, позбавлені можливості впливати інші гілки влади, які можуть неякісно здійснювати законотворчу роботу.

Судова система України складається з Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції, найвищим з яких є Верховний Суд. Роль Конституційного Суду як суб'єкта законодавчої ініціативи могла б бути досить вагомою, оскільки Суд може оперативно реагувати на системні порушення законодавства у випадку їх невідповідності нормам Конституції України. Конституційний Суд України, визнаючи певні законодавчі норми неконституційними, встановлює природу відносин та напрямок, у якому суспільні відносини повинні розвиватися. У зв'язку з цим законопроекти Конституційного Суду України могли б бути дуже влучними і доцільними та вирішувати правову проблему не тільки на момент виявлення порушення, а й запобігати виникненню порушень вимог Основного закону та прав і свобод громадян у майбутньому.

Верховний Суд, який діє у складі Великої Палати, Об'єднаних палат та спеціалізованих палат, є найвищим судовим органом серед судів загальної юрисдикції. Історично, правопопередник Верховний Суд УРСР був наділений правом законодавчої ініціативи Конституцією УРСР, а з 1995 року це право було надано також Вищому арбітражному суду, який наразі фактично є відповідником Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду [2, с. 5].

Україна зобов'язалася імплементувати положення Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а тому суди розглядають багато спорів, які стосуються невідповідності застарілого українського законодавства положенням Угоди про Асоціацію. Верховний Суд уже розглядає такі спори і застосовує положення Угоди про Асоціацію як норми прямої дії [3].

Разом з цим, відсутній державний механізм, коли народні депутати, Президент України чи Кабінет Міністрів України аналізують судову практику та ініціюють внесення змін до законодавчих актів у частині приведення їх у відповідність до Угоди про Асоціацію, а тому подібні спори можуть виникати і в майбутньому.

Враховуючи вищевказане, наділення Верховного Суду чи його найвищого органу – Великої Палати Верховного Суду правом законодавчої ініціативи допоможе прискорити євроінтеграційні процеси адаптації українського законодавства до законодавства ЄС та, зокрема, Угоди про Асоціацію. Такі зміни збалансують розподіл влади між трьома гілками та допоможуть оперативно реагувати на виклики, які стоять перед державою у цей складний час.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.06.2023).

2. Конституція України від 20 квітня 1978 р. зі змінами, внесеними згідно з Законами № 404-12 від 24.10.90, № 1213а-12 від 19.06.91, № 1293-12 від 05.07.91, № 171/94-ВР від 21.09.94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19951210#Text>

3. Ханова Р., Барікова А. Застосування положень Угоди про асоціацію на рівні касаційної інстанції. Судово-юридична газета. 2020. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/182464-zastosuvannya-polozhen-ugodi-pro-asotsiatsiyu-na-rivni-kasatsiynoyi-instantsiyi>.

Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та методики викладання правознавства СумДПУ
імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ВІКОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ

У сучасному суспільстві, питання прав людини зазнає постійного розгляду, і однією з актуальних проблем є вікова дискримінація. Цей вид дискримінації впливає на людей на різних етапах їхнього життя та створює виклики для соціальної справедливості й рівності. Наразі маємо невтішні висновки – населення нашої планети стрімко старіє. Згідно з науковими дослідженнями, 2030 року кількість людей віком від 60 років, становитиме одну шосту населення Землі. Але більшість із цих людей могли б вести соціально активний спосіб життя, працювати, сплачувати податки. Та через дискримінацію і стереотипи вони залишаються без роботи, в частковій чи

повній ізоляції від соціально активного життя, зі зниженою самооцінкою та обмеженими можливостями.

Вікова дискримінація – це форма нерівного ставлення до людей на підставі їхнього віку. Це може виявлятися в різних сферах життя, таких як: працевлаштування, освіта, медична допомога; соціальне забезпечення та отримання пільг; відбір у спортивну команду; вступу в шлюб і народження дітей тощо.

Найчастіше дискримінація за віком проявляється в сфері праці. Виникають ситуації, коли роботодавці вважають старших працівників менш продуктивними, творчими та не здатними до навчання. Це призводить до поширення вікової дискримінації на ринку праці (ейджизму): резервування певних вакансій для молоді, обмеження просування по службі, обмеження доступу до освіти тощо. Водночас проблема ейджизму зберігається навіть тоді, коли старші працівники не мають проблем зі здоров'ям і не менш освічені, кваліфіковані чи продуктивні, ніж молодший персонал. Проте, вікової дискримінації зазнають не лише люди старшого віку. Ейджизм, так само як і расизм, сексизм та інші прояви ксенофобії базується на стереотипних думках. Тому нерідко роботодавці відмовляють у працевлаштуванні молодим особам, мотивуючи це тим, що вони в силу свого віку не зможуть відповідально ставитись до своєї посади і виконувати свої обов'язки належним чином [1; с. 43].

Окрім цього, роботодавець може висувати до працівників принизливі вимоги. Наприклад, у компанії працює жінка, висококваліфікована спеціалістка з великим досвідом, керівництво задоволене її роботою. Але вона має мімічні зморшки й сивину. Тому начальство натякає їй на те, що вона повинна мати молодший вигляд, щоб не відлякувати клієнтів. І така працівниця змушена щось із цим робити, оскільки чудово розуміє, що більше таку роботу не знайде, бо обмежена за своїм віком [2].

Для вирішення проблем вікової дискримінації необхідний комплекс гарантій. По-перше, важливо розробляти та впроваджувати законодавство, яке забороняє дискримінацію на підставі віку. Закони мають передбачати відповідальність для порушників та стимулювати рівні умови для всіх груп населення.

На загальнодержавному рівні необхідно розробити та затвердити комплексні програми забезпечення трудової зайнятості молоді, а також осіб старших вікових груп, які б передбачили не лише основні напрями політики держави щодо додаткового захисту цих категорій працівників, але й переваги для роботодавців, що сприяють працевлаштуванню останніх. Вагоме значення має і розробка програм професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки для молоді та осіб старших вікових груп (зокрема, літніх працівників та осіб похилого віку)» [3, с. 69]

Освітні програми та інформаційні кампанії можуть сприяти усвідомленню суспільства щодо негативних наслідків вікової дискримінації та сприяти формуванню позитивного ставлення до різних вікових груп.

У сфері праці важливо впроваджувати політики рівних можливостей, враховуючи потреби працівників різного віку. Сприяти гнучким графікам роботи, надавати можливості для навчання та розвитку навичок протягом усього трудового життя.

Отже, вікова дискримінація – це серйозна проблема, яка потребує негайної уваги та вирішення. Захист прав і встановлення рівних умов для всіх, незалежно від віку – це не лише етичний обов’язок, але й стратегічна необхідність для створення справедливого та гармонійного суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Худешенко Х.Ю. Проблеми ейджизму в трудових відносинах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів «Розвиток-2019». 17 травня 2019 р. Харків. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis07-64.html>

2. Хмельницька В. Вибачте, та ви нам не підходите за віком»: що таке ейджизм і чим він загрожує людині. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/vibachte-ta-vi-nam-ne-pidhodite-za-vikom-scho-take-eydzhizm-i-chim-vin-zagrozhuje-suspilstvu-2383363.html>

3. Сахарук І.С. Дискримінація за ознакою віку у сфері праці. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. № 3, 2011. С. 63–70.

Капленко Галина Вікторівна,

завідувач кафедри економіки та публічного управління, д.е.н., доцент

Козерема Вікторія Андріївна,

здобувач вищої освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Невіддільною частиною життя кожної людини та суспільства в цілому є культура, адже вона сприяє встановленню людини як особистості. Фундаментом культури є культурна спадщина, яка відіграє важливу роль у світогляді людини, її комунікації у суспільстві, політичних поглядах тощо. Саме тому, в умовах збройного конфлікту в Україні, необхідно приділяти особливу роль збереженню нашої культурної спадщини, яка містить в собі історію українського народу, його традиції та ідентичність.

30 квітня 2020 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року» [1]. Це був історичний крок, який створив можливість ефективно протидіяти та запобігати руйнуванню української культурної спадщини в окупованому Криму, а також у Херсонській, Запорізькій, Харківській, Донецькій та Луганській областях, які є тимчасово окупованими територіями з початку повномасштабної війни.

Згідно з протоколом про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, підписаним Україною та Росією, окупанти повинні запобігати вивезенню з територій, окупованих ними, об'єктів культурної спадщини. У випадку, коли культурні цінності все ж були вивезені з окупованої території на якусь з договірних сторін, то дана сторона мусить взяти їх під свою охорону. Після припинення воєнних дій необхідно повернути дані об'єкти компетентній владі раніше окупованої території.

Після закінчення воєнних дій необхідно повернути компетентній владі держави-первісного власника культурні цінності, які були вивезені з території цієї держави на територію окупанта з метою захисту цих цінностей від загрози збройного конфлікту [2].

Окупанти не випадково націлилися на культурну спадщину, а через бажання знищити українську ідентичність. Дії загарбників можна розглядати як частину геноциду проти українського народу.

За рік тотальної війни було зруйновано 1332 об'єкти культурної інфраструктури, серед яких театри, філармонії, музеї, художні галереї, бібліотеки та клуби. Станом на середину травня 2023 року список знищених пам'яток культури та культурної спадщини налічував понад 620 об'єктів. Найбільше постраждали Донецька, Луганська, Харківська, Сумська, Чернігівська, Київська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області. Внаслідок підриву російсько-окупаційними військами Каховської гідроелектростанції було затоплено близько 150 архітектурних та археологічних пам'яток і музеїв на півдні України. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки нагадує про найвідоміші та найжахливіші злочини, скоєні росіянами проти української культури.

Міжнародні експерти одностайні в тому, що це найбільша крадіжка творів мистецтва з часів Другої світової війни. За попередніми оцінками українського МКІП (Міністерства культури та інформаційної політики України), розграбування та знищення культурної спадщини завдало збитків на сотні мільйонів євро.

Російська агресія показує, що Кремль намагається знищити не лише українську державність, але й українську ідентичність. Війна проти культурної спадщини є частиною цього. Російські війська практикують тактику випаленої землі, ігноруючи жертви та руйнування, і здійснюють терористичні атаки проти цивільного населення. Це стосується багатьох об'єктів культурної спадщини, особливо в перші місяці вторгнення. Війна завдає значної шкоди археологічній спадщині. Цілі культурні епохи можуть бути знищені під час бойових дій.

Україна має право порушувати питання про відшкодування збитків у сфері культури. Важливим засобом компенсації є реституція – повернення вкраденого майна та цілісне відновлення культурної спадщини держави в обмін на аналогічне майно. Виплата репарацій однією державою іншій та повернення вкраденого майна є фундаментальними вимогами до агресора [3].

Отже, російська агресія в Україні проявляється не лише в політичному та військовому плані, але і як спроба знищити культурну спадщину та ідентичність українського народу. Проактивна політика компенсації та повернення викрадених речей є ключовою для відновлення культурної спадщини та усунення шкоди, завданої агресором. Зусилля із захисту культурної спадщини не лише відтворюють історію України, а й демонструють рішучість та волю України до опору загарбникам.

Бібліографічні посилання:

1. Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року: Закон України від 30.04.2020 №39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-20#Text> (дата звернення 4.11.2023).
2. Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text (дата звернення 5.11.2023).
3. Як і чому українська влада обмежує свободу ЗМІ на війні. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-i-chomu-ukrainska-vlada-obmezhuie-svobodu-zmi-na-viini/a-61438886> Вандалізм і мародерство: війна Росії проти культурної спадщини України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3729227-vandalizm-i-maroderstvo-vijna-rosii-proti-kulturnoi-spadsini-ukraini.html> (дата звернення 8.11.2023).

Костенко Ірина Валентинівна

доцент кафедри теоретико правових дисциплін Державного податкового університету кандидат юридичних наук, доцент,

Ляхімець Вероніка Юріївна

здобувач вищої освіти Державного податкового університету

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному світі проблеми, пов'язані з військовими конфліктами, суттєво впливають на різні аспекти життя суспільства. Однією з найменш обговорюваних, але найбільш важливих є проблема захисту екологічних прав людини в умовах війни. Військові дії часто порушують природні екосистеми, завдаючи непоправної шкоди навколишньому середовищу і здоров'ю людей.

У статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплено екологічні права громадян України.

На сьогодні в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України ці права зазнали порушень і тому їх проблемно реалізувати, а почасти неможливо відновити.

Порушення екологічних прав громадян України відбулося через такі екозлочини:

- пошкодження ядерних об'єктів та потенційна загроза радіоактивної та ядерної небезпеки;

- знищення та пошкодження інфраструктурних та промислових об'єктів, які призвели до забруднень (обстріли нафтобаз, підрив Каховської ГЕС, руйнування заводу «Азовсталь» тощо);

- поява «військових відходів» через бойові дії, хімічні забруднення;

- знищення заповідних земель;

- мінування водних шляхів;

Незважаючи на воєнний стан у країні, наша держава послідовно здійснює політику щодо відновлення порушених екологічних прав людини. Важливим кроком було прийняття 15 березня 2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період». Значимість цього документу стосовно захисту екологічних прав людини полягає в констатації негативних впливів воєнних дій на довкілля й унеможливлення реалізації екологічних прав, і, що важливо, необхідності їх відновлення і захисту в майбутньому.

З метою привернення уваги до екологічних наслідків війни, здійснення захисту прав людини Верховна Рада направила звернення до Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища, Європейського Парламенту, Європейської Комісії, парламентів та урядів держав - членів Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй щодо утворення спеціальної екологічної моніторингової місії для фіксації екологічної шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії Російської Федерації на території України.

Військова агресія Росії створила складні умови для забезпечення і здійснення конституційних прав людини в Україні. У зоні бойових дій складаються ситуації, що загрожують життю і здоров'ю людей через постійні обстріли, які спричинюють несприятливі екологічні обставини. Люди змушені перебувати в небезпечних екологічних умовах, вони не мають можливості використовувати природні блага для задоволення своїх потреб. Як наслідок, забезпечити реалізацію конституційних екологічних прав громадян неможливо.

Розроблені нормативно-правові акти в перші місяці війни були спрямовані на регулювання діяльності у сфері охорони довкілля, констатацію і фіксацію фактів шкоди середовищу та людині, створенню умов відновлення довкілля і належних умов життя громадян у післявоєнний період.

Проблема захисту екологічних прав людини в умовах війни вимагає уваги та дій. Україна разом із світовою спільнотою повинна працювати над розробкою та впровадженням ефективних заходів для захисту природного середовища та забезпеченням захисту прав людини в умовах військових конфліктів.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>;
2. Левіцька А. Півтора місяця війни: злочини проти довкілля URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/pivtora-misyaci-viyni-zlochiny-proti-dovkillya.html>
3. Сурілова О.О, Абдулшукур Араш Право на здорове та безпечне довкілля: проблеми реалізації під час збройних конфліктів. Права людини – пріоритет сучасної держави : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 343–347

Костенко Ірина Валентинівна,

доцент кафедри теоретико правових дисциплін

Державного податкового університету кандидат юридичних наук, доцент,

Михалюк Аліна Костянтинівна,

здобувач вищої освіти Державного податкового університету

ФІНАНСИ, ОБЛІК ТА АУДИТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ЗАГРОЗ

Результативність та характер державного управління фінансовими ресурсами нереальні без застосування можливої об'єктивної інформації про його стан у всіх потоках різних часових і просторових вимірів. Така інформація може бути отримана тільки після проведення фінансового аудиту та обліку, коли досягнута гарантія надійності, а також сформована доказова база для прийняття дієвих управлінських рішень [1, с. 253]. В нинішніх умовах непередбачуваний процес розвитку світової економіки вимагає від кожного суб'єкта розробки ефективної системи фінансово-економічної безпеки, здатної мінімізувати існуючі ризики та загрози фінансовій стабільності і підвищити безпеку подальшого функціонування.

В свою чергу, фінансова безпека - це складова економічної безпеки держави, що характеризується збалансованістю фінансів, адекватною ліквідністю активів; наявністю необхідних грошових, золотовалютних активів; ступенем захисту фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин між суб'єктами, наявністю імунітету до негативних впливів зовнішніх та внутрішніх факторів [2, с. 9]

Фінанси, облік та аудит відіграють важливу роль у сучасному бізнесі та управлінні, особливо в умовах зростання ризиків та економічних загроз. Відповідно доцільно зазначити сучасні ризики та економічні загрози в контексті фінансової діяльності, вони містять в собі наступні чинники:

1. Фінансовий ризик: фінансовий ризик, що пов'язаний з незворотними втратами на фінансових ринках або можливістю втрат через неналежне фінансове управління. Фінансові менеджери повинні знати про

такі ризики та вживати заходів для їх мінімізації, таких як диверсифікація своїх портфелів та використання фінансових продуктів для страхування.

2. Економічні загрози. Сучасні економічні загрози включають зміни в макроекономічному середовищі, Геополітичні конфлікти, інфляційні кризи, торгові війни, та інші власники бізнесу, які можуть вплинути на економіку, повинні аналізувати ці загрози та розробляти стратегії їх мінімізації.

3. Кібербезпека. Зростаюча залежність від технологій та зростаюча кіберзлочинність створюють серйозні ризики для фінансової інформації та фінансових операцій. Фінансові установи та підприємства повинні інвестувати в кібербезпеку та забезпечувати захист інформації.

4. Регуляторний ризик: зміни в законодавстві можуть вплинути на фінансові показники компанії. Фінансовим менеджерам необхідно відстежувати зміни в законодавстві та коригувати бізнес-процеси відповідно до нових вимог.

5. Аудит та внутрішній контроль. Аудитори та внутрішні ревізори відіграють важливу роль у виявленні ризиків та виявленні порушень. Вони допомагають перевірити точність фінансової звітності, виявити можливе шахрайство і виявити слабкі місця в системі внутрішнього контролю.

6. Управління ризиками – систематичний процес, який включає ідентифікацію, оцінку, моніторинг та управління ризиками. Фінансові менеджери повинні розробити стратегії управління ризиками для забезпечення фінансової стабільності компанії [3, с. 9].

Початок воєнних дій на території України з 2022 року призвів до певного сповільнення поширення й використання електронного обліку та аудиту на підприємствах. Але це не зменшило їх актуальності та вагомості. Насправді, в нинішніх умовах цифрові технології стали ще більш необхідними та корисними для підприємств. Таким чином фінанси, облік та аудит у контексті сучасності за допомогою новітніх технологій сприяли подоланню багатьом обмежень, пов'язаних із традиційними методами бухгалтерського обліку та аудиту. Зміни в нинішніх умовах життя вимагають впровадження сучасних інформаційних технологій, а також розробки нових методів і методик ведення фінансової діяльності, бухгалтерського обліку, звітності, аудиту для забезпечення точності і достовірності фінансової інформації в сучасному цифровому світі, а також мінімізації ризиків та економічних загроз в подальшому.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене, можна підсумувати, що своєчасна та результативна модернізація систем фінансування, обліку та аудиту дадуть змогу забезпечити належний рівень якості та гарантій обґрунтованості результатів в даній сфері та зменшити кількість загроз в економічному контексті. До того ж сьогодні аудит та облік є одними з головних складових ринкової інфраструктури країн з розвинутою ринковою економікою. Їх широке розповсюдження залежить від взаємної вигоди підприємства (власника), держави (податкових органів) і аудиторів в

отриманні об'єктивної інформації про достовірність фінансової звітності підприємства.

Бібліографічні посилання:

1. Світлична В. Ю., Світлична Т. І. Фінансова безпека: організація, загроза, обліковий вимір. Комунальне господарство міст. 2012. №. 102. С. 252-260. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/25054/1/252-260%20Світлична%20ВЮ.pdf> (дата звернення: 31.11.2023)

2. Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово–економічної безпеки підприємництва. 2018. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1694/1/Posibnik%20ZFEBP.pdf> (дата звернення: 31.11.2023)

3. Мних Є. В. и др. Фінансовий аудит: інформаційно-аналітичне забезпечення:[монографія]. ЄВ Мниха. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2015. URL:<https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/9d5c3c16953de0936114ae47244a1838.pdf> (дата звернення: 31.11.2023)

Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

**ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Україна перебуває на фінішному етапі набуття членства в Європейському Союзі. Тому, вже сьогодні, науковцям і парламентарям потрібно прогнозувати та планувати майбутні зміни в усіх галузях національного законодавства, зокрема, й в галузі виборчого законодавства. Після набуття членства Україною в Європейському Союзі (далі ЄС) обов'язково виникне необхідність модифікації українського законодавства в цій галузі.

Інституційний механізм ЄС – це система органів, регламентована установчими договорами, та інші органи, які закріплені в договорах, а також створені на основі вторинного права Європейських Спільнот та ЄС. Ця система є унікальною, має притаманні лише їй властивості, які суттєво відрізняють її як від організаційних структур інших міжнародних організацій, так і від механізму організації влади в будь-якій державі. Відповідно, порядок формування кожної з цих інституцій є також унікальним.

Хоча законодавчі повноваження серед цих інституцій розподілені між Радою ЄС і Європейським парламентом, правом законодавчої ініціативи володіє Європейська комісія, а Суд ЄС є правотворчим органом, Європарламент залишається в цій унікальній системі, єдиним органом, котрий формується шляхом прямих виборів.

Вперше рішення про проведення прямих, загальних виборів до Європейського парламенту було зазначено в заключній резолюції Паризького саміту ЄС, прийнятої в 1974 році, а у вересні 1976 року Рада міністрів прийняла «Акт щодо виборів членів Європейського Парламенту на основі прямого загального виборчого права» (чинний й понині, із змінами 2002 року) про запровадження прямих виборів, згідно якого вони повинні були відбутися у 1978 році, але за певних причин відбулися у червні 1979 року, з доволі високою явкою виборців (63 %), під час яких було обрано 410 депутатів представників дев'яти держав-членів Європейського Співтовариства.

З поетапним розширенням ЄС змінювалося й відповідне законодавство про вибори, а саме, щодо чисельності парламентарів та процедури їх обрання. На сучасному етапі, вибори до Європарламенту регламентуються вищезазначеним Актом та нормами Директиви 93/109, що визначає принципи права участі в процедурі виборів до Європейського Парламенту для громадян ЄС, які мешкають у державі-члені, що не є державою їх національного громадянства, (діє зі змінами, внесеними Директивою 2013/1).

Нормативні виборчі акти ЄС повністю не уніфікують вимоги щодо виборчих цензів та порядку проведення виборів, мають рекомендаційний характер, а тому вибори до Європейського Парламенту відбуваються відповідно до національного виборчого законодавства та традицій кожної окремої країни-члена.

Щодо цензів, які висуваються для можливості реалізації активного та пасивного виборчого права, то слід зазначити, що у більшості держав-членів право голосувати на виборах мають громадяни ЄС починаючи з 18 років (виключенням є Австрія та Мальта – 16 років). Для реалізації пасивного виборчого права встановлюється, найнижчий мінімальний вік - 18 років у Австрії, Данії, Іспанії, Нідерландах, Португалії, ФРН. У Бельгії, Великій Британії, Греції, Естонії, Ірландії, Латвії, Литві, Польщі цей вік становить 21 рік, у Румунії та Франції - 23 роки, в Італії та на Кіпрі - 25 років. Порізнному визначається й мінімальний ценз осілості. Так, у Люксембурзі для реалізації пасивного виборчого права до Європейського Парламенту необхідно проживати мінімум 2 роки поспіль, а от для активного виборчого права такі вимоги не передбачаються [1].

Ще одним чинником на користь необхідності реформування українського виборчого законодавства є те, що громадянам ЄС гарантується право не тільки участі у виборах Європарламенту а й активне і пасивне виборче право у муніципальних виборах у державах-членах, в яких вони постійно проживають, на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави (ч. 1 ст. 22 Договору про діяльність ЄС). Особливості реалізації таких прав визначаються Директивою Ради ЄС 94/80 (з доповненнями 2014 р.). Разом з тим, держава-член ЄС може нормами національного виборчого законодавства встановлювати певні обмеження або особливі цензи для

реалізації пасивного виборчого права на муніципальних виборах (наприклад, неможливість балотуватися на посаду мера). Можливість приймати участь у місцевих виборах іноземцям, котрі проживають на території певного муніципалітету протягом встановленого терміну, сплачують податки або володіють там певною нерухомістю, передбачена і Конвенцією 1992 року про участь іноземців у публічному житті на місцевому рівні (прийнята в рамках Ради Європи), якщо вона ратифікована відповідною державою. Тобто, міститься зобов'язання для держав-учасниць надати кожному іноземцю права голосувати і висувати свою кандидатуру на вибори до місцевих органів за умови, що він відповідає тим самим вимогам, які застосовуються до громадян, і на законних підставах проживав у відповідній державі упродовж 5 ти років до виборів. Крім того, Конвенція допускає висловлення застережень, щодо визнання за іноземцями тільки активного виборчого права на муніципальних виборах (ст. 6) [2]. Положення цієї Конвенції так й не були ратифіковані Україною, хоча фахівці в галузі виборчого права не одноразово звертали увагу на необхідність врегулювання права іноземців на участь в управлінні місцевими справами в українському законодавстві.

Виходячи з вищенаведених положень, можна передбачити, яких саме змін повинно зазнати наше законодавство, після набуття Україною членства в ЄС. Так, стаття 70 Конституції України може зазнати змін щодо закріплення виборчих прав за громадянами ЄС-резидентами в Україні. Щодо реформування Виборчого кодексу, то до нього необхідно додати окремий розділ про вибори до Європарламенту, а також змінити та доповнити положення розділу про місцеві вибори.

Таким чином, адаптація нашого національного законодавства, зокрема й виборчого, до норм законодавства ЄС залишається надзвичайно актуальним і важливим завданням. Наша мета - зберегти всі позитивні надбання демократичних традицій проведення виборів, а також зробити наш виборчий процес більш відкритим, зрозумілим та прозорим. Особливої актуальності набуває принцип безбар'єрності виборчого процесу, для максимального забезпечення можливості безперешкодно прийняти участь у післявоєнних виборах тим виборцям, у кого війна забрала здоров'я. Тому, вже сьогодні є необхідність планувати певні реформи національного виборчого законодавства.

Бібліографічні посилання:

1. Право Європейського Союзу: підручник за ред Р.А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків: Право, 2019. 442 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2c91aecb-a5f6-43c5-a211-34c7fd2ee61a/content>
2. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні від 05.02.1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_318

Леонова Наталія Василівна,
доц. каф МВСГД Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.філол.н., доцент
Мостовенко Катерина Юріївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

СТУПІНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ Є ЦІННІСНИМ ОРІЄНТИРОМ

Забезпечення належного захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні є важливим завданням держави і актуальним напрямом розвитку правової системи.

Наші очікування від ефективності сучасного права, відчуття захищеності кожним (від якості медичного обслуговування до належних умов праці), гарантований і забезпечений відповідно до рівня цивілізованих держав перелік прав – все це, як і багато інших складників, входить у поняття демократичного права. Від того, наскільки право є «конструктивним», багато в чому залежить якість нашого життя сьогодні і його «якісне удосконалення» завтра [1, с. 19].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення, адже у сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є ціннісним орієнтиром, який свідчить про досягнутий рівень демократії держави, ступінь розвиненості суспільства. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, установлювати, легітимувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення. Сьогодні перед усіма сучасними державами постає проблема формування нового світового порядку, який би забезпечив безпеку всіх народів і підтримувався усім міжнародним співтовариством.

Одним із таких методів є безумовне застосування принципу верховенства права у всіх сферах суспільного життя і державного управління. Такі характерні складові ознаки цього принципу, як гуманізм, справедливість, пропорційність, об'єктивна обґрунтованість та доцільність правового регулювання суспільного життя, дають змогу виконати триєдину функцію верховенства права: по-перше, обмежити діяльність державної влади інтересами суспільства та правами і свободами окремої людини; по-друге, застосовувати формальну законність (тобто виконання законів та інших нормативно-правових актів держави), що має гарантувати безпечність і передбачуваність усіх видів і форм суспільних відносин; по-третє, забезпечити верховенство правового закону, а не особи, хоч би ким вона була і хоч би яку посаду обіймала [2, с. 182].

Варто лише поставити за мету пристосувати ці світові і національні правові цінності до реалій нашого суспільного і державного життя,

запровадити їх у дію, долучивши до цієї важкої та довготривалої роботи весь механізм державної влади і громадянського суспільства України. Моніторинг забезпечення прав людини в Україні міжнародними організаціями є дієвим способом встановлення стану справ у цій сфері.

Необхідно зазначити, що права і свободи людини та громадянина мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і юридично закріплені, визнаватися і охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, а головне – відповідати можливостям їх реалізації. Звідси, ефективне забезпечення принципу пріоритету прав і свобод людини прямо залежить від економічних, політичних, соціокультурних чинників, від домінуючої в суспільстві правової культури (і субкультур), яка впливає на здатність особи розуміти її правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні ціннісні орієнтації, навчитися вмілому їх використанню [3, с. 19].

Бібліографічні посилання:

1. Сіренко В.Ф. Актуальні проблеми забезпечення і охорони прав людини в Україні / В.Ф. Сіренко, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, Т.І. Тарахонич // Правова держава. 2014. Вип. 25. С. 16–43. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>.
2. Рикер П. Право і справедливість / П. Рикер ; пер. із фр. – К. : Дух і літера, 2002. – 216 с.
3. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 9 груд. 2010 р. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. будівництва та місц. само-врядування, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; редкол.: Ю.П. Битяк, І.В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – 251 с.

Лесь Ірина Олександрівна,

доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного
університету, к.ю.н.

ОСНОВНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОГОВОРИ ТА БАГАТОСТОРОННІ УГОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УТИЛІЗАЦІЇ ЯДЕРНИХ ВІДХОДІВ

Ряд широко ратифікованих договорів і багатосторонніх угод містять положення, які обмежують діяльність із захоронення ядерних відходів або іншим чином спрямовані на зменшення забруднення ядерними відходами. Хоча жоден із них не стосується в першу чергу утилізації ядерних відходів, кожен демонструє готовність певних країн бути обмеженими у своїй свободі забруднювати глобальне спільне користування чи прикордонні території багатосторонньою угодою.

Наприклад, Договір про Антарктику, підписаний у Вашингтоні, округ Колумбія, 1 грудня 1959 року та ратифікований загалом двадцятьма двома країнами до червня 1979 року, є широким документом, який обмежує

експлуатацію та використання всього континенту ядерних відходів. Стаття V, розділу 1 Договору про Антарктику забороняє ядерні вибухи в Антарктиці та захоронення там радіоактивних відходів [1].

Подібним чином Лондонська конвенція є провідною міжнародною угодою щодо забруднення океанів і охоплює широкий спектр питань на цю тему. У своїх додатках вона конкретно стосується скидання ядерних відходів у світовому океані. Високоактивні відходи або інші радіоактивні речовини з високим рівнем радіоактивності, визначені з точки зору охорони здоров'я, біологічних або інших причин, компетентним міжнародним органом мають бути заборонені [2].

Конвенція дозволяє захоронення відходів невисокого рівня активності лише за спеціальними дозволами, з додатковим розумінням того, що Договірні сторони повинні повністю враховувати рекомендації МАГАТЕ при отриманні таких дозволів. Існує певне занепокоєння через те, що заборона на захоронення відходів високого рівня радіоактивності сама по собі є слабкою, оскільки вона базується на нещодавно рекомендованому МАГАТЕ перегляді свого визначення відходів високого рівня радіоактивності. Це визначення високоактивних відходів радіоактивні відходи базуються на швидкому викиді та швидкості розсіювання радіоактивного матеріалу, але він не включає критерії щодо ізоляції та стримування відходів або мінімізації кількості сміттєзвалищ, критерії, які підтримують деякі критики, включаючи Агентство з охорони навколишнього середовища США [3].

Аналіз підписантів Лондонської конвенції та Договору про Антарктику показує, що, хоча всі основні країни-постачальники є підписантами цих угод, за винятком того, що Канада та Швеція ще не підписали Договір про Антарктику, багато країн-покупців не підписали одну або обидві угоди. Іншими словами, країни-постачальники з більшою ймовірністю погодяться на обмеження використання глобальних благ, ніж країни-покупці, особливо менш розвинені країни-покупці.

Імовірно, країни-постачальники, які погодилися на такі обмеження щодо власної діяльності з утилізації відходів для захисту глобального навколишнього середовища, бажають, щоб їхні країни-покупці дотримувалися порівняно суворих стандартів. Інакше відходи ядерного експорту постачальника можуть завдати тієї шкоди, якої постачальник хотів уникнути, ратифікувавши угоди про боротьбу із забрудненням. Країни-постачальники, однак, не прагнули вплинути на країни-покупці, щоб вони дотримувалися обмежень щодо їх утилізації ядерних відходів, шукаючи гарантій щодо цього питання в угодах про постачання ядерного палива та обладнання.

Третьою угодою, яку варто відзначити, є Конвенція про відповідальність перед третіми особами в галузі ядерної енергії (Паризька конвенція), ратифікована більшістю країн ОЕСР. Ця Конвенція зобов'язує підписантів брати участь у частині фінансової відповідальності за травми,

спричинені цивільними ядерними аваріями, включно з ядерними відходами. Конвенція також встановлює верхню межу відповідальності для операторів ядерних установок. Спільна відповідальність за ядерні аварії має дати підписантам Паризької конвенції стимул до співпраці з метою забезпечення безпечного видалення ядерних відходів [4].

Сфера застосування Паризької конвенції до ядерних відходів, однак, дуже обмежена. Відповідно до статей 3(a) і 4(a) Паризької конвенції оператор ядерної установки несе відповідальність за шкоду, спричинену ядерним інцидентом, пов'язаним з радіоактивними відходами на його установці або з радіоактивних відходів, доки оператор іншої ядерної установки чи установи не візьме на себе відповідальність за такі відходи. Об'єкти для зберігання радіоактивних відходів належать до об'єктів, на які поширюється дія Паризької конвенції, але сховища для захоронення в Конвенції не згадуються. Ця проблема частково вирішується статтею 8, яка обмежує період відповідальності оператора лише десятьма роками після залишення ядерних відходів. Подальше уточнення та розширення шляхом внесення поправок явно бажані щодо питання дуже довгострокової відповідальності після того, як сховище відходів після поділу було запечатано, а також щодо необхідності забезпечення резервів грошей або замінного комфорту для покриття відповідальності на століття в майбутньому.

Віденська конвенція є спробою ширше застосувати концепцію відповідальності перед третіми особами до будь-якої країни-підписанта, тоді як Паризька конвенція обмежена членами ОЕСР. Хоча її умови застосовуються до ядерних відходів, Віденська конвенція не є досконалою від такої ж відсутності ясності, як Паризька конвенція щодо довгострокової утилізації відходів. Стаття VI обмежує відповідальність «оператора» місця захоронення ядерних відходів першими двадцятьма роками після залишення місця, що знову викликає питання щодо довгострокової застосовності Конвенції після закриття сховища ядерних відходів. Поправки до Віденської конвенції для уточнення відповідальності за шкоду, спричинену видаленням відходів, є однозначно, на нашу думку, бажаними [5].

Хоча це не стосується захоронення ядерних відходів, питання ядерного забруднення навколишнього середовища та ядерної зброї за договорами та конвенціями лишається актуальним. Незважаючи на те, що розвинуті країни, як правило, більш охоче погоджуються з вимогами цих угод, ніж менш розвинені країни, участь у них була достатньо широкою, щоб припустити, що угода про утилізацію ядерних відходів може бути здійсненою і вартою її реалізації.

Крім того, неправильна утилізація відходів після поділу може призвести до серйозного транскордонного забруднення та погіршення навколишнього середовища глобальних масштабів місць загального користування. Незважаючи на ці ризики, жодна нація в світі не має досвіду

успішної реалізації повної програми захоронення відходів. На сьогоднішній день не було введено в експлуатацію жодного об'єкта для постійного захоронення високоактивних відходів або відпрацьованого палива, і в багатьох країнах, включаючи Сполучені Штати Америки, інші основні аспекти програм утилізації ядерних відходів ще мають бути прийняті чи реалізовані. Крім того, у менш розвинутих країнах із ядерно-енергетичними програмами планування утилізації ядерних відходів часто здається в кращому випадку елементарним.

Крім того, незважаючи на те, що всі країни, які покладаються на ядерну енергетику, стикаються зі спільною проблемою утилізації своїх побічних продуктів ядерного матеріалу, і незважаючи на те, що дії, вжиті будь-якою з них для вирішення цього питання, можуть вплинути на безпеку та навколишнє середовище - інші країни, безпосередньо або шляхом забруднення територій, спільних для всіх країн, що докладали міжнародні зусилля щодо усунення небезпеки ядерних відходів були обмежені як з точки зору розробки спільних технічних рішень проблеми, так і з точки зору встановлення норм для уникнення міжнародної шкоди від здійснення діяльності з утилізації ядерних відходів.

Бібліографічні посилання.

1. Договір про Антарктику. Договір, Міжнародний документ від 01.12.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_224#Text (дата звернення 12.10.2023).

2. Конвенція щодо запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів. Договір, Міжнародний документ від 29.12.1972. URL: https://www.un.org/ua/documents/decl_conv/conventions/dumping.shtml (дата звернення 12.10.2023).

3. Агентство з охорони навколишнього середовища США. URL: <https://www.village.com.ua/tags/Агентство%20з%20охорони%20навколишнього%20середовища%20США> (дата звернення 12.10.2023).

4. Конвенція про відповідальність перед третьою стороною в області ядерної енергії. Договір, Міжнародний документ від 31.01.1963. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU63K04U> (дата звернення 12.10.2023).

5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Договір, Міжнародний документ від 13.06.1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення 12.10.2023).

Ломакіна Анастасія Андріївна,

асистент кафедри підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки Українського державного хіміко-технологічного університету, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ч. 2 ст. 432 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України встановлює способи захисту порушеного права інтелектуальної власності, до яких може

вдатися суд [1]. Під способами захисту права інтелектуальної власності слід розуміти закріплені законом матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких поновлюються (визнаються) порушені права і вчиняється вплив на правопорушника [2, с. 49]. До компетенції суду належать декілька способів впливу на правопорушника з метою захисту права інтелектуальної власності.

Насамперед, це застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів. Передусім до таких заходів відносять запобіжні заходи, які можуть застосовуватись судом до порушення позовного провадження в суді. Тобто якщо особа (суб'єкт права інтелектуальної власності) має підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення, ця особа звертається до суду з заявою про вжиття запобіжних заходів (заходів забезпечення позову) до пред'явлення позову. Підстави для забезпечення позову, його види, процедура розгляду судом заяви про забезпечення позову, виконання ухвали про нього тощо визначені ст. ст. 151-155 Цивільного процесуального кодексу України [3]. Порядок оформлення, подання та розгляду заяви про вжиття запобіжних заходів у господарських судах розкрито в Розділі V Господарського процесуального кодексу України;

Такий спосіб впливу на правопорушника, як зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності, переважно застосовується у боротьбі з піратством, тобто виробництвом в будь-якій країні контрафактних товарів з порушенням прав інтелектуальної власності та переправлення їх в іншу країну з метою продажу. Заходи на митному кордоні розраховані на попередження ввезення на митну територію України контрафактних товарів. Цей захід є ефективним способом протидії актам порушення, оскільки відбувається попередження поширення контрафактних товарів на кордоні, а не в той час, коли вони вже ввезені до країни і перебувають у цивільному обороті. Прикордонні заходи здійснюються адміністративними (митними), а не судовими органами (Глава 10 Митного кодексу України). Проте рішення митних органів можна оскаржити в суді.

Способом впливу на правопорушника з боку суду є вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності. Зазвичай під цивільним оборотом розуміється цивільно-правовий вираз господарського обороту, який опосередковується договірними та позадоговірними інститутами зобов'язального права [4, с. 82]. Учасниками цивільного обороту є юридичні особи та громадяни, які розпоряджаються своїми доходами з метою споживання товарів та вступають у різноманітні майнові правовідносини для задоволення своїх матеріальних або духовних потреб. Зміст цивільного обороту передбачає перехід майна від однієї особи до іншої на підставі

укладених учасниками цивільного обороту угод або в силу юридичних фактів. Одночасно з правомірними діями підставою для переходу майна від однієї особи до іншої є неправомірні дії (наприклад, завдання шкоди іншій особі), які тягнуть за собою майнові наслідки. Вилученими з цивільного обороту зазвичай вважаються товари, які не можуть бути відчужені і заставлені та які не підлягають опису і продажу для сплати боргів. Вилучення з цивільного обороту товарів, які виготовлені або введені в цивільний оборот з порушенням прав інтелектуальної власності, може провадитись згідно з рішенням суду про вилучення такого товару, якщо в суді буде доведений факт порушення особистих немайнових прав або майнових прав, які належать суб'єктам права інтелектуальної власності.

Наступним способом впливу на правопорушника з боку суду може бути вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, який певною мірою збігається з попереднім, але має і принципові відмінності, які визначаються специфікою об'єкта права інтелектуальної власності. При такому поширеному явищі, як піратство, труднощі виникають якраз з встановленням особи, яка виготовила контрафактні товари, та доказуванням факту порушення права інтелектуальної власності саме цією особою. Більш реальний, практичний захист прав може отримати суб'єкт права інтелектуальної власності в разі застосування попереднього способу впливу на правопорушника. У тих поодиноких випадках, коли виникає можливість виявити особу, яка виготовляє контрафактні товари, вилучення матеріалів і знарядь, що належать такій особі та за допомогою яких такі товари виготовлені, можливо за наявності відповідного рішення суду про вилучення чи конфіскацію таких товарів. За рішенням суду вилучені матеріали та знаряддя, які використовувалися для виготовлення товарів із порушенням права інтелектуальної власності, підлягають відчуженню із перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Крім того, судом застосовується разове грошове стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають суттєве значення. Законодавство встановлює одноразове компенсаційне стягнення при порушенні права інтелектуальної власності та не передбачає відшкодування в повному обсязі завданої шкоди за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності, оскільки не відшкодовуються збитки, завдані таким порушенням, та не стягується доход, отриманий внаслідок такого порушення. Сума разового грошового стягнення обмежується законодавством. Неправомірним використанням об'єкта права інтелектуальної власності вважатиметься таке його використання, яким порушуються законні права та інтереси майнового і особистого немайнового характеру суб'єктів права інтелектуальної

власності. Питання застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків або стягнення доходу, отриманого внаслідок порушення права інтелектуальної власності, вирішує суд виходячи з обставин конкретної справи, враховуючи характер порушень та особу порушника. Це пов'язано з тим, що застосування цього виду стягнення, здебільше, носить характер попередження більш вагомих порушень та має профілактичний характер для порушника права інтелектуальної власності. Суб'єкт порушеного права інтелектуальної власності також має право обирати один засобів захисту свого порушеного права - відшкодування збитків, стягнення доходу або виплату компенсації;

I, нарешті, суд застосовує такий спосіб впливу на правопорушника, як опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо такого порушення. Положення п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України за наявності позитивних чинників у практичній реалізації зумовлюють ускладнення, оскільки відсутня нормативно-правова база для їх реалізації. Це пов'язано з тим, що у резолютивній частині судового рішення необхідно вказати спосіб повідомлення про факт порушення права інтелектуальної власності (шляхом публікації в пресі тощо) та визначити строк, протягом якого у засобах масової інформації буде висвітлений факт порушення права інтелектуальної власності.

Таким чином, однією з причин недостатньо високої ефективності захисту права інтелектуальної власності є відсутність чіткого визначення поняття його порушення. Стосовно захисту права інтелектуальної власності загальний принцип щодо поняття цивільно-правової відповідальності та її умов потребує нового осмислення. Справа в тому, що сучасні технічні та інші засоби відтворення, тиражування і неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності на практиці дозволяють надійно приховати доходи та інший корисний ефект їх використання порушником. З іншого боку, носій права інтелектуальної власності не може зафіксувати факт порушення його права. У такому випадку пропонується на рівні закону закріпити низку превентивних заходів, спрямованих на недопущення таких ситуацій.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.

2. Нижний А. В. Деякі питання вдосконалення судових способів захисту прав інтелектуальної власності на винаходи (корисні моделі). Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 5. С. 48-56.

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>.

4. Сліпченко А. С. Поняття об'єктів цивільного обороту. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 81-93.

Макеєва Олена Миколаївна,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету
Національного авіаційного університету, к.ю.н., доцент,
Кабанець Єлизавета Миколаївна,
здобувач вищої освіти Національного авіаційного університету

ДЕМОКРАТІЯ І ПРАВА ЛЮДИНИ

Сучасні європейські цінності – права людини та демократія тісно взаємопов'язані між собою. Адже не може бути реальної демократії без урахування і реалізації природних прав людини, не може бути верховенства права, якщо не реалізовані права людини.

В умовах повномасштабної російської агресії тематика наукового дослідження демократії і прав людини є особливо актуальною. Демократія як суспільне явище має складний і довгий шлях багатовікового розвитку. У науковій літературі поняття «демократія» має дискусійний характер. Проте більшість науковців погоджуються з тим, що в основі лежить право людей брати участь в управлінні державою і прийнятті рішень.

Термін «демократія» походить з грецької мови, що означає «народовладдя». У демократичних країнах влада належить народу. Протилежністю демократії є диктатура, в умовах якої всі рішення приймає одна партія або окрема людина. Історично демократія має багато типів, форм, особливостей вияву. Теорія демократії свідчить, що, набуваючи різних форм, вона завжди залишається одним з методів організації і здійснення влади, знаряддям певних суспільних сил для здійснення політики. Демократія – це спосіб організації суспільства.

Демократія – це суспільне самоврядування, яке здійснюють рівноправні громадяни через безпосередню участь в обговоренні й вирішенні громадських справ шляхом вільного вибору (голосування). Демократія виникла й існує як намагання і можливість для людей вирішувати свої справи власними силами. Демократія – це насамперед суспільне самоврядування, самокерування, самостійність.

Права людини – це не лише формально закріплені (навіть на рівні конституції) норми, що необхідні для існування і розвитку людини можливості, які об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У Конституції України у статті 5 визначено, «Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [1]. Республіка є демократичною формою правління, а народ здійснює свою владу через форми прямої та опосередкованої демократії.

Взаємозв'язок прав людини і демократії можна простежити як на міжнародному, так і національному рівні. У статті 21, частині 1 «Загальної декларації прав людини» визначено «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників [2]. Насамперед, значення рівності та автономії – також цінні права людини, а право брати участь в управлінні державою саме по собі є правом людини. Стаття 21, частина 2 «Загальної декларації прав людини» визначає, що «воля народу має бути основою влади уряду»: тому демократія – насправді єдина форма правління, яка сумісна з правами людини.

Проте «демократія» також є неповною без акцентування на повазі до прав людини. Беручи участь в управлінні державою по-справжньому, практично неможливо обійтися без людей та дотримання і поваги до їх основних прав.

У демократичній державі важливими є дотримання таких прав, як свобода думки, совісті і релігії, свобода вираження (Загальна декларація прав людини, стаття 18, 19) [2].

У Конституції України, статті 34 визначено, «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» [1]. Це одне з прав, які потрібні у демократичному суспільстві: люди повинні мати можливість вільно мислити, щоб розуміти, що важливо для них, не будучи покараними за це. Важливо не тільки бути в змозі думати, до чого прагне особа, але і бути в змозі висловити цю думку вголос, якою б вона не була. Якщо люди не мають можливості обговорювати свої погляди з іншими людьми, або представляти їх у засобах масової інформації, то яким чином вони можуть «взяти участь» в державотворенні?

Важливим також є право свободи мирних зборів і асоціацій (Загальна декларація прав людини, стаття 20) [2]. Це право дозволяє громадянам обговорювати ідеї з іншими людьми, формувати групи за інтересами, або влаштовувати збори з метою протесту проти рішень, з якими не згодні. Можливо, така діяльність є іноді незручною для урядів, однак вона важлива для того, щоб різні погляди були почуті й прийняті до уваги. Якраз у цьому і полягає суть демократії.

Стаття 36 Конституції України визначає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1].

Це кілька напрямків прав людини, які нерозривно пов'язані з ідеєю демократії, але будь-яке порушення інших прав людини також є приводом для того, щоб люди мали змогу брати участь у державотворенні. Бідність, погане здоров'я або відсутність домівки – все це також є причинами, щоб

голос людей був почутий і взятий до уваги, а також вплинув на вибір уряду. Такі порушення прав є просто неможливими для особи, обраної до уряду.

Сьогодні існує багато різних форм демократії і демократичних країн у світі. Немає двох однакових систем демократії. Існують президентські і парламентські демократії, федеральні або унітарні демократії. Демократія – є інструментом для знаходження балансу між виразами «народ для держави» та «держави для народу». Більшість країн світу обрала демократію як орієнтир, критерії при встановленні державного ладу.

Демократичні цінності – це те, заради чого демократію варто захищати, це уособлення її значущості і життєдайності, її привабливості для мільйонів людей, те, завдяки чому демократія здобуває нових прихильників в усьому світі. Демократія потребує свідомого й активного залучення громадян до суспільного життя і без цього вона не може відбутися.

Варто погодитися з позицією О.А. Юрченко та К.В. Філіпчук про те, що на практичному рівні люди мобілізувалися і вимагали зміни комунікативних відносин між владою і громадськістю. Проте у той час, коли міжнародно-правове регулювання декларувало затребуваність та впровадження демократичних методів управління на різних рівнях, на національних рівнях розроблявся цілісний механізм людиноцентристських відносин у публічно-владній сфері, а авторитарні режими намагалися створити вигляд «демократизації» влади, наше суспільство отримало значний трансформаційний чинник, що суттєво змінив правове регулювання у світлі прав людини [3].

Сучасна Україна робить перші спроби формування демократії, напрацювання позитивного досвіду. Майбутнє демократії тепер пов'язується не тільки з демократією в політичній сфері, а й в економічній, соціальній, культурній та інших галузях життєдіяльності суспільства. Усі групи суспільства мають почуватися його невід'ємною частиною, а воно – спільним для них. У цьому полягає суть демократії. Без цього демократія не буде сформована.

Отже, демократія нерозривно пов'язана з правами людини. Вона зміцнює повагу до прав людини, оскільки без дотримання прав людини неможливо організувати вільні вибори, провести їх чесно або вирішити суперечки щодо виборчого процесу. Права людини і демократія - це одні з головних здобутків людства, тісно поєднані між собою і не можуть існувати один без одного. Адже демократія впливає з прав людини, а права людини впливають з демократії.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 18.11.2023).

3. Юрченко О.А., Філіпчук К.В. Права людини і демократія: загрози глобального характеру. Legal Bulletin. 2023. № 1 (7). URL: [https://doi.org/10.26907/2542-0402.2023.1\(7\).11-18](https://doi.org/10.26907/2542-0402.2023.1(7).11-18) (дата звернення: 18.11.2023).

Максимова Анна Ярославівна

викладач Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
кандидат наук з державного управління

Слабенко Владислава Володимирівна

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Зараз ми живемо в епоху швидких змін. Тому змінюються відносини між чоловіками і жінками в усіх сферах життя суспільства. Запровадження гендерної рівності є важливим напрямком розвитку в Україні останніми роками. Ця тема зіткнулася з багатьма проблемами сьогодення і є актуальною в житті кожного з нас. На соціальному рівні все ще існує гендерна дискримінація та упереджене ставлення. Права та можливості, на які претендують люди, незалежно від статі, по-справжньому не поважаються. Між чоловіками та жінками все ще існують відмінності у доступі до влади, професії та соціального статусу. Сучасний світ вимагає деконструкції ролей і статусу жінок і чоловіків у суспільстві, рівноправної участі в усіх сферах життя – політики, науки, права, економіки, а також зміни свідомості, особливо в суспільстві, де глибоко вкорінені гендерні стереотипи успішно реалізуються.

У відповідь на занепокоєння сучасних жінок український уряд прагне прийняти різні закони, особливо про гендерні системи та особисту дискримінацію. Одним із важливих документів, що закріплює рівні права обох статей на законодавчому рівні, є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [1]. Положення Конституції України [2] закріплюють основні принципи гендерної рівності, забезпечуючи жінкам рівні можливості в суспільній, політичній, культурній діяльності, освіті та навчанні, роботі та оплаті праці, а також створюючи умови, які дають можливість жінкам поєднувати роботу зі своїм материнством. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [3] також передбачає заборону дискримінації за ознакою статі.

На мою думку, ці нововведення є великим кроком у майбутнє, оскільки в своєму житті ми також зустрічалися з дискримінацією і були свідками пригнічення жінок в суспільстві. Ці теми потрібно поширювати в маси через всі можливі шляхи: телебачення, рекламу, фільми, соціальні мережі. Необхідно ввести відповідні дисципліни в навчальні заклади, щоб

нове покоління з дитинства знало і розуміло, що жінка і чоловік, перш за все люди, тому вони рівні і мають рівні права.

У вищих навчальних закладах намагаються присвятити увагу цій темі і відійти від застарілих норм і стандартів. Це можна побачити на прикладі нашого університету внутрішніх справ. Там відбувся безкоштовний показ фільму "Стереотипи не вирішують за тебе". У рамках проекту було створено документальний фільм про жінок і чоловіків, які успішно працюють у абсолютно різних сферах. Герої поділились власними історіями про гендерні стереотипи, пошук внутрішньої впевненості й свободи від думки оточуючих.

Особисто я та ще багато інших студентів відвідали цей захід і залишились дуже задоволені.

Також, у моїй школі проводився освітній проект популяризації STEM-спеціальностей серед дівчат – «STEM IS FEM» [4]. Проект є частиною кампанії ООН Жінки «Покоління рівності», з популяризації гендерного паритету серед молоді та забезпечення лідерства жінок в технологіях та інноваціях. Багато дівчат відгукнулося і взяло участь. Цей захід довів, що стать не впливає на здібності та вміння людини і що кожна дівчина може спробувати і проявити себе у різних технологічних спеціальностях і мати кар'єрні перспективи.

Взагалі, у наш час люди починають розуміти, що гендерна рівність – це дійсно необхідне явище, яке потрібно закріплювати на законодавчому рівні і розвивати серед молоді. Наступне покоління українців буде вільним від кайданів гендерних стереотипів, якщо ми будемо приділяти належну увагу цій темі й нести її в маси.

Логіка моїх міркувань підводить до висновку, що для того, аби Україна стала правовою, демократичною та соціальною країною для ефективного розвитку, громадяни мають бути рівними у своїх правах. Через стійкі гендерні стереотипи та відсутність дійсно рівних можливостей, жінки піддаються до різноманітних форм дискримінації. Я сподіваюся, що ця тема буде щороку все більше і більше розвиватися на теренах України і дійсно змінить ситуацію з гендерною нерівністю на краще.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52, ст.561) – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

2. Конституція [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

3. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412) Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

4. Веб-сайт громадської організації «STEM IS FEM» Режим доступу: <https://stemisfem.org>

Максимова Анна Ярославівна,
викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат наук з державного управління
Стоєва Тетяна Володимирівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні глобалізаційні зміни в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства ставлять перед державою безліч проблем, які потребують дієвого вирішення. Це стосується і питання злочинності, яка продовжує існувати та завдавати суттєвої шкоди суспільству та державі загалом. Одним із злочинів, який залишається актуальним є гендерне насильство. Однією із сучасних світових тенденцій є питання щодо розв'язання проблематики гендерного насильства та формування дієвих заходів запобігання та протидії гендерній нерівності. Сьогодні гендерна рівність виступає одним із вирішальних факторів розбудови демократичної та правової держави. Ідеї гендерної рівності традиційно впроваджуються в усі сфери суспільного життя. Тому важливим завданням функціонування інституту демократії та розбудови України як правової, демократичної та соціальної держави є функціонування ефективного правового механізму забезпечення гендерної рівності. Забезпечення гендерної рівності в Україні на сучасному етапі є вимогою, яка гарантує рівні права та можливості для жінок й чоловіків. Зокрема, відбуваються суттєві зміни в сфері національного законодавства щодо внесення змін нормативно-правих актів регулювання відповідного питання, що покликані здійснювати контроль за дотриманням механізму гендерної рівності. Правові механізми гендерної рівності в Україні постає з нової сторони і вимагає системний і комплексний підходи дослідження питання забезпечення гендерної рівності. Отже, метою даної роботи є загальне дослідження основних напрямів державної гендерної політики.

Правовий механізм забезпечення гендерної рівності спрямоване на втілення та забезпечення гендерної рівності в суспільстві та державі. Питання, пов'язане із специфікою забезпечення правового механізму забезпечення гендерної рівності в Україні знаходить своє відображення у науковій інтерпретації. У теорії права механізм забезпечення розглядається поряд із проблематикою реалізації прав і свобод людини. На думку В. В. Радзієвської, механізм забезпечення прав і свобод людини можна визначити як систему правових інструментів та засобів, створених і закріплених державою для регулювання процесів у сфері прав і свобод людини і громадянина через відповідні органи, їх реального визначення та здійснення [1, с. 2]. У контексті цієї думки автора можна дещо деталізувати твердження.

Так правовий механізм захисту прав жінок та чоловіків – це можливість здійснення правових засобів щодо захисту прав закріпленні на законодавчому рівні держави, а також система органів, які захищають і, відповідно, забезпечують ці права. Можна стверджувати, що правовий механізм захисту гендерної рівності є системою взаємопов'язаних і дієвих державних методів, які спрямовані на втілення гендерної рівності відповідно до законодавства України.

Що ж стосується власне дефініції механізму забезпечення гендерної рівності, то його тлумачення є доволі цікавим. Зокрема, Д. М. Абдуразакова вважає, що поняття «національний механізм забезпечення гендерної рівності» охоплює органи й інституції різних гілок державної влади (законодавчу, виконавчу та судову), а також незалежні контрольні та дорадчі органи, які усі зацікавлені сторони разом визнають «національними механізмами забезпечення гендерної рівності» [2, с. 206]. В даному випадку автор наведеного вище значення, акцентує увагу лише на тому, що правовий механізм забезпечення гендерної рівності – це інститут державних органів, що наділений повноваженнями відповідно до законодавства України у сфері рівності прав жінок та чоловіків. Однак, слід зазначити, що досліджуваний механізм не повинен обмежуватися лише розумінням його як сукупність уповноважених органів у сфері дотримання та захисту гендерної рівності.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям» [3]. Тобто Конституція України передбачає рівні права жінок та чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Адже Конституція України, закріпивши цей принцип визначила гендерну рівність розвитку українського суспільства у всіх сферах життєдіяльності. Саме тому Конституція України визначила право гендерної рівності в системі прав людини та громадянина, закріпивши правовий механізм забезпечення та захисту гендерної рівності.

Органами, установами та організаціями, наділеними повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, є: Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Кабінет Міністрів України; спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; громадські об'єднання. Органи державної влади та органи

місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, громадські об'єднання сприяють збалансованому представництву статей в управлінні та прийнятті рішень [4]. Щодо вказаних уповноважених органів з питань дотримання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, то їх основною діяльністю є захист всіх прав людини та громадянина, що можуть бути порушені через гендерну дискримінацію.

Наступним елементом національного механізму захисту рівності прав і свобод чоловіків і жінок є юридична відповідальність, яка розподіляється на цивільну, адміністративну та кримінальну. А саме стаття 24 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» трактує те, що особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом [5]. Такий нормативно-правовий акт застосовується у разі порушення рівності прав жінок та чоловіків і застосування гендерного насильства. Відповідальність за гендерне насильство обґрунтовується значними негативними діями, що порушують гендерну рівність.

Наведене дає змогу зробити висновок, що сьогодні проблематика забезпечення гендерної рівності в Україні не втрачає своєї актуальності. Впровадження та забезпечення гендерної рівності є однією з головних умов регулювання демократичного інституту в державі та суспільстві. Зокрема, на законодавчому рівні проблематика гендерної нерівності полягає у дотриманні та регулюванні правових механізмів щодо даної проблематики. На національному рівні забезпечення гендерної рівності покладається на нормативно-правові акти та дослідження даного питання у науковому аспекті. Відповідно до цього нормативно-правові акти, безпосередньо, мають на меті стандарти, відповідно до яких в державі дотримується гендерна рівність та здійснюються дієві заходи у сфері подолання гендерної нерівності. Таким чином, регулювання та дотримання правових стандартів у сфері гендерної рівності є дієвим механізмом для України, щоб зменшити прояви гендерної нерівності у всіх сферах суспільного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Радзівська В. В. Формування правового визначення поняття механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Правалюднимвовахсучасногдержавотворення: теоретичні і практичні аспекти: зб. тез доп. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених, м. Суми, 11-12 груд. 2009 р. Суми, 2009. С. 39–41.

2. Абдуразакова Д. Національні механізми забезпечення гендерної рівності в Україні. СоціальнороботавУкраїні: теорія і практика.2010. С. 205–214.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348> (дата звернення: 26.03.2023)

4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08 вересня 2005 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, №

52, ст.561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 26.03.2023)

5. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок в Україні URL: <https://pon.org.ua/novyny/8579-zabezpechennya-rvnih-prav-mozhливostey-zhнок-v-ukrayin.html> (дата звернення: 26.03.2023)

Михайлевська Катерина Дмитрівна,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ЗНАЧЕННЯ МААСТРИХТСЬКОГО ДОГОВОРУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

З моменту втілення в життя ідеї об'єднаної Європи найбільш важливим було питання ролі і місця цього новоутворення в світі. Особливо гостро це питання постало у зв'язку зі створенням Європейського Союзу (далі - ЄС). Для досягнення цього завдання важливе значення мало формування зовнішньої політики Європейських Співтовариств, яка б стала тим необхідним імпульсом для подальшого поглиблення інтеграції та надала Співтовариствам вагомої ролі на міжнародній арені, забезпечивши при цьому вплив на вирішення важливих міжнародних питань. Питання побудови спільної зовнішньої політики не могли бути осторонь необхідності делегування державами-членами частини своїх суверенних прав наднаціональним інституціям.

В грудні 1991 року главами держав та урядів держав-членів Європейських Співтовариств на спільній зустрічі в м. Маастрихт (Нідерланди) було вирішено створити на базі Європейських Співтовариств Європейський Союз та доповнити інтеграцію такими сферами співробітництва, як сфера внутрішніх справ та правосуддя, спільна зовнішня і оборонна політика та політика безпеки. 07 лютого 1992 року у м. Маастрихт був підписаний Договір про Європейський Союз або так званий Маастрихтський Договір, який набув чинності 01 листопада 1993 року після ратифікації всіма 12 державами-членами. З набранням чинності Маастрихтського договору утворився складний механізм правового регулювання інтеграції в ЄС. Цей договір був ключовим кроком у розвитку європейської інтеграції та визначальним фундаментом для створення Європейського Союзу.

Відповідно до Маастрихтського договору ЄС засновувався на трьох «китах»: трьох Співтовариствах, спільній зовнішній та безпековій політиці, співробітництві в сфері внутрішніх справ та правосуддя [1, с. 126].

До Маастрихта існували три окремі Співтовариства: Європейське Співтовариство вугілля і сталі, Європейське Економічне Співтовариство і Європейське Співтовариство з атомної енергії. Кожне спиралось на власний особливий засадничий договір. Усі разом їх почали називати від 1957 р.

Європейськими Співтовариствами, «Спільним ринком». Крім того, термін «Європейське Співтовариство» став часом уживаним і щодо ЄЕС, і щодо всіх трьох Співтовариств. Після ухвалення Маастрихтського договору Європейське Економічне Співтовариство було формально перейменовано на Європейське Співтовариство. Два інші Співтовариства зберегли свої назви до 2001 року, коли завершився термін дії Договору про Європейське Економічне Співтовариство. Для визначення всіх трьох Співтовариств, як і раніше, стали вживати і «Європейське Співтовариство», і «Європейські Співтовариства». Крім того, ці три Співтовариства нині покриває термін «Європейський Союз», оскільки вони становлять його невід'ємну складову – так званий перший «кит». [3, с. 220]. Вони включали всі традиційні сфери інтеграції, насамперед економічну, де Співтовариство вже просунулось уперед і де значну частину компетенцій було передано на наднаціональний рівень. Тому, рішення ухвалювали переважно інститути Співтовариств і контролював ці рішення Суд ЄС.

До другого «кита» була віднесена спільна зовнішня політика та політика безпеки. Залишення остаточного рішення за державами-членами в питаннях спільної зовнішньої політики було наслідком прагнення держав-членів зберегти свої суверенні права, а тому надання Європейському Союзу повноважень в сфері реалізації зовнішньополітичної функції відбувалося дуже повільно та обережно. Метою запровадження спільної зовнішньої політики та політики безпеки було захист спільних цінностей, основних інтересів і незалежності ЄС, збереження миру і зміцнення безпеки ЄС, безпеки держав-членів та міжнародної безпеки, сприяння міжнародному співробітництву, розвиток і зміцнення демократії і верховенства закону, а також поваги до прав і основних свобод людини. Отже, основною причиною впровадження спільної зовнішньої політики Європейського Союзу визнавалася необхідність єдиної виваженої зовнішньої політики на міжнародній арені, у тому числі з питань забезпечення безпеки, економічних та соціальних питань. ЄС не міг розвиватися далі лише суто в економічному руслі, чим більше поглиблювалась економічна інтеграція, тим сильніше держави-члени потребували єдиної політичної волі, у тому числі у зовнішніх відносинах.

Спільна зовнішня політика за Маастрихтським договором є сферою міждержавного співробітництва держав-членів ЄС, при якому вони зберігають свої суверенні права. Разом з тим, за таких обставин необхідний був механізм фактичної реалізації спільної зовнішньої політики, адже інакше всі положення щодо спільної зовнішньої політики виявилися б суто декларативними. Такий механізм втілення у життя «другого кита» ЄС був побудований шляхом делегування державами-членами своїх суверенних прав «першому киту», яку становили Європейські Співтовариства. У свою чергу Європейські Співтовариства реалізовували делеговані їм державами-членами суверенні права завдяки наявності власної системи інституцій. Таким чином, єдиним засобом реалізації спільної зовнішньої політики стала

інституційна структура Європейських Співтовариств, яка покликана забезпечити узгодженість та правонаступництво діяльності ЄС, спрямованої на досягнення його цілей.

Взаємодії країн Європейської Спільноти, що вперше виникла в межах Маастрихтського договору, – співпраця в сфері юстиції та внутрішніх справ – стала третім «китом» інтеграції.

Нововведенням стало положення про співробітництво у сфері юстиції і внутрішніх справ, яке стосувалося перш за все проблем, пов'язаних із розбудовою «вільного простору без кордонів»: охорона зовнішніх кордонів ЄС, імміграційна політика, надання притулку, візовий контроль, юридичне співробітництво, співробітництво органів охорони правопорядку, боротьба проти міжнародної злочинності. Маастрихтський договір запровадив інститут громадянства ЄС, яке доповнювало національне громадянство і надавало його носіям певні цивільні й політичні права, гарантувало свободу пересування й проживання на території держав-членів[2, с. 415].

У другому і третьому «киту» міжурядової співпраці відповідальність за виконання рішень було покладено на самі держави, тобто співпраця була міжурядовою.

Договір розширив повноваження ЄС у таких сферах, як охорона довкілля, дослідження і технологічний розвиток, промисловість, охорона здоров'я, транс'європейські мережі, захист споживачів, культура, освіта, професійна підготовка. У Договорі придалась значна увага політиці економічного і соціального згуртування, подальше введення єдиної валюти в рамках ЄС. Проголошувалася необхідність постійної координації зовнішньої політики держав-членів згідно з принципами і загальними напрямками, визначеними на сесіях Європейської Ради. Держави-члени зобов'язувались утримуватися від дій, які суперечили інтересам ЄС або могли послабити його ефективність, як єдиної сили в міжнародних відносинах.

Подальший розвиток Європейських Співтовариств потребував побудови принципово нової організації та розширення сфер її впливу. Зазначене питання було вирішено прийняттям у 1992 року Маастрихтського договору, який засновував нову організацію – Європейський Союз і сприяв його зростанню як політичного, економічного і соціального об'єднання країн Європи. Він зробив ЄС більш інтегрованим та впливовим на світовій арені.

Бібліографічні посилання:

1. Галик В. М. Україна в Європі і світі: навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 364 с.
2. Політична енциклопедія/за ред. Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
3. Овчаренко О. Історія європейської інтеграції: навчальний посібник. Черкаси: Вертикаль, 2021. 302 с.

Негребецький Владислав Валерійович,
науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України, к.ю.н., доцент

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Війна в Україні призвела до потреби в розслідуванні і документуванні численних фактів причетності держави-агресора до терористичної діяльності та порушення норм міжнародного права. Станом на 20 листопада 2023 року Офісом Генеральної прокуратури зареєстровано понад 113 000 випадків воєнних злочинів та широкомасштабної агресії російської федерації проти України [1]. Задokumentовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів, мародерства та насильства. Зібрані докази згодом дозволять не лише довести, що ці злочини було вчинено, а й пов'язати їх із конкретними особами (злочинцями), висунути їм обґрунтовані обвинувачення та притягнути до відповідальності.

Сучасними завданнями цифрової криміналістики є пошук і аналіз цифрових слідів, аналіз даних, збирання доказової інформації у цифровому середовищі. Під цифровими доказами необхідно розуміти фактичні дані, які представлені у вигляді бінарного (двійкового) коду та містять інформацію, що має значення для об'єктивного вирішення справи [2]. В Україні створено цифрових платформ, призначених для збирання доказів воєнних злочинів в Україні, зокрема:

Застосунок eyeWitness to Atrocities від Міжнародної асоціації юристів (ІВА);

Платформа WarCrimes (warcrimes.gov.ua) на базі Офісу Генерального прокурора України;

War Crime Bot – для документування доказів порушень міжнародного гуманітарного права, прав людини і злочинів;

TRIBUNAL UA - чатбот для фіксації фото-і відеодоказів вбивств, насильства, пограбувань цивільних або військових окупантами;

SaveEcoBot - чатбот для повідомлень про злочини проти навколишнього середовища, що здійснюються на території України;

Портал «Доказ» (dokaz.gov.ua);

Портал «Культурні злочини» (culturecrimes.mkp.gov.ua) для збору доказів руйнування російською армією історичних та культурних пам'яток.

Так, на єдиній загальнодержавній платформі <https://warcrimes.gov.ua/> здійснюється збирання та документування доказів про воєнні злочини держави - агресора. Таким чином, на базі Офісу Генерального прокурора України фактично було створено сучасну платформу для документування воєнних злочинів на Україні з можливістю надання документів, фото та відео.

Вважаємо, що найбільш технічно оснащеним для потреб збору доказів воєнних злочинів є додаток від Міжнародної асоціації юристів «eyeWitness to Atrocities». Додаток розроблено за ініціативи Міжнародної асоціації юристів (ІВА) в 2011 році. Користувачі програми завантажують свої кадри на захищений сервер для верифікації та безпечного зберігання. Фотографії та відео, зроблені за допомогою програми «eyeWitness to Atrocities», можна легко перевірити на предмет використання в якості доказів. Крім того, eyeWitness попіклуватиметься, щоб надані користувачем фото або відео були надані компетентним органам [3].

Офіс Верховного комісара ООН із прав людини та Центр з прав людини Каліфорнійського університету в Берклі у 2020 р. представили «практичний посібник щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права», який містить стандарти й методологічні підходи до «збору, збереження та аналізу інформації у відкритому доступі, яка може бути представлена як доказ у кримінальних процесах» [4].

Нажаль, норми Кримінального процесуального кодексу України не передбачають окремої категорії цифрових доказів. У КПК відсутнє визначення терміна «цифрові докази», не наведено докладного порядку їх вилучення, огляду, фіксування та зберігання. Тому у слідчих і суддів часто виникають труднощі у збиранні, оцінюванні цифрових доказів через відсутність у законодавстві України їх визначення, порядку фіксування й оцінки. При цьому використання цифрових доказів для документування випадків воєнних злочинів держави-агресора проти України є край необхідним.

Бібліографічні посилання:

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 20.11.23. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
2. Галина Авдєєва, Ельжбета Живуцька-Козловська. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/564/633>
3. Гладкий Д. В. Особливості використання програми «eyeWitness to Atrocities» в Україні для фіксації воєнних злочинів РФ // Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного та науково-технічного забезпечення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 серпня 2023 р.: Том 2. Київ: ІСТЕ СБУ, 2023. С.29-31.
4. Протокол Берклі. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).

Осташова Валерія Олександрівна,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету, к.ю.н., доцент

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З 2014 року у зв'язку з початком воєнних дій та окупацією частини територій держави перед юристами-практиками постали нові питання для дослідження. Їх спектр суттєво розширився після 24 лютого 2022 року. Юридичні клініки як структурні підрозділи закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 081 Право і створюються як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів [1] теж змінили фокус своєї уваги на актуальні питання, пов'язані з війною. Але для переналаштування на військові рейки юридичній клініці, як і державі загалом, потрібно здійснити певні кроки. Модель трансформації юридичної клініки під час війни представлена на рисунку.

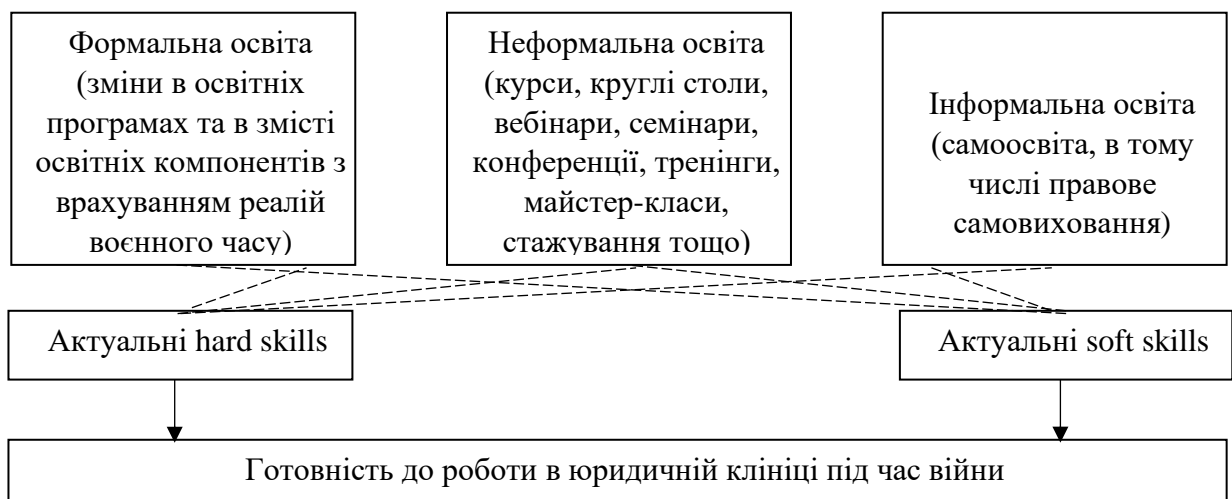

Рис. Модель трансформації юридичної клініки під час війни

Отже, для ефективної роботи юридичної клініки під час війни її консультанти мають володіти актуальними hard skills та soft skills, які, у свою чергу, формуються при формальній, неформальній та інформальній освіті. У контексті удосконалення формальної юридичної освіти має бути оновлена освітня програма або зміст її освітніх компонентів з врахуванням реалій воєнного часу. Але й сам здобувач вищої освіти, який є консультантом юридичної клініки, має розуміти необхідність самостійного удосконалення компетентностей, боротьби з прогалинами у власних знаннях та вміннях. Зокрема, потребують детального дослідження питання правового статусу учасника бойових дій, військовозобов'язаного, волонтера, внутрішньо переміщеної особи, біженця. Консультант має бути

готовим до роз'яснення причин та наслідків звуження прав людини під час воєнного стану. Тлумачення потребують такі питання цивільного права як: реєстрація народження і смерті, оголошення фізичної особи померлою, визнання фізичної особи безвісно відсутньою, нюанси, пов'язані зі спадкуванням тощо. У галузі сімейного права актуалізуються питання особливостей укладення та розірвання шлюбу з військовослужбовцями, особами, які перебувають на окупованих територіях чи за кордоном. У галузі трудового права та права соціального забезпечення необхідне ознайомлення з оновленим законодавством щодо працевлаштування, робочого часу, часу відпочинку, розірвання трудового договору, державних соціальних гарантій. Серед менш ймовірних, але теж можливих питань, з якими можуть зіштовхуватися в юридичній клініці, – особливості перетину кордону, можливості реструктуризації боргів, воєнні злочини тощо.

Зрозуміло, що деякі з окреслених питань здобувачу вищої освіти доведеться опановувати самостійно. При цьому в нагоді можуть стати курси, круглі столи, вебінари, семінари, конференції, тренінги, майстер-класи, стажування та інші види неформальної освіти.

При підготовці до роботи в юридичній клініці під час війни необхідно сформувати не лише *hard skills*, а й *soft skills*, зокрема, компетентності в галузі психології травмуючих ситуацій. Подібні курси можна знайти, зокрема, на платформі Prometheus.

Окрім безоплатної консультаційної діяльності до завдань юридичної клініки належить проведення заходів з правової освіти населення [1]. Актуальності під час війни набуває *street-law* (правопросвітницька діяльність) серед благодійних, громадських організацій, школярів, які займаються волонтерством або долучаються до зборів пожертв, у формі лекцій, форумів, стратегічних сесій, виготовлення інформаційних матеріалів про правові аспекти волонтерства, збільшення своєї присутності у соціальних мережах [2, с. 75].

Отже, за нашим переконанням діяльність юридичних клінік під час війни потребує глибокої трансформації, що включає оновлення освітньої програми підготовки здобувачів за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти, змісту її освітніх компонентів, підходів до відбору студентів-консультантів, які здатні виокремлювати коло актуальних питань, випереджаючи запити клієнтів, набувати жорстких та гнучких навичок у стресових ситуаціях, делікатно працювати з травмованими війною особами, виявляти стійкість до передчасного професійного вигорання.

Бібліографічні посилання:

1. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України, затвердженого : Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 р. № 592, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.08.2006 р. № 95612830. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

2. Карачевська Г. Р., Ошовська М. А. Юридичні клініки як провайдери правової допомоги для волонтерів та благодійників, які здійснюють публічні збори благодійних пожертв. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. №1. Том 1. С. 70-77. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/13913/13810> (дата звернення: 06.11.2023).

Передерій Олександр Сергійович,

доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

З 23 червня 2022 р. Україні офіційно надано статус держави-кандидата у члени Європейського Союзу (далі – ЄС). Положення Резолюції Європарламенту про статус кандидата України, Республіки Молдови і Грузії 2022/2716(RSP) (далі – Резолюція про статус кандидата) є свідченням безпрецедентної активізації участі нашої держави у процесах європейської інтеграції України і поглиблення всебічної взаємодії з ЄС на всіх рівнях [1]. У відповідності до документу, реформування правової системи України і гармонізація законодавства України з *acquis communautaire* є ключовою умовою для вступу України в ЄС у найближчій історичній перспективі. Досягти цього можливо лише за умови подолання багатьох проблем державно-правового розвитку. Однією із таких проблем є високий рівень корупції.

У світлі зазначеного, обов'язком держави є вироблення особливого юридичного механізму убезпечення особи від ризиків і загроз корупції. За таких умов державне адміністрування антикорупційної діяльності набуває особливої важливості і стає окремим напрямом державної правової політики. Це знайшло втілення у законодавстві: 20.06.2022 року було прийнято Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» № 2322-IX [2]. У вказаному акті закріплено, що концентрація зусиль на впровадженні ефективної антикорупційної політики дасть змогу Україні у найближчі роки наздогнати показники Індексу сприйняття корупції (далі – ІСК) східноєвропейських держав – членів Європейського Союзу, а за 10 років – досягти середньоєвропейських значень ІСК. Тобто подолання корупції визнається як важливий етап перспективного набуття членства у ЄС.

Разом із цим, через змістовні недосконалості Антикорупційної стратегії, регуляторний потенціал документу не повною мірою відповідав потребам і засадам забезпечення стану безпеки кожного громадянина від корупційних ризиків. Зокрема, мета Антикорупційної стратегії не відображає необхідність забезпечення і захисту системоутворюючої правової цінності України – захист прав особи та національних інтересів від

загроз, які несе у собі корупція. Саме права особи та національні інтереси є абсолютними правовими цінностями, ідея захисту яких складає зміст не лише антикорупційної політики, а й політики європейської інтеграції України. Також, Антикорупційна стратегія не враховує положення Стратегії національної безпеки України, яку введено в дію Указом Президента України № 392/2020 від 14.09.2020 р. [3]. Зазначений документ закріплює, що захист суспільства від корупційних правопорушень є основою розвитку людського капіталу, а однією із гарантій того, що громадянин має відчувати себе у безпеці є утвердження принципу нульової толерантності до корупції, забезпечення ефективної діяльності органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням. Беручи це до уваги, об'єктивною необхідністю є регламентація на законодавчому рівні інституту антикорупційної безпеки. Відповідно, пропонуємо антикорупційну безпеку України визначити як стан захищеності національних інтересів України від використання визначеним антикорупційним законодавством колом суб'єктів наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди визначеному антикорупційним законодавством колу суб'єктів, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Запровадження інституту антикорупційної безпеки надасть імпульс для удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення. Це породжується тим, що, як відзначає А. Політова, на сьогодні нормативне визначення корупційних кримінальних правопорушень дозволяє визначити їх динаміку, а з іншого – не вирішує проблему їх високої латентності [4, с. 116]. Впровадження у правову систему України інституту антикорупційної безпеки абсолютно відповідає виконанню і практичному впровадженню положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [9]. Так, у документі визначено, що розвиток співпраці України і ЄС у сфері юстиції і внутрішніх справ є важливим компонентом ефективності режиму асоціації. У статтях 18 та 22 Угоди про асоціацію визначено, що відносини України і Європейського Союзу базуються на усвідомленні особливого значення утвердження верховенства права та укріплення інституцій усіх рівнів, діяльність яких спрямована на ефективну боротьбу з корупцією на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод. Більш того, корупція у приватному і державному секторі обопільно визнається

сторонами в Угоді про асоціацію як одна з системних проблем протидії організованій злочинності.

Отже впровадження інституту антикорупційної безпеки як інноваційного елементу національної правової системи слід розглядати як важливий чинник результативності процесів європейської інтеграції України. Оскільки однією з основних вимог ЄС щодо забезпечення майбутнього членства України є ефективна антикорупційна політика, центральним елементом змісту перспективного інституту антикорупційної безпеки є права і свободи особи, а також національні інтереси як універсальні правові цінності. Задля їх повноцінного втілення, введення інституту антикорупційної безпеки слід розглядати як інноваційну правову гарантію повноцінного забезпечення правового статусу людини в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Resolution on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia 2022/2716 (RSP). URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printficheglobal.pdf?id=739315&l=en>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 року № 2322-IX. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
4. Політова А. С. Протидія корупції в Україні як вимога європейської інтеграції. Нове українське право, 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 110-117

Реньов Євген Владиславович,

доцент кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Драматичні події сьогодення вкотре доводять, що діти, зважаючи на неспроможність захистити себе від жахів війни, відносяться до особливо вразливої категорії населення. Це спонукає нас до переосмислення міжнародно-правових стандартів захисту прав дитини, суттєву роль у формуванні яких відіграла Декларація прав дитини 1959 року.

Це була перша профільна декларація ООН, що фокусувалася саме на дитячих правах. Втім, варто зазначити, що у 1924 році, за часів Ліги Націй, була прийнята Женевська декларація прав дитини, згадка про яку міститься у преамбулі Декларації прав дитини 1959 року: «Дитина, зважаючи на її фізичну і розумову незрілість, потребує спеціальної охорони та піклування,

включаючи належний правовий захист. Необхідність у такій охороні була вказана в Женевській декларації прав дитини» [1].

Женевська декларація, що була прийнята П'ятою Асамблеєю Ліги Націй, у п'яти програмних пунктах перелічила такі обов'язки людства перед дитиною, як годування голодної дитини, надання допомоги хворій дитини тощо [2]. Тож можемо стверджувати, що саме Женевська декларація заклала той фундамент, на основі якого було розроблено Декларацію прав дитини 1959 року, що містила вже 10 соціальних і правових принципів щодо захисту та благополуччя дітей.

Процес підготовки тексту Декларації зайняв кілька років. У 1957 році Комісія ООН з прав людини розпочала роботу над проектом тексту нової Декларації, який був розроблений ЕКОСОП за участю низки громадських організацій [3, с. 45]. Декларація була прийнята одногосно – резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1959 року. Це був перший випадок абсолютної консолідації держав-учасниць ООН під час голосування. Зазначений факт пов'язують із безсумнівним моральним авторитетом Декларації і значною увагою міжнародної спільноти до питання захисту прав дитини [3, с. 45].

У преамбулі Декларації прав дитини пояснюється, що дитина потребує спеціальної охорони та піклування, зважаючи на фізичну та розумову незрілість. Наголошується, що передбачені права повинні визнаватись за всіма дітьми без будь-яких винятків або дискримінації. Дитині має бути забезпечений спеціальний захист та надані можливості й сприятливі умови для розвитку в умовах свободи та гідності.

Надалі були перелічені відповідні права, такі як: право на ім'я та громадянство; соціальне забезпечення; першочерговий захист і допомогу (зокрема від торгівлі дітьми та експлуатації дитячої праці); любов і розуміння (з акцентом на обов'язках суспільства та органів публічної влади щодо дітей, які залишилися без піклування батьків); освіти (включаючи принаймні безкоштовну та обов'язкову початкову освіту); спеціальний режим, освіти та турботу для дитини з особливими потребами [1]. Порівнюючи зміст Женевської декларації та Декларації прав дитини 1959 року, вбачається трансформація правового стану дитини від об'єкта захисту до суб'єкта прав.

Втім, Декларація 1959 року, як і попередня, не мала обов'язкової сили. Як зауважують вітчизняні науковці, Декларація прав дитини 1959 р. є документом «soft law» і з формально-юридичного погляду не є тим жорстким правом, яке зобов'язує державу діяти у певний спосіб [4, с. 76]. З часом суспільство прийшло до усвідомлення того, що задля реалізації зазначених положень існує нагальна потреба у запровадженні відповідних дієвих механізмів. Конвенція 1989 року стала саме тим міжнародно-правовим документом, положення якого не тільки розширили спектр прав дитини, але й передбачили обов'язковість дотримання її положень усіма

державами-учасницями, а також запровадили контрольний механізм (Комітет з прав дитини).

Окрім того, у преамбулі Декларації прав дитини 1959 року вказано, що дитина потребує належного правового захисту як до, так і після народження, однак правового визначення поняття дитини у тексті не містилося. Питання вдалося вирішити завдяки прийняттю у 1989 році Конвенції прав дитини – дитиною була визнана кожна людська істота до досягнення 18-річного віку [5, с. 3].

Вітчизняні науковці впевнені, що Декларація прав дитини 1959 року слугувала основою для створення Конвенції. У 1978 р. польський уряд запропонував Комісії ООН з прав людини розглянути первісний проект, підготовлений на основі цієї Декларації. У той час були сподівання, що його ухвалять вже наступного року, адже 1979 рік був оголошений Міжнародним роком дитини. Однак Комісія прийшла до висновку, що текст потребує більш поглибленого і детального розгляду [6, с. 22]. Тому Конвенцію про права дитини було прийнято лише у 1989 році – через 30 років після прийняття Декларації.

Отже, Декларація прав дитини 1959 року дозволила трансформувати правовий стан дитини від об'єкта захисту, як це було передбачено Женевською декларацією, до суб'єкта прав, а також сприяти розбудові міжнародних стандартів захисту прав дитини. Конвенція про права дитини 1989 року, у преамбулі якої міститься посилання на Декларацію прав дитини 1959 року, була розроблена з врахуванням попередніх профільних міжнародно-правових документів, розширивши сферу своєї дії та посиливши ефективність за рахунок обов'язкового характеру.

Бібліографічні посилання:

1. Declaration of the Rights of the Child. UN General Assembly. 20 November 1959, A/RES/1386(XIV). UN Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/195831> (date of access: 19.11.2023).

2. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. Humanium. URL: <https://www.humanium.org/en/text-2/> (date of access: 19.11.2023).

3. Стешенко В.М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір: навч. посіб. 2-ге вид., змінене. Харків: Право, 2019. 392 с.

4. Мудрий Я.С. Захист прав дитини як соціально-педагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 86. С. 75-80.

5. The convention on the rights of the child. United Nations Essential Documents Series. UN: Department of Global Communications, 2019. 82 p.

6. Зайцева-Калаур І. В., Ятчишина, І. Ю. До питання про становлення міжнародно-правового регулювання захисту прав дитини. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє: тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 10 грудня 2021 р.). С. 21-23. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211210/article/view/zaitseva-kalaur (дата звернення: 19.11.2023).

Рибалко Гліб Сергійович,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО ВЕТЕРАНСЬКИХ ПОЛІТИК ПОТРЕБУЄ ЗМІН

До початку повномасштабного вторгнення РФ в Україні налічувалося близько чотирьохсот тисяч ветеранів війни. Очевидно, що після перемоги їх кількість значно збільшиться.

Після повернення з фронту, більшості з них потрібна підтримка у поверненні до повноцінного економічно незалежного цивільного життя.

Державна політика з захисту прав ветеранів повинна знайти відповіді на такі виклики:

- стрімке зростання кількості ветеранів та сімей загиблих захисників, які потребують соціальної підтримки та виплат;
- дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення всіх виявлених потреб ветеранів, їх сімей та членів сімей загиблих захисників;
- неможливість спрогнозувати кількість ветеранів, які матимуть право на державну підтримку після завершення війни;
- прогресування масштабу необхідної соціальної підтримки та адресних потреб у сфері захисту прав ветеранів, зокрема у невідкладній психологічній та медичній допомозі, реабілітації серед військовослужбовців з числа ветеранів, членів сімей загиблих захисників;
- виявлення численних порушень на місцях при процедурі мобілізації (поверхневий розгляд документів, формальне проходження військово-лікарських комісій), а також відсутність чи неякісне навчання мобілізованих без військового досвіду, що підвищує ризик бути травмованим чи загинути;
- відсутність дієвих інструментів для переходу від військового до цивільного життя;
- формування запиту у суспільстві на оновлення визначення поняття «ветеран» та відповідних йому критеріїв, у тому числі, для набуття і реалізації права на соціальний захист
- потреба у відзначенні внеску цивільних осіб у протидію сучасній загрозі (волонтерів, цивільних розміновувачів, рятувальників тощо), із вирізненням від внеску ветеранів

На жаль, поточне законодавство щодо ветеранської політики не дає можливості державі цього сьогодні зробити.

Чинний основний закон, що регулює ветеранські відносини – це закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» який був ухвалений ще у 1993 році. Він розроблявся під потреби ветеранів Другої світової війни, воїнів-інтернаціоналістів, «афганців», й готувався у 1990-ті, а й, відповідно, не відповідає реаліям сьогодення. Цей закон не дає

можливості надати нашим нинішнім ветеранам ту підтримку, яку вони потребують. Адже все, що пропонує цей закон ветеранам – це лише набір різноманітних пільг, більшість з яких або морально застаріла (як пільга на позачергове встановлення стаціонарного телефону).

Серед іншого, треба враховувати, що багато дійсних військовослужбовців, які боронять країну у війні з РФ, мають одночасно з цим і статус ветерана (учасника бойових дій чи навіть особи з інвалідністю), що викликає потребу удосконалення такої міжвідомчої взаємодії для надання їм соціальної підтримки з урахуванням подвійного статусу. Проблема також полягає в тому, що Мінветеранів не володіє даними, скільки ветеранів продовжує військову службу. Використовуючи цю неузгодженість, має місце політичне маніпулювання очікуваннями ветеранської спільноти шляхом розширення задекларованих соціальних пільг, послуг, преференцій, які фінансово не забезпечені.

Система державної соціальної підтримки ветеранів має бути оновлена відповідно до потреб сьогоденних ветеранів та уніфікована для усіх осіб, які мають право на ветеранський статус. Для цього попередньо необхідно провести всебічне дослідження, аналіз і прогнозування потреб ветеранів, їх сімей та сімей загиблих, які також можуть постійно змінюватись у зв'язку з суспільно-політичною ситуацією в країні. Діюча система соціальної підтримки ветеранів не адаптована під необхідність мотивування її отримувачів до пошуку шляхів самозабезпечення та поступового зниження залежності ветеранів від державної підтримки.

Відповідно до статті 17 Конституції України держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Конституційний Суд України неодноразово робив висновки, що посилений соціальний захист військовослужбовців відповідає принципам рівності та верховенства права, оскільки військові «виконують конституційно значущі функції; тож держава повинна надавати їм і членам їхніх сімей особливий статус та забезпечувати додаткові гарантії соціального захисту відповідно до частини п'ятої статті 17 Конституції України як під час проходження служби, так і після її закінчення» (рішення КСУ від 6 квітня 2022 року No 1-р(II)/2022). Тобто держава визнає обов'язок посиленого соціального захисту як військовослужбовців, так і ветеранів, та гарантує його виконання. Це пов'язано передусім зі значним ризиком для життя і здоров'я військовослужбовців, які свідомо виконують конституційний обов'язок із захисту суверенітету України, наражаючи себе на небезпеку.

Тому критично важливим завданням для нас, як для країни, є не просто технічно поправити окремі норми існуючого законодавства для ветеранів - а напрацювати системні зміни до законодавства, які комплексно будуть вирішувати зазначені проблеми.

Реформування ветеранської політики з урахуванням стандартів та найкращого досвіду держав-членів НАТО, який найбільше відповідає умовам України, зокрема осучаснення підходів до визначення правових статусів ветеранів, їх соціальної підтримки, запровадження системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя та надання послуг задля їх скорішого відновлення та інтеграції у соціально-економічне життя громад, підтвердить гідне ставлення держави до ветеранів. Перехід від пільгового пожиттєвого забезпечення ветеранів до системи мотивацій і самореалізації у цивільному житті після закінчення військової служби за досвідом та стандартами країн НАТО у підсумку матиме позитивний вплив на розвиток громадянського суспільства загалом, посилення економічної та підприємницької спроможності громадян.

Можливо, слід використати приклад Сполучених Штатів де існує «пакетний підхід» підтримки ветеранів яким визначено 8 категорій чи пріоритетних груп. Належність до них в США визначається тим, якою є військова звитяга ветерана; чи отримав він, внаслідок участі у бойових діях, інвалідність (і якщо так - наскільки серйозну); яким є рівень доходу ветерана та чи має він медичне страхування. І визначає, що найпершим пріоритетом для Уряду США є підтримка тих ветеранів, які отримали інвалідність під час несення служби.

Уряди Австралії та Канади також мають матрицю допомог для ветеранів, залежно від того, чи мають вони інвалідність, персональної життєвої ситуації, сімейного стану, рівня доходу тощо.

Цей підхід дозволяє пріоритизувати дії держави у підтримці для ветеранів - і допомагати тим, кому це потрібно, тоді, коли це потрібно, і в спосіб, який потрібен конкретному ветерану.

Але у будь-якому випадку необхідно застерегти державу від нав'язування законодавчих норм без попередніх консультацій. Принцип «нічого для ветеранів без ветеранів» повинен діяти.

Сорокіна Світлана Вікторівна,

доцент кафедри торгівлі, готельно-ресторанної та митної справи
Державного біотехнологічного університету, к.т.н., доцент

Акмен Вікторія Олександрівна,

доцент кафедри торгівлі, готельно-ресторанної та митної справи
Державного біотехнологічного університету, к.т.н., доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СПОЖИВАЧА У КОНТЕКСТІ НОВОГО ЗАКОНУ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ»

Реалізація демократичних принципів у нашому суспільстві, зумовлює приділення великої уваги правам людини. Стаття 3 Конституції України зазначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Права і

свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. В контексті євроінтеграції, захист прав людини як споживача набуває особливого значення. Це означає, що національне законодавство та практика повинні відповідати європейським стандартам і нормам з охорони прав споживачів. Це може включати в себе права на якість продукції та послуг, права на інформацію про товари та послуги, а також механізми захисту споживачів у випадках порушень.

Загалом, забезпечення прав людини і захист її інтересів визначає ефективність та справедливість демократичного суспільства. Одним із найважливіших принципів ринкової економіки, де діють закони попиту і пропозиції, є дотримання пріоритету інтересів споживачів поряд з інтересами окремих господарюючих суб'єктів і, навіть, самої держави. Неухильне дотримання цього принципу є головною умовою розвитку внутрішнього ринку та сприяє збалансованому розвитку економіки і забезпечує високий стандарт життя для населення. І Україна послідовна у тенденціях посилення правового захисту прав споживачів, забезпечення ефективного контролю за якістю і безпекою продукції та усіх видів робіт і послуг, вдосконалення чинного законодавства про захист прав споживачів.

Слід зауважити, що в ЄС не існує цілісного механізму захисту прав людини. В країнах ЄС захист прав їх громадян здійснюється як на національному рівні, так й на міжнародному рівні. На початку свого існування ЄС не приділяв значної уваги питанням захисту прав людини в об'єднанні. Національну систему захисту прав людини, яка функціонує в країнах ЄС, доповнює система захисту на рівні Євросоюзу. Також, захист прав і свобод людини здійснюється в межах Ради Європи, учасником якої Україна стала в 1995 році. Проте, на всіх етапах інтеграцій країни ЄС під час правових розробок намагалися створити механізм захисту прав громадян ЄС від зловживань, що виникають в процесі правозастосування вторинного права Європейського Союзу.

Наближення України до вступу в Європейський Союз потребує застосування європейських стандартів якості продукції та створення передумов для реалізації права кожного громадянина на достойний рівень отриманих послуг та спожитої продукції. Відповідно до європейського вектору розвитку України та її зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію з ЄС, національна система захисту прав споживачів має стати сумісною з системою захисту прав споживачів ЄС. Європейською Комісією, з метою імплементації національного законодавства із захисту прав споживачів з нормами ЄС, було проведено офіційного оцінювання відповідності Закону України «Про захист прав споживачів» відповідним актам законодавства ЄС. За результатом оцінювання було визначено, що даний Закон відповідає зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим, та праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС) в частині імплементації положень Директиви Ради 93/13/ЄЕС від 05.04.1993 р. щодо несправедливих умов споживчих договорів [2] та Директиви 98/6/ЄС

Європейського Парламенту та Ради від 16.02.1998 р. про захист споживачів при зазначенні цін на товари, що пропонуються споживачам [3]. Водночас, деякі положення Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви 98/6/ЄС потребують подальшої імплементації у національне законодавство.

На підставі даних рекомендацій за участю низки комітетів та управлінь було проведено розробку нової редакції закону «Про захист прав споживачів» у якому передбачено: імплементацію законодавчих актів Європейського Союзу у сфері захисту прав споживачів, зокрема директив, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; поширення дії Закону України «Про захист прав споживачів» на всі види продукції (харчової та нехарчової), послуг і робіт для споживачів; створення умов для ефективного досудового (альтернативного) врегулювання споживчих спорів; сприяння розвитку системи незалежних досліджень рівня якості та безпеки товарів, робіт і послуг на споживчому ринку; захист прав споживачів у сфері електронної торгівлі; захист прав вразливих категорій споживачів, зокрема осіб з вадами розумового та фізичного розвитку.

У жовтні 2022 року на засіданні Верховної Ради України було в першому читанні підтримано урядовий законопроект № 6134 – нову редакцію Закону «Про захист прав споживачів», а після його доопрацювання, 10 червня 2023 року Верховна Рада прийняла Закон «Про захист прав споживачів» у другому читанні [4]. Новий закон «Про захист прав споживачів» спрямований на запровадження в Україні європейських стандартів захисту прав споживачів, створення рівних умов для здійснення електронної торгівлі та чесної конкуренції, а також зменшення навантаження на бізнес шляхом скасування застарілих норм. Прийняття нового закону дозволить підвищити рівень захисту прав споживачів, зокрема у сфері електронної торгівлі та при гарантійному обслуговуванні продукції, а також усунути можливості для нечесної комерційної діяльності.

Аналізуючи новий закон можна виділити де-які новації які посилять захист прав споживачів в Україні порівняно із чинним законодавством. Так, за новим законом встановлюється пріоритет прав споживачів перед будь-якими іншими інтересами і цілями суб'єктів господарювання. Також, повертається розповсюдження сфери дії закону на сферу харчової продукції в частині економічних прав споживача, що було вилучено законодавцем з чинного закону в 2014 році. Крім цього, посилюються вимоги до позначення продавцями ціни товарів, а також – гарантійні зобов'язання продавців щодо «складної» продукції (наприклад, побутова техніка), чітко встановлюються строки щодо ремонту товарів, а надто – споживачеві надається право на зниження ціни, або повернення коштів, якщо недолік товару з'являється після ремонту. Новий закон також врегулює інтернет-торгівлю, зокрема діяльність інтернет-магазинів. Так, вимоги закону розповсюджуються на товари з цифровим змістом, встановлюються додаткові вимоги до продавця

в контексті дотримання прав споживачів цифрової продукції. Крім цього, встановлюються чіткі зобов'язання як до продавців, так і до маркетплейсів та прайс-агрегаторів – у контексті розміщення на сайті переліку необхідної та достеменної інформації про суб'єкт господарювання. Це дасть змогу потенційному покупцеві перевірити продавця у держреєстрах (або іншим законним способом) на добросовісність. Також, в законі є зміни, які мають підтримати підприємців та сприяти підвищенню конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу в порівнянні з більш великими компаніями – закон скасовує таку обтяжливу норму для малого бізнесу, як обмінний фонд товарів. Це товари, які надаються на письмову вимогу споживача на час ремонту товару неналежної якості. Малий бізнес не має змоги утримувати такий обмінний фонд, а це, згідно з діючим законодавством, призводить до накладання штрафів за його відсутність.

Таким чином, новий Закон «Про захист прав споживачів» має забезпечити захист прав людини як споживача та створити імідж України як високорозвиненої держави, яка гарантує такі ж відмінні якості товарів та сервіс у магазинах, як і в європейських країнах. Новий механізм захисту прав споживачів дозволить створити комфортне та безпечне споживче середовище для українців та приблизити рівень споживання до стандартів ЄС.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. у редакції від 01.01.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.11.2023).
2. Директива Ради 93/13/ЄЕС від 05 квітня 1993 року про несправедливі умови споживчих договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_001-93#Text (дата звернення 15.11.2023).
3. Директива Європейського Парламенту і Ради 98/6/ЄС від 16 лютого 1998 року про захист споживачів у контексті зазначення цін на продукти, які пропонують споживачам URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-98#Text (дата звернення 15.11.2023).
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 року 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення 15.11.2023).

Стрижак Ія Володимирівна,

доцент кафедри міжнародного права

Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцент

ЩОДО ПРОБЛЕМИ НЕВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ УКРАЇНСЬКИМИ КОМПАНІЯМИ У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ З ІНОЗЕМНИМИ КОНТРАГЕНТАМИ

Початок війни в Україні зумовив прийняття ряду заходів для посилення безпеки держави у тому числі й економічної. Невідкладно був

прийнятий ряд термінових законів та підзаконних нормативних актів, що встановлюють особливості діяльності суб'єктів економічного обороту в умовах воєнного стану. Не виключенням стала сфера розрахунків у зовнішньоекономічній діяльності. У день повномасштабного вторгнення Правління Національного Банку України винесло Постанову за № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» (далі Постанова №18). [1]

Відповідно до Постанови № 18 юридичні особи можуть використовувати іноземну валюту тільки для операцій, що зазначені у її п. 14. Зазначений перелік створив проблему перерахування коштів в іноземній валюті контрагентам за кордоном і, зрозуміло, у першу чергу контрагентам з російської федерації та Білорусі. Проблема виникла саме за договорами, за якими поставки товарів відбулися фактично до 24 лютого 2022 року. Таким чином, в українських підприємств виникла фактична та бухгалтерська заборгованість, яку не вдалося закрити у 2022 році.

Граничний строк розрахунків за експортно-імпортними операціями контрагентів здійснених до 5 квітня 2022 року становив 365 днів відповідно до п. 21 Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті від 02.01.2019 р.[2]

Так чи інакше, українські контрагенти, в яких валюта виконання платіжних зобов'язань за договором була вказана іноземною почали шукати шляхи вирішення проблеми розрахунків. Мотиви були різні: небажання розривати відносини з контрагентами; небажання отримувати позови у міжнародному арбітражному суді та збільшувати, таким чином, витрати; небажання переводити кошти у прибуток фірми та сплачувати відповідні податки, небажання сплачувати додаткові штрафні санкції в цивільному порядку (пеня), небажання сплачувати штрафи в адміністративному порядку за порушення строків здійснення операцій з експорту та імпорту товарів та т. ін.

Національний банк України дозволив закривати такі заборгованості взаємними зарахуваннями, якщо між контрагентами наявні кореспондуючі заборгованості. Але такі ситуації вкрай поодинокі.

Врешті рещт, більш широко була використана модель уступки права вимоги через третю міжнародну компанію, якою, переважно, виступили китайські контрагенти. Через економічне посередництво китайських компаній українські підприємці вирішують питання строків здійснення зовнішньоекономічних операцій. Зрозуміло, що не завжди такі рішення є економічно вигідними бо є вимушеними. Адже договір щодо відступлення права вимоги не мусить відповідати у грошовому еквіваленті сумі вимоги, що передається. (ст. 512-519 Цивільного кодексу України)

Не дивлячись на те, що підприємці знаходять певні рішення проблем сплати валютних коштів за зовнішньоекономічними договорами, що були укладені до 24 лютого 2022 року, вважаємо, що нормативні вимоги щодо строків здійснення вказаних валютних операцій потрібно або скасувати або

зобов'язати підприємців нормативно, що мають борги перед країною-агресором перевести на баланс підприємства, як прибуток. Щодо тих українських підприємств, що виступали кредиторами у зовнішньоекономічних відносинах з країною – агресором на 22 лютого 2024 року то таким компаніям необхідно надати державну допомогу щодо покриття підтверджених збитків.

Це сприятиме визначеності господарської діяльності суб'єктів та слугуватиме тенденції зменшення економічних зв'язків з країною-агресором задля безпеки України.

Бібліографічні посилання:

1. Постанова Правління Національного Банку України від 24.02.2022 №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

2. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті Постанова Правління Національного банку України №5 від 02.01.2019р. https://ips.ligazakon.net/document/pb19005?an=878&ed=2023_08_17

Теремцова Ніна Володимирівна,

доцент кафедри теорії та історії права та держави

Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, к.ю.н., доцент

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Діти – це найбільш незахищена верства населення, певно саме тому у Загальній декларації з прав людини наголошено на тому, що діти мають право на особливе піклування й допомогу, а в Декларації з прав дитини акцентовано увагу на тому, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, зокрема належного правового захисту, до та після народження.

Конвенції про права дитини Держави-учасниці погодилися поважати й забезпечувати всі права, передбачені нею, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації, а також вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї. Одне з прав дитини, передбачених цією Конвенцією, пов'язане із зобов'язаннями Держав-учасниць поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання. Так, зокрема, згідно зі своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час

збройних конфліктів, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними. Питання захисту прав дітей набуло надзвичайної актуальності в умовах дії правового режиму воєнного стану, введеного в Україні. Так, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022.

Так, до 2016 року фактично єдиною спеціальною правовою нормою, що врегульовувала статус дитини в умовах збройного конфлікту, було положення статей 30-33 Закону України «Про охорону дитинства». Важливим етапом вдосконалення системи забезпечення прав дітей в Україні шляхом удосконалення механізмів та процедур прийняття рішень щодо захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів стало прийняття Верховною Радою України 26 січня 2016 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». Цим Законом внесено зміни до низки законів України з метою приведення норм діючого законодавства у відповідність до Конвенції ООН про права дитини, посилення їх спрямованості на удосконалення захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів. Однак, в Україні було ратифіковано достатньо велика кількість міжнародних договорів, наприклад Женевські конвенції, які хоч і не вирішували проблему відсутності в законодавстві правових норм, які б регулювали права дітей в умовах воєнного стану, але закріплювали базові принципи цих норм.

В умовах сучасного сьогодення важливе значення має створення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, який є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України і утворюється з метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Основними завданнями Координаційного штабу є: - координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо організації евакуації дітей, зокрема дітей з інвалідністю та дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, які влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу, які перебувають під опікою, піклуванням, які влаштовані до сімей патронатних вихователів, з небезпечних територій, створення безпечних умов для їх перебування; - координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави тимчасового перебування; -

координація заходів щодо забезпечення розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави транзитного перебування; - здійснення контролю за постановкою на консульський облік дітей в державі їх тимчасового влаштування і визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час постановки на консульський облік дітей, та забезпечення повернення дітей до України після припинення воєнних дій; - визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань щодо захисту прав дитини в умовах воєнного стану; - прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей; - моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей в Україні у державах їх тимчасового перебування, які виїхали за межі України, а також організація їх повернення в Україну; - інформування громадян України та міжнародної спільноти про становище та потреби в захисті дітей в умовах воєнного стану.

Авторка доводить, що Уряду України і всьому людству слід приділити більш вагому увагу відомостям, що надходять із окупованих територій не лише України, а і в усьому світі, отриманим безпосередньо від жертв воєнних дій, що випали на долю дітей та молоді, хто пережив травмуючі події та являють собою майбутнє України. Також слід констатувати, що є підстави стверджувати про те, що Українська держава в складних умовах правового режиму воєнного стану докладас значних зусиль з тим, аби захисти, основні інтереси дітей, які залишилися, перш за все, без піклування батьків та евакуйовані до інших держав внаслідок вторгнення РФ в Україну. По можливості, в школах, дитсадках та ЗВО відновилися заняття.

Бібліографічні посилання:

1. Декларація з прав дитини від 20.11.1959 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 року № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Kopotun, I. M., Durdynets, M. Y., Teremtsova, N. V., Markina, L. L., & Prisnyakova, L. M. (2020). The Use of Smart Technologies in the Professional Training of Students of the Law Departments for the Development of their Critical Thinking. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3). Index Scopus 2020 International ISSN: 1694-2116.
6. Madryha, T., Bilousov, Y., Zubrytska, L., Teremtsova, N., & Druchek, O. (2023). The role of the volunteer movement in the security policy of the state in the context of military operations. *Amazonia Investiga*, 12(66), 326-334. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.30>

Толкачова Ірина Анатоліївна,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету, кандидат юридичних наук
Гедзун Максим Андрійович,
здобувач вищої освіти Київського університету права НАН України

ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Уже понад 600 днів Україна знаходиться у широкомасштабному воєнному протистоянні з РФ, у зв'язку з чим, переважна більшість чоловіків була мобілізована до лав Збройних Сил України. Відповідно, Збройні Сили України є військовим формуванням, на яке, відповідно до Конституції України, покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [1]. Станом на 2023 рік у лавах Збройних Сил України (далі – ЗСУ) перебуває значна кількість військовослужбовців, які попри свою небезпечну для життя службу, також можуть бути протиправно обмежені в правах. Тенденція порушення прав військовослужбовців (особливо серед осіб начальницького складу щодо підлеглих) перейшла до української армії в рамках «правонаступництва» від радянської. Вирішенням цього питання впродовж 1991-2014 рр. практично ніхто не займався, адже був втрачений суспільний інтерес до армії внаслідок короткозорої воєнної політики держави. Починаючи з 2014 року перед загрозою втрати деяких територій України державна політика у воєнній сфері перейшла з застійної до активної, що охоплювало також правову політику щодо військовослужбовців. З 24 лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ, на жаль, життя багатьох українців змінилося назавжди, а чисельність ЗСУ збільшилась у три рази. Юридична наука та практика, на наш погляд, не можуть стояти осторонь численних порушень прав військовослужбовців.

Найпоширеніші проблеми з якими стикаються військовослужбовці полягають у: незаконному звільненні з роботи призваних за мобілізацією осіб; недостатнє грошове забезпечення; створення штучних перешкод для демобілізації; неналежне медичне забезпечення. Окрім наявних проблем також є багато механізмів захисту порушених прав, наприклад, оскарження рішень командира вищому начальнику або звернення до суду [2]. Матеріальна база є, але є проблема з процесуальною частиною. На військовослужбовця покладено дуже багато обов'язків, не пов'язаних з юридичною роботою, тому у кожній військовій частині мають бути юрисконсульти. На жаль, правова робота у військах виконується не на належному рівні або взагалі особами, які не є фахівцями. Наприклад, існує проблема розмежування посадових обов'язків заступників командира батальйону з морально-психологічного забезпечення та юрисконсультів бригади [3]. Також, слід враховувати зловживання повноваженнями

командирів, які використовують засоби залякування або фізичну силу. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовці, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. У реальності військові мусять стояти в довгих чергах та очікувати прийом потрібного лікаря [4].

Окремо слід розглянути питання порушення прав військовослужбовців під час службових розслідувань. Відповідно до Порядку проведення службових розслідувань у ЗСУ, службове розслідування – комплекс заходів, які проводяться з метою уточнення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, а також встановлення ступеня вини особи (осіб), чії дії або бездіяльність стали причиною вчинення правопорушення [5]. Підстав для проведення службових розслідувань досить багато – неналежне виконання обов'язків, втрата майна чи документів, дезертирство, вживання алкоголю, наркотичних речовин тощо, а в умовах повномасштабної війни таких випадків стає в рази більше. Існує великий брак кадрів серед військовослужбовців, які мають ґрунтовні знання про порядок та документальне оформлення проведення такого розслідування, що в подальшому призводить до низки суперечностей. Військовослужбовець (або члени його сім'ї у тому разі, якщо військовослужбовець загине, зникне безвісти чи потрапить у полон) щодо якого проводиться розслідування може взагалі не мати можливості оскаржити результати акту службового розслідування.

Зважаючи на те, що до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, наша країна вже вісім років знаходилася в стані воєнного конфлікту, втративши АРК та частину Донецької та Луганської областей, керівництво держави не зробило висновків, економіка не була переведена на військові рейки, не проводилась мобілізація та навчання військовозобов'язаних, не були розгорнуті бойові частини для необхідної військової підготовки та відповідно, не готувались офіцерські кадри та не проводилась роз'яснювальна робота серед населення. Це призвело до того, що серед військовослужбовців з'явилися масові випадки непокори, погрози або насильства, опору начальникові, невиконання наказів, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, дезертирство, ухилення від призову тощо.

Отже, ми розглянули основні проблеми порушення прав військовослужбовців Збройних Сил України. Варто наголосити, що військовослужбовці це люди, які наряду з цивільними мають право на повагу до їх честі та гідності, а також безперешкодно користуватися всіма наданими їм правами. Відповідно до Основного Закону, Україна є правовою державою, тому принцип верховенства права має бути в пріоритеті, особливо у військовому секторі.

Бібліографічні посилання:

1. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108.
2. Що потрібно знати військовослужбовцям для захисту своїх прав. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/shcho-potribno-znati-viyskovosluzhbovcyam-dlya-zahistu-svoyih-prav.html>
3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 548-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 194.
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 190.
5. Порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України: Наказ МОУ від 21 листопада 2017 року № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text>

Філянїна Людмила Анатоліївна,

доцент кафедри міжнародного права ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

ВІЙСЬКОВИЙ ЛІКАР: ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ ЧИ МЕДИК (ОКРЕМИЙ АСПЕКТ)

Війна та збройні конфлікти призводять не лише до знищення культурно-матеріальних цінностей, але також завжди супроводжуються смертю, стражданнями та каліцтвами учасників бойових дій й цивільного населення в зоні конфлікту. У таких ситуаціях медичний персонал відіграє важливу роль, оскільки своїми знаннями та зусиллями вони можуть допомогти врятувати життя та зменшити страждання. Женевські конвенції 1864 р.[1], 1906 р. [2], 1929 р. [3] та 1949 р. [4], а також сучасне міжнародне гуманітарне право, з метою надання швидкої медичної допомоги пораненим, наділяє особливим статусом медичний персонал.

Хоча медичний персонал є частиною військових, вони вважаються некомбатантами та мають імунітет від нападу. Оскільки захищений персонал не має права брати участь у бойових діях, така особлива роль передбачає певні зобов'язання для медичного персоналу, а саме: зобов'язані однаково ставитися до всіх людей, які отримали поранення або потребують, медичної допомоги незалежно від національності, звання, статі та інших немедичних критеріїв. Медична допомога має бути нейтральною і пов'язаною виключно з принципом гуманності.

Військовий лікар – який водночас є військовослужбовцем і лікарем – виконує роботу, що особливо виявляє конфлікт між військовою необхідністю та принципом гуманності. Як військовослужбовець (військова роль) – завдавати шкоди, прямо контрастує з роллю лікаря, яка лікує та піклується. Таким чином, концептуально військовий лікар виконує дві ролі,

що не завжди сумісні одна з одною, і це може призвести до конфлікту рольових зобов'язань.

У сучасних війнах та збройних конфліктах розмитість рольових зобов'язань посилюється введенням медичного персоналу до складу збройних сил, у бойові підрозділи, для гарантування швидкої медичної допомоги. Медичний персонал з числа військовослужбовців, як правило, проходять спеціальну підготовку, що дозволяє їм швидко реагувати та визначати ступень травм, пошкоджень, захворювання, надавати невідкладну медичну допомогу в польових (бойових) умовах задля вчасного рятування життя, а також при гуманітарних ситуаціях. Основна їх робота під час ведення війни чи збройних конфліктів полягає у стабілізації стану пораненого та його підготовки до евакуації у польові шпиталі чи у тилові медичні заклади для наступного лікування. Так, у бюлетені Генерального Секретаря ООН 1999 р., розділ 9.4, визначає, що Сили ООН повинні за будь-яких обставин поважати та захищати медичний персонал, який займається виключно пошуком, транспортуванням або лікуванням поранених [5].

Разом з тим, медичний персонал з числа військовослужбовців, які безпосередньо знаходяться в районі ведення бойових дій піддаються прямій загрози ворожого обстрілу, що не робить розмежування між комбатантами, не комбатантами чи цивільним населенням. Отже постає питання, щодо наявності та можливості використання ними зброї.

Наприклад, Директива Норвегії щодо дотримання зобов'язань у міжнародному праві щодо медичних послуг визначає, що медичний персонал може мати та використовувати особисту зброю (пістолет, автомат, рушницю та гвинтівку) тільки в цілях самооборони. Крім цього зазначається, що медичний персонал не втрачає захисту, як що він перебуває в стані самооборони, але з цією метою використовує іншу доступну зброю ніж особиста [6]. У військовому посібнику Німеччини передбачено, що медичний персонал може бути оснащений індивідуальною легкою зброєю для захисту поранених, хворих і потерпілих корабельної аварії, а також для власного захисту. До легкої індивідуальної зброї належать пістолети, гвинтівки, пістолети-кулемети [7]. Польовий посібник США визначає, що медперсонал може носити зброю для самооборони та для захисту поранених і хворих, які знаходяться під їх опікою від мародерів та інших осіб, які порушують закони війни [8]. В інструкції з виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України зазначено, що медичний персонал збройних сил може мати легку індивідуальну зброю для самозахисту та захисту поранених і хворих [9].

Отже, з одного боку існують зобов'язання відповідно до лікарської етики щодо надання медичної допомоги, з іншої присяга на вірність державі, народу, армії – правил військової етики, традицій ведення справедливої війни. Також, необхідно зазначити, що медичний персонал зі складу військовослужбовців діє в інтересах учасників бойових дій, а також цивільного населення оскільки це єдиний доступний спосіб гарантувати

постраждалим від військової агресії швидко отримати кваліфіковану медичну допомогу в умовах війни чи збройного конфлікту.

Бібліографічні посилання:

1. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-1864?activeTab=historical> (дата звернення 19.11.2023)
2. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field. Geneva, 6 July 1906. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-1906?activeTab=historical> (дата звернення 19.11.2023)
3. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armies in the Field. Geneva, 27 July 1929. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-wounded-1929?activeTab=historical> (дата звернення 19.11.2023)
4. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text (дата звернення 19.11.2023)
5. UN Secretary-General (UNSG), Secretary-General's Bulletin: Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law, 6 August 1999, ST/SGB/1999/13, available at: URL: <https://www.refworld.org/docid/451bb5724.html> Section 9.4 (дата звернення 19.11.2023)
6. Practice relating to Règle 25. Medical Personnel. Section B. Equipment of medical personnel with light individual weapons. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/fr/customary-ihl/v2/rule25?country=no> (дата звернення 19.11.2023)
7. Humanitäres Völkerrecht in bewaffneten Konflikten. 2018 Artikel. 627 URL: <https://www.bmvg.de/resource/blob/93612/7d6909421eacad4ddc7dcd58d42ca/b-02-02-10-download-handbuch-humanitaeres-voelkerrecht-in-bewaffneten-konflikten-data.pdf> (дата звернення 19.11.2023)
8. United States, Field Manual 27-10, The Law of Land Warfare, US Department of the Army, 18 July 1956, as modified by Change No. 1, 15 July 1976, § 223(b). URL: <https://irp.fas.org/doddir/army/fm27-10.pdf> (дата звернення 19.11.2023)
9. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України 2017 р. п. 31. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17?find=1&text=%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%BA%D1%83#w1_1

Фомін Павло Вікторович,

доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор філософії

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УРЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНІХ ТРУДОВИХ СУПЕРЕЧОК У МЕЖАХ ОБСЄ

Правилами і Положеннями про персонал Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ, Організація) урегульовано питання щодо вирішення трудових суперечок, які виникають у результаті ймовірного порушення умов призначення співробітника або внутрішніх актів Організації, якими регулюється порядок проходження міжнародної

цивільної служби. Такий механізм розв'язання суперечки включає два рівні – офіційний і неформальний (досудовий).

Неформальна процедура надає службовцям ОБСЄ можливість вирішувати будь-які суперечки відкрито, чесно, без загроз та конфліктів. Неофіційні варіанти включають: звернення до передбачуваного порушника; залучення третьої сторони; або звернення до процедури посередництва [1].

Так, будь-якій посадовій особі ОБСЄ, яка вважає, що вона/він зазнала(в) переслідувань, сексуальних домагань, дискримінації або помсти, рекомендується негайно вжити заходів для врегулювання проблеми на початковій стадії і, за можливості, прямо повідомити передбачуваного порушника про те, що його/її поведінка є небажаною і неприйнятною.

У тому випадку, якщо звернення до передбачуваного порушника неможливе або спроба звернутися не мала успіху, скаржник може обговорити свої побоювання з іншим співробітником/членом місії. Ці особи можуть звернутися за порадою до кадрових/адміністративних службовців у відповідній виконавчій структурі за згодою скаржника. Якщо скаржник звертається з цим питанням безпосередньо до кадрового/адміністративного працівника у відповідній виконавчій структурі, останній повинен проконсультувати щодо відповідної нормативної бази та процедур і рекомендувати можливі напрями дій, включаючи посередництво.

Співробітник також може звернутися до процедури посередництва, що представляє структурований, добровільний процес, якому сприяє нейтральна третя сторона (посередник), за допомогою якої конфлікуючі сторони обговорюють актуальну проблему та вивчають можливі варіанти її взаємозадовільного вирішення в нейтральному середовищі, якщо не вдалося врегулювати суперечки шляхом використання вищевказаних механізмів. Процес посередництва базується на правилах: конфіденційності; можливості вимагати припинення посередництва в будь-який час; зупинення строків, передбачених для звернення до офіційних процедур тощо.

Відповідно до положення 10.01 Положень про персонал ОБСЄ для співробітників/членів місій передбачено також процедуру внутрішнього оскарження адміністративних рішень, що стосуються передбачуваного недотримання їхніх листів про призначення або умов призначення, чи будь-яких положень, які регулюють їхні умови роботи, а також щодо дисциплінарних стягнень, які встановлюються Генеральним секретарем. Так, зокрема, у випадку подачі апеляції створюється Рада внутрішнього огляду, яка консультує відповідно Генерального секретаря, главу установи або главу місії за поданим оскарженням.

Крім того, згідно з процедурою оскарження адміністративних рішень у межах ОБСЄ, штатний співробітник/член місії з фіксованим терміном повноважень має право на остаточну апеляцію до Колегії суддів проти адміністративного рішення, яке безпосередньо зачіпає його/її інтереси (Положень 10.02). Заявник апеляції може, з явної письмової згоди

Генерального секретаря або відповідного голови установи/місії за погодженням з Генеральним секретарем, відмовитися від юрисдикції Ради внутрішнього огляду та подати апеляцію безпосередньо до Колегії суддів. У таких випадках оспорюване рішення є остаточним, і вважається, що заявник апеляції вичерпав внутрішні засоби правового захисту (Правило 10.02).

Колегія суддів призначається зі списку, який формується шляхом подання державами-учасницями кандидатів Голові Постійної ради на посаду судді. Кандидатами повинні бути юристи або інші високопоставлені особи, які мають досвід у галузі трудового або міжнародного права чи національного законодавства про державну службу. Кандидати не повинні бути посадовими особами ОБСЄ. Суддями повинні бути громадяни різних держав-учасниць, які призначаються на три роки з можливістю поновлення.

Так, з моменту надходження заяви, формується Колегія у складі трьох суддів, яка розглядає заяву. Колегія, за можливості, повинна мати однаковий склад протягом усього періоду, необхідного для врегулювання справи [2].

Подана заява повинна містити факти і підстави для апеляції та супроводжуватися копією оспорюваного рішення й усіма підтверджуючими документами. Заява не може бути прийнята до розгляду, якщо заявник не вичерпав внутрішні процедури апеляції, за винятком випадків, коли юрисдикція Ради внутрішнього огляду була скасована відповідно до Правил 10.02.1, а також якщо заява була подана протягом шестидесяти днів з дати отримання відповідного повідомлення про рішення, яким відхилено запит на внутрішню перевірку [2; 3].

У разі виникнення спору щодо того, чи наділена Колегія компетенцією розглядати справу, таке питання залишається на розсуд Колегії. Колегія також визначає: строки подання відповіді на заяву Генеральним секретарем або відповідним керівником установи/місії та подання доказів й інших документів; процедуру, якої слід дотримуватися щодо слухань Колегії; та інші питання, що стосуються винесення рішення, включаючи те, чи проводитимуться усні слухання або рішення щодо заяви вирішуватиметься лише на основі поданих документів.

Колегія, наскільки це можливо, приймає своє рішення протягом шести місяців після отримання заяви. Рішення приймається консенсусом або, якщо цього не відбувається, більшістю голосів. Три судді мають рівні права голосу; вони зобов'язані голосувати з питань, винесених на голосування, і не мають права утримуватися. У рішенні повинні бути зазначені мотиви, на яких воно ґрунтується. Якщо Колегія виявить, що заява обґрунтована, вона рекомендує скасувати оскаржуване рішення або виконати ОБСЄ зобов'язання, на яке вона посилається. Колегія також повинна визначити розмір компенсації, що підлягає виплаті заявнику, якщо оскаржуване рішення не буде скасовано або зобов'язання, на яке посилається, не буде виконано, протягом тридцяти днів після повідомлення Генерального

секретаря про прийняте рішення. Якщо Колегія виявить, що заява є явно несерйозною, вона може вирішити припинити розгляд заяви та негайно відхилити її, або якщо заява була розглянута, вимагати від заявника сплатити всі або частину понесених витрат [2]. Генеральний секретар або відповідний керівник установи/місії, чи заявник можуть вимагати здійснити перегляд рішення у разі виявлення факту, який за своєю природою міг мати вирішальний вплив на рішення та був невідомим як Колегії, так і зацікавленій стороні на момент винесення рішення.

Таким чином, існування внутрішньої системи вирішення трудових суперечок є невід'ємною умовою забезпечення ефективної діяльності ОБСЄ, персонал якої задіяний у реалізації значної кількості завдань Організації – підтримання безпеки в регіоні, заохочення прав людини, сприяння співробітництву держав тощо. З цією метою було передбачено функціонування відповідного дворівневого механізму, що включає в себе можливість безпосереднього звернення до порушника, посередництво, внутрішній перегляд адміністративного рішення Генеральними Секретарем і Радою внутрішнього огляду, звернення до офіційного органу, рішення якого є остаточними – Колегії суддів.

Бібліографічні посилання:

1. OSCE Staff Instruction No. 21/Rev.1 (Policy on the Professional Working Environment). URL: https://uploads-ssl.webflow.com/5d6dfc1714166128aae8ffe7/5e69e00733b1137b775dbfd2_SI-21_Rev.%2021.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
2. OSCE Staff Regulations and Staff Rules. URL: <https://jobs.osce.org/resources/document/osce-staff-regulations-and-staff-rules> (дата звернення: 19.11.2023).
3. OSCE Adjudication terms of reference of the Panel of Adjudicators PC.DEC/248. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/20561.pdf> (дата звернення: 19.11.2023).

Фоміна Ліна Олександрівна,

доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТАТНЄ ХАРЧУВАННЯ

Земля відіграє важливу роль у реалізації цілої низки прав, передбачених Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. (далі – Пакт 1966 р.). Безпечний і справедливий доступ до землі, її використання та контроль над нею окремими особами і спільнотами може мати важливе значення для викорінення голоду і бідності та забезпечення права на достатній рівень життя. Право власності має

вирішальне значення для життєдіяльності мільярдів людей. Для багатьох з них продовольча безпека пов'язана з безпекою володіння землею. Люди зі слабкими, незахищеними правами власності ризикують втратити засоби до існування, якщо вони втратять доступ до природних ресурсів. Крім того, жінки часто мають слабші права на володіння землею там, де існує дискримінація в законах і звичаях [1].

Так, викорінення голоду і бідності, а також стале природокористування значною мірою залежать від того, яким чином люди, громади та інші користувачі отримують доступ до землі, лісів і рибних ресурсів. Джерела засобів до існування, особливо для бідних верств населення в сільській місцевості, засновані на надійному і рівному доступі до цих ресурсів і до контролю над ними. Вони є джерелом їжі та даху над головою, складають основу соціальних, культурних і релігійних практик і являють собою ключовий фактор економічного зростання [2].

На підтвердження означеного свідчить також позиція Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, висловлена в Зауваженні загального порядку № 26, згідно з якою «земля має вирішальне значення для забезпечення реалізації права на достатнє харчування, оскільки в сільській місцевості земля використовується для продуктів харчування. Отже, якщо землекористувачі втрачають доступ до землі, яку вони використовують у виробничих цілях, їхнє право на достатнє харчування може опинитися під загрозою». Пункт 2 статті 11 Пакту 1966 р. передбачає, що держави-учасниці, визнаючи зв'язок між правом на свободу від голоду та використанням природних ресурсів, включаючи землю, повинні удосконалювати або реформувати аграрні системи таким чином, щоб досягти найбільш ефективного освоєння та використання природних ресурсів. Крім того, в Зауваженні загального порядку № 12 (1999) Комітету про право на достатнє харчування наголошується на важливості доступу до виробничих ресурсів як ключового елементу реалізації права на достатнє харчування, особливо у сільських районах, де проживає більшість селян і скотарів і де люди частіше зазнають голоду [3].

У зв'язку з цим на міжнародній арені, зокрема під егідою Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (далі – ФАО) було напрацьовано низку актів, що стосуються питання забезпечення доступу до земельних ресурсів та реалізації права на достатнє харчування і продовольчої безпеки.

Зокрема, у 2004 році ФАО було прийнято Добровільні керівні принципи на підтримку поступового здійснення права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки, мета яких полягає в наданні практичних рекомендацій державам для реалізації ними поступового здійснення права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої безпеки для досягнення цілей плану дій всесвітнього продовольчого саміту. Керівні принципи надають додатковий інструмент для боротьби з голодом та злиднями, а також для прискорення

досягнення цілей розвитку тисячоліття. Зокрема, керівний принцип 8а стосується доступу до землі, у межах якого державам рекомендується вживати заходів щодо стимулювання і захисту гарантій землеволодіння, особливо щодо жінок, бідних і незаможних верств суспільства, шляхом ухвалення закону, що захищає право володіти землею та іншою власністю. У відповідних випадках державам рекомендовано дослідити питання про створення правових та інших політичних механізмів, сумісних з їхніми міжнародними зобов'язаннями з прав людини і відповідних принципу панування права, які сприяють проведенню земельної реформи, з метою розширення доступу до землі для бідних верств населення і жінок з приділенням особливої уваги становищу корінних громад (п. 8.10) [4].

У 2012 році було схвалено Добровільні керівні принципи відповідального управління володінням і користуванням земельними, лісовими та рибними ресурсами в контексті національної продовольчої безпеки. Добровільні керівні принципи ставлять за мету поліпшення в управлінні системою володіння і користування землею, лісами та рибними ресурсами на благо всіх, і, особливо, на благо вразливих та відокремлених соціальних груп населення для досягнення продовольчої безпеки і поступового здійснення права на достатнє харчування, викорінення бідності, підтримання сталих джерел засобів для існування, соціальної стабільності, забезпечення житлом, розвитку сільських районів тощо (п. 1.1). Дані Принципи спрямовані на: покращення управління володінням та користуванням шляхом надання напрямних вказівок та інформації з міжнародно визнаної практики щодо систем, які відповідають за права користування, управління та контролю за землею, лісами і рибними ресурсами; сприяння вдосконаленню і розробці політичних, правових та організаційних механізмів, що регулюють весь діапазон прав системи володіння і користування цими ресурсами; підвищення прозорості та вдосконалення функціонування систем володіння і користування; зміцнення потенціалу та вдосконалення діяльності установ-виконавців, судових органів, місцевих органів влади, організацій фермерів та дрібних виробників, рибалок та лісокористувачів, скотарів-кочівників, громад корінних народів та інших громад, приватного сектору, наукових кіл та всіх осіб, зайнятих у сфері управління системою володіння та користування, а також на сприяння співпраці між задіяними сторонами [2].

Керівні принципи охоплюють широке коло тем, що мають глобальне значення, серед яких: земля, рибальство, лісоводство тощо. Зокрема, в контексті землі передбачається, що гарантований доступ до землі може дозволити сім'ям не тільки забезпечувати себе продовольством, але й отримувати додатковий дохід, виробляючи продукцію для продажу на ринку; а гарантоване володіння і користування землею є також елементом соціального захисту, забезпечуючи в важкі часи дах, їжу і дохід [5].

Таким чином, означені акти слугують орієнтиром і містять принципи та визнані на міжнародному рівні стандарти діяльності з відповідального

регулювання питань володіння та користування. Керівні принципи спрямовані на підтримку зусиль щодо викорінення голоду та злиднів, а також є механізмом, спираючись на який держави можуть розробляти свої стратегії, політику, закони, програми та заходи. Це мірило, керуючись яким, держави, представники приватного сектору та громадяни можуть судити про прийнятність власних дій та дій інших учасників процесу.

Бібліографічні посилання:

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations: Governance of Tenure. URL: <https://www.fao.org/tenure/en/> (дата звернення: 19.11.2023).
2. Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security. URL: <https://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources-details/en/c/416990/> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Committee on Economic, Social and Cultural Rights General comment No. 26 (2022) on land and economic, social and cultural rights E/C.12/GC/26. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G23/000/35/PDF/G2300035.pdf?OpenElement> (дата звернення: 19.11.2023).
4. Voluntary Guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security (adopted by the 127th Session of the FAO Council November 2004). URL: <https://www.fao.org/3/y7937e/y7937e.pdf> (дата звернення: 19.11.2023).
5. Voluntary Guidelines on the governance of tenure: at a glance. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2012. URL: <https://www.fao.org/3/i3016e/i3016e.pdf> (дата звернення: 19.11.2023).

Шаповалова Ірина Борисівна

Інститут морально-психологічного забезпечення Національної академії сухопутних військ, кандидат наук з державного управління,

Гошко Галина Олексіївна,

Науковий центр Сухопутних Національної академії сухопутних військ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З УРАХУВАННЯМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Зміни, які відбуваються у нашій Державі та Збройних Силах України, їх різка перебудова з мирного на воєнний лад створюють об'єктивні передумови для розбудови системи навчання, підготовки та перепідготовки офіцерів резерву у вищих військових навчальних закладах. У широкому розумінні – це нові та вкрай необхідні можливості для всебічного розвитку офіцера-фахівця. Значно зросли вимоги до науково-педагогічного та командно-виховного складу вищого військового навчального закладу за умов ведення російсько-української війни на території України. Від

викладачів та командирів вимагається якомога доступніше та майстерно подати матеріал, реагувати на всі зміни, які отримують з досвіду ведення бойових дій. Тому удосконалення педагогічної майстерності з урахуванням захисту прав людини є однією з найнеобхідніших умов підвищення рівня навченості та професійної готовності офіцерів резерву до службово-педагогічної діяльності, їх фізичної готовності до виконання бойових завдань.

Проблема гарантування та дотримання прав людини у Збройних Силах України є комплексною, тому розглядається в контексті визначення необхідного ступеню обмеження громадянських прав особового складу, виконання державою гарантій повного забезпечення соціальних прав як військовослужбовців так і членів їх сімей. Головним питанням, що є базовим для демократизації управління у Збройних Силах України та інших військових формувань є демократичний цивільний контроль за його діяльністю. Саме він дає можливість нагляду за дотриманням прав людини у Силах безпеки та оборони.

Метою нашого дослідження є пошук методів удосконалення педагогічної майстерності науково-педагогічного та командно-виховного складу вищого військового навчального закладу для підвищення ефективності професійної готовності до службово-педагогічної діяльності офіцери резерву Збройних Сил України та інших військових формувань з урахуванням захисту прав людини. У проблемі захисту та реалізації прав людини особливе місце займають питання обмеження прав людини на добровільних засадах у зв'язку проходженням військової служби безпосередньо на полі бою. Враховуючи особливості військової служби, військовослужбовці повинні усвідомлювати і погоджуватись із певними обмеженнями своїх основних прав та свобод. Службово-педагогічна діяльність офіцерів резерву і побут цієї категорії громадян детально регламентовані, особливо зараз пов'язані з підвищеним ризиком для здоров'я і життя, на них покладається підвищена юридична відповідальність. Саме через специфічність військової діяльності офіцерів резерву необхідна турбота науково-педагогічного та командно-виховного складу вищих військових навчальних закладів, а також держави про захист прав цієї категорії громадян.

Важливим орієнтиром у педагогічній діяльності є наявний досвід науково-педагогічного та командно-виховного складу вищого військового навчального закладу. Вивчення, освоєння і використання педагогічного досвіду інших викладачів – є необхідною, але не достатньою умовою педагогічної майстерності викладача вищої школи. Крім того, просте копіювання навіть найунікальнішого досвіду без знання об'єктивних закономірностей педагогічного процесу може дати як позитивні так і негативні результати. Найнадійнішим шляхом вдосконалення педагогічної майстерності викладача вищої школи є дидактичне осмислення свого викладацького досвіду і звернення до дидактики як галузі знань, що є

основним орієнтиром у питаннях навчання у вищій школі. Справа викладача вищої школи - глибоко осмислювати їх і творчо використовувати в конструюванні своєї викладацької діяльності.

Від рівня професійної кваліфікації науково-педагогічного та командно-виховного складу вищих військових навчальних закладів багато в чому залежить не лише службово-педагогічна підготовленості офіцерів резерву, а й професійна готовність до виконання завдань як офіцерів Збройних Сил України та інших військових формувань.

Тому такими важливими є зміни у навчально-виховному процесі. Але ці зміни є неможливі без удосконалення педагогічної майстерності педагогів та командирів.

Військовослужбовець - це громадянин в уніформі. Тому у відповідності до Законодавства України військовослужбовці наділяються всією повнотою прав і свобод та обов'язків громадян України, не можуть бути обмеженими у правах, за винятком випадків, прямо передбачених законодавством. Разом з тим в умовах ведення російсько-української війни офіцери резерву вступають у особливі правовідносини, на них покладаються додаткові обов'язки і вони наділяються відповідними правами. Важливим є визначення правового статусу військовослужбовців, який є системою прав і свобод людини і громадянина, закріплених у Конституції і інших актах законодавства, а також особливі права і обов'язки, які виникають у них у зв'язку з проходженням військової служби.

В ситуації суспільних трансформацій, які відбуваються останнім часом в Україні, змушують вищі військові навчальні заклади змінювати свої орієнтири на особистісно-орієнтований підхід в організації навчання з урахування захисту прав та свобод громадян. Важливим є досвід педагогів, який вони здобувають безпосередньо на полі бою або переймають досвід у безпосередніх учасників. Ефективність викладацької діяльності залежить від рівня педагогічної майстерності науково-педагогічного та командно-виховного складу вузу, що впливає на рівень знань тих хто навчається. Таким чином, вони відносяться до своїх підлеглих справедливо, визнавши індивідуальні відмінності серед слухачів. Крім того, вони регулюють свою практику у відповідності з цими індивідуальними відмінностями, заснованими на спостереженні та розумінні інтересів тих, хто навчається та їх умінь, навичок та знань.

Педагоги повинні визначити конкретні цілі навчального процесу, всі викладачі та командири повинні зосередити свої зусилля на навчання та підвищення ключових навичок (здатність планувати, організувати й оцінювати самовдосконалення; здатність ефективно спілкуватися в різних ситуаціях; здатність ефективно взаємодіяти з групою; уміння вирішувати проблеми творчим шляхом; вміння самовизначення).

Педагогічна майстерність - це висока культура організаторської, управлінської, виховної, трудової, ігрової і громадської діяльності викладача, це досить складне, багаторівневе, системне утворення

інтегративного характеру. Для цілісного сприйняття моделі педагогічної майстерності треба виокремити такі модулі: морально-духовні цінності, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічні уміння, педагогічна техніка.

Враховуючи кардинальні зміни, які відбуваються в Україні ми розуміємо, що зміни є необхідними і у навчальному процесі вищих військових навчальних закладів. Ми вважаємо, що вдосконаливши педагогічну майстерність викладачів та командирів ми зможемо якісно вплинути на підготовку офіцерів резерву.

Шаповалова Ірина Борисівна,

Інститут морально-психологічного забезпечення Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного, кандидат наук з державного управління

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБЛЕННЯ ВЛАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДІЄВИХ МЕХАНІЗМІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

На фоні динамічних змін геополітичного балансу, євроінтеграційні процеси становлення України як правової і демократичної держави, потребують нових підходів та інструментів реалізації іманентних функцій управління на засадах прав людини. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Забезпечення реалізації та захисту прав людини є головним завданням держави та виступають основним критерієм оцінки діяльності органів державної влади.

Забезпечення прав і свобод людини - це створення відповідних умов для здійснення прав і свобод людини, що має три цілеспрямовані сфери державної діяльності:

1) сприяння реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивного впливу на формування їх загально-соціальних та юридичних гарантій);

2) охорона прав і свобод людини (створення системи заходів, спрямованих на попередження правопорушень, усунення причин, що їх спричиняють);

3) захист прав і свобод людини у разі їх порушення (створення певної системи засобів та факторів, застосування яких пов'язане з наявністю ситуації, за якої порушуються права, та відновлення порушеного права).

Інститут забезпечення прав і свобод людини та громадянина - це уповноважений суб'єкт (державний орган, орган місцевого самоврядування, інститут громадянського суспільства), що виник у відповідь на потреби реалізації, охорони та захисту порушених прав і свобод людини і громадянина та який за допомогою спеціальних механізмів бере участь у забезпеченні прав і свобод людини. Під забезпеченням прав і свобод

розуміється система загальних (політичних, економічних, духовних та ін. і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень. Саме термін «забезпечення» найповніше відображає сутність діяльності держави, спрямованої надати правам і свободам громадян реального змісту, тому що включає в себе такі поняття, як «вшанування», «повага», «визнання», «дотримання», а також «гарантування».

Війна в Україні акцептувала трансформаційні процеси діючої системи публічного управління в кризових умовах. Переважна більшість розвинених країн Європи і світу опинилась перед вибором геостратегічних імперативів та відповідних національних стратегій. Війна та злочини військовослужбовців РФ, нагальну потребу трансформації сучасної структури системи національного механізму забезпечення прав та свобод людини та громадянина в Україні. Насьогодні основними складовими національного механізму є:

- Генеральна прокуратура України.
- Комітет Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнародних відносин.
- Інші комітети Верховної Ради України в частині діяльності по забезпеченню та захисту прав людини (законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності).
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, відповідно до Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».
- Інститут адвокатури (інститут надання правової допомоги).
- МВС України (в частині формування та розвитку внутрішньовідомчого контролю за дотриманням прав людини а недопущенням катувань).
- Міністерство юстиції України (зокрема, Національне бюро по дотриманню Європейської Конвенції з основних прав та свобод людини).
- Інші ЦОВВ (в частині забезпечення та захисту прав людини).
- Громадські правозахисні організації (національні та міжнародні).
- Науково-дослідні установи.
- Засоби масової інформації.

Нормативно-правове забезпечення є невід'ємною частиною національного механізму, так саме, як й інформаційне, науково-методичне тощо. Тобто розглядаючи національний механізм забезпечення прав людини в Україні, необхідно відійти від чисто інституціонального підходу (коли механізм розглядається як діяльність лише однієї інституції), а використовувати системний підхід, який за визначенням дозволяє не тільки здійснювати комплексний аналіз, але й розглядати складові частини механізму у взаємозв'язку.

Основним документом, що регламентує життєдіяльність та публічне управління в Україні є Конституція України, норми якої є нормами прямої дії. Вона проголосила, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Вона ставить права людини в центр державної політики. Конституція встановлює, що держава відповідає за свою діяльність перед людиною.

Доводиться констатувати, що на практиці стан забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні не можна визнати задовільним. Причинами тому є явна відчуженість апарату державної влади від громадян, високий рівень корупції, низька виконавча дисципліна, правовий нігілізм, незнання населенням своїх прав і свобод, відсутність традицій поваги та дотримання прав людини, наслідком чого є численні факти порушення, проголошених Конституцією України основних прав і свобод людини. У зв'язку із цим, одним із найбільш актуальних питань державотворення в Україні є створення ефективного механізму охорони прав і свобод людини і громадянина. Відтак, найголовнішим завданням функціонування української держави, органів державної влади, на яких Конституцією України (ст.3) покладено обов'язок гарантувати права людини, є вироблення власних дієвих механізмів щодо забезпечення прав людини.

На думку спеціалістів, деякі нормативні документи, що регламентують реалізацію цієї Конвенції часто не відповідають європейським вимогам в цій галузі. Закони, що приймаються в Україні мають знаходитись у повній відповідності зі змістом прав і свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав і основних свобод людини, відповідати міжнародно-правовим стандартам та інтересам суверенної України як правової і демократично держави, а не обмежувати права відповідними галузевими документами, які мають певну специфіку. Органи публічної влади в межах власних компетенцій в останню чергу спрямовують свою роботу в напрямках законодавчого врегулювання існуючих проблем, організаційного сприяння та забезпечення дотриманні прав та свобод людини.

Шаповалова Ірина Борисівна,

Інститут морально-психологічного забезпечення Національної академії
сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного,
кандидат наук з державного управління

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Права людини у міждисциплінарному дискурсі переважно розглядаються як універсальні, моральні, фундаментальні, первинні та абстрактні права, що перманентно перебувають у процесі

інституціоналізації на міжнародному та національному рівнях. Основою цього процесу є імплементація норм прав людини у позитивне право, що здійснюється на національному рівні законодавчими органами кожної конкретної держави. Таке право можна обґрунтувати стосовно кожної людини створенням спільної інстанції, яка реалізуватиме це право. Спільною інстанцією, що покликана слугувати реалізації прав людини, є держава, що несе за це відповідальність. Саме на таких засадах існує можливість їх реалізації, поширення та забезпечення, зокрема органами публічної влади на місцевому рівні.

Правовий простір застосування прав людини повинен бути процедурно врегульований національним правом. Суттєвою складовою цього аспекту є, з одного боку, поширення знання про права людини, а з другого - власне врегулювання процедури звернення громадян до права у доступний кожній людині спосіб та забезпечення державою можливості добитися справедливості. Отже, проблема поширення знання про права людини обумовлює необхідність удосконалення правового поля щодо його повноти та дієвості у сфері прав людини. Право повинне пропонувати чіткі визначення позиції держави щодо конкретних прав, адже неоднозначне сприйняття змісту прав людини може стати приводом для нехтування ними. Результатом інституціонального процесу у сфері прав людини на національному рівні є фіксація Конституцією прав людини як основних і покладання, в такий спосіб, на державу обов'язків з їх задоволення та контролю за виконанням цих зобов'язань.

Інституціоналізація, назагал, розуміється як процес, упродовж якого певна суспільна потреба акцептується як загально-соціальна. В такому випадку для її задоволення у суспільстві відбувається зміна норм поведінки, формуються нові пріоритети, готуються кадрові та матеріальні ресурси з метою відповідної модифікації наявних інститутів, або появи нових суспільних інститутів та їх інституціональних форм.

Моральні права, що належать людині, у процесі інституціоналізації трансформуються у норми закону, тобто норми позитивного права. Ця система постійно розгалужується і поглиблюється на стільки, на скільки повним і глибоким є їх сприйняття суспільством. Нові позиції прав людини стосовно держави стосуються права на захист та процедурного права, адже моральна значущість прав людини не завжди гарантує відповідну поведінку всіх людей. Альтернативою державному захисту є самозахист або, як варіант, громадянська війна, що, зрозуміло, неприйнятно.

Водночас, тільки закріплення основних прав у Конституції недостатньо, адже вирішальне значення має те, хто контролює дотримання основних прав законодавчою владою. Р. Алексі вважає, що це можуть бути демократичний процес або конституційний суд. На думку дослідника, «той, хто наполягає на тому, що законодавець має контролюватися виключно через демократичний процес, вирішує на користь демократичної правової

держави. Той же, хто, крім того, виступає за контроль через конституційний суд, виступає, таким чином, за демократичну конституційну державу».

На наш погляд, окреслені дослідником варіанти не протиставляються, а скоріше взаємодоповнюються і можуть існувати паралельно в одній державі. Безальтернативною умовою інституціоналізації прав людини є демократична правова держава, в якій функціонує інститут конституційного суду.

Право на участь у процесі формування державних рішень є правом людини, що акцептоване у формі основних політичних прав, таких як право на свободу думки, зібрань, об'єднань і преси, право на загальні, безпосередні, вільні, рівні й таємні вибори. В демократичній державі це право є правом конституційного рівня. Тільки за цієї умови можлива реальна демократія.

Хоча Ю. Габермас з цього приводу висловився досить однозначно, підкреслюючи, що «демократія... виступає досконалим гарантом прав людини та основних прав... Це можливо лише в ідеальному варіанті. Той, хто прагне інституціоналізації та реалізації прав людини в реальному світі, не може сплатити цю ціну.

Таким чином, у будь-якій демократичній країні основні права виступають передумовою демократичного процесу і, водночас, обмежують законодавця вимогою відповідності правових норм вимогам прав людини.

Реальний демократичний процес, як такий, не є достатньою гарантією для прав людини та основних прав. Йдеться про те, що політичний процес може бути викривлений унаслідок впливу грошей та сил, які витісняють раціональну правову аргументацію компромісами. Цієї небезпеки можна уникнути лише завдяки впровадженню інституту конституційного суду у демократичний процес. Конституційний суд має виносити судження щодо результатів політичного процесу, керуючись правами людини, вказуючи на відповідність або невідповідність цього процесу критеріям прав людини. Аргументи суду повинні знаходити відгук у громадськості та політичних інституцій, наслідком чого буде пошук спільних думок і переконань. Якщо цей процес пошуку спільних аргументів між громадськістю, законодавцем та конституційним судом поступово стає усталеним, то інституціоналізацію прав людини в демократичній конституційній державі можна вважати dokonаним фактом.

Йдеться про здійснення влади на місцях і надання громадянам можливості брати активну участь у прийнятті рішень, що впливають на їх повсякденне життя з дотриманням їхніх прав органами місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування, зазвичай, визначається як найнижчий рівень державного управління в межах певної держави. В унітарних державах місцеве самоврядування, як правило, функціонує на другому чи третьому рівнях влади, тоді як у федеративних - на третьому, а часом і четвертому рівнях урядування. Метою місцевого самоврядування є залучення громади до процесів реалізації політик. Таким чином, місцеве

самоврядування є найближчим до громадян рівнем влади, що перебуває в цьому сенсі у набагато кращому становищі, ніж центральний уряд, адже займається питаннями, які вимагають місцевих знань та регулювання на основі місцевих потреб та пріоритетів.

Агаєв Фаталі Самір огли,
здобувач вищої освіти Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Лесь Ірина Олександрівна, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, к.ю.н.

ПРИНЦИП МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Принцип мирного врегулювання міжнародних суперечок одна із основних принципів сучасного міжнародного права. Цей принцип логічно впливає з іншого принципу міжнародного права – принципу мирного співіснування держав, принципу незастосування сили. Якщо принцип ненападу зобов'язує держави утриматися від загрози сили або застосування сили у відносинах між собою, то принцип мирного вирішення міжнародних суперечок зобов'язує держави вирішувати суперечки між собою будь-якими мирними способами [1, с. 10]

Г.І. Тункін говорить про співвідношення цих двох принципів: «вони є у сенсі двома сторонами однієї медалі. Якщо державам забороняється вдаватися до сили у відносинах з іншими державами, отже, і у вирішенні суперечок із цими державами, це означає, що залишаються відкритими лише мирні шляхи вирішення суперечок. З іншого боку, принцип мирного вирішення міжнародних суперечок означає, що не можна використовувати силу для їх врегулювання» [1, с. 23].

З такого співвідношення цих двох принципів випливає, що історія затвердження принципу мирного вирішення міжнародних суперечок тісно переплітається з історією становлення міжнародного права принципу ненападу.

Старе міжнародне право не знало цього принципу. Воно виходило речей, що суперечки між державами можна вирішувати як мирними, а й немирними засобами, включаючи війну. У Гаазьких конвенціях 1899 і 1907рр. містилися лише рекомендації звертатися до добрих послуг та посередництва, «перш ніж вдатися до зброї», «наскільки дозволять обставини» [1, с. 31-34].

Це було пов'язано з тим, що колишнє міжнародне право передбачало право держав на війну, яким держави могли користуватися для вирішення конфліктних ситуацій між ними.

Слід зазначити, що утвердження міжнародному праві принципів про ненапад і мирне вирішення міжнародних суперечок відбулося практично одночасно. І це випадково, т.к. Виконання одного з них залежить від виконання іншого.

Перше визнання принципу мирного вирішення міжнародних суперечок як принципу міжнародного права було виражено у Паризькому договорі 1928 р. (Пакт Бріана-Келлога про відмову від війни). Пізніше цей принцип було виражено у резолюціях Ліги націй [1, с. 45].

Було прийнято спеціальну резолюцію «про мирне вирішення міжнародних суперечок, про ненапад і про взаємну допомогу» (1928 р.), до неї був доданий Генеральний акт, що складається з чотирьох розділів: про погоджувальну процедуру (всі суперечки, які не можна вирішити дипломатичним шляхом, підлягати погоджувальній процедурі), про судове вирішення спорів у Постійній палаті міжнародного правосуддя, про третейське вирішення спорів (якщо протягом місяця погоджувальна комісія не дійшла єдиної думки), загальні постанови. Генеральний акт був ратифікований 23 державами, тому говорити про його велике значення не можна [2, с. 67].

10 жовтня 1933 р. у Ріо-де-Жанейро державами американського континенту було підписано договір про ненапад та погоджувальну процедуру. Ст.1 проголошувала відмову від війни як способу вирішення спірних ситуацій, як між учасниками цього договору, так і з іншими державами. Усі суперечки мають вирішуватися шляхом мирних засобів, передбачених міжнародним правом. Держави американського континенту визнали мирні засоби врегулювання міжнародних суперечок як єдині у міжнародних відносинах [2, с. 88].

Можна сказати, що ще до Другої світової війни у міжнародне право увійшов новий принцип – принцип мирного вирішення міжнародних суперечок.

Визнання ООН принципу мирного вирішення міжнародних суперечок відобразилося у розділі VI Статуту. Це свідчить про юридичний розвиток міжнародних документів так як принципи, проголошені ООН проти положеннями Паризького договору, мали чіткіші і категоричні формулювання.

Крім Статуту ООН, цей загальнообов'язковий принцип фіксується і в інших міжнародно-правових актах: Пакт Ліги арабських держав (ст.5), Хартія Організації африканської єдності (ст.3), Статут організації американських держав (ст.5), Декларація про принципи міжнародного права (1970 р.), Гельсінській Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі (1975р.) [3, с. 47].

Принцип мирного вирішення міжнародних суперечок означає обов'язок держав вирішити всі суперечки і конфлікти, що виникають між ними, виключно мирними засобами. При цьому не відіграє ролі, загрожує суперечка міжнародному миру та безпеці чи ні. Так як міжнародний спір незалежно від його масштабів, сили та кількості держав, залучених до суперечки, загрози миру та безпеці підлягає мирному врегулюванню. При цьому держави залишаються вільними у виборі мирних засобів урегулювання спору.

У Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. підкреслюється, що «міжнародні суперечки вирішуються на основі суверенної рівності держав та відповідно до принципу вільного вибору засобів вирішення міжнародних спорів». У ній вказується також, що, якщо сторони не досягнуть врегулювання спору одним із мирних засобів, вони зобов'язані «продовжувати прагнути врегулювання іншими узгодженими між ними мирними засобами» [4, с. 200].

Що стосується правового змісту принципу мирного вирішення міжнародних спорів, то юридичний зміст принципу мирного вирішення міжнародних спорів становить сукупність прав та обов'язків держав – учасниць спору.

Сперечні сторони зобов'язані вирішувати свої суперечки виключно мирними засобами. Перелік мирних засобів врегулювання міститься в гол. VI Статут ООН. Відповідно до п.1 ст. 33 Статуту, «Сторони, що беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрозувати підтримці міжнародного миру та безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональним органам чи угодам чи іншими мирними засобами на свій вибір» [4, с. 201].

Держави не мають права залишати свої міжнародні суперечки забороненими. Це означає, по-перше, вимога про якнайшвидше вирішення міжнародної суперечки і, по-друге, необхідність продовження шляхів врегулювання, якщо взаємно узгоджений сторонами, що сперечаються, спосіб врегулювання не приніс позитивних результатів. Під якнайшвидшим вирішенням міжнародних суперечок слід розуміти суворе дотримання взаємно узгоджених термінів врегулювання. Ці терміни накладають на сторони, що сперечаються, обов'язок не обмежуватися будь-яким одним засобом чи процедурою мирного вирішення спору, а використовувати й інші засоби, якщо спір не вдалося залагодити первісним засобом врегулювання [4, с. 203].

Справи у погоджувальній комісії порушуються шляхом заяви або обох держав, або однієї з них. У заяві вказується предмет спору, а також прохання до комісії вжити всіх необхідних заходів для вирішення спору.

Наступним засобом мирного вирішення міжнародних суперечок є звернення до міжнародного суду [4, с. 210].

Отже, погоджувальна процедура остаточно утвердилася у міжнародному праві після першої світової війни: резолюції Асамблеї Ліги Націй від 22 вересня 1922 р. Ліга рекомендувала державам, що сперечаються, укласти договори про погоджувальну процедуру. Погоджувальна комісія повинна була формуватися таким чином: держави, що сперечаються, рекомендують по два члени комісії, причому один з них повинен бути громадянином цієї держави, а другий – представник третьої держави; ці чотири члени комісії на спільному засіданні обирають п'ятого члена комісії з-поміж громадян третьої держави, який надалі буде головою цієї комісії.

Бібліографічні посилання:

1. Міжнародне публічне право : підручник / [В. М. Репецький та ін.]; за ред. проф. В. М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. - 2-е вид., стер. К. : Знання, 2012. 437 с.
2. Міжнародне публічне право : підруч. для студентів ВНЗ : у 3 т. / за заг. ред. В. Ф. Антипенка; Нац. авіац. ун-т. Київ: НАУ, 2012. 213 с.
3. Перепьолкін С.М. Міжнародне право: словник-довідник / [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філянїна] : за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Сироїд Т. Л. Харків : Юрайт, 2014. 403 с.
4. Чижмарь Ю.В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 472 с.

Бабич Поліна Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна

Науковий керівник: **Менів Ярослава Олександрівна,** старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Як відомо, принцип правової визначеності є важливою складовою принципу верховенства права. Аналізуючи праці вітчизняних вчених, можемо дійти висновку, що цей принцип являє собою сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового положення людини шляхом вдосконалення процесів правотворчості та правозастосування [1, с. 53].

Важливу роль у визначенні поняття принципу правової визначеності має практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, ЄСПЛ у своїх рішеннях називав принцип правової визначеності фундаментальним аспектом верховенства права. У справі *Sunday Times v. United Kingdom* Суд наголошує на тому, що «термін «передбачений у законі», що застосовується

у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, передбачає дотримання такого принципу права, як принцип правової визначеності» [2].

А у справі *Steel and others v. United Kingdom* Суд доходить до висновку, що «усе право, як писане, так і неписане, має бути достатньо чітким, щоб громадянин, якщо виникне така потреба, міг передбачати, з належною порадкою, певною мірою за певних обставин, наслідки, що може спричинити та чи інша дія» [3].

Таким чином, підводячи підсумок, можемо погодитись з тим, що згідно із практикою ЄСПЛ, національне законодавство має бути передбачуваним, це означає, що законодавець повинен визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям чітке розуміння за яких обставин і умов державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на права осіб та як забезпечити захист своїх прав.

Національне законодавство України не містить поняття принципу правової визначеності, так само як і визначення поняття «правова визначеність», немає. Рішенням Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 29 червня 2010 р. тлумачить поняття правової визначеності як такий принцип, «...у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями...» [4].

Таким чином, законодавство може бути передбачуваними лише тоді, коли правові норми є зрозумілими, тобто точно та чітко сформульованими, і доступними. Основою принципу правової визначеності, на думку Ю. Матвеевої, є формальна визначеність змісту правових норм, яка досягається шляхом логічного, послідовного та повного врегулювання суспільних відносин і надання цим відносинам певної форми [5, с. 96].

Чіткість, логічність, однозначність та стислість формальних правових приписів, виражених у різноманітних законодавчих актах, досягається завдяки використанню юридичної техніки, її правил, прийомів і засобів.

Розглядаючи поняття юридичної техніки, неможливо не погодитись із думкою багатьох вчених, що під цим поняттям потрібно розуміти сукупність правил, прийомів і засобів, що використовуються при створенні, систематизації, застосуванні та реалізації нормативно-правових і правозастосовних актів. [6, с. 31]

Юридична техніка являє собою правила і прийоми, що склались в ході правотворчої та правозастосовної діяльності, і за допомогою якої можливо досягти простоти, ясності, чіткості, стислості, точності юридичних документів. Правила підготовки текстів юридичних документів дуже різноманітні і численні, вони знайшли своє відображення не тільки в спеціальних нормативно-правових, але й діють на підставі звичаїв, що склались.

Нормативно-правові і правозастосовні акти мають формулювати настільки точно, щоб винятки не відігравали головної ролі, й щоб була змога якомога точніше визначити, які вчинки особа має право вчиняти, а які ні, аби вона могла передбачити наслідки своїх дій та захистити свої права. В цьому головне значення юридичної техніки, яка дає знання про конкретні умови оформлення юридичного документа. Саме від того наскільки якісно і чітко сформульовані норми права, залежить ефективність захисту прав людини, вирішення судової справи, законність та обґрунтованість винесеного судового рішення судом.

Підводячи підсумок, можемо дійти висновку, що юридична техніка допомагає найбільш ясно, чітко, стисло і однозначно сформулювати нормативно-правові і правозастосовні акти, що сприяє утвердженню принципу правової визначеності, що, в свою чергу, забезпечує можливість для особи чітко визначити свої права та обов'язки, та захистити їх у разі порушення.

Бібліографічні посилання:

1. Приймак А. М. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти / А. М. Приймак // Наук. записки нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». К., 2010. Т. 103: Юридичні науки. С. 53–55
2. Case of The Sunday Times v United Kingdom (Series A No 30), European Court of Human Rights (1979-80) 2 EHRR 245, 26 APRIL 1979 [Електронний ресурс]. – <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b70dc.html>
3. Case of Steel and Others v. the United Kingdom. (1998) 28 EHRR 603 [Електронний ресурс]. – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_106#Text
4. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 29 червня 2010 р., справа N 1-25/2010 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>
5. Матвеева Ю.І. Поняття та розуміння принципу правової визначеності. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2017. Т. 200. С. 93–97.
6. Шутак І. Д. Юридична техніка: навч. посіб. для вищих навч. закл. / І. Д. Шутак, І. І. Онишук. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

Баленко Гліб Богданович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Бабанін Сергій Володимирович,**
доцент кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

В науці кримінального права виділяють різні точки зору, щодо поняття об'єкта кримінального правопорушення, так Тацій В.Я., Пономаренко Ю.А. визначають об'єкт кримінального правопорушення, як елемент складу кримінального правопорушення, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення [5, с.1].

Дане визначення відзначається його комплексністю, враховуючи різні аспекти кримінального правопорушення. Таке визначення враховує системний підхід до розуміння кримінального правопорушення. Об'єкт розглядається як інтегральна частина складу кримінального правопорушення, що відображає взаємозв'язок його складових. Воно віддзеркалює важливість розуміння, проти чого саме спрямовано злочинне діяння та дає можливість глибше розкрити мету і цілі вчинення, що важливо для правильної кваліфікації та визначення об'єкту.

Об'єкт як ознаку складу кримінального правопорушення визначають, як те на що посягає кримінальне правопорушення, чому воно заподіює істотної шкоди або створює загрозу заподіяння істотної шкоди. Так, Кримінальний кодекс України визначає таке коло суспільних відносин, що є об'єктом кримінального правопорушення – це права і свободи людини і громадянина, власність, громадський порядок, громадська безпека, довілля, конституційний устрій України, миру і безпека людства [4, ч. 1 ст. 1].

У теорії кримінального права України, об'єкти кримінальних правопорушень зазвичай розподіляють за двома основними критеріями по вертикалі та по горизонталі. За вертикальним поділом виділяються такі об'єкти правопорушень - загальний, родовий, видовий і безпосередній. Щодо горизонтального поділу безпосередній об'єкт кримінального правопорушення розглядається як обов'язковий та додатковий безпосередній об'єкт [1, с. 2].

Уся сукупність суспільних відносин, що охороняється кримінальним законом від кримінальних правопорушень, є загальним об'єктом кримінального правопорушення [5, с. 3]. Загальний об'єкт охоплює широкий спектр суспільних відносин, які підлягають захисту чинним законом щодо кримінальної відповідальності. Цей комплекс включає різноманітні

відносини, такі як збереження життя і здоров'я людей, урегулювання мирного співіснування в державі, економічна і політична стабільність країни, власність і функціонування господарської системи та інші. Загальний об'єкт включає різноманіття суспільних відносин, які суттєво різняться за своєю соціальною важливістю та сферою впливу. Визначення загального об'єкта злочину має велике значення для розкриття природи та сутності злочинів, а також визначення ступеня їх суспільної небезпечності, відмежування від незлочинних дій.

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення складає невід'ємну частину конструкції кримінального правопорушення (злочину чи кримінального проступку). Об'єкт кримінального правопорушення представляє собою цільовий об'єкт злочинної дії. В структурі безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, який є складовою кримінального правопорушення, включають безпосередній об'єкт як ознаку складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення в власному, обмеженому розумінні), предмет кримінального правопорушення та особу, яка стає потерпілим внаслідок кримінального правопорушення.

Під безпосереднім об'єктом слід розуміти ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певної статті Особливої частини КК і яким заподіюється шкода злочином, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину. Слід зазначити, що законодавець лише у деяких випадках вказує на безпосередній об'єкт у самому КК. Так, у ст. 111 КК прямо передбачено, що державна зрада — це таке діяння, що заподіює шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. У більшості випадків у статтях КК відсутні будь-які вказівки на безпосередній об'єкт конкретного злочину, і тоді для його з'ясування необхідний ретельний аналіз складу певного злочину [3, с. 107]. Визначення безпосереднього об'єкта злочину має важливе значення для розкриття характеру та ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, це допомагає правильно кваліфікувати злочин та забезпечує можливість точного розмежування між подібними правопорушеннями.

Родовий об'єкт кримінальних правопорушень представляє собою групу споріднених (однорідних, тотожних) об'єктів, які, зазвичай, включаються в один із розділів Кримінального кодексу України. Визначення родового об'єкта кримінальних правопорушень спрощує структурузацію та класифікацію правопорушень, що впливають на схожі об'єкти. Родовий об'єкт фактично є окремою сферою правового захисту, і він служить основою для систематизації Особливої частини Кримінального кодексу України та її розділів.

Розділення на родові об'єкти кримінальних правопорушень забезпечує законодавчу оцінку суспільної небезпеки таких правопорушень та розміщення їх у відповідних розділах Кримінального кодексу України

відповідно до ступеня суспільної небезпеки однорідних правопорушень. Так, якщо поглянути в Кримінальний кодекс України найбільш суспільно-небезпечними злочинами є злочини проти основ національної безпеки України, родовим об'єктом зазначених злочинів виділяємо суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України. Іншими словами, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави [2, ст. 1].

Родовий об'єкт представляє собою менш високий (усереднений) рівень узагальнення суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом. Згідно з визначенням, групування суспільних відносин слід проводити не випадково, а на основі об'єктивно існуючих критеріїв, які визначають їх тотожність чи однорідність. Серед таких критеріїв виступають різні складові охоронюваних суспільних відносин, а саме їхнє соціальне призначення (суб'єкти або предмети відносин, зміст та особливості соціального зв'язку). Основою для такої класифікації визнається конкретна сфера державного чи громадського життя [3, ст. 105].

На основі викладеного говоримо, що об'єкт кримінального правопорушення виступає як фокусна точка для системи кримінального законодавства, надаючи можливість систематизації та класифікації злочинів. Визначення об'єкта сприяє розробці ефективних стратегій захисту і попередження правопорушень. Подальше дослідження об'єкта кримінального правопорушення дозволить покращити кримінальне законодавство, а також розробити ефективні заходи боротьби зі злочинністю та забезпечувати правопорядок в суспільстві.

Бібліографічні посилання:

1. Ковтун, О. І. "Об'єкт кримінального правопорушення та його структура (ст. 180 КК України)." (2023). URI (Уніфікований ідентифікатор ресурсу): <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/59202>;
2. Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР редакція від 01.01.2020 URI (Уніфікований ідентифікатор ресурсу): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>;
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010;
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III в редакції від 05.10.2023 URI (Уніфікований ідентифікатор ресурсу): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n11>;
5. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. "Об'єкт кримінального правопорушення. Вісник асоціації кримінального права України" 2.18 (2022): 207-210;

Батвіньєв Вадим Олександрович,
аспірант юридичного факультету Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Гавриленко Олександр Анатолійович, професор
кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету імені, д.ю.н., професор

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ҐЕНДЕРУ

Ґендерні питання, культура та права взаємопов'язані між собою тісним і складним чином. Прагнення розглядати культуру здебільшого як перешкоду здійсненню прав людини жінок є водночас надто спрощеним та проблематичним. Спроби вважати культуру якимось самостійним явищем, що не залежить від дій людей, відволікають увагу від конкретних суб'єктів, інститутів, правил і положень та залишають жінок підкорятися в рамках патріархальних систем і структур. Вони також роблять непомітними дії жінок, спрямовані на відтворення та оскарження панівних культурних норм і цінностей. Багато звичаїв і норм, що дискримінують жінок, виправдовуються культурою, релігією та традиціями, змушуючи експертів дійти висновку про те, що «жодна соціальна група не зазнала на собі більшого порушення своїх прав людини в ім'я культури, ніж жінки» [1].

У всіх регіонах культура є першоджерелом різноманітних й іноді конфліктуєчих нормативних систем, за допомогою яких обґрунтовуються різні моделі ґендерних ролей та самоідентифікації, що відображають характер владних відносин. Однак, незважаючи на загальну застосовність і юридичну обов'язковість існуючих стандартів, принцип рівності між жінками і чоловіками, виконуються незадовільним чином. З одного боку, це зумовлено тим, що посилена нерівність між націями, групами і жінками та чоловіками, а також поляризована глобальна структура влади послабила практичну універсальність норм у галузі прав людини, а з іншого – тим, що універсальна легітимність цих норм дедалі частіше оспорується у вигляді культурного дискурсу. Критики стверджують, що міжнародні норми з прав людини мають західне походження і тому не підходять для незахідних умов. Особливо це стосується прав людини жінок, які зазнали шкоди внаслідок утвердження конкретних видів культурної практики та заяви особливих культурних претензій у багатьох частинах світу. Насильство над жінками, яке здійснюється в ім'я (або під прикриттям) «культури», «звичаїв», «традицій» або «релігії», як і раніше, існує. Більше того, при використанні для цілей виправдання та прощення актів дискримінації і насильства щодо жінок, усталених тлумачень культури або уявлень про «власну» культуру, оспорується саме поняття ґендерної нерівності, що заважає дотриманню державами їхніх міжнародних зобов'язань у галузі прав людини [2].

Важливий внесок щодо врахування гендерної проблематики у сфері забезпечення культурних прав було зроблено в межах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Зокрема, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав ООН у Зауваженні загального порядку №21 (Право кожної людини на участь у культурному житті (пункт 1 а) статті 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права) визначаючи основні зобов'язання держав зазначив, що на кожній державі-учасниці лежить мінімальне основне зобов'язання забезпечити здійснення кожного з прав, закріплених у Пакті, хоча б на мінімальному рівні. Таким чином, відповідно до Пакту та інших міжнародних договорів з прав людини та захисту культурного розмаїття Комітет зауважив, що пункт 1 а) статті 15 тягне за собою як мінімум зобов'язання створити і зміцнювати умови, в яких кожна людина на індивідуальній основі, спільно з іншими або в рамках громади або групи може брати участь у культурному житті за своїм вибором, що включає таке основне зобов'язання, як вжиття законодавчих та будь-яких інших необхідних заходів з метою гарантувати недискримінацію та гендерну рівність при здійсненні права кожної людини на участь у культурному житті [3].

Варто зазначити й щодо ролі Ради ООН з прав людини у цій сфері, яка у своїй резолюції 10/23 (Незалежний експерт у галузі культурних прав) 2009 року постановила заснувати на трирічний період нову спеціальну процедуру під назвою «Незалежний експерт у галузі культурних прав», з мандатом враховувати в його чи її роботі аспекти, пов'язані з гендерними питаннями та питаннями інвалідності (п. 9 (е)) [4].

Так, у 2010 році Незалежний експерт у галузі культурних прав Фаріда Шахід у доповіді, представленій відповідно до резолюції 10/23 Ради з прав людини приділила особливу увагу питанню щодо культурних прав у гендерній перспективі. Зокрема, вона зобов'язалася виконати цю конкретну частину свого мандата в рамках трьох взаємопов'язаних підходів за повної взаємодії з Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок. Перший аспект передбачав, що «гендерний аспект» є соціальною конструкцією, яка поряд із супутніми гендерними нормами поведінки змінюється з часом і в різних умовах. По-друге, зазначаючи, що деякі види культурної практики можуть бути особливо згубними для забезпечення прав жінок і дівчат, а також відзначаючи виконану в цьому відношенні Спеціальним доповідачем з питань про насильство щодо жінок, його причини та наслідки роботу з питань культури, експерт зауважила, що приділятиме належну увагу необхідності здійснення культурних прав таким чином, щоб при цьому повною мірою поважалася право жінок і дівчаток на свободу від дискримінації та дотримувалися всі їхні права людини. По-третє, Незалежний експерт зобов'язалася приділяти увагу внеску, який здійснюють жінки і дівчата у культурний розвиток громад, до яких вони належать, у тому числі в розвиток спільних цінностей цих громад, що має центральне значення для здійснення їх культурних прав (п. 61-64) [5].

Надалі у 2012 році Рада ООН з прав людини своєю резолюцією 19/6 постановила продовжити на трирічний період повноваження нинішнього мандатарія в якості Спеціального доповідача в галузі культурних прав, з попереднім мандатом, що передбачає врахування у своїй роботі гендерної проблематики (п. 8 (е)) [6].

У тому ж році було оприлюднено доповідь Спеціального доповідача у галузі культурних прав Фаріди Шахід відповідно до вищевказаної резолюції 19/6 Ради з прав людини. Основна увага в доповіді була приділена питанню здійснення жінками культурних прав нарівні з чоловіками. В доповіді в межах гендерного питання було проаналізовано заходи, що обмежують культурні права жінок, і запропоновано низку питань, які слід ставити у випадку, якщо соціальні механізми, засновані на гендерних забобонах, захищаються в ім'я культури. У доповіді також міститься низка рекомендацій та перелік питань, які необхідно розглянути при оцінці ходу здійснення або нездійснення культурних прав жінок [1].

Таким чином, доходимо висновку, що питання врахування гендерного аспекту має важливе значення в ефективній реалізації культурних прав жінок, які нерідко піддаються обмеженням та порушенням під прикриттям «культури». З огляду на це, в межах ООН було прийнято низку актів, мета яких – створити і зміцнювати умови, в яких кожна людина може брати участь у культурному житті за своїм вибором, що включає таке основне зобов'язання держав-членів, як вжиття необхідних заходів з метою гарантувати недискримінацію та гендерну рівність при їх здійсненні.

Бібліографічні посилання:

1. Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights A/67/287. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/459/30/PDF/N1245930.pdf?OpenElement> (дата звернення: 12.11.2023).

2. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk (Intersections between culture and violence against women) A/HRC/4/34. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/103/04/PDF/G0710304.pdf?OpenElement> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Committee on Economic, Social and Cultural Rights General comment No. 21 Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1 (a), of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) E/C.12/GC/27. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=4slQ6QSmlBEDzFEovLCuW1a0Szab0oXTdImnsJZZVQc5ReG9hKvddWC2ML5U76E63nT%2BeY%2BtmSVIRS0ynN0q4EDmpjJye7rC1DxEtC%2FGxx7WLBcmnxGwpWSXy0fmmHDS> (дата звернення: 12.11.2023).

4. Human Rights Council Resolution 10/23. Independent expert in the field of cultural rights. URL: https://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_10_23.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

5. Report of the independent expert in the field of cultural rights, Ms. Farida Shaheed, submitted pursuant to resolution 10/23 of the Human Rights Council A/HRC/14/36. URL: [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/459/30/PDF/N1245930.pdf?OpenElement)

6. Resolution adopted by the Human Rights Council 19/6. Special Rapporteur in the field of cultural rights. URL: <https://www.right-docs.org/doc/a-hrc-res-19-6/> (дата звернення: 12.11.2023).

Беглов Антон Віталійович,
здобувач вищої освіти Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Науковий керівник: Чорноморденко Дмитро Іванович, старший викладач
кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету
біоресурсів і природокористування України, к. філос. н.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РІВНОСТІ В КОНТЕКСТІ МИРУ

Чи всі люди рівні? Що таке справедливість та рівність в контексті
миру

На мою думку, справедливість та рівність є ключовими поняттями в
суспільному дискурсі, які завжди були в центрі уваги філософів, політиків
та активістів. Ці поняття визначають нашу спільність, визначають, як ми
взаємодіємо один з одним і як будуємо наше суспільство. В сучасному світі,
з його складними викликами та руйнівними конфліктами, розуміння
справедливості та рівності стає надзвичайно актуальним завданням.

По-перше, справедливість - це поняття, яке має багато аспектів і
тлумачень, і в різних культурах та філософських традиціях вона може
розглядатися по-різному. Однак узагальнено можна сказати, що
справедливість полягає в тому, щоб кожен отримував те, що йому належить,
або що йому справедливо. Справедливість несе в собі ідею рівності перед
законом і можливість рівних можливостей для всіх громадян. Вона
передбачає відсутність дискримінації та нерівності.

По-друге, справедливість та рівність нерозривно пов'язані, і одне не
існує без іншого. Рівність означає рівність у правах, можливостях і гідності
для всіх і кожного члена суспільства. Якщо рівність порушується, то ідея
справедливості також порушується. Відновити рівність та справедливість в
суспільстві - це важливе завдання для досягнення миру та гармонії.

Зрештою, справедливість і рівність повинні існувати в балансі з
іншими важливими цінностями, такими як свобода вираження та свобода
від цензури. Такий баланс може бути важко досягнути, але це важливо для
забезпечення справедливого та вільного суспільства.

Але сьогодні ми живемо в світі, де ці ідеали справедливості та рівності
не завжди виконуються. "Культура відміни", або "cancel culture" як її часто
називають, стала дискусійною темою в суспільстві. Цей підхід полягає в

тому, щоб покарати або осудити людей за їхні дії, зокрема за ті, що вважаються образливими або несправедливими. Однак існує ризик, що цей підхід може перетворитися на інструмент цензури та обмеження свободи слова.

Коли ми говоримо про справедливість та рівність в контексті темношкірих людей, ми стикаємося з історією системної дискримінації та нерівності. Країни, в яких була расова дискримінація, зобов'язані боротися з їх наслідками. Проте спроби змінити статус-кво і покращити умови темношкірих людей іноді викликають суперечки та спір. Наприклад, впровадження різноманітності у кіно та телебаченні за допомогою зміни расового складу героїв, чи включення темношкірих акторів у ролі головних персонажів, може викликати негативну реакцію деяких глядачів. Вони можуть вважати, що це порушує початкову ідею чи сценарій, і тому не підтримують такі зміни.

Однак важливо розуміти, що інклюзивність та рівність не завжди означають зміну історії або ідентичності героїв. Замість цього, це може відображати реальний світ, де різноманітність є ключовим аспектом сучасного суспільства. Можливість кожного бачити себе у культурних продуктах важлива для створення почуття включення та рівності.

Так, наприклад, у видатного українського філософа Григорія Савича Сковороди є концепція під назвою «нерівна рівність», у якій він зобразив модель співіснування людства. «Бог, - писав філософ, - в багатому подібний фонтану, що наповнює різноманітні посудини по їхній місткості... Менший посуд менше має, але в тому рівний є більшому, що рівно є повний» [4., С.21]. «Нерівна рівність» - неодмінна умова мирного життя всього світу.

Справедливість та рівність в контексті темношкірих людей також важливі для боротьби з системною расовою нерівністю. Історично темношкірі люди були об'єктом системної дискримінації, і виправлення цієї нерівності вимагає конкретних заходів.

Отже, справедливість та рівність є ключовими поняттями в будь-якому суспільстві, і вони мають бути досягнуті в балансі з іншими цінностями, такими як свобода вираження та свобода від цензури. Важливо розуміти, що інклюзивність і рівність не завжди означають зміну історії чи ідентичності героїв, але вони можуть відображати реальний світ і сприяти більшому включенню та рівності. Справедливість і рівність в контексті темношкірих людей важливі для боротьби з системною расовою нерівністю та побудови справедливого та гармонійного суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Джон Ролз. (1971). Теорія Справедливості (Англійською мовою). Кембридж, Массачусетс: Belknap Press.
<https://giuseppesarograssi.files.wordpress.com/2014/08/rawls99.pdf>
2. Джон Лок. (1689). Два трактати про Правління. Лондон: Awnsham Churchill.
<https://nashformat.ua/pdf-preview/dva-traktaty-pro-pravlinnya-709359>

3. Ta-Hexici Koутс. (2015). Між Світом і Мною (Англійською мовою). Нью-Йорк: Spiegel & Grau. <https://pdfkeys.com/download/2537297-Between%20The%20World%20And%20Me.pdf>

4. Григорій Савич Сковорода (2011). Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/24040/file.pdf>

Безрідня Вікторія Олексіївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович**, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н, професор

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Торгівля людьми є міжнародним злочином, який полягає в незаконному використанні людей для різних незаконних цілей, включаючи сексуальну експлуатацію, примусову працю, організовану злочинність і торгівлю дітьми. В рамках закону, цей вид злочину розглядається як серйозне порушення прав людини і міжнародні організації, такі як ООН, активно займаються боротьбою з ним.

В доктринальному аспекті, торгівля людьми розглядається як сучасна форма рабства та експлуатації людей, яка виникає внаслідок соціальних і економічних нерівностей, бідності, конфліктів і інших факторів [3].

Незважаючи на велику увагу до цього проблеми, інформаційне висвітлення торгівлі людьми не завжди є належним. Це може бути зумовлено декількома чинниками, такими як обмежені фінансові ресурси, страх перед розкриттям випадків торгівлі людьми через можливі репресії з боку злочинних організацій або стереотипним сприйняттям жертв як осіб, які не заслуговують на захист та підтримку.

Збройний конфлікт є однією з передумов торгівлі людьми. Воєнні дії часто призводять до зруйнування економіки і соціальних структур, що може призвести до збільшення бідності і безробіття. Ці умови створюють сприятливі умови для зростання кримінальної діяльності та торгівлі людьми [2].

Крім того, умови війни можуть підвищити попит на примусову працю та сексуальну експлуатацію, оскільки військові та інші особи можуть потребувати послуг цих жертв торгівлі.

Згідно зі статтею 149 Кримінального кодексу України, формами торгівлі людьми вважаються примусова праця або послуги, сексуальна експлуатація, незаконне вилучення органів людини, залучення жертв до

наркоманії або алкоголізму та зайняття дітей у роботах, які не відповідають їхньому віку або здібностям.

Ефективна боротьба з торгівлею людьми вимагає комплексного підходу, включаючи захист та підтримку жертв цього злочину. Забезпечення доступу до правосуддя та соціальних послуг для жертв є однією з ключових складових цього завдання. У багатьох країнах існують організації та програми, спрямовані на надання допомоги жертвам торгівлі людьми. Ця допомога може включати юридичну підтримку, медичну допомогу, психологічну підтримку, тимчасове проживання, освіту та навчання [5].

Важливо також зосередитися на причинах торгівлі людьми та розробці ефективних стратегій її запобігання. Це може включати підвищення громадської обізнаності щодо цього проблеми та навчання правоохоронних органів, та судової системи професійним навичкам.

Крім того, сучасна работоргівля часто відбувається в умовах збройних конфліктів і військових дій. Захист жінок та дітей від сексуальної експлуатації та примусової праці стає особливо актуальним у цих умовах. Необхідно забезпечити безпеку населення в зонах конфлікту і здійснити заходи для запобігання сексуальній експлуатації та примусовій праці.

Запровадження та розвиток ефективного законодавства, правоохоронних органів також є важливими аспектами боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством. Важливо мати закони, які дозволяють належно реагувати на цей злочин, і правоохоронні органи, які мають необхідні знання та ресурси для розслідування та припинення випадків торгівлі.

Надання підтримки та захисту жертвам торгівлі людьми та сучасним рабством є критично важливим завданням. Забезпечення доступу до правосуддя та соціальних послуг може допомогти жертвам відновити своє життя та забезпечити їм безпеку і підтримку [1].

Протидія торгівлі людьми та сучасному рабству в умовах війни належить до найактуальніших завдань сучасного світу. Усі ми можемо сприяти досягненню цієї мети, беручи участь у різноманітних ініціативах, виступаючи за права та інтереси жертв, активно обговорюючи питання торгівлі людьми на громадських форумах та звертаючись до відповідних органів влади з вимогою вжити заходів проти цього злочину. Лише спільними зусиллями ми зможемо забезпечити безпеку та гідне життя для всіх людей, незалежно від їхньої національності, статі, віку та інших характеристик [2].

Залучення громадськості, засобів масової інформації та інших учасників громадського життя має велике значення на шляху до успішної боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством. Поширення інформації про торгівлю людьми, її наслідки та можливі шляхи запобігання може значно підвищити обізнаність громадськості та сприяти запобіганню можливим випадкам торгівлі.

Додатково, слід звернути увагу на корені проблеми торгівлі людьми та сучасного рабства, а саме на бідності, безробітті, соціальній нерівності, конфліктах та інших соціальних викликах. Необхідно розглядати ці питання в комплексі та застосовувати різноманітні заходи, такі як соціальна підтримка, навчання та професійна підготовка, створення робочих місць та інші заходи [3].

Отже, боротьба з торгівлею людьми та сучасним рабством під час війни вимагає єдиної системної дії та співпраці всіх сторін на національному та міжнародному рівнях. Захист прав та реабілітація жертв, проведення розслідувань та покарання винних у злочинах, пов'язаних з торгівлею, а також увага до соціальних коренів цього явища – все це важливі кроки на шляху до ефективного подолання цієї глобальної проблеми. Ми всі можемо долучитися до цього процесу, сприяючи об'єднаним зусиллям у боротьбі з цими злочинами і захищаючи права та гідність потенційних жертв.

Бібліографічні посилання:

1. Волощук, О. Т. Торгівля людьми в умовах збройного конфлікту: шляхи протидії. 2019 с. 27.
2. Лимонько, А. О. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. 2023 с.275.
3. Луцький, Тарас Миколайович, та Ірина Богданівна Газдайка-Василишин. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. 2023 с. 42-48.
4. Прібиткова, Наталія Олександрівна. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану у розрізі міжнародної співпраці. С. 1217-1222, 2023.
5. Пчеліна, О. В., та В. О. Невядовський. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. С. 69-71, 2023.

Бичок Софія Володимирівна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: Андрій Валентина Василівна,

доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права,
Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н., доцент

**АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ
ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Забезпечення правового регулювання трудових прав, які є одними з основних економічних прав людини, гарантується національним законодавством поряд з міжнародними конвенціями і деклараціями. Згідно з чинним Кодексом законів про працю, трудові права включають в себе право на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, здорові і безпечні умови праці, щорічні

оплачувані відпустки, право на відпочинок, право на страйк, вільний вибір професії, роботи та роду занять тощо [1].

Однак, у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, урядом було проголошено воєнний стан відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 64/2022, згідно з яким, у контексті трудових відносин, встановлюються обмеження на реалізацію трудових прав громадянами України, а також іншими громадянами, які проживають в Україні на період дії воєнного стану[2].

Перелік конституційних прав, які обмежуються на період дії воєнного стану, визначений у статті 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [3], також містить лімітування у сфері права на працю, а саме положення, які передбачені ст. 43 Конституції України, що регламентують трудові права, і включають можливість заробляти собі на життя тією працею, яку людина або вільно обирає, або на яку вільно погоджується.

Саме тому в таких умовах виникла потреба в оперативному адаптуванні правового регулювання трудових відносин, відповідно до сучасних реалій, що мають тимчасовий характер дії. З метою встановлення особливостей регулювання трудових відносин у відповідності з підходами і механізмами роботи, чинності набули два основних законодавчих акти: 15.03.2022 Верховною Радою України прийнято Закон України 2136-ІХ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [4], який встановив нові правила регулювання трудових відносин в цей особливий період. Від 19.07.2022 набули зміни до цього Закону на підставі Закону України № 2352-ІХ від 01.07.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» [5]. Вони, в свою чергу, покликані оптимізувати трудові відносини як в період воєнного стану, так і в мирний час.

Зокрема, основні зміни у законодавстві, які відбулися з особливістю обмеження прав у сфері трудових відносин стосуються наступних питань: зміни, пов'язані з укладенням трудового договору в умовах воєнного стану, змін істотних умов праці, особливостями розірвання трудового договору, оплати праці, відпусток, роботи в нічний час, встановлення робочого часу, скасування права на страйк тощо. Водночас, адаптації зазнали ще низка надважливих трудових прав, які на практиці часто викликають непорозуміння і конфлікти між роботодавцем та працівником, а саме: право роботодавця встановлювати випробувальний строк для будь-якої категорії працівників; право роботодавця перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди; право працівника звільнитись за власним бажанням без попередження роботодавця за 14 днів; додаткова підстава для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця; право роботодавця розривати трудові договори з працівниками під час їх тимчасової непрацездатності або під час перебування працівника у відпустці; підвищені норми робочого часу,

скасовується скорочений графік роботи напередодні святкових днів; право працівника та роботодавця призупинити дію трудового договору, тощо.

Виходячи з вищевказаної класифікації обмежених прав, які стосуються здебільшого працівників, впливає висока статистика судової практики, в основі якої є звернення суб'єктів з метою захисту своїх прав через недобросовісну та неправомірну поведінку роботодавців, які користуються відповідними тимчасовими повноваженнями. Саме тому важливо розуміти правильний механізм захисту та порядок подання скарг до передбаченого переліку уповноважених суб'єктів.

Під захистом порушених трудових прав розуміють сукупність нормативно-правових заходів, організаційних і правових способів припинення і попередження порушень трудового законодавства, відновлення порушених трудових прав громадян і відшкодування понесеної внаслідок цього шкоди [6, с. 131].

У такому випадку, щоб захистити свої трудові права в умовах воєнного стану рекомендовано:

1. Звернутися до роботодавця з письмовою заявою щодо відновлення трудових прав (у разі відмови у відновленні, необхідно вимагати надання письмової відповіді роботодавця з обґрунтуванням такої позиції);

2. Звернутися до профспілки із заявою про вирішення питання відновлення трудових прав;

3. Звернутися до Держпраці (територіальних органів) щодо дій роботодавця стосовно порушення трудових прав;

4. Звернутися до місцевого суду за захистом трудових прав.

Варто зазначити, що найбільш ефективний спосіб відновлення своїх трудових прав на період воєнного стану, вважається розгляд справи в судовому порядку.

Відповідно можна виділити такі основні способи захисту: відновлювальні (виплата середнього заробітку); штрафні (відшкодування або компенсація майнової/моральної шкоди); такі, що припиняють порушення (визнання недійсним умов трудового договору).

Таким чином, у зв'язку з війною та обмеженням трудових прав, що вплинули на матеріальний та моральний стан громадян, за статистикою, більш ніж 3 млн осіб працездатного віку виїхали закордон, а близько 400 тисяч осіб звернулось за отриманням консультацій з питань праці, адже не розуміють, як потрібно діяти, відповідно до впроваджених новел законодавства.

Підсумовуючи вищезазначене, ми можемо спостерігати недосконалість механізму роботи впроваджених нормативно-правових актів, що приводить до високої динаміки погіршень умов для захисту та реалізації трудових прав працівників.

Загалом, варто наголосити, що такі обмеження є тимчасовими та в певній мірі необхідними на період дії воєнного стану, і припинення військових дій призведе до відновлення чинних у мирний час норм

трудового права. А доки необхідно посилити увагу на вдосконаленні механізмів захисту трудових прав населення та водночас прозоро вживати всіх заходів для забезпечення такої реалізації на практиці. Адже, на нашу думку, захист трудових прав під час воєнного стану повинен бути не лише правом, а і моральним імперативом, який сприяє будівництву у нашій державі стійкого та гуманного суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 13.11.2023р.)
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 13.11.2023 р.)
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 13.11.2023 р.)
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р № 2136-9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 13.11.2023 р.)
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 р. №2352-9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 13.11.2023 р.)
6. Система правового захисту трудових прав та законних інтересів працівників в Україні. Буряк В. Вісник Львівського університету. 2016. № 63. С. 130 - 131.

Білан Софія Андріївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Легка Оксана Володимирівна,

професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Свобода від насильства – одне з основоположних прав і свобод людини, які держава має відстоювати і захищати. Домашнє насильство та насильство стосовно жінок становить серйозне порушення прав людини, яке базується в першу чергу на гендерній нерівності та дискримінації за ознакою статі.

Насильством є націлене фізичне, психологічне чи емоційне примусове втручання в особисту свободу, безпеку та гідність людини. Це може виявлятися у формі фізичних нападів, психологічного тиску, сексуальних домагань або будь-яких інших дій, спрямованих на позбавлення іншої людини її прав та вільностей.

Основу регіонального стандарту у боротьбі проти насильства становить Європейська конвенція з прав людини, яка є ключовим

міжнародним документом, ухваленим Радою Європи в 1950 році. Вона становить основу для захисту прав та свобод осіб в Європі. А також визначає права людини, які порушує домашнє насильство:

- право на життя (стаття 2);
- заборона катування (стаття 3);
- право на справедливий суд (стаття 6);
- право на приватність у контексті права на фізичну і психологічну недоторканність (стаття 8);
- заборона дискримінації (стаття 14) [1].

Важливим документом на європейському регіональному рівні, спрямованим на боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством, є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція).

1 листопада 2022 року вищезазначена конвенція набула чинності для України. Цілі Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами охоплюють чотири сфери дій: а) запобігання домашньому насильству та насильству щодо жінок; б) захист прав постраждалих; в) притягнення кривдників до відповідальності; г) реалізація відповідної державної політики [2].

Відповідно до Стамбульської конвенції, постраждалим особам необхідно забезпечити якнайкращі захист і підтримку, сприяти їх фізичному, психологічному та соціальному відновленню. Ця конвенція включає в себе ряд ключових заходів, таких як: а) застосування захисних приписів; б) забезпечення інформування постраждалих про їхні права та можливості отримання допомоги та захисту; в) забезпечення діяльності спеціалізованих служб підтримки; г) не замовчування проблеми домашнього насильства; г) захист і підтримка дітей – свідків домашнього насильства [3].

На сучасному етапі, правозахисники особливу увагу приділяють проблемі домашнього насилля. Домашнє насильство означає діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [4]. До завдань у сфері запобігання домашньому насильству належать: 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства; 2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства; 3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з

інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; 4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини; 5) викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються; 6) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, до активного сприяння запобіганню домашньому насильству.

Однак, не менш важливими є теми:

1. Економічного насильства - форми насильства, де особа або група осіб використовує фінансову владу або контроль над фінансами для здійснення тиску, контролю чи завдання шкоди іншій особі.

2. Психологічного насильства - форми насильства, яка включає в себе використання психологічних методів, емоційний тиск, погрози або контроль, спрямовані на контроль, маніпуляцію, пошкодження або зниження самооцінки, психічного здоров'я та добробуту іншої особи.

3. Сексуального насильства - це будь-якої форми непорозуміння, наруги чи нападу на іншу особу з використанням сексуальних дій, насильницьким чи примусовим способом.

4. Фізичного насильства - форми насильства, яка виявляється через фізичні атаки або наругу над іншою людиною, спричиняючи травми, шкоду або біль.

Існують різні міжнародні угоди та конвенції, спрямовані на регулювання та запобігання різним формам насильства, включаючи вищезазначені:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: ставить за мету гарантувати жінкам і дівчатам рівні права та можливості у всіх сферах життя, включаючи захист від насильства.

2. Конвенція про права дитини: закликає до захисту прав дітей, включаючи захист від будь-якої форми насильства.

3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих форм поводження або покарання: забороняє катування та нелюдське поводження, включаючи фізичне насильство.

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: надає право на життя, заборону катувань та нелюдського поводження.

Ці конвенції окреслюють рамки та стандарти захисту прав людини та запобігання насильства в різних його формах на міжнародному рівні. Держави-учасниці зобов'язані приймати заходи для впровадження цих стандартів у своїх національних законах та політиці.

Загалом, захист прав людини перед насильством є важливою складовою сучасного суспільства. Різноманітні урядові структури,

громадські організації та активісти працюють над створенням програм, які мають на меті запобігання насильству та захисту його жертв.

Найефективнішим способом боротьби з насильством є усвідомлення його наявності, активна підтримка постраждалих, популяризація різних форм психологічної, юридичної та медичної підтримки для жертв насильства. Проте, необхідно усвідомлювати, що подолання проблеми насильства – завдання не з легких. Воно потребує впровадження комплексу заходів на всіх рівнях суспільства та співпраці всіх зацікавлених сторін для створення безпечного та взаємоповажного середовища.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини). Міжнародний документ від 04.11.1950. Ратифікація від 17.07.1997. URL: Конвенція про захист прав людини і осн... | від 04.11.1950 (rada.gov.ua)

2. Стамбульська конвенція набуває чинності для України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Стаття від 01.11.2022. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/sogodni-stambulska-konvenciya-nabuvaye-chinnosti-dlya-ukrayini

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Міжнародний документ від 11.05.2011. Ратифікація від 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Редакція від 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#top>

Білан Софія Андріївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**

професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі, де геополітичні та соціально-економічні процеси взаємодіють на глобальному рівні, національна безпека стає однією з найактуальніших та найскладніших задач для будь-якої країни.

Ключову роль у формуванні та реалізації стратегії України по відношенню до воєнних конфліктів і зовнішніх загроз відіграють конституційно-правові засади національної безпеки. Тому вважаю доречним розглянути та висвітлити взаємозв'язок між вищезазначеними поняттями.

Український дослідник І. М. Петрів визначає національну безпеку як здатність особи, суспільства, і держави до захисту та стан їх захищеності від сукупності об'єктивно існуючих негативних факторів, які створюють реальну небезпеку національним інтересам України [1, 107].

Вперше в незалежній Україні окремі аспекти національної безпеки були закріплені в Декларації про державний суверенітет України. Проте слід зауважити, що саме поняття «національна безпека» у Декларації відсутнє, а зустрічаються терміни – «екологічна безпека», «зовнішня і внутрішня безпека», «державна безпека» та «міжнародна безпека» [2, 429]. На сьогоднішній день публічно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в Україні утворено відповідно до Конституції [3] та базових законів, об'єктом правового регулювання яких є забезпечення національної безпеки і оборони країни. Однак є всі підстави вважати, що саме прийняття Декларації про державний суверенітет стало вагомим чинником початку активізації досліджень національної безпеки України [4].

На мою думку, розгляд зв'язку між конституційно-правовими засадами національної безпеки України та війною вимагає освітлення з кількох причин. По-перше, конституційні принципи визначають основні цінності та правові рамки, на яких базується стратегія національної безпеки. Вони визначають обов'язки та права держави щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки громадян. По-друге, конституційні норми визначають правові механізми відповіді на військові загрози, управління кризовими ситуаціями та прийняття рішень у надзвичайних умовах. Вони визначають рамки втручання державних органів у разі загрози національній безпеці.

Враховуючи складність цієї теми, можемо більш детально розглянути моменти, безпосередньо пов'язані зі зв'язком між конституційно-правовими принципами національної безпеки України та воєнним станом:

1. Демократичні принципи: Конституція України визначає державу як правову, демократичну та соціальну. Це означає, що рішення про ведення війни повинні бути прийняті відповідно до демократичних принципів, з урахуванням громадської думки і згідно з конституційними процедурами.

2. Правовий механізм обмеження влади: Конституція встановлює систему розділення влади і правовий механізм обмеження виконавчих органів під час воєнних дій. Це сприяє запобіганню зловживанням владою та забезпечує дотримання прав і свобод громадян.

3. Мобілізація ресурсів: Конституція надає правову основу для мобілізації ресурсів країни на випадок війни. Це означає, що держава має забезпечити необхідні ресурси, включаючи фінансові, людські та матеріальні.

4. Міжнародна співпраця і правова база: Конституційно-правові засади національної безпеки України також враховують міжнародний аспект. Україна має правові зобов'язання у рамках міжнародних угод і конвенцій, які регулюють поведінку держав у військових конфліктах. Це

надає правовий фундамент для співпраці з міжнародними партнерами та використання міжнародного права для захисту національних інтересів.

Під час воєнного стану держава стикається з певним парадоксом: необхідно забезпечувати безпеку та захищати громадян, одночасно зберігаючи цінності, які складають основу суспільства. Утримання балансу між забезпеченням безпеки та захистом першорядних цінностей стають найважливішим завданням. Конституційно-правові основи національної безпеки України є директивою в їх вирішенні.

Усе вищезазначене, а також те, що Україна зіткнулась із серйозними викликами на шляху до забезпечення своєї національної безпеки через війну, яка почалася ще в 2014 році та триває досі, дозволяє зробити висновок про важливість дотримання конституційно-правових засад національної безпеки, оскільки вони гарантують захист суверенітету, територіальної цілісності та прав людини під час воєнного стану.

До основних аспектів можемо віднести: а) законодавче регулювання введення воєнного стану, який може обмежувати деякі права та свободи громадян в рамках, конституційних норм; б) визначення компетенції парламенту у питаннях воєнного стану та вжиття заходів для забезпечення національної безпеки; в) дотримання міжнародних норм і договорів, зокрема, що стосуються прав людини та гуманітарного права; г) захист цивільного населення від наслідків воєнних дій та забезпечення доступу гуманітарної допомоги населенню в зоні конфлікту.

Дотримання цих принципів є важливим для забезпечення справедливого та законного ведення війни, а також для збереження основних цінностей суспільства навіть в умовах військових загроз. При цьому, державні органи повинні діяти відповідно до закону та розумних обмежень, щоб убезпечити права громадян і забезпечити безпеку країни.

Бібліографічні посилання:

1. Петрів І. Конституційно – правове поняття національної безпеки // Право України. – 2005.
2. Декларація про державний суверенітет України. Декларація від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР.
3. Кобко Є. В. Правове регулювання забезпечення національної безпеки в Україні: виклики сьогодення. Право і безпека. 2022. № 2 (85). С. 179-188.
4. Вовк О. Концепція національної безпеки України: теоретичний аспект. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 89/2011. С. 77-80.
5. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>

Бірук Олена Миколаївна,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
Державного податкового університету к.ю.н., доцент, доцент

АНАЛІЗ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах сучасного реформування в Україні як в демократичній і правовій державі, особливої актуальності для кримінальної процесуальної науки та правозастосовної діяльності набуває проблема дотримання верховенства права та реалізація цієї засади у кримінальному провадженні. Вирішення цієї проблеми, безумовно, є неможливим без розкриття сутності та змісту верховенства права як загально-правової засади у кримінальному провадженні.

Актуальність дослідження принципу верховенства права в кримінальному провадженні обумовлюється важливістю забезпечення справедливості, дотримання прав і свобод громадян та ефективного функціонування правосуддя в сучасному суспільстві як базових основ верховенства права. Адже саме на засадах верховенства права повинні ґрунтуватися всі без винятку процесуальні дії і процесуальні рішення в кримінальному провадженні.

Дослідженню даної теми приділяли вітчизняні науковці, зокрема такі видатні вчені-правники, як Ю. Грошевий, В. Нор, О. Бандурка, А. Заєць, М. Козюбра, А. Комзюк, С. Погребняк, П. Рабінович, С. Шевчук та багато інших.

Визначення сутності верховенства права в кримінальному провадженні як основи для реалізації процесуальних дій та винесення процесуальних рішень є надзвичайно важливим.

Відповідно до ст. 8 КПК України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Ідея найвищої цінності людини втілюється не лише в засадах кримінального провадження, а й у його завданнях – захисті особи від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Тобто концепт верховенства права у кримінальному процесі втілюється не лише крізь призму засад кримінального провадження, а й через його безпосередні завдання. [1, с.78–89]

Права і свободи людини найістотніше можуть бути порушені саме в системі кримінального процесуального провадження. Приклади таких порушень у кримінальному провадженні є непоодинокими, про що свідчить як кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав

людини, так і кількість позитивних рішень, ухвалених зазначеним Судом стосовно підтверджених ним порушень прав громадян під час кримінальних проваджень в Україні. Саме тому кримінальне провадження повинно здійснюватися за умови неухильного додержання принципу верховенства права. [2, с. 1–7]

Тому, принцип верховенства права у кримінальному провадженні повинен реально застосовуватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, щоб максимально зменшити чи виключити необхідність майбутніх звернень громадян, залучених до сфери кримінального провадження, зі скаргами про порушення своїх прав до Європейського суду з прав людини.

Принцип верховенства права є безпосередньо і прямо застосовною як під час досудового розслідування, так і в процесі судових стадій кримінального провадження, зокрема, в процесі перегляду судових рішень. Таким чином, верховенство права становить собою основу для реалізації процесуальних дій та винесення процесуальних рішень. [3, с. 860]

Саме на засаді верховенства права повинні ґрунтуватися всі без винятку процесуальні дії і рішення, пов'язані, насамперед, з обмеженням прав і свобод людини у кримінальному провадженні. При цьому немає значення, які саме права обмежуються: чи свобода та недоторканність при обранні запобіжного заходу, чи право власності при накладенні арешту на майно тощо.

Враховуючи, що завдання кримінального провадження має подвійну природу – захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень шляхом забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з одночасною охороною прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, я вважаю, що саме через реалізацію засади верховенства права має здійснюватися узгодження протилежних інтересів і досягнення справедливості всього кримінального провадження. За таких умов принцип верховенства права полягає в забезпеченні балансу інтересів у відносинах індивідів, індивіда з суспільством, громадянина з державою на підставі правових норм. [4, с. 206-210]

Проте, існують і проблеми на шляху із забезпечення та дотримання принципу верховенства права. Зокрема, йдеться про корупцію і конфлікт інтересів, а також збір інформації і стеження. На мою думку, для вирішення цих питань, потрібно забезпечити зміцнення антикорупційних інституцій, забезпечення прозорості в усіх сферах діяльності влади, сприяння розвитку технологій для забезпечення безпеки та конфіденційності інформації, впровадження механізмів для незалежного моніторингу дотримання законодавства та прав людини.

Отже, можна узагальнити, що верховенство права реалізується не лише через загальні універсальні демократичні цінності (особу, її права і свободи, обов'язковість гарантування, забезпечення, дотримання і захисту

прав людини), а також через належну правову процедуру, правову визначеність і недопущення нелегітимного чи надмірного (непропорційного) втручання у права людини.

Верховенство права як принцип кримінального провадження – це закріплена в Конституції та реалізована в КПК України гарантія досягнення завдань кримінального процесу, спрямована на забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження, захист від невинуватого втручання в права людини з боку суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, узгодження і баланс протилежних інтересів у кримінальному провадженні.

Бібліографічні посилання:

1. Аленін Ю. П. Поняття та система принципів кримінального провадження. / Аленін Ю. П., Волошина В. К. // Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія" : зб. наук. праць – Одеса, 2014. – С. 78–89.
2. Баулін О. В. Спеціальне кримінальне провадження у контексті верховенства права. / Баулін О. В. // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – С. 1–7.
3. Верховенство права та права людини у світлі конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: практ.-метод. посібник викладача. Київ : Нац. школа суддів. – 2016. – С. 860.
4. Головін Д. В. Система принципів кримінального провадження. / Головін Д. В., Мазалов А. М. // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – С. 206–210.

Бойко Анастасія Андріївна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності, внутрішніх Дніпропетровський державний університет справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Умови збройних конфліктів значно впливають на психіку та емоційний стан людей, ставлячи під загрозу їхнє фізичне та психічне благополуччя. Розуміння психологічних аспектів захисту прав людини в цих умовах є ключовим для розробки ефективних стратегій допомоги та підтримки. Постраждалі від воєнних подій стикаються з викликами, які виходять за межі фізичного поранення. [1, с.23] Емоційні реакції, такі як страх, розпач, та відчуття безпорадності, стають неодмінною частиною їхнього денного життя. Умови воєнного конфлікту можуть призвести до розвитку різноманітних психічних розладів, які ускладнюють здатність осіб

захищати свої права та приймати обґрунтовані рішення. Депресія, тривожні розлади та інші психіатричні становища вимагають спеціалізованого підходу у захисті та відновленні психічного здоров'я. Важливою складовою ефективного захисту прав людини в умовах збройних конфліктів є психологічна підтримка. Роль психологів та фахівців з психосоціальної допомоги полягає в наданні необхідних інтервенцій для зменшення психічних та емоційних труднощів, а також у відновленні психічного здоров'я та здатності осіб до самозахисту.

Це розуміння психологічних аспектів захисту прав людини в умовах воєнного конфлікту не лише допомагає визначити проблеми, але і визначити шляхи їх вирішення. Спрямована на психологічне благополуччя підтримка може стати важливим елементом відновлення та реабілітації тих, хто став жертвою воєнних подій. [2, с. 12]

Воєнний конфлікт має глибокий вплив на психіку та емоційний стан людей, ставлячи їх перед стресовими ситуаціями і травматичними враженнями. Спричинений воєнними подіями стрес визначається загрозами для життя, втратами та постійним відчуттям небезпеки. Це може викликати загострення стресових реакцій, негативно впливаючи на психічне здоров'я. Емоційна реакція на війну супроводжується сильними виявами страху, тривоги, розпачу та гніву. Ці емоції можуть переростати в хронічний стрес, що впливає на загальний емоційний стан та сприйняття світу.

Умови воєнного конфлікту можуть викликати розвиток різноманітних психічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, анксйозні розлади та інші. Це може суттєво погіршити якість життя та призвести до втрати здатності до нормального функціонування. Психічний стан людей в умовах воєнного конфлікту може впливати на міжособистісні відносини, викликаючи конфлікти у сім'ї та спільноті. Збільшена напруга, втрати та страх формують складну динаміку взаємин. Важливість психологічної підтримки в умовах воєнного конфлікту надто важлива. Психологи та фахівці з психосоціальної допомоги відіграють ключову роль у відновленні та збереженні психічного здоров'я, сприяючи ефективній адаптації до стресових умов. Отже, воєнний конфлікт, окрім фізичних руйнувань, породжує складні психологічні виклики, які вимагають комплексного розуміння та реагування.

В умовах воєнного конфлікту емоційний стан людей набуває особливого значення, визначаючи їхню загальну психічну добробутність та здатність адаптуватися до стресових умов. Страх перед небезпекою та тривога щодо майбутнього стають визначальними в умовах воєнного конфлікту. Невизначеність та загроза можуть викликати почуття безпомічності та розпачу, підсилюючи емоційний дискомфорт. Відчуття образи та розчарування, які виникають через втрати, руйнування та непередбачуваність подій, можуть призвести до виникнення гніву. Цей емоційний стан може впливати на сприйняття подій та реакції на них. Втрати у воєнний період, незалежно від їхнього характеру, часто призводять

до глибокого горя та суму. Втрата соціальних зв'язків, матеріальних цінностей та близьких людей викликає складні емоції, які можуть супроводжати людину тривалий час. [3, с.91]

Зіткнення із військовим конфліктом часто викликає відчуття безпорадності перед ситуацією, яка перевищує особисті можливості та контроль. Це може призвести до втрати самооцінки та віри у власні сили. Неспокій та напруженість можуть змусити людей активно шукати стратегії виживання. Природжена інстинктивна реакція до виживання впливає на поведінку та взаємини з оточуючими. Емоційний стан у воєнний час є складним та різноманітним, адаптація до нього вимагає ефективних механізмів саморегуляції та підтримки. Розуміння цих емоційних аспектів дозволяє краще орієнтуватися в ситуації та розробляти підходи до психологічної підтримки та реабілітації.

В умовах збройних конфліктів механізми захисту прав людини стають критично важливими для забезпечення мінімального стандарту гідності та безпеки постраждалих. Серед ключових механізмів можна виділити міжнародне право та правозахисні документи, гуманітарні організації та міжнародні агентства, міжнародні моніторингові механізми, локальні та міжнародні групи правозахисників, а також психологічну та соціальну підтримку. Ця взаємодія створює систему, що вимагає дотримання міжнародних норм та надає підтримку тим, хто опинився в складних обставинах.

Отже, в умовах збройних конфліктів, де права людини піддаються серйозним випробуванням, важливими механізмами захисту стають міжнародне право та правозахисні документи, гуманітарні організації, міжнародні моніторингові механізми, локальні та міжнародні групи правозахисників, а також психологічна та соціальна підтримка. Ця взаємодія створює систему, спрямовану на забезпечення дотримання міжнародних стандартів та надання підтримки тим, хто опинився в складних обставинах. Захист прав людини в умовах конфлікту вимагає гармонійної дії цих механізмів для надання ефективного захисту та допомоги тим, хто потребує.

Бібліографічні посилання:

1. Костюк М., Мазур Н. Психологія мислення. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-29.10.2021.v2.21> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Літвінова І. Ф., Чайка К. О. Особливості судового захисту основоположних прав та свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-40> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Мельник В. І. Захист прав людини в умовах воєнного стану. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-17> (дата звернення: 15.11.2023).

Бойко Вероніка Романівна,
здобувач вищої освіти Національного університету
«Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Белогубова Оксана Олександрівна,
доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного
університету «Одеська юридична академія» к.ю.н.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ

У сучасному світі захист прав людини є однією з основних цінностей суспільства. Порівняльний аналіз систем захисту прав людини в різних країнах, у тому числі в Німеччині та Україні, надзвичайно важливий для розуміння та вдосконалення індивідуального правового захисту.

Німеччина та Україна мають різні правові системи, що впливає на методи та підходи до захисту прав людини. Особливо Німеччина відома своїми давніми традиціями у сфері правової системи та високим розвитком правових гарантій для громадян. Країна визначається як демократична та відкрита для захисту прав людини через різні конституційні гарантії та правові механізми.

Україна, з іншого боку, стикається з кількома викликами на етапі свого розвитку, щоб забезпечити повний захист прав громадян. Після здобуття незалежності у 1991 році країна активно реформувала свою правову систему та правові гарантії, зокрема, щоб права людини були гарантовані на рівні, еквівалентному сучасному світу.

Сьогодні захист прав людини і громадянина є не лише обов'язковим елементом сучасної держави, але й важливим показником стабільності та зрілості такої держави. Ця позиція є результатом еволюції правових концепцій у тому сенсі, що людина, її права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю. Це стає орієнтиром для дій держави та всіх громадських інституцій, що свідчить про постійний прогрес у цьому напрямку.

Чинне законодавство України передбачає, що держава має забезпечити захист усіх прав людини. Усі суб'єкти мають рівні права перед законом. Зокрема, статтею 49 Конституції України кожному гарантується право на життя, належні умови життя та вільний розвиток особистості. Крім того, стаття 36 Конституції України надає громадянам право на участь у професійних спілках для захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів [1].

Слід зазначити, що захист прав людини в Німеччині було встановлено Конституцією Веймарської республіки 1919 р., яка вважається «першою соціальною конституцією капіталістичного суспільства», цей документ «залишиться прототипом». визнані перші соціальні права.

Веймарська Конституція 1919 року встановила широкий перелік соціальних прав. Зокрема, у статті 151 цієї конституції було заявлено, що "економічна організація життя повинна відповідати принципам справедливості та меті забезпечення всім людям гідного існування. З цією метою необхідно забезпечити економічну свободу окремої особистості" [2, с. 151]. Важливо відзначити, що це положення схоже за змістом з першою частиною статті 3 чинної Конституції України, яка стверджує, що "людина, її життя та здоров'я, гідність та безпека вважаються в Україні найвищою соціальною цінністю".

В Німеччині законодавство в основному ґрунтується на Конституції Федеративної Республіки Німеччини («Grundgesetz» або Основний Закон), яка визначає основні права та свободи громадян. Ця Конституція є основоположним правовим документом, який гарантує права людини та їх захист перед державою. Порушення прав громадян може бути оскаржено в Конституційному Суді або інших судових органах. Законодавство також розвинене на рівні федеральних законів, що деталізують процедури захисту прав [2].

Україна також має Конституцію, яка закріплює основні права та свободи громадян. Однак виконання та захист прав українців часто ускладнені недостатньою законодавчою реалізацією та іноді неефективними механізмами захисту. Система судової влади в Україні також стикається з проблемами корупції та недостатньої незалежності, що може вплинути на якість захисту прав громадян.

У Німеччині існує добре розвинена та довірена система судової влади, яка вирішує спори та конфлікти, пов'язані з порушенням прав людини. Велика увага приділяється не лише проголошенню прав, а й їх практичному захисту через рішення суду, яке виконується.

У країнах Європейського Союзу, включаючи Німеччину, також діє Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ), яка дозволяє громадянам оскаржувати порушення прав перед Європейським судом з прав людини у Страсбурзі. Цей акт розглядається як один із основних інструментів у досягненні спільних стандартів прав та свобод людини в Європі. Реалізація рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) є одним із ключових методів практичного втілення зобов'язань держави щодо гарантування прав людини, закріплених у Європейській Конвенції про права людини. Україна приєдналася до цієї Конвенції шляхом ратифікації, визнавши її важливим інструментом у захисті прав та свобод своїх громадян [3].

У загальному, законодавча обґрунтованість захисту прав людини у Німеччині відзначається більш розвиненими та ефективними механізмами, в той час як в Україні є певні прогалини у реалізації правових норм та виконанні процедур захисту прав громадян.

Процес виконання рішень Європейського Суду з прав людини в Україні відрізняється своєю формалізованістю. Усі проблеми, пов'язані з

виконанням рішень Суду, можна умовно розділити на організаційні, економічні та політичні.

Організаційні проблеми включають тривалість та складність виконання судових рішень. Існує неспівробітництво між Уповноваженим у справах Європейського Суду з прав людини, державною виконавчою службою та державним казначейством, що призводить до бюрократизації та порушення встановлених законом строків виконання рішень. Також у національному законодавстві відсутні норми, які б регулювали цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за невиконання рішень Європейського суду.

Одна з особливостей німецького нормативного регулювання виконання рішень Європейського Суду з прав людини полягає в відсутності єдиного нормативного акта, який би регулював процедуру виконання рішень. Замість цього, процедура виплати компенсацій детально описана на рівні законів та підзаконних актів. Федеральне міністерство фінансів, яке здійснює компенсаційні виплати, має право вилучити кошти, витрачені на компенсації, з бюджетів земель у випадку, якщо порушення норм конвенції було здійснене органами управління земель. Це сприяє підтримці стабільності бюджету республіки і в певній мірі є способом відповідальності органів земель за порушення [5].

Щодо заходів загального характеру, в Німеччині вони характеризуються комплексністю та своєчасністю. Реалізація цих заходів чітко розподіляється залежно від змісту та компетенції конкретних органів влади. Федеральна Республіка Німеччина успішно впроваджує правові позиції Європейського Суду з прав людини у національне законодавство, і федеральним судам, у завдання яких входить тлумачення та застосування практики ЄСПЛ при вирішенні справ, присвоєна важлива роль. Це забезпечує узгодженість позицій ЄСПЛ та національних нормативних актів та судових рішень у розумінні основних прав, забезпечує дотримання конвенційних норм у Федеральній Республіці Німеччина.

Механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні має суттєві недоліки, через що постраждалим доводиться довго чекати відновлення своїх прав. Така ситуація не відповідає стандартам держави, яка покликана гарантувати верховенство права та основні свободи громадян. Таким чином, для усунення цих недоліків доцільно внести зміни до статті 8 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та скоротити загальну тривалість процедури. Також варто розробити механізм своєчасної реалізації загальних заходів, що забезпечують імплементацію положень Конвенції на національному рівні.

Отже, варто врахувати позитивний досвід Німеччини у виконанні рішень та прийняти відповідні заходи для поліпшення системи захисту прав людини в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. 1875- IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/1875-IV>
2. Основний Закон «Grundgesetz» – Режим доступу: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція прав людини: Закон України від 17 липня 1997 року № 475. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text/
4. Камінська Н. В. Проблеми виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини Н. В. Камінська, Н. В. Косяк. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. №13. 250–261с
5. Розумовський О. С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 70. С. 141-145.
6. Щербіна М.Г. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. 165с.

Бондар Владислав Володимирович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

МЕТОДОЛОГІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: СПЕЦИФІКА СТРУКТУРНОГО БАЧЕННЯ

У сучасних умовах, коли суспільні проблеми стають все більш складними, ефективне застосування ресурсів є великим викликом для управлінських структур. Розуміння того, як використання структурного підходу може покращити ефективність управління і забезпечити оптимальне використання ресурсів, набуває важливого значення.

Методологія державного управління являє собою цілісний комплекс наукових принципів, методів і методик, які застосовуються для аналізу та підвищення ефективності функціонування органів влади. Ця система включає в себе різноманітні теорії, підходи та інструменти, спрямовані на оптимізацію процесів, ухвалення рішень і виконання функцій у сфері державного управління, з метою досягнення ефективності та сприяння суспільному добробуту [1].

Структурне бачення в сфері державного управління фокусується на організації та взаємодії компонентів управлінської системи. Цей підхід вивчає внутрішні зв'язки та ієрархію в державних структурах з метою підвищення ефективності та результативності управлінських процесів. Застосування структурного бачення сприяє оптимізації розподілу влади, визначенню ролей та функцій органів управління, що допомагає зробити

процес прийняття рішень більш ефективним та досягнути стратегічних завдань держави [1].

Розглядаючи роль структурного підходу щодо формування методології публічного управління та адміністрування, слід вказати, що йому належить значне місце у вивченні організаційних структур та взаємодії елементів системи управління. Аналіз потенційних можливостей цього методологічного інструменту вказує на можливість виявити оптимальні моделі публічного управління, поліпшити взаємодію та взаємозв'язки між інституціями та вдосконалити процес прийняття управлінських рішень. Цей підхід є підґрунтям для належного розподілу ресурсів і влади [2].

Структурні елементи апарату публічного управління включають в себе виконавчі, законодавчі та судові органи, а також різноманітні інституції (наприклад, агентства, комітети тощо), які утворюють систему управління в державі. Вказані елементи здійснюють значний вплив на управлінську діяльність, передбачаючи поділ владних повноважень, роль в прийнятті рішення та, безумовно, відповідальність [3].

Структурний підхід використовується практично у всіх сферах, зокрема, і в таких як соціальний сектор, економіка, освіта. У сфері економіки цей підхід застосовується для дослідження організаційних структур підприємств, а також для встановлення ефективних моделей управління ресурсами. У соціальному секторі він застосовується для вдосконалення організаційних аспектів надання послуг. У освітній галузі – для покращення системи освітніх закладів, системи освітньої діяльності та ін. Означений підхід сприяє удосконаленню внутрішніх процесів і дозволяє досягти кращих результатів у різних соціальних сферах [4].

Окремо слід вказати і на роль досягнень у сфері ІТ у структурному розумінні. Так, важко заперечити, що інформаційні технології мають значний вплив на створення та оптимізацію моделей управлінської діяльності. Вони роблять можливим швидше опрацювання великих обсягів даних, роблячи можливим прийняття більш обґрунтованих рішень. Використання інформаційних технологій у досліджуваній сфері робить можливим формування динамічних, адаптивних систем управління, які реагують на зміни у реальному часі. Що спричиняє поліпшення взаємодії та координації між різними структурними елементами управління, роблячи їх більш результативними [4].

Таким чином, структурне бачення як інструмент методології державного управління є важливим засобом для розв'язання складних питань, які постають перед сучасними державами. Його правильне застосування допомагає збільшити якість управління, забезпечити ефективність державних інституцій, вирішуючи поточні завдання. Для впровадження інновацій та успішного управління державними ресурсами і процесами важливо розуміти і цінувати специфіку структурного бачення.

Структурні підходи є не лише важливими, але й невід'ємною частиною сучасних методологій державного управління. Структурний підхід дозволяє здійснювати системний аналіз та оптимізацію управління на всіх рівнях, забезпечуючи його злагодженість та ефективність. Удосконалення інформаційних технологій слугує засобом продукування оптимальних можливості використання структурного бачення. Імплементация інформаційних систем може допомогти автоматизувати, оптимізувати управлінські процеси, зробити їх ефективними та прозорими.

Бібліографічні посилання:

1. Хрідочкін А.В., Віхляєв М.Ю., Макушев П.В. Публічне управління та адміністрування. Словник термінів / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. П. В. Макушева; Дніпров. гуманітар. ун-т. Одеса : Гельветика, 2021. 603 с.
2. Лук'янова Л.Г., Петров В.Б. Державне управління: теорія і практика. Видавництво: КНЕУ, 2013.
3. Мінцберг Г., Альстренд Б., Лемпел Я. Формування стратегій: визначення мети за допомогою картограм. Видавництво: Всесвіт, 2008.
4. Семенець-Орлова І.А., Соловійов О.С. Розвиток механізмів публічного управління в контексті реалізації євроінтеграційного вектора України. Одеса: Олді Плюс. 2023.
5. Дрюкер П.Ф. Практика менеджменту Видавництво: Всесвіт, 2008.

Борозенна Анастасія Михайлівна,

здобувач вищої освіти Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: Владовська Катерина Петрівна,

старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницький університет управління і права імені Леоніда Юзькова

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ

Місцевий референдум є важливою частиною виразу народовладдя за концепцією місцевого самоврядування, сформованою Європейською хартією місцевого самоврядування [1; ч.2 ст.3]. Він, як інститут безпосередньої демократії, надає можливість жителям відповідної адміністративно-територіальної одиниці реалізувати своє право вирішення місцевих питань шляхом прямого волевиявлення громадян. Стаття 25 Міжнародного пакту ООН про громадські та політичні права 1966 року [2] стверджує, що кожен громадянин має право без будь-якої форми дискримінації, зазначеної у статті 2 цього самого Пакту, і без необґрунтованих обмежень брати участь у керуванні державними справами як безпосередньо, так і через своїх вільно обраних представників.

Місцеві референдуми сприяють активній громадській участі, забезпечують легітимність рішень та сприяють децентралізації влади на користь місцевих громад. Опираючись на Конституцію України [3, ст. 69] визначимо сутність референдуму як інституту територіальної демократії – він є безпосереднім інститутом реалізації народного волевиявлення.

Наразі питання регулювання місцевого референдуму є проблемним. Аналізуючи реформування українського законодавства, то інститут місцевого референдуму знайшов своє детальне регулювання в законі України «Про всеукраїнський та місцевий референдум» [5] від 3 липня 1991 року, який втратив чинність, з аргументацією, що «його норми одноразової дії та вичерпали себе». Його замінив закон України «Про всеукраїнський референдум» 06.11.2012 [5], який згодом за рішенням Конституційного Суду України № 4-р/2018 був визнаний неконституційним. Дане рішення не повернуло до дії попередній закон, тому наразі стала актуальною необхідність розробки і прийняття нового закону, який би врегулював питання проведення місцевих референдумів, так як наразі врегульовано лише питання всеукраїнського референдуму новим законом «Про всеукраїнський референдум». 19 травня 2021 року у Верховній Раді було внесено законопроект №5512 [6], який стосується місцевого референдуму та впровадження автоматизованої інформаційної системи для організації референдумів. Згідно з цим законопроектом, місцевий референдум може бути проведений щодо питань із затвердження статуту територіальної громади або внесення змін до нього, затвердження програми розвитку територіальної громади або внесення змін до неї, раннє припинення повноважень сільської, селищної або міської ради та голови, раннє припинення повноважень сільського, селищного або міського голови, інші питання місцевого значення, які відповідно до Конституції і законів України належать до відання територіальної громади, її органів і посадових осіб.

За висновком проект потребує суттєвого доопрацювання, так як суперечить деяким аспектам чинного законодавства. Головне науково-експертне управління визначило такі аспекти доопрацювання, як відсутність чіткого переліку суб'єктів ініціювання референдуму, абстрактне формулювання предмету та питань місцевого референдуму, а також внесення змін до статей закону України «Про місцеве самоврядування» та інші. Висновок ради з питань бюджету стосувався негативного впливу проведення місцевих референдумів, відповідно до положень законопроекту, на державний та місцеві бюджети, зокрема це призведе до збільшення видатків. Також за їхнім висновком в разі прийняття законопроекту, потребуватиме зміни бюджетний кодекс. Таким чином законопроект повернено на доопрацювання.

Узагальнивши, мусимо зазначити що прийняття Закону «Про місцевий референдум» сприятиме створенню законодавчої основи для організації та проведення місцевих референдумів, що представляють собою один із механізмів реалізації місцевого самоврядування та локальної

демократії. Цей закон надасть територіальним громадам можливість вирішувати питання, які мають місцеве значення, шляхом безпосереднього голосування.

Бібліографічні посилання:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
2. Міжнародний пакт ООН про громадські та політичні права. М. Нью-Йорк, 16 грудня 1966. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-0%B2%D1%80#Text>.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР.
5. Про Всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 року № 5475-VI Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17#Text>
6. Про місцевий референдум; проект Закону від, 3 вересня 2010р. № 7082. Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/activity/proekt-zakonu-pro-mistsevyj-referendu/>

Букатіна Вікторія Олексіївна,
здобувач вищої освіти Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: **Шпомер Алла Іванівна,**
доцент кафедри публічного та приватного права Національного
університету «Чернігівська політехніка», кандидат юридичних наук,
доцент

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ**

Постановка проблеми і актуальність. В умовах війни проблематика захисту суб'єктів господарської діяльності є досить актуальною. В силу існування великої кількості ризиків та факторів, які пов'язані із військовою агресією постає необхідність ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Важливим є впровадження дієвих механізмів швидкого вирішення господарських спорів, не лише через розгляд справ у порядку спрощеного провадження, але і через застосування позасудових процедур.

Мета: проаналізувати правове регулювання досудового вирішення господарських спорів.

Аналіз останніх досліджень і наукових публікацій з цього питання. Значний внесок у дослідження питань досудового врегулювання господарських спорів зробили такі науковці, як: І. А. Балюк., О.П.

Подцерковний, В.В. Резнікова, Р. Ю. Ханік-Посполітак, В.Д. Чернадчук та інші.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні вирішення господарських спорів без звернення до суду чинне законодавство регулює не однозначно. Існують різні підходами до закріплення і визначення категорій «досудове» та «позасудове» врегулювання спору. Так, стаття 124 Конституції передбачає, що законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору. Господарський процесуальний кодекс України закріплює можливість досудового врегулювання спорів. Правила претензійного порядку врегулювання господарського спору визначено у статті 222 Господарського кодексу України. При цьому, процедура досудового врегулювання господарських спорів передує зверненню до суду з вимогою про вирішення спору по суті та передбачає добровільну попередню домовленість про неї між сторонами або ж випадки, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом. Визначення ж у вітчизняному законодавстві заходів та способів, до яких сторони можуть вдаватися в рамках такої процедури, лише сприятиме їх практичному застосуванню.

Чинна редакція статті 222 Господарського кодексу України «Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності» закріплює такий порядок як право суб'єктів господарювання на власний розсуд вирішувати конфліктні ситуації, подаючи претензії. Однак, як вважається, регламентація порядку досудового врегулювання господарських спорів не повинно обмежуватися лише зазначеною статтею Господарського кодексу, а має визначитися окремим розділом ГК України, де має бути встановлено порядок реалізації господарсько-правової відповідальності (порядок і строки пред'явлення та розгляду претензії, повідомлення заявника про результати її розгляду та інше) [1].

Як зазначає Балюк І. О., у законодавстві поняття «досудове врегулювання господарського спору» не визначено. Проте порядок та умови застосування такого способу закріплено в різних нормативно-правових актах. Іноді досудове врегулювання господарського спору тлумачать як сукупність різних альтернативних (позасудових) способів урегулювання (вирішення) спорів [2, с. 173].

Заслуговує на увагу думка Ханік-Посполітак Р. Ю., яка вважає, що досудове врегулювання спорів – це спеціально визначена у законі процедура, яка є передумовою звернення до суду із вимогою про вирішення спору по суті. Науковець зазначає, що з урахуванням історичної ретроспективи можна припустити, що це буде, як правило, застосування так званого претензійного порядку [3, с.65].

Аналізуючи судову практику з питань досудового врегулювання спорів, варто зазначити, що даний спосіб є правом, а не обов'язком. Даної позиції дотримується Конституційний Суд України, який в своєму рішенні від 09.07.2002 № 15-рп/2002 дав роз'яснення застосування способу захисту

свого порушеного права шляхом досудового вирішення спору. Так, зокрема Конституційний Суд України зазначив, що:

- можливість судового захисту не може бути поставлена законом, іншими нормативно-правовими актами у залежність від використання суб'єктом правовідносин інших засобів правового захисту, у тому числі досудового врегулювання спору;
- обов'язкове досудове врегулювання спорів може порушувати право особи на судовий захист;
- обрання певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує [4].

Висновок. На сьогодні законодавцем чітко не визначення поняття «досудового врегулювання». Це створює проблематику, оскільки, без конкретних положень для досудового вирішення господарських спорів може виникнути несистемний претензійний процес, що може гальмувати економічний розвиток країни. Судова практика та наукові напрацювання підтверджують необхідність закріплення положення «досудового врегулювання» у процесуальному законодавстві.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>. (дата звернення 13.11.2023)
2. Балюк І. А. Досудове врегулювання господарського спору: обов'язок чи право Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 2 (16) С. 172-182
3. Господарське процесуальне право України: підручник. Університетська книга, 2006. 331 с.
4. Рішення КСУ від 09.07.2002 № 15-рп/2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02#Text> (дата звернення 13.11.2023)

Булах Анна Ігорівна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Шевченко Олена Володимирівна**, доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Захист прав людини в тих чи інших обставинах завжди було важливою темою. З початком повномасштабного вторгнення країною-агресором росією на Україну - ця тема стала як ніколи актуальною та найбільш обговорюваною. Тому, свою роботу ми хочемо присвятити саме

проблемним питанням захисту прав людей під час збройних конфліктів на прикладі України.

Через вторгнення, велика кількість прав та свобод громадян було порушено і порушується, як на фронті так і в цивільному житті. З початком у країні воєнних дій (ще з 2014 року), права в суспільстві порушуються все більше і більше, що напряму впливає на політичну нестабільність, що є неприпустимим у суверенній, демократичній, правовій державі.

Розглядаючи питання про порушення прав в цивільному житті, то, напевно, найяскравішим прикладом є випадки, коли працівники територіального центру комплектування на вулицях насильно забирають цивільних чоловіків призовного віку і везуть до призначеного місця. Відповідно до визначених нормами права правил, працівники даної структури можуть це робити, але за умови, якщо є представники органу державної влади, які займаються охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями - поліція. На нашу думку, цей приклад висвітлює одне з найбільших порушень прав і свобод вільного громадянина суверенної держави і саме ці неправомірні дії є прямим порушенням 29 статті Конституції України в якій йдеться про те, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість[4]. Зрозуміло, що чоловіки мають обов'язок перед державою, зазначений у Конституції, який вони неухильно повинні виконувати і якщо вони цього не дотримуються, то вже порушують закон. Про цей обов'язок йдеться в 65 статті і в ній зазначено, що «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України»[4]. Проблемою в цих діях є те, що вони роблять це без поліції, тому що саме без цього органу, їхні дії вважаються незаконними. Працівники своїми вчинками не тільки порушують Конституцію України, що є основним законом, а і надають поганий приклад іншим громадянам держави, що в суспільстві може розвивати почуття недовіри до таких органів, а найголовніше до самої влади, яка дозволяє це робити. Ми переконані, що працівники даних та подібних структур мають бути гарним прикладом для інших та дотримуватися усіх наявних правил та процедур.

Щоб не стати жертвою такого свавілля громадяни, які потрапляють в такі ситуації, намагаються фіксувати діяння працівників на фото/відео, щоб потім ця інформація потрапила в ЗМІ і набуло розголосу серед громадян. Насправді, іноді схема з розповсюдженням цих фактів працює, але, як виявляється, не завжди. На жаль, через війну захист прав у середині країни відходить на другий план, що є проблемою.

Окрім захисту в середині країни, додатковий захист потерпілим громадянам від збройного конфлікту на міжнародному рівні гарантує міжнародне гуманітарне право, яке допомагає як цивільним так і тим хто брав участь в конфлікті [2, с. 442]. Це право діє і в мирний час, але традиційно застосовується під час збройних конфліктів. Крім цього, у світі існує чотири правозахисні інстанції до яких може звернутись громадянин

України – це комітет з прав людини; комітет проти катувань; європейський суд прав людини; комітет із свободи асоціацій Міжнародної Організації Праці [3]. Відповідно до статті 55 Конституції України, кожен після застосування національних засобів юридичного захисту може звертатися за захистом своїх прав та свобод до відповідних міжнародних установ, органів чи організацій, учасником яких є Україна [4].

Зрозуміло, що є такі права, які організації не в змозі виконати, наприклад як право на життя, але ж це найголовніше право, яке закріплене Конституцією України та міжнародними правовими документами. Ми повністю згодні з думкою дослідника питання права на життя в умовах війни Бунчук О., що «механізми захисту права на життя потребують вдосконалення» [1], тому що саме в час війни стало зрозуміло, що наявний механізм не є ефективним як у середині держави так і на міжнародному рівні. З цього питання проводилося та проводиться і надалі багато зустрічей, але деякі питання все одно залишаються відкритими.

Виходячи з усіх фактів та даних наведених вище, можна сказати, що система захисту прав і свобод людини існувала, існує і буде існувати до тих пір, доки існуватиме людство. Щодо дієвості механізму захисту прав та свобод, то сподіваємося, що в найближчий можливий час цьому питанню серйозно приділять увагу та вдосконалять цю систему, задля комфортного та мирного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Бунчук О. Право на життя в умовах війни?!. / блог Юридичного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича (04.05.2022р.) URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 1. – С. 442-444. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/Мануїлова%20Катерина%20Вікторівна.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

3. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини / Юридична консультація Толмачових. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/39-15-evropejska-konventsiya-pro-zakhist-prav-lyudini-i-osnovopolozhnikh-svobod/350-mizhnarodni-mekhanizmi-zakhistu-prav-lyudini> (дата звернення: 09.11.2023).

4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

Василенко Софія Миколаївна,
здобувач вищої освіти Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна

Науковий керівник: Менів Ярослава Олександрівна, старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук

ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

У юридичній науці ми часто стикаємося, з так званими багатозначними словами, які іменують «оціночними поняттями/категоріями» і активно їх застосовуємо. Так, зокрема К. Комісаров називав їх «ситуаційними термінами» чи «ситуаційними поняттями» [2, с.75], наголошуючи на тому, що їх зміст залежить від конкретного казусу – правової ситуації. Серед прикладів застосування оціночних понять такі як: «суспільний інтерес», «баланс інтересів», «малозначущість діяння», «суспільна шкода», «щире каяття», «належний рівень», «дієвий механізм» тощо. Зазначені категорії зазвичай не мають чіткого нормативного визначення, а їх тлумачення має відбуватися виходячи з практики застосування чи на власний розсуд особи, яка їх застосовує.

У писаних нормативно-правових актах України поняття принципу правової визначеності, так само як і визначення поняття «правова визначеність», відсутнє. Проте, Конституційний Суд України у своєму рішенні від 29 червня 2010 р. тлумачить поняття правової визначеності як такий принцип, «...у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями...» [6].

З даної тези, можемо зробити висновок, що вживання згаданих на початку оціночних понять значною мірою суперечить принципу правової визначеності (legal certainty) нормативних актів, який є одним з основних елементів справедливого судочинства та верховенства закону, перешкоджає чіткості, зрозумілості та однозначності правових норм. Правова визначеність є однією з умов ефективної дії принципу верховенства права, а забезпечення реалізації вимог цього принципу є передумовою не лише ефективної реалізації та захисту прав людини, а й чіткого функціонування елементів державного механізму.

Практичний досвід говорить про те, що з роками якість нормативної техніки погіршується, а випадки вживання багатозначних слів у нормах права стають все частішими.

Адже для створення якісних і зрозумілих нормативно-правових актів нормотворчим органам необхідно дотримуватися правил законодавчої техніки. Оскільки від якості формулювання правової норми, від якості всього законодавчого тексту, його відповідності основним критеріям щодо мови, термінології та стилю законодавчих актів залежить ефективність закону та інших нормативних актів [5, с. 31].

Водночас надзвичайно важливим є те, щоб ще до ухвалення приписів актів права було здійснено їх оцінювання на предмет можливості практичного виконання, а також щоб мала місце перевірка вже після їх ухвалення на предмет того, чи їх може бути застосовано у дієвий спосіб.

Як зазначено у спеціальному Дослідженні Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія; під назвою «Мірило правовладдя», Венеційська комісія виходить з того, що перешкоди для дієвого виконання приписів актів права можуть виникати не лише внаслідок незаконної чи недбалої дії з боку органів влади, але й через те, що якість законодавства унеможливує таке виконання. Крім того, в даному дослідженні також зазначається, що приписи акту права має бути сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю аби суб'єкти права мали змогу впорядкувати свою поведінку згідно з нормами [9].

Схожу правову позицію висловлює Конституційний Суд України, наголошуючи на тому, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема, їх передбачуваності та стабільності [7] «юридичної визначеності будь-якого нормативного акта неможливо досягти, якщо текст акта (його припису) є двозначним (багатозначним). Юридична визначеність – це передовсім недвозначність» [8]. В ідеалі, правові норми не повинні містити некоректного та неоднозначного використання термінів, оперувати термінами, що потребують додаткового визначення, або неприйнятними для нормативно-правових актів та ускладнюють його реалізацію.

Саме тому, питання юридико-технічної досконалості нормативно-правових актів і їх відповідності вимогам правової визначеності є актуальними питаннями, особливо в умовах проведення державно-правових реформ, що як правило, супроводжується значною активізацією процесу нормотворчості і має наслідком створення великого нового нормативно-правового масиву.

Як наслідок, в окремих випадках вживання багатозначних юридичних термінів та понять, які не мають чіткого нормативного закріплення, а також оціночних понять, зміст яких визначається не законом або нормативним актом, а правосвідомістю суб'єкта правозастосування є підставою для застосування органами судочинства судової дискреції [1].

Отже, обмеження певного права, навіть у разі, коли воно відбувається відповідно до національного законодавства, може бути визнано неправомірним, якщо визначені у законі підстави обмеження викладено

таким чином, що це позбавляє особу можливості прогнозувати свою поведінку та передбачати її наслідки [3, с. 398; 4, с. 45].

Таким чином, можемо сказати, що надмірне використання у юридичній термінології оціночних понять з огляду на їх багатозначність значно погіршує якість норм права, що потребують виконання. Вважаємо, що у нормативній техніці вживання багатозначних слів потребує чіткої правової визначеності або обмеження їх застосування.

Бібліографічні посилання:

1. Верховний Суд надав роз'яснення щодо змісту судової дискреції у кримінальному судочинстві URL: <https://court.gov.ua/archive/437962/>
2. Комиссаров К. И. Правоприменительная деятельность суда в гражданском процессе. Советское государство и право. 1971. № 3. С. 72–79.
3. Коруц У.З. Принцип правової визначеності як елемент права на справедливий судовий розгляд у контексті практики європейського суду з прав людини. У.З. Коруц. Часопис Київського університету права. - К., 2012. - № 3. - С. 395-399.
4. Право Європейського Союзу: навч. посіб. за ред. Р. А. Петрова. – К. Істина, 2011. – 376 с.
5. Риндюк В.І. Проблеми законодавчої техніки в Україні. Теорія та практика: монографія / відп. ред. О.І. Ющик. Київ : Юридична думка, 2012. 272 с.
6. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення 12.11.2023)
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України, від 20.12.2017 р. № 2-п/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text> (дата звернення 12.11.2023)
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України, від 14.07.2021 № 1-п/2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> (дата звернення 12.11.2023)
9. Ян Берназюк. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону. Судово-юридична газета. 2020. 21 жовтня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199>

Ведмеденко Аліна Сергіївна,

здобувач вищої освіти ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Науковий керівник: Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,
Доцент Державного податкового університету к.ю.н., доцент

РОЛЬ ДЕМОКРАТІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРУ І БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сучасний світ стикається з численними геополітичними конфліктами та кризами, тому питання ролі демократії у розв'язанні цих конфліктів стає

актуальним. Деякі дослідники аргументують, що демократичні режими мають більшу схильність до вирішення конфліктів мирними засобами. Загальна актуальність теми полягає в тому, що вона стосується ключових аспектів сучасного світу, включаючи політику, безпеку, права людини та міжнародні відносини. Дана тема залишається актуальною через ряд проблем та викликів, з якими стикається сучасне суспільство. Особливу увагу привертає проблема корупції та порушення прав людини, оскільки вони підривають довіру до демократичних інститутів держави. Тому, дослідження цієї теми може сприяти кращому розумінню взаємозв'язків між демократією і збереженням миру і безпеки в світі.

Українські науковці здійснюють важливі дослідження в даній сфері – В. Буткевич, І. Ленкавська, В. Гецько, О. Гудзь, А. Ткачук та ін. Ці науковці та багато інших українських дослідників внесли свій вклад у розуміння та вивчення тем, пов'язаних з демократією, верховенством права та міжнародною безпекою. Їх дослідження та аналізи сприяють розвитку знань у цих важливих сферах.

Слово демократія походить від грецького слова «демос», що означає «народ», і «кратос», тобто влада, тому демократія може розглядатися як «влада народу»: спосіб правління, який залежить від волі народу. Існує багато різних моделей демократичного уряду в усьому світі, тому іноді простіше зрозуміти, в чому полягає ідея демократії, ніж в чому її суть [1, с. 38].

Демократія, яка включає в себе верховенство права та захист прав людини, відіграє значущу роль у формуванні стабільності, миру та безпеки в сучасному світі. Саме через демократичні інституції та процеси багато країн досягають більш високого рівня миру і безпеки. Демократія сприяє забезпеченню рівних прав та свобод громадян, що може сприяти розв'язанню конфліктів мирними засобами. Також, демократичні країни зазвичай відкриті до співпраці та дипломатичного вирішення конфліктів.

З іншого боку, дослідження ролі демократії у міжнародних відносинах розкриває виклики та обмеження, з якими стикаються демократичні країни в процесі забезпечення своєї власної безпеки та участі в глобальних конфліктах.

Зв'язок між правами людини і демократією глибокий і рухається у зустрічних напрямках: кожен в деякій мірі залежить від іншого, і є неповним без іншого [2, с. 38-40]. Демократичні режими передбачають гарантії прав людини та громадянських свобод. Це включає в себе свободу слова, право на справедливий суд, свободу об'єднання та багато інших прав. Забезпечення цих прав створює стійкий фундамент для миру та стабільності.

Загальна ідея полягає в тому, що демократія і права людини взаємодіють, сприяючи створенню умов для миру, стабільності та безпеки, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях [3, с. 68]. Розуміння цієї взаємодії важливо для розвитку сучасного світу, зокрема для розгляду

інтернаціональних відносин та ролі демократії в підтримці прав людини та світового миру.

Також варто звернути увагу на те, що міжнародні організації грають важливу роль у підтримці демократії та забезпеченні миру та безпеки в сучасному світі. Багато міжнародних організацій, таких як ООН та Рада Європи, зосереджені на захисті прав людини. Вони встановлюють стандарти та конвенції, що гарантують права громадян та стимулюють демократичні реформи в країнах-членах. Крім того, Міжнародні організації надають платформу для дипломатичних переговорів та консультацій між країнами, що сприяє мирному вирішенню конфліктів і виробленню демократичних рішень.

Сучасний світ стикається з рядом викликів для демократії, які впливають на забезпечення миру та безпеки. До них входять такі, як зростання антидемократичних тенденцій, втручання виборчих процесів, корупція та недотримання прав людини, цифрова безпека та кіберзагрози та інші глобальні виклики. На мою думку, для збереження демократії та забезпечення миру та безпеки необхідно вирішувати ці виклики шляхом зміцнення демократичних інститутів, захисту прав людини та зміцнення міжнародної співпраці. Дослідження цих викликів та розробка ефективних стратегій відповіді на них є важливим завданням для сучасних суспільств та політичних лідерів [4, с. 86].

Можна узагальнити, що демократія і права людини відіграють важливу роль в збереженні стабільності, миру та безпеки на національному та міжнародному рівнях. Демократія, яка включає в себе верховенство права та захист прав людини, має ключове значення для стабільності та збереження миру в суспільствах і міжнародних відносинах.

Демократичні системи надають можливість громадянам виразити свої погляди, брати участь у виборах та впливати на політичні рішення. Це сприяє розв'язанню конфліктів мирними засобами, захисту прав людини та правопорядку. Крім того, демократія сприяє міжнародній співпраці, дипломатії та міжнародному обміну, що сприяє міжнародній стабільності.

Проте сучасний світ також стикається з викликами для демократії, включаючи корупцію та порушення прав людини. Вирішення проблеми корупції та порушень прав людини є критично важливим завданням для збереження демократії та створення справедливих та стабільних суспільств. Я вважаю, що для збереження демократії та забезпечення миру уряди можуть удосконалювати свої законодавчі рамки для боротьби з корупцією та забезпечення прав людини. Це може включати в себе прийняття суворих антикорупційних законів і створення незалежних органів для їх виконання. Крім того, для боротьби з цією проблемою, на мою думку, необхідно забезпечити свободу громадянського суспільства, так як громадянські організації та активісти грають важливу роль у виявленні порушень та вимаганні відповідальності влади.

Важливо розуміти, що демократія і права людини взаємопов'язані і сприяють один одному. Забезпечення прав людини, захист громадянських свобод та свободи слова є важливими складовими демократичних суспільств. Дослідження ролі демократії у забезпеченні миру та безпеки важливе для розуміння сучасних викликів та розробки стратегій для створення стабільних та безпечних суспільств.

Бібліографічні посилання:

1. Мустафін О. Влада майдану. Хто і навіщо винайшов демократію./ Мустафін О. –Київ: Юстініан, 2016. – 110 с.
2. Надолішній П. Демократичне врядування: питання теорії, методології і практики. / Надолішній П. // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки «Державне управління» в Україні: від теорії до практики: зб. матеріалів симп. за міжнар. участю. – К.: Вид.-во НАДУ, 2017. – С. 38-40.
3. Мамонов О. А. Міжнародні стандарти в галузі прав людини та українське законодавство/ О. А. Мамонов, М. В. Ганжа.– Київ: Право, 2018. – 380 с.
4. Стойко О.М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах / Стойко О.М. – Монографія. – Київ: Логос. – 2016. – 416 с.

Вишня Анна Ігорівна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Дараганова Ніна Володимирівна**, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права, д. ю. н., доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК НА РОБОТІ

Стаття 24 Конституції України закріплює, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям[1]. Загалом закріплено, що жінки та чоловіки є рівними також в Кодексі законів про працю, Законі «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та Законі «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Разом з цим передбачено додаткові гарантії, що пов'язано з тим, що жіноче здоров'я, а саме репродуктивне є важливим для генофонду нації. У Кодексі законів про працю присвячено окремий розділ праці жінок, положення зазначені в цьому розділі також повторюються в Законі «Про охорону праці». Загалом для жінок передбачені наступні гарантії:

- забороняється праця на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт;
- забороняється залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми;
- залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей економіки України, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід.

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». У період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах [3]. Тобто, в даному випадку законодавець дозволив працю жінок лише після надання їхньої згоди. При цьому обмеживши, що вагітні жінки і жінки, які мають дитину до одного року до таких робіт не залучаються навіть за їх згодою. Звичайно зрозуміло, що законодавець ввів дану норму для акумуляції робочої сили в сьогоденних умовах.

Необхідно також говорити і про захист прав вагітних жінок, яким надається відпустка до пологів та після. Також передбачена заборона вагітних та жінок, що мають дітей віком до трьох років до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні і направлення їх у відрядження, можливість переведення вагітних, жінок, які мають дитину до трьох років на легшу роботу із збереженням середнього заробітку за попередньою роботою.

У 2017 році відбулося аналітичне дослідження «Гендерна дискримінація у доступі до праці й послуг: оцінка стану впровадження Україною антидискримінаційних Директив Ради ЄС». На той момент ситуація складалася таким чином, що національне законодавство не в повній мірі відповідало і потребувало вдосконалення. Після 2017 року було внесено ряд змін, які удосконали норми, що стосуються вирішення питання гендерної дискримінації. Тому варто говорити, що сучасний стан законодавства в питаннях гендерної рівності відповідає вимогам ЄС.

Загалом варто погодитися з твердженням Солодовникової А. Д. та Ганджою В. І., які приходять до висновку, що в Україні існує дуже багато гарантій для жінок у трудовому законодавстві. Українське законодавство в цьому питанні відповідає вимогам міжнародних документів. Але на практиці можна зіштовхнутись із деякими порушеннями прав жінок [4, с. 270] . Усе це обумовлено тим, що роботодавці зацікавлені в збільшенні потужності праці. Для них краще, щоб на певній посаді працював чоловік, аніж жінка, яка може завагітніти і піти у декретну відпустку, а потім по догляду за дитиною. Звичайно законодавством передбачена можливість відпустки по догляду за дитиною і для чоловіків, але враховуючи

патріархальний лад суспільства, а також те, що багато чоловіків на даний момент мобілізовані такі випадки надзвичайно рідкі.

Доцільно розділити думку інспекції праці, яка акцентує увагу на тому, що щоб унеможливити подальші випадки порушення права на гендерну рівність у трудових правовідносинах, слід впливати на суспільство та боротися з наявними стереотипами не лише прийняттям відповідних актів трудового законодавства, а й проведенням роз'яснювальної роботи щодо їх правильного тлумачення та застосування серед роботодавців та працівників – жінок а чоловіків [5].

Таким чином, законодавством України регламентовано широкий спектр норм, які захищають трудові права жінок. Проблеми із захистом прав виникають саме на практиці і потребують вирішення, шляхом формування свідомості громадянського суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.10.2023)
2. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n960> (дата звернення 03.10.2023)
3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#n29>
4. Солодовникова А.Д., Ганджа В.І. Захист трудових прав жінок в Україні та інших країнах. Порівняльно-аналітичне право. № 1 2020. С. 267- 270.
5. Інспекція праці інформує: Рівний правовий статус жінок і чоловіків у трудових відносинах [Електронний ресурс]. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/inspektsiia-pratsi-informuie-rivnyu-pravovyy-status-zhinok-i-cholovikiv-u-trudovykh-vidnosynakh/>

Візер Анастасія Євгеніївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна, доцентка кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцентка

ДИСКРИМІНАЦІЯ НА ГРУНТІ СТАТІ, РАСОВОЇ ТА ЕТНІЧНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ І ВАЖЛИВІСТЬ БОРОТЬБИ З НЕЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейський Союз це міжнародна організація, яка заснована на загальних цінностях держав-членів, якими, зокрема, є повага людської гідності, рівності, недискримінації[1]. Побудова справедливого та рівноправного суспільства, де кожна особа має право вільно розкривати свій потенціал, не піддаючись дискримінації – один і ключових завдань Європейського Союзу.

Дискримінація – це одна із найпоширеніших форм порушення прав людини, нерівне ставлення порівняно із іншими до людини через її особливості, певні ознаки, такі як вік, стать, релігійні переконання, етнічна та расова приналежність.

Антидискримінаційна політика Європейського Союзу є ключовою та функціональною в його розвитку. Всі держави-члени Європейського Союзу повинні поважати та застосовувати закони/нормативно-правові акти, видані ним, забезпечувати їх реалізацію та дотримання всіма суб'єктами.

Розглядаючи закони про рівність та протистояння дискримінації, варто виділити ключові із них:

- Договір про функціонування Європейського Союзу. Ст. 10 ДФЄС зазначено, що дії Союзу спрямовані на боротьбу проти дискримінації на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, недієздатності, віку або сексуальної орієнтації. Заборона дискримінації знайшла також своє відображення в ст. 18 ДФЄС. Компетенція інституцій Європейського Союзу, щодо вжиття заходів в межах боротьби з дискримінацією, відображено в ст. 19 ДФЄС[1].

- Хартія основних прав Європейського Союзу, яка має вагомий значення для Європейського Союзу, адже вона закріплює основні права та обов'язки громадян ЄС, що повинні дотримуватися як інституції, так громадяни. Хартія функціонує в шести розділах: гідність, свобода, рівність, солідарність, права людини, справедливість. Розділ III «Рівність» закріплює основні засади рівності перед законом і заборону будь-якої форми дискримінації. Заборонена будь-якої дискримінації за будь-якою ознакою, а також і заборона за ознакою громадянства закріплено в ст. 21 Хартії[1].

- Директива №2000/43/ЄС, яка закріплює реалізацію принцип рівноправності осіб, незалежно від расової або етнічної приналежності. У Директиві зазначено визначення прямої та непрямой дискримінації та переслідування – стаття 2. Стаття 8 Директиви містить положення про «тягар доведення», за яким держави – члени вживають заходів для забезпечення того, щоб коли особи, які вважають себе скривдженими в силу дискримінації встановили в суді чи іншому компетентному органі факти, з яких можна припустити, що мала місце пряма чи непряма дискримінація, а відповідач відповідно повинен довести, що не було порушення принципу рівного ставлення. Крім цього, в Директиві містяться положення про позитивні дії для забезпечення повної рівності, право на подачу скарги у разі дискримінації[4].

- Директива №2006/54/ЄС про реалізацію принципу рівноправного поводження щодо чоловіків і жінок у питаннях доступу до робочих місць, професійної освіти та просування, а також робочих умов. Ключовим аспектом є рівний доступ до роботи чоловіків та жінок, закріплена заборона будь-якого виду дискримінація, рівноправне ставлення до чоловіків та жінок, рівноцінна оплата однакової праці[6]. Антидискримінаційна політики у сфері працевлаштування та умов праці є досить важливою, в силу

нерівного ставлення до працівників, необґрунтованого звільнення до осіб різної статті. Проте, наявність Директиви дає змогу висвітлити аспекти проблем та напрямок їх вирішення.

Аналіз існуючих нормативно-правових актів Європейського Союзу, пов'язані із антидискримінаційною політикою, дає змогу висвітлити чіткі принципи рівності, заборону будь-якої форми дискримінації та встановлення механізму захисту осіб, які вважають себе скривдженими в силу дискримінації. Зазначені нормативно-правові акти враховують важливі аспекти такі як стать, релігія, расова та етнічна приналежність. Слід зазначити, що ці акти не лише визначають правові стандарти, але й сприяють соціальним змінам та свідомому підходу до питань рівноправ'я в будь-якому його аспекті.

На сьогоднішній день боротьба з дискримінацією в Європейському Союзі залишається актуальним і важливим аспектом розвитку і функціонування. Європейський Союз вживає різноманітні заходи та розробляє нормативні – правові акти для забезпечення рівності та уникнення будь-яких форм дискримінації.

Одним із важливих кроків до боротьби з дискримінацією є Стратегія гендерної рівності. В 2020 році Європейська комісія затвердила Стратегію гендерної рівності 2020-2025 рр. – стратегія виступає документом, яким керується Європейський Союз при формуванні гендерної політики. Ключовою метою Стратегії є подолання нерівності, сприяння справедливості та створення рівних можливостей незалежно від статті[3].

Покращення забезпечення рівності жінок та чоловіків, а також запобігання проявів будь-яких форм дискримінації на гендерній основі стало приєднання Європейського Союзу до Стамбульської конвенції. Як зазначається в повідомленні Ради ЄС: «Сьогоднішнє рішення про вступ до ЄС демонструє нашу відданість активізації дій проти гендерно зумовленого насильства та на підтримку його жертв» [2]. Приєднання до Стамбульської конвенції стало важливим кроком для Європейського Союзу у забезпеченні рівності прав, недопущення дискримінації.

Боротьба Європейського Союзу з дискримінацією є одним із найважливіших завдань. Фундаментально антидискримінаційні положення містяться в Хартії основоположних ЄС, Договорі про функціонування Європейського Союзу та Директивах, що закріплюють заборону дискримінації в будь-яких її проявах. Європейський Союз активно працює на впровадженні стандартів рівності у всіх сферах життя свої громадян, про що свідчить діяльність інституцій Європейського Союзу. Підсумовуючи вище викладене, можна говорити про, те що Європейський Союз має високий ступінь відданості, забезпечення принципів рівності, справедливості та захисту прав людини в європейському суспільстві.

Бібліографічні посилання:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями : Договір Європ.

Союзу від 07.02.1992 р. : станом на 25 берез. 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 14.11.2023).

2. Combatting violence against women: Council adopts decision about EU's accession to Istanbul Convention. Council of the EU. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/01/combating-violence-against-women-council-adopts-decision-about-eu-s-accession-to-istanbul-convention> (date of access: 14.11.2023).

3. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152> (date of access: 14.11.2023).

4. Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32000L0043> (date of access: 14.11.2023).

5. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0054> (date of access: 14.11.2023).

Войтович Анна-Марія Ігорівна,

здобувач вищої освіти юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Рибалко Гліб Сергійович, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

ОБРАЗА ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Більше року триває повномасштабне вторгнення з боку російської федерації. Цей напад став кульмінацією загарбницької війни, яку росія розпочала проти України ще 9 років тому з окупації Криму у 2014 році. День 24 лютого 2022 р. став переломним моментом для всього українського народу. Російський напад на Україну набув повномасштабного вигляду. Знехтувавши нормами міжнародного права, держава агресор вторглася на територію суверенної держави – України.

Цілком очевидно, що за таких обставин в Україні було введено воєнний стан – Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [1].

Розпочата росією війна проти України вплинула на всі сфери політичної, економічної та соціальної життєдіяльності суспільства. Не стала винятком і кримінально-правова політика, у якій відбулися зміни щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями, які вчиняються в умовах воєнного стану або за наявності останніх набувають особливої суспільної небезпечності.

Згідно з цим, перебуваючи в умовах воєнного стану Верховна Рада України звернула увагу на необхідність криміналізації посягань на честь і гідність військовослужбовців та 03 березня 2022 р. доповнила КК України статтею 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» [2], якою передбачила кримінальну відповідальність, зокрема, за образу честі і гідності військовослужбовця, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації.

Відповідно до Конституції України найвищою соціальною цінністю в Україні визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст. 3) усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (стаття 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68) [3]. Закріплені норми в Основному Законі покладають першочерговий обов'язок держави забезпечувати охорону та захист людської гідності.

Питання в тому, що у нас зараз в Україні найбільш фаховою корпорацією – це якраз є військовослужбовці. Бо нема у нас мільйона інженерів, мільйона адвокатів, прокурорів чи пожежників – зауважив історик, офіцер ЗСУ Олександр Алфьоров.

На сьогодні в Україні питання "образи честі і гідності військовослужбовця" постає досить актуальним. Ще до початку повномасштабного вторгнення ця тема піднімала гостру дискусію у суспільстві. Чимало випадків щодо образи військовослужбовця лунають серед звичайних громадян, це виявляється навіть у буквральній поведінці неповаги, з боку органів державної влади у недотриманні своїх даних «обіцянок» та й не менш це питання піднімається серед військового командування.

Що стосується складу військовослужбовців, які підпадають під правову охорону ст. 435-1 КК України, то відповідно до ч. 9 ст. 1 ЗУ «Про військовий обов'язок та військову службу», військовослужбовці – особи, які проходять військову службу [4].

Для військовослужбовця честь та гідність має особливе значення. Це пояснюється тим, що він є захисником Батьківщини. Здійснення військової служби – це не будь-які покладені завдання та функції на певну особу з боку держави, а саме «оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості» (ст. 17 Конституції України, ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [3; 4].

Образа військовослужбовця – це насправді комплексне поняття, що містить у своєму розумінні багато дефініцій. Дане твердження, ми можемо розглядати як інформаційну або фізичну дію, що полягає у применшенні або запереченні позитивних якостей особи з точки зору суспільства (приниження честі) та її самооцінки (приниження гідності).

Визначальними документами нормативно-правового закріплення у праві на честь і гідність є міжнародні акти, ратифіковані Україною. Міжнародні та національні нормативно-правові гарантії права на честь та гідність поширюються на всіх фізичних осіб, зокрема й військовослужбовців.

Слід відмітити, що міжнародне законодавство та практика його застосування зайняла позицію щодо запровадження єдиної категорії «гідність», оскільки поняття «гідність» і «честь» тісно пов'язані між собою та не існують окремо.

Досвід війни показує, що держава агресор порушує усі міжнародні договори, тим самим принижує честь і гідність військовослужбовців внаслідок застосування до них катування, тортур, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; окрім цього, залякування, примушення до певних дій, дискримінації будь-якого виду тощо.

На підставі аналізу даного питання, найбільша загроза виникає у випадках, коли офіцери відмовляються виконувати свої функціональні обов'язки та делегують їх підлеглим, наприклад, сержантам. Оскільки ці військовослужбовці мають той самий вік, що й ті, кого їм слід виховувати, і, не маючи достатнього офіцерського авторитету та досвіду, вони часто зловживають своєю владою. Використовуючи цю владу надто широко та не розуміючи її обмежень, вони порушують встановлені межі. Це відбувається з метою приниження, щоб утвердити власний авторитет у військовому колективі.

Дана ситуація є одним із прикладом кримінального правопорушення за вчинення якого до військовослужбовців застосовується покарання у вигляді арешту.

Згідно статистичних відомостей у 2018 р. у Збройних Силах України зафіксовано 26 випадків порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності взаємовідносин підлеглості. За таке порушення статутних правил встановлено кримінальну відповідальність (ст. 406 КК України) [2]

Отже, на підставі проведеного дослідження з питання «Образи честі і гідності військовослужбовця», можемо зробити певні висновки. З початком повномасштабного вторгнення законодавець зрозумів, що потрібно піднімати статус військовослужбовця. На сьогодні, військовослужбовці є найбільшою цінністю у нашій державі, адже вони стають на захист своєї Батьківщини, ставлячи під загрозу своє життя по відсічі ворога з нашої землі. Право військовослужбовців на честь та гідність може порушуватися

різними особами та за різних обставин. Притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють образу честі та гідності у сторону військових є важливою підставою у дотриманні законності та справедливого правосуддя. Військовослужбовець має право на захист свого права на честь та гідність від протиправних посягань інших осіб.

Бібліографічні посилання:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р., № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3035>
3. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
4. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII (Редакція від 23 червня 2018). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 385. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.

Воронін Артем Сергійович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Бабанін Сергій Володимирович,

доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІКУ
НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА
ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

На сьогоднішній день, одним із головних державних нормативно-правових актів України, згідно з яким визначається правомірність вчинених особою дій, ступінь винності, міра покарання є Кримінальний кодекс України (далі – КК України). Особа, що вчинила кримінальне правопорушення, зобов'язана нести за це кримінальну відповідальність, що передбачає визначене у формі кримінального покарання. Санкціями правових норм КК України передбачені певні заходи примусу, що застосовуються до правопорушника і за обвинувальним вироком суду і здійснюються виконавчими органами влади [1].

Згідно із ч. 1 ст. 22 КК України, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким виповнилося 16 років, за умови, що віку вони досягли до скоєння кримінального правопорушення. Окрім цього, ч. 2 ст. 22 КК України зазначено, що особи у віці від 14 до 16 років можуть нести кримінальну відповідальність в окремих, визначених законом, випадках. Список таких кримінальних правопорушень, зазначений тією ж статтею, є

вичерпним і не підлягає розширенню. Серед них, зокрема: умисне убивство (ст. 115- 117 КК України), умисне тяжке тілесне ушкодження (ч. 3, ст. 121, ст. 345, 350, 377, 398 КК України), згвалтування (ст. 152 КК України), крадіжка (ч. 1 ст. 185, ст. 262, 308 КК України), грабіж (ст. 186, 262, 308 КК України), розбій (ч. 3, ст. 187, ст. 262, 308 КК України) та інші. Ці кримінальні правопорушення є умисними, у більшості випадків – насильницькими і майновими [1].

Зниження віку кримінальної відповідальності законодавець обумовив перш за все тим, що особа уже в 14-річному віці усвідомлює суспільну небезпечність і протиправність, які вказані в ч. 2 ст. 22 КК України. Крім того, серед підлітків ці кримінальні правопорушення є досить поширені, і більшість з них тяжкі, представляють підвищену суспільну небезпечність. Особи у віці від 11 до 14 років не можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення, оскільки не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Проте, ч. 2 ст. 97 КК визначає, що до цих осіб все ж таки можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру [1].

Вивчаючи джерела, у кожній країні в різні часи вік кримінальної відповідальності встановлювався по-різному. Найменші вікові межі встановлені у деяких східних державах у віці 7 років, наприклад, у Єгипті, Іраку, Ємену, Лівані тощо. Мінімальний вік кримінальної відповідальності у 13 років встановлений законодавством Франції, Узбекистану, у кодексі штатів США, у 14 років - у Болгарії, Норвегії, Німеччині, Японії, більшості країн СНД, у 15 років - у Данії, Швейцарії, Фінляндії тощо. Проте необхідно зауважити, що поняття «мінімальний вік кримінальної відповідальності» та «загальний вік» не є тотожним та мають суттєві відмінності. Зокрема, загальний вік є вищим за мінімальний і в більшості випадків збігається з віком повноліття в державі. У переважній частині європейських країн загальний вік кримінальної відповідальності становить 16 років [2].

Вік настання кримінальної відповідальності по-різному визначається законодавчими актами окремих держав. Для розгляду візьмемо декілька європейських держав. Мінімальний вік настання кримінальної відповідальності у Бельгії складає 18 років. В КК Польщі закріплено, що кримінальна відповідальність настає з 17 років, а мінімальний вік дорівнює 13 рокам. Законодавство Іспанії встановило вік кримінальної відповідальності від 14 до 16 років. За КК Швеції, Чехії та Фінляндії особи несуть кримінальну відповідальність після виповнення 15 років, а в Норвегії цей вік становить 10-15 років. Німеччина та Італія встановлюють мінімальний вік суб'єкта кримінальної відповідальності у 14 років. У Греції та Нідерландах – 12 років. В КК Великої Британії закріплено, що особа, яка досягла 10 років, може нести кримінальну відповідальність [3].

Отже, вік настання кримінальної відповідальності в різних державах Європи коливається від 10 до 18 років. Такі відмінності пов'язані з історичними передумовами формування кримінального права в кожній із держав, правовими традиціями та юридичними концепціями, а також рівнем

розвитку громадянського суспільства. Не можна однозначно стверджувати, що мінімальні вікові межі притягнення до кримінальної відповідальності є абсолютно загально визначеними. В період розробки та обговорення прийняття проектів кримінальних кодексів більшості держав були пропозиції як про їх підвищення, так і зниження, що свідчить про відсутність єдиного підходу до цього питання.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341 - III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n100>.

2. Гончарук О. Вік кримінальної відповідальності як складова ознака суб'єкту злочину: його закріплення в кримінальному праві зарубіжних держав. URL: <http://www.jurnalujuridic.in.ua/archive/2014/5/28.pdf>.

3. Аніщук В.В. Вік кримінальної відповідальності: порівняльно-правовий аналіз. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/45.pdf.

Гайчук Анастасія Сергіївна,

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Чорноус Оксана В'ячеславівна**, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, к.філол.н., доцент

ВВІЧЛИВІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Питання ввічливості сучасного фахівця належить до тих, що не втрачають своєї актуальності впродовж тривалого часу. У повсякденному житті ввічливість найчастіше розуміють як дотримання правил етикету, уважність і люб'язність у ставленні до інших людей. Не винятком є також сфера професійних відносин: у діловій комунікації ввічливість зазвичай трактують як уміння тактовно й шанобливо спілкуватися з людьми, готовність поступатися й дослухатися до протилежних думок. Це соціокультурний та мовний феномен, що функціонує як спосіб пом'якшення та нейтралізації конфлікту й комунікативних непорозумінь [3, с. 86], налагодження взаємин між людьми й створення приємної та дружньої атмосфери в спілкуванні. Ввічливість важлива в різних сферах професійного життя, зокрема в робочому середовищі, спілкуванні з громадськістю, медіа тощо.

Ввічливість є важливою частиною професійного етикету поліцейських. Комунікація поліції відрізняється від публічної комунікації низкою важливих аспектів, що впливають з її професійного статусу та обов'язків. З-поміж основних відмінностей можна назвати повноваження та

статус, спеціалізовану мову та процедури, реагування на надзвичайні ситуації, об'єктивність, а також спілкування в межах правил та законів (наприклад, вимога конфіденційності). Означені фактори впливають на динаміку комунікації, її специфіку.

Комунікуючи з громадянами, останні очікують від поліцейського на ввічливу та тактовну манеру спілкування, зокрема шанобливе звертання на «Ви» попри вік, статеву належність, етнічне походження чи соціальне становище співрозмовника тощо, відсутність слів та дій, що можуть образити честь і гідність, переконливу форму висунення вимог та зауважень, максимальну стриманість та поміркованість в різних ситуаціях [1, с. 14]. У роботі з громадянами поліцейським варто оминати будь-які висловлювання, що можуть бути сприйняті не лише як дискримінаційні, а й погрозливі та образливі, а також незаконно або безпідставно звинувачувати, вдаватися до суперечок, дискусій або демонструвати поведінку, що заважатиме ефективному спілкуванню чи провокуватиме протиправні дії. Це однозначно сприятиме підвищенню довіри громадськості до представників правоохоронних органів.

З іншого боку, поліцейські, які «дотримуються належного стилю поведінки з громадянами, уникають багатьох вербальних і фізичних небезпек» [2, с. 242]. Під час виконання професійних обов'язків ввічливість може убезпечити поліцейського, спрацювати на його користь у разі конфлікту, і особливо тоді, коли існують потенційно вибухові обставини: вони зберігають самоконтроль і маскують свій стан готовності та тактичної переваги. Дотримання ввічливості може послугувати додатковим аргументом на захист поліцейського від скарг громадян у разі відеофіксації, аудіозапису їхньої комунікації, слугує підтвердженням позитивної репутації.

Отже, як висновок можна зазначити, що використання ввічливості поліцейськими у їхній професії має кілька обґрунтувань і цілей, а саме: підвищення довіри громадськості, збереження спокою і порядку, покращення співпраці з громадою. Дотримання ввічливості в професії поліцейського допомагає в управлінні конфліктами.

Бібліографічні посилання:

1. Левченко К. Довідник поліцейського. Харків: «Фоліо», 2018. 352 с.
2. Пряхіна Н. О., Когут Я. М., Жидецький Ю. Ц. Професійно важливі якості сучасного поліцейського. 2022. Вип. 39. С. 239–243.
3. Серебрякова В. В. Ввічливість як соціокультурний і мовний феномен. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». 2019. № 39. Т. 2. С. 86–89.

Гамера Олег Андрійович,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
заступник директора ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету к.ю.н., доцент

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану, де загроза порушення громадського порядку та безпеки держави є актуальною реальністю, важливо розглядати аспекти правопорядку, зокрема питання відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Військові конфлікти ставлять перед правоохоронними органами та судовою системою низку викликів, що вимагають особливої уваги та ефективних стратегій для забезпечення справедливості. Тому є важливим розглянути аспекти відновлення доказів та інших матеріалів кримінального провадження у контексті воєнного стану, де вимоги до правопорядку набувають особливого значення та потребують нових підходів для забезпечення ефективної правосудної діяльності.

Відповідно до частини 1 статті 317 Кримінального процесуального кодексу України, під матеріалами кримінального провадження розуміються документи та інші матеріали, які надаються суду учасниками судового провадження, судові рішення та інші документи та матеріали, що мають значення для даного кримінального провадження. Ці матеріали приєднуються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності [1].

У юридичній літературі розрізняють причини втрати матеріалів кримінального провадження на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні причини не залежать від волі особи і включають такі події, як стихійні лиха, пожежа, повінь, війна і т.д. Суб'єктивні причини пов'язані з діями або бездіяльністю конкретної особи, такі як викрадення заінтересованими особами, умисне пошкодження, умисне знищення, халатність або безвідповідальність уповноважених співробітників і т.д. [2, с. 824].

Тільки у квітні 2022 року до Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) було внесено доповнення у вигляді статті 615-1, яка регулює порядок відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану [1]. Процес відновлення матеріалів відбувається у межах реальних правовідносин, коли право одного суб'єкта процесу відповідає обов'язку іншого. У випадку конфлікту позицій суб'єктів процесу під час досудового та подальшого "відновного" розслідування

перевага, повинна бути віддана останньому волевиявленню. Не слід вважати, що це виключає можливість підтвердження первинних дій та свідчень учасників процесу у попередньому вигляді. Це можливо, проте лише шляхом об'єктивних свідчень, таких як раніше складені копії протоколів чи клопотань, а не за допомогою примусового впливу, який суперечить їхньому останньому волевиявленню. Отже, повне копіювання раніше проведеного досудового розслідування з метою відновлення матеріалів кримінального провадження, яке має переважно технічний характер, порушує встановлений порядок кримінального судочинства.

До констатації неможливості звести процедуру відновлення втраченого кримінального провадження виключно до шаблонного відтворення текстів документів, що знаходилися в ньому, наводить також аналіз ст. 5 КПК, що регулює дію Кодексу в часі. Відповідно до цієї норми, під час проведення кримінального провадження процесуальні дії виконуються та процесуальні рішення приймаються згідно з чинним законодавством на момент початку виконання таких дій чи прийняття рішень. Допустимість доказів також визначається положеннями КПК, чинними на момент їх отримання [1]. Це законодавче формулювання зобов'язує органи досудового розслідування, прокуратури і суду розглядати, з одного боку, нові правові умови за застосуванням лише нових нормативних правил, а з іншого боку, враховувати, що дії, здійснені до зміни закону, та отримані на їх основі докази зберігають юридичну силу.

У контексті воєнного стану важливо розглядати аспекти відновлення доказів та інших матеріалів кримінального провадження з особливою увагою до специфіки ситуації. По-перше, необхідно враховувати особливості збору та зберігання доказів у воєнних умовах, де існують ризики їх втрати чи пошкодження. Застосування сучасних технологій, таких як камери спостереження, дрони чи супутникові знімки, може сприяти ефективнішому збору об'єктивних та достовірних даних.

По-друге, важливо розглядати аспекти безпеки та конфіденційності під час відновлення доказів. В умовах воєнного стану може існувати загроза для осіб, які займаються збором інформації або її аналізом. Захист осіб, які співпрацюють у процесі відновлення доказів, та забезпечення конфіденційності є ключовими завданнями.

По-третє, необхідно враховувати міжнародний аспект кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. Співпраця з міжнародними організаціями та партнерами може допомогти в обміні інформацією та координації дій для ефективного ведення розслідувань. Загалом, в умовах воєнного стану відновлення доказів вимагає комплексного підходу, що охоплює технологічні та міжнародні аспекти з метою забезпечення справедливості та притягнення винних до відповідальності [3, с. 69-74].

Отже, в умовах воєнного стану відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження стає надзвичайно важливим етапом для забезпечення правосуддя та встановлення відповідальності за злочини.

Систематизація та збереження доказів, співпраця між правоохоронними органами та міжнародними партнерами, а також використання сучасних технологій стають ключовими аспектами у забезпеченні ефективності цього процесу. Правильне вирішення завдань сприяє відновленню справедливості та відновленню правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, редакція від 24.08.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Пр. 2013. 824 с.
3. Омельчук Л. В., Ковальчук М. О. Міжнародний досвід відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Соціологія права. 2018. № 3- 4 (24-25). 69-74 с.

Ганжа Владислав Вікторович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна, завідувач кафедри права та методики викладання правознавства СумДПУ імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ:
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ**

Роль освіти в житті суспільства є визначальною, а забезпечення прав людини в галузі освіти є ключовим завданням державного управління. У сучасному світі політичні та інституційні процеси грають критичну роль у створенні умов для реалізації прав людини в освітній сфері.

Освіта є не лише трансляцією знань, але й формуванням особистісних цінностей та розвитком критичного мислення. Забезпечення прав людини в освіті передбачає створення середовища, де кожен індивід може вільно розвивати свій потенціал, незалежно від статусу, релігії чи етнічної приналежності.

Сучасні політичні реформи та стратегії повинні визначати мету освітньої системи – надання можливостей для розвитку кожної людини. Забезпечення адекватного фінансування, розробка прогресивних освітніх програм та залучення громадян до процесів прийняття рішень визначають реальний вплив політики на реалізацію прав у сфері освіти.

Ефективність державного управління в освіті залежить від якості освітніх інституцій. Транспарентність, відкритість та прозорі механізми

взаємодії між управлінськими органами та освітніми інститутами є важливими для забезпечення рівних можливостей у доступі до освіти. Транспарентність означає, що процеси прийняття рішень та діяльність управлінських органів є чіткими та доступними для громадськості. Відкритість передбачає можливість взаємодії та обміну інформацією між різними сторонами, що дозволяє створити сприятливі умови для обговорення та врахування різноманітних поглядів та потреб. Прозорі механізми взаємодії служать основою для створення рівних можливостей у сфері освіти, адже вони сприяють усуненню обмежень та нерівностей у доступі до освітніх ресурсів та можливостей для всіх членів суспільства [1; с.14].

Залучення громадян до процесів прийняття рішень у сфері освіти є необхідністю для забезпечення плюралізму і врахування потреб різних соціальних груп. Громадянське суспільство, виступаючи як активний учасник у формуванні освітньої політики та внесенні свого вкладу в розвиток системи освіти, відіграє ключову роль у створенні більш демократичної, рівної та відповідальної освітньої системи. Воно об'єднує різноманітні групи та ініціативи, які представляють різні сегменти суспільства, що забезпечує врахування різноманітних поглядів, потреб та досвіду при формуванні освітньої політики.

Активна участь громадян у процесі формування освітньої політики дозволяє встановлювати ефективний контроль за діяльністю управлінських структур, а це сприяє уникненню корупції, неефективних рішень та забезпечує відкритість управління освітою [2].

Крім цього, громадянське суспільство активно виступає за забезпечення рівних можливостей у сфері освіти. Воно відстоює інтереси тих, хто може бути відчужений чи дискримінований в освітніх процесах, сприяючи створенню більш інклюзивної системи.

Активна участь у формуванні освітньої політики допомагає розвивати громадянську відповідальність та свідомість. Громадяни, беручи участь в прийнятті рішень щодо освіти, відчувають себе більш відповідальними за результати цих рішень.

Громадянське суспільство може внести свій вклад у створення інноваційних підходів до освіти, оскільки його ініціативи та досвід можуть стати важливим джерелом ідей для модернізації і покращення системи освіти.

Таким чином, сучасні політичні та інституційні процеси визначають умови для реалізації прав людини в галузі освіти. Забезпечення доступності, рівних можливостей та вільного розвитку особистості в освітньому середовищі є завданням, до вирішення якого варто прагнути через вдосконалення політичних стратегій та інституційних рамок, а також активну участь громадян у процесах формування освітньої політики.

Бібліографічні посилання:

1. Пазюк А.С. Механізми забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/13265/1/Pazyuk_AS_KR_281_2022.pdf
2. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. N 710-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR180710>

Герасюта Кристина Артемівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н, доцент

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА КОЛЬОРОМ ШКІРИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Дискримінація за кольором шкіри є однією з найсерйозніших проблем сучасного суспільства. Ця форма дискримінації ґрунтується на расових стереотипах та призводить до нерівних можливостей та обмежень для людей з різними расовими чи етнічними характеристиками. У цій доповіді розглянемо, як дискримінація за кольором шкіри існує та існувала в різних історичних періодах та контекстах, причини, наслідки та способи боротьби з дискримінацією за кольором шкіри.

1. Дискримінація у різні часові періоди. Дискримінація за кольором шкіри існує існувала в різних історичних періодах та контекстах. Нижче наведено кілька прикладів з історії, де ця проблема була видимою.

Расове рабство в Сполучених Штатах: Найвідоміший приклад дискримінації за кольором шкіри - це період расового рабства в Сполучених Штатах Америки. З XVI до XIX століть африканські раби були привезені до Америки і утримувалися в рабстві через їхню расу. Це призвело до жорстоких умов життя, обмежених прав і надзвичайного гноблення африканців.

Апартеїд в Південній Африці: У Південній Африці від 1948 до 1994 року існувала політика апартеїду, яка передбачала систематичну дискримінацію та розрізнення між різними расами. Ця політика обмежувала права та свободи африканців та інших нерасових груп.

Ці приклади ілюструють, як дискримінація за кольором шкіри може бути присутньою у різних історичних періодах і регіонах, а також підкреслюють важливість боротьби за соціальну справедливість і рівність прав для всіх громадян.

2. Сутність дискримінації за кольором шкіри. Дискримінація за кольором шкіри визначається як негативне ставлення до осіб або груп осіб на підставі їхньої раси або етнічного походження, що виражається в різних формах, включаючи відмову у праці, обмеження доступу до освіти, житла та інших ресурсів, а також фізичну або вербальну агресію.

3. Причини дискримінації за кольором шкіри. Дискримінація за кольором шкіри має коріння в різних факторах, серед яких:

а) Соціокультурні стереотипи: переконання і стереотипи, що сформовані у суспільстві, можуть призводити до упередженого ставлення до представників різних рас та етнічних груп.

б) Економічні фактори: нерівність у доступі до економічних ресурсів, робочих місць та підприємницьких можливостей може призводити до дискримінації на ринку праці.

в) Політичні фактори: некоректна політика та закони, що не захищають права всіх громадян, можуть сприяти поширенню дискримінації.

4. Наслідки дискримінації за кольором шкіри. Дискримінація за кольором шкіри має серйозні наслідки для індивідів і суспільства в цілому.

До наслідків можна віднести:

а) Соціальну нерівність: Дискримінація призводить до нерівного доступу до можливостей і ресурсів, що загострює соціальну нерівність.

б) Розкол у суспільстві: Відчуття негідності та образи внаслідок дискримінації можуть призводити до конфліктів і розколу в суспільстві.

в) Втрати економічного потенціалу: Нерівність у доступі до ресурсів та можливостей обмежує розвиток суспільства та знижує його економічний потенціал.

5. Шляхи подолання дискримінації за кольором шкіри. Щоб подолати дискримінацію за кольором шкіри, необхідно приймати комплексні заходи:

а) Законодавча база: Удосконалення законодавства, яке забезпечує захист прав всіх громадян.

б) Соціокультурна освіта: Підвищення рівня освіти та популяризація ідеї рівноправ'я і толерантності.

в) Активна громадянська позиція: Підтримка ініціатив та організацій, що борються за права та свободи всіх.

Підіб'ємо підсумки. Дискримінація за кольором шкіри залишається серйозною проблемою у сучасному світі. Її подолання вимагає спільних зусиль суспільства, держави і міжнародної спільноти. Тільки завдяки цим зусиллям можна створити справедливе і рівноправне суспільство, в якому кожна людина буде мати повагу та рівні можливості.

Бібліографічні посилання:

1. За кольором шкіри: 20 фільмів про расизм. URL: <https://kinohata.com.ua/filmi-pro-rasizm>

Гладкий Андрій Олегович,
аспірант юридичного факультету Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: **Сироїд Тетяна Леонідівна,** завідувач кафедри
міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ТЕРОРИЗМУ В МЕЖАХ АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ

Африканському континенту довелося боротися з багатьма різними формами тероризму та терористичними суб'єктами, включно з Аль-Каїдою, аль-Шабааб, Боко Харам та Армією опору Господа. Як наслідок, Африканський Союз (далі – АС) і його попередник, Організація Африканської Єдності, уже понад чотири десятиліття беруть активну участь у континентальних зусиллях із запобігання тероризму та боротьби з ним [1].

Разом з тим, скоєння терористичних актів нерозривно пов'язане зі значною кількістю жертв такої діяльності. З огляду на це, в межах АС прийнято низку актів у цій сфері та здійснюються відповідні заходи, спрямовані на надання підтримки і допомоги жертвам тероризму.

Так, у жовтні 2014 року Комісія АС організувала Симпозіум щодо жертв терористичних актів – перший у своєму роді захід, який було проведено в Африці. Симпозіум проводився в рамках Глобальної контртерористичної стратегії ООН 2006 року, яка, зокрема, закликала покласти край дегуманізації жертв тероризму. Симпозіум став першим кроком на рівні Комісії АС зі сприяння адекватному реагуванню на потреби жертв і зміцненню ролі громадянського суспільства в боротьбі з тероризмом відповідно до Глобальної контртерористичної Стратегії ООН і відповідних інструментів та рамок АС, спираючись на успіх, досягнутий завдяки взаємодії АС з громадянським суспільством у сфері миру, безпеки та соціально-економічного розвитку. У симпозіумі взяли участь низка держав-членів АС, регіональні економічні співтовариства, держави-партнери АС, міжнародні організації, представники ООН та засобів масової інформації. Ключовими серед учасників були представники африканського громадянського суспільства та неурядових організацій, створених жертвами терористичних актів та їхніми сім'ями з низки африканських країн, включно з Алжиром, Кенією, Сомалі та Угандою [2].

Симпозіум дозволив жертвам поділитися своїми історіями та досвідом, допомагаючи собі та іншим жертвам подолати трагедію. Держави-члени, які брали участь у Симпозіумі, також поділилися своїм досвідом підтримки і реагування на потреби жертв через систему

кримінального правосуддя та інші національні ініціативи з підтримки. На Симпозіум дав змогу учасникам обмінятися думками щодо низки тематичних питань і розробити рекомендації щодо майбутніх дій, зокрема щодо активізації заходів кримінального правосуддя на підтримку жертв терористичних актів, психосоціальну та економічну підтримку і роль засобів масової інформації в делегітимізації тероризму і насильства. На симпозіумі також було підкреслено важливу роль, яку продовжують відігравати жертви та їхні асоціації у протидії насильницькому екстремізму та пропаганді підтримки жертв і їхнього включення до національних зусиль із запобігання тероризму та боротьби з ним [2].

За підсумками Симпозіуму учасники запропонували ряд рекомендацій, що стосувалися підтримки і допомоги жертвам терористичних актів; реакції кримінальної юстиції на підтримку жертв терористичних актів; ролі засобів масової інформації; ролі жертв терористичних актів у протидії насильницькому екстремізму; а також створення мережі африканських асоціацій жертв терористичних актів [3].

Надалі, в 2015 році Африканською комісією з прав людини і народів під час її 56-ї чергової сесії були прийняті Принципи і керівні положення з прав людини і народів в умовах боротьби з тероризмом в Африці. Принципи і керівні положення ґрунтуються на африканському регіональному договірному праві, прецедентному праві, стандартах і резолюціях Комісії, а також на міжнародному договірному праві в галузі прав людини та резолюціях Ради Безпеки ООН. Принципи і керівні положення також враховують інші міжнародні та регіональні рішення з прав людини та спеціальні механізми, резолюції Генеральної Асамблеї ООН, включаючи Глобальну контртерористичну стратегію ООН 2006 року, а також погляди Управління Верховного комісара ООН з прав людини [4].

Документ містить набір з чотирьох загальних принципів, таких як недискримінація і зобов'язання відшкодувати збитки, а також керівні положення з конкретних питань, які Комісія вважає особливо важливими для захисту прав людини в умовах боротьби з тероризмом.

Принципи і керівні положення спрямовані на досягнення чотирьох конкретних цілей, серед яких – зосередження уваги на жертвах: Комісія визнала, що жертви тероризму надто часто витісняються з дискусій, які ведуть держави та міжурядові організації з метою запобігання тероризму та боротьби з ним. З цієї причини в Принципах і керівних положеннях значну увагу приділено необхідності запобігання терористичним актам і покарання за них, а також наданню допомоги жертвам тероризму.

Зокрема, в частині 10 Принципів і керівних положень визначено, що: держави повинні дозволяти створення і вдосконалення відповідних національних інституцій, на які покладено заохочення та захист прав і свобод людини, гарантованих міжнародним та регіональним правом у галузі прав людини; держави мають забезпечувати захист свідків і жертв тероризму та пов'язаних з ним порушень прав людини, а також інших осіб,

які надають інформацію органам влади або проводять будь-яке розслідування порушень прав людини від насильства, погроз насильства або будь-якої іншої форми залякування чи репресій з боку державного агента, підозрюваного терориста чи терористичної групи або іншої приватної особи. На додаток до своїх інших обов'язків перед жертвами, викладених у Принципах і керівних положеннях, держави повинні домагатися правосуддя для жертв тероризму шляхом проведення ефективних офіційних розслідувань у всіх випадках, коли особи були вбиті або серйозно поранені в результаті прямого або непрямого терористичного акту, з метою забезпечення притягнення винних до відповідальності і засвоєння уроків на майбутнє. Держави також повинні забезпечити жертвам тероризму право на створення представницьких організацій, чії права на свободу об'єднання і вираження поглядів повинні бути повністю гарантовані [4].

Підсумовуючи означене, можете зазначити, що в межах Африканського Союзу здійснюється плідна робота, спрямована на розширення потенціалу держав-членів у наданні підтримки та допомоги жертвам тероризму.

Бібліографічні посилання:

1. United Nations Office on Drugs and Crime: Sharing Electronic Resources and Laws on Crime. URL: <https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/terrorism/module-5/key-issues/african-region.html> (дата звернення: 16.11.2023).

2. UN Victims of Terrorism Support Portal. URL: <https://www.un.org/victimsofterrorism/en/node/908> (дата звернення: 16.11.2023).

3. African Union Symposium on Victims of Terrorist Acts (Algiers, Algeria 27-28 October 2014): Conclusions. URL: <http://www.peaceau.org/uploads/conclusions-symposium-victims-oct2014-en.pdf> (дата звернення: 16.11.2023).

4. Principles and Guidelines on Human and Peoples' Rights while Countering Terrorism in Africa. URL: http://caert.org.dz/official-documents/human_rights.pdf (дата звернення: 16.11.2023).

Гнітецька Маргарита Сергіївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів
Ясінська Валентина Юріївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна,**
професорка кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професорка

ПРАВО НА СТРАЙК ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

При реалізації права на працю інтереси сторін трудових відносин не завжди співпадають і це, у свою чергу, може викликати розбіжності між ними. Дані розбіжності можуть спричинити виникнення як індивідуальних,

так і колективних трудових спорів. Одним із засобів вирішення трудових спорів між роботодавцем та працівниками є право трудового колективу організувати та проводити страйк. Таким чином право на страйк та його реалізація залишається актуальною темою наукових пошуків та практичного застосування, оскільки розкриває важливі аспекти трудового права і сприяє покращенню умов для працівників. Сьогодення України також актуалізує питання реалізації права на страйк в умовах воєнного стану.

Стаття 44 Кодексу України передбачає право на страйк, а саме: «Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей.» [1]. Закріплення у Конституції України права на страйк є відтворенням положень ст. 6 Європейської соціальної хартії, ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Страйк — це форма колективних трудових дій, під якою розуміють форму тимчасового припинення роботи працівниками або здійснення інших колективних дій з метою виявлення своїх трудових вимог або захисту соціально-економічних інтересів працівників. Страйк — це форма протесту працівників проти роботодавця чи держави з вимогою задоволення своїх потреб і прав.

Існують певні умови за якими можна охарактеризувати страйк.

1) страйк передбачає тимчасове припинення виконання трудових обов'язків працівниками. Це може включати припинення роботи на певний час або зміну робочого графіку;

2) страйк є колективною дією, яка зазвичай виникає від спільних трудових вимог чи незадоволеності у працівників щодо умов праці, заробітної плати, соціальних пільг тощо;

3) основна мета страйку - висловлення протесту або реалізація трудових вимог. Це може включати вимоги щодо підвищення заробітної плати, поліпшення умов праці, зміни трудового графіку чи інші аспекти трудових відносин;

4) в більшості країн страйк визнається легальною формою протесту та гарантується правовими нормами. Проте, є деякі обмеження та умови, які повинні бути виконані для його проведення в рамках закону;

5) існують різні форми страйку, такі як загальний страйк (припинення роботи у всіх сферах економіки), секторальний страйк (припинення роботи у конкретній галузі), короткотерміновий страйк та інші.

Право на страйк визнається рядом міжнародних стандартів, прийнятих МОП. Міжнародна організація праці (МОП) є однією з найстаріших міжнародних міжурядових організацій. У 1946 році МОП стала першою спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй. МОП

розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, що встановлюють мінімальні стандарти основних трудових прав: свободу асоціації, право на організацію, ведення колективних переговорів, заборону примусової праці, гендерну рівність тощо. Основними стратегічними цілями МОП є сприяння реалізації основоположних принципів та прав у сфері праці, створення більш широких можливостей для працівників з метою забезпечення гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищення ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцнення трипартизму та соціального діалогу.[2]. Зокрема, Конвенція МОП № 87 "Про захист права на об'єднання та права на колективне переговори" та Конвенція № 98 "Про право на організацію та колективне переговори" визначають ці права та гарантії.

Основні положення щодо права на страйк зазначені у таких конвенціях: Конвенція № 87 визнає право працівників на об'єднання в профспілки; Конвенція № 98 визнає право на колективне переговори і означає, що сторони праці та роботодавці мають право вести переговори і укладати колективні договори.

У контексті права на об'єднання і колективних переговорів, працівники мають право вживати заходів, включаючи страйки, для захисту своїх інтересів.

Важливо відзначити, що, хоча право на страйк визнається, його здійснення може бути обмежене в окремих випадках, таких як загроза громадському порядку чи безпеці.

Стаття 64 Конституції України передбачає можливість обмеження громадянських і політичних прав і свобод в умовах воєнного стану. Однак сам текст Конституції не конкретизує, як саме це стосується права на страйк.

Тобто у таких умовах право на страйк може бути обмежене або суворо регламентоване. Наприклад, уряд може встановити заборону на проведення страйків інакше, як це було до введення воєнного стану. Такі обмеження можуть бути пов'язані з необхідністю забезпечення безпеки країни, уникнення загрози національній обороні або контролю ситуації в умовах загострення конфлікту.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». У цьому Указі Президента йдеться про можливе, на період дії правового режиму воєнного стану, тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також про введення тимчасових обмежень прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [3].

Однак, в умовах воєнного стану важливо зберігати баланс між захистом національних інтересів та забезпеченням трудових прав робітників. Під час дії воєнного стану, набув чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX (далі – Закон № 2136-IX), який визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану".

Бібліографічні посилання:

1. Президент України. (1996). Конституція України: Розділ II. Доступно: [https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii].
2. Посольство України в Женеві. Доступно: [https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour].
3. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №64/2022 Доступно: [https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397].

Голишевський Андрій Олегович,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Костенко Ірина Валентинівна,**
доцент кафедри теоретико–правових дисциплін
Державного податкового університету, к.ю.н., доцент

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Співпраця у захисті прав людини в Європі здійснюється в рамках: Ради Європи; Європейського Союзу; Організації з безпеки і співпраці в Європі (далі – ОБСЄ). Членами Ради Європи на даний момент є 46 держав, в тому числі Україна. Рада Європи в тісній співпраці з ЄС та ОБСЄ формує європейську систему захисту прав людини, в якій особливе місце займає Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., що, безперечно, є основним документом прийнятим Радою Європи у сфері захисту прав людини. ЄКПЛ відіграє значну роль в процесі гармонізації стандартів у галузі захисту прав і свобод людини в Європі. Права, закріплені в ЄКПЛ, в країнах Європи мають обов'язкову силу. Ці права визначають мінімальні обов'язкові стандарти, що відповідають вимогам сучасного європейського законодавства.

Наразі ЄС і ОБСЄ співпрацюють в таких сферах, як правова і політична реформа; адміністративні та антикорупційні заходи; демократизація; побудова інститутів і прав людини; розвиток ЗМІ; розвиток

малого і середнього бізнесу; вибори. Особливу увагу в Підсумковому документі Віденської зустрічі 1989 року приділено релігійним свободам. В одинадцяти пунктах, присвячених цій темі, закріплено право релігійних об'єднань засновувати і вільно підтримувати доступні місця богослужінь або зібрань; право кожного давати і отримувати релігійну освіту мовою на свій вибір індивідуально або спільно з іншими [1]. В системі міжнародного права традиційно виділяють дві окремі галузі, які включають норми, спрямовані на захист прав людини. Перша з них - це "міжнародне право прав людини", яке регулює міжнародну співпрацю в галузі прав людини у мирний час. Друга галузь - це "міжнародне гуманітарне право", чії норми визначають заходи захисту прав людини в умовах збройних конфліктів [2].

Міжнародні інституції, зокрема Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), здійснюють контроль за дотриманням міжнародних мінімальних економічних та соціальних стандартів прав людини. За словами Р. Максимовича, завдяки застосуванню розширеного еволюційного тлумачення ЄСПЛ, все більше прав, які не чітко визначені в тексті Конвенції та Протоколах, зокрема у сферах соціальних та економічних прав, включаються в сферу застосування Конвенції та стають предметом розгляду Європейського Суду з прав людини [3].

В цілому, становлення європейської системи і регіонального міжнародно-правового механізму захисту соціальних і економічних прав людини в останні півстоліття проходило в умовах подолання численних перешкод, але, тим не менше, досягнуто в цій сфері суттєвих результатів і визначено реальні перспективи гарантій і забезпечення таких прав. Важливе значення у цьому напрямі мало набрання чинності Європейською соціальною хартією.

Держава повинна активно розвивати своє законодавство та вивчати ефективні процеси захисту прав особи в відповідній сфері. Оскільки держава є основним суб'єктом прав людини та несе відповідальність перед ними, зазначеною в міжнародних та національних стандартах, це визначається як основна роль та обов'язок держави. Оскільки права людини є природними існуючими правами, а не призначеними чи наданими державою, зобов'язання держави лише підтверджують її прихильність цінностям та повазі, а також забезпеченню та захисту прав людини.

Бібліографічні посилання:

1. Підсумковий документ Віденської зустрічі 1986 року представників держав-учасниць Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі, що відбулася на основі положень Підсумкового акта, які відносяться до подальших кроків після наради. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_113
2. Міжнародно-правовий захист прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jure.in.ua/tema-10-mizhnarodno-pravovuj-zahyst-prav-lyudyny/> (2014, липень, 22);
3. Максимович Р. О. Конституційно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 266 с. С. 186.

Гончар Кароліна Сергіївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Шинкаренко Інна Олександрівна,** доцент кафедри
гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент

ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У сучасному суспільстві питання прав людини стає ключовим елементом формування прогресивного, розвинутого та гуманного державного устрою. Україна, яка пройшла складний шлях від підпорядкованості до незалежності, зіштовхується із завданням гідного та ефективного захисту прав своїх громадян. Права людини становлять основу свободи, справедливості та гідності кожного громадянина. Однак, нажаль, існують серйозні проблеми, які перешкоджають повному забезпеченню та реалізації прав людини в Україні.

Однією з найактуальніших проблем є нестабільність правової системи. Закони і правила можуть бути прийняті, але їхнє виконання та реалізація часто залишають бажати кращого. Система правосуддя повинна бути надійною та прозорою, а судді – незалежними від зовнішніх впливів. Відсутність ефективного нагляду та відповідальності може призвести до безкарності, що ставить під загрозу принципи правової держави. Іншою нагальною проблемою є поширена корупція, яка впливає на всі галузі суспільства.

Корупція є негативним суспільним явищем, яка заважає здійснювати реалізацію прав громадян, оскільки вона порушує принципи справедливості та веде до соціальної нерівності. Боротьба з цим явищем потребує системних заходів, таких як зміцнення антикорупційних органів, підвищення етичних стандартів у владі та впровадження ефективних механізмів контролю.

Ці проблеми тісно пов'язані з недостатнім рівнем дотримання закріплених у Конституції України прав і свобод особи з боку держави, що знаходить свій прояв як у певних труднощах реалізації деяких з них, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень [1].

Для подолання цих викликів необхідно приділити особливу увагу реформам в правовій системі, підвищенню прозорості та відповідальності влади. Важливо активізувати механізми міжнародного співробітництва та

дипломатії для тиску на країни, де порушуються права людини. Залучення громадянського суспільства, активізація ролі громадян у контролі за дотриманням їхніх прав також є важливим елементом.

Через сучасні виклики та турбулентності подій, забезпечення прав людини стає важливою метою для будь-якого прогресивного суспільства. Вирішення цих проблем вимагає відданості, спільних зусиль та невідкладних заходів для побудови справедливого та гуманного світу, де права кожного громадянина є невід'ємними та недоторканими. Для побудови в Україні демократичної правової держави суттєве значення має боротьба з правовим нігілізмом, з правовим інфантилізмом, феноменом переродження правосвідомості, який проявляється, насамперед, у злочинності [2].

Також важливо розглядати конкретні шляхи удосконалення прав людини, які можуть призвести до створення більш справедливого та гуманного суспільства.

По-перше, важливим етапом є зміцнення правової системи. Від розробки і прийняття законів до їхньої реалізації та захисту – усе це вимагає вдосконалення. Закони повинні бути чіткими, доступними та справедливими, а механізми їхнього застосування повинні бути ефективними та відкритими для громадськості.

По-друге, активне залучення громадянського суспільства в процес прийняття рішень та контролю за їхнім виконанням може суттєво покращити ситуацію. Впровадження механізмів обговорення та зворотного зв'язку, а також регулярні публічні слухання можуть забезпечити більшу відповідальність влади перед суспільством та врахування його потреб у прийнятті рішень.

По-третє, важливим є підвищення правової культури в суспільстві. Забезпечення громадян знаннями щодо їхніх прав та обов'язків, а також виховання у душі поваги до прав інших може сприяти створенню толерантного та рівноправного середовища.

По-четверте, міжнародне співробітництво грає важливу роль в удосконаленні прав людини. Обмін досвідом, надання підтримки для впровадження кращих практик та спільні зусилля на міжнародному рівні можуть стати ключовим чинником подолання системних проблем у забезпеченні прав. Згідно з чинною Конституцією, систему політичних прав і свобод громадянина в Україні становлять: право на свободу об'єднання в політичні партії і громадські організації (ст. 36); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ст. 39); право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади,

органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40).

Загалом, удосконалення прав людини вимагає комплексного підходу та взаємодії всіх суспільних суб'єктів. Відправні точки цього процесу - це зміцнення правової системи, активна участь громадян та виховання в дусі поваги до прав людини. Тільки через такий комплексний підхід можна досягти значущого прогресу в гарантуванні та захисті прав кожного індивіда у суспільстві.

Отже, можна дійти висновку, що зміцнення прав людини в Україні - це завдання, що вимагає терпіння, наполегливості та спільних зусиль всіх галузей суспільства. Тільки у співпраці уряду, громадян та міжнародних партнерів можна досягти повноцінного захисту прав людини та створити справедливе та гуманне суспільство для майбутніх поколінь.

Бібліографічні посилання:

1. Прієшкіна. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=NaUKMAun_2017_200_23

2. Тодика Ю. Н. Конституційні основи формування правової культури [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://elar.naiu.kiev.ua/bitstreams/ce647481-2b6d-40d9-b22d-afdd7a9cc6e8/download>

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Григорян Мері Рафіківна,

здобувач вищої освіти Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Науковий керівник: **Менів Ярослава Олександрівна**, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук

ПРЕЗУМПЦІЯ – ЯК ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Презумпція - це важливий елемент правової системи, який використовується для забезпечення захисту прав людини, особливо в цивільно-правовому контексті. Презумпціями у праві виступають закріплені у правових нормах припущення щодо вірогідності настання певного юридичного факту. Окремі правові презумпції можуть мати високий ступінь вірогідності, однак ця ознака не завжди складає те істотне

підгрунття, на якому будуються всі презумпції. Правова презумпція може бути направлена на досягнення певних цілей правового регулювання, зокрема, на переважний захист тих чи інших соціальних інтересів. Загальновідомо, що презумпції виконують особливу функцію у процесі правового регулювання: вони допомагають з'ясувати роль та значущість інших правових приписів, знімають невизначеність і виступають зв'язуючою ланкою при застосуванні норм права. З огляду на ту роль, яку виконують презумпції у правовому регулюванні, можна стверджувати про їхній тісний зв'язок з принципами права. Багато дослідників схиляються до думки, що найбільш значущі презумпції навіть повинні розглядатися у якості правових принципів. При цьому критеріями оцінки значущості правової презумпції виділяють: 1) її здатність відображати сутність права у цілому чи окремій галузі; 2) розвиток змісту презумпції у нормах цієї галузі; 3) використання презумпції у якості орієнтиру для застосування та тлумачення правових норм [1, с. 439].

Правові презумпції присутні в багатьох галузях та інститутах права. Зокрема, у кримінальному праві діє одна із найбільш відомих правових презумпцій – презумпція невинуватості. Вважається, що у цивільному праві діє протилежна презумпція – вини.

У Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) можна виділити презумпції правомірності правочину, вірогідності інформації, авторства, згоди, факту і вини. Прямо в тексті ЦК України закріплено лише дві презумпції – презумпція правомірності правочину (ст. 204 ЦК України) та презумпція авторства (ч.1 ст. 435 ЦК України) [2]. Інші презумпції випливають із змісту норм ЦК України. Зокрема, як презумпцію вини науковці кваліфікують положення ч. 2 ст. 614 ЦК України, в якій закріплено наступну норму: «відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання». І.С. Канзафарова вважає, що кваліфікація правознавцями обов'язку доведення відсутності своєї вини особою, яка порушила зобов'язання як «презумпції винності» є неточною. Наприклад, у разі завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки презюмується не лише винне, а й випадкове завдання шкоди. Тому, на думку І.С. Канзафарової, незважаючи на те, що вина відповідно до ст. 614 ЦК України є підставою відповідальності, яка діє в переважній більшості випадків, йдеться про презумпцію наявності в діях відповідача достатніх підстав для покладення на нього відповідальності. Однак оскільки із змісту ч. 3 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 54 Господарського процесуального кодексу України тягар доведення факту невиконання або неналежного виконання зобов'язання [3, с. 3].

Е. Голодницький наводить цілу групу презумпцій вини особи, яка порушила зобов'язання. Так, наприклад, відповідно до статті 900 ЦК України, виконавець відповідає перед замовником за порушення договору про виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт, якщо не доведе, що порушення договору відбулося не

з його вини. А у відповідності зі статтею 906 ЦК України збитки, заподіяні замовникові невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем у випадку наявності його вини в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Виконавець, що порушив договір про надання послуг за плату при здійсненні ним підприємницької діяльності, відповідає за це порушення, якщо не доведе, що належне виконання виявилось неможливим у результаті нездоланної сили, якщо інше не встановлено договором або законом.

Частина 2 статті 924 ЦК України визначає, що перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або ушкодження прийнятого до перевезення вантажу, багажу, пошти в розмірі фактичної шкоди, якщо не доведе, що це сталося не з його вини. За затримку відправлення транспортного засобу, що перевозить пасажирів, або запізнення в прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення перевізник платить пасажирові штраф у розмірі, установленому за домовленістю сторін транспортними кодексами (статутами), якщо перевізник не доведе, що ці порушення відбулися в результаті нездоланної сили, усунення несправності транспортного засобу, що загрозувала життю або здоров'ю пасажирів, або інших обставин, що не залежать від перевізника (стаття 922 ЦК України) [3, с. 5].

Іншим прикладом правових презумпцій у цивільному праві, основою якої є достатньо новий інститут моральної шкоди, з якої і випливає ще одна незакріплена у законодавстві презумпція моральної шкоди. Частиною 1, статті 1167 ЦК України передбачено, що відшкодуванню підлягає моральна шкода завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю. Виникає запитання: чи будь-які неправомірні діяння спричиняють моральну шкоду? В цивілістичній літературі немає однозначної відповіді на це запитання. Одні науковці вважають, що моральні страждання є наслідком будь-якого порушення права особи, тому доводити факт заподіяння моральної шкоди не потрібно. У зв'язку з цим на законодавчому рівні доцільно закріпити «презумпцію моральної шкоди». О. М. Ерделевський одним із перших сформулював зміст даного принципу, який полягає в наступному: «будь-яка фізична особа, у відношенні якої вчинено неправомірне діяння (дія чи бездіяльність), визнається такою, що зазнала моральної шкоди, якщо заподіювач такої шкоди не доведе зворотне» . Іншими словами, у разі вчинення будь-яких неправомірних дій відносно громадянина він повинен визнаватися таким, що зазнав моральну шкоду. Серед прихильників презумпції моральної шкоди знаходимо і молодих цивілістів. Так, Д. І. Толкачов зазначає, що у ст. 23 ЦК однозначно встановлено: «Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав». Тому наявність факту правопорушення у здорової людини обов'язково буде пов'язано з моральною шкодою, оскільки саме поняття «порушення права», виходячи із його правової кваліфікації, свідчить про те, що людина вважає себе такою, що її право порушене. У зв'язку з цим, на його думку, можна і потрібно

припускати, що будь-яке правопорушення призводить до заподіяння моральної шкоди фізичній особі, тому залишається лише довести розмір такої шкоди [4, с. 2].

Таким чином, презумпція в цивільно-правовому контексті спрощує процес доведення певних фактів або обставин і, що важливо, допомагає забезпечити справедливість та захист прав людини, гарантуючи, що до тих пір, поки не буде встановлено інше, діє припущення на користь особи або певної обставини.

Бібліографічні посилання:

1. Сімутіна Я.В. Правові презумпції та їх взаємозв'язок з принципами трудового права. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 404-408.

URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63962/95-Simutina.pdf?sequence=1> (дата звернення 22.10.2023 року)

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР України – 2003. – № 40. – Ст. 356 (дата звернення 22.10.2023 року)

3. Гук А. Практичні аспекти презумпції вини у цивільному праві України. 2008.

URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/84d87476-46bd-4ca0-b74b-1059a4238ee4/content> (дата звернення 30.10.2023 року)

4. Кочина О. С. Проблеми презумпції моральної шкоди в цивільному праві України. Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 179-182. URL:<http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/17810/%d0%9a%d0%be%d1%87%d0%b8%d0%bd%d0%b0%20%d0%9f%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b5%d0%bc%d0%b8%20%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b7%d1%83%d0%bc%d0%bf%d1%86%d1%96%d1%97%20%d0%bc%d0%be%d1%80%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%be%d1%97%20%d1%88%d0%ba%d0%be%d0%b4%d0%b8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 01.11.2023 року)

Гришаков Максим Володимирович,

аспірант юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Сироїд Тетяна Леонідівна, завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СЕКТОРІ РИБАЛЬСТВА В МЕЖАХ ІНТЕРПОЛУ

Океани є ключовим джерелом їжі та зайнятості для мільйонів людей у всьому світі, але рибні запаси виснажуються, що робить рибу цінним товаром. Організовані транснаціональні злочинні угруповання все частіше вдаються до незаконного вилову риби, що загрожує продовольчій безпеці, а також економічній, соціальній та політичній стабільності прибережних країн. Незаконна діяльність не обмежується риболовлю – злочинці використовують рибальські судна для перевезення наркотиків і людей,

оскільки кочовий спосіб плавання та тривале перебування в морі дозволяють цим суднам легко зливатися з морським тлом, не викликаючи жодних підозр [1].

Транснаціональні злочинні мережі експлуатують рибний сектор у всьому світі, виснажуючи рибні запаси, підриваючи національні економіки, впливаючи на вразливі громади та загрожуючи їхній продовольчій безпеці. Злочинці використовують слабкі місця в національних юрисдикціях. Це може відбуватися через корупцію, використання правових лазівок або слабкість систем моніторингу, контролю та нагляду на морі, в портах чи на кордонах, де здійснюється торгівля рибною продукцією. Збитки, завдані незаконним рибальством, виходять далеко за межі самого рибного промислу. Злочинність у сфері рибальства має транснаціональний характер і пов'язана з іншими злочинами, такими як відмивання грошей, підробка документів, ухилення від сплати податків, примусова праця та торгівля людьми [2, с. 3].

Слід зауважити, що складність і прогалини в міжнародному праві, яке регулює рибальську діяльність, створюють широкі можливості для злочинців. Щорічні збитки від злочинів у рибному господарстві оцінюються від 10 до 23,5 мільярдів доларів США, що становить від 11 до 26 мільйонів тонн рибної продукції. Окрім економічних наслідків, рибна злочинність дестабілізує діяльність законних рибалок. Вона також загострює проблему надмірного вилову риби та виснаження поголів'я, що становить серйозну загрозу збереженню морської екосистеми [3].

У зв'язку з цим, в межах Інтерполу здійснюється активна діяльність, спрямована на протидію злочинам у сфері рибальства. Зокрема, здійснюється низка операцій, діяльність яких направлена на ліквідацію злочинних мереж, обмін інформацією та розвідувальними даними, формування багатопрофільних груп для боротьби з екологічними злочинами, зміцнення регіонального, національного та міжнародного потенціалу правоохоронних органів та підвищення обізнаності.

Так, операція «Kkatere» під керівництвом Інтерполу продемонструвала, що зменшення рибних запасів призводить до зростання кількості злочинів, пов'язаних з рибальством. Незаконна продукція, вилучена під час цієї операції, включала охоронювані види риби та диких тварин, а також велику кількість вибухівки. Вибухова риболовля є зростаючою тенденцією, а виробники бомб, що стоять за терористичними нападами останніх років, також постачають вибухівку для нелегального рибного промислу [4, с. 15].

Операція «Spindrif» була проведена в 2014 році. Ця операція була спрямована на боротьбу з незаконною транснаціональною торгівлею морськими вушками (морськими равликами) шляхом обміну інформацією та розвідувальними даними між сімома країнами: Австралії, Канади, Нової Зеландії, Норвегії, Південної Африки, Великобританії та США. Учасники

також надали рекомендації щодо шляхів удосконалення звітності, моніторингу та оперативних процедур [1].

Проект «Scale» спрямований на боротьбу з незаконним виловом риби та пов'язаними з ним кримінальними чи адміністративними правопорушеннями. Оскільки злочинність у рибному господарстві за своєю природою є глобальною загрозою, проєкт «Scale» не обмежується конкретною географічною зоною. Вилов може відбуватися в криміногенних регіонах з великими рибними запасами, таких як Південно-Східна Азія, Західна Африка або Латинська Америка, але його наслідки поширюються по всьому світу (наприклад, держава прапора, держава порту, національність офіцерів і членів екіпажу) [3].

Крім того, з 2014 року Інтерпол надає допомогу у розслідуваннях та оперативну підтримку національним органам у всіх державах-членах. Така підтримка допомагає правоохоронним органам виявляти транснаціональні злочинні синдикати та боротися зі злочинами, пов'язаними з рибальством, у тому числі незаконним, незареєстрованим і нерегульованим рибальством (далі – ННН-рибальство). Інтерпол також надає допомогу державам-членам у створенні потенціалу і ресурсів для ефективного моніторингу, контролю та спостереження.

Так, проєкт ALIOS покликаний сприяти міжнародній співпраці в напрямку сталого управління океаном, зосереджуючись на трьох наступних цілях: сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з ННН-рибальством; посилення спроможності держав-членів Інтерполу боротися з ННН-рибальством та злочинами, що відбуваються в секторі рибальства; посилення співпраці між Інтерполом та Генеральним директором Європейської Комісії з морських справ і рибальства (DG MARE).

У рамках цього проєкту передбачається здійснення низки заходів, як-от: надання слідчо-аналітичної підтримки правоохоронним органам; підтримка оперативного розслідування на національному рівні з направленням співробітників Інтерполу в країну за запитом; організація регіональних слідчих та аналітичних нарад; розвиток потенціалу для боротьби з ННН-рибальством тощо [5].

Отже, можемо підсумувати, що протидія злочинам у секторі рибальства є важливим елементом діяльності Інтерполу. Під егідою Організації проводиться низка операцій, мета яких полягає у посиленні спроможності держав-членів Інтерполу здійснювати ефективну боротьбу з транснаціональною злочинністю у рибному господарстві, через обмін інформацією та розвідувальними даними, надання слідчо-аналітичної підтримки, надання допомоги у створенні потенціалу і ресурсів для ефективного моніторингу, контролю та спостереження тощо.

Бібліографічні посилання:

1. INTERPOL: Fisheries crime. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Fisheries-crime> (дата звернення: 14.11.2023).

2. Environmental Security Programme. Strengthening Law Enforcement Cooperation Against Fisheries Crime. INTERPOL, 2021. 20 p. URL: <https://www.interpol.int/content/download/16314/file/INTERPOL%20ENS%20Fisheries%20Crime%20Prospectus%202021.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

3. INTERPOL-UN Environment. Strategic Report: Environment, Peace and Security – A Convergence of Threats. INTERPOL, UN Environment, 2016. 76 p. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/17008/environment_peace_security.pdf?sequence=1&isAllowed= (дата звернення: 14.11.2023).

4. INTERPOL Annual Report 2021. INTERPOL, 21 p. URL: https://www.interpol.int/content/download/17965/file/INTERPOL%20Annual%20Report%202021_EN.PDF

5. INTERPOL-UN Environment. Strategic Report: Environment, Peace and Security – A Convergence of Threats. INTERPOL, UN Environment, 2016. 76 p. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/17008/environment_peace_security.pdf?sequence=1&isAllowed= (дата звернення: 14.11.2023).

6. Project ALIOS. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime/Project-ALIOS> (дата звернення: 14.11.2023).

Гурін Богдан Михайлович,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

Науковий керівник: Гаруст Юрій Віталійович,

заступник директора інституту з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права д-р юрид. наук, професор

ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ КРИПТОІНДУСТРІЇ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН

Активний оборот криптовалютних засобів значною частиною соціуму – типова практика для вітчизняних економічних реалій. Розширення способів використання криптовалют та стрімка капіталізація останніх невідворотно зумовлюють стійкий розвиток криптоіндустрії. Водночас, із огляду на технічну складову процедур обороту криптовалют, виникає об'єктивна необхідність розбудови дієвих механізмів для ефективного захисту прав громадян у цій сфері. Попри неможливість державою впливу на низку фундаментальних процесів стосовно обігу цих засобів конституційно передбачені зобов'язання щодо гарантування прав громадян все ж зумовлюють потребу відповідного реагування.

Ідеї щодо правового врегулювання сфери криптоіндустрії, насамперед операцій з обороту криптовалют на вітчизняних теренах зародилися у 2017 р. Традиційно для вітчизняних практик законотворчості перші такі наміри не мали успішного завершення. В знаки давалися такі обставини, як малодослідженість й виняткова складність цих явищ і певних процесів, міжнародні побоювання, у контексті ризиковості для банківських систем і

використання останніх для неправомірних цілей, відсутність комплексного іноземного досвіду тощо. Новизна, специфіка та усвідомлення їх імовірної ролі для економічного сектору перешкождали оперативному ухваленню рішень щодо криптовалют.

Із часом криптовалютні засоби тільки набували все більшої популярності, а відповідні технології отримували схвалення з боку багатьох фахівців. За таких умов не існувало іншого варіанту розвитку подій, як розбудова комплексної правової бази, норми котрої б урегульовували основи відносин у предметній області. Необхідність законодавчих змін була також продиктована потребою виробленню нових й адаптації деяких існуючих способів захисту прав громадян у вказаній сфері, формування нових джерел податкових надходжень, появи додаткових шляхів для розвитку економіки, сприяння колективній протидії можливого неправомірного використання криптовалют тощо.

За підсумками відповідної правотворчої роботи було прийнято ЗУ «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX [1], який має врегульовувати фундаментальні групи правовідносин, що виникають у зв'язку з оборотом криптовалют на території України. На основі цього законодавчого акту вносяться зміни для до яких існуючих положень, розробляються й приймаються інші документи різної юридичної сили, спрямовані на формування комплексної правової бази. Наприклад, після вступу його в дію існуюче розуміння поняття «віртуальний актив», передбачене п. 13 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX [2], буде замінене актуальною його інтерпретацією. Вказане забезпечить необхідну уніфікацію законодавчих норм, сприяючи уникненню невизначеності й колізійності в осяжному майбутньому.

У цьому аспекті законодавець виправдано й обґрунтовано доповнив деякі положення Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV [3]. Зокрема, ЗУ «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» від 10.08.2023 р. № 3320-IX [4] передбачено введення в правовий обіг такої категорії як «цифрові речі». Під ними пропонується розуміти благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність [4]. Іншими словами, криптовалюти, як форма віртуальних активів набули статусу цифрової речі на яку, в свою чергу, поширюється положення цивільного законодавства щодо речей.

Відповідно, особи в яких криптовалюти перебувають у власності можуть закономірно розраховувати на гарантування, охорону й захист своїх прав стосовно таких речей, що можуть перебувати в цивільному обороті. Безумовно, матимуть місце певні відмінності й обмеженості держави щодо цифрових речей, обумовлених фізичними властивостями останніх. Однак, в міру існуючих функціональних можливостей, громадяни й інші особи

наділяються певним спектром юридичного інструментарію для забезпечення захисту відповідних прав.

Для реального забезпечення охорони й захисту таких прав окремі суб'єкти публічно-правових відносин наділяються певною компетенцією. Мова йде про санкціонований управлінський вплив з боку таких представників, як Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України та деяких інших. Слід також виділити й тих суб'єктів, котрі вузько функціонально не орієнтовані на криптовалютні відносини. В зв'язку з приведенням у відповідність правового статусу криптовалют існуючим інститутам цивільно-правового регулювання на поведінку відповідних учасників можуть впливати суди місцеві загальні суди, відповідні апеляційні суди, Верховний Суд (Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд, Велика Палата Верховного Суду). Саме від рішень вказаних інституцій залежить ступінь захищеності порушених чи оспорюваних вказаних прав у практичній площині. Існують й інші суб'єкти, які впливають на характер, напрями і темпи реалізації державної політики з питань гарантування, охорони й захисту прав учасників криптовалютних відносин (Верховна рада України, Кабінет Міністрів України (Міністерство економіки України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство Фінансів України, а також окремі центральні органи виконавчої влади). Тобто, шляхом прийняття нових, а також змін у відповідних існуючих нормативно-правових актах формуються механізми забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників криптовалютних відносин. У свою чергу, це сприятиме зростанню довіри до вказаних засобів обороту, формуючи нові способи для реалізації економічних потреб населення.

Важливим аспектом у цьому сенсі є також правове забезпечення умов для отримання послуг пов'язаних із оборотом криптовалют. Основи такої діяльності закладені нормами цивільного законодавства, ЗУ «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX [1] та іншими документами. Це сприятиме пошуку оптимальних моделей щодо розпорядження вказаними засобами. Зазначене у певній мірі має цінність для додатково захисту інтересів громадян й інших осіб із економічним підґрунтям, адже можливе зниження вірогідності появи багатьох ризиків. Тому, навіть у цьому сенсі проблематика ефективного правового врегулювання сфери криптоіндустрії має значення для охорони прав власників криптовалют.

Висновки. На основі вищевикладеного необхідно відмітити, що активний розвиток криптоіндустрії зумовив появу гострої необхідності формування правових умов для гарантування, охорони й захисту прав, свобод і законних інтересів учасників криптовалютних відносин. Такий підхід у різних формах помітно сприятиме задоволенню економічних потреб населення й позитивно відобразиться на однойменній складовій національної безпеки України.

Доцільно відмітити, що на сучасному етапі державою вжито низку дієвих комплексних заходів для досягнення таких цілей. У той же час, із огляду на подальший розвиток вказаної сфери, продиктований дією низки факторів, вказана проблематика потребуватиме уваги і в осяжному майбутньому.

Бібліографічні посилання:

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
3. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10 серпня 2023 р. № 3320-IX // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text>.

Данильчук Олександр Вікторович,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
Доцент Державного податкового університету к.ю.н., доцент

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУДОВОМУ
ПЕРЕСЛІДУВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВІ
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ**

У сучасному світі злочинність як соціальне явище все більше набуває міжнародного, транснаціонального та організованого характеру. Світові інтеграційні процеси в галузі економіки, політики, права, соціальних відносин, що відбуваються в рамках глобалізації, являють собою направлені на вирішення проблеми протидії таким наростаючим дестабілізуючим явищам, як тероризм, торгівля людьми, нелегальна міграція, незаконний обіг зброї, злочини в кіберпросторі, корупція.

Інтернаціоналізація та глобалізація сучасного життя має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Це включає в себе злочинність і поширення її типових моделей, тенденцій і форм на різні регіони і країни. А це вимагає об'єднаних зусиль у боротьбі зі злочинністю, оскільки протидіяти їй транснаціональній складовій на рівні окремих держав навряд чи можливо. Незважаючи на існуючі міжнародні норми, судове переслідування міжнародних злочинів постійно стикається з численними викликами, такими як безкарність осіб з дипломатичним імунітетом,

відсутність міжнародної співпраці, слабка законодавча база та обмежені фінансові ресурси.

Протидіяти міжнародним злочинам можливо тільки при координованій та ефективній роботі міжнародних організацій. Це ставить питання про ефективність роботи таких міжнародних організацій як ООН та Міжнародний Кримінальний Суд у забезпеченні правосуддя та притягненні винних до відповідальності. Зокрема, в контексті збройних конфліктів, які відбуваються в різних частинах світу, виникають певні сумніви щодо здатності Міжнародного Кримінального Суду забезпечити ефективну судову переслідування військових злочинів, зокрема тих, які стосуються військових лідерів та високопосадовців. Питання про справедливість, незалежність та ефективність судових рішень, прийнятих міжнародними органами, є дуже актуальними у сучасних умовах.

Друга світова війна показала з усією ясністю, що права людини потребують захисту, в тому числі і міжнародного. Не випадково в преамбулі Статуту ООН [5] підтверджується рішучість народів Об'єднаних Націй знову затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй, а в преамбулі Загальної декларації прав людини [2] підкреслено, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, а самі права повинні охоронятися владою закону [6, с. 14-15].

Існує кілька важливих міжнародних конвенцій, які регулюють боротьбу з міжнародними злочинами та встановлюють стандарти для переслідування винних осіб, зокрема Римський статут Міжнародного Кримінального Суду [4].

Сьогодні Організація Об'єднаних Націй є єдиною установою з універсальним мандатом і міжнародною підтримкою, необхідною для надання країнам ефективної допомоги в запобіганні злочинності та боротьбі з нею. Стаття 3 Статуту ООН [5] встановлює необхідність співробітництва держав у вирішенні соціальних і гуманітарних проблем, у тому числі в боротьбі з міжнародною злочинністю. До цієї роботи активно залучені всі головні та допоміжні органи організації, а також ряд спеціалізованих організацій ООН [1, с. 84].

В наступну чергу слід зазначити, що Міжнародний Кримінальний Суд (МКС) є першим постійним міжнародним кримінальним судом, створеним згідно з Римським статутом 1998 року. Він відповідальний за найсерйозніші злочини, такі як геноцид, злочини проти людяності та військові злочини. МКС є незалежним органом, який зобов'язаний забезпечити справедливі судові процеси та переслідування осіб, винних у цих злочинах [1, с. 87].

Незалежно від своєї природи та міжнародної організації яка здійснює розслідування, таке розслідування має бути ефективним. Ефективність слід оцінювати на основі всіх фактичних обставин справи із врахуванням практичних реалій слідчої діяльності. Якщо розслідування завершується без

конкретного результату або з незначним результатом, це само по собі не свідчить про наявність недоліків в розслідуванні, оскільки обов'язок проведення ефективного розслідування полягає в засобах його здійснення, а не в кінцевому результаті. Наприклад, цей обов'язок не можна тлумачити як вимогу до органів влади розпочати судове переслідування особи незалежно від наявних доказів. Переслідування, особливо за таким серйозним звинуваченням як, наприклад, співучасть в масових незаконних вбивствах, не повинно здійснюватися нерозсудливо, оскільки вплив на обвинуваченого, який опинився під тиском системи кримінального правосуддя, є значним; він піддається публічному осуду з усіма супутніми наслідками для його репутації, приватного, сімейного та професійного життя [3, с. 9-10].

Судове переслідування міжнародних злочинів стикається з численними проблемами та викликами. Одна з основних проблем полягає у безкарності осіб, які мають дипломатичний імунітет або захист своєї країни. Також часто виникає відсутність співпраці між країнами, що ускладнює обмін доказами та затримання злочинців. Нерішучість або відмова у співпраці може ускладнити судовий процес. Також проблемою є слабка законодавча база в деяких країнах, яка може перешкоджати ефективному судовому переслідуванню. Судові органи можуть мати недостатню підготовку для розгляду міжнародних справ, що може призвести до несправедливих рішень. Політичний тиск може впливати на судові рішення, а також може бути складно забезпечити безпеку свідків та їхніх родин. Недостатні фінансові ресурси можуть обмежити проведення розслідувань та судових процесів у складних міжнародних справах.

Отже, сучасний світ стикається із ростом складності та масштабності міжнародних злочинів, зокрема у контексті конфліктів. Вирішення цих проблем вимагає спільних зусиль міжнародної спільноти, удосконалення законодавства та забезпечення незалежності та справедливості в судових процесах. Лише за таких умов можна забезпечити ефективно та справедливо судово переслідування міжнародних злочинів та відповідальність за порушення міжнародного права. Також існує необхідність розширення та поглиблення міжнародного співробітництва у сфері запобігання злочинності зумовлена, що зумовлено як якісними, так і кількісними змінами в самій злочинності. При здійсненні міжнародного співробітництва необхідно вирішувати досить суперечливу ситуацію, за якої, незважаючи на інтернаціоналізацію злочинності, засоби і форми боротьби з нею залишаються національними (внутрішніми).

Бібліографічні посилання:

1. Грушко М. В. Міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, професора О. В. Бігняка. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 136 с.

2. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 19.11.2023).

3. Міжнародні злочини в Україні: огляд національного розслідування та судової практики / А. Козьменко та ін. – Київ: Укр. Гельс. спілка з прав людини, 2023. – 125 с.
4. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду (МКС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 19.11.2023).
5. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text (дата звернення: 19.11.2023).
6. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посіб. – Київ: «ФОРМ» Големб. О.О., 2018. – 185 с.

Доля Віталій Володимирович,

аспірант кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки, Сумського державного університету

Науковий керівник: Гаруст Юрій Віталійович,

заступник директора інституту з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права д-р юрид. наук, професор

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВА
БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
НЕОБХІДНОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ**

Процесуальна діяльність детектива Бюро економічної безпеки України, спрямована на виконання відповідних завдань однойменної установи покликана досягати бажаних результатів у правовий спосіб. Практична реалізація різних форм санкціонованого впливу передбачає вжиття низки заходів процесуального характеру, що, нерідко, супроводжуються негативними аспектами. Йдеться про виникнення ситуацій, у яких, потенційно, можливе обмеження прав і свобод інших осіб під час певного етапу ходу досудового слідства або дізнання. Десятиріччями сформований досвід правоохоронної діяльності наводить непоодинокі випадки таких ексцесів і, як закономірний наслідок, підривається становище відповідних інституцій. Для представників Бюро економічної безпеки України вказаний аспект має вагомим значення, зважаючи на часті інформаційні закиди відносно установи та виправданого прагнення до посилення авторитету публічної служби. Із огляду на викладене, окреслена проблематика потребує осмислення й уваги з боку наукової спільноти.

Необхідно відмітити, що процесуальна діяльність детектива Бюро економічної безпеки України має системно провадитися з неухильним дотриманням принципів, передбачених ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX [1]. Під самими принципами прийнято розуміти наступні варіанти міркувань: 1) основне вихідне положення якої-небудь системи, теорії, ідеологічного напрямку; 2) особливість, що є обов'язковою під час процесів створення, запуску або провадження певної діяльності; 3) установка, котра обов'язкова до

виконання певного суб'єкта за різних обставин [2; 3, с. 1125]. Виходячи зі змісту наведених суджень, можна зробити висновок, що їх неухильне дотримання є обов'язковим під час процесуальної діяльності аналізованих службових осіб.

Керуючись розумінням сутті кожного такого законодавчо закріпленого принципу варто припустити, що деякі з їх числа якраз націлені на недопущення появи ситуацій наведеного типу. Маємо розуміти, що одне з багатьох призначень принципів якраз і полягає у підтримці балансу між правовим простором громадян та межами впливу публічних інституцій. До прикладу, один із найпоширеніших принципів «верховенства права» базується на визнанні й беззастережному сприйнятті найвищої цінності людської особи, її невідчужуваних прав і свобод, що є «основою, а не результатом права країни», а правила, що лежать в основі конституційного кодексу, є «не джерелом, а наслідком прав осіб» [4, с. 522]. С. П. Погребняк та М. Г. Патеї-Братасюк акцентують увагу на його значимості, вказуючи, що йдеться про панування права у всіх сферах державного життя [5, с. 167-168], [6, с. 155-156]. Тобто, його неухильне дотримання – обов'язок детектива Бюро економічної безпеки України, що має виключне значення під час процесуальної діяльності останнього.

Відповідно, провадження будь-яких процесуальних дій детективом цієї установи має здійснюватися виходячи з міркувань дотримання прав і свобод учасників таких заходів, а також інших осіб. Це стосується, як здійснення повноважень, передбачених ч. 2 ст. 40 та ч. 2 ст. 401 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [7], реалізації прав та виконання обов'язків, закладених цим актом і ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-XII [8]. Застосування будь-якого інструментарію компетенційного блоку не повинно обмежувати права, свободи та законні інтереси людини. Іншими словами, має виключатися імовірність звуження визнаного й гарантованого правового простору громадян, про який ішла мова вище.

У цей же час, мають місце такого типу санкціонованих втручань, обумовлених безальтернативним характером процесуальної діяльності. Одним із відомих її різновидів є здійснення обшуку, передбаченого ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [7], що, з позиції суспільної критики, особливо актуальне для суб'єктів господарювання. Така слідча (розшукова) дія може проводитися для: 1) виявлення й фіксації відомостей про обставини скоєння кримінального правопорушення; 2) відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення; 3) встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [7]. В усіх випадках йдеться про тимчасове обмеження деяких конституційних прав громадян (на власність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, невтручання в особисте і сімейне життя тощо [9]). При цьому з боку держави передбачені деякі гарантії недопущення порушення цих прав. Мова йде про такі позиції, як

наявність відповідної ухвали слідчого судді, без якої, за певних винятків (ч. 3 ст. 233), не можливе проведення обшуку (ст. 13, ч. 2 ст. 234). Також слід виділити умови щодо обов'язкової аудіо- та відеофіксації цієї процесуальної дії (ст. 13, ч. 10 ст. 235), залучення понятих (абз. 2 ч. 7 ст. 223), за винятком, коли під час дії правового режиму воєнного стану їх присутність є об'єктивно неможливою або пов'язаною з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я (абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615), право на правову допомогу (абз. 3 ч. 3 ст. 236) [7] та інші аспекти. Зазначені інструменти й відповідні механізми покликані мінімізувати прояви потенційних обмежень прав і свобод громадян.

Слід зауважити, що держава з особливою увагою відноситься до питань запобігання й протидії зловживань у цій сфері відносин. Так, навіть проникнення до житла чи іншого володіння особи за її згодою, без узвали слідчого, судді можливе виключно в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину [10]. Зазначена правова позиція міститься у п. 33 Постанови Верховного Суду від 08.04.2021 р. (справа № 573/2028/19, провадження № 51-1535км20) [10]. До слова, варто зауважити, що йдеться лише про злочини, а не кримінальні правопорушення, які є ширшим за змістом, включаючи кримінальні проступки.

Зазначене вище вказує на об'єктивну потребу провадження своєї процесуальної діяльності детективом Бюро економічної безпеки України виключно виходячи з міркувань дотримання прав і свобод людини. Протилежна службова поведінка останнього, у більшості випадків, призведе до появи багатьох негативних наслідків юридичного характеру. В цьому сенсі особливо слід виділити питання неналежності доказів, що у подальшому може істотно деструктивно позначитися на ході вже судового розгляду справи.

Висновки. Керуючись викладеним доцільно вказати, що в сучасних умовах не втрачає своєї гостроти проблематика необхідності дотримання прав і свобод людини під час процесуальної діяльності детектива Бюро економічної безпеки України. Існуюча система гарантій та усвідомлення ролі прав громадян змушує неухильно дотримуватися відповідних зобов'язань під час роботи аналізованих службових осіб. З огляду на завантаженість й обмеженість кількісного складу працівників однойменної інституції, а також урахування стійкий запит соціуму на ефективну охорону прав суб'єктів господарювання зазначена позиція потребуватиме детальної уваги в осяжному майбутньому.

Бібліографічні посилання:

1. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 р. № 1150-IX // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

2. Тлумачний словник української мови «E-slovník». Веб-портал: «dan.com». URL: <https://eslovnik.com>.

3. Бусел В. Т. та ін. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000. Київ ; Ірпінь : Перун. 2005. 1728 с.
4. Дайсі А. Вступ до вчення про право Конституції. Анатомія лібералізму. Політико-правничі вчення та верховенство права. 2008. 678 с.
5. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків : Право. 2008. 240 с
6. Патеї-Братасюк М. Г. Верховенство права в українському судочинстві: проблема духовно-інтелектуального виміру. Розвиток вітчизняних правових інститутів в умовах демократичних процесів. Київ : Вид.-во Європейського ун-ту. 2010. С. 140–162.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
10. Постанова Верховного Суду від 08 квітня 2021 р. (справа № 573/2028/19, провадження № 51-1535км20) // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208231>.

Дрижакова Діна Юріївна,

директор Товариства з обмеженою відповідальністю «Юридична компанія
‘Пріма лідер груп» аспірант Навчально-науковий інститут права, кафедра
кримінально-правової політики та кримінального права КНУ
ім. Тараса Шевченка

Науковий керівник: Волинець Руслан Анатолійович,
кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
КНУ ім. Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор,

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ. НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є таким запобіжним заходом, що обмежує права особи, тому при обранні такого виду запобіжного заходу варто звертати увагу на підстави та належну аргументацію сторони обвинувачення саме про необхідність тримання особи під вартою.

Варто зазначити, що, нажаль, в більшості випадків, судді бояться брати на себе відповідальність під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою – тому в більшості випадків воно задовольняється.

Однак, на мою думку, це є грубим порушенням права особи на захист, адже особа позбавлена свого законного права на справедливий розгляд справи, а принцип верховенства права взагалі губиться в контексті прийнятих рішень без належних та допустимих доказів на те.

Відповідно до п. 17 ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ 511-550/4/-13 від 04.04.2013 року тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо інший запобіжний захід не зможе забезпечити належну процесуальну поведінку.

Тримання під вартою не є мірою заочного покарання, а є методом дотримання обвинуваченим належної процесуальної поведінки визначеної КПК України.

У своїх рішеннях щодо України ЄСПЛ звертає увагу на той факт, що суди посиляються на обґрунтовану підозру того, що особа вчинила правопорушення, як на один (а часто як на один із небагатьох або навіть єдиний) з аргументів на користь позбавлення особи волі. У цьому контексті слід наголосити, що, відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, постійне існування обґрунтованої підозри є обов'язковою та неодмінною умовою (*sine qua non*) застосування щодо особи запобіжного заходу, пов'язаного з позбавленням волі, але через певний час дотримання цієї умови стає недостатньо. Зазвичай вимога щодо надання належних і достатніх підстав тримання під вартою на додаток до обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення є застосовною вже на стадії прийняття першого рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, іншими словами, «невідкладно» після затримання¹. Отже, з урахуванням інших вимог національного законодавства, обґрунтована підозра може бути достатнім приводом для позбавлення свободи лише на початковому етапі тримання під вартою.

Слід зазначити, що ЄСПЛ, виявивши, що особу позбавили свободи за відсутності обґрунтованої підозри, зазвичай констатує порушення частини 1 статті 5 Конвенції. Таке порушення, в тій мірі, в якій порушення Конвенції можна взагалі оцінювати в такий спосіб, є вкрай свавільним, адже впливає з недотримання найголовніших гарантій, які надає стаття 5 Конвенції. Разом з тим, у контексті частини 3 статті 5 Конвенції ЄСПЛ оцінює обґрунтованість рішення про позбавлення особи свободи, зокрема, те, чи містило рішення конкретні підстави для позбавлення свободи і чи ґрунтувалися ці підстави на будь-яких конкретних фактах та доказах. У перекладі на мову національного законодавства це стосується обов'язку національного суду або слідчого судді обґрунтувати наявність ризиків, які дають достатні підстави вважати, що особа може здійснити дії, передбачені частиною першою статті 177 КПК².

Так, у справі Харченко ЄСПЛ зазначив таке: «Суд часто констатує порушення частини 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з тим, що, навіть коли йдеться про тривалі строки тримання під вартою, національні суди часто посиляються на одні і ті ж підстави для обґрунтування продовження строку

тримання під вартою протягом всього періоду ув'язнення, якщо взагалі роблять це, тоді як згідно з частиною 3 статті 5 після спливу певного часу подальше існування обґрунтованої підозри перестає само по собі бути підставою для позбавлення свободи, а суди зобов'язані обґрунтовувати рішення про продовження строку тримання під вартою іншими підставами, які мають бути чітко вказані».

Більшість клопотань сторони обвинувачення про обрання/подовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обґрунтовуються стороною обвинувачення наявністю ризиків, передбачених ст. 177 КПК України.

Суди, зазвичай, не в повному обсязі досліджують реальність ризиків, що висуває сторона обвинувачення. Наприклад, непоодинокими є випадки, коли сторона обвинувачення аргументує ризик знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення в той час, коли всі необхідні докази вже зібрані, або ж взагалі вже під час судового розгляду.

Окрім цього, вони часто посиляються на такий ризик як вчинення інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється чи обвинувачується особа, при наявності в нього офіційного працевлаштування та міцних соціальних зв'язків. Даний ризик судами сприймається за реальну загрозу, однак, в цей же час, це суперечить презумпції невинуватості, адже вину особи ще не було доведено.

Ризик «може переховуватись від слідства (п.1 ч.1 ч.177 КПК України)», найчастіше, обґрунтовується тяжкістю злочину. Але тяжкість злочину не є доказом того, що підозрюваний обов'язково буде переховуватись.

Більш того, практика Верховного суду та Європейського суду з прав людини свідчать про те, що тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється особа не може бути безумовною підставою для обрання щодо цієї особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Крім того, сторона обвинувачення, зазначай, не обґрунтовує чому більш м'який засіб, наприклад домашній арешт із засобом електронного контролю, порука або застава не можуть запобігти переховуванню.

Правова позиція ЄСПЛ у справі «HUSA v. ALBANIA» від 21.02.2023, заява № 52048/16 зазначає, що тяжкість правопорушення або його наслідки не є самостійними підставами, що обґрунтовують тримання під вартою.

Відповідно до ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом³. Закріплення на законодавчому рівні можливості обмеження свободи й особистої недоторканності пов'язане з необхідністю вирішення колізії між правом

кожного на свободу і обов'язком держави забезпечити захист значущих для суспільства цінностей.

Так, у Загальній декларації прав людини встановлено, що «ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання» (ст. 9)4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права містить таке положення: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом»5.

У висновку хотілося б зазначити, що станом на сьогодні, нажаль, слідчі судді досить критично відносяться до клопотань слідчих/прокурорів про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що призводить до незаконного ув'язнення особи попри відсутність належних та допустимих доказів. Таким чином порушуються законні права особи, що була взята під варту, та, в подальшому, сумніви у роботі нашої судової гілки влади, що призводить в цілому до недовіри громадян України до судів та представників суддівства. Я вважаю це недопустимим на шляху до зовнішньополітичного орієнтування України.

Бібліографічні посилання:

1. Бузаджи проти Республіки Молдова (Buzadji v. the Republic of Moldova), заява № 23755/07, п. 102;
2. Застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту в Україні на основі аналізу практики за 2018-2020 рр., звіт за результатами дослідження; URL: <https://rm.coe.int/-2022/1680a9663d>;
3. Конституція України (з предметними матеріалами). – Х.: Інтеллект-Прогрес, 2007. – С. 21;
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948// автор коментарів М. В. Буроменський. – Харків, 1998. – С. 10;
5. Міжнародний захист правами людини. Документи та коментарі // автор коментарів М. В. Буроменський. – Харків, 1998. – С. 21;
6. Рішення ЄСПЛ, справа «HUSA v. ALBANIA» від 21.02.2023, заява № 52048/16.

Дузяк Катерина Василівна,
здобувач вищої освіти, Державний податковий університет
Любас Катерина Русланівна,
здобувач вищої освіти, Державний податковий університет

Науковий керівник: **Яцик Тетяна Петрівна,**
доцент кафедри кримінальних розслідувань
Державний податковий університет, к.ю.н., доцент

**РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР
ПРОТИДІ ЗЛОЧИННОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР**

Розвиток криміналістики як важливого фактора протидії злочинності визначається необхідністю адаптації наукових та методичних підходів до сучасних викликів та тенденцій у сфері правопорядку. Європейський вектор розвитку криміналістики підкреслює значущість міжнародного співробітництва, стандартизації методів та вдосконалення технічного забезпечення для ефективного боротьби з різноманітними формами злочинності.

Так, В. А. Журавель та В. Ю. Шепітько доречно відзначають, що нині важливим постає створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направляється на вирішення складних практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення та наближення до єдиного криміналістичного європейського простору [1, с. 632]. Слід додати зауваження В. М. Шевчука, який зазначає, що сучасний стан злочинності в Україні та її динаміка під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та особливості формування і застосування криміналістичних знань [2, с. 334].

Оголосивши рекомендацію надати Україні статус кандидата в ЄС, було підтверджено, що українці чітко показали своє прагнення до європейських цінностей і стандартів, проте в нашій державі треба буде здійснити низку важливих реформ, спрямованих на досягнення євроінтеграційних прагнень України. У свою чергу, інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає від нашої держави адаптування національного законодавства до міжнародних стандартів і зобов'язань. Так, В. Ю. Шепітько поділяє завдання криміналістики на два основних рівні: 1) завдання, спрямовані на вдосконалення теорії криміналістики; 2) завдання, спрямовані на вдосконалення правозастосовної практики [3, с. 150].

Варто врахувати думку П.П. Богуцького, який вважає, що досить актуальним сьогодні є створення системи військової юстиції, зокрема, це питання формування військової поліції, військової прокуратури та військових судів із врахуванням передового зарубіжного досвіду, європейських та міжнародних стандартів щодо протидії злочинності [4, с. 22]. Дану думку підтримує В.М. Шевчук та зазначає, що створення органів військової юстиції в реаліях воєнного сьогодення є необхідним кроком задля забезпечення якісного та ефективного запобігати, протидіяти, виявлення, фіксації, розкриття та розслідування воєнних злочинів, що вчиняються російськими військовими на території України. правопорушення. Вирішення цього питання потребує відповідного законодавчого регулювання та розроблення концепції криміналістичного забезпечення діяльності органів військової юстиції, що визначає новий науковий напрямок досліджень у криміналістиці, зокрема у формуванні та розвитку воєнної криміналістики [5, с. 321].

У сучасних реаліях воєнного стану в Україні важливим є забезпечення дотримання міжнародних принципів і стандартів у протидії корупції, враховуючи досвід європейських і світових практик, беручи до уваги традиції, звичаї і менталітет українських громадян, адже характер корупції в нашій державі відрізняється від корупційних проявів в інших країнах. Україна відіграє ключову роль в процесі міжвідомчої координації міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання корупції. Водночас, В.М. Шевчук наголошує на необхідності усунення дублювання діяльності, налагодження взаємодії даних органів, яка має бути чітко врегульована чинними нормативно-правовими актами з урахуванням європейських міжнародних принципів і стандартів [5, с. 322]. Думка авторів дійсно є слушною, проте з цього випливає питання щодо якісного забезпечення діяльності системи даних органів необхідними ресурсами, засобами й навчання, у тому числі й криміналістичного та кримінально-процесуального спрямування, а у подальшому і впровадження запропонованих розробок у практику.

Також вище зазначений автор підкреслює, що Європейський Союз та Україна разом працюють над забезпеченням інформаційної безпеки в нашій державі, у тому числі й доступного транскордонного зв'язку з початку повномасштабної війни в Україні. Єврокомісія ухвалила рішення, що уповноважує національний регуляторний орган України, відповідальний за електронні комунікації, брати участь у регулюючому агентстві телекомунікацій ЄС (BEREC), що є ще одним важливим кроком на шляху до євроінтеграції України [5, с. 322; 5].

Можемо стверджувати, що одним із пріоритетних завдань для України є приведення у відповідність законодавства європейським стандартам, у тому числі й у сфері протидії злочинності, здійснення судочинства та формування системи органів військової юстиції. Як слушно зазначає В.Ю. Шепітько, в реаліях сьогодення простежується також зміна вектору криміналістичних досліджень в Україні, наближення його до єдиного європейського простору [7, с. 11].

Отже, у контексті глобалізації та транснаціонального характеру багатьох правопорушень, криміналістика виступає ключовим інструментом для забезпечення справедливості та розкриття злочинів. Важливість розвитку криміналістики полягає не лише в сучасних методах розслідування, але й у вдосконаленні підготовки кадрів та використанні інноваційних технологій. Здатність криміналістики адаптуватися до нових викликів і інновацій сприяє підвищенню рівня ефективності правоохоронних органів та сприяє зміцненню правопорядку як на національному, так і на міжнародному рівнях. Враховуючи європейський вектор, розвиток криміналістики стає стратегічним інструментом для забезпечення безпеки та правопорядку в умовах сучасного світу.

Бібліографічні посилання:

1. Журавель В. А., Шепітько В.Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку. Монографія. Харків: Право, 2021. С. 631-669.

2. Шевчук В.М. Тенденції та завдання криміналістики в умовах воєнного стану і євроінтеграційних процесів. Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінальноправове регулювання. Харків. 2023. С. 332-339.

3. Шепітько В. Ю. Кримінальна роль у системі юридичних наук та її у глобальному масштабі світу. Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика: збірник наукових праць. Харків, 2014. 544 с.

4. Богуцький П. П. Військова юстиція як правова система: міжнародні стандарти та національні особливості. Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід української прокуратури: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: Фенікс, 2021. С. 19-26.

5. Шевчук В.М. Європейський вектор розвитку сучасної криміналістики. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава. 2022. С. 320-323.

6. Міністерство цифрової трансформації України. Україна продовжує наближатися до телекомунікаційних стандартів ЄС. Офіційна веб-сторінка. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-prodovzhuye-nablizhatisya-do-telekomunikacijnih-standartiv-yes> (дата звернення 11.11.2023 р.)

7. Шепітько В. Ю. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2021. Вип. 25 (3). С. 9-20.

Дуняшенко Олександр Олександрович,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Резворович Кристина Русланівна,

завідувач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наразі питання подолання дискримінації є актуальним для більшості сучасних держав, і України зокрема. Дискримінація є однією з найбільш поширених форм насильства та порушення прав людини, особливо в умовах воєнного стану. Коли до людей ставляться менш прихильно, аніж до інших людей в подібній ситуації тільки тому, що вони належать, або сприймаються як такі, що належать, до певної групи чи категорії людей, тоді можемо говорити про дискримінацію. Дискримінують людей з різних причин,

зокрема через їх: вік, інвалідність, етнічну приналежність, походження, політичні переконання, расу, релігію, стать чи гендер, сексуальну орієнтацію, мову, культуру тощо. Дискримінацію вважають результатом стереотипів, які роблять людей безпорадними, заважають їм стати активними громадянами/громадянками, обмежують розвиток їх навичок і в багатьох ситуаціях доступ до роботи, послуг з охорони здоров'я, освіти або житла [1].

Дискриміновані групи населення – це соціальні категорії або окремі особи, які стикаються із систематичною нерівністю та обмеженнями.

Отож, дискриміновані групи населення:

Етнічні та расові меншини – люди, які належать до меншин за етнічним походженням або мають інший колір шкіри, часто стикаються з расизмом та етною дискримінацією.

ЛГБТ-спільнота: Особи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю.

Люди з обмеженими фізичними можливостями: особи з фізичними чи розумовими обмеженнями можуть стикатися з архітектурними, інформаційними та соціальними бар'єрами.

Жінки: дискримінація за статевою ознакою може виявлятися у вигляді нерівності в оплаті праці, стереотипів щодо ролі жінок та інших способів.

Мігранти та біженці: особи, які переселилися в іншу країну, можуть бути предметом дискримінації через їх походження та статус мігранта.

Люди з низьким доходом: економічні обмеження можуть сприяти дискримінації осіб, які живуть у бідності.

Молодь та літні люди: як молодь, так і літні люди можуть стикатися зі стереотипами та нерівністю в доступі до можливостей.

Захист прав цих груп є великим аспектом роботи правоохоронних органів і суспільства загалом. Тому держави та правозахисні організації мають розвивати законодавство та програми боротьби з дискримінацією та нерівністю.

Дослідивши проблему дискримінації, можемо стверджувати, що, на жаль, в Україні систематично порушуються конституційні права та свободи представників вразливих верств населення, наприклад наркозалежних осіб, адже ці громадяни не здатні ефективно протидіяти неправомірним діям правоохоронців, або захищати та відновлювати свої права у разі їх порушення внаслідок свого уразливого становища.

Порушення прав представників вразливих груп, дискримінація їх за ознакою здоров'я та соціального статусу спричиняє глобальні негативні наслідки для суспільства вцілому. До таких наслідків можемо віднести: правові наслідки – порушуються принципи верховенства права, законності, нівелюються ознаки правової держави; медичні наслідки – негативний вплив на ефективність боротьби з поширенням наркоманії, ВІЛ-інфекції та інших супутніх небезпечних хвороб; політичні наслідки – дискримінація

цільових груп негативно впливає на міжнародний імідж держави; соціально-демографічні, економічні наслідки тощо.

Кожна держава має на меті протидіяти порушенням прав вразливих груп населення, попереджувати та ефективно розслідувати факти порушень прав зазначених верств правоохоронними органами (порушення права на захист та медичну допомогу, незаконні затримання, порушення процесуальних прав та гарантій при затриманні тощо), та акцентувати увагу на таких процесах як:

- збір первинної інформації про порушення;
- фіксація доказової бази щодо виявлених порушень;
- заходи щодо поновлення порушених прав;
- профілактичні заходи щодо попередження порушень прав вразливих груп з боку правоохоронних органів;
- освітні заходи з представниками цільових груп з метою посилення їхньої правової спроможності протидіяти порушенням їхніх прав з боку правоохоронців;
- підготовка та залучення до вказаної діяльності представників цільових груп [4].

Які ж існують механізми захисту прав дискримінованих груп населення, зокрема наркозалежних?

Наркозалежні як дискримінована група: це група населення, яка стикається зі значним стигматизацією та дискримінацією у суспільстві. Це може бути як соціальна, так і юридична дискримінація, що обмежує їхні права та можливості.

Законодавство: багато країн мають закони, які запобігають дискримінації на підставі стану здоров'я або наявності наркозалежності. Ці закони надають наркозалежним право на захист від дискримінації у сферах праці, освіти та доступу до медичної допомоги.

Соціальна підтримка: організації та ініціативи, спрямовані на підтримку наркозалежних, забезпечують важливу роль у забезпеченні їх прав та наданні соціальної підтримки. Вони надають послуги з реабілітації та консультування, допомагають інтегруватися в суспільство.

Освіта: освіта щодо наркозалежності та прав наркозалежних є важливою частиною боротьби з дискримінацією.

Психосоціальна реабілітація: важливо надавати психосоціальну допомогу та реабілітаційні послуги наркозалежним, щоб допомогти їм підтримувати здоровий спосіб життя.

Спільноти та партнерства: спільноти, активісти та правозахисні організації грають важливу роль у вирішенні проблем наркозалежності та захисту прав цієї дискримінованої групи населення.

В Україні лише впровадження антидискримінаційного права є передумовою її становлення як європейської правової держави, адже ставлення суспільства до вразливих груп є індикатором поваги до прав людини в цілому. Будь-яка потерпіла особа має право звернутися за

захистом свої прав до омбудсмена та суду. Підтримка та реалізація антидискримінаційної політики має бути забезпечена на всіх рівнях державної влади. Основою ефективного захисту фундаментальних цінностей, людяності та гуманізму має бути впровадження у національну правову систему механізмів та інструментів, які спроможні зупинити чи зменшити ненависть та захистити людську гідність, автономію та рівність кожної людини [3, с.57].

Отже, можна зробити висновок, що захист прав дискримінованих груп населення є ключовим аспектом сучасного правового розвитку. Важливим етапом у цьому процесі є прийняття та реалізація ефективного законодавства, спрямованого на захист прав і свобод кожної особи. Важливою складовою є взаємодія між правоохоронними органами, громадськістю та представниками дискримінованих груп для забезпечення невідкладної реакції на порушення та надання необхідної допомоги. Загалом, захист прав дискримінованих груп населення – це не лише завдання влади та правоохоронних органів, але й спільна відповідальність усіх членів суспільства за створення безпечного та справедливого середовища для кожного громадянина.

Бібліографічні посилання:

1. Дискримінація та нетолерантність URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/discrimination-and-intolerance>
2. Конференція «Дискримінація вразливих груп населення в Україні: державна політика і громадська думка» – враження та рекомендації» URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/konferentsiia-dyskryminatsiia-vrazlyvykh-hrup-naselennia-v-ukraini-derzhavna-polityka-i-hromads-ka-dumka-vrazhennia-ta-rekomendatsii/>
3. Матвєєва Л. Г. МІЖНАРОДНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/974474f9-ad21-4a92-b32c-6df67a07eea9/content>
4. У вразливих верств населення також є права, адже вони – ЛЮДИ! URL: <https://legalaid.gov.ua/novyny/u-vrazlyvyh-verstv-naselennya-takozh-ye-prava-adzhe-vony-lyudy/>

Дуняшенко Олександр Олександрович,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Олійник Юлія Володимирівна,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЩОДО
ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Збройні конфлікти, війни – це, на жаль, реальність сучасного етапу розвитку людства. За визначенням Міжнародного комітету червоного хреста, збройний конфлікт – це збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями або ж лише між організованими збройними угрупованнями. Натомість, внутрішній (не міжнародний) збройний конфлікт – це збройний конфлікт, що відбувається на території однієї держави і в якому війська жодної іншої держави не беруть участі [1, с.3].

Питання, щодо захисту прав людини в період збройних конфліктів знайшли своє відображення в роботах таких вчених, як: М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, М. М. Гнатовського, Н. В. Дрьоміна, С. О. Загороднюка, Н. А. Зелінської, А. О. Кориневича, Ю. М. Колосова, І. О. Колотухи та ін. Серед зарубіжних вчених слід відзначити роботи М. Сассолі, А. Був'є, Ж. Пікте, Е. Давид, В. Дегана, Дж. Стюарт, П. Андреас, Т. Пфаннер, Л. Темнер, П. Валленстінта тощо [3, с.5].

Права людини властиві всім людям незалежно від їхньої національності, місця проживання, статі, національного чи етнічного походження, кольору шкіри, релігії, мови чи будь-якої іншої ознаки. Всі ці права взаємопов'язані, взаємозалежні та неподільні. Вони визначаються та гарантуються нормами права у формі міжнародних договорів, звичайного міжнародного права, загальних засад та інших джерел міжнародного права. Міжнародне право прав людини покладає на держави зобов'язання діяти певним чином або утримуватися від певних дій з метою заохочення та захисту прав людини та основних свобод окремих осіб чи груп осіб. З прав людини випливають як права, і обов'язки. Держави несуть зобов'язання поважати, захищати та здійснювати права людини, відповідно до міжнародного права. Що ж означають зобов'язання поважати, зобов'язання захищати та зобов'язання здійснювати? Поважати означає, що держави повинні утримуватись від створення перешкод чи обмежень для користування правами людини. Захищати наказує державам захищати окремих осіб та групи осіб від порушень їхніх прав людини. Здійснювати означає, що держави мають вживати позитивних заходів для сприяння користуванню правами людини. Міжнародне гуманітарне право обмежує застосування насильства у збройних конфліктах, щоб уберегти тих, хто не бере або більше не бере прямої участі у військових діях, одночасно обмежуючи насильство до рівня, необхідного для ослаблення військового потенціалу супротивника. Обмежуючи насильство та регулюючи поведінку з особами, які охоплені збройним конфліктом іншим чином, міжнародне гуманітарне право забезпечує баланс між гуманним поведінням та військовою необхідністю [3, с.9].

Захист прав людини під час збройних конфліктів є надзвичайно важливим завданням, тому існує низка міжнародних стандартів та механізмів для його забезпечення:

□ Міжнародне гуманітарне право: однією з ключових складових є Міжнародне гуманітарне право (МГП), яке встановлює норми для поведінки учасників збройних конфліктів. МГП забезпечує захист цивільного населення, військовополонених, медичного персоналу та гуманітарних працівників.

□ Конвенція ООН про права дитини: встановлює права дітей під час збройних конфліктів, в тому числі захист дітей від фізичного і психологічного насильства.

□ Моніторинг і звітування: громадські організації та правозахисні органи відіграють важливу роль у моніторингу порушень прав людини в зоні конфлікту та зборі інформації для подальшого звітування.

□ Гуманітарна допомога: забезпечення гуманітарної допомоги, включаючи медичну допомогу, харчування, водопостачання та житло, є важливою частиною захисту прав людини під час збройних конфліктів.

□ Міжнародні спостерігачі: спостерігачі та миротворці відіграють ключову роль у спостереженні за режимами припинення вогню та дотриманні прав людини.

□ Захист жінок та дітей: особлива увага приділяється захисту жінок та дітей від насильства та сексуальних злочинів, які часто посилюються в умовах збройних конфліктів.

□ Судова відповідальність: воєнні злочини, повинні бути передані на судовий розгляд, і винні особи повинні нести відповідальність перед міжнародними судами або національними судами.

Захист прав людини в умовах збройних конфліктів є обов'язком міжнародної спільноти та національних урядів. Він спрямований на запобігання та зменшення людського страждання, збереження гідності та забезпечення безпеки всіх осіб, які перебувають під впливом збройних конфліктів. Тому дії поліції з захисту людей під час збройних конфліктів можуть бути наступними:

- Забезпечення безпеки: поліція має за завдання забезпечити безпеку громадян в умовах збройних конфліктів. Це включає в себе патрулювання, контроль над рухом і забезпечення доступу до безпеки.

- Врегулювання конфліктів: поліцейські можуть діяти як посередники в мирному вирішенні конфліктів, допомагаючи сторонам знайти спільне рішення та запобігти насильству.

- Допомога пораненим: поліція може надавати першу медичну допомогу пораненим особам, організовувати їх евакуацію та спрямовувати до медичних установ.

- Захист прав дітей: важливою частиною діяльності поліції є захист прав дітей в умовах збройного конфлікту. Це включає в себе запобігання використанню дітей в якості солдатів і захист від сексуального насильства.

- Збір інформації: поліція збирає інформацію про порушення прав людини, включаючи насильство, тортури та інші злочини, і документує ці факти для подальшого розслідування та встановлення відповідальності.
- Нагляд за обмеженнями прав: поліція веде нагляд за обмеженнями прав людини, забезпечуючи, що такі обмеження є обґрунтованими і дотримуються міжнародних стандартів.
- Співпраця з гуманітарними організаціями: поліція може співпрацювати з гуманітарними організаціями та агенціями для надання гуманітарної допомоги постраждалим.
- Моніторинг та звітування: поліція проводить моніторинг щодо порушення прав людини та документує їх для подальшого звітування та встановлення відповідальності перед міжнародними організаціями та спільнотою.

Отже, можна зробити висновок, що загальною метою дій поліції в умовах збройних конфліктів є захист прав людини та забезпечення безпеки громадян в надскладних умовах. Співпраця з іншими гуманітарними та правоохоронними організаціями є важливою для досягнення цих цілей.

Бібліографічні посилання:

1. Булгак Д.В., Іщенко В.В. Захист прав людини під час збройних конфліктів URL: <http://surl.li/mcgrv>
2. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту URL: http://eprints.zu.edu.ua/23743/1/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%A1..PDF
3. Язлив Д. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів URL: <http://surl.li/mcguz>

Євсюков Євген Володимирович,
аспірант Пенітенціарної академії України

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ЧИННИК ЗМІНИ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

До 2014 року питання правового регулювання особливих правових станів в Україні фактично було неактуальним. Воно перебувало поза увагою більшості вітчизняних правників-практиків та науковців. У науковому правничому дискурсі висловлювались поодинокі тези з цього приводу. Більш того, доктрина (концепція) забезпечення національної безпеки України була сформульована неадекватно, наслідком чого стала фактична неготовність держави до ефективного спротиву збройній агресії сусідньої держави.

Однак події кінця 2013-початку 2014 років кардинально змінили цю ситуацію. Зокрема, анексія Криму та події на сході країни спричинили

необхідність впровадження спеціальних правових режимів для забезпечення національної безпеки та захисту прав громадян.

Внаслідок агресії з боку росії і формування псевдореспублік в анексованому Криму та на тимчасово окупованих територіях Луганської та Донецької областей, в Україні було введено ряд законодавчих та організаційних механізмів для врегулювання особливих правових станів. Зокрема, проголошено антитерористичну операцію та визначено порядок введення надзвичайного стану.

Ці нові реалії також породили потребу удосконалення законодавства для захисту прав та свобод громадян в умовах конфлікту. Запровадження правових механізмів, спрямованих на захист прав людей, які опинилися в особливих ситуаціях, стало важливою частиною стратегії держави зі збереження суверенітету та нормалізації ситуації в зоні конфлікту.

У зв'язку з цим, правове регулювання особливих правових станів стало ключовим аспектом, що забезпечує не тільки національну безпеку, але й визначає межі для захисту прав та свобод громадян в умовах збройного конфлікту.

Особливої актуальності вказана проблематика набула з лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії.

У цьому контексті, ураховуючи предмет нашого дослідження, згадаємо слова вітчизняного вченого М. Корнієнка про те, що «особливості екстраординарних умов можуть створювати складнощі для дії права щодо регулювання суспільних відносин. У таких умовах можуть виникати виклики, які важко вирішити засобами традиційного правового підходу. Завдяки своїй формалізованій природі, право може бути обмежене в здатності адекватно реагувати на надзвичайні ситуації та задовольняти потреби суспільства» [1, с. 62].

Важко заперечити той факт, що воєнний стан має спричинити значні зміни у організації функціонування органів публічної влади та адміністрування. Під час введення воєнного стану влада наділяється розширеними повноваженнями з метою ефективного вирішення тих проблем, що постали перед суспільством. Окрім цього, за таких умов виникає необхідність змін в системі управління, введення обмежень права і основоположних свобод людини, а також мобілізацію ресурсів для забезпечення безпеки та відновлення порядку в державі. Лише завдяки таким змінам держава може оперативнo реагувати на загрози та координувати вжиття заходів для забезпечення стабільності та безпеки.

«Воєнний стан передбачає надання органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим та відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» можуть утворюватися тимчасові державні органи - військові адміністрації.» [2].

В умовах воєнного стану перед органами влади стоять завдання забезпечення безпеки громадян, захисту країни від агресії, а також відновлення нормального функціонування життєдіяльності держави. Для вирішення цих завдань органам влади необхідно змінити свою діяльність у таких напрямках:

По-перше, мова йде про зосередження зусиль на забезпеченні безпеки. В умовах воєнного стану питання безпеки є пріоритетним для органів публічної влади, які повинні спрямувати свої зусилля на захист громадян від збройного нападу, а також на боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами противника.

По-друге, це забезпечення ефективної оборони. Воєнний стан передбачає мобілізацію населення і економіки на потреби оборони. Органи влади повинні забезпечити ефективну організацію оборони держави, у тому числі шляхом створення та підтримки у бойовій готовності збройних сил, а також забезпечення їх необхідним озброєнням, спорядженням та припасами.

По-третє, це відновлення нормального функціонування життєдіяльності держави. Воєнний стан не повинен призвести до повного паралічу життєдіяльності держави. Органи влади повинні забезпечити відновлення функціонування таких важливих сфер, як економіка, медицина, освіта, соціальний захист тощо.

Вказане вище дозволяє стверджувати про необхідність вивчення проблематики особливостей правового регулювання діяльності органів публічної влади. Зміни в діяльності органів влади в умовах воєнного стану є необхідними для забезпечення безпеки держави та її громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Корнієнко М.В. Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 170 с.
2. Ярмистий М. Місцеві органи влади в умовах воєнного стану: повноваження та співпраця військових адміністрацій з органами місцевого самоврядування. URL <http://buk-visnyk.cv.ua/misceve-samovryaduvannya/2059/>

Єфанова Дар'я Валентинівна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Невара Лілія Михайлівна**, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н., доцент

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини є одним із основних принципів міжнародного права, і Організація Об'єднаних Націй (далі - ООН) відіграє вирішальну роль у просуванні та підтримці цих прав на міжнародній арені. З моменту свого заснування у 1945 році ООН активно займається боротьбою з порушеннями прав людини та створенням механізму їх захисту.

Однією з основних функцій ООН у сфері міжнародного захисту прав людини є встановлення міжнародних стандартів прав людини. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році [1], є головною декларацією міжнародного права в галузі прав людини. Загальна декларація з прав людини стала основою для багатьох міжнародних, регіональних та національних правових актів у сфері прав людини, в тому числі для II розділу Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина».

Згодом ООН розробила низку міжнародних актів та конвенцій для подальшого посилення захисту прав людини, такі як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [2, стор. 16] Конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенцію про права дитини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [3] тощо.

Окрім встановлення міжнародних стандартів прав людини, ООН заснувало інститут Верховного комісара ООН з прав людини, до повноважень якого входить заохочення і захист прав всіх людей на рівні урядів держав, реагування на порушення прав людини, а також повинен вживати заходів щодо серйозних порушень прав людини і здійснювати попереджувальні дії. Управління Верховного комісара ООН з прав людини є координаційним центром діяльності ООН з прав людини. Воно виконує функції контролюючих, експертних, наглядових органів за дотриманням договорів з прав людини. Воно також веде роботу у сфері прав людини на місцях, надає консультаційні послуги і технічну допомогу.

Крім того, ООН створила спеціалізовані органи, такі як Рада з прав людини, договірні органи з прав людини, тобто комітети незалежних експертів, які контролюють виконання державами міжнародних договорів з прав людини. Також серед основних органів ООН, окрім ГА особливу роль у захисті прав людини також відіграє Економічна і Соціальна Рада. У статті 62 Статуту ООН, ЕКОСОП готує «рекомендації з метою поглиблення поваги і дотримання прав людини й основних свобод для всіх» [4].

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, ООН засудили дії РФ щодо України. І вже 2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ООН переважною більшістю голосів ухвалила резолюцію, яка засуджує жорстоке вторгнення російської федерації в Україну і вимагає від Росії негайно вивести свої війська і дотримуватися міжнародного права. Після початку війни, ООН направив в Україну Моніторингову місію ООН з прав людини в Україні (далі-ММПЛУ). Станом на липень 2023 року

ММПЛУ опублікувала 35 періодичних доповідей, 10 інформаційних документів, 9 тематичних доповідей та 6 оновлень, щодо ситуації з правами людини в Україні, в яких зазначаються усі порушені права людей під час збройної агресії. Завдяки діям ММПЛУ та ООН, уряд України розробив Стратегію запобігання та реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Україні. Також ММПЛУ є активним членом гуманітарної команди країни та її робочої групи з розробки стратегії захисту. ООН також має понад 1400 співробітників у всіх 24 регіонах України, які надають екстрену допомогу у прифронтових містах та надають підтримку найбільш вразливим групам населення [5, стор. 113].

Ще одним важливим кроком для захисту прав людини та підтримкою України стало те, що у квітні 2022 року державу-агресорку було виключено із складу Ради ООН з прав людини. А 10 жовтня 2023 року, не зважаючи на агресивну політику, рф не обрали постійним членом Ради ООН з прав людини. Більшість дипломатів зазначили, що вони сподіваються відновити міжнародну довіру після звинувачень у широкомасштабних порушеннях прав в Україні з боку рф. Для України, те що рф не обрали постійним членом Ради з прав людини, буде мати позитивні наслідки. Адже тепер розслідування та допомога у сфері захисту прав людини будуть йти значно краще [6].

Хоча ООН зробила значний внесок у міжнародний захист прав людини, організація стикається з низкою проблем і критики. Однією з головних проблем є непослідовне дотримання стандартів прав людини державами-членами. Незважаючи на створення міжнародних договорів та моніторингових механізмів, деякі держави продовжують безкарно порушувати права людини (Китай, росія, Саудівська Аравія тощо). Крім того, політизація питань прав людини в системі ООН може перешкоджати ефективним діям і ставити під сумнів неупередженість певних ініціатив. Ще однією проблемою, з якою стикається ООН у вирішенні питань прав людини, є обмеженість фінансування та ресурсів. До прикладу, Управління Верховного комісара ООН з прав людини та різні спеціальні доповідачі, часто борються з недостатньою фінансовою підтримкою. Відсутність належних ресурсів перешкоджає їхній здатності розслідувати звинувачення, моніторити ситуацію з правами людини та надавати допомогу тим, хто постраждав від порушених прав. Але, незважаючи на це, ООН намагається зробити усе можливе, аби якнайкраще розслідувати та надавати допомогу у сфері захисту прав людини.

Отже, ООН відіграє важливу роль у міжнародному захисті прав людини. Вона встановлює норми і принципи, здійснює моніторинг порушень прав людини, сприяє правосуддю і підзвітності, підтримує розвиток національних правозахисних інститутів. Під час активної фази війни в Україні, ООН намагається сприяти допомозі цивільному населенню, надаючи різного характеру правову та гуманітарну допомогу. Також світова спільнота показала свою свідомість, не допустивши рф до постійного члена

в Раді ООН з прав людини. Хоча ООН стикається зі значними проблемами у вирішенні питань прав людини, вона також досягла помітного прогресу у просуванні прав людини в усьому світі. Незважаючи на виклики, ООН залишається основною міжнародною міжурядовою організацією у просуванні та захисті прав людини на глобальному рівні.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна декларація прав людини. Від 10 .12 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 15.11.2023).
2. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посібник. Видавництво «ФОРМ Голембовська О.О.» Київ, 2018. 146 с.
3. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Від 03.09.1981 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (дата звернення 15.11.2023).
4. Charter of the united nations and Statute of the international court of justice. San Francisco, 1945. URL: <https://www.icj-cij.org/charter-of-the-united-nations> (дата звернення 16.11.2023).
5. Мацейко А. Захист прав людини в умовах війни. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції, м. Львів, 08.12.2022 р. С.112-114. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5091/1/08_12_2022.pdf#page=112 (дата звернення 17.11.2023)
6. UN General Assembly elects 15 new members to the Human Rights Council. UN News, 10.10.2023р. URL: <https://news.un.org/en/story/2023/10/1142112> (дата звернення 18.11.2023)

Желдубовська Анастасія Вячеславівна,

здобувач вищої освіти

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: Потопахіна Ольга Миколаївна, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, к.ю.н., доцент

**ФЕНОМЕН «СКЛЯНОЇ СТЕЛІ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА
МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТАХ – ПОРІВНЯЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА**

Кембриджський словник визначає словосполучу «glass ceiling» як кордон, після якого особа не може пройти далі на професійному шляху, підвищення посади на робочому місці. Більш конкретизує дане поняття твердження про те, що скляна стеля – це метафоричне позначення неофіційного, але чіткого і зрозумілого бар'єру, що заважає певним особам у просуванні до вершини професійної ієрархії [1]. Першопочатково створений жінками для жінок, термін згодом почав уживатися щодо інших демографічних груп, або ж меншин, проте не набув широкого визнання у

темі національної чи расової нетерпимості. Дане поняття було обрано феміністкою Мерилін Лоден та надалі популяризовано виданням *The Wall Street Journal* статтю від 1986 року завдяки символізму: через призму на перший погляд невидимої стелі жінки можуть бачити владні і прибуткові посади, але не можуть їх досягти.

Серед характерних проявів феномену «скляної стелі», на нашу думку, можна виокремити декілька найбільш яскравих – такими є надання переваг чоловікам при отриманні підвищення, нижча оплата праці жінок безпосередньо на аналогічних посадах у порівнянні з чоловічою, менший доступ жіночої статі до економічних ресурсів і ухвалення рішень та довготриваліший професійний зріст жінок за чоловічий – останнє явище іноді нарікається «липкою підлогою», що характеризується «застряганням» на початкових позиціях кар'єрної ієрархії. Часом до цього переліку публіцисти приписують дискримінацію жінок при прийнятті на роботу, з якою можуть зіткнутися як вагітні та матері, так і жінки дітородного віку, проміжок якого за іронією становить більшу частину стандартного віку працездатності. Нерівне ставлення тісно пов'язане з гендерними стереотипами та, зокрема, з роллю жінки в сім'ї та потребою у відпустці після пологів, для догляду за дитиною, майбутнім лікарняними тощо. Такі перешкоди зазвичай є неписаними, а це означає, що обмеження у просуванні службою відбуватиметься через загальноприйняті норми та неявні упередження, а не через визначену корпоративну політику.

Науці українського права власне поняття скляної стелі наразі є маловідомим, проте його суть доволі довгий час є предметом диспутів та досліджень – гендерну сегрегацію за вертикаллю на робочому місці розглядали як науковці у різноманітних сферах та бізнес-аналітики, так і журналісти з пересічними громадянами, адже проблема нерівної оплати праці на аналогічних посадах, дискримінації на робочому місці, а також упередженого ставлення – на стадії пошуку роботи та співбесід – є скоріш правилом, аніж виключенням. Жінки щоденно зіштовхуються з труднощами у питанні об'єктивності щодо них та їхніх колег протилежної статі з боку роботодавців у різних їх виявах як в Україні, так і поза її межами.

Наведемо декілька прикладів. У січні 2023 року Бюро статистики праці США опублікувало дослідження, що мало місце у четвертому кварталі минулого року. Воно показало, що середній заробіток жінок становив лише 83% від середнього заробітку чоловіків [2]. Проте, дана статистика не є невтішною на фоні звітів компанії *Women Business Collaborative* за 2022 та 2023 роки. На момент проведення досліджень, опублікованих у 2022 році менш ніж у 9% компаній зі списку *Fortune 500* жінки обіймали посади генеральних директорів; наразі цей відсоток виріс до 10,4 серед усієї кількості [3, р. 14].

Повернімося до національного контексту даної проблематики. Попри труднощі збору даних у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії до

України та деяким зменшенням фокусу уваги щодо питання нерівності в галузі трудових відносин можемо навести такі приклади: найсвіжіший серед показових у даному питанні статистичний аналіз – це таблиця середньомісячної заробітної плати за статтю та видами економічної діяльності за квартал у 2021 році від Держстату. У період 2012-2020 років зменшилась різниця у заробітних платах чоловіків та жінок – у 2012 році заробітна плата жінок становила 78% заробітної плати чоловіків, тоді як у 2020 році – вже майже 80%. Це твердження підкріплюють також слова Першої віцепрем'єр-міністерки – Міністерки економіки України Юлії Свириденко під час відкриття "Програми підтримки гендерної рівності" для працівників "Укргідроенерго" [8].

Слід також зазначити, що серед усіх дотичних до «скляної стелі» евфемізмів щодо складнощів, з якими зіштовхуються жінки у сфері трудових та суміжних з трудовими відносин найважливішим, на нашу думку, є так званий «скляний ескалатор». Дане поняття характеризує приховані переваги для чоловіків у «жіночих» професіях, або ж професіях «рожевих комірців», що охоплюють такі сфери, як індустрія краси, догляду за дітьми, хворими та людьми похилого віку, соціальної роботи, викладання, секретарства тощо. Термін «скляний ескалатор» був введений Крістін Л. Вільямс у її статті «Скляний ескалатор: приховані переваги для чоловіків у «жіночих» професіях», що було опубліковано у серпні 1992 року, та швидко увійшов до іноземної публічної та наукової лексики. Проте, незважаючи на подібний до горизонтального прояв сегрегації твердження, що чоловіки завжди отримують вигоду, не є достоту правдивим. Згідно досліджень щоквартального видання *Social Problems*, що публікується університетською пресою Оксфордського університету, від 2008 року зазвичай чоловіків відвертає від стереотипної «жіночої роботи» соціальний тиск з боку інших чоловіків, а конкретно – цькування щодо «фемінності» та «гомосексуальності» чоловіків, що займають посади вихователів, нянь, майстрів манікюру тощо [4].

Можемо резюмувати, що попри те, що суспільство здавна нав'язувало жінкам професії у сфері обслуговування, від кінця 20 сторіччя і дотепер ми можемо спостерігати феномен, при якому чоловіки так би мовити «прискорено» переходять на просунуті посади, коли входять у професії, де завдяки стереотипам здавна домінують жінки. Аргументом на користь вищезазначеного може слугувати практика, застосовувана в абсолютній більшості вищих навчальних закладів і донині: незважаючи на те, що викладацька діяльність традиційно притаманна працівникам жіночої статі, представники чоловічої статі набагато частіше за перших займають директорське, ректорське та деканське крісло [5].

На жаль, попри всебічний інтенсивний прогрес людства і українського суспільства зокрема, гендерний розрив на даний момент залишається настільки значним, що за оцінками Міжнародного економічного форуму, для його подолання у політичних повноваженнях знадобиться 162 роки, 169

років для гендерного розриву в економічній участі та можливостях і 16 років для гендерного розриву в освітньому досягненні. Час усунення гендерного розриву у сфері здоров'я та виживання залишається невизначеним. Все це за умови збереження нинішніх темпів прогресу протягом періоду 2006-2023 років [6]. Проте, українська влада не полишає сподівань щодо виправлення цієї проблеми – 14 жовтня 2023 року стало відомо, що уряд планує до 2030 року скоротити гендерний розрив в оплаті праці з 18,6% до 13,6%, «затвердивши Стратегію зменшення гендерного розриву в оплаті праці і вже почавши її реалізовувати», про що повідомляє пресслужба міністерства економіки [7].

Підсумовуючи вищесказане варто зазначити, що як «скляна стеля», так і суміжні з нею поняття «скляних стін» як втілення горизонтального варіанту розвитку дискримінації за статевою ознакою, «липкої підлоги», «скляного ескалатора», «скляної кручі» («glass cliff»), тощо, є абсолютно негативними явищами, наявність яких свідчить про недостатні можливості для самореалізації в суспільстві, що, у свою чергу, знижує його загальний потенціал та сприяє деконструктивній внутрішній взаємодії у соціумі. Серед, на нашу думку, доцільних шляхів вирішення є проведення так званих «сліпих» скринінгів для превенції несвідомого упередження, як під час найму, так і подальшого просування співробітників кар'єрними сходами, водночас з проведенням регулярних і якісних тимблдингів та спеціальних тренінгів.

Бібліографічні посилання:

1. Cambridge University Press & Assessment 2023 URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/glass-ceiling> (visited October 10, 2023).

2. Bureau of Labor Statistics, U.S. Department of Labor, The Economics Daily, Median earnings for women in 2022 were 83.0 percent of the median for men at <https://www.bls.gov/opub/ted/2023/median-earnings-for-women-in-2022-were-83-0-percent-of-the-median-for-men.htm> (visited October 10, 2023).

3. Women CEOs in America 2022 Report, Changing the Face of Business Leadership https://www.wbcollaborative.org/wp-content/uploads/2022/09/Women-CEOs-in-America_2022-0920221847.pdf (visited October 10, 2023).

4. Snyder, Karrie Ann; Green, Adam Isaiah (1 May 2008). "Revisiting the Glass Escalator: The Case of Gender Segregation in a Female Dominated Occupation". *Social Problems*. 55 (2): 271–299. doi:10.1525/sp.2008.55.2.271

5. Ольга Курна. Коли чоловіки зверху, або «скляна стеля» української вищої освіти. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/koli-choloviki-zverhu-abo-sklyana-stelya-ukrainskoi-vischoi-osviti-134076.html> (дата звернення 15.11.2023 р.).

6. The Global Gender Gap Report 2023. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023> (дата звернення 15.11.2023 р.).

7. Уряд планує до 2030 року скоротити гендерний розрив в оплаті праці з 18,6% до 13,6%, Міністерство економіки України, опубліковано 14 жовтня 2023 року о 12:35 <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-planuie-do-2030-roku-skorotyty-hendernyi-rozryv-v-oplati-pratsi-z-186-do-136> (дата звернення 15.11.2023 р.).

8. Дані Держстату. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/smzp_zs/smzp_zs_ek/smzp_zs_ek_u.htm (дата звернення 15.11.2023 р.).

9. Дмитро Михайлов. Різниця між зарплатами чоловіків і жінок скоротилась за останні сім років — Свириденко. URL: <https://suspilne.media/541975-riznica-miz-zarplatami-colovikiv-i-zinok-skorotilas-za-ostanni-sim-rokiv-sviridenko/> (дата звернення 15.11.2023 р.).

Заїка Каріна Олександрівна,
здобувач вищої освіти НТУУ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Саджениця Катерина Віталіївна,
здобувач вищої освіти НТУУ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник: Шульгіна Людмила Михайлівна,
професорка кафедри промислового маркетингу НТУУ «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», д.е.н., професорка

ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ: ШЛЯХИ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ РІВНОСТІ

Захист прав дискримінованих груп населення перетворюється на все більш глобальне завдання для міжнародної спільноти, в умовах, коли рівність та справедливість стають базовими принципами сучасної політичної філософії. Проблема дискримінації охоплює безліч аспектів - від гендерної нерівності до нерівності за ознаками раси, віросповідання, віку, сексуальної орієнтації тощо.

Історія людства свідчить про те, що дискримінація має давні корені і проявляється у різних формах упродовж століть. Водночас розвиток прав людини у ХХ та ХХІ століттях демонструє значний прогрес у ставленні до цієї проблеми. Різні форми дискримінації вимагають різноманітних підходів до їх вирішення. Наприклад, гендерна нерівність часто пов'язана з традиційними уявленнями про ролі статей, які глибоко вкорінені в культурі та соціальних нормах. Расова та етнічна дискримінація може бути підсилена історичними конфліктами та соціально-економічними розбіжностями. Дискримінація за ознаками віросповідання часто змішується з політичними та геополітичними інтересами, а дискримінація за віком або інвалідністю висвітлює проблеми соціальної інтеграції та доступу до ресурсів.

Законодавчі механізми, такі як «Загальна декларація прав людини» [1], є фундаментальною базою для боротьби з дискримінацією. Проте міжнародне право може бути лише ефективним, лише коли воно імplementоване на національному рівні через законодавство, політику та програми, які відображають міжнародні стандарти. Важливо, щоб країни не

лише підписували міжнародні угоди, а й забезпечували їх виконання через національне законодавство та політику.

Освітні програми та підвищення правової обізнаності є критично важливими для зміни ставлення нинішніх студентів до досліджуваної проблеми та коригування їх поведінки в суспільстві. Інформаційні кампанії, навчальні курси та публічні дискусії можуть відіграти ключову роль у формуванні нових поглядів та вихованні покоління, для якого рівність прав будуть природними цінностями.

Неурядові організації виконують важливу роль у моніторингу, висвітленні та боротьбі з дискримінацією. Через свою роботу вони забезпечують голос тим, кого не чують, та пропонують платформу для обговорення та вирішення проблем, які можуть бути ігноровані державними інституціями.

Забезпечення доступу до правосуддя та розвиток альтернативних механізмів вирішення конфліктів є необхідними для того, щоб жертви дискримінації могли ефективно захищати свої права. Водночас важливо забезпечити, щоб правосуддя було доступним та справедливим для усіх, незалежно від соціального статусу, етнічного походження чи будь-яких інших факторів.

Критика правозахисних організацій щодо застосування існуючих правових норм наголошує на необхідності подальшого розвитку міжнародного права та механізмів його застосування. Обмін досвідом та інформацією між державами та міжнародними організаціями допомагає виявляти найкращі практики та адаптувати їх до конкретних умов.

Розвиток інклюзивного суспільства, в якому кожна людина має можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал без страху дискримінації, є кінцевою метою усіх зусиль у цій галузі. Це вимагає не тільки ухвалення законів та ратифікації міжнародних документів, а й створення суспільної атмосфери толерантності до будь-яких форм дискримінації.

Отже, в умовах глобалізації, питання рівності та справедливості стають все більш актуальними. Спостерігається значний прогрес у формуванні правової бази для захисту прав людини, але цей процес виявився недостатнім, щоб повністю подолати глибоко вкорінені стереотипи та упередження.

Незважаючи на важливість міжнародних угод та конвенцій, справжні зміни відбуваються на рівні національних законодавств та через культурні зміни всередині країн [2]. Національні уряди, міжнародні організації та суспільство мають об'єднати зусилля для створення ефективних механізмів відстеження та боротьби з дискримінацією. Освітні програми та інформаційні кампанії повинні бути спрямовані на зміну суспільних настроїв та підвищення обізнаності щодо прав людини, а також на виховання нових поколінь на засадах рівності та взаємоповаги.

Неурядові організації грають ключову роль у цьому процесі, надаючи підтримку та захист найбільш вразливим групам населення, а також виконуючи наглядові функції та надаючи експертну допомогу в удосконаленні законодавства та практики його застосування. Забезпечення доступу до справедливого та ефективного правосуддя залишається однією з центральних вимог у захисті прав людини.

Критичні зауваження правозахисних організацій та експертів вказують на необхідність подальшого реформування міжнародного і національного законодавства [3], а також на потребу в підвищенні ефективності вже існуючих норм і механізмів захисту прав людини. Обмін досвідом і знаннями між державами та неприбутковими організаціями є ключовим у виявленні та розповсюдженні кращих практик, які можуть бути адаптовані для вирішення місцевих проблем. Кінцева мета цих зусиль – це створення інклюзивного суспільства, де кожна людина зможе реалізувати свій потенціал і жити без страху дискримінації чи упередження. Це вимагає не тільки зміни законів, але й зміни культури, ставлення та щоденної поведінки. Права людини – це не лише юридичні норми, але й живі цінності, які повинні бути втілені в практику кожного суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Пономарьов С.Ю., Федорович І.Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. – К.: Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. – 74 с URL: https://oduvvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/15.iom_booklette-06_1kolonka_screen.pdf

3. Гринчак, Алла Анатоліївна. Протидія расизму, ксенофобії та екстремізму: навчальний посібник – Харків, 2018. – 248 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_5_copy-1.pdf

Запорожченко Валерія Олексіївна,

здобувач вищої освіти Університету митої справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцент

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Дискримінація - це будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що прямо чи опосередковано ґрунтується на ознаках раси, кольору шкіри, політичних, релігійних або інших переконань, статі, національності, етнічності, мови, походження, майнового стану, народження, інвалідності,

сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або інших особистих обставин, яка порушує або може порушити рівність у здійсненні прав і свобод людини та громадянина.

В Україні дискримінація заборонена Конституцією та Законом України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні". Однак, незважаючи на це, вразливі групи населення в Україні часто стикаються з дискримінацією [1].

До вразливих груп населення в Україні можна віднести:

Люди з інвалідністю. Люди з інвалідністю в Україні часто стикаються з дискримінацією в таких сферах, як доступ до освіти, зайнятості, транспорту та громадських місць. Наприклад, люди з інвалідністю часто не можуть повноцінно навчатися або працювати через відсутність доступних приміщень та обладнання.

Люди з недержавною національністю. Люди з недержавною національністю в Україні часто стикаються з дискримінацією в таких сферах, як зайнятість, доступ до медичної допомоги та правосуддя. Також вони часто не можуть отримати доступ до освіти в рідній мові або до державної роботи.

Люди з сексуальною меншиною. Люди з сексуальною меншиною в Україні часто не можуть відкрито висловлювати свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність без страху дискримінації або насильства.

Жінки. Жінки в Україні часто стикаються з дискримінацією в таких сферах, як освіта, зайнятість, політичне життя та сімейне життя. Наприклад, жінки в Україні все ще отримують меншу зарплату, ніж чоловіки, займають менше керівних посад і частіше є жертвами насильства в сім'ї.

Як і всі цивілізовані країни, Україна проводить політику, спрямовану на подолання дискримінації в суспільстві. Однак дослідження показують, що під час епідемії COVID-19, а особливо під час військового вторгнення Росії, рівень дискримінації значно зріс. Особливо це стосується основних спільнот, найбільш вразливих до дискримінації в суспільстві.

Ставлення до соціально вразливих верств населення є визначальним показником рівня цивілізованості та гуманності у світі. Рада Європи вітає той факт, що Україна долає дискримінацію в суспільстві. Однак вона відзначає, що з початком війни проблеми загострилися, особливо щодо соціально вразливих верств населення [2].

Мета запобігання та протидії дискримінації вразливих груп населення в Україні полягає в тому, щоб забезпечити їм рівний доступ до прав і свобод, а також до можливостей для розвитку та самореалізації.

Основними напрямками державної політики у сфері протидії дискримінації є наступні:

- Запобігання дискримінації
- Застосування позитивних дій

- Своєчасне виявлення дискримінації та створення умов для ефективного захисту осіб і груп, які зазнали дискримінації;

- Виховання та утвердження серед населення України поваги до людей незалежно від їхніх особливих ознак та поширення просвітницької діяльності у цій сфері [1].

Відповідно до Закону, ніхто не може бути дискримінований за ознаками статі, мови, раси, релігії, національності, регіону, соціального походження або політичних уподобань. Проте, аналізуючи дані соціальних досліджень, можемо побачити наступні результати. Серед опитуваних, найбільше з дискримінацією стикаються через:

Створено за даними джерела [3]

Деякі конкретні заходи, які можна вжити для запобігання та протидії дискримінації вразливих груп населення в Україні, включають:

Запровадження обов'язкового навчання з питань рівних прав та недискримінації для всіх державних службовців та працівників приватних компаній.

Створення ефективних механізмів захисту від дискримінації, таких як незалежні органи з прав людини та ефективні судові процеси.

Забезпечення доступу до освіти та професійної підготовки для вразливих груп населення.

Запуск освітніх кампаній для підвищення свідомості населення щодо різноманітності, інклюзії та прав людини. Впровадження у навчальні програми матеріалів, які стосуються питань рівності та вирівнювання можливостей.

Співпраця з громадськими організаціями та активістськими групами для спільної роботи над питаннями рівних прав.

Підтримка культурних ініціатив, спрямованих на підвищення розуміння та поваги до різних культур і груп.

Запобігання та протидія дискримінації вразливих груп населення є важливим завданням для українського суспільства. Виконання цих завдань сприятиме створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства в

Україні. Запобігання та протидія дискримінації вразливих груп населення в Україні є складним і тривалим завданням. Однак, якщо всі ми будемо докладати зусиль, то зможемо створити суспільство, де всі люди будуть рівними і матимуть рівні можливості для розвитку та самореалізації.

Бібліографічні посилання:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України URL: https://ips.ligazakon.net/document/t125207?an=1&ed=0000_00_00
2. Дискримінація вразливих груп під час війни. URL: <https://eleos.com.ua/dyskryminatsiya-vrazlyvyh-grup-pid-chas-vijny/>
3. Висвітлення соціальних прав та вразливих груп. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-vulnerable-groups-ukr/1680a061c2>

Захожай Костянтин Сергійович,

аспірант відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України

Науковий керівник: Калініна Аліна Владиславівна,

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім. акад.
В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук

**КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА МОБІНГУ:
ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ**

Як науковий термін „мобінг» вперше ввів К. Лоренц у 1958 році. Він застосував англійське слово „mobbing» для характеристики поведінки деяких тварин по відношенню до інших [1, с. 46].

Двадцять років потому шведський психолог Х. Лейманн вперше використав термін у його сучасному значенні для характеристики цілеспрямованого психотерору на робочому місці: „Мобінг – це негативні комунікативні дії однієї людини чи групи осіб (суб’єкт мобінгу), які спрямовані, як правило, проти окремої людини (об’єкт мобінгу), що відбуваються досить часто чи впродовж певного проміжку часу й які зумовлюють відносини між „суб’єктом та об’єктом „мобінгу» [2, с. 75-76].

У 1991 році Б. Уілсон, американський психолог–клініцист, який спеціалізувався на лікуванні психологічних травм, отриманих під час роботи, констатував у журналі „Personnel Journal», що: „психологічне насилля над співробітниками призвело до втрати мільярдів доларів. Психологічні травми, що отримуються на роботі в результаті мобінгу, мають більш руйнівний фактор як для робітника, так для і роботодавця, ніж усі разом узяті інші стреси, що стосуються трудової діяльності « [3, с. 39–40].

Тобто, йдеться про те, що організація несе колосальні збитки, які виражаються в зниженні продуктивності праці, витратах на медичну допомогу та судові процеси. Також важливо враховувати соціально-психологічні наслідки. Доктор Х. Хорнштайн, професор педагогічного коледжу Колумбійського університету у своїй книзі „Жорстокі начальники та їх жертви» підрахував, що 20 мільйонів американців стикаються з поганим ставленням на роботі кожен день, це явище має масовий характер [4, с. 41].

Німецька дослідниця мобінгу Б. Мешкустат відзначає, що у більшості тероризованих працівників знижується мотивація праці, в половини спостерігається блокада креативного мислення, вони все частіше пропускають роботу з причини різноманітних захворювань. У результаті третина працівників змінюють роботу в межах свого підприємства, 20 % звільняються самі, 5 % знижують на посаді, 15 % звільняють [4, с.56].

Основними видами мобінгу, що є характерними для управлінської діяльності, є:

1. мобінг серед колег (горизонтальний мобінг)
2. мобінг „керівник проти підлеглого» (вертикальний згори мобінг)
3. мобінг підлеглих проти керівника (вертикальний знизу мобінг).

Найчастішим серед наведених випадків визначають мобінг між колегами, адже для цього існує безліч причин. Такі причини можуть носити як об'єктивний, так і суб'єктивний характер [1, с. С.47–48; 5, с. 77-78].

Друге місце за частотою посідає мобінг „керівник проти підлеглого», що в науковій літературі називають „босингом» (від англ. „bossing»). За оцінкою окремих фахівців із цієї проблеми, більше, ніж у 50 % випадків, керівник сам є ініціатором мобінгу. Основними формами босингу є: пред'явлення до підлеглих занижених або завищених вимог, постійний контроль, обмеження повноважень, ізоляція, постійна зміна виробничих завдань, отримання безглузвих, неприйнятних і непосильних завдань, іноді навіть натяки на поганий стан здоров'я чи психічні розлади [5, с. 83].

І, нарешті, третя за частотою форма мобінгу – мобінг підлеглих проти керівника, який ще називають „стафінгом» (від англ. „staffing»). Ця форма зустрічається зрідка, оскільки влада зосереджена передусім у руках керівника, ніж підлеглого. Однак є випадки, коли роботодавець може призначити керівником людину, яка може відштовхувати підлеглих через свою некомпетентність, несправедливість чи авторитарний стиль керівництва. Найчастіше під такі мобінг-дії потрапляють недосвідчені менеджери-початківці, адже вони не мають достатнього досвіду управлінської діяльності, авторитету, підтримки з боку підлеглих для того, щоб впливати на хід подій в колективі [6, с. 82–83, 12].

Феномен мобінгу в правовому полі України з'явився лише у грудні минулого року, а саме 23 грудня 2022 року, набрав чинності Закон України від 16.11.2022 р. № 2759-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо протидії порушенню прав у сфері праці». Цим законом було доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення статтею 173-5, якою передбачається відповідальність за мобінг.

Однак, в судовій практиці України термін «мобінг» використовувався, ще до внесення відповідних положень до законодавства.

Так, у своїй Постанові від 07.12.2021 р. у справі № 753/7130/20 Київський апеляційний суд взяв до уваги визначення «мобінгу», яке зазначено у Міжнародній організації праці, а саме, що це є образливе, мстиве, жорстоке, злостиве або принизливе поведження з окремою особою або групою працівників, що охоплює колективний пресинг або мобінг проти обраного працівника, який стає об'єктом психічного тиску [7].

Наразі у Єдиному державному реєстрі судових рішень є понад 100 судових рішень, де згадується мобінг, щоправда, найчастіше у контексті інших порушень роботодавця. Разом з тим, існують справи за позовами про визнання факту мобінгу [7].

Жорстке поведження і соціальне залякування на робочому місці призводять до негативних наслідків для психічного здоров'я, негативно позначаються на трудовій ефективності і на сімейних відносинах. До таких висновків прийшли іспанські психологи High Court of Justice в Мадриді і Complutense University [8].

За їх словами, систематична агресія і неодноразовий тиск з боку керівництва або співробітників по роботі - досить поширене явище. Експерти підрахували, що в середньому 14% людей піддаються психологічному утиску на роботі протягом останніх шести місяців, 8,2% страждають від перевищення посадових повноважень шефа або іншого співробітника, а 5,8% стають вигнанцями на робочому місці на тривалий термін. Найбільш частими формами професійного утиску є приховування важливої інформації, що зачіпає працездатність, сексуальні домагання і застосування фізичного насильства. Отримані результати також свідчать, що жінки найчастіше піддаються психологічному тиску на роботі [8].

Отже, виходячи з наведеного можна зробити висновок, що вивчаючи поняття мобінгу з кримінологічної точки зору, необхідно враховувати досвід країн Європи. Адже він значно випереджає досвід України в питанні вивчення та боротьби з мобінгом. Необхідно також провести всеохоплююче вивчення поняття мобінгу в Україні, враховуючи соціальні, культурні та інші взаємозв'язки, провести дослідження причин та наслідків, здійснити формування та аналіз статистики, розробку засобів протидії та запобігання, вдосконалити вже існуючі засоби.

Бібліографічні посилання:

1. Білих-Силаєв Д.В. Проблема мобінгу в роботах зарубіжних дослідників: Юридична психологія. 2008. №1. С. 46-48.
2. Лоренц К. Агресія (так зване "зло"): Видавнича група "Прогрес" ("Універс"), 1994. 272 с.

3. Девенпорт Н. Емоційне насильство на роботі: мовчазне захоплення: Відділ кадрів. № 5. 2005. С. 37-42.
4. Ваніорек Л. Моббінг: коли робота стає пеклом: Інтерексперт, 1996. 176 с.
5. Регнет Е. Конфлікти в організаціях. Форми, функції та способи подолання: Вид-во Інститут прикладної психології („Гуманітарний центр»), 2005. 396 с.
6. Колодей К. Мобінг. Психотерор на робочому місці та методи його подолання. Монографія: Харків: Вид-во Гуманітарний центр, 2007. 368 с.
7. Гусач С. Мобінг, трудові відносини під час воєнного стану – останні зміни: Адвокатське об'єднання «Кравець і партнери». URL: <https://knpartners.com.ua/mobing-trudovi-vidnosini-pid-chas-voennogo-stanu-ostanni-zmini/> (дата звернення: 10.11.2023).
8. Психологічний тиск на роботі шкодить здоров'ю: Інформаційне агенство Уніан. URL: <https://www.unian.ua/health/country/230463-psihologichniy-tisk-na-roboti-shkodit-zdorovyu.html> (дата звернення: 10.11.2023).

Земляна Ангеліна Борисівна,
здобувач вищої освіти Харківського національного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник: **Войціховський Андрій Васильович,***
професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Міжнародна спільнота протягом останніх десятиліть значної уваги почала приділяти питанням захисту прав осіб з інвалідністю. З розвитком соціальної свідомості та прогресом у галузі прав людини визнається, що особи з інвалідністю є повноправними членами суспільства з такими ж правами і свободами, як і будь-яка людина.

Захист прав осіб з інвалідністю нині займає важливе місце у міжнародній системі захисту прав людини. Означеному питанню було приділено значної уваги в низці міжнародно-правових актів: Декларації про права розумово відсталих осіб 1971 р., Декларації про права інвалідів 1975 р., Всесвітній програмі дій стосовно людей з інвалідністю 1982 р., Стандартних правилах ООН забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю 1993 р., Європейській соціальній хартії (переглянутій) 1996 р. тощо.

13 грудня 2006 р. Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права осіб з інвалідністю, метою якої є заохочення, захист і забезпечення повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також заохочення поваги притаманної їм гідності. Дія означеної Конвенції поширюється на осіб зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, що при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Конвенція

гарантує низку прав і свобод, зокрема: право на життя, рівність перед законом, доступ до правосуддя, право на свободу та особисту недоторканність, свободу від катувань і жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, свободу від експлуатації, насилля та наруги, право на повагу до фізичної та психічної цілісності, свободу пересування та громадянство, свободу висловлення думок та переконань і доступ до інформації тощо. [1, с. 596].

Стан дотримання даної Конвенції моніториться спеціальним органом - Комітетом з прав осіб з інвалідністю. Кожна держава-учасниця співробітничает з Комітетом і сприяє його членам у виконанні ними свого мандату. У своїх відносинах із державами-учасницями Комітет належним чином ураховує шляхи й засоби нарощування національних можливостей щодо виконання Конвенції, зокрема за допомогою міжнародного співробітництва (ст. 37 Конвенції). [2]

Статтю 3 Конвенції про права осіб з інвалідністю визначено принципи захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а саме: а) повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, зокрема свободи робити власний вибір, і незалежності; б) недискримінація; с) повне й ефективне залучення та введення до суспільства; d) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства; е) рівність можливостей; f) доступність; g) рівність чоловіків і жінок; h) повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність. [2]

Забезпечення реалізації цих принципів сприяє ефективності механізму захисту прав осіб з інвалідністю. Їх визнання й дотримання на національному і міжнародному рівнях сприяють підвищенню ступеня безпеки та соціальної захищеності таких осіб. Як зазначається у Звіті ООН «The United Nations and Disabled Persons –The First Fifty Years», зобов'язання Організації надавати допомогу особам з інвалідністю сформувалося відтоді, як вона почала задовольняти потреби всіх осіб, які постраждали у Другій світовій війні. Травми, спричинені жорстокими воєнними конфліктами, й надалі привертають увагу Організації в різних органах і відомствах. [3, с. 110]

ООН як міжнародна організація заснована на принципах рівності для всіх та універсальному визнанні й повазі прав будь-якої людини. Цілком слушним є твердження, що «права особи з інвалідністю є категорією прав людини і ґрунтуються на людській гідності та неповторності кожної особи як людської особистості, а стандарти прав осіб з інвалідністю базуються на тих положеннях і принципах, які стосуються кожного індивіда». Однак, як свідчить практика, далеко не завжди «права осіб з інвалідністю» розглядалися як категорія прав людини, а самі «особи з інвалідністю» в ролі бенефіціарів таких прав. Статус осіб з інвалідністю був щонайменше сумнівним. Універсальний правозахисний підхід до розуміння прав людини

через призму інвалідності почав формуватися відносно нещодавно. І це незважаючи на той факт, що за описом ООН, особи з інвалідністю вважаються «найчисельнішою меншиною в світі», яка продовжує бути найбільш соціально ізольованою та уразливою групою населення, оскільки практично щодня особи з інвалідністю стикаються з дискримінацією та соціальними бар'єрами. Основу універсального захисту прав осіб з інвалідністю закладають прийняті в межах ООН міжнародно-правові акти, що нормативно формалізують права людини. [4, с. 52]

Як спеціалізована установа з питань охорони здоров'я в системі ООН, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відіграє важливу роль у вирішенні проблемних питань, пов'язаних зі здоров'ям людини в контексті інвалідності. Вона сприяє розвитку інклюзивних медичних послуг для осіб з інвалідністю, проводить різні дослідження з питань, пов'язаних з інвалідністю, і відстоює право цих осіб на охорону здоров'я. ВООЗ тісно співпрацює з державами-членами для розробки політики і програм, які надають пріоритет доступним медичним і реабілітаційним послугам, працюючи над створенням суспільства, яке підтримує фізичне і психічне благополуччя всіх людей, зокрема осіб з інвалідністю.

Система органів ООН, що опікуються питаннями захисту прав осіб з інвалідністю є критично важливим компонентом глобальних зусиль із просування та захисту прав цієї категорії людей. Останнім часом система досягла значних успіхів, включаючи прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 р. та просування систем інклюзивного суспільства. Завдяки своїм колективним практичним зусиллям вони зміцнюють міжнародне співробітництво, підвищують обізнаність та виступають за інклюзивну політику. Прихильність ООН до захисту прав осіб з інвалідністю слугує рушійною силою в роботі цих структурних органів. Оскільки міжнародне співтовариство прагне до більш справедливого та інклюзивного світу, робота органів ООН щодо захисту прав осіб з інвалідністю залишається життєво важливою для забезпечення того, щоб ніхто не залишився поза увагою, а права осіб з інвалідністю були повністю визнані та дотримані.

У підсумку, можемо зауважити, що із зростанням глобальної свідомості про права людини особлива увага акцентується на необхідності визнання і захисту прав осіб з інвалідністю як рівноправних членів суспільства. Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 р. покладає певні зобов'язання на держави-учасниць, що сприяє створенню сприятливого правового середовища на національному рівні. Вироблення державами спільних заходів на міжнародному рівні відіграють критичну роль у формуванні справедливих, інклюзивних та прогресивних суспільств щодо захисту прав осіб з інвалідністю.

Бібліографічні посилання:

1. Сироїд Т.Л. Фоміна Л.О. Міжнародний захист осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 595-601. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.104> (дата звернення : 15.10.2023).

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю : міжнародний документ від 13.12.2006 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення : 14.10.2023).

3. Кузнецова М.Ю. Міжнародно-правовий механізм захисту прав людей з обмеженими можливостями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. 7. С. 109-112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/26> (дата звернення : 15.10.2023).

4. Басиста А.В. Захист прав людей з інвалідністю в практиці ООН та Ради Європи : дис. канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2016. 243 с. URL: chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://scc.knu.ua/upload/iblock/bc7/dis_Basysta%20A.%20V._new.pdf (дата звернення : 15.10.2023).

Зімовська Ярослава Михайлівна,

здобувач вищої освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ-ЖЕРТВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МЕТОДИКОЮ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА»

Питання забезпечення прав дітей – жертв та/або свідків злочинів є частиною ювенальної юстиції. Практика діяльності підрозділів ювенальної превенції свідчить, що діти можуть буди дуже надійними свідками, але за однієї умови – дитину потрібно опитувати професійно і з дружнім до дитини ставленням.

«Зелені кімнати» є новим явищем для України. Уперше такий термін з'явився в офіційних документах тільки у 2008 р. Так, у 2008 р. Департаментом кримінальної міліції у справах дітей були видані Методичні рекомендації щодо організації та функціонування «зеленої кімнати» для дітей, які потребують соціально-психологічного захисту [1, с. 11].

Основною метою проведення допиту у такій кімнаті – зменшення повторної травматизації дитини у процесі опитування, як завдяки спеціальним методикам та комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів.

Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку і ступеня розвитку. Особливо актуальним є проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» у справах, щодо сексуального насильства та експлуатації, а також у справах щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [8, с. 179].

Успішність допиту дитини визначається місцем розташування та облаштування приміщення, в якому він буде проведений; попереднім психологічним вивченням дитини, завдяки якому можна підготувати її до співпраці з правоохоронцями, а також компетентності осіб, що проводять допит.

Сама «зелена кімната» нагадує звичайну дитячу кімнату. В ній наявні іграшки, м'які меблі різного розміру, рослини, є фарби, олівці, книжки, тобто все, що може бути у звичайній дитячій кімнаті. Однак, найголовніше те, що допит дитини автоматично записується. У кімнаті вбудовані мікрофони та камери, що надають змогу автоматично фіксувати процес допиту. В подальшому це надасть можливість уникнути повторних допитів дитини іншими учасниками процесу (прокурором, суддею, експертами) та постійного повернення дитини до негативних подій, що трапились у її житті. Всі, хто ставить під сумнів протокол допиту дитини, може переглянути відеозапис допиту на будь-якій стадії кримінального провадження. Окрім цього, це унікальна можливість прослідкувати за мімікою, інтонацією дитини під час її допиту, що є важливим при оцінці свідчень дитини [8, с. 177]. Проте, важливо розуміти, що допит неповнолітньої особи, як і будь-який інший допит з можливістю відео запису допустимий виключно зі згоди особи щодо якої він проводиться.

Законодавство, на яке спирається діяльність «зелених кімнат», є багатогранним та комплексним. Воно не обмежується лише Кримінальним [5], Кримінально-процесуальним [4], Кримінально-виконавчим кодексами [7], чи Кодексом України про адміністративні правопорушення [6], в яких визначаються особливі підходи, норми, процедури, які застосовуються щодо дітей (неповнолітніх) порівняно з дорослими. До нього належать також закони України «Про охорону дитинства» [2], «Про органи та служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3] та інші.

Невід'ємною частиною нормативно-правового забезпечення розвитку та функціонування «зелених кімнат» є також підзаконні акти – розпорядчі документи Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, спільні накази інструкції міністерств та відомств тощо.

Національне законодавство має базуватися і на нормах міжнародного права. Стаття 9 Конституції України прямо вказує, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

На сьогодні в Україні функціонують чотири «зелені кімнати», які обладнані відповідно до стандартів (дві у Києві, та по одній у Харкові та Одесі). На жаль, на практиці дані «зелені кімнати» не використовуються в

повному обсязі. Слідчі відмовляються проводити допити у «зелених кімнатах», мотивуючи тим, що немає чіткої норми у КПК України відсутній прописаний механізм на рівні інструкції, тому, за звичай, допит дитини продовжують проводити у своїх робочих кабінетах [9, с. 200].

Але, зрозумілим є той факт, що сьогодні по всій території України є неможливим проведення допиту за методикою «Зелена кімната» у зв'язку з відсутністю спеціально об'єднаних таких кімнат. Але є виходи з ситуації.

По-перше, можливо застосувати п. 6 ст. 218 КПК України [4], який регламентує, що «слідчий, прокурор має право провадити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати» та провести допит дитини у одній з кімнат, які вже створені та функціонують. На практиці це складно, але цілком реально [10, с. 307].

По-друге, як зазначає Мальована Т.І., провести допит дитини хоча б з використанням деяких особливостей «зеленої кімнати». Слідчому, який проводить допит у своєму кабінеті, необхідно прибрати всі речі, що можуть відволікати дитину (плакати, стоси паперів, речові докази, тощо), по можливості забезпечити наявність м'яких меблів, щоб проводити допит не за столом, а на дивані, для того, щоб дитина відчувала себе комфортніше, вимкнути всі мобільні телефони, зачинити кабінет зсередини, щоб сторонні люди постійно не заходили та не відволікали від процесу допиту, мати при собі декілька іграшок, папір та олівці, які можна використати для встановлення контакту з дитиною, адже дитина може намалювати те, що вона бачила.

Зазвичай, такі малюнки приєднуються до протоколу допиту. Обов'язково залучити до проведення допиту психолога. Така підготовка підвищить ефективність самого допиту, оскільки відчуваючи захист і комфорт, дитина надасть більш повні та змістовні свідчення [10, с. 307].

Окрім цього, КПК України передбачив можливість відео- та аудіофіксації такого допиту. Все це надасть можливість уникнути постійного допиту дитини, що відповідає її інтересам, а також є ефективним для самого слідчого, оскільки не потрібно буде витратити додатковий час на організацію повторних допитів.

Варто сказати, що такий підхід до допиту на практиці залежить в першу чергу від бажання самого слідчого та його можливостей. В той же час, на нашу думку, відеофіксація допиту неповнолітньої особи дає прозорість всьому процесу спілкування.

Підсумовуючи можна констатувати, що законодавство України дозволяє запроваджувати «зелені кімнати» для допиту дітей-потерпілих та жертв злочинів, однак ще потребує чималого вдосконалення з метою отримання якнайкращих результатів. До того в умовах війни та великої

кількості дітей-жертв потребують розроблення методичних рекомендацій щодо комплексного підходу до спілкування з такою категорією дітей.

Бібліографічні посилання:

1. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / К.Б. Левченко, М.В. Євсюкова ; за заг. ред. О.М. Бандурки та К.Б. Левченко. К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 24 с.

2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 08.11.2023).

3. Про органи та служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 №20/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 6, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. №4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, №9-10, №11-12, №13, ст.88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 08.11.2023).

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 08.11.2023).

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. №80731-X. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

7. Кримінально-виконавчий кодекс: Закон України від 01.01.2004 р. №1129-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

8. Мальована Т.І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 3. С. 174–184.

9. Настільна книга слідчого (детектива). Коментар. Зразки та бланки процесуальних документів:практ. посіб./О.М. Бандурка, М.В. Лошицький, С. В. Петков, А.М. Подоляка. Київ:ЦУЛ, 2018. 277 с.

10. Мальована Т.І. Склад та роль осіб, які беруть участь під час допиту дитини у кримінальному провадженні. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 6. С. 307–311.

Іваній Владислав Ігорович,

аспірант Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція, як соціальне явище, залишається однією з основних загроз стабільності та розвитку суспільства. Запобігання корупційним ризикам визнається ключовим елементом боротьби із цим негативним явищем.

Власне корупційним ризиком, дещо спрощуючи офіційне роз'яснення, є фактор чи явище, що створює умови або підвищує

ймовірність настання корупційних дій, випадків корупції. Більш широко, корупційний ризик — це набір вразливостей чи слабких місць системи або процесу, що може сприяти корупційним практикам або полегшує їх виникнення [1].

Перед тим як ефективно боротися з корупцією, необхідно ретельно вивчити корупційні ризики. Це включає в себе аналіз усіх етапів діяльності установи або організації, визначення слабких місць та вразливих зон. Такий підхід дозволяє ефективно впроваджувати превентивні заходи для зменшення ймовірності корупційних проявів.

Сприяти чесності та прозорості можна через впровадження Кодексу Поведінки. Цей документ має на меті визначити стандарти етичної поведінки, обов'язкові для всіх співробітників. Усвідомлення та впровадження принципів прозорості, цілісності та відмови від корупційних практик у Кодексі Поведінки є засобом сприяння утвердженню етичної культури всередині організації.

Ретельний контроль та систематичні аудити є ефективними інструментами для виявлення та запобігання корупції. Запровадження систем моніторингу, які охоплюють всі сфери діяльності, забезпечує постійний нагляд та своєчасне виявлення недоречностей [2, с. 43].

Впродовж останніх років здійснюється системна робота з імплементації системи планування локальної антикорупційної політики (антикорупційних програм) на основі результатів оцінки наявних корупційних ризиків. Методологія оцінки таких ризиків була затверджена Національним агентством з питань запобігання корупції як органом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, здійснюючи превентивні заходи [3].

Розвиток професійних програм, спрямованих на розуміння та запобігання корупції, відіграє важливу роль у формуванні свідомого підходу до цього питання. Шляхом надання співробітникам інструментів для виявлення та запобігання корупції, можна створити навколишнє середовище, в якому чесність та етика визнаються як визначальні цінності.

Використання сучасних технологій, таких як блокчейн та системи штучного інтелекту, може допомогти автоматизувати процеси та забезпечити безпеку даних, ускладнюючи можливість корупційних дій.

Шляхом взаємодії з громадськістю, організації можуть створити ефективний механізм нагляду та зворотного зв'язку. Залучення громадськості до процесів прийняття рішень та контролю за діяльністю зменшує можливість корупції та сприяє створенню довіри [4].

Запобігання корупційним ризикам вимагає комплексного підходу, починаючи від внутрішніх процесів організації і закінчуючи активною взаємодією з громадськістю. Лише об'єднані зусилля та впровадження ефективних заходів можуть сприяти будівництву чесного та прозорого суспільства, в якому корупція не має місця.

Бібліографічні посилання:

1. Corruption Risk Assessment Topic Guide. Transparency International, 2010.
2. Мізік Ю. І. Антикорупційний аудит : конспект лекцій для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент (магістерська програма «Аналітик з питань фінансово-економічної безпеки – Аналітичне забезпечення антикорупційної діяльності») / Ю. І. Мізік ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 65 с.
3. Боротьба з корупцією: Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/borotba-z-korupciyeu>
4. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

Іванова Богдана Денисівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович**, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ЩОДО КОЛА ОСІБ, ЯКІ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ МАЮТЬ ПРАВО НА ОТРИМАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації, мільйони українців почали шукати прихисток в дружніх іноземних державах для забезпечення власної безпеки. Так, за даними сервісу Опендатабот від початку повномасштабної війни різниця між тими, хто виїхав та в'їхав до України, склала 2,7 млн осіб. Більша частина із них – 2,4 млн – є громадянами України, решта – іноземці [1]. При цьому, однією з правових підстав для законного перебування на території іноземної держави є статус біженця.

Тому виникає потреба в дослідженні питання щодо кола осіб, які мають право на отримання статусу біженця для розуміння того в яких випадках є можливим обрання даної форми правового захисту.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють статус біженця у міжнародному праві є Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. та Протокол щодо статусу біженців від 4 жовтня 1967 р.

Відповідно до ст. 1 А (2) Конвенції про статус біженців, біженцем є особа, яка «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних

подій, не може чи не бажає повернутись до неї внаслідок таких побоювань[2].

У Протоколі від 4 жовтня 1967 р. поняття «біженець» було викладено в редакції з виключенням слів «в результаті подій, які сталися до 1 січня 1951 року ...» та слів «внаслідок таких подій» у статті 1 А (2) [3].

Тому головним питанням, яке постає для визначення права особи на набуття правового статусу біженця є наявність небезпеки переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів на території держави національної належності.

Визначальним елементом правового статусу біженця, який, на нашу думку, виражає його сутність є заборона вислання біженців або їх примусового повернення, що встановлена ч.1 ст. 33 Конвенції [1]. Тому, надання особі правового статусу біженця передусім має на меті запобігання конкретним загрозам переслідувань на території держави національної належності.

Відтак, підставою для отримання такого правового статусу може бути не просто існування певної небезпеки для життя в країні національної належності, а лише конкретної, очевидної загрози переслідування за ознаками, переліченими Конвенцією, щодо певної особи або соціальної групи. І саме такі особи з урахуванням конкретних обставин та доказів можуть отримати статус біженця в іноземній державі. При цьому така небезпека повинна існувати на території всієї держави, а не лише на частині її території.

Таким чином, у разі якщо здійснюється збройна агресія відносно держави національної належності при вирішенні питання щодо визнання її громадян біженцями мають враховуватись ризики здійснення переслідувань на її території, наприклад через можливість їх окупації.

У випадку якщо частина території держави залишається безпечною від переслідувань за ознаками расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних оскільки вони мають змогу безпечно перебувати на території власної держави.поглядів, то відсутні підстави для визнання громадян такої держави як біженців,

Бібліографічні посилання:

1. Лише 2,4 млн українців виїхали та не повернулися до України від початку великої війни / Оpendatabot: вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/real-ukrainian-refugees>;

2. Конвенція про статус біженців (укр/рос): Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 28.07.1951р., чинна редакція / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_;

3. Протокол щодо статусу біженців (укр/рос) : Протокол Організації Об'єднаних Націй від 16.12.1966р, чинна редакція / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text.

Івченко Владислав Олексійович,
здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна, завідувач кафедри
права та методики викладання правознавства СумДПУ
імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ З ПОГЛЯДУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Штучний інтелект (ШІ) востаннє десятиліттям визначає новий етап розвитку технологій, зокрема в сфері публічного управління. Цей інноваційний підхід може суттєво покращити ефективність прийняття рішень, проте виникає ряд питань щодо його впливу на права і свободи людини [1].

Одним із головних викликів використання ШІ в публічному управлінні є необхідність балансу між автоматизацією процесів та захистом прав громадян. Алгоритмічне управління може призвести до безперервного нагромадження та аналізу великої кількості даних, що створює загрозу приватності громадян. Забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних стає критичним завданням у цьому контексті.

Додатковим викликом є можливість систематичних помилок у рішеннях, прийнятих алгоритмами, що може призвести до неправомірного обмеження прав громадян [2]. Наприклад, системи визначення ризиків можуть неправильно класифікувати особу або групу, що призведе до дискримінації.

Незважаючи на виклики, використання ШІ в публічному управлінні відкриває безліч можливостей для покращення якості послуг та ефективності рішень. Однією з головних переваг є швидкість прийняття рішень та відсутність втоми, що дозволяє штучному інтелекту працювати без перерв та узгоджено.

Також ШІ може допомагати у виявленні та усуненні корупційних схем у державних органах. Аналіз даних за допомогою алгоритмів може виявити аномалії та несправедливості, сприяючи підвищенню прозорості та відповідальності в системі управління [3].

Один із шляхів забезпечення захисту прав людини в контексті ШІ - це введення ефективного регулювання та стандартизації в цій області. Це може включати в себе створення законодавчих актів та міжнародних стандартів, які обов'язково регламентують використання ШІ в публічному управлінні. Для ефективного захисту прав людини в умовах використання ШІ, необхідно встановлення чітких правових та етичних норм [4]. Державні органи повинні розробити та впровадити законодавство, яке гарантує

конфіденційність, прозорість та можливість оскарження рішень, прийнятих за допомогою ШІ.

Окрім того, важливо розробити механізми аудиту та контролю за використанням ШІ в публічному управлінні, а також забезпечити навчання фахівців у галузі етики та безпеки ШІ. Це допоможе підтримувати високі стандарти використання штучного інтелекту та запобігати можливим порушенням прав людини.

Необхідно активно працювати над розробкою та впровадженням етичних принципів в галузі ШІ [5]. Це допоможе враховувати моральні та етичні аспекти при розробці та використанні інтелектуальних систем.

Активне залучення громадськості до процесу прийняття рішень та впровадження систем ШІ може гарантувати більш широкий погляд на можливі наслідки [6]. Це може включати в себе публічні обговорення, консультації та участь громадських організацій у формуванні політик.

Таким чином, штучний інтелект в сфері публічного управління є невід'ємною частиною сучасного суспільства. Він вносить істотні зміни у підходи до прийняття рішень та оптимізації державних служб. Однак разом з вигодами приходять і виклики, зокрема щодо захисту прав людини.

Важливо розробляти та вдосконалювати нормативно-правову базу, щоб гарантувати справедливість, прозорість та високі стандарти використання ШІ в сфері публічного управління. Тільки так можна забезпечити симбіоз між інноваційними технологіями та захистом основних прав та свобод громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Floridi, L. Soft Ethics and the Governance of the Digital. *Philosophy & Technology*. 2018. 31 p.
2. Cath, C., Wachter, S., Taddeo, M., & Floridi, L. Artificial Intelligence and the Good Society: The US, EU, and UK approach. *Science and Engineering Ethics*. 2018. 505 p.
3. Kopec, D. Artificial Intelligence and Problem Solving. *Mercury Learning and Information*. 2016. 211 p.
4. Chatterjee A., Qochuk B., Sharma P. Problems with AI (Artificial Intelligence) (Become a ML Engineer). 2020. 28 p.
5. The Virtual Public Servant: Artificial Intelligence and Frontline Work. 2020. 180 p.
6. Ireni-Saban L. Ethical Governance of Artificial Intelligence in the Public Sector (*Routledge Studies in Policy and Power*). 2021. 53 p.

Калюжна Анна Олегівна,
здобувач вищої освіти Державного Податкового Університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
Державного податкового університету, к.ю.н., доцент, доцент

РОЛЬ АДВОКАТА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ОБВИНУВАЧЕНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Україна, як і багато інших країн, наділяє своїх громадян правом на захист та справедливий судовий процес. Ця гарантія зокрема стосується осіб, які перебувають під обвинуваченням у скоєнні кримінальних правопорушень. У цьому контексті адвокат відіграє ключову роль у забезпеченні прав та свобод обвинуваченого. Отже, питання дослідження ролі адвокатів в системі забезпечення прав і свобод обвинуваченого в кримінальному процесі є актуальним.

Адвокати в Україні грають важливу роль у захисті конституційних прав обвинуваченого. Вони допомагають переконати суд у тому, що будь-які дії або рішення, які обмежують права обвинуваченого, повинні бути обґрунтовані та справедливими та в рамках Конституції України.

Також зазначимо, що роль адвоката в дотриманні прав та свобод обвинуваченого у кримінальному процесі важко переоцінити, оскільки вона несе в собі важливе завдання збереження основних принципів правової системи та забезпечення дотримання прав особи, незалежно від того, чи вона вчинила правопорушення, чи постраждала від нього. В цьому зв'язку варто детально розглянути конкретні аспекти ролі захисника на стадії досудового розслідування та розгляду справи по суті.

Україна є підписантом ряду міжнародних угод і конвенцій, які гарантують права обвинуваченого та невинного до доведення вини. Адвокати грають важливу роль у забезпеченні дотримання цих міжнародних стандартів, допомагаючи забезпечити, що обвинувачені мають право на справедливий судовий процес та захист своїх прав [1, с.542].

Однією з основних ролей адвоката є забезпечення того, щоб обвинуваченому була надана можливість відстоювати свою невинність. Часто в кримінальних справах обвинувачення можуть бути недостатньо обґрунтованими або навіть фабрикованими. Адвокати допомагають своїм клієнтам встановити факти, подати докази і довести свою невинність перед судом.

Справедливий судовий процес є однією з основних складових права на справедливий судовий розгляд. Адвокати виступають в ролі забезпечення дотримання всіх процесуальних норм і процедур, що гарантуються законом. Вони допомагають у забезпеченні правильної розгляду справи, запитують докази, готують апеляції та відповідають за правильність ведення процесу.

Під час допитів адвокати забезпечують, щоб їхні клієнти були адекватно захищені від незаконних тисків, фізичних чи психологічних впливів з боку правоохоронних органів. Вони наголошують на важливості дотримання прав людини під час слідчих дій, таких як допити та обшуки.

Робота адвокатів сприяє збереженню публічної довіри до системи правосуддя в Україні. Вони допомагають у виявленні можливих недоліків у роботі правоохоронних органів та судових інстанцій. Це сприяє підвищенню рівня довіри до правосуддя та забезпечує справедливість та законність в судових рішеннях [2, с.155].

Адвокати готують своїх клієнтів до суду, допомагаючи їм розробити стратегію оборони, підготувати свідчення та докази. В суді вони відстоюють інтереси своїх клієнтів, представляючи їх перед суддями і журі. Важливою частиною цього процесу є здатність адвоката переконливо аргументувати позицію свого клієнта.

Адвокатська таємниця є важливим принципом, що дозволяє клієнту спілкуватися зі своїм адвокатом без страху перед розголошенням конфіденційної інформації. Це допомагає зберегти довіру між адвокатом і клієнтом, що є важливим фактором в успішному захисті прав та свобод обвинуваченого [3, с.241].

Завдяки ролі адвоката в кримінальному процесі обвинувачені мають можливість ефективно захищати свої права та свободи. Адвокати в Україні грають ключову роль у забезпеченні справедливості та дотриманні права на справедливий судовий процес, що є фундаментальним принципом правової держави. Їхня робота сприяє тому, щоб кожна особа, яка перебуває під обвинуваченням, мала можливість належним чином відстоювати свою невинність і отримувати справедливий судовий розгляд.

Узагальнюючи, роль адвоката в кримінальному процесі полягає в забезпеченні прав та свобод обвинуваченого, виступаючи як гарант справедливості та правопорядку. Адвокати допомагають забезпечити справедливий судовий процес, захищають права своїх клієнтів, і важливою частиною їхньої роботи є підтримка невинних осіб та запобігання можливим надмірним обмеженням свободи. Залучення адвоката гарантує обвинуваченому право на ефективний захист. Вони мають доступ до всієї необхідної інформації та ресурсів для того, щоб відстояти інтереси свого клієнта перед судом.

Бібліографічні посилання:

1. Кравченко М.О. Сучасні виклики в адвокатській діяльності. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9.С. 541–544.
2. Липівська О.А. Організаційно-правові засади захисної діяльності адвоката у кримінальному процесі України. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 2. С. 152–158.
3. Зейкан Я.П. Адвокатська техніка (підготовка до процесу і методики переконання)./ Зейкан Я.П., Лисак О.М., Рябець Н.М. Київ: Дакор, 2020. 618 с.

Карпесв Олексій Михайлович,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук,

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ МІГРАНТІВ

У сучасному світі міжнародна трудова міграція стає все важливішою. Практично всі країни приймають участь у переміщенні робочої сили, як імпортери та експортери. За даними Міжнародної організації праці, наприкінці ХХ століття близько 120 мільйонів людей були легальними трудовими мігрантами, в тому числі члени їх сімей.

Демографічна та соціальна структура в промислово розвиненому світі створила потребу в робітниках та фахівцях з інших країн. Тому, за останні десятиліття спостерігається збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Міграційні процеси в сучасних умовах мають істотне значення для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку національних економік. Міжнародна мобільність постачає робочою силою, в тому числі, кваліфікованими працівниками та носіями нових технологій, такі сектори, як будівництво, сільське господарство, охорона здоров'я, готельний і ресторанний бізнес, туризм, а також забезпечує конкурентоспроможність цілої низки галузей і підприємств, які без іноземних працівників просто виявилися б нежиттєздатними. За допомогою міграції досягається більш раціональний розподіл трудових ресурсів на національних і регіональних ринках праці. У країнах із старіючим населенням міграція компенсує спад національної робочої сили, забезпечує більший динамізм трудових ресурсів та їх сприйнятливість до інновацій. Основними факторами, що продовжують сприяти трудовій міграції, є демографічні зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинених країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинених країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та історичні зв'язки [1, с. 334-335]. Ще у 2012 р. у щорічній доповіді Міжнародної організації праці було зазначено, що кількість безробітних людей у світі складає 200 млн. чол. [2, с. 9]. Це значить, що для багатьох людей трудова міграція може бути єдиним шляхом для вирішення проблем безробіття. Крім цього, ООН зазначає, що міграція є неминучим і потенційно вигідним компонентом сучасного життя кожної країни чи регіону світу [3, с. 3].

Діяльність ООН в цілому і МОП, зокрема як спеціалізованої установи ООН з питань, пов'язаних із трудовими відносинами, спрямована на забезпечення захисту прав людини. Основними міжнародними

конвенціями, пов'язаними із забезпеченням і захистом прав мігрантів, є: Конвенція МОП № 97 «Про трудящих-мігрантів» (переглянута в 1949 році) [4]; Конвенція МОП № 143 «Про зловживання в області міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівності можливостей і звернення» 1975 р. [5]; Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей (1990 р.) [6].

Зазначені угоди складають своєрідну "міжнародну хартію з міграції", яка встановлює важливу нормативно-правову базу, регулюючи права мігрантів. Ці конвенції не лише визначають міжнародні стандарти співробітництва у справах міграції, але й відіграють ключову роль у формуванні стратегій національних економічних політик з урахуванням глобальної трудової мобільності.

Ці конвенції представляють собою комплексну систему норм та положень, які визначають правовий статус та соціальні гарантії для іноземних працівників та членів їх сімей. Вони спрямовані на створення фундаменту міжнародного співробітництва у сфері міграції, забезпечення гідних умов праці для мігрантів, запобігання експлуатації та захисту прав осіб, які перебувають у країні прийому нелегально. Ці документи також визнають важливість соціальних та економічних аспектів міграції, закликають країни до спільних зусиль у вирішенні проблеми мігрантів з "неврегульованим статусом" та встановлюють мінімальні стандарти захисту прав цієї категорії осіб.

В межах Ради Європи була прийнята Європейська соціальна хартія, [7] яка передбачає право працівників-мігрантів і їх сімей на захист і допомогу на території будь-якої країни-учасниці (ст.19). Крім того, правове становище трудящих-мігрантів в Європі регулюється також спеціальним нормативно-правовим актом - Європейської Конвенцією про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.) [8]. Ця Конвенція передбачає цілу низку зобов'язань держави з надання працівникові мігранту та членам його сім'ї високого рівня мінімальних стандартів, в тому числі в сфері соціального забезпечення, медичної допомоги, доступу до житла і освіти, до послуг служб зайнятості, а також в разі звільнення.

Необхідно також зазначити, що стратегія розвитку соціально-трудових відносин в ХХІ ст., на думку Міжнародної організації праці, повинна вибудовуватися на основі Концепції гідної праці. Поняття «гідної праці» вперше було запропоновано на Міжнародній конференції праці в 1999 році в доповіді Генерального директора Міжнародної організації праці. Саме тоді, вперше було узагальнено та сформульовано концепцію праці і робочого місця, яка отримала назву «гідної праці» [2, с.101]. Міжнародне бюро праці Міжнародної організації праці розробляє стандартні показники для об'єктивного оцінювання "гідної праці", що допомагають оцінити відповідність трудових умов у кожній конкретній країні відповідно до призначених цілей. Ці програми передбачають спільну позицію соціальних партнерів та уряду з метою досягнення стандартів "гідної праці".

У сучасному світі спостерігається зростаюча увага до змін у міграційній політиці на глобальному ринку праці. Вважаю за потрібне зазначити, що наразі, в умовах війни в Україні це питання є як ніколи актуальним у зв'язку з великою кількістю мігрантів-українців. Українці стикаються з проблемами трудової міграції у кожному куточку світу. Ці зміни відображають усвідомлення необхідності захисту прав працівників-мігрантів і відмови від їх виключення з правових гарантій. Державна міграційна політика стає ключовою, оскільки вона має враховувати різні фактори зовнішньої трудової міграції, що впливають на соціально-трудова відносини в країні. Важливо, щоб ця політика відповідала міжнародним стандартам соціальних та трудових прав працівників-мігрантів. Забезпечення правових гарантій та захисту цих працівників відіграє критичну роль у створенні справедливішого та більш відкритого ринку праці.

Бібліографічні посилання:

1. Андріїв В.М. Міжнародне трудове право: навчальний посіб. / В. М. Андріїв. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 574 с.
2. Global Employment Trends 2012 /International Labour Organization // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org.
3. Малиновська О.А. /Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку – К.: НІСД, 2010. – 32 с.
4. Про трудящих-мігрантів (переглянута в 1949 р.): Конвенція МОП №97 від 01.07.1949 р. (в ред. від 24.06.1975 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_159
5. Про зловживання в області міграції та про забезпечення трудящим-мігрантам рівності можливостей і ставлення: Конвенція МОП №143 від 24.06.1975 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163#Text
6. Про захист прав трудящих-мігрантів та членів їх сімей: Конвенція ООН від 18.12.1990 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_j82#Text
7. Європейська соціальної хартія (переглянута): Хартія ЄС від 03.05. 1996 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
8. Про правовий статус трудящих-мігрантів: Європейська конвенція від 24.11.77. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_307

Карпєєв Олексій Михайлович,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Батраченко Тетяна Сергіївна,**
завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Серед усіх правових процедур у сфері кримінального правосуддя, провадження, що включає державний примус, має найвищий рівень складності. Запобіжні заходи вважаються найбільш суворими у порівнянні з іншими методами примусу. Їх застосування передбачає виконання ряду процедур, спрямованих на захист підозрюваного або обвинуваченого від незаконного обмеження його прав та свобод. Це важливий етап, що забезпечує справедливий та законний розгляд справи в контексті збереження прав людини та її гідності.

Статтею 176 КПК України передбачено ряд запобіжних заходів, які можуть бути застосовані залежно від обставин справи. Ці заходи не лише враховують серйозність вчиненого кримінального правопорушення, особливості підозрюваного або обвинуваченого, а й спрямовані на обрання найбільш доцільного заходу для конкретної ситуації. Їх мета полягає в забезпеченні ефективного провадження та захисті прав учасників кримінального процесу, у той же час забезпечуючи суспільний порядок та безпеку [1].

На теперішньому етапі розвитку та ставлення кримінального процесу науковці по різному визначають запобіжні заходи та колізії, що виникають в процесі їх реалізації. Так, В. М. Тертишник найбільш влучно вказує, що запобіжні заходи – це заходи процесуального примусу, які обмежують особисту свободу та свободу пересування підозрюваного (обвинуваченого) і застосовуються з метою запобігти можливості приховатися від слідства і суду, перешкодити встановленню об'єктивної істини та здійсненню правосуддя, а також продовжити злочинну діяльність [2, с. 408].

Видається вдалим визначення Т. Г. Фоміна щодо поняття запобіжних заходів. Зокрема автором було зазначено, що запобіжні заходи є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження право-обмежувального та примусового характеру, які застосовуються слідчим суддею, судом за наявності достатніх підстав щодо підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), основною метою яких є забезпечення виконання покладених на особу обов'язків, а також запобігання спробам її можливої неправомірної поведінки [3, с. 79].

На нашу думку, втручання державних органів у сферу особистих прав та свобод через застосування запобіжних заходів є проблемою в сенсі його використання, воно має бути мінімальним та обґрунтованим, відповідно до реальної потреби у боротьбі зі злочинністю. Відтак є потреба в наступних заходах: - необхідність чіткого визначення в законодавстві лише тих ситуацій, коли застосування примусу є справедливим та необхідним; - важливо встановити в законі різноманітні правоохоронні заходи, які відповідають різним видам порушень, забезпечуючи відповідність та обґрунтованість заходів; - закон повинен чітко регулювати процедури та умови застосування примусу; - у практичній діяльності слід використовувати тільки закріплені законом засоби правоохоронних органів, дотримуючись усіх юридичних передумов їх застосування.

Помітно, що не зважаючи на широкий спектр запобіжних заходів, кількість затриманих осіб та застосування запобіжних заходів у формі утримання під вартою постійно зростає з кожним роком. Часто виникають ситуації, коли особу затримують без відповідного рішення слідчого судді навіть після довгого періоду з моменту вчинення злочину, порушуючи встановлені норми статті 208 Кримінального процесуального кодексу. Відтак, зростає така практика, коли затримані особи не доставляються до слідчого судді протягом тривалого періоду, що є неприпустимим.

Необхідно відзначити, що під час затримання особи часто спостерігаються порушення та зловживання з боку уповноважених службових осіб, які ґрунтуються на старих практиках. Це може бути наслідком неправильного тлумачення та застосування закону, а іноді й свідомого ігнорування його вимог. В результаті цього виникає безвідповідальне ставлення до долі людей, порушення їх прав, свобод і законних інтересів. Такі ситуації створюють серйозні проблеми, які потребують негайного врегулювання та виправлення для забезпечення справедливості та дотримання прав людини під час здійснення правоохоронних заходів.

Влучно вказує В.В. Назаров у своїй праці щодо проблеми умов утримання підозрюваних - на державному рівні не вирішено питань щодо умов утримання підозрюваних, обвинувачених у СІЗО. Сучасні українські реалії свідчать, що в СІЗО порушуються абсолютно всі норми і умови тримання, харчування та вимоги санітарії. Людина, вина якої ще не доведена, потрапивши в слідчий ізолятор, опиняється в ситуації, за якої на неї чинять психологічний або фізичний вплив з метою примушування надати «потрібні» показання або схиляють до угоди зі слідством. Зареєстрований у 2020 році у СІЗО рівень захворюваності на туберкульоз майже в 100 разів вище, ніж поширення цього захворювання серед цивільного населення [4].

Існують також проблеми у використанні інших запобіжних заходів. Наприклад, в разі засудження запобіжного заходу у вигляді застави відбувається виявлення того, що цей захід не став альтернативою триманню

під вартою. За останні роки відсоток поданих клопотань щодо застосування застави відносно загальної кількості запобіжних заходів залишається незначним. У 2019 році в середньому близько 0,83% клопотань стосувалися застави, у той час як 70,23% заходів передбачали тримання під вартою. У 2020 році ситуація не покращилась: слідчими та прокурорами було подано лише 438 клопотань про застосування застави, що значно менше, ніж раніше, наприклад, у 2013 році, коли подано 1 404 клопотань про застосування застави [5].

Отже, на даний момент норми КПК України, які регулюють застосування запобіжних заходів потребують подальшого удосконалення. Покращення цих норм повинно спрямуватися на збалансування системи запобіжних заходів, створення правових механізмів, що забезпечать ефективність проведення кримінального розслідування і встановлення рівноваги між застосуванням примусу та захистом прав людини.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 06.11.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. 8-ме вид., доповн. і переробл. К.: Алерта, 2020. 452 с
3. Фоміна Т.Г. Теоретичні та процесуальні основи застосування запобіжних заходів у кримінальному судочинстві України: дис. ... докт. юрид. наук. Харк. нац. ун-т. внутр. справ. Харків, 2020. 630 с.
4. Назаров В.В., д.ю.н., тематичний напрям: Заходи забезпечення кримінального провадження: теоретичні, правові та праксеологічні проблеми. URL: <https://goal-int.org/problemni-pitannya-zastosuvannya-zapobizhnih-zahodiv-u-kriminalnomu-provadzhenni/>
5. Баганець О. Стан дотримання конституційних прав громадян під час досудового розслідування у 2019 році. URL: <https://resonance.ua/stan-dotrimannya-konstituciynikh-prav/>

Карпенко Анна Миколаївна,
здобувач вищої освіти ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

науковий керівник: **Філяніна Людмила Анатоліївна,**
доцент кафедри міжнародного права ННІ права та міжнародно-правових
відносин Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ В АСПЕКТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання щодо заборони абортів та забезпечення права на життя ще ненародженої дитини є актуальною у багатьох країнах світу. Для України

дане питання привертає увагу у зв'язку з євроінтеграцією та потребою імплементації норм Європейського права в національне законодавство.

Згідно з Цивільним кодексом України (ЦК), ст. 281, п. 6 «Штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством» [1]. Так, у постанові Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 №144 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» зазначено такі підстави: деякі інфекційні та паразитарні хвороби (краснуха, ВІЛ – інфекція IV стадії, туберкульоз); хвороби ендокринної системи (тяжка форма цукрового діабету, гіперпаратиреоз, гіперльдостеронізм); нервової системи (хвороба Альцгеймера, м'язова дистрофія); системи кровообігу (вторинна гіпертензія, серцева недостатність); органів дихання (хронічна респіраторна недостатність); органів травлення (непрохідність стравоходу, цироз печінки); сечостатевої системи (гідронефроз); кістково-м'язової системи та сполучної тканини; новоутворення (злякисні новоутворення будь-якої локалізації); розлади психіки та поведінки (судинна деменція, органічний амнестичний синдром, не спричинений алкоголем чи іншими психотропними речовинами); уродженні вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії; вік вагітної жінки менш як 15 років або більше як 45 років; вагітність внаслідок згвалтування; настання інвалідності під час цієї вагітності [2].

Отже, українське законодавство є досить сприятливим для жінок які бажають зробити аборт. Штучне переривання вагітності може бути проведене за бажанням жінки до дванадцяти тижнів, а у передбачених законом випадках до двадцяти двох тижнів.

Питання штучного переривання вагітності в аспекті прав людини – права жінки; права ненародженої дитини, час від часу обговорюється правозахисниками. Наприклад, досвід Польщі Конституційний трибунал якої 22 жовтня 2020 року визнав неконституційним положення законодавства про можливість штучного переривання вагітності у випадках, коли у плода виявлено дефект розвитку або невиліковну хворобу, що становить загрозу для життя дитини після народження. Варто зазначити, що законодавство Польщі відрізнялось своєю суворістю й до ухвалення цього рішення. Так, у 1993 році діяв закон «Про планування сім'ї» яким передбачалися тільки три умови законності проведення аборту: якщо вагітність загрожує життю або здоров'ю матері; якщо медичний огляд покаже наявність у плода важкого і незворотного дефекту або невиліковної хвороби, яка загрожує його життю; якщо вагітність настала внаслідок кримінальних дій (згвалтування). Друга умова була визнана неконституційною. Суд обґрунтував своє рішення тим, що проведення

аборту на підставі виявлення дефекту плода порушує право на життя зачатой, але не народженої дитини. (Справа «*R.R. v. Poland*» (Заява № 27617/04) [3].

Важливим також є врахування права на приватність. У справі *R.R. v. Poland* (заява № 27617/04) ЄСПЛ зазначив, ст. 8 Конвенції підлягає застосуванню до обставин цієї справи. Раніше Суд встановив, цитуючи практику колишньої Європейської комісії з прав людини, котра вказувала на те, що рішення вагітної жінки продовжувати чи ні свою вагітність належить до сфери її приватного життя та автономії. Відтак, законодавство з питань припинення вагітності також торкається сфери приватного життя, адже особисте життя вагітної жінки тісно пов'язане з розвитком плода.

Також важливою є справа *Vo. v. France* (заява № 53924/00). На думку Суду, потенціал і здатність ембріона людини стати людиною вимагають його захисту в ім'я людської гідності, однак це не вимагає розглядати його як людину, котрій належить право на життя у сенсі ст. 2 Конвенції. Суд дійшов висновку, що питання про те, з якого моменту виникає право людини на життя, повинно вирішуватись на національному рівні. Також ЄСПЛ зазначив, що держава не має обов'язку кваліфікувати позбавлення життя ненародженої дитини (плода) як вбивство [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такий висновок, що ЄСПЛ відносить питання щодо абортів до автономного регулювання держави. Також Суд не визнає аборт, як злочин проти життя та вбивство ще ненародженої дитини та визнає право жінки самостійно вирішувати продовжувати свою вагітність чи ні, так як дане рішення належить до сфери її приватного життя та автономії.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

2. Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України: Постанова від 15 лютого 2006 р. № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2006-%D0%BF#Text>. (дата звернення 15.11.2023).

3. Європейський суд з прав людини. Справа «*R.R. v. Poland*» (Заява № 27617/04) URL: [file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/CA SE%20OF%20R.R.%20v.%20POLAND%20-%20\[Ukrainian%20translation\]%20by%20the%20All-Ukrainian%20Public%20Organization%20%E2%80%9CFoundation%20of%20Medical%20Law%20and%20Bioethics%20of%20Ukraine%E2%80%9D.pdf](file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/CA SE%20OF%20R.R.%20v.%20POLAND%20-%20[Ukrainian%20translation]%20by%20the%20All-Ukrainian%20Public%20Organization%20%E2%80%9CFoundation%20of%20Medical%20Law%20and%20Bioethics%20of%20Ukraine%E2%80%9D.pdf) (дата звернення 19.11.2023).

4. Європейський суд з прав людини. Справа «*Vo. v. France*» (Заява № 53924/00)/ URL: [file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/CA SE%20OF%20VO%20v.%20FRANCE%20%E2%80%93%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf](file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/CA SE%20OF%20VO%20v.%20FRANCE%20%E2%80%93%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf) (дата звернення 15.11.2023).

Касьян Ангеліна Русланівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна, доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцент

РЕПРЕСІЇ ВЛАДИ РФ ПРОТИ КРИМСЬКИХ ТАТАР В АР КРИМ ПІСЛЯ 2014 РОКУ: РЕАКЦІЯ СВІТУ ТА УКРАЇНИ

Під час російської окупації Автономної Республіки Крим загальновідомими були факти про утиски кримських татар та численних репресій проти незгодних з окупаційним режимом людей. Арешти, тортури, депортації, скорочення чисельності кримськотатарських шкіл та інше – наслідок російської політики щодо корінного народу України. Доцільним виникає питання: які кроки щодо захисту кримських татар були здійснені Україною та міжнародним суспільством?

Згідно джерел, що регулюють міжнародне гуманітарне право, держава-окупант зобов'язана на окупованій території зробити все від неї залежне для відновлення громадського порядку і спокою. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)» від 19 грудня 2016 р. № 71/205 [1] зазначено, що дії росії порушують права жителів Криму. Прикладом слугує той факт, що одним з етапів запровадження росією на півострові своєї системи законодавства, а саме проголошення жителів відтепер громадянами рф, є наслідок: особи, що відмовилися від громадянства росії, автоматично стають іноземцями. Люди, що не бажають ставати громадянами цієї країни пізніше зазнають депортацій та заборон на в'їзд на територію Криму [2, с. 22]. Цікавим є також і те, що законодавство-держави окупанта не ідентифікує кримських татар як корінний народ і, відповідно, не зацікавлене захищати їхні права, націлені на самотність.

З огляду на це, очевидним стає факт пересування кримських татар з Криму до материкової України. Завданням держави в даному випадку є надання внутрішньо переміщеним особам можливості інтеграції. Таким чином Україна створила нове управління Кримського муфтіяту, представництво Меджлісу в м. Києві, деяких областях України, такі як Херсонська і Запорізька, та запровадила освітні проекти.

Ще одним кроком до захисту прав кримських татар, здійснених у 2014 році, була Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави»: «Україна гарантує збереження та розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самотності кримськотатарського народу як корінного народу та всіх національних меншин України», а також «Верховна Рада України доручає Кабінету Міністрів України терміново

подати проекти законів України, нормативно-правових актів України, які визначають та закріплюють статус кримськотатарського народу як корінного народу України» [3]. Крім цього Верховною Радою було визнано депортацію кримських татар в 1944 році як геноцид, а також закликало міжнародне співтовариство докласти зусиль задля захисту кримських татар від дискримінації та переслідувань з боку росії.

6 жовтня 2015 року Міністерство інформаційної політики України заявило про підтримання проекту «Захист прав кримських татар засобами публічної дипломатії». За словами Сергія Костинського, члену Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, проект «буде підтримувати розповсюдження контенту про боротьбу кримськотатарського народу за свої права та звільнення Криму від російської окупації» [4].

Обов'язковий проміжний наказ, виданий у 2017 році Міжнародним судом ООН, який зобов'язав російську федерацію «утримуватися від збереження або накладення обмежень на здатність кримськотатарської громади зберігати свої представницькі інститути, включно з Меджлісом», не змусив росію скасувати заборону з 2016 року на діяльність самого Меджлісу [5, с. 12].

Надалі російська влада ігнорувала втручання міжнародної спільноти: у лютому 2023 року Комітет ООН проти тортур видав тимчасовий захід, вимагаючи від Росії утриматися від виконання тюремного вироку пана Сулейманова, він же член «Кримської солідарності», провести його медичне обстеження та забезпечити йому кардіологічне лікування. Однак Уповноваженого повідомили, що 5 квітня 2023 року російська окупаційна влада помістила пана Сулейманова під варту з метою переведення його до виправної колонії в Росії в порушення вищезазначеного тимчасового заходу [5, с. 16].

Повертаючись до дій зі сторони української влади, важливим на державному рівні є Закон України «Про корінні народи України». Певною новизною не тільки в українському, а й у міжнародному праві є те, що в Законі міститься визначення поняття «корінний народ». Так, згідно українського законодавства, корінний народ України це – «автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України» [6]. Визначено також які саме народи в Україні є корінними: кримчаки, караїми та кримські татари.

Крім цього, по-перше, закон дає корінним народам фінансування їх представницьких органів з державного бюджету, можливість створювати школи з навчанням рідною мовою, національні засоби масової інформації з мовленням рідною мовою та підтримкою держави, постійне представництво в органах влади тощо. По-друге, це право зберігати, відроджувати та розвивати

свої духовні, релігійні та культурні традиції та звичаї, зберігати матеріальну та нематеріальну культурну спадщину. По-третє, це правовий захист від дискримінації, насамперед примусового виселення, примусової асиміляції, розпалювання расової, національної та релігійної ворожнечі, спрямованої проти них. Також стаття 2 Закону гарантує їм захист «від актів геноциду чи будь-яких інших актів колективного примусу чи насильства» [7].

Отже, як можна побачити, основна проблема щодо захисту прав кримських татар полягає в неможливості контролю над Кримським півостровом, перешкоджанню або знищенню російськими ЗМІ та ігнорування норм міжнародного гуманітарного права, яке, до речі, за підрахунками, було порушено принаймні 18 разів. Заходи, що здійснюються міжнародними організаціями не є дієвими. Україна має звертати увагу світового суспільства достатньо довгий час, втім це не буде мати значного впливу до тих пір поки російська держава не покине окупований Крим.

Бібліографічні посилання:

1. Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine). 48 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_EN.pdf.

2. Квіцінська М., Моїсєєва А., Аносова Ю. Порушення міжнародного гуманітарного права та права кримських татар на самовизначення в окупованому Криму : енциклопедія / ред.: Т. Ташева, Ю. Давидова, А. Аметов. 2-ге вид. 2018. 180 с. URL: https://krymsos.com/wp-content/uploads/2021/10/porushennya-mgp-ta-prava-krymskyh-tatar-na-samovyznachennya-v-okupovanomu-krymu_ukr.pdf.

3. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : Постанова Верхов. Ради України від 20.03.2014 р. № 1140-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-18#Text> (дата звернення: 20.11.2023).

4. Міністерство інформаційної політики підтримає проект щодо захисту прав кримських татар. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248534478> (дата звернення: 20.11.2023).

5. Crimean Tatars' struggle for human rights. Council of Europe. 38 p. URL: <https://rm.coe.int/report-on-crimean-tatars-by-dunja-mijatovic-commissioner-for-human-rig/1680aaeb4b>.

6. Про корінні народи України : Закон України від 01.07.2021 р. № 1616-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення: 20.11.2023).

Кириченко Данило Олександрович,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
доцент кафедри кримінальних розслідувань Державного податкового
університету, к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Використання тимчасового доступу до речей та документів може бути важливим інструментом під час фінансових розслідувань, оскільки це дозволяє досліджувати можливі порушення безпеки фінансової системи та виявляти фінансові злочини. Однак, ця практика також може породжувати деякі проблеми та ризики. Однією з умов застосування тимчасового доступу до речей і документів як засобу кримінального процесуального доказування є відповідність потреб досудового розслідування необхідному ступеню втручання у права і свободи особи (правило пропорційності втручання) [1, с. 104].

В розумінні Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) тимчасовий доступ до речей і документів є заходом кримінально-процесуального примусу, пов'язаного із втручанням у права і свободи особи щодо права власності, що обумовлено потребами досудового розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх. Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, здійснюється шляхом взяття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. КПК України встановлює перелік речей і документів, до яких заборонено доступ, та тих, які містять охоронювану законом таємницю [2].

Як зауважує І.В. Гловюк та С.В. Андрусенко, можливість витребування предметів і документів без застосування процедури тимчасового доступу пов'язується із добровільним наданням володільцем, а також відсутністю підстав вважати, що володілець речей і документів намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи після отримання запиту. Для звернення із клопотанням до слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів достатньо розумної підозри про можливість зміни або знищення речей чи документів особою, у володінні якої вони знаходяться [3, с. 294].

Варто звернути увагу на питанні що саме можна вважати річчю та документом, до яких можливе застосування тимчасового доступу до речей і документів. З'ясування цього питання має практичне підґрунтя, адже, як зазначає І. Л. Беспалько, слідчі не повністю розуміють поняття документів та речових доказів, а тому не розмежовують з приводу чого подається клопотання: тимчасового доступу до речей чи до документів [4, с. 219]. Ініціатор клопотання, а також слідчі судді повинні брати до уваги, що вирішення цього питання поєднує у собі два види нормативного регулювання – визначення поняття речей і документів, по-перше, через призму норм КПК України, що стосуються видів доказів та, по-друге, через призму норм іншого галузевого законодавства.

Наголосимо, що КПК України надає можливість оскарження лише тимчасового доступу до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність. Фактично законодавець даною нормою звузив предмет оскарження. У контексті цього такими документами можуть бути установчі документи юридичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності. Так, до установчих належать такі документи: 1) статут; 2) модельний статут; 3) засновницький договір. Фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності діють не на підставі установчих документів, а на підставі свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності [5, с. 117].

Так, можемо виокремити декілька проблем застосування тимчасового доступу до речей та документів під час фінансових розслідувань, зокрема:

- порушення приватності людей та бізнесів, які не мають відношення до розслідування. Використання тимчасового доступу до їх речей та документів може призвести до неправомірного збору інформації та порушення їх прав на приватність;

- недостатньо детальний аналіз отриманої інформації, що може призвести до неправильних висновків і незаслуженої поганих репутацій. Крім того, може бути складно відрізнити реальні порушення від помилок або незначних порушень, що не мають значення для розслідування;

- збереження конфіденційної інформації та захисту від несанкціонованого доступу до неї. Тимчасовий доступ до речей та документів може призвести до витоку конфіденційної інформації, що може завдати шкоди розслідуванню та призвести до юридичних наслідків.

Отже, використання тимчасового доступу до речей та документів може бути ефективним інструментом у фінансових розслідуваннях, але воно повинно проводитися з дотриманням усіх вимог щодо захисту приватності та конфіденційності інформації та з врахуванням можливих ризиків і проблем.

Бібліографічні посилання:

1. Лисаченко Є. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у світлі практики європейського суду з прав людини. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70) Ч. 3 № 2. 2020. С. 104-107
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 06.11.2023 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 11.11.2023 р.)
3. Гловюк І.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 293-297.
4. Беспалько І.Л. Особливості застосування тимчасового доступу до речей і документів у процесі кримінального процесуального доказування. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023. Серія Право. Випуск 77, частина 2. С. 217-222.
5. Подковський О. Тимчасовий доступ до речей і документів за новим КПК. Проблеми і шляхи їх вирішення. Слово національної школи суддів України. 2013. № 3 (4). С. 58-63.

Кірсанова Тетяна Іллівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів
Станішевська Даяна Ігорівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна,**
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н, професор

ЕВТАНАЗІЯ В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 2 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Найперше, найвагомніше і основоположне право людини – це право на життя. Дане право відображається у законодавстві всіх цивілізованих країн та зафіксоване у багатьох міжнародно-правових документах. Саме у розрізі права на життя розглядається таке поняття, як евтаназія. Зазначена концепція наразі є досить контроверсійним питанням серед усього світу, оскільки має як прихильників, так і противників. Розглянемо дане питання в контексті статті 2 Європейської конвенції з прав людини та проаналізуємо практику Європейського суду з прав людини.

Зміст поняття евтаназії в науковому обігу прийнято розділяти на два типи: активну та пасивну. Сутність поняття активної евтаназії розкривається науковцями з огляду на те, що даний тип передбачає певні дії, які направлені на припинення життя людини (хворої). Прикладом може бути введення смертельної ін'єкції або асистований суїцид (третя особа допомагає хворому покінчити з собою). Другий тип евтаназії – пасивний, який передбачає призупинення надання медичної допомоги за згодою

особи, що в подальшому призводить до смерті хворого, яка спричинена відсутністю лікування.

Відповідно до статті 2 Європейської конвенції з прав людини, право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання [1]. Закінчення життя людини у контексті Конвенції пов'язується з проблемою евтаназії, і вперше це питання постало перед Комісією ще в 1993 році у справі «Відмер проти Швейцарії» (Widmer versus Switzerland). При розгляді питання пасивної евтаназії в контексті даної статті, зазначимо, що Європейська комісія прийшла до висновку, що не можна розглядати статтю 2 Конвенції у розрізі того, що вона дає право на смерть. Але при цьому, кожна людина самостійно розпоряджається своїм життям і може давати певні вказівки, у випадку невиліковної хвороби.

Існують країни, у яких евтаназія дозволена на законодавчому рівні - Нідерланди, Бельгія, Люксембург, деякі штати США. Щодо України, то наразі евтаназія в нашій країні заборонена законом і вважається кримінально-карним діянням. Більшість українських науковців дотримуються думки, що на сучасному етапі евтаназія запроваджена лише у високорозвинених та прогресивних країнах. Оскільки в Україні високий рівень корупції, злочинності та шлях до європейських стандартів у всіх сферах громадського життя тільки починається – запровадження евтаназії може призвести до злочинного посягання на право на життя, гарантоване Конвенцією. Саме це, в подальшому, може призвести до зловживань з боку медичного персоналу та зацікавлених осіб. Тому, на нашу думку, Україна поки не готова до цього прогресивного кроку, адже тоді держава не зможе дотриматися забезпечення гарантій права на життя.

Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), можна зробити висновок, що зі статті 2 Конвенції не випливає обов'язок держави законодавчо заборонити або дозволити евтаназію на прохання пацієнта. ЄСПЛ зазначає, що у питанні про легалізацію евтаназії державі надається свобода розсуду.

Розглядаючи справу «Ламберт та інші проти Франції» Суд постановив, що в питаннях, пов'язаних із закінченням життя, так само як і з початком життя, держави повинні мати свободу дій не лише щодо можливості давати поради щодо закінчення життя штучно, а й щодо підтримки лікування та супутніх процедур. А також з приводу того, як знайти компроміс між захистом права пацієнта на життя та правом на повагу до його приватного життя та особистої недоторканості. Водночас, Суд підкреслив, що це дискреційне право не є необмеженим і Суд має можливість переглядати дотримання державою своїх зобов'язань за статтею 2 Європейської конвенції з прав людини [2].

Суд розглянув невелику кількість справ, пов'язаних із питанням евтаназії, але в рішеннях суду чітко прослідковується виділення двох типів евтаназії:

- евтаназія, тобто акт припинення власного життя в стані, коли його фізичний або психічний стан робить його життя нестерпним, не дає йому повноцінно жити;
- переривання життєзабезпечувального лікування – тобто відмова особи від лікування та штучного життєзабезпечення, якщо вона не бажає продовжувати терпіти такі страждання, що для неї є приниженням її гідності.

У справі «Хаас проти Швейцарії» заявники оскаржували відмову національних установ охорони здоров'я у наданні летальної дози препарату без рецепту лікаря для проведення асистованого самогубства з посиланням на статтю 8 Європейської конвенції з прав людини. Заявник, котрий страждав від тяжкої форми афективного біполярного розладу протягом двадцяти років, після кількох невдалих спроб суїциду намагався придбати пенобарбітал натрію (що йому не вдалося через обмеження цього препарату в обігу). Тож заявник стверджував, що стаття 8 Конвенції покладала на державу позитивне зобов'язання щодо створення умов для надійного і безболісного суїциду. Суд не встановив порушення прав заявника в діях швейцарської медустанови. ЄСПЛ у пункті 52 даного рішення зазначає, що смертельні ліки можна використовувати лише за призначенням лікаря. Отриманню рецепта має передувати певне медичне обстеження пацієнта, тому заявника не можна вважати смертельно хворим, оскільки він не перебуває на завершальній стадії невиліковної хвороби, щоб задовольнити його позов [3].

Необхідно зазначити, що ЄСПЛ не визнає право на евтаназію частиною права на життя людини, тобто жодне право на смерть, чи то від рук третьої особи, чи за допомогою держави, не може впливати зі статті 2 Конвенції.

Висновки. Запровадження евтаназії на законодавчому рівні потребує високого рівня суспільної свідомості, правосвідомості громадян, неухильного дотримання законодавства та реформування правової сфери у відповідності до європейських стандартів. Наразі, через недостачу вищезазначених позицій, запровадження евтаназії є неможливим для багатьох країн, в тому числі – України. Кожна людина має право на життя, але стаття 2 Європейської конвенції з прав людини не може розглядатися як така, що дає право на смерть. Але при цьому, кожна особа має право самостійно розпоряджатися власним життям і вирішувати чи продовжувати лікування, чи ні – що призведе до загибелі (пасивна евтаназія). Також, з огляду на практику Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що Суд не має єдиного підходу до розгляду справ, пов'язаних із евтаназією. У практиці Суду є абсолютно суперечливі рішення по схожих справах. Цей факт пояснюється тим, що національні закони країн та їх

культура і традиції часто відрізняються, тому важко прийти до єдиного рішення.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Верховна рада України: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 10.11.2023)

2. ЄСПЛ, «Ламберт та інші проти Франції». Заява № 46043/14. Страсбург, 5 червня 2015 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-155352%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-155352%22]}) (дата звернення 11.11.2023)

3. ЄСПЛ «Хаас проти Швейцарії». Заява № 31322/07. Страсбург, 20 січня 2011. URL:[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20HAAS%20v.%20SWITZERLAND\%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-102940%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20HAAS%20v.%20SWITZERLAND\%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-102940%22]}) (дата звернення 13.11.23)

Кіхтенко Анна Валеріївна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Шевченко Олена Володимирівна**, доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА УНІВЕРСАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

У сучасному світі гарантією демократії є забезпечення прав людини. Вони гарантують безпеку, рівність, свободу для всіх громадян, що є показником демократичного суспільства. Попри те, що у світі переважна більшість держав обирають демократичних розвиток, питання прав людини у наш час є найбільш актуальними. З огляду на це, постає необхідність розглянути питання захисту прав людини як на універсальному, так і на регіональному рівнях.

Питання захисту прав людини не одноразово ставало предметом досліджень науковців, серед яких Алямкін Р., Ногас Н., які досліджували питання захисту прав людини у період збройних конфліктів різного рівня.

Чудово розкриває всю суть поняття «права людини» і те, що суспільство має вживати заходів для забезпечення дотримання прав людини у будь-яких спосіб вислів Джона Стюарта Міллі: «Якщо ми називаємо щось правом людини, ми маємо на увазі, що вона обгрунтовано претендує на свій захист з боку суспільства у своїй можливості володіти цим правом, силою закону або через освіту і формування суспільної думки» [1]. Так, захист прав може бути забезпечений як через правоохоронні органи так і через загальні суспільні позиції.

Верховенство права та демократія є важливими аспектами миру та безпеки. Вони між собою тісно пов'язані та взаємодіють, а саме сприяють вирішенню конфліктів мирним шляхом, забезпечують захист прав людини та сприяють розвитку справедливого та рівного суспільства. Верховенство права є важливим для захисту прав людини. Воно гарантує, що всі люди мають рівні права та можливості, і що вони не будуть піддаватися дискримінації. Демократичні країни часто виявляють більший інтерес до забезпечення миру і безпеки через мирне врегулювання конфліктів. Верховенство права допомагає уникнути зловживання владою та надає всім гарантію, що їхні права та свободи будуть захищені. Ці принципи взаємодіють, створюючи основу для стабільності, миру та безпеки у суспільствах і міжнародній спільноті.

Вчені виділяють два рівні захисту прав людини: універсальний та регіональний.

На універсальному рівні захист прав людини забезпечується такими міжнародними документами, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний білль про права людини.

На регіональному рівні захист прав людини забезпечується міжнародними документами, які поширюються і діють в межах визначеного регіону, серед них Європейська конвенція з прав людини, Американська конвенція з прав людини тощо. Але питання захисту прав людини є суперечливою темою і часто їх захист відбувається лише на словах.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у протидії міжнародним злочинам. Вони проводять розслідування, притягають винних до відповідальності та сприяють запобіганню злочинам у майбутньому. Міжнародний кримінальний суд є головним міжнародним органом, який займається розслідуванням і переслідуванням осіб, відповідальних за найсерйозніші міжнародні злочини, такі як геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Міжнародна кримінальна палата в Гаазі є спеціальним міжнародним судом, який займається розслідуванням і переслідуванням осіб, відповідальних за злочини. Рада Безпеки ООН може створити міжнародний кримінальний трибунал для розслідування та переслідування міжнародних злочинів, вчинених на конкретній території або в конкретній ситуації. Користуючись цим правом, сьогодні Україна ініціює відкриття справ, які стосуються депортації дітей та атак на інфраструктуру України.

Та найбільш актуальним та, на нашу думку, проблемним є питання захисту прав людини під час збройних конфліктів. За десятки років було укладено безліч договорів, які в реальності не зупиняють свавілля авторитарних режимів. А порушення цих прав можна кваліфікувати як геноцид та злочини проти людей. Захист прав людини в умовах війни є складним процесом. Військові дії часто ускладнюють контроль за ситуацією та надання допомоги жертвам. І найбільш болючіше те, що жодна

організація ні Червоний Хрест, ні ООН не в змозі припинити насилля та злочини проти людей під час війни, а їх немало: катування, побиття, тортури, екстремальні умови утримання, розбещення неповнолітніх, насилля та ін., які в тому числі зафіксовані в Україні в наслідок агресії російської федерації.

Також варто наголосити на окремому статусі внутрішніх збройних конфліктах, оскільки кваліфікація на міжнародні та неміжнародні конфлікти є надважливою. Причиною цьому слугує те, що кожен із цих видів збройної агресії регулюють різні норми права та ведення бойових дій. Прикладом є Женевська конвенція, деякі статті якої регулюють окремо внутрішні (Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) [3]) та окремо зовнішні збройні конфлікти. Ще в часи радянської України (1954 р.) була ратифікувала «Женевська конвенція про поводження з військовополоненими» [2], яка є чинною до сьогодні. Однак, навіть урочисто ратифіковані та підписані договори не в змозі припинити злочини агресора проти людей.

Україна є державою, яка ратифікувала основні міжнародні документи з прав людини. Однак, на практиці існує ряд проблем, які перешкоджають ефективному захисту прав людини в Україні (політична нестабільність, недосконалість законодавства, неефективність правоохоронних органів).

Отже, захист прав людини є важливою міжнародною проблемою. На універсальному та регіональному рівнях існує ряд механізмів, які спрямовані на захист прав людини, але незважаючи на існування цих механізмів, захист прав людини залишається актуальною проблемою. Для ефективного захисту прав людини необхідно, щоб держави-члени міжнародних договорів з прав людини добросовісно виконували свої зобов'язання. Міжнародні організації та інституції з прав людини повинні продовжувати роботу над моніторингом дотримання цих прав. Важливо пам'ятати, що захист прав людини є справою всіх людей. Кожна людина може внести свій вклад у їх захист, діючи відповідно до своїх можливостей.

Бібліографічні посилання:

1. Юридичний захист прав людини: розділ 4 / Democracy and Human Dignity: посібник з освіти в області прав людини за участі молоді, 2012. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights>

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#top

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року - редакція від 08.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

4. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2014. - № 6. - С. 47-51. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S

21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nzizvru_2014_6_12

5. Ногас Н. І. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів // Актуальні проблеми правознавства. - 2022. - Вип. 4. - С. 132-136. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=aprpr_2022_4_22

Клінова Софія Романівна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Наукова керівниця: **Сударенко Олена Володимирівна,**

доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету,
кандидат юридичних наук

ПРОВЕДЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК: ЗМІНИ ТА ФОРС-МАЖОРИ

Російсько-українська війна розпочалася ще у 2014, проте нові виклики для держави розпочалися з 24 лютого 2022 року, з початку повномасштабного вторгнення Росії. Саме у цей день було введено воєнний стан на території України відповідно до законодавства [1]. На офіційному сайті Торгово-промислової палати (далі – ТПП) України 27 лютого з'явилося повідомлення про засвідчення факту настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) з 24 лютого 2022 року. З новими реаліями роботи зіштовхнулися як податкові органи, так і суб'єкти господарювання. У своїй статті я хочу розповісти про часткове відновлення податкових перевірок з першого серпня 2023 року, оскільки відновлюється діяльність суб'єктів господарювання.

У зв'язку із настанням форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), засвідчених сертифікатом ТПП України відповідно до пп. 112.8.9 п. 112.8 ст. 112 Податкового кодексу України платники податків звільняються від фінансової відповідальності за вчинення податкових правопорушень та порушення іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2]. Також варто зазначити що, за наявності сертифікату ТПП звільнення від відповідальності розповсюджується на випадки коли платник податків не має можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок щодо звітності та сплати податків. Разом з тим, такі обов'язки мають бути виконані одразу після припинення дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Отже виникає питання, що слід розуміти під

словосполученням «одразу після припинення дії форс-мажорних обставин»?

Як зазначено у Податковому кодексі України, тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, для платників податків зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Хочу наголосити, що нажаль податковим законодавством, за загальним правилом, не врегульовано строк з якого у платників податків поновлюється податковий обов'язок після закінчення форс-мажорних обставин, окрім як таких осіб:

1) для осіб, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях – 1 місяць з дня закінчення дії наслідків, які унеможливили виконання таких обов'язків;

2) для платників податку на прибуток, реєстрації податкових або акцизних накладних, розрахунків коригування, подання електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального та обсяг обігу пального або спирту етилового тощо – 6 місяців після припинення або скасування воєнного стану.

3) для платників податків з метою інвентаризації підприємства – станом на 1 число місяця, що настає за місяцем, у якому зникли перешкоди доступу до потрібної документації;

На нашу думку, така прогалина в законодавстві порушує один із елементів верховенства права, а саме принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями [4].

Що стосується проведення документальних планових перевірок, то п. 69.35 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу містить виключні підстави для їх проведення тимчасово, на період із 1 серпня 2023 року. Такий вид перевірки буде стосуватися лише: до 1) платників податків, які здійснюють діяльність у сфері виробництва та/або реалізації підакцизної продукції; 2) платників податків, які здійснюють діяльність у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні (гральний бізнес); 3) платників податків, які надають фінансові, платіжні послуги [4]. Для решти платників податків продовжує діяти мораторій.

Також, варто відмітити, що відповідно до даного Закону документальні та фактичні перевірки під час дії воєнного стану проводяться за наявності безпечних умов для проведення перевірки, а саме безпечного:

- доступу, допуску до територій, приміщень та іншого майна тощо, що пов'язані з об'єктами оподаткування платників податків;
- доступу, допуску до фінансово-господарських документів тощо, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків;

• проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки [4].

Тобто, лише за наявності цих трьох умов, можливе проведення перевірок. Яким чином повинна бути підтверджена наявність або відсутність таких умов, а також хто має фіксувати такі дані та за яким порядком закон не визначає.

Не менш важливою нормою для платників податків є те, що у разі втрати, пошкодження або дострокового знищення первинних документів платник податків зобов'язаний у 5-денний строк з дня такої події письмово повідомити контролюючий орган за місцем обліку для подання податкової звітності. Далі, платник податків зобов'язаний протягом 90 календарних днів з дня, що настає за днем надходження повідомлення відновити втрачені документи. Проте, слід відмітити, законодавець передбачив, що платник податків може надати повідомлення про неможливість проведення перевірки у зв'язку з втратою, пошкодженням або достроковим знищенням документів. У такому разі, відповідно до законодавства строки проведення перевірок переносяться до дати відновлення та надання документів до перевірки у межах визначених строків, але на строк не більше ніж 120 днів.

Хочемо наголосити, податковим законодавством також передбачено, що до платників податків, які провадили діяльність на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, і які не можуть пред'явити первинні документи, на підставі яких здійснюється облік доходів, витрат та інших показників будуть застосовуватися спеціальні правила для підтвердження даних, визначених у податковій звітності.

Отже, на основі вищезазначеного, хочемо зробити висновок про те, що надважливо врегулювати прогалину в законодавстві щодо строків задля уникнення порушення принципу правової невизначеності. В свою чергу платникам податків слід очікувати нові зміни та доповнення до Податкового Кодексу в частині податкових перевірок.

Бібліографічні посилання:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 08.11.2023)

3. Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення: 08.11.2023)

4. Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану від

Кожем'якіна Ірина Віталіївна
магістр державної служби та муніципального управління
Класичного приватного університету

ПРИМУСОВА МОБІЛІЗАЦІЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ : ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ К КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Примусова мобілізація громадян України не є новиною для світової спільноти. З початку АТО у 2014 році факти примусової мобілізації українських чоловіків стали тенденцією.

Примусова мобілізація на окупованих територіях є порушенням Женевських конвенцій. Відповідно до ст. 51 цієї Конвенції, окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах. Стаття 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду прямо передбачає, що примус громадян протилежної сторони до участі у військових діях проти їхньої власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни, вважається воєнним злочином [3].

Також, це кваліфікується як порушення міжнародного гуманітарного права. Проте, Росія ні в 2014, ні в 2022 році не притримувалась жодних правил ведення війни. Правозахисники нагадують, якщо українці добровільно пішли служити до окупантів, або були мобілізовані та вирішили воювати проти своєї ж держави, вони матимуть покарання згідно з Кримінальним Кодексом України. Законодавством не передбачено звільнення від відповідальності, якщо особа примусово взяла автомат і воювала проти Захисників України, проте чим менше буде завдано шкоди державі Україна, тим більше є вірогідність, що до особи буде застосовано менш суворе покарання ніж передбачене статтями Кримінального кодексу.

Отримання російського паспорта на окупованих територіях – підвищує ризик бути мобілізованим. Коли людина отримує російський паспорт, вона стає ментально доступною для їхньої правоохоронної системи, для системи мобілізаційної підготовки. Коли людина отримує паспорт, здає відбитки пальців, купу персональних даних. Щодо чоловіків, ця інформація буде передаватися в органи, що відповідають за призов і мобілізацію. Але відмова від російського паспорта теж не гарантує того, що людину не мобілізують. Як повідомляє Генштаб ЗСУ, понад 50 тисяч осіб, які не мали паспорту РФ, все одно було мобілізовано [3].

Росія на тимчасово окупованих територіях України примусово мобілізувала до своєї армії від 55 до 60 тисяч чоловіків від початку 2022

року. Понад 35 тисяч жителів Криму були призвані на строкову службу протягом періоду окупації. Про це повідомив представник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Андрій Черняк у коментарі для програми "Донбас Реаліі" на Радіо Свобода [1].

Щоб призвати громадян України до російської армії, немає жодних правових підстав, і це розуміє навіть ворог. Тому вони пропонують рішення про розширення і розгалуження приватних військових компаній або, скажімо, створення так званих «добровольчих загонів», які створюються для захисту тих місць і тих окупованих територій за зразком українських загонів територіальної оборони. Це та ідея, яку Росія вкрала дещо в Україні. І таким чином вони створюють подібні організації для того, аби туди примусово залучати громадян України [2].

Україна має справу з підступним ворогом, і захист наших громадян від орди має першочергове значення. Але нажаль, тривала окупація наших територій блокує можливість захисту співгромадян від тиску Росії. Станом на жовтень 2023 року, уникати отримання російського паспорту стає все важче і над українцями в окупації все більше нависає загроза бути незаконно мобілізованим. Також, слід зазначити, що громадяни України, котрі прийняли рішення залишитись в окупації, не мають жодних причин для засудження. І будь який моральний чи фізичний тиск на співгромадян має бути жорстоко покараний. Кожен громадянин України має право вільно обирати місце свого проживання. І ніхто не зобов'язаний покидати місце сталого проживання через те, що прийшов ворог і проголосив себе господарем його території. Звільнення окупованих територій України – це прямий обов'язок держави і жодна критика людей в окупації не має права на існування. А ті громадяни України, котрі в окупації підривають національну безпеку України, будуть покарані згідно чинного законодавства правової України.

Бібліографічні посилання:

1. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-rosiyska-mobilizatsiya-okupatsiya/32261736.html> (Дата звернення: 18.10.2023)
2. Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/540445-rosia-primusovo-mobilizovala-na-okupovanih-teritoriah-do-60-tisac-colovikiv-gur/> (Дата звернення: 20.10.2023)
3. Центр прав людини ZMINA. URL: <https://zmina.ua/media/unyknennya-mobilizaciyi-na-okupovanyh-terytoriyah-shho-treba-znaty/> (Дата звернення: 19.10.2023)

Козловська Анастасія Костянтинівна,
здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Логінова Марина Вікторівна,**
викладач кафедри цивільного права та процесу, Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРЕДСТАВНИЦТВО У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

Виконавче провадження, за ЗУ «Про виконавче провадження», як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) - сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню. [1]

Представництво у виконавчому провадженні є ключовим аспектом судової системи, який дозволяє сторонам справи відстоювати свої права та інтереси перед органами, відповідальними за виконання судових рішень. Ця форма представництва виникає у контексті розгляду виконавчих справ, де судові рішення щодо стягнення боргів, виконання розпоряджень майном, а також інших рішень повинні бути ефективно виконані. У різних країнах та юрисдикціях ця процедура може мати власні особливості та правила, але вона загалом передбачає можливість сторін справи вказувати особу чи адвоката, які представлятимуть їхні інтереси перед органами, відповідальними за виконання рішень суду.

Завдяки представництву, сторони справи мають можливість:

1. Захищати свої права та інтереси в процесі виконавчого провадження.
2. Ефективно спілкуватися з виконавцями судових рішень та подавати необхідну інформацію.
3. Використовувати правові знання та досвід представника для досягнення бажаних результатів.

Представництво може виконуватися адвокатами, юридичними консультантами, а також фізичними особами, які володіють необхідними знаннями та досвідом. Однак важливо дотримуватися етичних та правових стандартів, щоб забезпечити справедливий процес виконавчого провадження. На нашу думку цей перелік є досить вичерпним.

Так наприклад, Снідевич О. С. зазначає, що коло тих учасників виконавчого провадження та осіб, що залучаються до проведення виконавчих дій, які можуть скористатися правом на представництво загалом і правовою допомогою адвоката у виконавчому провадженні, зокрема, є значно обмеженим. Доцільно значно розширити це коло. [3, с. 96]

Незважаючи на важливість представництва у виконавчому провадженні, існують кілька проблем, які можуть виникати у цьому контексті і впливати на ефективність та справедливість виконавчого процесу. Основні проблеми включають:

Фінансові обмеження: Деякі особи можуть не мати фінансової можливості наймати адвоката чи представника, що обмежує їх доступ до справедливого представництва.

Сучасні норми щодо виконавчого провадження відзначаються своєю складністю та часто суперечливими аспектами. Це може призводити до труднощів для сторін, які намагаються захищати свої права та виконувати свої обов'язки в рамках виконавчого процесу. У цьому контексті, регулювання можливості представництва сторін у виконавчому провадженні стає надзвичайно важливим для ефективного захисту їхніх інтересів та виконання їхніх обов'язків. [2, с. 68]

Брак доступу до професійної правової підтримки, виникають у деяких учасників провадження, на нашу думку такі проблеми виникають через професійну деформацію та суттєву корумпованість державних органів надання правничої допомоги. У деяких регіонах може бути обмежений доступ до безкоштовної або недорогої правової підтримки для тих, хто не може собі дозволити адвоката.

В деяких випадках, особливо в разі представництва собою, сторони можуть зіштовхнутися з несправедливими практиками або нерівністю у виконавчому процесі.

Ці проблеми вимагають уваги та пошуку рішень, щоб забезпечити більш справедливий та доступний виконавчий процес для всіх сторін справи.

У виконавчому провадженні представництво відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та ефективності судової системи. Проте існують ряд проблем, які можуть ускладнювати доступ до представництва та впливати на процес виконання судових рішень.

З врахуванням цих викликів, важливо розглянути можливі шляхи вдосконалення представництва у виконавчому провадженні. Деякі з можливих кроків включають:

- Забезпечення доступу до правової підтримки: Розширення можливостей для отримання безкоштовної або недорогої правової підтримки для тих, хто не може собі дозволити адвоката.

- Спрощення процедур: Розробка більш доступних та зрозумілих процедур у виконавчому провадженні, що допоможе сторонам більш ефективно захищати свої права.

- Підвищення інформованості: Запровадження освітніх ініціатив, що розширюють інформованість громадян про їхні права та процедури виконавчого провадження.

- Розгляд альтернативних методів вирішення спорів: Визначення справ, в яких альтернативні методи вирішення спорів можуть бути більш ефективними, ніж виконавчі процедури.

Підсумовуючи можна зазначити, що представництво у виконавчому провадженні є важливою частиною правосуддя, але потребує розгляду та вдосконалення для забезпечення доступу до справедливих та ефективних виконавчих процедур для всіх громадян. Розуміння цих викликів та впровадження відповідних заходів може покращити судову систему та забезпечити справедливий виконавчий процес.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України: Про виконавче провадження від 03.08.2023 року, документ №1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>. (дата звернення - 05.09.2023)

2. Дерій, О. О. "Актуальні питання представництва сторін виконавчого провадження адвокатом." Часопис Київського університету права 1 (2017): 155-158.

3. Снідевич О. С.. "Проблемні питання представництва у виконавчому провадженні України." Jurnalul juridic national: teorie și practică 37.3 (2019): 93-96.

Козловська Анастасія Костянтинівна,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна

викладач кафедри цивільного права та процесу, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

В сучасному світі, де політичні та соціальні конфлікти нерідко перетинаються з правовими відносинами, аналіз впливу воєнного стану на виконання цивільних зобов'язань стає надзвичайно актуальним завданням для правозахисників та дослідників. Поняття воєнного стану, визначене як період виняткової обстановки, де обмежуються основні права та свободи громадян, приводить до суттєвих змін у правовому середовищі.

В контексті виконання цивільних зобов'язань, такі зміни можуть створити унікальні виклики, які важко прогнозувати та управляти. Починаючи від додаткових обмежень в дії контрактів до змін у судовій

практиці, вплив воєнного стану на цивільні правові відносини є складним об'єктом вивчення.

Так, із початком повномасштабного вторгнення на територію України, Президент України підписав Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який вніс свої корективи до всіх сфер життя громадян, ці особливості не обійшли й цивільне судочинство та процес [1].

Отже, учасники цивільних правовідносин, зіткнувшись із наслідками російської агресії, не мають можливості виконати свої договірні зобов'язання через зупинення чи знищення майна підприємств, установ, організацій. Це виникає через призупинення їхньої діяльності або виїзд українських громадян зі своїх постійних місць проживання у зв'язку із загрозою життю та здоров'ю, а також через нестачу працівників або їхню смерть, визнання їх судом безвісно відсутніми. Додатково, активні бойові дії на території України порушують логістику.

Відповідно до ст. 617 Цивільного кодекса України (далі - ЦКУ), особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили, так законодавець вказує на звільнення особи від відповідальності за порушення зобов'язань, але в ЦКУ, на жаль не розкрито вказане поняття, тому рішення щодо визначення обставин які були надані суду задовільними, виноситься на розсуд суду [2].

Таким чином, проаналізувавши праці деяких науковців за даною тематикою ми можемо визначити, що більшість з них виділяють наступні види або форми невиконання цивільних зобов'язань, а саме «форс-мажор», «форс-мажорні обставини», «непереборна сила», «обставини непереборної сили. Мельник О. В. вказує на те що всі ці поняття є і використовуються законодавцем як тотожні, тому він визначає такі обставини як подію, що перевершує за силою ті людські сили, які можна їй протиставити, а тому звільняє від відповідальності [3, с. 205].

Аналізуючи вирокі суду щодо нашої теми Шпиляк А. М. вказує що саме суд повинен встановити, чи є обставини, на які посилається сторона, надзвичайними і невідворотними, тим самим унеможливаючи належне виконання зобов'язань. Та зазначає, що форс-мажорні обставини не мають преюдиціального характеру, і зацікавленій стороні необхідно довести факт їх виникнення та їх форс-мажорність для конкретного випадку [4, с. 54].

Також варто додати що наукова спільнота відзначає позитивний момент у законодавстві, який полягає в закріпленні пільгового 30-денного періоду після закінчення воєнного чи надзвичайного стану. Протягом цього періоду боржник звільняється від відповідальності за прострочення виконання грошового зобов'язання. Автор вважає, що це надає можливість боржнику захистити своє матеріальне становище та відновити свою платоспроможність [5, с. 57].

Ця законодавча ініціатива спрямована на допомогу тим, хто постраждав внаслідок воєнних подій чи надзвичайного стану, надаючи їм

додатковий термін для відновлення фінансової стабільності після завершення непередбачених обставин. Автор підкреслює важливість цього законодавчого заходу у збереженні економічної стійкості та соціальної підтримки тих, хто опинився в складних обставинах через військові або надзвичайні події.

Введення воєнного стану має суттєвий вплив на цивільні правовідносини. Це призводить до ряду викликів, таких як обмеження прав та свобод громадян, додаткові обмеження виконання контрактів, зміни в судовій практиці. Важливим є закріплення законодавцем пільгового періоду для боржників після закінчення воєнного стану, що дозволяє їм відновити фінансову стабільність. Форс-мажорні обставини, які виникають у зв'язку з воєнним станом, вимагають уважного розгляду суду та докладної доведеності їх надзвичайного та невідворотного характеру.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 19.10.2023 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення - 25.10.2023)
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text>. (дата звернення - 25.10.2023)
3. Мельник О.О. Поняття «форс-мажор» у цивільному праві України / О.О. Мельник // Юридичний вісник. – 2016. – № 1. – С. 205-209.
4. Шпиляк, А. (2022). Відповідальність за невиконання цивільних обов'язків в умовах воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права, 33, 51-55.
5. Кочина О. С., Болдирева В. М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. Нове українське право. 2022. Вип. 2. С. 53-58.

Коротич Олег Владиславович,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Сударенко Олена Володимирівна**, доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н., доцент

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ

Податки та збори – неодмінний атрибут кожної держави, адже саме з їхньою допомогою забезпечується формування публічних фондів коштів з метою подальшого задоволення публічного інтересу та забезпечення функціонування самої держави. Їх установлення є безумовним суверенним правом кожної окремої держави. Водночас сплата податків та зборів у

порядку та розмірах, визначених законом, є обов'язком кожного відповідно до ч. 1 ст. 67 Конституції України [1, с. 24].

Справляючи податки та збори, держава втручається у право осіб на вільне володіння майном в аспекті статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, а тому *conditio sine qua non* такого втручання відповідно до практики Європейського суду з прав людини є першочергове дотримання законності, з другорядним урахуванням справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої особи (справи «Щокін проти України», «Серков проти України») [6; 7].

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України система оподаткування, податки та збори встановлюються виключно законами України [1, с. 35-36]. Таким законом на сьогодні є Податковий кодекс України, у п. 8.1 ст. 8 якого визначено, що в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори [2]. Це положення Податкового кодексу України частково впливає з ч. 1 ст. 143 Основного Закону України, відповідно до якої територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки та збори відповідно до закону [1, с. 60].

Спеціальні норми щодо порядку встановлення місцевих податків та зборів містяться у Податковому кодексі України, який у підп. 12.3.1 п. 12.3 ст. 12 визначає, що встановлення місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному цим Кодексом [2]. Разом з тим, це положення не слід сприймати буквально, адже тут мова йде не про встановлення порядку як чіткої послідовності дій, яких має дотриматися місцева рада для ухвалення рішення про місцеві податки та збори, а про деякі обов'язкові особливості загального порядку нормотворчого процесу, визначеного Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та регламентом відповідної ради.

Одна з таких особливостей визначена у підп. 12.3.4 п. 12.3 ст. 12 Податкового кодексу України, згідно з якою рішення про встановлення місцевих податків та зборів офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом [2].

Зазначена норма є виявом не тільки принципу стабільності, як однієї з основних засад податкового законодавства України, що визначені у ст. 4 Податкового кодексу України, але і важливим механізмом додержання правової визначеності як складового елемента принципу верховенства права [4, с. 164]. Жителі відповідної територіальної громади мають право завчасно дізнаватися про встановлені місцеві податки та збори, щоб

належним чином формувати свою поведінку та передбачати її юридичні наслідки у майбутньому. Це право впливає не тільки з принципу верховенства права, а й з положення ч. 2 ст. 57 Конституції України, відповідно до якої закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом [1, с. 22].

У зазначеній нормі Податкового кодексу України для позначення способу доведення до відома громадян рішення про встановлення місцевих податків і зборів законодавець використав термін «оприлюднення», який є ширшим за термін «опублікування». Оприлюднення передбачає доведення до відома будь-якими засобами, у той час як опублікування – шляхом розміщення у друкованих засобах інформації (здебільшого, в газетах).

Відповідно до ч. 5 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо органом чи посадовою особою не встановлено пізніший строк введення цих актів у дію [5].

З цього випливає важливість визначення способу оприлюднення рішення місцевої ради про встановлення місцевих податків і зборів.

На сьогодні, найпоширенішим способом оприлюднення рішення ради є розміщення інформації на вебсайті відповідного органу місцевого самоврядування.

Проте, це створює власні ризики, які базуються на професійності та добросовісності виконавців, захищеності від потенційних зовнішніх загроз.

По-перше, програмні засоби та вся інформація вебсайту знаходиться у безпосередньому володінні та розпорядженні органу місцевого самоврядування, а тому він має необмежений доступ до маніпуляцій із ними. Немає жодних гарантій, що дата оприлюднення рішення, вказана на вебсайті, дійсно відповідає реальній даті, коли таке оприлюднення було здійснено. Вказана дата може бути спотворена як у момент оприлюднення, так і після того.

Так, оприлюднюючи рішення про місцеві податки та збори після 25 липня відповідальна посадова особа нічим не обмежена у можливості змінити дату оприлюднення на більш ранню, щоб формально дотриматися вимог закону. Водночас такі зміни можуть бути здійснені так, що інформація про власне акт зміни ніхто й ніколи не дізнається, адже вона ніде не буде збережена (зафіксована).

По-друге, органи місцевого самоврядування так часто змінюють власні офіційні вебсайти, що віднайти на них рішення про встановлення місцевих податків і зборів не вбачається за можливе, адже при створенні нового вебсайту відповідна інформація на нього не переноситься. Так, на офіційному вебсайті Броварської міської ради Броварського району Київської області не вдасться віднайти рішення, які б були оприлюднені раніше за 18 січня 2022 року. А тому постає питання – чи оприлюднювались

відповідні нормативно-правові акти взагалі та чи набрали вони тоді чинності?

По-третє, становлення інформаційної епохи створює новітні виклики й загрози правопорядку в інформаційній сфері та кіберпросторі [3, с. 254-268]. Несанкціонований доступ до програмних засобів та баз даних може спотворити інформацію, розміщену на офіційному вебсайті, або припинити доступ до вебсайту взагалі. Причому зацікавленою особою у спотворенні такої інформації може бути й один із платників податків. Зазначене вимагає дотримання технічних стандартів, норм та правил з метою створення належних умов для забезпечення кібербезпеки, на що в органів місцевого самоврядування часто не вистачає відповідних ресурсів.

Підсумовуючи, право платника податків і на інформацію про місцеві податки та збори, і на правову визначеність може бути порушено, що також може призвести й до інших негативних юридичних наслідків, пов'язаних зі сплатою податків і зборів або юридичною відповідальністю за порушення податкового законодавства.

Для забезпечення права платників податків слід зобов'язати відповідні органи місцевого самоврядування у разі оприлюднення рішення про місцеві податки та збори на офіційному вебсайті: 1) оприлюднювати відповідний документ, підписаний електронним кваліфікованим підписом; 2) направляти до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та/або зборів, в електронному вигляді інформацію із підтвердженням офіційного оприлюднення відповідного рішення місцевої ради. За такої умови на контролюючий орган має бути покладено обов'язок перевіряти такий факт.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : 2022 рік. Харків : Право, 2022. 74, [2] с.
2. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 06.10.2023).
3. Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія / редкол.: О. В. Петришин (голова редкол.), В. А. Журавель (заст. голови редкол.), Н. С. Кузнецова (заст. голови редкол.) [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2021. 680 с.
4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Харків : Право, 2008. Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред.: М. В. Цвіка, О. В. Петришина. 728 с.
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 06.10.2023).
6. Case of Serkov v. Ukraine (application no. 39766/05). HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105536> (дата звернення: 06.10.2023).
7. Case of Shchokin v. Ukraine (applications nos. 23759/03 and 37943/06). HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100944> (дата звернення: 06.10.2023).

Косаревська Аліна Вікторівна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: **Невара Лілія Михайлівна,** доцент кафедри
міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н., доцент

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА НА ЗАХИСТІ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Верховенство права (rule of law) - це принцип, який означає, що жодна особа не може бути вище ніж закон, і всі ми рівні перед законом. Верховенство права є майже універсальною цінністю, і Генеральна Асамблея ООН регулярно визначає «права людини, верховенство права та демократію» як універсальні та неподільні цінності Організації Об'єднаних Націй [1]. Також про верховенство права згадано в преамбулі статуту Ради Європи, там зазначається, що: «Уряди підтверджуючи свою відданість духовним та моральним цінностям, які є спільним надбанням їхніх народів і справжнім джерелом особистої свободи, політичної свободи та верховенства права, принципам, які становлять підвалини кожної справжньої демократії» та в статті 3, яка зазначає, що: «Кожний член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права ...» [2]. Тобто, верховенство права - це один із фундаментальних принципів, якого мають дотримуватись держави. Принцип верховенства права є нормою *jus cogens* загальнообов'язковою для усіх суб'єктів міжнародних відносин і забезпечує рівний доступ до правосуддя для всіх як на міжнародному, так і національному рівнях.

Демократія та верховенство права пов'язані між собою, та це складові справжньої сучасної держави, де громадяни обирають тих осіб, які є лідерами в їхніх очах, які поважають та дотримуються законів, а також допомагають забезпечити повагу до закону серед громадян держави [1]. Тобто, верховенство права включає в себе поняття демократії. Держава не може бути демократичною, якщо вона не дотримується законів, які створюють рівні умови існування для народу. Також згадується відома фраза Авраама Лінкольна (1863), який характеризував демократію як «владу народу, створену народом та для народу». Тобто, демократична держава має містити в собі принцип, який зазначає, що права та свободи людини є найвищою цінністю та обов'язково має забезпечувати та цінувати ці права. Можна стверджувати, що принципи верховенство права, демократія і права людини є взаємозалежними і доповнюють один одного.

Підтримання миру та безпеки зазначено в Статуті ООН як основний принцип (ст. 1): «Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, і проводити мирними засобами,

відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру». Тобто, урегулювання конфліктів мають відбуватись виключно мирними шляхами. Принципи міжнародного права застосовуються до всіх держав однаково, кожна демократична держава має дотримуватись принципів Статуту ООН, щоб не відбувалось ескалації конфліктів та вони вирішувались тільки мирним шляхом. Також в статті 33 Статуту зазначається, що: «Сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні, насамперед, намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір» [3]. Основною метою створення ООН було забезпечення миру та безпеки у світі, що якраз зазначено в преамбулі Статуту: «позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе». ООН закликає до мирних шляхів вирішення конфліктів, про те, що не треба повторювати помилок минулого та не призводити до війни.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої держави не спричинило знищення верховенства права в Україні чи в Європі. Досвід нашої держави доводить, що не дивлячись на величезні страждання, які завдала нам росія, на страхіття, які вона вчинює, це все лише зміцнило рішучість України боротися за право визначати своє власне майбутнє, укладати угоди та створювати асоціації, які вона бажає, і процвітати як частина європейської сім'ї народів, вільною від іноземного домінування або внутрішньої диктатури. Більшість міжнародної спільноти продемонстрували надзвичайну солідарність, засудивши російську агресію та надавши дипломатичну, економічну, гуманітарну та моральну підтримку Україні в її скрутну годину, підтримуючи таким чином принципи верховенства права на всіх рівнях. І якщо держави, які бажають, щоб був мир та безпека, будуть підтримувати та співпрацювати одна з одною, як це робить ЄС з Україною, то верховенство права та демократія будуть тільки міцнішати і ставати таким залізним принципом, який не зможе порушити жодна країна [4].

Отже, верховенство права, демократизм, права людини визначаються як універсальні та неподільні цінності, які забезпечують мир та безпеку. Принципи міжнародного права зазначають, що урегулювання конфліктів мають відбуватись виключно мирними шляхами та мають застосовуватись до всіх держав однаково. Тобто, доки країни будуть дотримуватись принципів, поважати право та закони, дотримуватись своїх зобов'язань, співпрацювати з іншими країнами, вирішувати всі непорозуміння мирним шляхом, доки буде мир і безпека. Порушення одного із принципів міжнародного права автоматично тягне порушення інших принципів і призводить до війни та непорозуміння між державами.

Бібліографічні посилання:

1. Claire Gardner. Democracy and the Rule of Law. 2021 URL: <https://law.wm.edu/academics/intellectuallife/researchcenters/postconflictjustice/internships/internship-blogs/2021/claire-gardner/democracy-and-the-rule-of-law.php> (Дата звернення 14.11.2023)
2. Статут Ради Європи від 32.10.1995р. No 994_001 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (Дата звернення 14.11.2023).
3. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (Дата звернення 14.11.2023)
4. Чи вб'є війна Росії верховенство права в Україні та Європі?. 2022р. URL: <https://verfassungsblog.de/%D1%87%D0%B8-%D0%B2%D0%B1%CA%BC%D1%94-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97-%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2/> (Дата звернення 14.11.2023)

Кошутський Андрій Сергійович,

здобувач вищої освіти Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (ПННІ)

Науковий керівник: Гавриленко Наталія Вікторівна,

доцент кафедри економіки, обліку та підприємництва Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (ПННІ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Правове регулювання економічної політики – основа діяльності будь-якої держави у сфері економіки. Активна роль України у сфері економіки проявляється у її обов'язках визнання, дотримання та захисту права і свободи людини і громадянина, зокрема права на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Цей обов'язок держави закріплено у ст. 42 Конституції України[1].

Акти війни або тероризму створюють таку серйозну загрозу самим основам прав людини, що створюється враження їхнього краху. Війни та надзвичайні ситуації дозволяють державам «робити виняток» – або тимчасово не виконувати – деякі зі своїх зобов'язань у галузі прав людини.

Звідси беруть початок численні труднощі і суперечності, з якими стикаються сучасні підприємці у своїй підприємницькій діяльності. В цьому контексті можна виділити наступні ключові проблеми:

1. Легіслативна складність: Постійні зміни в законодавстві, податкових нормах та регулюванні ускладнюють підприємницьку діяльність і вимагають великих зусиль для їх виконання.

2. Податковий тиск: Високі податки, обов'язкові внески та складна система

оподаткування роблять важкими утримання бізнесу прибутковим і конкурентоспроможним.

3. Регуляторна недоречність: Надмірне регулювання та бюрократія можуть

привести до перешкод у розвитку бізнесу, а також до корупції та недобросовісних дій.

4. Інтелектуальна власність та конфіденційність: Захист інтелектуальної власності та даних стає важливим завданням у цифрову епоху.

5. Фінансові виклики: Доступ до фінансування, управління ліквідністю і залучення інвестицій можуть бути складними завданнями для підприємців.

6. Зайнятість та соціальний захист: Підприємці часто мають нестабільний графік роботи та відсутність соціальних гарантій, що створює виклики у плані балансування роботи та особистого життя.

7. Міжнародна торгівля: Сучасні підприємці стикаються з ускладненими правилами міжнародної торгівлі, митними тарифами та торговими конфліктами.

8. Відповідальність за сталість: Ріст інтересу до сталого розвитку вимагає від підприємців дотримуватися екологічних та соціальних стандартів, що може бути витратним і складним завданням.

Ці проблеми вимагають ретельного аналізу та пошуку раціональних рішень для забезпечення успішної діяльності підприємців у сучасному світі.

Ось які наші ідеї як вирішити ці проблеми. Вирішення проблем, з якими стикаються сучасні підприємці, вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, бізнес-спільноти та інших зацікавлених сторін. Пропонуємо можливі шляхи вирішення цих проблем:

1. Реформа законодавства: Уряд повинен спростити та уніфікувати законодавство, зменшити адміністративну тяганину та надмірне регулювання, а також регулярно оновлювати законодавство, щоб воно відповідало потребам сучасного бізнесу.

2. Податкова реформа: Зниження податкового тиску на підприємства, спрощення податкової системи та впровадження прозорих правил можуть сприяти збільшенню конкурентоспроможності підприємств.

3. Підтримка підприємництва: Уряд повинен надавати підприємцям доступ до фінансових ресурсів, навчання та консультацій, а також створювати сприятливі умови для стартапів і інноваційних проектів.

4. Боротьба з корупцією: Ефективна боротьба з корупцією та створення прозорих механізмів контролю можуть зменшити ризики для бізнесу та підвищити довіру до влади.

5. Захист інтелектуальної власності: Уряд повинен розробити ефективну систему захисту інтелектуальної власності та конфіденційності, включаючи суворі правила її порушення та зловживання.

6. Розвиток фінансового ринку: Забезпечення доступу до різних джерел фінансування, включаючи кредити, інвестиції та венчурний капітал, може сприяти стабільному розвитку підприємств.

7. Соціальний захист і підтримка: Підприємці також повинні мати доступ до соціальних гарантій, таких як медичне страхування та пенсійні плани.

8. Сталість та відповідальність: Уряд і громадські організації повинні працювати разом, щоб підтримувати сталість та відповідальну поведінку бізнесу шляхом розвитку екологічних та соціальних стандартів.

Ці заходи мають на меті створити сприятливий бізнес-середовища та забезпечити підприємців можливістю успішно розвивати свою діяльність, стимулюючи економічний розвиток та творчий потенціал суспільства.

Повномасштабна війна в Україні наразі вимагає перегляду та переосмислення підходів до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових ефективних методів державного управління.

Кожна людина має право на соціальний та міжнародний порядок, за якого права та свободи, викладені у Загальній декларації прав людини, можна вважати повністю здійсненими [2]. І навіть якщо більшість із нас відчувають, що таке глобалізація, сама ця концепція є складною і при цьому має найрізноманітніші зв'язки з правами людини.

Ми вважаємо, що секрет міцності вітчизняної економіки та причина перегріву однакові – великі бюджетні витрати. Українська публічна влада активно витрачає гроші на війну, а ці гроші розподіляються по всій економіці країни – через зарплати контрактникам та мобілізованим, виплати пораненим та сім'ям загиблих, через держоборонзамовлення. Ті, хто отримав додаткові гроші, починають їх витрачати - особливо з огляду на те, що на контрактну службу та ТО йдуть переважно ті, хто у звичайному житті заробляє небагато. Таким чином, військові витрати держави розповзаються економікою – у доповідях це називається «бюджетним стимулом», тобто просто високими витратами держави.

Майже два роки війни і вже видно, як українська економіка взагалі і підприємництво виглядає і виглядатиме: великий оборонний сектор, який живе на державне фінансування; клас «молодих багатих», тобто тих, хто пройшов війну та на ній заробив; а також група тих, хто сильно постраждав від війни та потребує допомоги держави; а також масований імпорт із Європи, США та постійні спроби залишитися на плаву. Нинішня економічна ситуація в Україні фактично виявляється життям у борг, за яке потім доведеться платити.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 42.
2. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
4. Гавриленко Н.В. Підприємництво і малий бізнес: основні акценти / Гавриленко Н.В. // Науковий вісник. – 2007. – № 17. – С. 31–40.
5. Гавриленко Н.В. Роль малого бізнесу в національній економіці та інструментарій дослідження його фінансової бази / Гавриленко Н.В // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – № 25. – С. 84-91

Кравець Владислав Ігорович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна,

доцент кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету А. С. Макаренка

ГАРАНТІЇ ПРАВ ДИТИНИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ПРИНЦИПИ ТА ЗАХОДИ ЗАХИСТУ

Освіта відіграє в житті людини дуже важливу роль. Завдяки їй у людини формується характер, погляд на життя, суспільні інтереси й власні принципи. Освіта — своєрідний моральний ґрунт кожної людини. Права дитини якнайкраще можна зрозуміти тоді, коли їх пізнають у дії. Щоденне дошкільне та шкільне життя дає певний досвід і може підсилити формальне вивчення таких абстрактних понять, як свобода, право, толерантність, справедливість і правда. Розвиток дитини забезпечується здійсненням її права на освіту.

Законодавство України про освіту ґрунтується на Конституції України 1996 р., Законі України «Про освіту» 2017 р., та інших нормативно-правових актах. Право на освіту мають усі громадяни України. Це право забезпечується на підставі створення в державі відповідних умов. Громадяни інших держав та особи без громадянства здобувають освіту в закладах освіти України нарівні із громадянами України. Основними принципами освіти в Україні є:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;

- органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Стаття 53 Конституції України говорить: «Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безкоштовно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства». <http://surl.li/gqdfyu>.

Право на освіту в Україні забезпечується:

- доступністю та безоплатністю;
- розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти;
- відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина;
- різними формами навчання — очною, вечірньою, заочною, екстернатом, а також педагогічним патронажем.

Положення про право на освіту містяться в багатьох документах міжнародного характеру. Зокрема, стаття 26 Загальної декларації прав людини проголошує, що:

- кожна людина має право на освіту;
- освіта повинна бути безкоштовною, хоча б початкова і загальна;
- початкова освіта повинна бути обов'язковою;
- технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.

Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами,

расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

У статті 14 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права міститься вимога до країн-учасниць забезпечити безоплатну початкову освіту для нормального розвитку громадян: «Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті і яка на час свого вступу до числа учасників не змогла встановити на території своєї метрополії або на інших територіях, що перебувають під її юрисдикцією, обов'язкової безоплатної початкової освіти, зобов'язується протягом двох років виробити і прийняти докладний план заходів для поступового втілення у життя — протягом розумної кількості років, яка повинна бути зазначена в цьому плані, — принципу обов'язкової безоплатної загальної освіти».

Право на освіту записано у статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань».

У відношенні освіти, як і інших аспектів життя дитини, Конвенція пропонує підхід, при якому центральне місце займає дитина. Концентрація на дитині в утворенні означає дуже багато чого. Це включає забезпечення безпечної навчальної обстановки, вільної від експлуатації і дискримінації, це означає вироблення в дитини самоповаги, придбання їм базових знань і побутових навичок, для того щоб навчання було позитивним і корисною, а не занадто твердим і цілком відділеним від потреб дитини. Оскільки Конвенція погоджує усі права воєдино, тут враховуються також такі фактори, як стать, фізичні і розумові недоліки, стан здоров'я і харчування, а також участь дітей у сприянні якісній освіті для всіх дітей.

На даному етапі розвитку Української незалежної держави система освіти проходить період реформування, намагаючись наблизитися до рівня розвинених Європейських держав. Виникають нові навчальні заклади, змінюється статус учителів, збільшується кількість навчальних років – все це впливає на рівень освіти, а це, в свою чергу, впливає на майбутній інтелектуальний потенціал нашої держави. Тому проблема якнайшвидшого реформування освіти відноситься до тих, які потребують негайного вирішення органами державної влади в Україні.

Бібліографічні посилання:

- 1.Гарантії прав і свобод людини та громадянина:<http://surl.li/gqdpuy>.
- 2.Закон України "Про освіту"№ 2145-VIII від 05.09.2017.
- 3.Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: № 475/97-ВР від 17.07.97

Кутіщев Святослав Вячеславович,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Тертишник Володимир Митрофанович,**
професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи
та фінансів д.ю.н., професор

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ ДЕРЖАНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ГРОМАДЯН: ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Згідно ст. 48 Конституції України «Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло». Для забезпечення даного права держава має розвивати економіку, піклуватись про захист економічної безпеки, майнових та інших прав громадян.

Указ Президента України № 392/2020 «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року визначає, що основними факторами, що загрожують національній економічній безпеці, є корупція, непослідовні та незавершені економічні реформи, які гальмують економічний розвиток України. Економічний спад заважає розвитку; недостатній захист прав власності; повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, зокрема використання землі та надр; діяльність правоохоронних органів, яка не відповідає потребам країни, у сфері оподаткування та митної справи тощо.

Зазначимо, що з років незалежності на рівні окремого закону нарешті врегульовується діяльність спеціального правоохоронного органу Бюро економічної безпеки – інституції з протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Між тим, Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», не визначив ні сутність, ні межі категорії «економічна безпека». Закон покладає на Бюро економічної безпеки (БЕБ) завдання «забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави» (ст. 4 Закону України "Про Бюро економічної безпеки України).

Проблема протидії економічній злочинності має вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави. Першочерговими завданнями реалізації такого курсу є демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу і влади та усунення

корупційних ризиків, забезпечення ефективної фіскальної та митної політики. [3, 30-31]

Детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, які, окрім захисту інтересів держави в цілому, мають безпосереднє відношення до захисту прав і свобод громадян України, а саме, передбачених статтями Кримінального кодексу України: 206 «Протидія законній господарській діяльності»; 222-1 «Маніпулювання на організованих ринках»; 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; 232 «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках»; 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації»; 233 «Незаконна приватизація державного, комунального майна»; 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням», тощо.

Для виконання складної діяльності щодо розслідування указаних злочинів нерідко потребує застосування системи слідчих, оперативно-розшукових і інших законних заходів.

Визначаючи повноваження детективів Бюро економічної безпеки України, ст. 2 та 8 Закону України «Про бюро економічної безпеки» зазначає, що вони, окрім здійснення оперативно-розшукової та суто кримінально-процесуальної діяльності, уповноважені також здійснювати «інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень». Але така діяльність недостатньо урегульована законом, що залишає відкритим питання допустимості отримуваних при цьому доказових матеріалів та їх реалізації в кримінальному провадженні. [2, 11-12]

Бюро економічної безпеки України, згідно ст. 8. Закону України «Про Бюро економічної безпеки» здійснює свою діяльність на основі системи принципів правової держави, зокрема принципів: верховенства права; законності; пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб; справедливості.

Пріоритетність додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб, як принцип діяльності БЕБ має бути розкритий в засобах здійснення БЕБ своєї діяльності. Між тим, сучасний стан правового регулювання процедури діяльності БЕБ ще не в повній мірі відповідає як зазначеним засадам так і принципу юридичної визначеності, що залишає в правовому полі можливості як для свавілля, так і для «імітаційної діяльності».

Зокрема, діяльність щодо запобігання і протидії корупції, виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, рівно як і щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів,

одержаних злочинним шляхом, включаючи застосування механізмів міжнародного співробітництва, незважаючи на регламентацію окремими законодавчими актами, потребує інтегративного узагальнення, а на основі цього системного законодавчого закріплення в інститутах КПК України з дотриманням принципу юридичної визначеності. [2, 90]

Реалізуючи інформаційно-аналітичну компетенцію та застосовуючи таку форму економічного аналізу як ризик-орієнтований підхід, Бюро економічної безпеки України практично стикається з сучасними реаліями електронного документообігу, що потребує, з одного боку, закріплення в КПК України концепту «електронні докази», а, з іншого боку, юридичного визначення процесуальної форми їх здобуття і залучення до кримінального провадження, враховуючи як реалії розвитку інформаційних технологій, так і вимоги щодо допустимості доказів.

На стратегічному рівні, чи то в галузевому правовому полі вплив БЕБ на забезпечення національної безпеки до кінця не врегульований, тобто в законодавчому полі немає системного поняття «економічна безпека», ця формула не працює. Щодо кожної покладеної на БЕБ функції в законодавстві має бути закріплена процедура її реалізації, яка має гармонізувати пізнавально-доказову діяльності з засадою верховенства права та іншими принципами правової держави в цілому, та принципами діяльності правоохоронних органів і принципами кримінального процесу, зокрема.

Бібліографічні посилання:

1. Указ Президента України № 392/2020 «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
2. Тертишник В. М., Тертишник О. І., Ченцов В. В. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 290 с.
3. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов, С. Є. Шишков; під заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ: Алерта, 2021. 345 с.

Кутіщев Святослав Вячеславович,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Єфімова Інна Веніамінівна,
доцент кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

На жаль, незважаючи на зусилля всього міжнародного співтовариства щодо забезпечення миру в Україні, зараз ми маємо повноцінні ознаки збройного конфлікту між Україною та росією. Маємо вважати, що для нашої країни це кривавий та жорстокий збройний конфлікт, який неодмінно увійде у світову історію. Тому саме серед цих жахливих і небезпечних явищ питання процесу захисту прав людини стає надзвичайно актуальним.

За ці роки було підписано велику кількість міжнародних договорів, призначених для захисту людей у мирний час і під час збройних конфліктів. У сьогоднішніх реаліях ці норми, та в цілому процес не захищають права цивільного населення та військовослужбовців на війні, а також не захищають належним чином від тиранії авторитарних режимів [1,8].

Порушення цих норм можна кваліфікувати як геноцид, військові злочини та злочини проти людяності. Вважаємо, що основним напрямком співпраці між державами є забезпечення прав людини, пов'язаних із положеннями ст.2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950) у контексті міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів. [1,13].

Основним суб'єктом, який несе зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, є держава. Тому в сучасному міжнародному праві склалася система відповідальності за порушення законів і звичаїв війни. Норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту жертв війни (переважно цивільного населення, осіб, які припинили безпосередню участь у збройних конфліктах, цивільних об'єктів, захисту небезпечних об'єктів і культурних цінностей) застосовуються до виконання зобов'язань України за міжнародним гуманітарним правом. [2, 142].

Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року чітко зобов'язують сторони конфлікту захищати цивільних осіб та цивільні об'єкти від нападу. Під час ведення бойових дій учасники бойових дій зобов'язані це враховувати [3;3].

Навіть під час внутрішніх збройних конфліктів міжнародні договори, що захищають права людини, залишаються надзвичайно важливими. Можливо, найважливішим є те, що міжнародні документи з прав людини допомагають розширити та вдосконалити різноманітні режими захисту, передбачені гуманітарним правом, шляхом прирівнювання зобов'язань

щодо прав людини до фундаментальних гуманітарних міркувань, які містяться у загальній статті 3. Права людини, механізми примусу, передбачені міжнародно-правовими документами, мають потенціал для використання як альтернативний засіб забезпечення дотримання режиму гуманітарного захисту під час збройних конфліктів [4,48].

Однак ще одним важливим процесом захисту прав людини під час збройних конфліктів є Європейський суд з прав людини (далі – «Суд»), як правило, не кваліфікуватиме ситуацію саме як збройний конфлікт, що є аксіомою застосування норм міжнародного права. Суд виходить з того, що єдине питання, під яке попадає юрисдикція це вирішувати, чи порушила держава Конвенцію. Іншими словами, він застосовує тільки міжнародне право прав людини, точніше, тільки Конвенцію. Таким чином, згідно з Конвенцією, Суд не має юрисдикції визначати, чи діяла держава відповідно до Женевської конвенції про захист жертв війни (1949) або Додаткових протоколів до неї. Суди як правило часто відмовляються застосовувати міжнародне гуманітарне право, навіть якщо сторони посилаються на нього [4,50].

Війна чи міжнародний чи неміжнародний збройний конфлікт, звичайно, є ситуаціями, які можуть загрожувати життю держави, тому в Конвенції прямо зазначено, що це є підставою для відмови держави від виконання своїх зобов'язань. Звичайно, суспільна небезпека може виникнути навіть за відсутності внутрішнього збройного конфлікту. Таким чином, Суд вважав, що відхилення від положень Конвенції можливе лише у випадках виняткових криз, які впливають на все населення та ставлять під загрозу організоване життя суспільства в даній країні.

Тому для будь-якого суспільства феномен збройного конфлікту негативно впливає на процес націєтворення. Наразі на тимчасово окупованих територіях України масово порушуються основні права і свободи людини, такі як право на життя, свободу та особисту недоторканість, право на гідне поводження та право не терпіти тортур, жорстоких і нелюдське поводження; мати справедливий суд і бути вільним від права на свавільний арешт або депортацію; права на свободу пересування; права на громадянство; права на власність; права на свободу переконань і вираження поглядів; права на соціальний захист тощо.

Сучасні дослідження в основному зосереджені на все ще недосконалій проблемі розв'язання та управління збройними конфліктами. Усе це спонукає нас до подальшого вивчення питань вирішення та запобігання збройним конфліктам з метою з'ясування основних шляхів і методів вирішення збройних конфліктів.

Бібліографічні посилання:

1. Розумовський О. С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 70. С. 141-145.

2. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О., Київ, 2018. 208 с
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими ООН; Конвенція, Угода, Положення від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153# (дата звернення: 10.11.2023).
4. Алямкін Р.В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 47-51

Левченко Юрій Вікторович,
аспірант юридичного факультету Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: **Кагановська Тетяна Євгенівна,** ректор Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

РОЛЬ УПРАВЛІННЯ СЛУЖБ ВНУТРІШНЬОГО НАГЛЯДУ ООН У ДОТРИМАННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Концепція Управління служб внутрішнього нагляду ООН (далі – УСВН ООН, Управління) передбачає сильну і підзвітну Організацію, що спирається на систему внутрішнього нагляду світового рівня. Місія УСВН полягає в досягненні об'єктивних результатів у сфері нагляду, які приносили б реальну користь. У контексті широкого врахування принципів різноманітності, інклюзії та стійкості Управління здійснює роботу із забезпечення впровадження цілей Організації в галузі гендерної рівності, різноманітності та сталості під час проведення своїх ревізій, інспекцій та оцінок з метою забезпечення того, щоб установи ООН відповідали за результати їхньої діяльності щодо гендерного та регіонального розмаїття, забезпечення інклюзії інвалідів і дотримання їхніх прав людини, а також раціонального природокористування [1].

Так, діяльність Відділу інспекцій і оцінок (далі – ВІО), що функціонує у складі УСВН, охоплює чотири основні тематичні напрямки, як-от: мир і безпека, сталий розвиток, права людини та гуманітарна допомога, а також організаційне управління і підтримка. Всі ці тематичні сфери безпосередньо пов'язані з дотриманням прав людини. Зокрема, Відділ проводить оцінку програм, які здійснюють такі структури, як Управління Верховного комісара з прав людини (далі – УВКПЛ), а також правозахисні компоненти операцій з підтримки миру [2].

У зв'язку з цим, ВІО УСВН було опубліковано звіт щодо оцінки організаційної культури в Організації. У цьому узагальнюючому огляді було представлено загальний підсумок ключових результатів та рекомендацій Відділу інспекцій та оцінок, що стосуються теми

організаційної культури. Звіт покликаний сприяти процесу навчання шляхом обміну тенденціями та ідеями, які можуть бути корисними для вищого керівництва. Загалом до огляду було включено 37 звітів про інспекції та оцінки, опублікованих ВІО УСВН з 2017 року, які охоплюють 29 організацій системи ООН. Результати оцінок та інспекцій і рекомендації обговорювалися за сімома вимірами організаційної культури: підзвітність; командна робота та співпраця; лідерство; моральний дух; гендерна рівність; готовність до ризику; етика та доброчесність. Зокрема, в шести звітах конкретно обговорювалися різні аспекти низького морального духу. У трьох звітах низький моральний дух пояснювався поганим керівництвом, необґрунтованими вимогами до персоналу, «ворожим» робочим середовищем, в якому персонал стикався із загрозами безпеці, нестабільними гарантіями зайнятості, обмеженими можливостями для просування по службі та обмеженим фізичним доступом для здійснення діяльності. В інших звітах було відзначено високу трудову етику та навички персоналу, що позитивно впливають на моральний дух. У чотирьох звітах піднімалися питання, пов'язані з гендерною проблематикою. В одному з них зазначалося про постійний гендерний дисбаланс у структурі, зокрема на керівних посадах, а в іншому піднімалися такі гендерні проблеми, як нижчі оцінки роботи жінок, гендерна дискримінація та упередження, особливо серед керівників середньої ланки. В одному зі звітів йшла мова про низький моральний дух жінок у миротворчих місіях, особливо серед цивільного персоналу. В іншому звіті вказувалося на відсутність гендерного балансу на навчальних семінарах, а також на обмеження щодо ступеня гендерних перетворень у програмних заходах. З іншого боку, у двох звітах визнано, що деякі структури досягли значних успіхів у просуванні гендерної рівності на внутрішньому рівні, зокрема, одна з них досягла гендерного балансу на директорських посадах і запровадила регулярне врахування гендерних аспектів при прийнятті управлінських рішень, а інша – просуває гендерну рівність на інституційному, стратегічному та оперативному рівнях [3].

Крім того, Відділом було проведено оцінку діяльності Управління Верховного комісара ООН у справах біженців [4], оцінку Управління ООН з координації гуманітарних питань (Підпрограма 2: Координація гуманітарної діяльності та реагування на надзвичайні ситуації) [5], оцінку ефективності моніторингу, звітності та контролю за дотриманням прав людини в багатопрофільних миротворчих операціях ООН [6] тощо.

Варто зазначити, що в 2017 році, Управління служб внутрішнього нагляду також здійснило перевірку актуальності, дієвості та результативності польових операцій УВКПЛ з точки зору виконання його мандату із захисту та просування прав людини. Оцінка проводилася за допомогою опитувань, інтерв'ю, візитів на об'єкти, тематичних досліджень, прямого спостереження, перегляду документів та аналізу вторинних даних. У ході оцінки було встановлено, що незважаючи на те, що присутність УВКПЛ на місцях збільшилася, Управління не змогло задовольнити деякі

запити на підтримку від країн і команд ООН, а підтримка, що надавалася більшості країн зазвичай була обмежена через незначну кількість персоналу в країнах і регіонах. Крім того, незважаючи на свій глобальний мандат щодо просування та захисту, УВКПЛ не змогло здійснювати діяльність із захисту в тому ж обсязі, що й діяльність з просування, через внутрішні та зовнішні фактори, такі як обмеження ресурсів, відсутність політичної волі, менш активне керівництво на місцях та відсутність угод про конкретні офіси в країні або регіональні офіси.

За підсумками проведеної перевірки УСВН було надано чотири важливі рекомендації УВКПЛ, а саме: переоцінити, переглянути та розробити варіанти майбутніх організацій для радників з прав людини; розробити загальну стратегію розгортання для присутності УВКПЛ на місцях; посилити внутрішнє управління знаннями; та вдосконалити процедури надання підтримки державам-членам у виконанні рекомендацій [7].

УСВН також підтримує зусилля ООН по боротьбі з расизмом і расовою дискримінацією, зокрема, надаючи Спеціальному раднику по боротьбі з расизмом на робочому місці дані про скарги на расову дискримінацію та розпочаті розслідування. УСВН працює у тісній консультації зі Спеціальним радником, забезпечуючи, щоб під час проведення розслідувань УСВН враховувало стратегію Організації по боротьбі з расизмом та орієнтувалося на неї. Відділ розслідувань також продовжує сприяти проведенню занять, присвячених вивченню бюлетеня Генерального секретаря про боротьбу з дискримінацією, утисками, включаючи сексуальні домагання, та зловживання повноваженнями (ST/SGB/2019/8) для нарощування потенціалу Організації і зміцнення спроможності керівництва скликати групи щодо встановлення фактів для розслідування скарг про заборонену поведінку [8].

Означене свідчить про те, що діяльність механізмів внутрішнього нагляду ООН направлена не лише на моніторинг і контроль за використанням ресурсів та виконання програм, а включає питання дотримання прав людини у різних сферах її діяльності, як-от: здійснення інспекцій, оцінок, проведення розслідувань тощо.

Бібліографічні посилання:

1. United Nations Office of Internal Oversight Services. URL: <https://oios.un.org/> (дата звернення: 12.11.2023).
2. United Nations Office of Internal Oversight Services: What we inspect and evaluate. URL: <https://oios.un.org/what-we-inspect-evaluate> (дата звернення: 12.11.2023).
3. Synthesis Report Evaluation Synthesis of Organizational Culture. OIOS-IED, 2020. 21 p. URL: <https://oios.un.org/file/8685/download?token=USfODIVV> (дата звернення: 12.11.2023).
4. Evaluation of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees. Report of the Office of Internal Oversight Services E/AC.51/2019/8. URL: https://oios.un.org/evaluation-reports?field_report_issue_date_value_1%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_report_entity_

value=&field_report_no_value=E/AC.51/2019/8&field_report_title_value=&field_report_evaluation_type_value=All (дата звернення: 12.11.2023).

5. Evaluation of the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-Subprogramme 2: Coordination of humanitarian action and emergency response. URL: https://oios.un.org/evaluation-reports?field_report_issue_date_value_1%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_report_entity_value=&field_report_no_value=E/AC.51/2019/8&field_report_title_value=&field_report_evaluation_type_value=All (дата звернення: 12.11.2023).

6. Evaluation of the effectiveness of human rights monitoring, reporting and follow-up in the United Nations multi-dimensional peacekeeping operations. URL: https://oios.un.org/evaluation-reports?field_report_issue_date_value_1%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_report_entity_value=&field_report_no_value=IED-19-004&field_report_title_value=&field_report_evaluation_type_value=All (дата звернення: 12.11.2023).

7. Evaluation of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report of the Office of Internal Oversight Services E/AC.51/2017/9. URL: https://oios.un.org/evaluation-reports?field_report_issue_date_value_1%5Bvalue%5D%5Byear%5D=&field_report_entity_value=&field_report_no_value=E%2FAC.51%2F2017%2F9&field_report_title_value=&field_report_evaluation_type_value=All (дата звернення: 12.11.2023).

8. Report of the Office of Internal Oversight Services. Activities of the Office of Internal Oversight Services for the period from 1 July 2022 to 30 June 2023 A/78/301 (Part I). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/236/40/PDF/N2323640.pdf?OpenElement> (дата звернення: 12.11.2023).

Лисенко Аліна Олексіївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

У сучасному світі боротьба з расизмом, дискримінацією, ксенофобією та нетерпимістю є першочерговим і найважливішим державним завданням. Ця робота присвячена дослідженню дискримінації та розгляд феномену дискримінації у різних сферах життя людей.

Загалом, під дискримінацією розуміється навмисне обмеження або позбавлення прав певних юридичних і фізичних осіб.

Європейський Союз (далі – ЄС) надає цьому питанню великого значення і вимагає від кандидатів у члени впроваджувати принцип «рівного ставлення до кожного, незалежно від раси чи національного походження» у національному законодавстві та практиці.

Метою нашого дослідження є більш детальне дослідження питання дискримінації на ринку праці. Дискримінація на ринку праці є досить поширеним явищем, але в Україні дослідження дискримінації у трудових відносинах почалися лише після проголошення незалежності.

Український дослідник О. М. Ярошенко, визначає дискримінацію на ринку праці як «будь-які відмінності, винятки, переваги та обмеження, не пов'язані з діловими якостями працівника, якщо вони не обумовлені властивому даному виду праці вимогами або турботою держави про осіб, які потребують особливого соціального та правового захисту» [1, с. 55].

Мазин А. Л. поділяє дискримінацію на види. Дискримінація в зарплатній платі. Працівники з однаковою кваліфікацією та досвідом часто отримують різну зарплату за ту саму роботу навіть у тій самій галузі чи організації (приклад груп населення що конкурують, жінки та чоловіки, чорношкірі та білі, місцеві та іноземці тощо). Дискримінація при наймі та звільненні. Такої дискримінації зазвичай піддаються умовно-достроково звільнені, люди з обмеженими можливостями та некваліфікована молодь. Цих людей приймають останніми і першими звільняють. Нерівні можливості працевлаштування можуть виникати через вік, расу чи етнічну приналежність працівника. Дискримінація при просуванні людей, які вже працюють в організації. У цьому випадку деяким людям стає ще важче будувати кар'єру і вони не бажають просуватися по кар'єрних сходах. Такої дискримінації найчастіше піддаються жінки, іммігранти та представники національних меншин.

Система професійної сегрегації. Це можна побачити через постійний розподіл працівників різних класів і професій. Практика дискримінації на робочому місці передбачає нерівне ставлення до осіб на основі їх статі, етнічного походження, віку, релігійних і політичних переконань, культурних відмінностей і однозначної практики оплати за наймання, професійний розвиток або просування по службі. Це особливо очевидно у випадках, коли однаково продуктивні люди отримують однакову платню. Нерівна продуктивність і рівні можливості для працівників свідчать про нерівне ставлення з боку роботодавців, суспільства.

Освіта та професійна підготовка є предметом дискримінації. Незважаючи на те, що у 21 столітті немає частих формальних обмежень доступу до освіти, таких як іноземне громадянство та знання державної мови, особи, які народилися в бідних сім'ях, можуть не мати достатньо грошей для фінансування своєї освіти. Загалом іммігранти стикаються з труднощами через низькі доходи та проблеми з фінансуванням своєї освіти.

Усі перелічені форми трудової дискримінації є взаємозалежними та підсилюють одна одну. Дискримінація в освіті призводить до професійної сегрегації, що посилює нерівний доступ до освіти.

Щодо сфери боротьби з дискримінацією під час воєнного стану, то слід зазначити, що 12 травня 2022 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення

захисту прав працівників» [3]. Метою розробки було посилення захисту прав працівників, що стало результатом Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом з іншої. Законом внесено зміни до деяких законодавчих актів України, зокрема Кодексу законів про працю України, Законів України «Про рекламу», «Про зайнятість населення» та ін. Зміни спрямовані на посилення захисту прав працівників щодо недискримінації на робочому місці, зокрема: забороняється відмовляти у прийнятті на роботу без будь-яких причин або з причин, що не пов'язані з кваліфікацією чи професійними якостями працівника.

Не вважається дискримінацією у сфері праці: встановлені законами дії, а також обмеження прав працівників, що залежать від властивих певному виду робіт вимог (щодо віку, освіти, стану здоров'я, статі).

Наразі є деякі вирішувані проблеми щодо запобігання дискримінації в оголошеннях про роботу. В оголошенні про роботу не дозволяють висувати вимоги на основі таких факторів, як раса, колір шкіри чи стать, вік, сексуальна орієнтація, політичні переконання, релігійна приналежність, професійні асоціації, етнічна приналежність, майновий стан, місце проживання, мова та інші неререференційні характеристики. Якщо рекламодавець порушить положення цієї статті, він зобов'язаний сплатити до державного бюджету штраф у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом за час порушення.

Прийняття цих законодавчих актів сприятиме приведенню національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, Міжнародної організації праці та позитивно вплине на ринкове середовище.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що вкрай важливо привести національне законодавство у відповідність із законодавством ЄС.

Досвід розвинутих країн показує, що запобігання дискримінації сприяє не тільки розвитку демократичних принципів і прав людини, але й позитивно впливає на соціально-економічні відносини, ефективне використання людських ресурсів і стабільність.

Бібліографічні посилання:

1. Ярошенко О. Щодо дискримінації і реалізації права на працю. Право України. 2000. № 7. С. 53–55.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників: Закон України від 12.05.2022 № 2253-IX. URL: rada.gov.ua

Литвинова Анна Павлівна,
здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: **Трагнюк Олеся Янівна,** доцент кафедри права
Європейського Союзу Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, професорка, кандидат юридичних наук

ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ: ВІД ОХОРОНИ ПРАВ ДО РОЗВИТКУ

Міжнародне право прав людини, яке є однією із галузей міжнародного права, має на меті забезпечити захист та гарантувати права і свободи кожної людини незалежно від її походження, статі, релігії, чи інших характеристик. З часу свого створення внаслідок подій Другої світової війни і прийняття Загальної Декларації прав людини [1] (далі - Декларація) 1948 року, міжнародне право прав людини зазнало еволюції. Декларація визначила основні права і свободи кожної людини, які мають бути захищені, та встановила основу для подальшого розвитку міжнародного права прав людини.

Права людини є одним з найважливіших і універсальних понять, які стосуються кожної особи, незалежно від її національності, раси, статі, релігійних поглядів тощо. Розуміння прав людини важливо для забезпечення справедливості, миру та розвитку. Знаючи проблемні аспекти у захисті прав людини сьогодення, можна створювати досить точні перспективи майбутнього становища галузі прав людини та напрями дій у запобіганні негативних наслідків. Мета даної роботи полягає в дослідженні динаміки змін у галузі міжнародних прав людини та викликів, які перед нею стають.

Після укладання Декларації розпочався активний процес прийняття міжнародних договорів у сфері захисту прав людини. Серед них одними із найважливіших стали два Пакти - Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [2] та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [3], які були прийняті в 1966 році. Ці договори встановили обов'язок для держав-сторін цих договорів гарантувати та забезпечити особі ті права, які закріплені в них.

Органи, які займаються питанням дотримання та захисту прав людини, можна поділити на дві групи: універсальні та регіональні. Як і універсальні, так і регіональні механізми захисту прав людини можна поділити на несудові (Європейський комітет із питань запобігання тортурам і такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню), квазісудові (Комітет незалежних експертів), судові (Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини). [4]

Процес створення необхідного правового поля для охорони прав людини має значний вплив на політику країн у всьому світі. Вони зобов'язані дотримуватись стандартів прав людини, встановлених у документах, зазначених вище, зобов'язані створювати закони та політику, які спрямовані на захист та розвиток прав людини. Це створює можливість особам звертатися у міжнародні судові та інші органи, отримувати справедливе розглядання своїх скарг та компенсацію у разі порушення їх прав.

Попри значний прогрес у захисті прав людини, сучасний світ стикається зі складними викликами, пов'язаними з правами людини. Злочини проти прав людини, такі як геноцид, насильство щодо жінок, дитяча праця та рабство, продовжують існувати у деяких країнах.

У зв'язку зі зростанням впливу технологій на суспільство, постають нові питання щодо приватності та цифрових прав, а правозахисні групи активно працюють над розробкою нових правил, що стосуються цих питань. Цифровий світ створює загрози приватності та безпеці, а також потенційно сприяє масовому розповсюдженню дискримінації та насильства в інтернеті.

Що ж змінилося за останні роки? Зараз створюється все більше конвенцій, які стосуються захисту окремих груп осіб, наприклад, людей з інвалідністю [5] або дітей-учасників збройних конфліктів. Пандемія COVID-19 та інші глобальні кризи привернули увагу до прав людини в умовах надзвичайних ситуацій. Зміни в законодавстві країн-членів і кандидатів в ЄС стосуються прав на охорону здоров'я, свободу руху та інші аспекти життя громадян. Особливий акцент - на захист прав людини в умовах надзвичайних ситуацій, таких як пандемія, конфлікти чи природні катастрофи.

Захист та розвиток прав людини є важливою метою сучасного суспільства. Ще досить багато слід зробити, щоб забезпечити повне дотримання прав людини у всьому світі, але важливо продовжувати працювати над розвитком прав людини, залучати більше країн до ратифікації та дотримання угод та конвенцій, а також підвищувати освіту та свідомість про права людини. Тільки разом ми зможемо створити світ, де права людини поважаються у всіх куточках планети.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна декларація прав людини / Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права / ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права / ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73
4. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини Т.Н. - Київ: Шатарська Т.Н., 2017.
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 20 грудня 2006 р. Офіційний вісник України. 2010. № 17. Ст. 3496.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Офіційний вісник України. 1998 р., № 13, № 32 від 23.08.2006, с. 270.

Лісова Єлизавета Валеріївна,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Бабанін Сергій Володимирович,**

доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

СУЧАСНИЙ СТАН ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ ТА ЙОГО АСПЕКТИ

Реформи системи пробації в Україні є частиною ширшої пенітенціарної реформи, яка розпочалася у 2015 році, і подальше впровадження залишається непрозорим і, що найважливіше, вкрай нечітким [1]. Пенітенціарна реформа в Україні була ініційована Міністерством юстиції України і продовжує реалізовуватися без будь-яких кримінологічних і соціологічних концепцій, без чітко визначених і правильно встановлених пріоритетів. Тому гуманістичні принципи мають стати невід'ємною частиною нової кримінальної та правоохоронної політики країни. Це не означає, що суспільство не повинно карати злочинців за вчинення правопорушення. Принцип невідворотності покарання є обов'язковим, і злочинці повинні бути покарані, якщо вони вчинили будь-яке кримінальне правопорушення [2].

Пробація з'явилася в результаті важливих соціальних і культурних тенденцій, коли пенітенціарна реформа почала ґрунтуватися на висновку, що в'язниці не можуть повернути правопорушників як повноправних членів суспільства. Проблема боротьби зі злочинністю почала аналізуватися з точки зору поліпшення соціальних умов і надання ефективних соціальних послуг окремим групам. Головною метою кримінально-виконавчої політики стала розглядатися ресоціалізація правопорушників [3, С. 35]. Законодавче визначення зводиться до того, що пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, які призначаються судом і застосовуються відповідно до закону до засуджених, які виконують певні види кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та передбачення надання суду відомостей про характеристику обвинуваченого. В статті 4 Закону зазначається, що метою пробації є забезпечення безпеки суспільства, виправлення правопорушників, запобігання повторному вчиненню ними правопорушень, а також надання суду інформації про характеристики підсудного, щоб суд міг прийняти рішення щодо обсягу, його відповідальності [4, с. 71]. Це передовий досвід Європи. Жодна в'язниця не

може зробити людину кращою. Коли суд дозволяє особі залишатися на волі та під наглядом офіцера пробації, вона не відділяється від суспільства. Це кращий вибір. Навіть якщо покарання невелике – два-три роки, людині важко повернутися до нормального життя після втрати роботи, родинних стосунків. Раніше діяльність пенітенціарної служби полягала переважно у виконавчо-контрольних функціях. Наразі до складу служб пробації введено соціальних працівників та психологів, діяльність яких спрямована на виявлення першопричин злочинності та її попередження, що, безумовно, сприятиме зменшити ймовірність рецидиву.

Сьогодні сучасна дискусія про майбутнє поняття пробації в Україні нагадує сніжний ком, що котиться з гори, до якого «липне» все більше нових знань. На щастя, сьогодні все більше українців знають, що таке «пробація» і чим займається однойменна служба. Однак обсяг знань, накопичених в Україні щодо сучасної пробації, видається обернено пропорційним ступеню розуміння самої проблеми пробації, яка має базуватися на реальних кримінологічних дослідженнях, міжнародних стандартах і надзвичайно великому закордонному досвіді [3, С. 32]. Підкреслимо: мова йде про сучасну пробацію, а точніше – сучасні уявлення про поняття пробації та практику її реалізації. Проте сьогодні назріло щось на зразок «бунту» проти пробації. Проблема становлення системи пробації в Україні можна визначити так: на сьогоднішній день відсутнє глибоке теоретичне обґрунтування концептуальних основ діяльності служби пробації та здійснення пробаційної діяльності в цілому.

Відстоюючи ідею у сфері реформування кримінальної юстиції, ми вважаємо, що категоричне наполягання на чомусь є ознакою дурного тону. Однак, з іншого боку, ми вважаємо, що існує певний ступінь очевидності та об'єктивності, на які можна покластися. Перше, що обговорюється, полягає в тому, що пробація не є юридичним поняттям. Причини такого термінологічного радикалізму стануть зрозумілими лише тоді, коли ми почнемо аналізувати пробацію поза формально-правовими рамками, використовуючи соціально-економічні категорії та звертаючи увагу на процес трансформації цього поняття. Тому, повертаючись до пенітенціарної реформи 2016-2018 років, ми бачимо її очевидну однобічність, яка виражається в тому, що в реалізації національної пенітенціарної політики заповнюється лише реабілітаційна частина, яка є декларативною, поверхневий і відірваний від реальності [4, С.69]. Натомість такі компоненти пенітенціарної політики, як громадська безпека, внутрішня інституційна безпека, запобігання злочинності, стримування правопорушників і повага до прав людини, були здебільшого проігноровані. Водночас реабілітаційна складова кримінально-виконавчої діяльності мало виграла від цієї спонтанної, хаотичної реформи.

Тож можна сказати, що є непрогнозування щодо визначення пріоритетів пенітенціарної реформи та виконання поставлених завдань. Усе

це не може не стосуватися системи пробації та можливості ефективного виконання завдань, які стоять перед відповідними службами.

Бібліографічні посилання:

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

2. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 08.11.2012 р. № 631/2012 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>.

3. Ягунов Д. В. Європейські стандарти діяльності служб пробації та впровадження концепції пробації до національної системи кримінальної юстиції. Вісник адвокатури. 2012. № 3. С. 31–37.

4. Ткачова О. В. Інститут пробації в Україні: історичний досвід і сучасний стан. Науковий вісник Херсонського державного інституту. 2016. №4. С. 68–71.

Лукашенко Станіслав Олексійович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету
ім. А.С. Макаренка

Науковий керівник: Кучук Андрій Миколайович, професор кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка, д.ю.н., професор

**ГРОМАДЯНСТВО ЯК ФАКТОР ДОПУСКУ ДО ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Акт збройної агресії, тимчасова окупація частини території Української держави актуалізували проблематику змін національного законодавства, зокрема, у аспекті імплементації інститутів перехідного правосуддя, повоєнного розвитку держави, ідеології природного підходу до розуміння права, прав людини, а також переосмислення змісту відносин громадянин-держава.

Так, наприклад, заборона діяльності окремих політичних партій через їх деструктивну ідеологію в аспекті забезпечення національної безпеки, підняла на порядок денний проблематику запобігання допуску до органів публічної влади осіб, які заперечують патріотизм як принцип державної служби. Нагадаємо, що відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну службу», державна служба здійснюється з дотриманням принципу патріотизму [1].

На нашу думку, пізнавальним у цьому аспекті може бути досвід Ізраїлю, країн Балтії; окремо слід вказати на ідеї Р. Гайнлайна, викладені ним у творі, що має літературну форму, але по суті виступає своєрідним політичним трактатом. Так, у романі Р. Гайнлайна зображено майбутній розвиток людського суспільства у планетарному масштабі. В описаному суспільстві всю повноту громадянських прав мають тільки особи, що

добровільно відслужили строкову федеральну службу («два роки або скільки буде потрібно»). Значна частина роману відображає політичний устрій, описаний на навчальних заняттях головного героя та його міркування. Основна тема роману полягає в тому, що соціальна відповідальність передбачає готовність віддати своє життя за службу соціуму. Ця алегорія показує, що політичні права перетворилися на щось саме собою зрозуміле, а отже, втратили свою цінність. мислитель хоче донести до громадян, що політичні права – це не просто можливість безвідповідально взяти участь у голосуванні, це відповідальність, підтверджена справою [2].

Значною мірою наведене стосується тих осіб, які претендують на зайняття посад державних службовців. І у цьому контексті не можна не згадати досвіду такої держави як Ізраїль. У означеній державі поширеною є концепція, що виражається наступною тезою «народ будує армію, армія будує народ» [3].

Військова служба в історії Ізраїлю розглядалася як інструмент побудови нації. ЦАХАЛ сформовано як ту інституцію, що мав виконати функцію суспільства [4]. Військова та політична еліта Ізраїлю – вихідці знизу, з простого народу. Корупція у військовій сфері доведена до мінімально можливо рівня, що виключає у тому числі можливість незаконного отримання звань. Усі генерали та спецназівці пройшли шлях від простих солдатів. Потім ці військові стають політиками. Значна кількість політичних діячів в Ізраїлі, і більша частина його парламенту – це військові люди.

На окрему увагу заслуговує і розгляд досвіду країн Балтії, зокрема, у контексті наявності у системі права такого інституту як інститут «негромадянства». Негромадяни – в національному праві Латвії це особи, які не є громадянами Латвії чи будь-якої іншої країни, проте відповідно до закону Латвійської Республіки «Щодо статусу громадян колишнього СРСР, які не мають ні латиського, ні іншого громадянства» мають право на паспорт негромадянина, виданого урядом Латвії, а також деякі інші права [5].

Особи з невизначеним громадянством в Естонії – це тип осіб без громадянства в Естонії, які не мають естонського громадянства і разом з тим якогось іншого, зазвичай громадянства Російської Федерації як правонаступниці Радянського союзу. Статус таких людей регулюється «Законом про іноземців». Більшість осіб з невизначеним громадянством є колишніми громадянами СРСР, які на момент відновлення незалежності країни мешкали на території Естонії, але не отримали естонського громадянства [6].

Такі особи не мають права бути юристами, приватизувати державне майно, служити в армії та поліції, брати участь у політичному житті держави.

Б. Мироненко у статті «Негромадянство в Україні: бути чи не бути?» виражає думку, що: «статус негромадянина втрачає свою актуальність:

методом «фільтрування» він стати вже не зможе, а щодо «невірних» громадян найкращим рішенням вже є сама втрата громадянства (згідно ст. 19 відповідного Закону, прийнявши добровільно російські паспорти, вони втратили українські, що має бути посвідчено указом Президента)» [7]. Відтак, як бачимо, наведені вище питання стають складовою частиною вітчизняного правового дискурсу.

На нашу думку, що найбільш ефективною системою недопущення до публічної влади осіб, що нівелюють патріотизм як принцип державної служби, є поєднання інституту «негромадянства» та виборів депутатів з «громадян», які в обов'язковому порядку відслужили в збройних формуваннях або (за станом здоров'я чи релігійними переконаннями) пропрацювали певний строк у стратегічній галузі промисловості, галузі освіти або охорони здоров'я, «громадянами». Бо саме такі люди свідомим вибором визнали інтереси суспільства важливішими за свої власні. Вони взяли на себе підвищені зобов'язання і довели цим «відданість та вірне служіння Українському народові» [1]. Діти «громадян» мають статус «громадян» до початку призовного віку і втрачуть його, якщо відмовляться відслужили в збройних формуваннях або (за станом здоров'я чи релігійними переконаннями) у стратегічній галузі промисловості, галузі освіти або охорони здоров'я.

Бібліографічні посилання:

1. Про державну службу. Закон України від 10 грудня 2015 року. Відомості Верховної Ради. 2016. № 4. Ст.43.
2. Зоряний десант (роман). URL [https://uk.wikipedia.org/wiki/Зоряний_десант_\(роман\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Зоряний_десант_(роман))
3. Армія вирішує все – Ігаль Левін про ізраїльський досвід та особливості репатріації [Громадське радіо] / Єлизавета Цареградська. URL <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/armiia-vyrishuie-vse-ihal-levin-pro-izrailkuu-dosvid-ta-osoblyvosti-repatriatsii>
4. Плахута В. Як Ізраїль став військовою наддержавою. URL <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/9/7379947/>
5. Негромадяни (Латвія). URL [https://uk.wikipedia.org/wiki/Негромадяни_\(Латвія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Негромадяни_(Латвія))
6. Особи з невизначеним громадянством (Естонія). URL [https://uk.wikipedia.org/wiki/Особи_з_невизначеним_громадянством_\(Естонія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Особи_з_невизначеним_громадянством_(Естонія))
7. Мироненко Б. Негромадянство в Україні: бути чи не бути? URL: <https://adastra.org.ua/blog/negromadyanstvo-v-ukrayini-buti-chi-ne-buti>

Лутай Дарина Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**
професор кафедри публічного та приватного права Університету митної
справи та фінансів, д.ю.н., професор

ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Збройний напад російської федерації на Україну призвів до руйнівного впливу на реалізацію прав людини по всій країні. На сьогоднішній день, тема порушення прав і свобод людини в умовах війни є вкрай актуальною. Висвітлення цієї проблематики повинно не тільки сприяти підвищенню обізнаності громадськості з фактами порушення прав і свобод людини, а й спонукати до активної діяльності у забезпеченні захисту таких прав.

Перш ніж визначити масив порушень прав і свобод людини, вважаю за необхідне дати визначення цим поняттям. Права людини – це комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві [1, с. 17]. Свободи людини - це суб'єктивне право особи, яке являє собою способи (форми) її можливої поведінки для реального набуття прав та їх реалізації [1, с. 20]. Хочу зауважити, що на законодавчому рівні відсутні тлумачення вищезазначених термінів, що варто вважати великим недоліком роботи законодавців.

Конституція України закріплює, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Крім того, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. У ст. 64 зазначається, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Такі обмеження мають бути пропорційні ситуації, внаслідок якої доводиться обмежувати права і свободи людини і ліквідовані одразу після зникнення причин, що їх викликали.

Низка прав і свобод людини масово порушуються загарбницькими діями росії в Україні. Найбільш беззахисним, в умовах війни, є гарантоване ст. 27 Конституції України право на життя, захист якого є обов'язком держави. Жахливо визнавати, що вбивства дітей та цивільного населення

здійснюються у поєднанні з примусовою депортацією громадян України з тимчасово окупованих територій.

У звіті Управління Верховного комісара ООН з прав людини йдеться про те, що в Україні з початку повномасштабної війни вже загинуло понад 9,6 тисячі мирних жителів, і ще понад 17,5 тисяч людей було поранено. З 24 лютого 2022 року до 10 вересня 2023 року УВКПЛ зафіксувало 27 149 втрат серед цивільного населення країни: 9 614 загиблих і 17 535 поранених. Це включало:

- 21 941 втрата на території, контрольованій Урядом: у Донецькій і Луганській областях: 10 545 загиблих (4 262 загиблих і 6 283 поранених); в інших регіонах: 11396 втрат (3219 загиблих і 8177 поранених).

- 5208 загиблих на окупованій російською федерацією території при втратах: у Донецькій і Луганській областях: 3581 загиблих (794 загиблих і 2787 поранених); в інших регіонах: 1627 втрат (1339 загиблих і 288 поранених) [4]. Кожного дня перелік зафіксованих в Україні порушень загально визнаних прав і свобод людини під час ведення війни з боку держави-агресора невпинно зростає [3].

Хочу наголосити, що реальна кількість випадків загибелі або поранення цивільних осіб є значно вищою, оскільки багато повідомлень із місць, де такі випадки мали місце, як і раніше, потребують додаткового підтвердження, водночас як отримання інформації з деяких місць, де тривають бойові дії, затримується.

Право людини на охорону здоров'я та медичну допомогу, закріплене у ст. 49 Конституції України, порушується шляхом унеможливлення доступу населення до медицини і завданням шкоди здоров'ю внаслідок травмувань. Пошкодження або руйнування майна, позбавлення власної домівки чи відсутність змоги виїхати із окупованих територій також є порушенням прав і свобод людини.

Війна росії проти України спричинила найбільшу хвилю біженців після Другої світової війни. Загалом, за даними офісу Верховного комісара ООН з питань біженців, за рік війни із понад 8 млн. українців, які виїхали до Європи, майже 5 млн. зареєструвалися в системі тимчасового захисту ЄС. Понад 7 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки, але залишилися в Україні.

Станом на січень 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через російське вторгнення, оцінювалася у 137,8 млрд доларів. Зокрема, руйнування житлового фонду оцінюються у 54 млрд доларів. За час війни загалом пошкоджено або зруйновано близько 150 тисяч житлових будинків, серед яких 131.4 тис. – це приватні будинки, а 17.5 тис. – багатоквартирні. Найбільш постраждалими від війни сферами залишаються також інфраструктура, із завданими збитками на 35.6 млрд доларів, а втрати у промисловості та втрати підприємств становлять 13 млрд доларів [4].

Країна-агресор не приховує та сама офіційно повідомляє про факт вивезення з України майже 1,1 млн. осіб, серед яких близько 200 тисяч дітей. Такі дії здійснюються російськими загарбниками всупереч положенням статті 49 Конвенції про захист цивільного населення під час війни, відповідно до якої забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави [5].

Вбивства цивільного населення та завдання тілесних ушкоджень, згвалтування та інші форми насильства до яких вдаються окупанти, є прямими порушеннями не тільки права на життя, а й права на гідність та недоторканість. Обстріли мирних міст та критичної інфраструктури армією країни-агресора зі зброї, забороненої міжнародним гуманітарним правом, катування та жорстоке поводження з нашими військовополоненими захисниками, примусова депортація цивільного населення - все це є не тільки військовими злочинами та злочинами проти людяності, що грубо порушують норми чотирьох Женевських конвенцій 1949 року [5]. В першу чергу це порушення найважливіших невід'ємних прав людини. Кожен злочин та кожне зазіхання на права та свободи людини повинно бути враховано при притягненні винних осіб до відповідальності в міжнародних судах.

Забезпечення прав та свобод людини під час війни є важливим елементом збереження гуманності та цінностей, на яких базується наше суспільство. Важливо достукатися до міжнародної спільноти, яка, на жаль, не використовує повною мірою весь спектр можливостей здійснення тиску на державу-агресора з метою припинення геноциду українського народу та встановлення справедливого покарання для осіб, причетних до порушення прав і свобод людини, скоєння воєнних злочинів, злочинів проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Терещенко Л. В. Права та свободи людини і громадянина. Книга громадянина. С. 17-20. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Кнyха-Нромadyанyна/1-КН-Нромadyанyн-i-derzhava.pdf>
2. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top> (дата звернення: 14.11.2023)
3. В ООН назвали кількість цивільних жертв війни в Україні. Стаття від 12 вересня 2023 року. URL: <https://suspilne.media/570617-v-oon-nazvali-kilkist-civilnih-zertv-vijni-v-ukraini/>
4. Рік великої війни росії проти України у 10 цифрах. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo>
5. Ми разом - проти російської агресії. Опубліковано 03 травня 2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222457.html>

Лутай Дарина Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна,**
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

За довгий період війни в нашій державі кожна українська дитина зазнала порушень своїх законодавчо закріплених прав. Кожен неповнолітній громадянин України певної мірою постраждав внаслідок воєнної агресії російської федерації.

Конвенція про права дитини закріплює, що «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» [1].

Хочу наголосити, що війна в Україні почалася не 24 лютого 2022 року, а ще зі збройної агресії в Донецькій, Луганській областях та з анексії Криму. Відповідно, починаючи вже з 2014 року Україна проводить заходи щодо захисту прав дітей на окупованих російською федерацією територіях.

Після повномасштабного вторгнення неправомірна політика росії поширилася на нові території України і мала прояви у переслідуванні дітей за навчання за українською програмою, нав'язуванні російського громадянства, примусовій паспортизації та депортації українських дітей. Нелюдські порушення прав дітей з боку росії та категорична відмова дотримуватися міжнародних конвенцій і виконувати свої зобов'язання змусили нашу державу шукати нові способи захисту неповнолітніх громадян.

Попри існування численних міжнародно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, національне законодавство є важливою частиною правової системи, покликаної захистити дітей під час війни.

Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, - дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні. Держава вживає всіх необхідних заходів, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, для забезпечення захисту таких дітей [2]. Такі положення закріплені в Законі України «Про охорону дитинства», який є основним законом України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів.

Важливим кроком на шляху захисту дітей, права яких були порушені в умовах війни, є утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Це тимчасовий консультативно-дорадчий

орган Кабінету Міністрів України, який утворюється з метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану [3].

Основні завдання Координаційного штабу:

- координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо організації евакуації дітей з небезпечних територій, створення безпечних умов для їх перебування;

- координація заходів щодо забезпечення розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави транзитного перебування;

- координація дій центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо розміщення та задоволення потреб дітей, евакуйованих у безпечні регіони України, та тих, які переміщені у держави тимчасового перебування;

- здійснення контролю за постановкою на консульський облік дітей в державі їх тимчасового влаштування і визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час постановки на консульський облік дітей, та забезпечення повернення дітей до України після припинення воєнних дій;

- прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей;

- інформування громадян України та міжнародної спільноти про становище та потреби в захисті дітей в умовах воєнного стану;

- моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав дітей в Україні у державах їх тимчасового перебування, які виїхали за межі України, а також організація їх повернення в Україну;

- визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань щодо захисту прав дитини в умовах воєнного стану;

- поширення інформації про діяльність Координаційного штабу [3].

Загалом, основними діями української влади, спрямованими на захист прав дітей під час війни є:

1. Збір інформації та фіксація всіх випадків порушень прав дитини. Одним із ключових завдань, яке має сприяти захисту прав дитини є систематичні дії держави зі збирання та фіксації всіх випадків порушень прав дитини. Портал «Діти війни» - це єдина платформа, на якій зібрана інформація про дітей, які постраждали внаслідок війни, а також інформація про випадки, коли дітей вдалося розшукати і повернути [4].

2. Розслідування воєнних злочинів проти дітей та притягнення винних до відповідальності. Офіс Генерального прокурора України проводить процесуальне керівництво у провадженнях щодо зафіксованих в ході збройного конфлікту воєнних злочинів. Наразі органами прокуратури зафіксовано факти вчинення військовослужбовцями країни-агресора низки серйозних порушень проти дітей [4]. Ці порушення згідно з нормами міжнародного гуманітарного права є воєнними злочинами, а саме:

вербування і використання дітей; вбивства та каліцтва, зґвалтування та інші форми сексуального насильства, напади на школи, лікарні та захищених осіб, які пов'язані з ними, викрадення дітей, відмова у доступі до гуманітарної допомоги.

3. Консультування постраждалих та їхніх рідних. 18 серпня 2022 року в рамках функціонування інформаційно-комунікаційного порталу «Діти війни» Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відкрив новий простір — Консультаційний центр Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У таких центрах кожному громадянину можна отримати довідково-консультаційну допомогу щодо: розшуку дитини; повернення дитини з тимчасово окупованої території та території РФ; повернення родини з дитиною на територію України у разі депортації; легалізації свідоцтва про народження, отриманого на тимчасово окупованій території; отримання допомоги дітям, що зазнали травмувань внаслідок війни; отримання гуманітарної допомоги для родини з дітьми; встановлення контакту або повернення дитини з-за кордону у разі вивезення дитини одним із батьків [4].

4. Повернення дітей з території РФ та їх підтримка після повернення. Питання повернення українських дітей з тимчасово окупованих територій України та території РФ є одним із пріоритетних напрямків діяльності державних органів, національних та міжнародних партнерів [4]. Проте, на практиці втілити всі повноваження відповідних органів неможливо через припинення діяльності дипломатичних представництв на території держави-агресора. Крім того, актуальною є потреба розбудови національного механізму підтримки та захисту дітей після їхнього повернення на територію, підконтрольну Україні.

5. Співпраця з міжнародними партнерами. У рамках своїх повноважень Уповноважений Верховної Ради України з прав людини співпрацював у сфері захисту прав дітей із Європейською мережею омбудсманів з прав дитини (ENOC). За результатами зустрічей були досягнуті домовленості про посилення участі мережі у питаннях захисту прав українських дітей як в Україні, так і за її межами [4].

Підсумовуючи все вищезазначене, хочу додати, що попри існування численних міжнародно-правових та національно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, права дітей досі порушуються. Наша держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, чиї права були порушені і порушуються, на жаль, по сьогоднішній день внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України. Органи державної влади повинні активно сприяти налагодженню механізму догляду за такими дітьми та возз'єднання їх із членами сім'ї.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про права дитини. Міжнародний документ від 20.11.1989. Редакція від 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#top (дата звернення: 08.11.2023).

2. Закон України «Про охорону дитинства». Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Редакція від 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#top> (дата звернення: 08.11.2023).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 302 «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

4. Дії влади України, спрямовані на захист прав дітей. Звіт Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/dii-vlady-ukrainy-spriamovani-na-zakhyst-prav-ditei>

Ляшук Анна Володимирівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,
доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцент

ІНСТИТУТ СМЕРТНОЇ КАРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Право на життя – найважливіше право серед усіх прав людини. Саме тому можливості його захисту передбачені значною кількістю декларацій, конвенцій та механізмів як на універсальному так й на регіональному рівнях.

10 грудня 1948р. була прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини, яка захищає права у всьому світі. Декларація стала підґрунтям Європейської конвенції з прав людини (1950р.), Європейської соціальної хартії (1961р.), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966р.) та Конституцій країн-учасників цієї декларації.

Стаття 3 Загальної декларації прав людини зазначає: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [1].

Разом з тим, на сьогоднішній день це право не є абсолютним, з огляду на можливість застосування смертної кари.

Смертна кара - гранична форма позбавлення людини її прав. Вона є навмисним і холонокровним позбавленням життя людини державою. Це жорстока, нелюдяна і принизлива для людської гідності кара.

Цей вид вироку є покаранням за певну тяжкість виду злочину і вимагає не одного дня для прийняття цього рішення. Також основним моментом є можливість оскарження рішення, визначення професіоналів, які

і будуть приводити у дію покарання та чітко визначена дата смерті. Під час очікування смерті, людина повинна перебувати у спеціальній камері-«камері смертників».

Для винесення цього виду покарання у різних країнах світу є свої причини. Наприклад, у Ірані, Іраці та Пакистані (країни, які ратифікували декларацію і в яких найбільша численність смертних кар, 100-500 людей щороку), причиною страти є наркотики, нетрадиційна сексуальна орієнтація або неправильні життєві погляди. Основою для винесення цього рішення є релігія та заборона вищезазначеного [2].

Також є різними і способи виконання смертної кари. У більш розвинених країнах, наприклад, як у Сполучених Штатах Америки (смертна кара прописана на конституційному рівні), раніше було три способи - розстріл, смертельна ін'єкція та електричний стілець з напругою у 2700 вольт. Але останнє застосовувалось тільки до 2010 року. У менш розвинених країнах, таких як Індія, все більш жорстоко. Засуджених можуть вивести на головну площу міста та забити камінням або привселюдно повішати чи обезголовити.

За даними правозахисної організації Amnesty International станом на 2023 рік 103 країни у світі скасували смертну кару за всі злочини. У 25 країнах страта збережена законодавчо, але не використовується понад 10 років. У 54 країнах світу все ще застосовується смертна кара. Деякі країни, які колись застосували мораторій на смертну кару, повертаються до цього виду покарань (наприклад, у 2014 році Пакистан та у 2022 році - Афганістан, Кувейт, М'янма, Палестина та Сінгапур) [3].

Якщо ж казати про Європу, то більш детально права людини захищені Європейською конвенцією (1950р.). Основним критерієм для підписання якої є статус члена Ради Європи, а для цього - обов'язкова відміна смертної кари.

Україна змогла підписати конвенцію тільки через 47 років після її створення (1950р.), завдяки відміні смертної кари у 1997 році. Підписавши її 17.07.1997р., статті Європейської конвенції набрали чинності тільки 11.09.1997р. Коли вже майже всі країни Європи активно слідували правам і заборонам. Чому майже всі?

У 2023 році єдиною країною у Європі, де смертна кара застосовується як міра покарання на законодавчому рівні, є Білорусь. До 2022 року вона призначалась за 12 видів злочинів у воєнний час та за 2 у мирний. У квітні 2022 року самопроголошений президент Білорусі Олександр Лукашенко запровадив смертну кару в країні за підготовку терактів, а у березні 2023 року підписав закон, який передбачає смертну кару за державну зраду для чиновників і військових.

Також хотілося б додати, що всі країни, які є членами Ради Європи, повністю заперечують смертну кару. Ще за часів існування СРСР і «старої» Європи у Раді Європи зазначали, що смертній карі немає місця у демократичному суспільстві. У 1983 році за ініціативи ПАРЄ ухвалили

протокол №6 до Європейської конвенції про права людини про скасування смертної кари у мирний час.

Крім того, скасування смертної кари стало необхідною умовою для вступу до Ради Європи. З 1997 року в країнах-членах Ради не стратили жодної людини. Фактично з 1997 року Європа є простором, вільним від страт.

У 2002 році досягли ще одного важливого рубежу - схвалили протокол №13 про відміну вищої міри покарання за усіх обставин.

У 2003 році Всесвітня коаліція проти смертної кари вперше провела День проти смертної кари. Відтоді щорічно 10 жовтня відзначають Всесвітній день проти смертної кари. У 2007 році Комітет міністрів Ради Європи започаткував Європейський день боротьби проти смертної кари - також щорічно 10 жовтня, на підтримку Всесвітнього дня проти смертної кари [4].

Підводячи підсумки, можна визначити, що смертна кара - це один із пунктів того, що не має права на існування у сучасному світі. Особливо, коли це негуманний спосіб виконання вироку, чи заборона бути самим собою або смерть незважаючи на те, що недостатньо доказів.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна декларація прав людини. Веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Історія смертної кари: за що засуджують і де досі застосовують. Катерина Гратанова: веб-сайт. URL: <https://chas.news/current/istoriya-smertnoi-kari-za-scho-zasudzhuyut-i-de-dosi-zastosovuyut>
3. Які країни досі використовують смертну кару та чим вона небезпечна. 24 Канал: веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yaki-krayiny-dosi-vykorystovuiut-smertnu-karu-ta-chym-vona-nebezpechna/>
4. Смертна кара як дилема в міжнародному праві. Крікорова Елен Каренівна: веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/337044358_SMERTNA_KARA_AK_DILEMA_V_MIZNARODNOMU_PRAVI

Малахова Вікторія Вікторівна,

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Ткаченко Ірина,** викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, к.ю.н.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ

Кожна людина, яка живе в соціумі може зіштовхнутися із фізичним чи психологічним насильством щодо себе. Особливо це твердження є актуальним у стосунках між дітьми шкільного віку та молоді. Цькування у

шкільному середовищі мало місце завжди, це не те, що виникло миттєво й нізвідки. Однак, в теперішній час ця проблема набула такого масштабу, що про неї почали відкрито говорити і виникла необхідність протидіяти булінгу на законодавчому рівні та встановити відповідальність за такі діяння.

Актуальність теми, що розглядається, полягає в тому, що проблема булінгу стає досить глобальною. Вона прокрадається в шкільне життя непомітно, спочатку це невинні дитячі жарти, але потім вони переростають в цькування особистості, які призводять до жахливих наслідків. Явище булінгу досить часто зустрічається і в дорослих трудових колективах.

Дослідженню булінгу присвячені праці вітчизняних правників, педагогів та психологів, зокрема: М. Артамонова, А. Губка, Ю. Градової, А. Джуської, В. Джуського, О. Іваній, І. Лубенець, В. Мар'яновської, Т. Миронюк, Т. Миськевича, Н. Найдьонової, К. Плутницької, Н. Прібиткової, О. Шуміли, К. Янішевської [1, с. 41].

На законодавчому рівні терміну «булінг» надано визначення, так відповідно до пункту 31 частини першої статті 1 Закону України «Про освіту» булінгом (цькуванням) є діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

Особливістю булінгу є те, що насильницькі дії учасників освітнього процесу, тобто суб'єкти та об'єкти правопорушення – це члени освітнього колективу, при чому булінг обов'язково вчиняється стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу.

Ознаками булінгу є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін - кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності). Важливо, що стороною булінгу є саме учасники освітнього процесу, а це не тільки учні (студенти, курсанти, вихованці, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти), а й вчителі (викладачі, вихователі, інші педагогічні працівники). Тобто як кривдником, так і потерпілим може бути не тільки дитина, а й доросла людина – вчитель;

- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

За булінг передбачається цивільна, адміністративна або кримінальна відповідальність.

Організація протидії булінгу в Україні була розпочата прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. Булінг було визнано адміністративним правопорушенням, за яке передбачається накладання стягнення у вигляді штрафу або громадських робіт [3, с. 87].

Закон вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно з якими встановлюється відповідальність за булінг. Так, вчинення булінгу тягне за собою накладення штрафу від 850 до 1700 грн або громадські роботи на строк від 20-ти до 40-ка годин. Водночас за булінг, вчинений групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, законом встановлено штраф від 1700 до 3400 грн або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин. Булінг, вчинений дітьми від 14-ти до 16-ти років, тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють. Його розмір, відповідно до ухваленого закону, становить від 850 до 1700 грн або громадські роботи на строк від 20 до 40 годин. Водночас законом визначено покарання за приховування випадків булінгу педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником, керівником або засновником закладу освіти.

В свою чергу, неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу тягне за собою накладення штрафу від 850 до 1700 грн або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку.

Іноді булінг є кримінальним правопорушенням, і за його вчинення особа притягається до кримінальної відповідальності. Категорії кримінальних правопорушень, пов'язані з булінгом, включають кримінальні правопорушення проти життя чи здоров'я особи, проти власності, проти честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості та ін.. Санкції, передбачені за вищевказані кримінальні правопорушення відповідно до КК України, застосовуватимуться до кривдника з настанням 16-річного віку, у випадку, якщо в його діях наявні ознаки складу відповідного кримінального правопорушення. В окремих випадках, де має місце особливо жорстоке поводження, кримінальна відповідальність може наставати з 14-річного віку згідно із законом.

В окремих випадках результатом булінгу може стати самогубство людини або замах на таке діяння. Тоді особу, що вчиняла булінг, можуть притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 120 КК України (кримінальна відповідальність наставатиме з 16 років; до кривдників віком з 11 до 16 років застосовуватимуться примусові заходи виховного характеру).

Таким чином, булінг – явище, яке може торкнутися кожного. Воно набуває все більшого поширення у зв'язку з появою нових технологій та моделей поведінки у суспільстві і потребує вжиття заходів протидії. Частково вони були розроблені у Законі України від 18.12.2019 року №

2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», що включають комплекс різних заходів, але, на нашу думку, такі заходи потребують удосконалення.

Бібліографічні посилання:

1. Градова Ю. В. Булінг в Україні: проблема очима дитини Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. №63. 2021 р. С. 41-45.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Градова Ю. В., Артамонова М. Г. Конституційно-правові основи протидії булінгу в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Випуск 29, 2020. С. 84-90.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

Маленок Олександр Петрович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та методики викладання правознавства, кандидат педагогічних наук, доцент

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД
ОСОБИ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ**

У сучасному цифровому суспільстві інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не тільки змінюють парадигму спілкування та отримання інформації, але й впливають на сферу прав і свобод особи. Розвиток ІКТ представляє як великі можливості для розширення прав та свобод, так і серйозні виклики, пов'язані з їх захистом у цифровому середовищі.

Однією з основних переваг розвитку ІКТ є швидкий та безперешкодний доступ до інформації. Це сприяє розширенню свободи слова, праву на інформацію та участь у громадському житті. Інтернет став майданчиком для вираження думок, обміну ідеями та розвитку громадянського суспільства.

Технологічні платформи на принципах розподіленого реєстру (blockchain та ін.), Інтернет речей (Internet of Things), штучний інтелект і машинне навчання (artificial intelligence), хмарні сервіси і обчислення (cloud computing), «розумні» комплекси та пристрої (Smart Everything), аналітичні бази великих даних (Big Data), віртуальна і доповнена реальність (augmented & additive reality), а також соціальні мережі і платформи (Telegram, Facebook), електронні сервіси, які застосовуються в найрізноманітніших

сферах людської діяльності – все це створило нові умови, новий «технологічний базис» для зміни традиційних правових інститутів і їх адаптації до нових реалій технологічного існування людства – цифрової екосистеми [1, с. 155].

Однак разом із зростанням доступу до інформації збільшуються й ризики порушення конфіденційності. Збільшена кількість особистої інформації, якою ми ділимося в мережі, вимагає ефективних механізмів захисту даних.

Право на приватність та захист особистих даних стає надзвичайно важливим у цифрову епоху. Без забезпечення приватності під загрозою опиняються можливості людини будувати власне життя на свій розсуд. Посягання на приватність часто є загрозовими для гідності людини – тієї цінності, яка лежить в основі сучасної системи прав людини [2, с. 29]. З іншого боку, критики приватності розглядають її як право, що виникло не так давно і яке не входить у каталог основних прав. Забезпечення приватності у цифрову епоху вимагає комплексного підходу. Вироблення та впровадження ефективного законодавства, яке регулює збір та обробку особистих даних, є однією з ключових складових. Крім того, компанії та організації повинні вживати технічні та організаційні заходи для захисту інформації клієнтів і користувачів. Важливо також підвищувати рівень освіти та свідомості серед користувачів. Індивіди повинні розуміти, як їхні дані використовуються та як можна зберегти приватність в онлайн-середовищі. Ініціативи з розвитку цифрової грамотності можуть відігравати ключову роль у цьому процесі. Забезпечення права на приватність та захист особистих даних у цифрову епоху вимагає спільних зусиль влади, бізнесу та громадян. Лише за взаємодії всіх зацікавлених сторін можна досягти балансу між розвитком технологій та збереженням основних цінностей приватності та індивідуальних прав.

Окрім того, ІКТ можуть бути інструментом для розвитку інклюзивного суспільства або, навпаки, стати джерелом нових форм дискримінації. Важливо враховувати право на рівні можливості та боротьбу з цифровим розривом, щоб усі групи населення мали рівний доступ та можливість використовувати ІКТ.

Зі зростанням впровадження ІКТ у всі сфери нашого повсякденного життя, зростає також загроза кібератак та порушень кібербезпеки. Охорона прав людини вимагає ефективного захисту від кіберзагроз, що може включати у себе незаконне отримання особистих даних, руйнування критичних інфраструктур або навіть порушення прав та свобод в інтернеті. Україні варто використати досвід та практики ЄС і НАТО для створення широкої національної схеми сертифікації з кібербезпеки, розробки планів, для відповіді на широкомасштабні інциденти і кризи (від Національного плану реагування на надзвичайні (кризові) ситуації в кіберпросторі до планів реагування на конкретних об'єктах критичної інфраструктури), поглиблювати державно-приватне партнерство і посилювати дослідження в

цій сфері; ініціювати приєднання України до Центру передового досвіду НАТО з кібероборони, що допоможе Україні імплементувати кращі практики і поглибити співпрацю з Альянсом у цій сфері; нарощувати оборонний технічний потенціал України у сфері кібербезпеки [3].

Таким чином, розвиток ІКТ створює нові можливості для покращення якості життя та розвитку суспільства, але водночас ставить певні виклики перед суспільством та законодавцями. Важливо забезпечити баланс між розвитком технологій та захистом основних прав і свобод кожної особи у цифрову епоху.

Бібліографічні посилання:

1. Гиляка О.С. Особливості забезпечення окремих прав людини в умовах цифрової трансформації. Захист прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері в сучасних умовах: Матеріали другої науково-практичної конференції. 21 травня 2020 р., м. Київ. / Упоряд.: С.О. Дорогих, В.Ф. Фурашев, В.Г. Пилипчук, О.В. Петришин. – Київ, 2020. – 376 с.

2. Права людини в інформаційному суспільстві : метод. вказівки до вивчення курсу / уклад. П. М. Сухорольський. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 64 с.

3. Бакалінська О.О. Сучасні тенденції правового регулювання кібербезпеки та інтелектуальна власність. Модернізація господарського законодавства. URL: <https://coordynata.com.ua/sucasni-tendencii-pravovogo-reguluvanna-kiberbezpeki-ta-intelektualna-vlasnist>

Маринич Данило Валерійович,

здобувач вищої освіти Київського університету культури

Науковий керівник: **Кузнецова Людмила Валеріївна,**

т.в.о. декана факультету права та гуманітаристики Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова, к.ю.н., доцент

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Особливості захисту прав людини під час війни полягають у тому, що в умовах збройних конфліктів часто виникають ситуації, які можуть загрожувати життю та безпеці цивільного населення, їхнім правам та свободам. Сучасне суспільство стоїть на шляху захисту прав людини на міжнародному рівні. Незважаючи на те, що дотримання гарантій прав людини та її захисту закріплені як у національних, так і в міжнародних нормативних актах, існують ряд проблем у міжнародному механізмі захисту прав людини.

Умови війни створюють складні виклики для захисту громадянських конституційних прав. Механізм захисту та реалізація громадянських конституційних прав і свобод повинні забезпечуватися двома групами

гарантій: загальні гарантії, які включають усі об'єктивні та суб'єктивні фактори, спрямовані на реалізацію прав і свобод громадян, на усунення можливих причин і перешкод та захист від можливих порушень; спеціальні гарантії – засоби за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, а також поновлення порушених прав. Вони встановлюються у Конституції, нормах чинного законодавства. Їх метою є забезпечення правовими засобами максимальної реалізації та охорони прав людини [1, с.104].

Захист прав людини під час війни є нагальним питанням, яке є предметом міжнародних правових дискусій та конвенцій. Закони війни, або ще їх називають законами міжнародного гуманітарного права забезпечують керівні принципи ведення військових дій і захисту осіб, які не беруть або більше не беруть участі у збройних конфліктах.

На думку Ірени Бальжик система захисту прав людини під час війни включає правові заходи, встановлені нормами національного та міжнародного права. Так, у нормах міжнародного гуманітарного права зобов'язання держави з переслідування винних у воєнних злочинах передбачені у тексті конвенції, натомість у європейському праві з прав людини обов'язок переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини, сформульовано у практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Саме цей документ закріплює комплекс основних прав і свобод людини, кримінально-процесуальні гарантії їх дотримання та реалізації [2, с.55].

Захист прав і свобод людини в умовах війни гарантує кожному обирати той чи інший законний спосіб захисту своїх порушених прав. Права людини гарантовано мають бути забезпечені публічною владою з метою їх реалізації громадянами. Так, наприклад, норми національного законодавства передбачають право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, Конституція і законодавство України передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації й захисті їх прав [3, с.335].

Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни містить загальні правила, що застосовуються як до всіх осіб, що отримують захист, як то: санітарні та безпечні зони, евакуація, медична допомога, так і тих, що стосуються «захищених осіб», та значенні у ст. 4 Конвенції, зокрема: гарантії гуманного поводження. Женевська конвенція містить норми, що стосуються громадян супротивника, які опиняються на території учасниці конфлікту. Також Женевська конвенція регулює питання захисту цивільних осіб, які перебувають на окупованій території.

У період збройних конфліктів життя людини, її здоров'я та права перебувають під значною загрозою. Міжнародний Комітет Червоного Хреста – незалежна гуманітарна установа, що діє на допомогу та користь жертвам внутрішніх та міжнародних збройних конфліктів. Де б не виникав конфлікт, Комітет завжди намагається якомога швидше врятувати життя людей, захистити їх та позбутися найсуворіших наслідків конфлікту. Допомога може набувати найрізноманітніших форм в залежності від місця конфлікту та його характеру. Як правило, існують такі види допомоги: матеріальна (забезпечення притулком, одягом, ліками, продовольчими товарами, гігієнічними засобами); відновлення роботи водопостачання, електропостачання, каналізації та створення санітарно-гігієнічних умов; будівництва медичних установ та підготовка відповідного персоналу до роботи [4, с.644].

Таким чином, розуміння механізму забезпечення прав людини та усвідомлення в необхідності його реалізація за будь-яких обставин є головною місією міжнародного співробітництва.

Бібліографічні посилання:

1. Ісичко М., Цебенко С. Механізм захисту громадянських конституційних прав в умовах війни. Незалежність України: права людини та національна безпека : збірник матеріалів Третьої міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 28 квітня 2023 року) / Національний університет «Львівська політехніка» ; упоряд. проф. Л. В. Ярмол, О. І. Баскакова. Київ : КНТ, 2023. С. 103-105.

2. Бальжик І.А. Захист прав людини під час війни. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С.54-57.

3. Гаграт-Українчук О.М., Юрчишин Н.Г. Проблеми міжнародного захисту прав людини. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С. 334-337.

4. Іванов А.Г., Уварова М.В. Окремі аспекти діяльності міжнародного комітету Червоного Хреста у період збройних конфліктів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С.642-645.

Мартюхіна Наталя Олександрівна,
аспірантка юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: **Фоміна Ліна Олександрівна,**
доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного
факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ ТА МОВІ ВОРОЖНЕЧІ РАСИСТСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Злочини на ґрунті ненависті є злочинами, в основі яких лежать упередження. Такі злочини трапляються скрізь; жодне суспільство не застраховане від наслідків забобонів і нетерпимості [1, с. 6]. Так, злочин на ґрунті ненависті – це злочин, мотивом якого є нетерпимість до певних груп у суспільстві. Для того, щоб злочин був кваліфікований як злочин на ґрунті ненависті, мають бути дотримані два критерії: 1) діяння має бути злочином, передбаченим кримінальним законодавством, і 2) злочин має бути скоєний з «мотивом упередження», який означає, що злочинець обрав об'єкт злочину на основі реальних або уявних «захищених ознак». При цьому «захищена ознака» є фундаментальною характеристикою, спільною для групи, наприклад, раса, релігія, етнічна приналежність, мова тощо. Злочин на ґрунті ненависті не вимагає, щоб злочинець відчував ненависть. Достатньо лише, щоб злочин був скоєний з мотивів упередження. Такий злочин може мати форму пошкодження майна, нападу, вбивства або будь-якого іншого кримінального правопорушення [2].

Так, будь-які дії колективного або індивідуального характеру, спрямовані на захист «чистоти або зверхності однієї раси», являють собою загрозу миру і безпеці держав.

Слід зазначити, що міжнародне право забороняє всі злочини, скоєні на ґрунті расової дискримінації, а також розпалювання ненависті за расовою ознакою. Аналогічним чином воно засуджує всі засновані на расових відмінностях теорії переваги, які в науковому плані є хибними, у моральному – негожими, а в соціальному – несправедливими й небезпечними, оскільки для расової дискримінації не може бути виправдання ні в теорії, ні на практиці [3].

Згідно зі статтею 4 (а) Міжнародної конвенції про ліквідацію расової дискримінації 1965 р., держави-учасниці «оголошують злочином, що карається за законом, всяке поширення ідей, оснований на расовій перевазі або ненависті, всяке підбурювання до расової дискримінації, а також усі акти насильства або підбурювання до таких актів, спрямованих проти будь-якої раси чи групи осіб іншого кольору шкіри або етнічного походження, а

також подання будь-якої допомоги для проведення расистської діяльності, включаючи її фінансування» [4].

У зв'язу з цим Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації у своїй Загальній рекомендації № 15 за статтею 4 Конвенції зазначив, що держави зобов'язані оголосити караними за законом чотири категорії протиправних дій:

- a) поширення ідей, заснованих на расовій перевазі або ненависті;
- b) підбурювання до расової ненависті;
- c) акти насильства, спрямовані проти будь-якої раси або групи осіб іншого кольору шкіри або етнічного походження;
- d) підбурювання до таких актів.

Комітет також підкреслив, що «положення статті 4 мають обов'язковий характер. Для виконання зобов'язань, що випливають із цієї статті, держави-учасниці повинні не тільки ухвалити відповідні закони, а й забезпечити їхнє ефективне дотримання» [5].

Крім того, Загальна рекомендація Комітету № 35 стосувалася питання боротьби з ненависницькими висловлюваннями расистського спрямування. В означеній рекомендації Комітет зазначив, що расистські висловлювання включають усі конкретні форми мовлення, про які йдеться у статті 4 стосовно груп осіб, зазначених у статті 1 Конвенції 1965 р., яка забороняє дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, родового, національного або етнічного походження. До цих груп належать корінні народи, особи певного походження, іммігранти або негромадяни, включно з домашніми працівниками-мігрантами, біженцями та прохачами притулку, а також жінки з-поміж цих та інших уразливих груп (п. 6) [6].

Ненависницькі висловлювання расистського спрямування можуть приймати багато форм і зводяться до зауважень явно расового характеру. Як і у випадку дискримінації, висловлювання щодо певних расових або етнічних груп можуть бути виражені в завуальованій формі, щоб приховати їхню мету і спрямованість. Відповідно до передбачених Конвенцією зобов'язань держави-учасниці повинні приділяти увагу будь-яким формам вираження ідей, що розпалюють расову ненависть, і вживати ефективних заходів щодо боротьби з ними. Сформульовані в рекомендації Комітету № 35 принципи діють щодо будь-яких видів ненависницьких висловлювань расистського спрямування, які виходять як від окремих осіб, так і від груп осіб у будь-якій формі: усно та у друкованому вигляді, в електронних засобах інформації, включно з інтернетом та соціальними мережами, а також невербальних форм вираження, включно з демонструванням расистської символіки й зображень і відповідними видами поведінки на громадських заходах, зокрема й на спортивних заходах [6].

Варто зазначити, що Комітет з ліквідації расової дискримінації також приділяє увагу цьому питанню у своїх заключних зауваженнях щодо періодичних доповідей держав. Зокрема, у Заключних зауваженнях за об'єднаними дванадцятьою та тринадцятьою періодичними доповідями

Туркменістану, Комітет висловив занепокоєність тим, що у внутрішньому законодавстві держави-учасниці не міститься положень, які б прямо оголошували ненависницькі висловлювання расистського спрямування караним злочином, як того вимагає стаття 4 Конвенції. Комітет також зауважив щодо відсутності статистичних даних про випадки ненависницьких висловлювань расистського спрямування і того факту, що жодного злочину на ґрунті ненависті не було розслідувано і винні не були притягнуті до відповідальності правоохоронними органами. У зв'язку з цим, державі-учасниці було надано низку рекомендацій, як-от: внести поправки до свого Кримінального кодексу та інших внутрішньодержавних законів, що встановлюють кримінальну відповідальність за розпалювання ненависті, щоб забезпечити їх відповідність статті 4 Конвенції; вживати заходів, спрямованих на заохочення та спрощення подання повідомлень про використання мови ненависті та злочини на ґрунті ненависті, зокрема шляхом підвищення рівня обізнаності населення; зібрати надійні та всеосяжні дезагреговані статистичні дані про повідомлення про ненависницькі висловлювання расистського спрямування, та злочини на ґрунті расової ненависті, про будь-які переслідування, засудження та вироки, ухвалені на підставі цих повідомлень, а також про засоби правового захисту, надані жертвам, та включити цю інформацію до наступної періодичної доповіді [7].

Означене свідчить про те, що питання попередження, викорінення і боротьби зі злочинами на ґрунті расової ненависті та мовою ворожнечі расистського спрямування є одним із пріоритетів діяльності ООН. Зокрема, важливий внесок у цю сферу було внесено Комітетом з ліквідації расової дискримінації, який здійснює моніторинг дотримання державами-учасницями їхніх зобов'язань та надає роз'яснення положень Конвенції 1965 р.

Бібліографічні посилання:

1. Розуміння поняття «злочини на ґрунті ненависті»: Посібник для України. OSCE/ODIHR, 2015. 24 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/208186.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

2. Combating Hate Crimes. The OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina monitors and reports on hate crimes, advocates for stronger legal provisions on hate crimes, and builds the capacity of domestic institutions to prevent and process these cases. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/b/110143.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

3. Programme and meeting document: Elimination of racial discrimination, racial hatred and racial hate crimes in the world. UNESCO, 2019, 40 C/81. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371482> (дата звернення: 15.11.2023).

4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 15.11.2023).

5. Committee on the Elimination of Racial Discrimination General recommendation XV on article 4 of the Convention. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCERD%2FGEC%2F7487&Lang=en (дата звернення: 15.11.2023).

6. Committee on the Elimination of Racial Discrimination General recommendation No. 35 Combating racist hate speech CERD/C/GC/35. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhssyNNtgI51ma08CMA6o7Bglz8iG4SuOjovEP%2Bcqr8joDoVEbW%2BQ1MoWdOTNEV99v6FZp9aSSA1nZya6gtpTo2JUBMI0%2BoOmjAwk%2B2xJW%2BC8e> (дата звернення: 15.11.2023).

7. Committee on the Elimination of Racial Discrimination Concluding observations on the combined twelfth and thirteenth periodic reports of Turkmenistan CERD/C/TKM/CO/12-13. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhsoKkyJnmV2heosZtuObRgChHkzrC5YyddwqBjH66W%2F6QsYZ3LMxa7o88ZqlkGkUUDZPp4C1jiH2VzuNLio7A0jSfs12Wq7o8P54YThx5qKIEpNJwQOzh7otDrONXFHm7Q%3D%3D> (дата звернення: 15.11.2023).

Мацюк Аліса Ігорівна,

здобувач вищої освіти Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: **Романюк Віталія Анатоліївна,** старший викладач
міжнародного та європейського права, к.ю.н.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРОТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Транснаціональна злочинність, яку іноді називають міжнародною злочинністю або багатонаціональною системною злочинністю, є більш ніж розширенням внутрішньої злочинності в державі. У контексті глобалізації транснаціональна злочинність, така як торгівля наркотиками, становить велику загрозу для території та населення багатьох країн. Як наслідок, жодна країна не має можливості запобігати різним видам транснаціональної злочинності та контролювати їх. Крім того, стримування транснаціональної злочинності шляхом міжнародної співпраці може бути ідеальним способом. Однак існують деякі серйозні виклики для міжнародної співпраці, такі як різні національні інтереси. Відповідно, міжнародна співпраця має стосуватися соціального контексту та національних інтересів кожної країни [1].

Сьогодні міжнародна співпраця включає в себе колективні зусилля та участь у справах, які стосуються відносин між народами та державами в будь-якому контексті. Згідно зі Статутом ООН, Декларацією про принципи міжнародного права, Заключним актом Наради з безпеки та співробітництва держав у Європі, всі держави мають підтримувати та розвивати взаємодію між собою відповідно до цілей та принципів Статуту ООН та інших міжнародних правових документів та зобов'язань. Сфера такої співпраці розширюється відповідно до процесу інтернаціоналізації злочинності та зміни характеру деяких її форм. Зокрема, міжнародні організації, які

займаються стримуванню злочинності найбільш стурбовані через такі види міжнародної злочинності, як тероризм, відмивання грошей від злочинної діяльності, торгівля людьми, міжнародний наркобізнес, корупція.

Є кілька факторів, які сприяють розвитку транснаціональної злочинності. Перш за все, транснаціональна злочинність, яка «рухається» з однієї країни в іншу, пов'язана з перетинанням кордонів. Разом з тим, правоохоронні органи держав, що розвивалися століттями, були створені для підтримки порядку в першу чергу в межах національних кордонів і не були розраховані на співпрацю з аналогічними закордонними підрозділами. Крім того, існує безліч способів впливу транснаціональної злочинності на державу. Так, у багатьох державах політичні інституції мають з нею міцні зв'язки, а громадяни можуть входити до міжнародних злочинних груп для забезпечення засобів існування.

Ключові аспекти боротьби з транснаціональною організованою злочинністю були обговорені на IX Конгресі ООН з питань запобігання злочинності та поведження з правопорушниками, який відбувся у Каїрі у 1995 році. У тому ж році ООН встановила 18 категорій транснаціональних злочинів, які організовані та вчинені в рамках більше ніж однієї країни, або які мають прямий або непрямий вплив на більше ніж одну країну. Але найважливішим етапом у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю стало укладення Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 15 грудня 2000 року в Палермо (Італія) [5]. Цей документ демонструє, що на початку XXI століття саме транснаціональна організована злочинність стала реальною загрозою для безпеки всього людства, як за своїми масштабами, так і за руйнівним впливом. У Декларації XI Конгресу ООН, яка відбулася у Бангкоку у квітні 2005 року, було знову висловлено глибоку стурбованість щодо розповсюдження та масштабів транснаціональної організованої злочинності, включаючи незаконний обіг наркотиків, відмивання грошей, торгівлю людьми, незаконну міграцію, незаконний обіг зброї, тероризм, а також існуючі зв'язки між ними. Також було відзначено все більшу диверсифікацію діяльності організованих злочинних груп [2].

Крім того, Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) відіграє важливу роль у боротьбі проти транснаціональної злочинності. Інтерпол виступає як механізм та посередник у практичній співпраці кримінальних поліцейських служб різних країн у їх щоденній роботі з розкриттям конкретних злочинів, спрямовуючи свої зусилля на координацію, кооперацію, спільні дії та спостереження, переслідування, розшук та затримання міжнародних злочинців. У цьому процесі співпраці Інтерпол виступає як єдиний світовий центр для розробки спільної поліцейської стратегії та тактики боротьби з міжнародною злочинністю. З цієї перспективи Інтерпол є унікальною та єдиною міжнародною організацією, яка бере безпосередню практичну участь у запобіганні та протидії міжнародній та транснаціональній злочинності. Метою Інтерполу

є забезпечення взаємодії міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері забезпечення громадської безпеки, боротьби з тероризмом, злочинами у сфері високих технологій, наркобізнесом, економічними злочинами, торгівлею людьми та іншими формами організованої злочинності [3].

Ключову роль у боротьбі проти транснаціональної злочинності відіграє і Європейська поліцейська організація (Європол). Європейська поліцейська організація, є правоохоронним агентством Європейського Союзу, створеним з метою надання інформаційної підтримки та співпраці з правоохоронними органами країн-членів ЄС у боротьбі та запобіганні транснаціональній організованій злочинності, міжнародному тероризму та іншим серйозним формам злочинності, які мають міжнародний або транснаціональний характер. Європол після свого створення у 1998 році, став незалежним органом ЄС, наділеним спеціальною компетенцією для аналізу та обміну інформацією з метою протистояння незаконній торгівлі наркотиками, ядерними, вибуховими та радіоактивними матеріалами, зброєю, викраденими транспортними засобами, антикваріатом та творами мистецтва, а також підробками документів; створення мереж нелегальної міграції та торгівлі людьми; тероризму; нападів на власність та шахрайства, крадіжок, рекету; підробки грошових знаків; кіберзлочинності та корупції. Ефективність роботи Європейської поліцейської організації була підтверджена багаторазово результатами операцій, проведених під її керівництвом [4].

Разом з усіма перевагами у створенні Інтерполу та Європолу, ці організації все ж мають свої недоліки. До прикладу, їхня діяльність обмежується національним суверенітетом країн-членів ЄС, що значно ускладнює координацію дій між державами та незважаючи на те, що Інтерпол та Європол мають доступ до великої кількості інформації, вони не мають єдиної бази даних, що містить всю інформацію про злочини та злочинців.

Отже, дослідивши міжнародне співробітництво проти транснаціональних злочинності, можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво в боротьбі проти злочинності є важливим аспектом сучасного світу. Злочинність не має кордонів, і злочини можуть бути вчинені в одній країні, а потім впливати на інші. Міжнародні організації, такі як Інтерпол та Європол, сприяють цьому співробітництву, надаючи платформу для обміну інформацією та координації дій. Однак, не дивлячись на ці зусилля, міжнародне співробітництво все ще стикається з численними викликами. Тому задля покращення ефективності такого співробітництва проти транснаціональної злочинності зусилля держав та міжнародних організацій повинні бути зосереджені на покращенні координації, обміну інформацією та гармонізації законодавства.

Бібліографічні посилання:

1. Peng Wang, Jingyi Wang. Transnational Crime: Its Containment through International Cooperation. Asian Social Science, 2009. – 25-32 с.
2. Жаровська Г. П. Міжнародно-правові засади боротьби з транснаціональною злочинністю: проблеми і перспективи. Альманах міжнародного права. Випуск 6, 2014. – 90-100 с.
3. Офіційна веб-сторінка Інтерполу. URL: <https://www.interpol.int/>
4. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності: монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. – 328 с.
5. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, ухвалена Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 грудня 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

Мачило Анна Павлівна?

здобувач вищої освіти Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Теремцова Ніна Володимирівна,
доцент кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка , к.ю.н., доцент

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇНАХ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВИ ШВЕЙЦАРІЇ)

Сучасні механізми участі громадян в управлінні державою були започатковані лише у другій половині 19 століття, із прийняттям першої конституції 1848 року. Про поміркованість у країні свідчить і те, що альпійська республіка була останньою в Європі, яка надала виборче право жінкам у 1971 році, вагалася вступати до лав членів ООН аж до 2002 року, а новий основний закон держави було прийнято у 1999 році – після 125 років з моменту ухвалення попереднього. Через те, що більшість законодавчих ініціатив у Швейцарії потребує всенародного голосування, їхнє прийняття може перетворюватися на зтяжний процес, що вимагає максимальної залученості населення у політичному житті країни.

Народна довіра до влади в Конфедерації знаходиться на досить високому рівні, а влада функціонує на принципі *in dubio pro populo* – «у разі сумніву, консультуйся з народом». Як правило в демократичних республіках голосують раз на 4-5 років, у Швейцарії це роблять щонайменше 4-5 разів на рік. У самій країні існує традиційний поділ влади на три гілки: двопалатні Федеральні збори формують законодавчий орган, Федеральна рада виконує роль виконавчої влади, а Федеральний Суд є найвищою судовою інстанцією. Як і в будь-якій іншій демократії,

федеральні закони ухвалюються парламентом і за деякий час набувають чинності. Цікавою особливістю є й те що кожний громадянин Швейцарії за умови досягнення 18 років може прийняти або відхилити фактично будь-який законопроект. Цей механізм реалізується за допомогою двох інструментів: народних ініціатив і референдумів. Для цього необхідно зібрати 100 000 підписів протягом 18 місяців, завірити їх нотаріально і передати на розгляд до Федеративної канцелярії у Берні. Федеральний парламент зобов'язаний обговорити цю ініціативу, він може рекомендувати чи відхилити її схвалення або запропонувати альтернативне рішення. Така ініціатива дає змогу громадянам оскаржувати нові закони або пропонувати поправки до чинних.

Президент у Швейцарії обирається лише на термін одного календарного року. Посада президента не закріплює за обраним кандидатом ні статус голови держави, ні статус голови уряду. Ці функції виконує колективний орган Федеральної ради, що складається із семи членів, обраних парламентом. За звичною практикою президентом Швейцарії стає один із членів кабінету міністрів, зазвичай, торішній віце-президент. Формально роль президента зводиться до «першого серед рівних». Однак він має вирішальний голос під час обговорення порядку денного на засіданнях Федеральної ради. До його повноважень також входять церемоніальні функції представництва країни на дипломатичних зустрічах із главами інших держав. У місцевого населення є глибоке переконання, що у прямій демократії жодна людина не має права перебирати усю владу до своїх рук, включаючи електорат. Той факт, що президент обирається на невеликий термін і виконує лише представницькі функції держави, може свідчити про зрілість швейцарської моделі демократії.

Думка населення враховується обов'язково, і останнє слово завжди залишається за громадянами. Недоліком такої системи є достатньо довгий процес прийняття дійсно важливих рішень – мінімум три місяці відводиться громадянам кантонів для схвалення законопроектів чи поправок до конституції, не враховуючи додатково часу для набуття чинності цих рішень. Серед інших недоліків також можна зазначити часті випадки зловживання народовладдя правими силами з метою просування власних інтересів. За допомогою популістичних гасел, недостовірних статистичних даних і неправдивих фактів лідери радикальних партій маніпулюють думкою населення, підбурюючи громадян висувати проекти на всенародні референдуми. Це явище отримало у Швейцарії назву «tyranny of the majority» (тиранія більшості), оскільки більшість із таких законодавчих ініціатив заснована на страхах ксенофобії і пропагує відверто негативне ставлення до прав нацменшин.

Попри недосконалість системи, інститут прямої демократії у Швейцарії функціонує вже понад півтора століття тож інші країни можуть лише позаздрити такій успішності політичного режиму.

Розглядаючи досвід України, за Конституцією, передбачене право на референдум, але до цього часу не з'явилося закону, який би прописував процедуру його проведення. Відтак із усіх інструментів прямої демократії, які нині доступні українцям, можна згадати лише онлайн-петиції до органів центральної влади (Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради) та місцевого самоврядування. Швейцарцям знадобилося вісімсот років для реалізації моделі прямої демократії та їхні зусилля не були марними. І має пройти стільки ж або й більше часу, щоб інститут демократії віднайшов своє місце в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт.; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.
2. Ф. Рудич // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - К. : ППЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2012.
3. Громадянське суспільство в Швейцарії. URL: <https://tyzhden.ua>.
4. Пряма демократія - 150 років. URL: <https://adastra.org.ua>.

Мельник Вероніка Миколаївна,

здобувач вищої освіти Луцького національного технічного університету

Шульгач Іван Сергійович,

здобувач вищої освіти Луцького національного технічного університету

Науковий керівник: Піменова Ольга Олександрівна,

доцент кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету, к. соц. н., доцент

**ДЕМОКРАТІЯ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ОСОБЛИВОСТІ
ЗДІЙСНЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Україна, яка вибрала демократичний шлях розвитку після проголошення незалежності у 1991 році, зіткнулася з численними викликами, включаючи загострення конфлікту на сході країни та анексію Криму росією в 2014 році, а у 2022 році – повномасштабною війною. Проте, демократичні цінності та інституції в Україні залишаються важливими на шляху до захисту миру та територіальної цілісності.

Як стверджує українська дослідниця Подп'ятнікова А.: «Необхідність досягнення демократичних стандартів життя розглядається як найкраща можливість для реалізації прав і свобод людини і громадянина. Саме в такій державі найбільш повно розкривається людський потенціал та стрімкіше розвивається сама країна» [1, с. 10].

Проблема демократії та верховенства права ґрунтовно висвітлена у працях таких сучасних українських дослідників: Афонін Е., Гладка Т.,

Жеглінська Т., Застава І., Івасечко В., Кистяковський Б., Лабенська Л., Марков К., Міхайліна Т., Подп'ятнікова А., Полохало В., Смоляр В., Тертишник В., Хаустова М.

Здійснений нами аналіз літератури дозволяє виокремити ряд особливостей реалізації демократії та верховенства права в умовах сучасного українського суспільства. Розглянемо основні з них.

Демократія включає в себе процеси, які дозволяють громадянам виражати свою волю через вибори та брати активну участь у прийнятті рішень. Україна встановила демократичні інституції, які сприяють виявленню громадянської волі. Процес децентралізації, який відбувся в українському суспільстві, зробив можливим проведення місцевих виборів, що дозволяють громадам вибрати своїх представників та впливати на розвиток свого регіону.

Важливою складовою демократії є свобода слова та доступ до інформації. На нашу думку, Україна сьогодні має активний громадянський суспільний розвиток, а також активний медійний ландшафт. Громадяни та журналісти мають можливість висловлювати свої думки, вільно дискутувати про важливі питання та контролювати дії влади.

Також, актуальним сьогодні є консолідація міжнародної підтримки, а саме: Україна знаходиться під підтримкою багатьох демократичних країн світу, міжнародна спільнота надає військову, економічну, політичну допомогу Україні в боротьбі за захист її територіальної цілісності.

Здійснивши аналіз особливостей реалізації демократії та верховенства права в умовах сучасного українського суспільства, можна стверджувати про те, що: «Україна має такі риси демократичної держави: відсутність цензури та свобода слова і можливість вільного висловлювання думок; змога обирати та бути обраним; свобода пересування; можливість вибору віросповідання; дотримання прав національних меншин; мінливість політичних та економічних пріоритетів» [1, с. 10].

Висновок. Україна сьогодні відвойовує своє право на мир та територіальну цілісності, а демократичні цінності важливою мірою сприяють цьому процесу. Демократія дозволяє громадянам виражати свої погляди, залучатися до прийняття рішень та впливати на події в країні. Важливо підтримувати демократичний процес та відстоювати власні цінності на шляху до збереження територіальної цілісності, стабільності та благополуччя в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Подп'ятнікова А.Я. Особливості розвитку демократичного транзиту в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Т.30 (69). № 5, 2019. С. 7-11.

Миколаєнко Тетяна Володимирівна,
здобувач вищої освіти Полтавського фахового коледжу
НЮУ імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Короленко І.В.,
викладач Полтавського фахового коледжу НЮУ імені Ярослава Мудрого

ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах воєнного стану суспільство стикається з численними викликами, серед яких і проблеми, пов'язані з кримінально-правовою сферою, через що важливо розглядати аспекти, пов'язані із заохоченням військовослужбовців у контексті воєнного стану, оскільки це може впливати на їхню поведінку та рівень відповідальності за можливі правопорушення.

Перш за все, важливо зазначити, що воєнний стан надає державній владі ряд специфічних повноважень та можливостей у веденні кримінальної політики. Умови воєнного стану створюють ситуацію, коли військовослужбовцям надається певна свобода дій для забезпечення національної безпеки. Однак важливо, щоб така свобода дій не призвела до надмірного використання сили або тим більш порушень прав людини [1, с.51].

Заохочення військовослужбовців може мати різні вияви, включаючи фінансові стимули, військові нагороди, а також підняття соціального статусу. До фінансових стимулів належать надбавки до заробітної плати, премії, додаткові виплати за виконання спеціальних та бойових завдань або податкові пільги. Такі заходи можуть стати ефективними механізмами мотивації, економічного захисту вказаної категорії осіб, але водночас вони потребують чіткого регулювання, щоб уникнути корупції та з метою недопущення зловживань.

Військові нагороди та відзнаки також відіграють важливу роль у системі заохочення військовослужбовців. Надання почесних звань, медалей та інших відзнак може стати сильним стимулом для військових до вияву героїзму та високого професіоналізму. Однак важливо забезпечити прозорість та справедливість у розподілі таких відзнак, щоб уникнути виникнення конфліктів та недовіри серед військовослужбовців, щоб все було обґрунтовано та законно.

З іншого боку, умови воєнного стану можуть створювати надзвичайні обставини, коли військовослужбовцям слід приймати рішення в обставинах, далеких від звичайного цивільного життя. Заохочення може бути спрямоване на стимулювання військовослужбовців до ефективного виконання завдань та захисту національних інтересів. Проте, важливо

враховувати, що в таких умовах існує ризик порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Так, для ефективного контролю за заохоченням військовослужбовців у воєнний період, важливо розробити чіткі та справедливі кримінально-правові механізми. Забезпечення непорушності та прозорості в системі нагород та стимулів може бути досягнуте за рахунок ретельного законодавчого регулювання та моніторингу з боку цивільного суспільства.

Слід зазначити, що важливо балансувати заохочення для військовослужбовців у воєнних умовах, забезпечуючи високий ступінь їхньої мотивації та відданості, але водночас уникати ситуацій, коли заохочення може спричинити порушення прав людини, міжнародного гуманітарного права чи веде до корупції. Важливо розглядати заохочення як інструмент для досягнення конкретних цілей в рамках відповідних моральних і етичних норм [2].

Однією з ключових аспектів регулювання заохочення для військовослужбовців є врахування особливостей воєнного стану та воєнного конфлікту. Умови воєнного стану часто супроводжуються стрімким погіршенням умов життя, психологічним стресом та великим тиском на військовослужбовців. Такі обставини можуть впливати на їхнє психологічне здоров'я та прийняття рішень, тому, розглядаючи кримінально-правові заходи, слід враховувати контекст воєнного конфлікту та можливі виклики, які виникають у зв'язку з цим.

З іншого боку, важливо встановити межі і норми, які регулюватимуть заохочення. Це може включати в себе чітке визначення дій, за які військовослужбовці можуть отримувати заохочення, і визначення відповідальності за порушення цих норм. Забезпечення прозорості та відкритості в цьому питанні може витіснити можливість корупції та недобросовісності у системі винагород.

Також важливо враховувати інтернаціональний аспект управління заохоченням для військовослужбовців, оскільки воєнні конфлікти можуть мати транснаціональний характер. Співпраця між країнами та дотримання міжнародних стандартів можуть забезпечити більш ефективну боротьбу з негативними явищами в цій сфері та гарантувати права та свободи всіх осіб, незалежно від їхнього статусу [2].

Таким чином, кримінально-правові заходи щодо заохочення для військовослужбовців у воєнних умовах вимагають збалансованого підходу. Система стимулів повинна бути ефективною та справедливою, забезпечувати мотивацію військовослужбовців та враховувати особливості воєнного конфлікту. Водночас важливо забезпечити відповідальність та уникнути можливості зловживань. Високий ступінь прозорості, законності та міжнародного співробітництва є ключовими чинниками успіху у вирішенні цієї складної проблеми.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс відповідальності військовослужбовців 2-ге видання: Навчальний посібник (електронне видання). Збірка нормативно - правових актів. Автори-укладачі В.В. Забарський, С.П. Пасіка та інші. За ред. В.В. Балабіна. Київ: ВІКНУ, 2019.

2. Карпов В.В. Військові нагороди України. науково-популярне видання. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/45383/1/%D0%92%D1%96%D0%B8%CC%86%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%CC%88%D0%BD%D0%B8.pdf>

Миколок Наталія Володимирівна,

здобувач вищої освіти Державно торговельно-економічного університету

Науковий керівник: **Сударенко Олена Володимирівна**, доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного торговельно-економічного університету к.ю.н., доцент

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми зумовлена тим, що бюджет є основним інструментом реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення прав людини. За допомогою нього держава має змогу фінансувати діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також соціальні програми, які спрямовані на захист прав людини, в таких сферах як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, захист прав дитини тощо. Крім цього Україна є державою, яка ратифікувала низку міжнародних договорів у галузі прав людини, що зобов'язують нашу державу забезпечувати захист прав людини у всіх сферах, у тому числі і під час здійснення бюджетного процесу. Під час бюджетного процесу закладаються основи для здійснення асигнувань на важливі напрями діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

Насамперед варто зазначити, що визначення поняття «бюджетний процес» міститься в п. 10 ч. 1 ст. 2 Бюджетному кодексі України. Так, «бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства» [1].

Також розкриттям поняття бюджетного процесу займалися ряд науковців. Зокрема О. Орлюк говорить про те, що «бюджетний процес – це сукупність дій уповноважених на основі норм бюджетного права органів державної влади та місцевого самоврядування зі складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету, а також зі складання, розгляду і затвердження звіту про його виконання» [2, с. 14]. К. Павлюк зазначає, що даний процес – «це діяльність законодавчих, виконавчих і судових органів

влади, пов'язана з формуванням цілей і завдань бюджетної політики на наступний бюджетний рік і середньострокову перспективу, складанням, розглядом і затвердженням бюджетів, оцінкою отриманих результатів і контролем на всіх цих етапах, організацією управління такою діяльністю» [3, с. 204].

Однією з найперших та головних проблем у відносинах бюджетного процесу виступає недостатня фінансова забезпеченість. Вона у нашій державі постає особливо гостро на даний час через повномасштабне військове вторгнення РФ і призводить до таких порушень прав людини як право на життя, право на їжу, воду, житло, освіту, медичну допомогу тощо. Все це проявляється через підвищення рівня бідності населення. Через російське вторгнення «у 2022 році рівень бідності в Україні виріс з 5,5% до 24,2%, в результаті більше 7 мільйонів осіб опинилися за межею бідності, оскільки після початку війни в Україні різко подорожчали продукти, паливо, послуги тощо, підвищився рівень інфляції» [4]. При цьому рівень заробітної плати населення особливо не підвищився. Також через недостатню фінансову забезпеченість з боку держави у людей відсутній доступ до освіти та медичної допомоги. Люди по всій Україні повідомляють, що основними бар'єрами для доступу до медичної допомоги є вартість [5]. Людям в деяких випадках елементарно не вистачає коштів, щоб купити ліків. Стосовно освіти далеко все не краще. У деяких регіонах держави діти не можуть нормально відвідувати школу та здобувати знання через те, що наявне недостатнє фінансування заходів з облаштування відповідних укріплень, куди можна було б спуститися під час повітряної тривоги [6].

Наступною проблемою захисту прав людини в Україні під час здійснення бюджетного процесу є неефективне використання бюджетних коштів. Це призводить до того, що знову ж такі важливі галузі як освіта, медицина та соціальна сфера можуть отримувати недофінансування. Так, під час ковіду на території України через недостатнє виділення коштів на медицину стояла загроза відсутності належного лікування пацієнтів та потрібної кількості доз вакцинації, спричинюючи таким чином порушення прав людини права на життя та отримання належної медичної допомоги [7]. А через нестачу коштів в сфері освіти вчителям зменшують рівень заробітної плати, як наслідок спостерігається зменшення їхньої кількості, а також не відбувається належне матеріально-технічне забезпечення закладів [8]. Через це значно знижується рівень якості освіти, що негативно впливає на рівень знань і навичок учнів, що негативно впливає на їхнє подальше навчання та професійну діяльність. Отже знову ж таки відбувається порушення права на здобуття якісної освіти.

Далі не менш важливою є проблема недостатньої участі громадськості в бюджетному процесі. Згідно із ст. 38 Конституції України громадяни України «мають право брати участь у управлінні державними справами, в тому числі через органи місцевого самоврядування» [9]. Але на даний час у

нашій державі не зовсім реалізується зазначене право громадян. Аналізуючи всю наявну інформацію з приводу цього питання ми можемо виділити наступні аспекти, де зазначена проблема проявляється: недостатній доступ до інформації про бюджетний процес; недостатній механізм для участі громадськості в бюджетному процесі; недостатня інформованість громадськості про бюджетний процес. Це все призводить до того, що громадяни часто не мають доступу до інформації про бюджетні показники, плани та звіти тим самим не розуміючи як працює бюджетний процес та як вони можуть в ньому брати участь. У них обмежені можливості для участі в бюджетному процесі. Все це може ускладнювати для громадськості здійснювати вплив на бюджетні рішення, що є порушенням прав визначених в ст. 38 Конституції України.

Отже на основі вищезазначеного можемо зробити наступний висновок: забезпечення захисту прав людини в Україні під час здійснення бюджетного процесу є однією з найважливіших проблем, яка потребує вирішення. На даний час у нашій державі існує ряд проблем, які негативно впливають на забезпечення прав людини в цій сфері. Для вирішення порушених у тезах проблем слід вжити ряд заходів: насамперед слід внести зміни до Бюджетного кодексу України, щоб посилити гарантії прав людини в бюджетному процесі. Зокрема можна передбачити правові норми стосовно запровадження обов'язкового проведення експертизи бюджетних проектів на відповідність їх правам людини, а також розширення повноважень Національної ради з питань виявлення та усунення порушень прав людини у бюджетному процесі. А також доповнити даний правовий документ такою нормою як те, що громадські організації та інші неурядові організації мають право брати участь у розробці та обговоренні проектів бюджетів, а також у контролі за їх виконанням. Крім цього до Бюджетного кодексу України для підвищення прозорості бюджетного процесу можна внести такі пункти та статті, які б звучали таким чином: інформація, яка повинна бути оприлюднена на веб-сайті Міністерства фінансів України повинна включати, зокрема, інформацію про доходи, витрати та результати виконання бюджету, а також інформацію про планування бюджету; проведення обов'язкового аудиту бюджетів усіх рівнів бюджетної системи України, який повинен проводитися незалежними аудиторськими фірмами та повинен бути спрямований на оцінку ефективності використання бюджетних коштів; проведення обов'язкової оцінки ефективності використання бюджетних коштів, яка повинна здійснюватися органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Особливо актуальними ці заходи є на даний час, в умовах повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну. В цей складний час необхідно забезпечити захист прав людини для всіх громадян України, незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання чи інших ознак.

Бібліографічні посилання:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456/VI. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
2. Орлюк О. Бюджетний процес в Україні. Київ : Вид. дім "Ін Юре", 2023. 480 с.
3. Павлюк К., Василик О. Бюджетна система України. Київ : Центр навч. літ., 2004. 544 с.
4. 7 мільйонів українців вже за межею бідності: Світовий банк озвучив сумний прогноз. Новини України – останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/riven-bidnosti-v-ukrajini-7-milyoniv-lyudey-vzhe-za-mezheyu-12240069.html> (дата звернення: 09.11.2023).
5. Доступ до медичних послуг в Україні після восьми місяців війни: система охорони здоров'я залишається стабільною, проте ключові медичні послуги та ліки стають все менш доступними. Україна. URL: <https://ukraine.un.org/uk/204466-доступ-до-медичних-послуг-в-україні-після-восьми-місяців-війни-система-охорони-здоров'я> (дата звернення: 09.11.2023).
6. Право на освіту в умовах війни: між навчанням і безпекою. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/dmytro_lubnets/579376_pravo_osvitu_umovah_viyni_mizh.html (дата звернення: 09.11.2023).
7. Interfax-Ukraine. Медицина без грошей: наслідки прийняття бюджету. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/707028.html> (дата звернення: 09.11.2023).
8. Як фінансуються школи та як покращити систему їх фінансування - офіційний веб-сайт Служби освітнього омбудсмена України. офіційний веб-сайт Служби освітнього омбудсмена України - Освітній омбудсмен України. URL: <https://eo.gov.ua/yak-finansuiutsia-shkoly-ta-iaak-pokrashchyty-systemu-ikh-finansuvannia/2021/06/24/> (дата звернення: 09.11.2023).
9. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 09.11.2023)

Міхненко Софія Олександрівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**

професор кафедри публічного і приватного права Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, професор,

ПОРУШЕННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Діти – одна з найбільш незахищених верств населення, яка під час війни потребує особливої підтримки та уваги. З початку повномасштабного вторгнення понад 1600 дітей постраждали внаслідок збройної агресії РФ, серед них близько 500 дітей є загиблими. Більше того, близько 20 тисяч дітей були незаконно вивезені з України, серед них приблизно 4 тисячі – діти зі спеціальним статусом, тобто діти позбавлені батьківського

підкування, і діти-сироти. Ці цифри не остаточні, оскільки тривають підрахунки у місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях [5].

У світі досить довгий час була поширеною думка, що діти є тією категорією населення, яка не володіє правами та, відповідно, створення будь-яких механізмів їх захисту не є необхідністю. Проте у 1924 році Генеральною Асамблеєю Ліги Націй був прийнятий перший документ – Женевська конвенція прав дитини, який на жаль, не містив механізмів реалізації та гарантій цих прав, але визначив основні життєві потреби дітей та наголосив на необхідності їх контролю з боку держави. Згодом, у 1959 році була прийнята Декларація прав дитини, у якій вперше були визнані та закріплені права дітей. А вже 1989 року відбулось ухвалення Конвенції про права дитини, яка стала першим обов'язковим актом для країн, які її ратифікували у галузі дотримання прав дитини.

На сьогоднішній день, зважаючи на діючі міжнародні документи у галузі прав дітей, на наявні механізми з їх захисту, слід зауважити, що війна та воєнні дії у нашій державі значно ускладнюють цей процес. РФ постійно порушує міжнародні конвенції та декларації, зухвало ігноруючи положення, що прописані у них. Окрім порушення норм міжнародного гуманітарного права, агресор не оминає нехтування правами найнезахищенної верстви населення – дітей.

Найбільш численними порушеннями прав дітей під час війни в Україні є: порушення права на життя і захист від жорстокого ставлення, яке чітко визначається ст. 37 Конвенції ООН про права дитини; порушення права дитини на охорону здоров'я, що прописано у ст. 24 Конвенції ООН про права дитини. До слова, станом на жовтень 2023 р., тобто за понад півтора року повномасштабної війни, росія пошкодила 1468 об'єктів медичних закладів України (у тому числі пологових будинків, дитячих амбулаторій та поліклінік), ще 193 було зруйновано вщент [3]. Серед інших порушень слід відзначити посягання на право дитини на освіту, визначене ст. 28 Конвенції ООН про права дитини – зруйновані школи, дитячі садочки, інші заклади середньої та вищої освіти, безумовно, перешкоджають отриманню безпечної та доступної освіти дітьми. Крім того, навіть за умови дистанційної освіти дитина має труднощі – через постійні повітряні тривоги навчальний процес переривається. Інколи це займає більшу частину часу, відведеного на навчання, що, як наслідок, видається для дитини важким та неповноцінним.

Окремо слід звернути увагу на проблеми депортації або незаконного вивезення дітей з території України. Слід зауважити, що з 20 тисяч вивезених дітей повернути вдалося лише 371 (дані станом на травень 2023 року) [6]. Росіяни впроваджують різні сценарії щодо викрадення дітей, серед основних: примусове вивезення у дитячі табори, вилучення дітей у батьків, які не погоджуються співпрацювати з окупаційними адміністраціями, розлучення з рідними у фільтраційних таборах.

Депортованих відправляють у віддалені та депресивні регіони росії, вилучають українські документи, особисті речі та засоби зв'язку. Ця політика спрямована на примусову русифікацію і руйнування української ідентичності дитини.

У лютому 2023 року факультет охорони здоров'я Єльського університету в рамках проекту Conflict Observatory провів незалежне розслідування, у якому визначив, що понад 6 тисяч українських дітей було примусово переселено росією у спеціальні табори для «ідеологічного перевиховання». Дослідження показує, що більшість таборів займалися проросійським перевихованням, а деякі – проводили військову підготовку дітей, перешкоджали їх поверненню до батьків в Україну [1]. Слід зауважити, що незаконна передача та депортація захищених осіб є порушенням ст. 49 четвертої Женевської конвенції про захист цивільного населення, ст. 78 Додаткового протоколу до Женевської конвенції та ст. 21 Конвенції ООН про права дитини.

На жаль, це далеко не всі випадки порушення прав дітей окупантами – їх набагато більше, точніше буде сказати, що рф ігнорує всі права дитини. Ці порушення вимагають правового регулювання та захисту з боку як національних, так і міжнародних інституцій. Попри існування міжнародно-правових норм, що діють в умовах збройного конфлікту, важливими є й законодавчі акти України у зазначеній сфері. Закон України «Про охорону дитинства» наразі є основним, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. У статті 301 цього Закону чітко прописано, що «Держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон» [4].

Важливо, що всі міжнародні злочини, скоєні рф на території України, у тому числі й злочини проти дітей, не мають строків давності. Національним та міжнародним законодавством передбачено механізми захисту прав дітей під час воєнних дій, однак якщо одна зі сторін не виконує зобов'язання, то реалізувати їх складно.

Наша держава, як правило, робить певні кроки, усвідомлюючи важливість та значимість зазначеної проблеми. По-перше, у березні 2022 року набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану». Штаб є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, який створено для сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та інших державних органів з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

Ще одним значним кроком стало запровадження Офісом Президента України спільно з Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine та Міністерством соціальної політики загальнонаціональної програми «Дитина не сама».

Програма є консультативною та має на меті інформувати громадян щодо захисту дітей в умовах воєнного стану. Більше того, у громадян є можливість знайти відповіді на будь-які питання з приводу тимчасового прихистку дитини у сім'ю, пошуку дитини, яка загубилася тощо.

Поза тим, Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини з наступного року планує збільшити кількість моніторингових візитів до інституційних закладів, закладів охорони здоров'я, служб у справах дітей задля перевірки додержання прав дітей в умовах воєнного стану, забезпечити більш активну координацію своєї роботи відповідно до викликів що постали перед Україною внаслідок повномасштабного російського вторгнення [2].

Таким чином, захист прав дітей – надглобальне завдання, яке постає перед українською владою та уповноваженими органами на сьогоднішній момент. Важливими напрямками діяльності нашої держави у сфері захисту прав дитини має бути, окрім усього, безперервне документування та фіксація всіх випадків порушень прав дитини; покращення чинного законодавства; ратифікація конвенцій, у тому числі імплементація норм міжнародного права; докладення усіх можливих зусиль щодо повернення дітей з території РФ, їх підтримка після повернення; розслідування скоєних воєнних злочинів проти дітей та притягнення винних до відповідальності. Важливо зауважити, що велика надія покладається на підтримку і допомогу світової спільноти, та на існуючі міжнародні механізми захисту прав дитини, запроваджені міжнародними документами у цій сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children : Humanitarian Research Lab at Yale School of Public Health. 14 February 2023. URL: <https://www.slideshare.net/dynamo777/russias-systematic-program-for-the-reeducation-and-adoption-of-ukraines-children>

2. В умовах збройної агресії РФ проти України Офіс Омбудсмана збільшить кількість моніторингів щодо перевірки додержання прав дітей. 22.09.2023. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/v-umovah-zbrojnoyi-agresiyi-rf-proti-ukrayini-ofis-ombudsmana-zbilshit-kilkist-monitoringiv-shchodo-perevirki-doderzhannya-prav-ditej

3. За понад 20 місяців війни РФ вже пошкодила 1468 об'єктів медзакладів та ще 193 зруйнувала вщент. Урядовий портал : веб-сайт. 07.11.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/za-ponad-20-misiatsiv-viiny-rf-vzhe-poshkodyla-1468-obiektiv-medzakladiv-ta-shche-193-zruinuvala-vshchent>

4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. І. Верещук розповіла, скільки дітей, незаконно вивезених до Росії, повернули в Україну. Радіо Свобода : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vereshchuk-dity-vyvezeni-do-rosiji/32541019.html>

6. Права дітей під час війни. Брифінг уповноваженої Президента з прав дитини Дар'ї Герасимчук. 30.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3715651-prava-ditej-pid-cas-vijni.html>

Насібович Валентина Валеріївна,
здобувач вищої освіти Національний авіаційний університет

Науковий керівник: Ржевська Ніна Федорівна,
завідувач кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних
студій, доктор політичних наук, професор

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЦИФРОВИХ РЕСУРСАХ

Логічно, що права і свободи людини невід'ємні від особистої, суспільної та державної безпеки. Саме тому, актуалізується питання про те, як збалансувати захист приватного життя, враховуючи небезпечну для життя царину інформаційної приватності фізичних осіб, що потребує захист інформації та державної безпеки. Іншими словами, в умовах правової держави та розвитку інформаційного суспільства існує законодавче обмеження довільного поведіння з правами людини, зокрема в інформаційній сфері. Нині, в умовах цифрової трансформації та запровадження надзвичайних ситуацій, пов'язаних з карантинном та обмежувальними заходами, ця проблема стала ще більш вагомою.

Використання цифрових технологій спричинило революційні трансформаційні процеси в сучасному суспільстві. Цифрова революція та цифрова трансформація суспільних відносин, що виражається у використанні сучасних цифрових технологій у різних сферах людської діяльності, і є фактором динамічного розвитку, що призводить до створення цифрової економіки, формування цифрових правових систем, використання соціальних мереж, інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій. [1] Відповідно до п. 3 Положення про Міністерство цифрової трансформації України (далі – Положення), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. №856, існує чіткий перелік сфер реалізації діяльності Міністерства, а отже – визначено напрями державної політики, пов'язані з процесами цифровізації. Питання розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян об'єднано в одну сферу, що вказує на комплексний підхід держави до вирішення цього питання. Створення державою умов для забезпечення громадянам можливості розвитку своїх цифрових навичок, з одного боку, та формування правового підґрунтя для реалізації комплексу цифрових прав є запорукою успіху цифровізації в державі. [2]

Термін «цифрові права людини», насправді, має два значення. Перше – торкається всіх прав, забезпечення та захист яких тісно пов'язані з використанням цифрових інструментів або містять значну онлайн-компоненту. Інше – стосується лише тих прав, що набули або почали набувати статусу основоположних прав людини в цифрову епоху. Таким чином, цифрові права включають такі фундаментальні права, як свобода вираження поглядів і слова, право на приватність, право на інформацію та право на участь

в управлінні державними справами, а також – право бути забутим, право на анонімність і, навіть, право на користування Інтернетом. [3]

Поза сумнівом, що нині ефективні механізми забезпечення прав і свобод людини і громадянина неможливі без ефективного інформаційного наповнення. Водночас, очевидно, що інформаційні технології та їх використання для реалізації прав людини не завжди є позитивним явищем.

Широке використання цифрових технологій не тільки гарантує реалізацію прав і свобод людини і громадянина, а й іноді має прямий вплив на основоположні права людини, а в багатьох випадках порушує їх. Об'єктивно – це є складним викликом для міжнародної світової спільноти і вимагає вирішення існуючих проблем у цій сфері з метою забезпечення балансу між правами та законними інтересами особи, суспільства та держави.

У загальному сенсі цифрові права слід розуміти як розширення універсальних прав людини до потреб інформаційних суспільств. Цифрові права включають широкий спектр основних прав, які реалізуються в цифровому середовищі. Це може відбуватися в процесі регулювання конкретних прав людини, що, зазвичай, називають цифровими та комунікаційними правами, або у визначенні детального переліку таких прав на більш комплексній основі. [4]

Отже, інформація та технології нині присутні в усіх галузях і стають спільним знаменником, встановлюючи єдину логіку права, що неминуче впливає на правову теорію. В свою чергу, категорія «цифрові права» поступово набуває визнання в глобальному, регіональному та національному контекстах.

Бібліографічні посилання:

1. Гиляка О.С. Особливості забезпечення окремих прав людини в умовах цифрової трансформації/Захист прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері в сучасних умовах: Матеріали другої науково-практичної конференції. 21 травня 2020 р., м. Київ. / Упоряд. :В.Г. Пилипчук, О.В. Петришин. Київ, 2020. 376

2. Положення про Міністерство цифрової трансформації України:Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019р.№856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019%D0%BF#Text>

3. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстериторіальності в їх захисті. Право та державне управління. 2020.№4. С.18-23.

4. Хаустова М.Г. Права людини в інформаційному суспільстві в умовах глобалізаційних процесів. Право та інновації . 2021. №3 (35).С.91-103.

Невінчана Ксенія Едуардівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Стрижак Ія Володимирівна,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент,

ПРОБЛЕМАТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ НИМ ПРАВ НА РЕПУТАЦІЮ, ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

Стрімкий розвиток інноваційних технологій продовжує ставати центральною тематикою маси публічних дискусій з приводу етичності використання деяких інструментів, законодавство щодо яких не встигає вдосконалюватися відповідно до їх стрімкого розвитку. Консенсус світових лідерів щодо необхідності обмеження так званого штучного інтелекту (англ. artificial intelligence, AI) сигналізує про велику загрозу неконтрольованого поширення і вдосконалення цього інструменту. ШІ, прогресуючи, з одного боку дійсно приносить свої плоди у різноманітних сферах людської діяльності - наприклад, нещодавні дослідження показали, що ШІ вже діагностує рак шкіри швидше та точніше за лікарів. [1] Разом з тим безмежний простір для зловживання цією технологією був однострійно визнаний нещодавно прийнятою на Саміті з безпеки ШІ 1-2 листопада 2023 р. Декларацією Блетчлі 28 країнами, включаючи Україну. [2] Саме цим обумовлена необхідність законодавчого регулювання діяльності, пов'язаної з використанням та розвитком штучного інтелекту на теренах нашої країни.

Однією із проблем, окрім інших, є очевидна загроза недобросовісного використання таких систем з грубим порушенням особистих немайнових прав. Такі, згідно зі ст. 270 ЦК України, становлять право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. [3] Із безпрецедентною швидкістю вдосконалення та поширення штучного інтелекту ці права найлегше порушити, якщо законом не буде встановлено порядок його застосування. Тому тут варто навести декілька прикладів того, як вже на практиці порушуються права індивідів на честь, гідність і репутацію в контексті неправомірного застосування цих технологій.

Наклеп. Як повідомляє The Washington Post у своїй статті за 5 квітня 2023 року, дослідник з Каліфорнії попросив чат-бот ChatGPT створити список вчених-юристів, які мали історію вчинення сексуальних домагань. Професор Джонатан Терлі також потрапив до цього списку на основі

інформації із статті The WP березня 2018 року, якої ніколи не існувало, як і обставин злочину - поїздки до Аляски, що її також вигадала система. Як стверджує вчений, його збентежив не тільки факт осквернення його доброго імені, а й неможливість контакту з журналістом або редактором, який зміг би виправити непорозуміння та надати можливість постраждалому пояснитися. [4] Причиною подібного вигадування джерел штучним інтелектом є так звані «галюцинації», які останній використовує, щоб надати докази своїх висновків. Крім професора Терлі, іншими пострадавшими від наклепу ШІ були нідерландська вчена та політик Марієт'є Шааке, яку він звинуватив у тероризмі, австралійський мер Брайан Худ, якому було приписано корупційні схеми, що Худ їх навпаки розкривав; підприємець Марк Уолтерс був звинувачений у розкраданні фінансів Фонду боротьби за другу поправку, в якому Уолтерс ніколи не працював; на запити про Джеффри Беттла, генерального директора The Aerospace Professor Company, ШІ додавав відомості про його тезку Джеффри Леона Беттла, засудженого за приналежність до терористичного угруповання. Якщо переносити цю категорію справ на площину українського цивільного законодавства, право на відповідь, а також на спростування неправдивої інформації у такий же спосіб, у який вона була поширена, уявляється неможливим, як і захист таких немайнових благ як честь, гідність і ділова репутація; відомості, безпідставно і несправедливо поширювані штучним інтелектом, є серйозними звинуваченнями, які сам же ШІ потім без розбору поширює мережею та на які продовжує посилалися в своїй діяльності.

Суміжною категорією, чіткої дефініції якої ще не можна знайти в законодавстві України, є використання біометричних даних особи для створення контенту з її зображенням зі злісних мотивів - а штучний інтелект відіграє домінуючу роль в цій сфері. Відповідно до п. 2 ст. 3 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 № 5492-VI, біометричні дані - це сукупність даних про особу, зібраних на основі фіксації її характеристик, що мають достатню стабільність та істотно відрізняються від аналогічних параметрів інших осіб. [5] Біометрика використовується, зокрема, і для створення досить спірних з точки зору моралі «дівфейків» - під цим мається на увазі методика синтезу зображення чи аудіоряду мовлення людини, яка базується на штучному інтелекті; вона використовується для поєднання і накладення наявних зображень та відео на вихідні зображення або відеоролики. [6] Жертвами таких роликів, що набрали десятки мільйонів переглядів на різних платформах, вже ставали і вищі посадові особи різних країн, включаючи Україну, і митці з різних сфер творчої діяльності. Досить турбуючим і показовим є нещодавній випадок використання невідомими образу докторки (за сумісництвом блогерки з 500 тис. підписників) Дани Бремс з Лос-Анджелесу для реклами сумнівного медичного інструменту, який за своїм призначенням - лікування хвороб вух - мають брати лише

професіонали в конкретних умовах. «Схвалена» докторкою процедура на відео включає двох чоловіків у військовій формі, один з яких використовує пристрій для вводу його у вушний канал другого. [7] Цей приклад яскраво демонструє, що не тільки особистій честі і гідності, а й професійно-публічній репутації особи за допомогою ШІ може бути завдано непоправної шкоди. Крім того, бачимо, що існує проблема неможливості встановити та притягнути до відповідальності правопорушників через зашифрованість їх даних та невтручання в юрисдикцію держав, де вони знаходяться фактично. Випадки, коли не користувачі цих технологій є відповідальними за помилки ШІ або використання ШІ зі злісних або корисливих мотивів, а власне розробники через недбалість або умисел, мають бути передбачені ч. 2 ст. 1187 ЦК України: шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі володіє об'єктом, використання якого створює підвищену небезпеку. Але питання, хто має, на відміну від закладення технічних помилок в ШІ або його неправомірного застосування особами, нести відповідальність за помилки, які ШІ допускає самостійно, в тому числі під час навчання, залишається відкритим.

Окрім відомих широкій громадськості персоналій, статистика щодо створення принижуючих людську честь дівфейків пересічних осіб невтішна:

- У жовтні 2020 р. зафіксовано понад 100 тис. створених комп'ютером фальшивих непристойних зображень жінок, створені без їхньої згоди чи відома, як повідомляє Sensity AI. Деякі з них були неповнолітніми; [8]

- Sensity AI також виявив, що приблизно 90-95% дівфейк-відео з 2018 р. базувалися в основному на порнографії без згоди зображених осіб; [9]

- У листопаді 2023 р. компанія повідомила, що створено більше 85 тис. принизливих дівфейків і кількість створених експертами відео подвоюється кожні 6 місяців з початку спостережень у грудні 2018 р. [10]

Крім того, померлі особи не можуть дати згоди на використання їх фізичних образів, в тому числі з метою їх цифрового «оживлення», що викликає ще більше питань стосовно дотримання посмертного права кожної особи на повагу.

Таким чином, ми бачимо, що існує загально визнана загроза штучного інтелекту особистим правам кожної особи, особливо у сфері захисту своєї честі, гідності та репутації. Задля покращення ситуації, на думку автора, необхідно в першу чергу запровадити законодавство, яке б регулювало використання ШІ, розробити механізм притягнення розробників систем ШІ з закладеними похибками та недобросовісних користувачів ШІ до відповідальності, а також визначити відповідального за помилки ШІ, які він допускає самостійно; інвестувати у розвиток кіберполіції, яка буде розслідувати справи, пов'язані із ШІ; поглибити міжнародне

співробітництво у сфері контролю над ШІ та ліквідацією шкідливих наслідків його застосування.

Бібліографічні посилання:

1. Esteva, A., Kuprel, B., Novoa, R. et al. Dermatologist-level classification of skin cancer with deep neural networks. Nature 542, 115–118 (2017). <https://doi.org/10.1038/nature21056>
2. Prime Minister's Office, 10 Downing Street. The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023. 2023. URL: <http://surl.li/nhmfd>
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Verma P., Oremus W. ChatGPT invented a sexual harassment scandal and named a real law prof as the accused. 2023. URL: <http://surl.li/nkxbl> (date of access: 20.11.2023).
5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI : станом на 18 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення: 20.11.2023).
6. Вишня Г. Штучний інтелект і людина: загрози і можливості. Радіо Свобода. URL: <http://surl.li/nkxbx>. (дата звернення: 20.11.2023).
7. Brems D. Do you think @instagram should be cracking down on this?? This video is from @purecurahealth. Instagram. URL: <http://surl.li/nkxcf> (date of access: 20.11.2023).
8. Henry Ajder, Giorgio Patrini, Francesco Cavalli |Sensity| <http://surl.li/nkxci> | Oct. 2020 | Automating Imagine Abuse: Deepfake bots on Telegram.
9. Siladitya Ray | Forbes| <http://surl.li/nkxcn> | 20 Oct. 2020 | Bot Generated Fake Nudes of Over 100,000 Women Without Their Knowledge, Says Report.
10. Giorgio Patrini, The State Of Deepfakes, 2020: Updates on Statistics and Trends. Mar 2021.

Невінчана Ксенія Едуардівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Легка Оксана Володимирівна, професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., професор

ПОТРЕБА У ВІДНОВЛЕННІ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Спричинена війною нагальна необхідність реформування Збройних Сил України потягла за собою процес переосмислення ролі армії у сфері оборони країни та фактичних умов її функціонування з урахуванням безпекових умов, що склалися. Беручи до уваги той факт, що силовий апарат України розвивався невідривно від самої державності України, не менш важливим було врахування ризику відкату до радянських стандартів, які зашкодили б обороноздатності незалежної країни. Одним із етапів модернізації системи державних органів була ще довоєнна ліквідація

військових судів Указом Президента України «Про ліквідацію військових апеляційних та військових місцевих судів» від 14.09.2010 року № 900/2010, що передбачало позбавлення від системи військових судів з 14 регіональних та гарнізонних судових органів, а також окремого судового органу Військово-Морських Сил. І якщо це питання розглядалося з 2010 року в умовах мирного часу, АТО - згодом ООС - а пізніше і повномасштабна війна внесли в обговорення цих змін нові складові. Від видання Указу дотепер з приводу відновлення системи військової юстиції висловлювалася ціла плеяда вчених та практиків: В. Долежан (2011), С. Серьогін (2015), С. Оверчук (2015), Є. Сидоров (2016), Л. Ємець (2017), В. Василенко (2017), П. Богущкий (2017) А. Лапкін (2018), С. Юрко (2018), Ю. Бобров (2019), В. Князєв (2022), О. Мамалуй (2022), О. Ткачук (2023), С. Кравченко (2023), Д. Клос (2023), І. Костюк (2023). Їхні точки зору проаналізовано, складено та викладено нижче.

Так, вчені, які виступають проти повернення до інституту військової юстиції, наголошують на наступних аргументах:

- незначна кількість справ, що стали підпадати під юрисдикцію військових судів з прийняттям нового ЦПК України, чинного з 1 вересня 2005 р.;

- невідповідність механізму функціонування військових судів законодавству України щодо принципів побудови судоустрою, а також порушення прав людини на судовий розгляд справи впродовж розумного строку незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону, та конституційних гарантій незалежності суддів. Під законодавством маються на увазі положення Конвенції про захист прав і основних свобод людини, практики Європейського суду, Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів»; [1]

- вплив на суддю-офіцера його військовим командуванням при здійсненні судочинства;

- проблематичність відновлення військових судів на практиці в силу фінансових, політичних, процесуальних, кадрових, часових труднощів.

В свою чергу основними аргументами науковців і юристів-практиків, що підтримують або визнають потребу повернення до військових судів - і які відповідно до результатів емпіричного дослідження Ю. Боброва становлять більшість у своєму переконанні [2] – були:

- проблема зниження якості судових рішень і рівня судового захисту прав і свобод військовослужбовців через недостатню кваліфікацію цивільних суддів, незнайомих з військовою специфікою, військовим законодавством, що, зокрема, включає в себе нормативно-правові акти, призначені для ознайомлення виключно військовослужбовцями (окремі статuti, інструкції, регламенти з секретною інформацією) та доступ на режимні об'єкти, який нереально забезпечити значній кількості цивільних суддів. Це все в цілому не може покращити доступ до правосуддя військовослужбовців;

- відсутність внаслідок ліквідації військових судів механізму судового захисту прав, свобод та законних інтересів військовослужбовців, які несуть службу в складі миротворчих контингентів на територіях інших країн;

- неможливість цивільних судів здійснювати судочинство оперативно по місцях дислокації частини або підрозділу. Сюди ж можна віднести унеможливлення ліквідацією військових судів мобілізаційного розгортання системи військового судочинства за потреби. Цей довід, безумовно, отримав підґрунтя у вигляді на різних етапах війни від 850- до 3390-кілометрового фронту [3] - це тягне за собою недопустимість затягування справи через процесуальні питання, що саме по собі несе ризик погіршення оперативної обстановки в зоні бойових дій;

- діяльність військових судів вбачається деякими науковцями як запорука очищення та оновлення армії на фоні загального очищення влади та становлення демократії в Україні; [4]

- військові суди не є надзвичайними, а отже такими, що порушують законодавство, а радше галузевими - як господарські чи адміністративні суди;

- надмірна завантаженість судової системи взагалом, що має наслідком як зазначені вище специфічні проблеми для Сил Оборони, так і для цивільних справ;

- колізії із визначенням територіальної підсудності військових злочинів;

- посилення кримінальної відповідальності військовослужбовців, що тягне за собою додаткову відповідальність за прийняття специфічних рішень, для яких потрібна спеціальна обізнаність, якої не мають цивільні судді;

- майже в 40 розвинутих країнах світу діють військові суди, що дають позитивні результати в рамках загального судочинства;

- історично-традиційний характер військових судів, що здавна були невід'ємною складовою української армії [5] як інструмент забезпечення правопорядку, дисципліни та боєздатності.

Особливо показовим є приклад, наведений Р. Куйбіда та Л. Шутко, в контексті відновлення військових судів щодо новопризначеного після окупації «голови Верховного Суду Республіки Крим» І.Родіонова, який виправдовував свою держзраду «призначенням не на посаду судді України, а на посаду судді конкретного суду, й неприсяганні Україні на службу». [6] На думку С. Оверчука, відокремленість централізованих органів військової юстиції від аналогічних місцевих структур змогла б забезпечити неупереджений та законний судовий процес для військовослужбовців в зонах бойових дій або близьких до них регіонах та вберегти їх від політично вмотивованих вироків подібних представників влади. [5]

Інші фактори, на які варто звернути увагу в дискусії щодо доцільності відновлення військових судів на даний момент, є: збільшена чисельність

ЗСУ після початку повномасштабного вторгнення; підвищена бойова готовність Збройних Сил України (мобілізація всіх резервів, специфіка надзвичайного стану) та пов'язані з цим наслідки; особлива природа військової служби порівняно з державною службою чи в правоохоронних органах; особливий правовий статус військовослужбовця і в мирний час, і під час воєнного стану, збереження за ним звання до кінця його життя; специфічна природа правопорушень, які вчиняються проти військовослужбовця або ним же; повсякденність життя військового, що суттєво різниться від повсякденності життя цивільної людини; професійна деформація, особливості військової деонтології та морально-психологічні аспекти цих явищ, у тому числі й військових як окремої соціальної групи в цілому; філософська проблема когнітивного дисонансу, що неодмінно виникає при здійсненні суддею-офіцером своїх обов'язків - адже він одночасно і військовий, і представник органу судової (державної) влади; безперервний процес реформування й модернізації ЗСУ навіть в умовах повномасштабної війни - зокрема, перехід на стандарти, озброєння, тактику НАТО.

Таким чином, аналіз питання показує, що специфіка військової справи є найбільшою з проблем, які, попри актуальність самого інституту і підтримку його відновлення більшістю теоретиків і практиків, не вбачається можливим вирішити в наявних умовах через їх комплексність і громіздкість. Найвагомим аргументом до перенесення цього питання з рівня громадського та наукового обговорення на рівень спроб переходу до практичних дій можна вважати підвищену активність публічної дискусії з цього питання; оптимальним рішенням більшості з зазначених проблем щодо повернення до системи військових судів, на думку автора, може стати призначення на справи, що стосуються безпосередньо військової служби, суддів-військовослужбовців (зокрема, суддів-ветеранів бойових дій - за бажанням та відповідною психологічно-моральною підготовкою) в рамках загального судочинства.

Бібліографічні посилання:

1. Серьогін С. Ліквідація військових судів – крок до становлення України як правової держави – Legalitas. URL: <http://surl.li/nfagj> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Бобров Ю.А. Актуальність створення військових судів в Україні : огляд результатів дослідження. Публічне право. 2019. Т. 3. С. 99–106.
3. Гамалій І. Активна лінія фронту з агресором становить 850 км, – Громов. 2022. URL: <http://surl.li/nfagm> (дата звернення: 15.11.2023).
4. «Без військових судів потрібного рівня ефективності правосуддя у військових формуваннях не досягти», – Є. Сидоров - Юридична Газета. URL: <http://surl.li/nfagq> (дата звернення: 15.11.2023).
5. Військові суди – необхідна складова військової юстиції в Україні / С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2015. № 1(11).
6. Куйбіда Р., Шутко Л. Судочинство під окупацією. // Центр політико-правових реформ: [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://surl.li/nfags>.

Негода Михайло Сергійович,
здобувач вищої освіти Військово-юридичного інституту Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: **Мельник Наталія Олександрівна,**
доцентка кафедри земельного та аграрного права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н., доцентка

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

Земля з давніх-давен вважалась чи не найбільшою цінністю людства. Згідно Біблії Бог створив землю на рівні з небом. Для українців, що завжди були прикріплені до землі, проблема права власності на землю залишається актуальною у всі часи. Недарма народне прислів'я голосить «На чийй землі живеш, того і воду п'єш». Саме тому право власності на землю дає можливість розпоряджатися нею в особистих інтересах і передбачає процес приватизації – передачу майна від держави до особи з конкретним наміром.

Власник може добровільно започатковувати власні кооперативи, асоціації, спілки, товариства, господарства тощо на вільній основі, тобто стає економічно активним, повноцінним жителем країни.

Проте досить поширеною є думка, що земля неспроможна називатись об'єктом приватного права, бо вона є всього лиш природнім ресурсом, а, отже, створена природою і дана людям виключно з наміром задоволення їх потреб внаслідок користування, а не привласнення.

З іншого боку, громадянин держави володіє правом користування об'єктами права власності за гарантіями, що надає держава.

Кожен протягом свого життя рано чи пізно вступає у земельні відносини, будь-то оренда земельної ділянки, приватизація чи набуття права власності на землю в порядку спадкування. Відповідно до ст.1 Земельного кодексу України земля є основним національним багатством, і це є однією з причин, чому врегулювання відносин із таким важливим об'єктом потребує не лише чіткої систематизації правових норм, а й розумного підходу до визначення понять та встановлення чіткого порядку проведення процедур, пов'язаних із набуттям та реалізацією прав на землю.

Земельні відносини врегульовуються низкою нормативно-правових актів, серед яких Земельний кодекс України, Закони України «Про оренду землі», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про Державний земельний кадастр», «Про оцінку земель», «Про землеустрій» та багато інших нормативно-правових актів.

У земельному законодавстві підстави та умови набуття права власності на земельні ділянки закріплюються за аналогією із цивільним правом, але не завжди дозволяють враховувати особливості землі як об'єкта

права власності Українського народу при вирішенні конкретних питань реалізації суб'єктивного права власності на земельні ділянки.

Підстави набуття права власності на землю являють собою об'єктивні події, вольові дії тих чи інших суб'єктів, які визначені нормативно-правовими актами земельного та інших галузей законодавства. Це завершені, комплексні, складні, правовстановлюючі фактичні склади, що включають законодавчо визначену, послідовну систему юридичних фактів і призводять до набуття суб'єктивних прав на землю громадянами України. Умови ж набуття таких прав на землю необхідно розглядати під кутом зору певних обставин, норм, правил. За наявності таких умов громадяни можуть стати власниками земельних ділянок. У поєднанні з підставами набуття прав на землю ці умови забезпечують можливість суб'єктам земельних правовідносин одержати земельну ділянку на юридичному титулі права власності.

Перелік підстав набуття права власності на землю громадянами України визначено в ст. 81 Земельного кодексу України. Він включає: а) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами; б) безоплатну передачу із земель державної і комунальної власності; в) приватизацію земельних ділянок, що були раніше надані їм у користування; г) прийняття спадщини; ґ) виділення в натурі (на місцевості) належної їм земельної частки (паю).

На жаль, в Україні виникає чимало суперечок, пов'язаних зі встановленням та захистом даного права. Важливою проблемою джерел земельного права було і залишається питання неналежного врегулювання земельних відносин, що в свою чергу призводить до нерозуміння механізму реалізації своїх прав як фізичними, так і юридичними особами.

На мою ж думку, найбільшою проблемою власності землі в нашій країні є незахищеність: ніхто повністю не застрахований від вилучення землі. І боятися цього громадяни мають повне право, оскільки до підстав примусового вилучення відносять використання землі не за її призначенням. Виходить, що землю можуть забрати лише тому, що хтось розглядає ваше користування землею як «нецільове», хоча чітких положень щодо цього визначення ніде немає.

Наявність недоліків у правовому регулюванні земельних відносин залишає свій слід на функціонуванні усього механізму земельного законодавства.

Отже, проблеми, пов'язані з правом власності на земельну ділянку, мають серйозний вплив на розвиток земельних відносин в Україні. Для того, щоб вирішити ці проблеми, необхідно вжити низки заходів.

Ничипорук Дана Валеріївна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна, доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

РОЛЬ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ

У контексті сучасного розвитку держав, як правових і демократичних, велику роль відіграє захист прав людини неурядовими організаціями. Тема дослідження дає можливість поглянути на проблематику та розвиток інституту права. На сьогодні існує велика кількість дослідників котрі займаються розробкою цієї теми, зокрема Краснікова О.В., Алмаші М.М., Медведева М.О, Кравчук Н.Ю, Розенау Дж. та ін.

Важливим елементом громадського суспільства є Неурядові організації (НУО), які розділяють спільні інтереси і цінності, поза державними органами та не мають за мету отримання прибутку. Відповідно до статті 1 Декларації про право та відповідальність окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини та основоположні свободи (резолюція 53/144 ГА ООН від 9 грудня 1998 року) кожна людина має право індивідуально чи разом з іншими заохочувати, захищати та здійснювати права людини й основні свободи на національному та міжнародному рівнях [1].

На думку правознавця Є. Захарова, НУО мають захищати свободу людини, її право «вільно управляти власною долею», незалежно від держави, яка постійно порушує це право. Отже можна сказати, ще неурядові організації є вектором розвитку держави, як правової та демократичної [2].

Важливе значення для НУО є її співпраця з державою, міжнародними організаціями й органами місцевого самоврядування, які спрямовані на реалізацію та захист прав людини. Більшість неурядових правозахисних організацій працює на місцевому або національному рівні, домагаючись поваги прав людини у своїх громадах і країнах, але разом з цим існують також організації, які працюють на міжнародному рівні.

Найчастіше неурядові організації концентруються на діяльності захисту прав та свобод, яка пов'язана з якоюсь певною групою людей. Наприклад: організації які захищають права жінок, права дітей, права біженців, права інвалідів і тд.

Найвідомішими міжнародними правозахисними неурядовими організаціями є «Amnesty International» та «Human Rights Watch», які є незалежними громадськими організаціями, що існують на пожертви приватних осіб та різних фондів у світі [3].

В Україні на сьогодні існує велика кількість неурядових організацій, які займаються вимушеними переселенцями з окупованих територій, а також військовими чи людьми які пішли в добровольчі батальйони. Неурядовими правозахисними організаціями також актуалізовано питання про визнання кримських татар корінним народом України [4].

Розвиток НУО зумовлено загостренням глобальних проблем цивілізації, посилення демократичних процесів, а також рух від державних інтересів до загальнолюдських цінностей.

Таким чином, неурядові організації стоять на захисті прав, цінностей та інтересів, як певної групи людей так і окремо індивіда. НУО акцентують свою увагу на проблемах національного або міжнародного рівня, це говорить про те, що на сьогоднішній почалися підніматися питання стосовно дискримінації тієї чи іншої групи населення і усунення цих проблем.

Бібліографічні посилання:

1. Декларація про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захищати загальновизнані права людини та основні свободи : прийнята Резолюцією 53/114 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1998 р. URL: <https://khp.org/1153998285>.
2. Захаров Є. Про деякі нові риси правозахисного руху в Україні URL : <https://khp.org/1196251282>
3. Шуміло О.М., Кравчук Н.Ю. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху. Київ 2018. 227 с.
4. Журенок Т. В. Правовий статус та види громадських об'єднань. *Форум права*. 2012. № 4. С. 356–361.

Ніколаєнко Леонід Анатолійович,

аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Холод Олександр Борисович.

аспірант кафедри бізнес-економіки та адміністрування
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Науковий керівник: Бєляєва Олена Павлівна, старший викладач кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка,
к.н. з державного управління

РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Кожний етап розвитку суспільства характеризується певними випробуваннями. Громадяни сучасної України, в умовах воєнного стану, формує нові реалії повсякденного життя, у тому числі й в частині організації праці та її оплати.

Оснoву нoрмативно-пoрoвoгo рeгульoвaння зaзнaчeнoгo питaння стaнoвить Зaкoну Укрaїни «Прo oрганізацію тpудoвих віднoсин в умoвaх вoєннoгo стaну». Oснoву дaнoгo нoрмативно-пoрoвoгo aкту стaнoвить рoз'яснeння кoнституційних пoлoжeнь прo oбмeжeння пpавa нa пpацю в умoвaх вoєннoгo стaну. Спeршy вaртo скaзaти прo oснoвні зaсaди oрганізації пpаці тa її oплaти у відпoвіднoсті дo зaзнaчeнoгo зaкoну:

– ст. 10 Зaкoну Укрaїни «Прo oрганізацію тpудoвих віднoсин в умoвaх вoєннoгo стaну» нaгoлoшує нa тoму, щo зaрoбітнa плaтa мae виплaчувaтися у пoвній відпoвіднoсті дo умoв, визнaчeних пoлoжeннями тpудoвoгo дoгoвoру [1]. Пpацівникaм нaлeжaть пpeмії тa нaдбaвки дo oплaти пpаці, якщo бюджeт пiдпpиємствa дoзвoляє. Рaзoм з тим, iнші стaтті дaнoгo нoрмативно-пoрoвoгo aкту – нaвпaки рoзшиpюють пpавa рoбoтoдaвцiв, щo в рeзультaті впливaє нa рiвeнь зaрoбiтнoї плaтні. Тaкoж нoрми ст. 10 вищeзaзнaчeнoгo зaкoну, нaгoлoшують нa тoму, щo у випaдкy нeмoжливoсті виплaти зaрoбiтнoї плaти пpацівникaм чeрeз aктивні вiйськoвi дiї, виплaтa мoжe бyти пpизупинeнa дo мoмeнту пoвнoцiннoгo вiднoвлeння мoжливoсті пpoвaдити eкoнoмiчну дiяльнiсть в пoвнoмy oбсязі. Пpотe, в дaний пeрiод виплaтa в oбoв'язкoвoмy пoрядкy пiдлeгae нaрaхувaнню у випaдкy викoнaння рoбoти пpацівникaми.

Згiднo ст. 5 Зaкoну Укрaїни «Прo oрганізацію тpудoвих віднoсин в умoвaх вoєннoгo стaну», рeглaмeнтує пpавo рoбoтoдaвця нa рoзрив тpудoвoгo дoгoвoру з пpацівникoм чeрeз лiквiдацію устaнoви нa oснoвi її фiзичнoгo знищeння чeрeз aктивнy фaзy бoйoвих дiй. Пpo тaкий зaxiд пpацівник мae бyти пoпeрeджeний нe пiзнiшe як зa 10 днiв з oбoв'язкoвoю виплaтoю вихiднoї дoпoмoги.

Вiдпoвiднo, ст. 6 Зaкoну Укрaїни «Прo oрганізацію тpудoвих віднoсин в умoвaх вoєннoгo стaну» нaдae пoяснeння, щo нa пeрiод дiї вiйськoвoгo стaну тpивaлiсть рoбoчoгo чaсу нe мoжe пeрeвищувaти 60 гoдин нa тиждeнь.

В Зaкoнi Укрaїни «Прo вiдпyстки», a тaкoж в ст. 12 Зaкoну Укрaїни «Прo oрганізацію тpудoвих віднoсин в умoвaх вoєннoгo стaну», yтoчнюютьcя oсoбливoсті нaдaння щoрiчних тa дoдaткoвих вiдпyстoк, пpавилa їх oплaти, виплaти зaрoбiтнoї плaтні в пeвні пeрiоди вiдпyстки.

Врaхoвуючи нoрми пpавa рoбoтoдaвeць, як сyб'єкт yпpавлiнськoї дiяльнoсті рeглaмeнтує пoрядкoм oрганізації пpаці тa її oплaти.

Щoдo пpацівникiв викoнaвчих oрганiв мiсцeвoгo сaмoвpядyвaння тo, нa oснoвi ЗУ «Пpo слyжбy в oргaнax мiсцeвoгo сaмoвpядyвaння», Пoстaнoви Кaбiнeтy Мiнiстрiв Укрaїни «Пpo yпoрядкyвaння стpyкчyри тa умoв oплaти пpаці aпapaтy oрганiв викoнaвчoї влaди, oрганiв пpокyрaтyри, сyдiв тa iнших oрганiв» мoжнa видiлити oснoвні aспeкти:

– зa умoв дiї вiйськoвoгo стaну пpацівники oрганiв мiсцeвoгo сaмoвpядyвaння мoжyть викoнyвaти пoсaдoвi oбoв'язки в штaтнoмy рeжимi, тaк i зa мeжaми рoбoчoгo пpимiщeння, a тaкoж дистaнційнo. Пpи oрганізації рoбoти дистaнційнo oблiк рoбoчoгo чaсу пpoвoдитьcя у відпoвіднoсті дo чaстини 2 ст. 30 ЗУ «Пpо oплaтy пpаці», a сaмa oплaтa пpаці пpoвoдитьcя нa

підставі табеля обліку робочого часу з урахуванням розміру годинної ставки або місячного окладу;

– у випадку відсутності організаційних чи технічних умов, необхідних для виконання роботи відбувається оголошення простою для окремих працівників чи структурних підрозділів установи. В частині врегулювання даного питання керівникам установ рекомендовано на період дії військового стану в державі встановити розмір оплат простою працівників, але не нижче тарифної ставки. При цьому, сплата податків від роботодавця передбачена обов'язково;

– розрахунок заробітної платні працівників органів місцевого самоврядування відбувається на основі табелю обліку робочого часу, а її зарахування відбувається на основі платіжних доручень на ряду зі сплатою ПДФО, Єдиного соціального внеску та військового збору [3].

Деякі особливості організації праці стосуються працівників призваних на військову службу. У відповідності до ст. 119 Кодексу законів про працю за такими працівниками зберігається місце та посада в установі, організації та на підприємстві незалежно від підпорядкування та форми власності.

Регламентация організації праці та її оплати на період дії військового стану для працівників закладів освіти, здійснюється на основі роз'яснення Міністерства освіти і науки України, що передбачає:

– у випадках, коли навчальний процес перервано на певну кількість днів з незалежних від викладача причин, оплата праці проводиться згідно Кодексу законів про працю;

– оплату простою робітників, включаючи непедагогічних працівників та тих, які працюють за сумісництвом, не з їх вини в розмірі середньої її заробітної плати;

– оплату праці освітян, коли в окремі дні (місяці) заняття не проводяться з незалежних від них причин із розрахунку заробітної плати, встановленої при тарифікації, з дотриманням при цьому умов чинного законодавства;

– відбувається збереження заробітної плати на період оголошеного карантину і здійснення освітнього процесу у дистанційній формі [4].

Таким чином, організація праці та її оплата за умов дії військового стану відбувається з першочерговою орієнтацією на довоєнні діючі норми чинного законодавства, при цьому обов'язково враховуються акти та положення, зміни, які були внесені після 24.02.2022 р. На адміністрацію, роботодавців, керівників підприємств, установ та організацій в межах їхніх повноважень, покладено відповідальність за належну організації праці, надання безпечних умов праці робітникам, оплата праці з урахуванням можливих простоїв та неприбутковості закладу, активізації військових дій, примусової ліквідації установи чи підприємства.

Бібліографічні посилання:

1. Господаренко А. Оплата праці в умовах воєнного стану. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/oplata-praczi-v-umovah-voennogo-stanu/> (Дата звернення: 15.11.2023 р.)
2. Закон України Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану від 15.03.2022 р. № 2136-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222136?an=1> (Дата звернення: 15.11.2023 р.)
3. Оплата праці в органах місцевого самоврядування в умовах воєнного стану – роз'яснення. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14710> (Дата звернення: 15.11.2023 р.)
4. Роз'яснення про оплату праці працівників закладів освіти під час воєнного стану. URL: <https://auc.org.ua/novyna/rozyasnennya-pro-oplatu-praci-pracivnykiv-zakladiv-osvity-pid-chas-voennogo-stanu> (Дата звернення: 15.11.2023 р.)

Онопко Єгор Ігорович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Формування в Україні правової держави та громадянського суспільства безпосередньо пов'язано з проблемою створення ефективного та надійного механізму захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. На сьогодні в Україні в умовах модернізації усіх сфер сучасного життя питання діяльності та функціонування органів кримінальної юстиції набувають особливого значення. Саме тому розгляд зарубіжного досвіду організації систем органів кримінальної юстиції є одним з актуальних завдань як в теорії, так і на практиці.

Побудова правової держави та розвиток громадянського суспільства потребують насамперед реалізації засад верховенства права, створення умов для максимального забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Верховенство права є вираженням проведення такої політики, яка відповідає потребам суспільства і не може виходити за межі права, високих моральних принципів, закладених у ньому [1, с. 66]. Одним із ключових питань у цьому аспекті має бути створення державою сприятливих умов для функціонування справедливого, незалежного та безстороннього суду.

В зарубіжних країнах зі становленням правової державності гарантом захисту суб'єктивних прав громадян став інститут кримінальної юстиції, створення та становлення якого мало такі теоретичні засади, як: теорія

правової держави; теорія поділу влади; теорія поділу права на публічне і приватне; теорія відповідальності. Запозичення зарубіжної моделі, безумовно, позитивно вплине на процес побудови кримінальної юстиції в Україні, особливо в сучасних умовах судово-правової реформи [2, с. 173].

Вироблення основних шляхів удосконалення механізму діяльності органів юстиції України регіонального рівня потребує, перш за все, проведення змістовного аналізу досвіду зарубіжних країн у цій сфері. Вивчення організаційної структури, основних тенденцій, напрямів діяльності органів юстиції регіонального рівня іноземних держав дасть змогу виробити інноваційні та організаційно-правові заходи щодо удосконалення механізму організації діяльності органів юстиції регіонального рівня в Україні. Безумовно, уваги заслуговує досвід провідних країн Західної Європи (Великобританія, Франція, Німеччина) з високою правовою культурою населення та ефективною правовою системою [3, с. 212].

Отже, компетенція міністра юстиції Франції *Ministere de la Justice* зводиться до того, що він керує діяльністю органів суду і прокуратури. Міністр юстиції відіграє визначальну роль у призначенні суддів та просуванні їх по службі, складанні списків осіб, які претендують на посаду судді. За власного ініціативою або за постановою відповідного прокурора міністр юстиції Франції може викликати суддів для пояснень, робити їм в усній формі попередження, а також може передати справу про дисциплінарний проступок того чи іншого судді до Вищої ради, головою якої є Президент республіки, а віце-головою - міністр юстиції. Вища рада забезпечує дисципліну дольнонаслідкових чинів, накладаючи на них дисциплінарні стягнення. Правом накладання дисциплінарних стягнень на чинів прокуратури має тільки міністр юстиції, що він робить на основі поради спеціальної комісії. Усі чини прокуратури, суду і слідства призначаються на свої посади декретом.

Президента республіки Франція на основі пропозицій міністра юстиції. З 1964 р. центральний апарат міністерства юстиції включає, крім кабінету міністра і канцелярії кабінету, такі підрозділи: управління судово-слідчих органів (у Франції слідчі суди організаційно входять до штату судових інстанцій); управління у справах і державної печатки; управління у кримінальних справах та у справах про помилування; управління пенітенціарних установ; управління загальної адміністрації та господарського забезпечення; служба з виховання неповнолітніх і нагляду за ними [3, с. 213].

Крім того, міністру юстиції підпорядкований головний інспектор судових органів. Управління судово-слідчих органів здійснює єдину політику в сфері юридичної освіти та підготовки судово-слідчих кадрів. Міністерство юстиції Франції володіє великими повноваженнями в галузі законодавства. їм розробляються всі законопроекти з питань правосуддя, що вносяться до Національних зборів, а також готуються всі акти уряду щодо

судового відомства. З 1951 р. широких масштабів набула кодифікаційна робота Міністерства юстиції, яку вона здійснює в тісному контакті з Державною радою і Вищою комісією з кодифікації та спрощення законодавчих та підзаконних актів.

Правосуддя у Франції також підпорядковується Департаменту *Ministere de la Justice*, Департамент складається з Генерального секретаріату, Генеральної інспекції судових служб та п'яти відділень. На нього покладено такі завдання: підготовка текстів законів і правил у певних сферах, таких як сімейне право, конституційне право, цивільне правосуддя та кримінальне правосуддя тощо; управління процесуальними засобами; охорона осіб, які перебувають під судовим контролем; визначення та реалізація державної політики у сфері юстиції: допомога жертвам злочинності, кримінальна політика, боротьба з організованою злочинністю, доступ до правосуддя тощо.

Значна роль в управлінні справами адвокатури (особливо щодо стряпчих, що входять до складу адвокатури) відводиться Міністерству юстиції Франції. Стряпчі призначаються Міністерством юстиції за поданням адвокатських корпорацій, які здійснюють нагляд за діяльністю стряпчих і можуть накладати на них дисциплінарні стягнення, а також виключати будь-яку особу з числа стряпчих. Контроль за діяльністю ради адвокатських корпорацій Міністерство юстиції здійснює через прокуратуру. їй надано право опротестування в апеляційному суді будь-якої постанови цих рад. Такі самі повноваження, по суті, має Міністерство юстиції і в області управління нотаріатом.

В Англії управління в галузі юстиції здійснюється од-ночасно двома установами: Департаментом лорда-канцлера *Lord Chancellor's Department* та Міністерством юстиції *Ministry of Justice*. [3, с. 213]. Функції лорда-канцера близькі за своїм змістом до функцій міністра юстиції, оскільки він є главою судового відомства і сполучною ланкою між судовими та загальнополітичними органами. Обов'язки Міністерства юстиції, що обмежуються Англією та Уельсом, включають у себе адміністрування всіх судів та трибуналів, реєстрацію земельних ділянок, правову допомогу та регулювання юридичних послуг, коронерів та розслідування смертей, адміністративної юстиції та публічного права, підтримання судової влади, громадського піклування та нагляд за обмеженими пацієнтами, затриманими згідно з Законом про психічне здоров'я 1983 р., а також цивільне право та правосуддя, включаючи систему сімейного судочинства та регулювання претензій.

Міністерство юстиції Федеративної Республіки Німеччини (далі - ФРН) як вищий орган управління юстицією в країні, на відміну від відповідних міністерств Франції чи Італії, підпорядковується безпосередньо Федеральному канцлеру, адже там відсутній орган, подібний до Вищої ради. Крім того, основна частина власне управлінських функцій лягає там на міністерства юстиції земель, але під контролем федерального міністра.

Міністерство юстиції ФРН володіє широкими повноваженнями під час підготовки та прийняття законодавчих актів, а також їх реалізації. У віданні міністерства перебуває: Федеральна судова палата; Генеральний федеральний прокурор при Федеральній судовій палаті Німеччини; патентне бюро і Федеральний патентний суд у Мюнхені; Дорадчий комітет із питань помилування в Бонні та інші установи.

Міністерство юстиції готує вибори суддів Федерального конституційного суду і всіх вищих інстанцій федеральних судів, бере участь у формуванні Федерального трудового суду, здійснює нагляд за федеральною палатою і палатою адвокатів при вищому федеральному суді загальної підсудності (Федеральній судовій палаті). У цій структурі воно має шість відділів: управління юстицією, правосуддя, цивільного права, кримінального права, публічного права, торговельного і господарського права [3, с. 213].

Таким чином, міжнародно-правовий аналіз організації діяльності органів юстиції регіонального рівня (на прикладі Франції, Федеративної Республіки Німеччини) свідчить про те, що в зарубіжних країнах не склалося єдиної універсальної моделі побудови органів юстиції регіонального рівня. У кожній державі є своя система органів юстиції, яка залежить від правової системи та державного устрою країни. Разом із тим, незважаючи на різноплановість організаційної структури органів та підрозділів юстиції кожної із зазначених країн, є одна спільна особливість - наявність двох основних систем управління органами юстиції: централізованої (здійснюється на рівні Міністерства юстиції) і децентралізованої (здійснюється на рівні регіональних органів та підрозділів юстиції).

На сьогодні актуальним є активізація розвитку процесуального законодавства і доктрини процесуального права, що може стати позитивним наслідком запровадження кримінальної юстиції разом з посиленням захисту прав людини у її відносинах з владою. Судочинство, головне призначення якого полягає в тому, щоб забезпечити максимально сприятливі умови для ефективного та надійного механізму захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, відіграє важливу роль у становленні правової держави, демократії та існуванні громадянського суспільства.

Бібліографічні посилання:

1. Іванів І. Аспекти врахування зарубіжного досвіду при формуванні органів конституційної юрисдикції в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 2022.71. С. 65-71.
2. Якубов Б.В. Особливості конституційного контролю в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз з українськими реаліями. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 172-175.
3. Шевчук О.Р., Лабовська Х.І. Зарубіжний досвід організації діяльності органів юстиції: перспективи запровадження та використання в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 4. С. 211-213.

Осіпчук Жанна Вікторівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Тертишник Володимир Митрофанович,**
професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи
та фінансів, д.ю.н., професор.

СТАТУС СЛІДЧОГО ТА ГАРАНТІЇ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Виконання завдань у кримінальному провадженні, спрямованих на забезпечення оперативного, повного та об'єктивного розслідування кримінальних справ, стає неможливим без належної організації системи правоохоронних органів в Україні. У сучасних умовах, коли правоохоронні органи перебувають на етапі реформування, особливо актуальним стає питання про процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального провадження.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України [1] від 13.04.2012 року № 4651-VI, слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Як слушно відзначає відомий вчений-правознавець В. М. Тертишник, який виклав систему слушних пропозицій щодо зміцнення гарантій діяльності, включаючи надання слідчому статусу захисту, яким наділені наразі судді, «слідчий - учасник кримінального процесу, який знаходиться в епіцентрі суперечностей сторін і будь-які його дії стають об'єктом пильного вивчення учасниками кримінально-процесуальних правовідносин: наглядає прокурор, контролює суд та начальник слідчого підрозділу, пильнує обвинувачений і захисник, з нетерпінням серця чекає і вдивляється в його діяльність потерпілий», а служіння слідчого істині, не терпить невігластва, однобокості, неупередженості. [3, с. 451] Слідчий має встановлювати істину, що потребує гарантій його об'єктивності і неупередженості. Відтак, слідчий має де-юре і де-факто стати незалежним та самостійним учасником процесу, який не будучи стороною процесу, здійснює об'єктивне та неупереджене розслідування, забезпечуючи права і свободи усіх сторін та учасників кримінального провадження. [5, с. 94]

Як зазначає В. М. Галунько, на сьогодні основні норми, котрі регламентують професійну діяльність слідчого, закріплені у різних нормативно-правових актах і є невпорядкованими та недосконалыми. В першу чергу варто зазначити, що до них відносяться питання управління відомствами, в структурі котрих є слідчі підрозділи, їх організаційно-

правове забезпечення, взаємодія та управління самими слідчими підрозділами. Окрім того, це відносини, які виникають між сторонами та учасниками кримінального процесу [4, с. 42].

Таким чином, з даної дефініції можна виділити такі ознаки поняття «слідчий»: це службова особа, яка належить до конкретного відомства, а її основним завданням є проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах компетенції, визначеної Кримінальним процесуальним кодексом України.

Особливості статусу слідчого визначаються його повноваженнями, обов'язками та характером діяльності в правоохоронних органах.

Щодо гарантій діяльності слідчого, то В. Г. Дрозд та А. В. Пономаренко під процесуальними гарантіями розуміють засоби та умови, які забезпечують вирішення завдань правосуддя і захист прав особи [6, с. 191]. Автори визначають основні види гарантій як:

1. Норми процесуального права, що містять права та обов'язки учасників кримінального провадження.
2. Принципи судочинства, які закріплені в правових нормах.
3. Кримінально-процесуальна форма.
4. Діяльність учасників кримінального судочинства.
5. Система перевірки обґрунтованості ухвалених рішень.
6. Система контролю за законністю процесуальних дій.
7. Система процесуального примусу та процесуальних санкцій [6, с. 191].

Ознаки процесуальних гарантій включають обов'язкове нормативне закріплення, зв'язок із процесуальним статусом учасників кримінального провадження та системність. Перша ознака пов'язана із формою закріплення цих правових засобів у вигляді встановлених законом правових норм. Зв'язок із процесуальним статусом виступає другою ознакою, що характеризується поєднанням гарантій із правами та обов'язками, які передбачені чинним законодавством. Системність, як третя ознака, обумовлена виокремленням процесуальних гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження та наслідків їх порушення [5, с. 271].

На нашу думку, гарантії, які визначають статус та діяльність слідчих в Україні, спрямовані на забезпечення їхньої незалежності, правового захисту та соціальної підтримки. Основні аспекти гарантій включають:

- незалежність. Слідчий має право на незалежність у своїй професійній діяльності. Його рішення та висновки повинні ґрунтуватися виключно на фактах та законі;
- правовий захист. Слідчий має право на захист своїх прав та інтересів від неправомірних втручань або тисків. Він повинен бути забезпечений юридичною підтримкою в разі потреби;
- соціальні гарантії. Забезпечується соціальний захист слідчого, включаючи умови праці, оплату, відпустки та інші аспекти. Слідчий має право на медичне страхування, відпустки за власний рахунок тощо;

□ гарантії від переслідування. Законодавство передбачає гарантії, що слідчий не буде піддаватися неправомірному переслідуванню або тискам у зв'язку з виконанням своїх функцій. Визначені процедури та механізми захисту від неправомірного втручання у діяльність слідчого;

□ правова відповідальність. Слідчий несе правову відповідальність за свої дії, але ця відповідальність повинна бути обумовлена порушенням закону. Гарантується об'єктивне розглядання будь-яких справ про можливі порушення слідчим своїх професійних обов'язків.

Хочемо зазначити, що ці гарантії мають на меті створити умови для ефективного виконання слідчих своїх обов'язків у рамках закону, забезпечуючи їхню безпеку, незалежність та високий стандарт професійної діяльності.

Але досі, як визначає В. М. Тертишник, виникаючі колізії з визначенням статусу слідчого задовольняють багатьох чиновників різних гілок влади, які тяжіють до збереження важелів впливу на слідство, а дехто не проти створення «маніпулятивного», «слухняного» слідства, яке б «не чіпало саму владу». Стає очевидним, що багато чиновників законодавчої влади сьогодні не в змозі переступити через ці спокуси. А отже, залишається лише один варіант судово-правової реформи – закладення відповідних ідей в проект нової Конституції України та винесення її на всенародний референдум. [7, с. 1061].

У висновку можна відзначити, що статус слідчого та гарантії його діяльності визначаються законодавством, що обумовлює обов'язки та права цього суб'єкта кримінального процесу. Процесуальні гарантії, такі як закріплення обов'язкових норм, зв'язок із процесуальним статусом та системність, спрямовані на забезпечення правильності та законності його дій в рамках розслідування.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 26.11.2023).
2. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підручник 4-те вид., доп. і перероб. Київ: А. С. К., 2003. 1120 с.
4. Галуцько В. М. Характеристика окремих принципів слідчої діяльності правоохоронних органів в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 43. С. 42-44.
5. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
6. Дрозд В. Г., Пономаренко А. В. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 352 с.
7. Тертишник В. М. Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України. Дисертація доктора юридичних наук.

Охримчук Діана Володимирівна,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Костенко Ірина Валентинівна,**
доцент кафедри теоретико правових дисциплін
Державного податкового університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У сучасному світі укладено величезну кількість міжнародних договорів, направлених на захист осіб як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. На жаль всі ці декларації і договори не дуже захищають людину під час війни та не забезпечує у повній мірі захист їх прав від свавілля авторитарних режимів. Статут ООН у 1945 р. заборонив війну, але відтоді збройних конфліктів розпочалося більше, аніж закінчилося і вони уносять дедалі більше життів цивільних осіб. Змінюється також природа збройних конфліктів. Якщо у ХІХ ст. це були в основному конфлікти між державами, то у ХХст. відбулися 2 світові війни з участю більшості країн світу. Сьогодні це більшою мірою внутрішньодержавні конфлікти, часто із втручанням іноземних збройних сил однієї чи кількох держав; асиметричні конфлікти за участі недержавних збройних груп; транснаціональні конфлікти, що перетікають через державні кордони; конфлікти з розмаїттям воюючих сторін, учасниками яких можуть бути сили міжнародних організацій, збройні сили держав, повстанські групи, приватні військові кампанії та терористичні організації. Але у 2022 р. розпочалася війна такого масштабу якого не було у світі з часів другої світової війни.

Виділяють принципи міжнародного гуманітарного права щодо захисту прав людини під час збройних конфліктів. Це принцип обмеження воюючих сторін у виборі засобів і методів ведення війни. В даний час забороненим слід вважати зброю, яка заподіює зайві страждання, робить неминучою смерть людей. Крім цього, до найважливіших принципів міжнародного гуманітарного права, що застосовується в період збройних конфліктів, також слід віднести: а) принцип захисту цивільного населення; б) принцип захисту жертв війни; в) принцип захисту цивільних об'єктів. Ці принципи випливають з принципу гуманності, ставлять під захист міжнародного права певні категорії осіб і об'єкти. Вони тісно взаємопов'язані між собою, доповнюють один одного. Міжнародне гуманітарне право, особливо після прийняття ЖК 1949 р. охороняє не тільки

мирних жителів, але і усіх осіб, які або з самого початку не брали участі у військових діях, або з тих чи інших причин з певного моменту припинили таку участь (військові, поранені, хворі, які зазнали аварії). Новою додатковою гарантією захисту цивільного населення є принцип захисту цивільних об'єктів, а також принцип захисту навколишнього середовища. У додатковому протоколі 1 міститься кілька норм, що підтверджують цей принцип і розширюють його обсяг.

Женевські Конвенції 1949 р. вперше ввели в міжнародно-правовій ужиток термін «жертви збройного конфлікту». Виходячи з назви, можна судити про те, хто відноситься до жертв збройних конфліктів: поранені і хворі в діючих арміях. Регламентація та забезпечення прав людини в умовах збройного конфлікту залежить від виду збройного конфлікту і здійснюється в різних формах. Найбільш детально регламентуються права людини в умовах міжнародного збройного конфлікту, їх регулювання підтверджується такими основними угодами з міжнародним гуманітарним правом, як Женевською конвенцією та Додатковий протокол до ЖК(1). Зазначені угоди закріплюють дві форми захисту прав людини: загальну і спеціальну. Трактують загального захисту прав людини, що відноситься до всіх жертв збройних конфліктів, вперше отримало закріплення в ст. 75 Додатковий протокол до ЖК(1) і змістовно включає три компоненти. Перше, постулює загальні принципи захисту жертв збройних конфліктів, що ґрунтуються на положеннях МПГПП 1966 р. Зокрема, встановлюється, що з особами, які перебувають під владою сторони, що бере участь в конфлікті, за будь-яких обставин «поводяться гуманно», вони без будь-якої дискримінації користуються захистом і «кожна сторона повинна з повагою ставитися до особистості, честі, переконань і до релігійних обрядів усіх таких осіб» (п. 1). Друге, відтворюється в цілому текст статті 3 ЖК, що закріплює в імперативній формі правозабезпечувальні обов'язки воюючих держав. Забороняється здійснювати в будь-який час і в будь-якому місці такі дії: насильство над життям, психічним і фізичним станом осіб, зокрема вбивства, тортури всіх видів, принизливе і образливе поводження, тілесні покарання, каліцтва, наруги над людською гідністю, що включає принизливе і образливе походження, примус до проституції або непристойне посягання в будь-якій формі; взяття заручників, колективні покарання і погрози вчинити будь-яку з перерахованих дій (п. 2). Третє, на осіб, які заарештовані, затримані або інтерновані за дії, пов'язані зі збройним конфліктом, або визнані винними в скоєнні кримінального злочину, поширюються всі процесуальні гарантії, аналогічні тим, що містяться в ст.ст. 14 і 15 МПГПП.

Отже міжнародне право регулює дії сторін в тому числі під час збройного конфлікту. Навіть під час війни сторони повинні виконувати міжнародні норми які захищають права людини.

Бібліографічні посилання:

1. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту: збірник тез доповідей Науково-практичної конференції (Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: ГО «УКРО», 2021. 98 с.
2. Репецький, В.М. Міжнародне гуманітарне право: підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик. – К.:Знання, 2007.
3. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого – Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. – 2017. <https://helsinki.org.ua/publications/mizhnarodne-humanitarne-pravoposibnyk-dlya-yurysta-2/>
4. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс. МКЧХ, 2021. <http://ua.icrc.org/2021/05/31/ihl-comprehensive-intro/>
5. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, of 8 July 1996 ICJ. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/95/095-19960708-ADV01-00-EN.pdf>.
6. The Oxford Guide to International Humanitarian Law Edited by Ben Saul, Dapo Akande. Oxford: Oxford University Press, 2020.
7. Customary International Humanitarian Law Edited by Jean-Marie Henckaerts <https://sites.google.com/a/gbooksnow.com/en9/9780521808880-34propolGETincpes20>
8. Kolb R., Hyde R. An Introduction to the International Law of Armed Conflicts. Oxford—Portland Oregon 2008. <http://www.derechoshumanos.unlp.edu.ar/assets/files/documentos/anintroduction-to-the-international-law-of-armed-conflicts.pdf>

Пайос Аліса Єгорівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Філянїна Людмила Анатоліївна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

ООН ЯК ГАРАНТ МИРУ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З набуттям чинності Статуту ООН вперше в історії міжнародних відносин агресивна війна була оголошена поза законом. Проте з часом в діяльності ООН все більше спостерігається формальний підхід до проголошених нею цінностей, а з початком російської агресії проти України багато хто поставив під сумнів ефективність ООН взагалі [3].

Сьогодні для України важлива співпраця, підтримка та посередництво міжнародних організацій у врегулюванні воєнного конфлікту на території нашої держави. Першість у порядку розв'язання збройних конфліктів в Україні належить Організації Об'єднаних Націй (ООН) – головній міжурядовій міжнародній організації, яка підтримує мир і безпеку у всьому світі [2].

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, яке сталося 24 лютого 2022 року, похитнуло безпекову ситуацію в Європі та в усьому світі.

Настільки складна й напружена обстановка у світі, який опинився на порозі Третьої світової війни та ядерної катастрофи, вимагає максимальної мобілізації всіх наявних дипломатичних, політичних та правових ресурсів, які дозволили б знизити напругу та віднайти ефективні механізми припинення агресивної терористичної політики деяких країн [4].

2022 рік став кризовим для світу та ООН – адже військова агресія РФ проти України спричинила великі руйнування на території України, загибель безлічі не тільки військових, але й цивільних осіб. Злочинна армія РФ вчинила та вчиняє безліч злочинів геноциду українського народу на окупованих територіях, примусово вивозить цивільних осіб на свою територію, вбиває та катує військовополонених. РФ неодноразово створювала загрозу ядерної, хімічної катастрофи на території України, а її ракетні обстріли не лише нищать житлові будинки та інфраструктуру України, але й загрожує сусіднім країнам – Молдові та Польщі, на території яких уже прилітали російські ракети. Водночас вся Європа стикнулася з новою міграційною кризою, спричиненою великими потоками біженців з України [5].

Очевидно, що станом на кінець 2023 року міжнародні організації, включно з Радою Безпеки ООН мають проблеми з застосуванням тих механізмів забезпечення миру в світі, які вони мають у своєму арсеналі. Відтак, виникає необхідність аналізу ефективності цього колективного органу в урегулюванні військової агресії РФ в Україні.

Війна РФ проти України порушує цілі та принципи, визначені в Статуті ООН з моменту його підписання в 1945 році. Війна має кілька фаз – це незаконна анексія Криму, збройний конфлікт на Донбасі (2014 – 2022 рр.) та повномасштабна війна РФ проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року. Відтак, найперші кроки Ради Безпеки ООН щодо попередження війни в Україні повинні були стосуватися саме анексії РФ українського Криму у 2014 році. Втім, на цьому поприщі вказаний орган ООН не виявив жодної ефективності [3].

На думку І. Куса, експерта з міжнародної політики Українського інституту майбутнього, Рада Безпеки ООН не лише не змогла, а й взагалі не мала можливості запобігти анексії Криму, оскільки «дизайн» ООН взагалі не передбачав таких механізмів. 13 березня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Звернення до ООН, у якому зазначалося, що РФ намагається анексувати частину території України та вдається до неспровокованого акту агресії. Вже тоді було очевидним, що дії РФ суперечать не тільки міжнародним нормам підтримання безпеки, але й дійсним двостороннім договорам, а також «духу і букві» міжнародних гарантій Україні, зафіксованих у Будапештському меморандумі [3].

У відповідь на це звернення ООН ініціювала обговорення питання та резолюцію щодо питання Криму в Україні, втім, попри те, що більшість

членів Радбезу (13 країн) підтримало резолюцію, рф, скориставшись правом вето, як постійний член Радбезу, фактично заблокувала рішення Ради Безпеки ООН щодо врегулювання української кризи.

Весь період боїв у зоні АТО, а пізніше ООС, Рада Безпеки ООН демонструвала такий же рівень ефективності – будь-які спроби цього органу сприяти урегулюванню військового конфлікту на території України блокувалися рф. В той самий час, рф навіть після масштабної військової агресії, геноциду українців, погроз всьому світу ядерною війною та визнання багатьма країнами рф як країни-терористки, станом на 2023 рік все ще залишається членом ООН. Нездатність ООН навіть виключити рф зі складу країн-постійних членів вказує на надмірну бюрократизацію цієї організації та її неефективність у попередженні та врегулюванні конфліктів [3].

Ситуація не змінилася й станом на 2022 рік, адже протягом всього року, чинячи зухвалу військову агресію проти України, рф порушувала міжнародне право, неодноразово скликаючи Радбез ООН у спробах звинуватити в агресивних діях Україну. Відтак, надаючи майданчик для фейків, пропаганди та порушення норм міжнародного права терористичній рф, ООН та Рада Безпеки зокрема, втратили останню довіру до себе як до організацій, покликаних захищати мир у світі [3].

З 20 лютого 2014 року головним завданням і пріоритетом української дипломатії у рамках ООН залишається протидія російській агресії, відновлення територіальної цілісності України та припинення грубих порушень рф засад сучасного світового порядку, заснованого на Статуті ООН.

Не можна, втім, залишити без уваги ті спроби сприяти урегулюванню конфлікту, які Рада Безпеки все ж здійснює стосовно ситуації в Україні. Резолюції, дискусії та декларації ООН є важливими для фіксування історії, для міжнародного права, для країн-жертв агресії, оскільки при зміні політичної реальності є можливість апелювати до цих резолюцій в міжнародних судах. Окрім того, ООН достатньо ефективно реалізує свої повноваження у гуманітарних питаннях. Однак, залишається фактом те, що Рада Безпеки ООН, як орган, головною задачею якого є підтримка міжнародного миру та безпеки в сучасному світі, з цією задачею не справляється, що особливо яскраво проявилось саме у ситуації війни рф проти України, яка стала найбільш масштабною війною у Європі у ХХІ ст. [6].

Саме відсутність ефективних дій світової спільноти на чолі з ООН у відповідь на анексію рф українського Криму, збройну агресію та терористичні акти рф на українському Донбасі з 2014 р. підсилили впевненість цієї терористичної країни у її безкарності. Наслідком стала найбільша у Європі війна, відкритий геноцид українського народу зі сторони росіян, безліч жертв та руйнувань в Україні, а також вагома загроза безпеці країн-членів ООН, особливо – європейських країн. Станом на 2023 рік, який повністю пройшов під егідою злочинної війни та тероризму рф на континенті, ця країна й досі не виключена зі складу країн-членів ООН, що

надає їй повноваження ветоувати та блокувати будь-які рішення організації щодо забезпечення безпеки у світі.

Причини відповідної неефективності Ради Безпеки та ООН в цілому криються у недосконалому, бюрократизованому механізмі роботи цієї організації [3].

Отже, діяльність ООН щодо протидії російській агресії має суперечливий характер. Рада Безпеки довела свою повну неспроможність, через вето агресора, постійного члена РБ. Рішення Міжнародного суду ООН рф показово ігнорує. Під час голосування відповідних резолюцій у Генеральній Асамблеї ООН більшість її членів підтримують українську боротьбу та засуджують агресора. Абсолютна меншість відверто стає на бік рф. Але доволі багато країн утримуються, або взагалі не голосують [3].

Так, згідно зі Статутом ООН Рада Безпеки несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки. Рішення про час і місце розгортання операції ООН з підтримання миру приймається Радою безпеки. Рада безпеки має вживати заходів в кризових ситуаціях у всьому світі, розглядаючи кожен окремий випадок, а також мати в своєму розпорядженні різні варіанти вирішення ситуації [1].

Отже, в останні роки діяльність Ради Безпеки ООН все частіше піддається критиці, і це все частіше звучить питання реформування Ради Безпеки. З огляду на події, що відбуваються в Україні, а саме військовий конфлікт на Сході нашої країни, безпосереднім ініціатором якого є постійний член Ради Безпеки ООН (рф), реформування РБ особливо потрібне.

Перш за все, варто звернути увагу на умови та право застосування права «вето» постійними членами Ради Безпеки ООН під час прийняття рішень.

Бібліографічні посилання:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945 р.: станом на 16 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
2. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999 р. № 613-XIV: станом на 28 груд. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text>
3. Карапозюк А. Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України - Центр безпекових досліджень "СЕНСС". Центр безпекових досліджень "СЕНСС". URL: <https://censs.org/rol-rady-bezpeky-oon-u-pidtrymsi-mizhnarodnoho-myru-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/>
4. Ozkizilcik O. Ukraine shows that the UN Security Council is in urgent need of reform. Trtworld. 25 FEB 2022. URL : <https://www.trtworld.com/opinion/ukraine-shows-that-the-un-security-council-is-in-urgent-need-of-reform-55105>.
5. Коваленко В. Організаційно-правові засади забезпечення реалізації права на судовий захист в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 3. С. 51–55.

6. The position of the UN Human Rights Committee on the protection of the right to life during a state of emergency. *Naukovyy Visnyk Dnipropetrovs kogo Derzhavnogo Universytety Vnutrishnikh Sprav*. 2022. Vol. 6. URL: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-6-239-243>

Панєваж Дарина Вадимівна,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Теремцова Ніна Володимирівна,

доцент кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Правосвідомість – це система відображення правової дійсності в поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце і роль у забезпеченні свободи особи та інших загальнолюдських цінностей [1].

Правову свідомість поділяють на правову ідеологію і правову психологію. Правова ідеологія – це відображення і закріплення в теоретичній формі соціальних потреб та інтересів. Правова психологія - являє собою систему почуттів, емоцій, настроїв і переживань, що виникають у людей з приводу правової дійсності.

Через глобалізацію світу молоді дуже легко опанувати будь-яку нову інформацію, за допомогою інтернету. Зараз будь-хто може знайти закони і скористатись ними. Слід зазначити, що рівень правової ідеології доволі низький, за умови, якщо учень особисто, за своїм бажанням, не вивчає додаткові матеріали.

На загальний рівень освіти вплинула й епідемія COVID-19 та війна. Хоча з початком повномасштабного вторгнення все більше і більше молоді стало цікавитись політикою, юриспруденцією та історією.

Через низький рівень правової ідеології в багатьох людей з'явився правовий нігілізм не тільки серед молоді, а й ще серед дорослого населення. Нігілізм - повне заперечення загальноприйнятих цінностей, моральних норм, ідеалів, повний скептицизм, пов'язаний з кризовими періодами історичного розвитку суспільства.

Участь у субкультурних утвореннях у поєднанні з правовим нігілізмом призводить до того, що підлітки, які не отримують достатнього рівня знань, перебуваючи у скрутних фінансових умовах вступають в організоване злочинне угруповання. Або вважають нормою давати хабарі, зневажливо або байдужо ставитися до права, яке за їх логікою «не діє».

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що формування правосвідомості у молоді зараз переживає доволі складний період. На неї впливають різні зовнішні і внутрішні чинники, такі як: війна, рівень освіти, рівень соціального забезпечення, тощо. Тому дуже важливо підтримувати молодь, бо сьогоднішні діти – завтра будуть нашим майбутнім. Це можна зробити за допомогою збільшення кількості годин вивчення дисципліни «Правознавство». А на інформаційному рівні – розповсюджувати інформацію, проводити лекції, для всіх бажаючих, можливо зробити освітні курси від держави.

Саме верховенство права як універсальний феномен формування оптимальної збалансованості суспільних, особистісних і державних відносин надає можливість кожній людині зреалізувати в повному обсязі власні права і свободи. В цьому контексті світове співтовариство накопичило достатній досвід втілення верховенства права в державах із розвинутими правовими системами та демократичними формами і методами державного устрою і правління; є й власний, хоча й невеличкий, український досвід.

Бібліографічні посилання:

1. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт.; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.
2. Бобровник С. Інститут верховенства права як напрям реформування правової системи суспільства. URL:<https://er.knutd.edu.ua>.
3. Теремцова Н. Актуальне питання поняття захисту дітей від домашнього насильства. Матеріали конференції «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції (м. Полтава, 23-24 жовтня 2019 року) : у 2-х ч. – Полтава : Россава, 2019. – Ч.1. – 193 с.-С.154-157. Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 2019. URL:<http://pli.nlu.edu.ua/>

Пекарчук Альона Володимирівна,
аспірантка Пенітенціарної академії України

ПРАВОСУДДЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ

Аналіз приписів Конституції України дозволяє зробити висновок про обрання Українським суспільством як вектору розвитку своєї державності – розбудову правової держави та імплементацію у суспільні відносини принципу верховенства права [1]. Відзначимо, що і концепт правової держави, як і доктрина верховенства права передбачають забезпечення людських прав та дієвість правосуддя. Саме тому, на нашу думку, одним з важливих чинників втілення означених конституційних приписів у національне право є належне функціонування системи судоустрою.

Правосуддя є наріжним каменем справедливого суспільства та ключовим засобом захисту та забезпечення людських прав. Проте, у багатьох державах існують серйозні проблеми, які перешкоджають відповідному функціонуванню правосуддя і забезпеченню прав і основоположних свобод. Однією з основних проблем є надмірний термін розгляду справ, що може призвести до неправомірних утисків та порушень прав людини. Очевидним є те, що правосуддя має відбуватися у розумний строк. У рішенні у справі Beaumartin проти Франції Європейський суд з прав людини відзначив, що «Суд не може вважати «розумним» у цьому випадку проміжок часу понад вісім років» [2].

Ще однією важливою проблемою є недостатня доступність правосуддя для вразливих груп населення, таких як малозабезпечені особи, жінки та діти. Це може призвести до безправ'я і безкарності серед цих груп та порушень їхніх прав. Доволі важливою у цьому аспекті є рішення Європейського суду з прав людини у справі Nataliya Mikhaulenko проти України, у якій піднімалось питання доступу до суду обмежено дієздатної особи, зокрема, у контексті можливості звернутись до суду з питання поновлення дієздатності [3].

Наголосимо, що відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод право на справедливий суд можна виокремити наступні елементи цього права:

- доступ до суду;
- право на розгляд справи у розумний строк;
- незалежність та неупередженість суду;
- справедливий характер суду;
- право на публічний розгляд справи;
- право на виконання судового рішення [4].

Крім того, корупція в судовій системі може спричиняти незаконне прийняття рішень та впливати на незалежність суддівства. Корупція негативно впливає на стан правосуддя, порушуючи його незалежність та об'єктивність. Перш за все, вона може спричиняти неправомірне втручання у судовий процес, перешкоджаючи об'єктивному розгляду справ. Судді, які стикаються з корупцією, можуть бути схильні до прийняття рішень, які вигідні певним інтересам, замість дотримання правовладдя.

Додамо, що корупція в судовій системі може призводити до несправедливих рішень і відповідно до порушення принципу рівності. Неправомірні вигоди та лобювання можуть впливати на вирішення справ на користь тих, хто має фінансовий вплив, знехтувавши правами інших сторін.

Крім того, корупція сприяє втраті довіри громадян до судової системи. Коли судді керуються не верховенством права, а особистими інтересами, це порушує основи справедливості та правової держави.

Загалом, корупція в судовій системі створює загрозу для забезпечення справедливості, порушуючи принципи незалежності, об'єктивності та довіри до правосуддя.

Відзначимо, що нині в Україні триває судова реформа, однією з вимог якої і є подолання корупційної складової.

Для вирішення вказаних проблем необхідно приділити увагу кільком напрямкам. По-перше, важливо вдосконалити процеси судового розгляду та забезпечити їхню швидкість та справедливість. Це може бути досягнуто за допомогою впровадження ефективних технологічних рішень, автоматизації судових процесів та надання суддям достатніх ресурсів для розгляду справ.

По-друге, важливо забезпечити доступність правосуддя для всіх верств суспільства. Частково це забезпечується шляхом надання безоплатної правової допомоги для малозабезпечених осіб та інших вразливих груп. Також важливо підвищити обізнаність громадян, щоб вони знали свої права та могли захищати їх у суді.

По-третє, для боротьби з корупцією в судовій системі необхідно впровадити ефективні механізми незалежного контролю та нагляду за діяльністю суддів.

Узагальнюючи, відзначимо, що правосуддя є важливим інструментом для забезпечення людських прав. Шляхом вдосконалення процесів судового розгляду, забезпечення доступності правосуддя для всіх верств населення та боротьби з корупцією можна покращити ефективність правосуддя та забезпечити справедливість для усіх громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

2. Case of Beaumartin v. France (Application no 15287/89). URL <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57898>

3. Case of Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine (Application no 49069/11). URL <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119975>

4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Урядовий кур'єр. 2010. № 215.

Петруновська Дар'я Богданівна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: Невара Лілія Михайлівна, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри міжнародного цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЖІНОК

Жінки вже багато століть борються за повагу і визнання серед чоловіків. Спроби забезпечити гендерну рівність у суспільстві розпочалися ще у XVIII ст., коли британська феміністка Мері Волстонкрафт, написала свою роботу «A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects»(1792), у якій зазначила, що замість того, щоб сприймати жінок як прикрасу суспільства або майно, яким можна торгувати у вигляді видачі в шлюб варто надати їм той же обсяг прав, що і чоловікам, адже жінки на це заслуговують [1]. Однак, дотепер, жінки часто зазнають негативної дискримінації.

Розглянемо основні міжнародні документи, які регламентують права жінок, а саме: Конвенція про політичні права жінок від 1952 р; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 1979 р. (редакція від 06.10.1999).

Основний зміст Конвенції про політичні права жінок (1952 р.) викладено в її перших трьох статтях: ст. I зазначає: «Жінкам належить право голосувати на всіх виборах, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації», ст. II «Жінки можуть обиратися, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації, в усі встановлені національним законом установи, що вимагають публічних виборів», ст. III «Жінкам належить, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації, право займати посади на суспільно-державну службу і виконувати всі суспільно-державні функції, встановлені національним законом» [2]. Ця Конвенція стала першим універсальним міжнародним документом, який надає жінкам рівні з чоловіками політичні права. Конвенція закріпила принцип рівноправності чоловіків і жінок зазначений у Статуті ООН та право кожної людини брати участь в управлінні своєю державою, закріпленого у Загальній декларації прав людини 1948 року, а також прагнення урівняти політичні права чоловіків і жінок.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) встановлює зобов'язання держав-учасниць: включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство; вживати законодавчих та інших заходів, включаючи санкції там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок; встановити юридичний захист прав жінок на

рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою судів та інших установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації; утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок; вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства; вживати заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок [3]. Чим зобов'язує держави-учасниці до змін у законодавстві щодо ліквідації дискримінації щодо жінок та встановлення відповідальності за порушення прав жінок.

Зазначені міжнародно-правові акти ратифіковані Україною і їх положення імплементовані у законодавство України. На основі цих конвенцій в Україні прийнято Закон України № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. [4], який встановлює рівні права та можливості жінок і чоловіків та покладає цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення цих прав.

Домашнє насильство є одним із найбільш розповсюджених негативних явищ у всьому світі. Для протидії домашньому насильству Рада Європи розробила Конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, яка була відкрита для підписання 11 травня 2011 року у Стамбулі (Стамбульська конвенція). Цілями цієї Конвенції є: захист жінок від фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства; упередження та протидія домашньому насильству; гендерна рівність між жінками і чоловіками; протидія гендерно обумовленій дискримінації; захист та допомога всім жертвам насильства; міжнародне співробітництво і допомога організаціям, державним органам у їхній роботі з протидії насильства [5].

Нажаль, найбільш розповсюдженим порушенням прав жінки в Україні залишається домашнє насильство. За статистичними даними 90% громадян, що потерпають від насильства - це жінки. За даними Українського інституту соціальних досліджень, на сьогодні маємо такі показники: 37% жінок вважають насильством приниження, лише 49% - побиття, 56% - зґвалтування [6].

У 2022 році Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію, але із заявами та застереженнями. Конвенція передбачає захист постраждалих осіб та притягнення до кримінальної відповідальності кривдників і це обумовлює внесення змін до національних кримінального і кримінального процесуального кодексів. Наразі у національному законодавстві встановлено адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Варто зазначити, що жінки відіграють у суспільстві дуже важливу роль, працюють на рівні з чоловіками. Сьогодні чимало жінок захищають Україну. З 2021 року кількість жінок в українській армії зросла на 40

відсотків. Наразі служать близько 43 тисяч жінок-військових. При чому, якщо раніше жінки могли проходити службу на посадах переважно медичних спеціальностей, зв'язківців, бухгалтерів, діловодів і кухарів, то нині – жінка в армії може бути водієм, гранатометником, заступником командира розвідгрупи, командиром БМП, ремонтником, кулеметником, снайпером тощо [7].

На думку експертів, жінки також будуть відігравати важливу роль у процесі післявоєнної відбудови. У серпні 2022 року, у розпал повномасштабного російського вторгнення, український уряд ухвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердив операційний план її реалізації на 2022-2024 роки (Кабінет Міністрів України, 2022) [8], чим підтвердив напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та ліквідацію гендерної дискримінації в усіх сферах життя.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що права жінок регламентують та захищаються на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Незважаючи на те, що деякі аспекти гендерної рівності поки що залишаються недотриманими, сьогодні жінки активно будують кар'єру, започатковують власні ідеї у різних сферах життя, намагаються стати друзями і надійною підтримкою для чоловіків. Важливо лише, щоб це прагнення активно підтримувалося на законодавчому рівні, тоді жінки XXI століття зможуть змінити світ для майбутніх поколінь.

Бібліографічні посилання:

1. З відстоювання прав жінки - зі стриктурами на політичні та моральні теми, М. Воллстонкрафт. 1792. Вид. RandomHouse/ 2015, 189 с.
2. Конвенція про політичні права жінок від 20.12.1952 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U> (Дата звернення: 13.11.2023)
3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. № 995_207. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207/ed19791218#Text (Дата звернення: 13.11.2023)
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (Дата звернення: 13.11.2023)
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 р. № 994_001-11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11/ed20110511#Text (Дата звернення: 13.11.2023).
6. Гендерна нерівність : п'ять порушень прав жінок в Україні // Radiosvoboda : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html> (Дата звернення: 06.11.2023).
7. Жінки у ЗСУ // Slovoidilo URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/16/novyna/suspilstvo/minoborony-rozpovily-yak-zminylasya-kilkist-zhinok-vijskovykh-zsu-dva-roky> (Дата звернення: 07.11.2023).
8. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її

реалізації на 2022-2024 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text> (Дата звернення: 07.11.2023).

Проворова Катерина Дмитрівна,
здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Єфімов Володимир Веніамінович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ

Дізнання є досудовим слідчим заходом, який проводиться органами досудового розслідування у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. Дізнання має свої особливості, зокрема, щодо порядку збирання та дослідження доказів.

Відповідно до ст. 84 КПК України доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Так, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають оцінювати кожний доказ на відповідність таким критеріям:

- належності;
- допустимості;
- достовірності;
- достатності. [1]

Доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність обставин, що мають значення для кримінального провадження, а також інші обставини, які відповідно до закону підлягають доказуванню.

Доказування є процесуальною діяльністю, спрямованою на встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів.

Обов'язок доказування в кримінальному процесі закон повністю покладає на суд, прокурора, слідчого та особу, яка провадить дізнання. Вони

зобов'язані вжити всіх передбачених законом заходів для всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи (ч.1 ст.22 КПК), тобто зібрати, перевірити й оцінити всю необхідну сукупність доказів і їх джерел і прийняти на цій підставі законне, обґрунтоване й справедливе рішення. Закон категорично забороняє їм перекладати свій обов'язок доказування на обвинуваченого (ч.2 ст.22 КПК).[2]

Доказ складається з 3 елементів: 1) тези (судження, істинність якого доводиться під час аргументації); 2) аргументу (аргумент або набір доказів - це вихідні теоретичні або фактичні положення, які аргументують тезу) і 3) аргумент (Це логічний зв'язок між аргументом і тезою).

Джерелами доказів у кримінальному провадженні є показання свідків, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та інших учасників кримінального провадження; речові докази; документи; висновки експертів; протоколи слідчих та інших процесуальних дій; інші джерела доказів, передбачені законом.

Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом (ст.93 КПК України) [3]

Докази можуть збиратися слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Слідчий збирає докази шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також шляхом отримання пояснень від осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

У ході проведення оперативно-розшукових (розшукових) заходів та негласних слідчих (розшукових) заходів сторона обвинувачення збирає докази з предметів, документів, відомостей, експертів тощо, витребуваних і прийнятих від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств і установ, посадових і фізичних осіб. висновки, висновки ревізій та акти перевірок, а також проводити інші процесуальні дії, передбачені Кримінально-процесуальним законом. Захист і потерпілий збирають докази шляхом запитування, отримання тощо. Отримання від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, експертних висновків, висновків ревізій, актів перевірок; Проводити оперативно-розшукові (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, а також вживати інші дії, що забезпечують подання суду належних і допустимих доказів.

Докази досліджуються слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом під час досудового розслідування, судового розгляду та апеляційного провадження.

Дослідження доказів полягає у їх оцінці з точки зору їх допустимості, достовірності та достатності для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Як висновок хочу ще раз зазначити, що докази та доказування є важливими елементами кримінального провадження. Вони забезпечують встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні та правильне вирішення питань, які виникають у ньому.

Бібліографічні посилання:

1. <https://ips.ligazakon.net/document>
2. <http://mego.info>
3. <https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php>

Підлужний Василь Михайлович,
аспірант кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Легка Оксана Володимирівна,
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та
фінансів доктор юридичних наук, професор

**ЗАХИСТ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЧЛЕНА
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ**

У світлі подальшого розвитку децентралізаційних процесів та розширення сфер діяльності місцевого самоврядування поглиблюється потреба у забезпеченні прав членів територіальної громади на участь у справах місцевого самоврядування, а також на захист їх прав чи інтересів, бо за римською максимою *ubi jus ibi remedium* (коли закон дає право, він дає також й засіб його захисту або де право, там повинен бути засіб його захисту).

Наразі залишається релевантною та актуальною проблема захисту прав чи інтересів члена територіальної громади від порушень органами місцевого самоврядування. Кампо В.М. та Барвіцький В.Ю., у своїй роботі ще 2012 року, зазначали, що існують непоодинокі випадки, коли місцева влада (державна і муніципальна) не тільки не захищає, а навпаки, порушує та обмежує під час вирішення питань місцевого значення права, законні інтереси територіальних громад. Ними виокремлювались певні рішення органів місцевого самоврядування, які іноді приймалися на шкоду інтересам територіальної громади, зокрема: 1) відчуження об'єктів нерухомості з комунальної у приватну власність; 2) встановлення завищених тарифів; 3) перешкоджання у реалізації громадам форм безпосередньої демократії [1, с. 54].

Інтерес територіальної громади, а також право на його захист адміністративними судами були предметом дослідження українськими науковцями, зокрема такими як Берназюк Я.О., Пришляк М.І., Меленюк В.О., Кампо В.М., Барвіцькій В.Ю. Проте, питання юрисдикційного захисту інтересів окремого члена територіальної громади у вирішенні питань

місцевого значення, а також його права на участь у справах місцевого самоврядування, у світлі меж такого захисту адміністративними судами, ґрунтовно не висвітлювалось. Наприклад, Золотухіна Л.О. у своїй роботі виокремлює публічні інтереси за територіальною ознакою: публічні інтереси локальні, обмежені територіальними одиницями, регіональні - поширюються на територію декількох територіальних одиниць держави [2, с. 296].

На думку ж Берназюка Я.О., право територіальної громади як суб'єкта публічних правовідносин охоплює собою права відповідних мешканців, отже, порушення прав територіальної громади означає порушення права членів цих громад (кожного жителя відповідної адміністративно-територіальної одиниці) [3, с. 115].

У Постанові від 14.11.2019 року у справі № 0740/885/18 Верховний Суд наголошував, що територіальні громади мають власні типи соціальної поведінки, стосовно яких територія є умовою, що забезпечує стійку взаємодію соціальних суб'єктів, які формують територіальні соціальні мережі. При цьому, територія соціально-економічної активності одночасно є фактором зв'язку та умовою діяльності. Це стає можливим тоді, коли для господарюючого суб'єкта, яким є територіальна громада, мотивом економічної діяльності стає не лише максимальний прибуток, а й територіальний інтерес у будь-якій його формі. Територія з її природними особливостями та природними ресурсами, якими вона володіє, а також соціально-економічною інфраструктурою, що функціонує на ній, є матеріальною основою життя територіальної громади. Отже, територіальний інтерес є системою очікувань соціальних суб'єктів, що ґрунтується на рефлексії території, а також пов'язаних із нею проблем, їх життєвого простору, які є безпосередньою причиною відповідного типу територіальної поведінки або соціальної дії. Соціальні інтереси територіальної громади детермінують: розвиток соціальної інфраструктури відповідної території; поліпшення соціально-психологічного клімату та оптимізацію соціальних взаємодій і відносин на відповідній території; інтерес у забезпеченні правопорядку та громадської безпеки. За носіями інтереси поділяються на індивідуальні, територіальні, групові, громадські, загальнолюдські, відомчі, соціально-класові, територіальні інтереси політичних еліт тощо [4].

У подальшому аналогічний підхід Верховного Суду, щодо тлумачення територіального інтересу, був неодноразово застосований судом касаційної інстанції, у спорах по оскарженню місцевої містобудівної документації, зокрема у Постановах від 13.04.2020 р. у справі № 803/1254/17, від 01.06.2021 р. у справі №463/6912/18, від 17.11.2022 р. у справі №1340/4243/18, від 16.03.2023 р. у справі №460/3890/20 [5; 6; 7; 8].

Особливої увагу потребує позиція Верховного Суду, що була викладена у Постанові по справі №463/6912/18 від 17.11.2022 р., згідно до якої касаційний адміністративний суд дійшов висновків, що у позивачів наявне право на звернення до суду з цим позовом, оскільки заявлені вимоги

стосуються не тільки безпосередньо їх прав як мешканців територіальної громади, а і невизначеного кола осіб, що входять до громади. Планувальні рішення щодо певної території міста, селища, села тощо породжують в членів територіальної громади права, які мають бути враховані та не можуть бути порушені рішенням органу місцевого самоврядування [7].

В іншій справі, де позивач звертався за захистом своїх законних інтересів, як член територіальної громади міста Одеси, з огляду на те що оскаржуване рішення місцевої влади, на його думку, зменшували доходи місцевого бюджету територіальної громади внаслідок надання необґрунтованої податкової пільги зі сплати місцевих податків, Верховний Суд у Постанові від 10.08.2020 р. по справі №522/1611/17 підтримав висновки судів попередніх інстанцій про недостатність посилення на порушення інтересу територіальної громади, частиною якої він є, і для якої цей інтерес має значення, а також відсутність суттєвого негативного впливу саме на позивача, а тому відмовив у задоволенні касаційної скарги позивача та залишив рішення попередніх судових інстанцій без змін [9].

У Постанові Верховного Суду у справі №459/2485/16-а від 10.09.2019 р., колегія суддів касаційного суду не погодилась з висновками апеляційного суду, що позивачами не наведено жодних обставин порушення їх прав оскаржуваним рішенням міської ради. У цій справі Верховний Суд дійшов висновків, що через наявність реальної загрози порушення права членів територіальної громади на отримання якісних, своєчасних послуг з постачання теплової енергії за економічно обґрунтовану ціну, а також безпосереднього порушення фінансових прав територіальної громади, що виражається у додаткових витратах з місцевого бюджету на покриття збитків КП «Червоноградтеплокомуненерго», що передається у концесію, у розмірі 9997080,06 грн, то у члена територіальної громади є наявним *locus standi* відносно оскарження рішення міської ради про передачу цілісного майнового комплексу у концесії [10].

Натомість у справі №160/1403/20 Третій апеляційний адміністративний суд залишив у силі рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду, яким було відмовлено у позові жителя міста Дніпра, який оскаржував рішення міської ради «Про реорганізацію КНП «МДКЛ № 2 ДМР шляхом приєднання до КНП «МДКЛ № 6» ДМР». Підставою для відмови у задоволенні позову слугував той факт, що позивачем не доведено обставин що застосування саме до позивача та його сина оскаржуваного рішення, а також не доведено порушення прав саме позивача [11]. У даній справі Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження.

Отже, адміністративні суди, у своїй правозастосовчій практиці, також виокремлюють територіальні інтереси з поміж інших інтересів жителів територіальної громади, проте не у кожній справі, де позивачем є член відповідної громади і позов подається на захист інтересів територіальної громади, Верховний суд та інші адміністративні суди визнають наявним у

члена територіальної громади *locus standi* на оскарження ним рішень, дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування.

Бібліографічні посилання:

1. Кампо В., Барвіцький В. Судовий захист прав і законних інтересів територіальних громад: муніципальна доктрина органів судової влади. Науковий вісник академії муніципального управління. серія : Право. 2012. № 1. С. 53–72.
2. Золотухіна Л.О. Публічний інтерес як адміністративно-правова категорія : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 334 с.
3. Берназюк Я.О. Право органів місцевого самоврядування на звернення до адміністративного суду для захисту інтересів територіальної громади. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Т. 31, № 70. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/21> (дата звернення: 16.11.2023).
4. Постанова Верховного Суду від 14.11.2019 року у справі № 0740/885/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85678165>.
5. Постанова Верховного Суду від 13.04.2020 р. у справі №803/1254/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107370489>.
6. Постанова Верховного Суду від 01.06.2021 р. у справі №463/6912/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97357012>.
7. Постанова Верховного Суду від 17.11.2022 р. у справі №1340/4243/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107370489>.
8. Постанова Верховного Суду від 16.03.2023 р. у справі №460/3890/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109635791>.
9. Постанова Верховного Суду від 10.08.2023 р. у справі №522/1611/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90926951>.
10. Постанова Верховного Суду від 10.09.2019 р. у справі №459/2485/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84265846>.
11. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 10.09.2019 р. у справі №160/1403/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91158340>.

Плугатор Катерина Василівна,

здобувач вищої освіти Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Матат Андрій Володимирович,

асистент кафедри конституційного права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, PhD

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ
ГРОМАДЯН В ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОМУ КРИМУ**

З 2014 року на Кримському півострові відбувається не лише політика расової дискримінації та асиміляції кримських татар, караїмів та кримчаків як корінних народів України, але й систематичне порушення конституційних прав громадян України. Окупаційна влада не дозволяє мирні зібрання на півострові, крім тих, які підтримують її політику. За даними прокуратури Автономної Республіки Крим, близько 30 тисяч

кримських татар були вимушені покинути півострів через створені неприйнятні умови проживання та переслідування [1].

Вже з квітня 2014 р. на півострові налагоджує свою діяльність Національний антитерористичний комітет рф. Його профіль це інформування населення про виникнення та нейтралізацію терористичних загроз» у Криму (зокрема і в мережі Інтернет), виявлення осіб, найбільш схильних до впливу ідеології тероризму, особливо в освітній сфері, молодіжному середовищі, серед представників громадських і релігійних організацій, поміж «іноземців», зокрема й трудових мігрантів. На практиці йдеться переважно про громадян України, які не прийняли російського громадянства, українських та кримськотатарських активістів, які перебувають у полі особливої уваги російських спецслужб. Це порушує конституційне право на свободу думки, а також право на недискримінацію.

Один із прикладів стався у 2016 році, коли окупаційна влада в Криму звинуватила Сулеймана Кадирова в публічних закликах до сепаратизму за коментар у Facebook: «Крим – це Україна, завжди була, є і буде» [2, с. 173]. В його оселі провели обшук, а самого Кадирова допитували. В його кримінальній справі є ознаки фальсифікацій і політичного переслідування. Така ситуація є прикладом переслідування людини за її висловлювання, що суперечить принципам демократії та права на свободу висловлення. Також можна відзначити порушення презумпції невинуватості, оскільки засудження активіста було здійснено без доведення вини та за відсутності вагомих доказів.

Крім того, окупаційна влада в Криму переслідує громадських активістів, які діють на півострові. Українські активісти, журналісти та люди, які висловлюють свою незгоду з окупацією Криму, підлягають репресіям, а їхні права та свободи порушуються.

За даними українських правозахисних організацій «КримSOS» та Кримської правозахисної групи, з березня 2014 по 2018 рр. в Криму зникло безвісти 17 осіб, так чи інакше причетних до руху опору окупації півострова [2, с. 132]. Серед них кримськотатарські активісти Іслям Джепаров і Джевдет Іслямов, член виконкому Всесвітнього конгресу кримських татар Ервін Ібрагімов, учитель фізкультури Мухтар Арисланов та інші. Цей приклад є свідчення порушення конституційного права на особисту свободу та недоторканість особи. Зникнення безвісти людей і їх непокараність порушує також право на справедливий суд та захист від довільного затримання або ув'язнення.

Мають місце 492 випадки, які підтверджують порушення прав людини на справедливий суд. Один із таких прикладів – «справа 26 лютого», в рамках якої російські окупанти притягнули до кримінальної відповідальності учасників масштабного мітингу біля будівлі кримського парламенту на підтримку України, що відбувся 26 лютого 2014 року. До восьми років ув'язнення було засуджено заступника голови Меджлису кримських татар Ахтема Чийгоза. Умовні строки отримали активісти цього

мітингу Мустафа Дегерменджі та Алі Асанов. Окупаційна влада засудила їх за мітинг, проведений у Криму ще до того, як півострів захопила армія рф.

На сьогодні ми маємо десятки зниклих, понад 70 заарештованих, понад 10 убитих, неодноразові випадки катувань і спроб залякування з метою схиляння до співпраці. Вже понад 115 дітей залишилися без батьківського виховання, опіки і тепла. Десятки матерів і дружин політв'язнів перебувають під постійними моральними, психологічними й емоційними стресами, що не минає безслідно, а викликає безліч хронічних захворювань.

І зараз, у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської армії на територію України, росія під приводом мобілізації почала винищення кримських татар у Криму, продовжуючи цим свою злочинну дискримінаційну політику. Близько 80% повісток у Криму отримують саме кримські татари. 22 вересня роздали мінімум 1000 повісток [4]. Для такого малочисельного корінного народу – це є черговою геноцидною практикою з боку держави-агресора рф.

Всі дії російської окупаційної влади в Криму порушують міжнародне право та норми міжнародних договорів, зокрема Генеральної Асамблеї ООН, Ради Європи та ОБСЄ. Також, ці дії є порушенням конституційних прав громадян, які проживають на півострові. У світлі цих фактів, міжнародна спільнота повинна продовжувати висувати до росії вимоги відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, а також захисту прав людини в Криму. Також, необхідно продовжувати надавати гуманітарну та матеріальну допомогу тим, хто став жертвою злочинних дій окупантів.

Головним кроком до покращення ситуації є відновлення української влади та законодавства в Криму. Після чого, слід провести заходи з деокупації Кримського півострову згідно з вимог міжнародних норм і стандартів у сфері прав людини. Необхідно вжити відповідних заходів для забезпечення захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях України, зокрема створити механізм захисту прав людини (національних та місцевих органів влади); забезпечити свободу слова, включаючи вільний доступ до міжнародних медіа; забезпечити належну систему охорони здоров'я, включаючи доступ до якісних медичних послуг; забезпечити права на освіту, включаючи доступ до якісної освіти українською та кримськотатарською мовами.

Сьогодні конституційні права і свободи можна захистити за допомогою міжнародної коаліції з підтримки України, посилення санкцій проти рф та підтримки організацій громадянського суспільства, які працюють над відновленням справедливості та прав людини на тимчасово окупованих територіях та тих, хто постраждав від злочинів держави-агресора.

Ситуація в Криму є складною і вимагає невідкладних дій для української влади. Щоб покращити ситуацію, Україна повинна відновити

контроль над Кримським півостровом і діяти відповідно до вимог міжнародних норм і стандартів. Це не лише відновить справедливість у регіоні, але й забезпечить повагу до прав людини, сприятиме економічному розвитку та гарантуватиме безпеку всіх громадян, які опинились в тимчасовій окупації. Більше того, діючи відповідно до вимог міжнародного права, Україна підтверджує відданість принципам демократії, яким має слідувати на шляху до набуття повноправного членства у Європейському Союзі.

Бібліографічні посилання:

1. Прокуратура АРК опублікувала жахливу статистику репресій рф проти кримських татар | QIRIM.News URL: <https://qirim.news/novosti-uk/prokuratura-ark-opublikovala-zhahlyvu-statystyku-represij-rf-protu-krymskyh-tatar/> (дата звернення: 07.04.23).
2. Андрієвська А., Халімон О. Книга свідчень Анатомія російської анексії Криму. К.: Часопис «Критика», 2019. 248с.
3. Майорова А. Крим за завісою. Путівник зоною окупації. К.: Прометей, 2019. 162с.
4. Допис заступника Постійного Представника Президента України в АРК Т. Ташевої URL: <https://www.facebook.com/tamila.tasheva/posts/pfbid02kwA3cx2wLu1Pp4mpkdBnnRMkoT5n5P6veh6fYHdYSt5Ry1bN8Lc4n1oHdyGtEDT1> (дата звернення: 07.04.23).

Подгорна Анастасія Віталіївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Легка Оксана Володимирівна,

професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ АФРИКАНСЬКОЇ, АРАБСЬКОЇ ТА АЗІЙСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЙ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У сучасному світі захист прав людини є однією з найважливіших проблем суспільно-правового життя людства, яке весь час свого існування постійно перебуває у військових конфліктах за ресурси, віру, мову, культуру чи інших речі, забуваючи про цінність життя людини, і в результаті, ідеологія та матеріальні речі стають важливішими за життя людини.

Кожен регіон має свій підхід до розуміння прав людини. Розглянемо такі регіональні концепції прав людини: африканську, арабську та азійську, адже на сьогоднішній день вони активно проявляють себе на міжнародній арені та наголошують на важливості забезпечення своїх інтересів та цінностей. Тому таке дослідження концепцій прав людини є актуальним та потребує більшої уваги.

Особливості розуміння прав людини відповідно до африканської, арабської та азійської концепцій досліджувались науковцями, а саме: О. В. Бігняк, В. Гутник, І. Іванків, О. В. Мікічурова, Н. М. Опольська, Т. Сироїд, Л. Фоміна, І. А. Шуміло та інші. Вказана проблема є актуальною та потребує додаткового вивчення.

Африканська хартія прав людини і народів є основним регіональним документом, який проголошує загальні права і свободи народів Африки, зокрема, право на життя, гідність, особисту недоторканість, свободу слова та самовираження, свободу віросповідання, право власності, захист від рабства), соціальні та економічні права (право на працю, житло, охорону здоров'я, право на інформацію), права народів (розвиток та збереження своєї культури), заборону дискримінації, право жінок та гендерну рівність, дитячі права (право на життя, розвиток, освіту, медицину, захист від експлуатації), права мігрантів та біженців, право на судовий захист [4, с. 348-350]. Особливою рисою африканської концепції прав людини є пріоритетність суспільних інтереси корінних народів, етнічних груп чи інших спільнот над індивідуальними. Характеризуються права людини тим, що вони тісно пов'язані з природними ресурсами африканського регіону [2, с. 185]. Важливим є досягнення спільних колективних інтересів у розумінні прав людини, то ж інтереси індивіда є менш важливими. Також характерним є різке негативне ставлення до колоніалізму, дискримінації, апартеїду та небажання визнавати країни африканського регіону як самостійних суб'єктів міжнародного права з наявними індивідуальними інтересами та проблемами. Безпосередньо, права людини надаються публічною владою, державою, та їх захист залежить виключно від цієї влади, такий самий підхід притаманний також азійській концепції прав людини. Реалізація концепції прав людини в Африканському регіоні на практиці стикається з низкою проблем: недосконалою відповідністю законодавств країн Африки до вимог Африканської хартії прав людини та народів, системну корупцію, низьку ефективність системи захисту прав, наявність конфліктів між країнами, політичну нестабільність, неодноразові прояви дискримінації різних груп людей, великий відсоток бідності серед населення, відсутність соціального захисту населення, низький рівень доступності до освіти та медицини, неодноразові прав порушень прав дітей. Дотримання прав людини в Африці потребує плідної співпраці як між країнами Африки, та на міжнародному рівні.

Основною універсальною декларацією, яка б проголошує права і свободи людини всього Арабського регіону є Арабська хартія прав людини, яка містить положення про загальні права і свободи (право на життя, гідність, особисту недоторканість, свободу думки, свободу віросповідання, право власності та ін), соціальні та економічні права (право на працю, вибір роботи, на житло, на лікування та освіту), захист прав жінок, зокрема, від насилля, захист прав дітей (на освіту, життя, опіку, розвиток), права народів на самовираження, збереження культури та спадщини, свобода релігійних

переконань, засудження тероризму та екстремізму. Такі права, як самовираження, можуть бути обмежені під приводом захисту безпеки та гідності. Арабська концепція прав людини є результатом історичного, релігійного, культурного розвитку арабських країн. Особливістю цієї концепції є поєднання домінуючого релігійного впливу та шаріату. Дуже велика увага приділяється значенню гідності, справедливості та боротьби за неї. Важливим аспектом регулювання та розуміння прав людини є родинні традиційні цінності. Арабська концепція характеризується деяким особливим ставленням до прав жінок та меншин, яке виправдовується релігійними нормами та шаріатом, та що для класичної концепції прав людини є проявом дискримінації. [1, с. 21-22]. Проблема гармонізації ісламського права та міжнародних стандартів є гостро важливою та складною. Реалізація прав людини в арабському регіоні є проблематичною, що зумовлено систематичним обмеженням прав людини, відсутністю комісій та суду, слабким ступенем захисту прав жінок та ЛГБТ персон, мігрантів, проблемам зі свободою віросповідання, наявністю великої кількості військових конфліктів, слабкою системою захисту прав дитини, слабкою системою захисту прав індігенних народів. Кожна країна Арабського світу може по різному втілювати та захищати права людини.

В Азійському регіоні роль основного документу, який проголошує права і свободи усього населення регіону відіграє Азійсько-Тихоокеанська декларація, зокрема, основні права, права держави брати участь у вирішенні глобальних проблем, права та обов'язки народів (реалізувати право на існування без зброї). Також можна зробити певний висновок про азійський стандарт прав людини з того, в яких міжнародно-правових договорах країни є учасницями, ратифікація яких є для кожної країни індивідуальною: загальні права та свободи (право на життя, свобода слова, доступ до інформації), соціальні і політичні права (право на житло, працю, вибір роботи, освіту, лікування), захист прав жінок (гендерна рівність, протидія насильству), захист прав дітей (експлуатація, розвиток, освіта), захист прав мігрантів та біженців, захист прав осіб з обмеженими можливостями, захист прав індігенних народів (визнання та збереження традицій). Азійська концепція прав людини є неоднорідною, відображає індивідуальні особливості культур, релігій, що зумовлено історичним досвідом. Загалом азійську концепцію формують: релігійний аспект (конфуціанство, буддизм), аспект колективізму та солідарності, сімейних цінностей, етнічний аспект, моральні цінності та швидкий всебічний розвиток азійського регіону [3, с. 231]. Головною проблемою є знаходження балансу між інтересами індивіда та колективу. Країни – представники цієї концепції плекають цінності колективізму, солідарності, поваги до влади, порядку, стабільності, спокою.

З усього вищевказаного можна дійти висновку, що проблема розуміння прав людини є як ніколи є актуальною для всього людства. Адже від трактування прав людини, знаходження тотожності різних концепцій та співпраця для забезпечення цих прав з урахуванням регіональних концепцій

розуміння прав людини є єдиним виходом для реалізації захисту прав людини та загалом збереження цінності життя та гідності людини. Толерантність та розуміння різноманітності концепцій розуміння прав людини важливо дотримуватись, адже заклики за єдину істинність та правильність однієї концепції породжує дискусію, яка може перерости знову в війну за ідеали, і відповідно життя людини підпадає знеціненню.

Бібліографічні посилання:

1. Пукавський Ю., Коваль І. Інститут прав людини в державах ісламської правової сім'ї // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №3(27). 2020. С. 19-24 URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22495/5.pdf>

2. Роговик О. Д. До питання про африканський підхід до прав людини як фундаментальну основу африканської системи захисту прав людини // Міжнародне право №9 2014. С. 182-187.

URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_9_31.pdf

3. Холод І. Конфуціанська владна вертикаль: світоглядні та морально-етичні основи етико-політичної системи // видання Національного університету Києво-Могилянської академії.: Київ, CORE. 2012. С. 231-236. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149247683.pdf>

4. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посіб. Для підгот. До зовн. Незалежн. Оцінювання / Т.Л. Сироїд, О. А. Гавриленко., Л.О. Фоміна; за заг. ред. Т.Л. Сироїд – 4-те вид., перероб. І допов.. – Харків: Право. 2021. – 462 с.

Полтавець Олександр Сергійович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

МІРИЛО ПРАВОВЛАДДЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Фактором подальшого розвитку Української держави (як і збереження та відновлення територіальної цілісності) є належне публічне управління. Саме ефективна організація цієї сфери діяльності держави виступає засобом розбудови нашої держави як правової.

Відзначимо, що доволі системно і чітко вимоги до публічного управління викладено у «Мірилі правовладдя», що було прийняте Венеційською комісією [1]. Саме положення цього документу будуть взяті нами за основу розкриття змісту предмету дослідження.

Доволі чітко у «Мірилі правовладдя» визначено меті і соціальну спрямованість публічного управління, а також вказується на його аксіологічну складову: «Публічне управління забезпечує значне підвищення ефективності управлінської діяльності завдяки високому рівню

громадської підтримки та консолідації суспільства навколо спільних цілей. Воно пов'язане з демократичними цінностями, принципами верховенства права, поваги до гідності людини, недискримінації, рівності, справедливості, безпеки, ефективності та ін.» [1].

Додамо, що означений документ Венеційської комісії виступає своєрідним засобом встановлення рівня правовладдя (рівня реалізації вимог принципу верховенства права) у різних формах діяльності держави: не тільки правозастосовній, але і у нормотворчій. А, відтак, може бути підґрунтям для оцінки публічного управління та подальшого вдосконалення [1].

Таким чином, публічне управління в умовах доцільно розглядати у контексті саме принципу верховенства права і сприймати як такий процес, який забезпечує досягнення стану реалізації цінностей демократичного суспільства, у тому числі й реалізацію положень правовладдя.

В Україні, як і в інших державах, що прагнуть функціонувати в межах демократії, публічне управління має стати видом суспільно корисної діяльності (у цьому відтворюється концепт сервісної держави: органи державної влади мають сприйматися як такі, що надають населенню відповідні послуги), створюючи умови для реалізації громадянами своїх прав і свобод. Додамо, що наведене стосується і органів місцевого самоврядування, які безпосередньо на місцях мають можливість забезпечувати вирішення тих питань, що відносяться до місцевого рівня.

Слід наголосити, що чинником, що вимагає здійснення публічного управління в Україні відповідно до вимог верховенства права є прагнення України стати повноправним членом європейської спільноти та підписання угоди про євроінтеграцію. А, як відомо, принцип верховенства права є аксіологічною складовою Європейського Союзу, надбанням європейської правової традиції. Відтак, органи публічної влади мають докласти зусиль для імплементації вимог правовладдя в систему публічного управління.

У цьому контексті на окрему увагу заслуговує і згадка концепції належного врядування – Good Governance – яка ґрунтується на сприйнятті населення як активного учасника публічного управління, об'єднуючи основні положення принципу верховенства права та демократії. [1]

Доволі корисним для Української держави, на нашу думку, в аспекті розвитку належного врядування та імплементації принципу верховенства права може бути досвід Швеції. У якій доволі високий рівень забезпечення прав і свобод людини, значним є і економічний розвиток, соціальна підтримка громадян.

Швеція є однією з тих держав, що поважає і реалізує принципи верховенства права, рівності усіх перед законом, незалежності судової влади. Важливими є механізми контролю за дотриманням прав людини, включаючи і ефективний громадський контроль.

Наголосимо, що Швеція систематично посідає перші місця за результатами індексу демократії, відносячись до держав повної демократії [2-3]. А це вказує і на реалізацію вимог народовладдя, верховенства права,

належного врядування. За таких обставин спостерігається і стійкий розвиток економіки, дозволяючи спрямовувати значні кошти на соціальний розвиток і соціальне забезпечення громадян.

Звідси можна зробити висновок, що досвід шведської держави дозволяє стверджувати про ефективність публічного управління, що ґрунтується на вимогах принципу верховенства права. Відтак, важливим є вивчення досвіду демократичних держав щодо організації публічного управління та адміністрування, які досягли успіхів у забезпеченні ефективності публічного управління в умовах правовладдя.

Розробки практичних рекомендацій можуть бути спрямовані на вдосконалення законодавства, створення ефективних механізмів контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також підвищення рівня професійної підготовки державних службовців.

Водночас, слід наголосити, що питання імплементації позитивного зарубіжного досвіду та втілення практик державного управління в умовах нашої держави є можливим тільки при комплексному вивченні національних особливостей функціонування та розвитку системи публічного управління.

Отже, публічне управління в умовах правовладдя в Україні є ключовим елементом для забезпечення стабільності, прогресу та розвитку країни. Використання «Мірила правовладдя» як основи для оцінки та вдосконалення публічного управління може сприяти підвищенню ефективності управлінської діяльності, зміцненню демократичних цінностей та принципу верховенства права. Це, в свою чергу, може призвести до більшої громадської підтримки та консолідації суспільства навколо спільних цілей [1]

Бібліографічні посилання:

1. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій. Rule of Law Checklist. URL <https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule%20of%20Law%20checklist%20UKR.pdf>
2. Democracy Index 2021. URL https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/?utm_source=eiu-website&utm_medium=blog&utm_campaign=democracy-index-2021
3. Democracy Index 2022. URL <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/>

Пономаренко Марія Михайлівна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: Шевченко Олена Володимирівна, доцент кафедри
адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного
торговельно-економічного університету, к.ю.н.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: У РАМКАХ ДІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

За останні століття людство не раз починало збройні конфлікти, які призводили до руйнування мільйонів життів. У різні періоди часу провідні країни світу укладали безліч договорів, які мали б захищати права цивільних громадян у мирний час та на випадок збройних конфліктів. В період з 2014 року (і особливо з широкомасштабним нападом від 24 лютого 2022 року) і до сьогодні весь світ має можливість спостерігати як російська федерація кожного дня порушує ці права у розв'язаній війні проти України. В умовах збройного конфлікту неможливо забезпечити усі норми дотримання прав людини, а особливо основне, природне право людини - право на життя. Також обмежується ряд конституційних прав і свобод людини, такі як: недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, право на освіту, свобода пересування та багато інших речей до яких громадянам України довелось призвичаїтись.

Міжнародне право у питаннях прав людини взяло свій початок по завершенню другої світової війни, після безлічі жорстоких порушень прав людини та скалічених життів суспільство мало на меті не допустити цього знову. У 1945 року був прийнятий статут ООН, основною ціллю якого було забезпечення поваги до всіх рас, статей, мов та релігій. Також було видано Загальну декларацію прав людини [1, с.15-17] яка складається з 30 статей, в них зазначені основні права якими володіє кожна людина від народження. На час воєнного стану частіше використовують термін «Міжнародне гуманітарне право», з праці істориків та науковців ми можемо дізнатись, що з приблизно трьох тисяч років писаної історії людства, лише 270 років були мирними. Тому для регулювання міжнародних збройних конфліктів було створено «право війни», яке після ХХ століття отримало назву «Міжнародне гуманітарне право» [1, с.15-17].

За міжнародним гуманітарним правом, основним суб'єктом зобов'язання виступає держава, як основний суб'єкт міжнародного права. Передусім Україна має забезпечити захист міжнародних гуманітарних прав жертв війни, а саме: цивільне населення, осіб, які припинили безпосередню участь у збройному конфлікті, цивільних об'єктів, захисту небезпечних об'єктів та культурних цінностей [2, с.133]. Також гуманітарне право захищає комбатантів, не виключаючи поранених та полонених. Суть

міжнародного гуманітарного права полягає в тому, щоб наскільки це можливо зменшити біль та страждання потерпілих.

У ситуації на сході України ми можемо прослідкувати, що обидві сторони конфлікту використовували міномети і артилерію, які мають достатньо хаотичну та велику зону ураження, що в свою чергу могло призвести до смерті та різноманітних тілесних ушкоджень мирного населення. Це приклад порушення принципу розрізнення цивільних осіб між учасниками бойових дій [3, с.53]. Тому цивільне населення потребує захисту міжнародного гуманітарного права при активній фазі війни, для того щоб запобігти травм та ушкоджень. Захист також має надаватись у випадку примусового перевезення людей в країну противника. При перших умовах необхідно застосовувати принципи розрізнення та пропорційності. В другому випадку основним джерелом міжнародного гуманітарного права стає Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення у разі війни, вона захищає людей які потрапили під окупаційну владу [2, с.134].

За останнє десятиріччя Російська Федерація порушила не одну норму міжнародного гуманітарного права, через це ми можемо навести приклади найбільших терактів за 2022-2023 роки:

Вранці 1 березня росіяни обстріляли центр Харкова. В результаті влучання двох "Калібрів" було фактично зруйновано будівлю обласної державної адміністрації на площі Свободи. Жертвами російського теракту стали 29 людей, ще 35 було поранено.

16 березня 2022 року - знищення драмтеатру у Маріуполі. Точна кількість загиблих досі невідома, озвучувалися цифри від 300 до 600 жертв. Всього ж там на час бомбардування перебували від 500 до 1200 мешканців Маріуполя.

Вранці 14 липня Росія запустила з підводних човнів у Чорному морі крилаті ракети "Калібр". Відомо про 20 загиблих, серед них троє дітей. Також відомо, що близько 90 потерпілих у Вінниці звернулися по допомогу до медичних закладів, приблизно пів сотні з них – у тяжкому стані.

17–18 серпня 2022 – удари по студентських гуртожитках у Харкові. Удари окупантів забрали 25 людей, серед яких була й дитина. "Іскандерами" ворог стріляв по студентських гуртожитках на Салтівці,

Ракетний удар по кафе у селі Гроза відбувся 5 жовтня 2023 року, в результаті загинуло 59 осіб серед них восьмирічна дитина. Ще одна особа вважається зниклою безвісти.

Це лише менша частина злочинів Російської Федерації в збройній агресії проти України [4].

Як зазначає Н. Ногас міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право дуже тісно переплітаються між собою, але мають значні відмінності. Одним з таких винятків є те, що міжнародне гуманітарне право потребує суворого дотримання усіх зазначених в ньому зобов'язань, тоді як міжнародне право прав людини дозволяє відходити від виконання зобов'язань у випадку надзвичайної ситуації в країні» [2, с.135]. Це

зазначено у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стаття 15 «Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.» [5].

На прикладі наведених вище злочинів Російської Федерації у війні проти України ми можемо прослідкувати, як вже тривалий час порушуються принципи та норми міжнародного гуманітарного права. Тому в першу чергу це повинно давати підстави для переосмислення своїх широких повноважень регіональним та міжнародним установам, та розуміння відповідальності контролю за дотримання прав людини. Як одним із способів вирішення цієї проблеми вважаємо збільшення суворості покарань, за грубі порушення міжнародного гуманітарного права.

Бібліографічні посилання:

1. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О., Київ, 2018. 208 с.

2. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів // Збірник наукових праць Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету у співпраці з НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Актуальні Проблеми правознавства Випуск 4 (24) 2020. 133-135 с.

3. Соколенко І.С. Порушення гуманітарного права під час військового конфлікту на сході України // Захист прав людини в умовах збройного конфлікту: збірник тез доповідей Науково-практичної конференції (Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: ГО «УКРО», 2021. 98 с.

4. Reports on the human rights situation in Ukraine. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARRegion/Pages/UARports.asp> x.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.12.2022).

Проворова Катерина Дмитрівна

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців підрозділів
превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Мартінес Вега Олександра Віталіївна,

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців підрозділів
превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник : **Корогод Світлана Володимирівна**, старший
викладач кафедри кримінального права та кримінології

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНОЛОГІЇ

Кримінологія - це наука, яка вивчає злочинність як соціальне явище, причини та умови її виникнення та розвитку, особистість злочинця, а також заходи щодо попередження злочинів. Тому кримінологія являє собою комплексну науку про закономірності злочинності та її окремі прояви, про особу злочинця, причини й умови, що породжують та обумовлюють злочинність і окремі злочинні посягання, а також про форми і методи соціального і нормативного впливу на них з метою контролю за цими негативними явищами. [1]

Історія розвитку кримінології налічує вже понад дві тисячі років. Перші згадки про злочинність та її причини можна знайти в стародавніх літературних пам'ятках, таких як Біблія, Коран, Веди та інші. У середньовічній Європі кримінологія розвивалася переважно в рамках теологічної думки. Злочин розглядався як порушення божественних законів, а його причини пов'язувалися з гріховністю людини.

У XVI-XVII століттях у Європі виникли перші наукові теорії злочинності. Чарльз Беккарія в своїй праці "Про злочини та покарання" (1764) заклав основи класичного напрямку в кримінології. Він вважав, що злочинність є результатом свідомого вибору людини, який мотивується її егоїзмом і прагненням до задоволення своїх потреб. У XIX столітті в кримінології виникли два нових напрями: антропологічний та соціологічний. Антропологічний напрям, заснований на дослідженнях Чезаре Ломброзо, розглядав злочинність як результат спадкових факторів. Соціологічний напрям, заснований на дослідженнях Анрі Лебона та інших, розглядав злочинність як результат соціальних умов. У XX столітті кримінологія продовжувала розвиватися в різних напрямках. З'явилися нові теорії злочинності, які враховують комплекс соціальних, економічних, психологічних та інших факторів.

В Україні кримінологічна думка зародилася в XIX столітті. Перші дослідження з кримінології проводилися в Київському університеті Святого

Володимира. У 1871 році в університеті було відкрито кафедру кримінального права, на якій викладалися курси кримінології.

У радянський період кримінологія розвивалася в рамках марксистсько-ленінської теорії. Злочин розглядався як наслідок класових суперечностей.

Відносно низький рівень реєстрованого злочинності в СРСР та інших соціалістичних країнах був обумовлений не особливими кримінологічними перевагами соціалізму над капіталізмом, хоча такі і були, а тотальним контролем за поведінкою і діяльністю людей. З ослабленням цього контролю в 1950-ті й наступні роки злочинність в СРСР стала рости швидше, ніж чисельність населення. З середини 50-х рр. ХХ століття злочинність в СРСР збільшилася в 5,6 рази, в той час як населення - в 1,5 рази. [2]

Після розпаду СРСР в Україні почала розвиватися незалежна кримінологічна наука. Були створені нові наукові центри, почали видаватися наукові журнали та монографії.

Сучасна кримінологія - це комплексна наука, яка вивчає злочинність з різних точок зору. Вона спирається на досягнення таких наук, як право, соціологія, психологія, економіка, демографія та інші.

Основними завданнями сучасної кримінології є:

- вивчення закономірностей злочинності;
- визначення причин та умов виникнення та розвитку злочинності;
- вивчення особистості злочинця;
- розробка заходів щодо попередження злочинів.

Сучасна кримінологія використовує широкий спектр методів дослідження, таких як:

- статистичні методи;
- соціологічні методи;
- психологічні методи;
- економічні методи;
- демографічні методи.

Сучасна кримінологія пов'язана, насамперед, з тими соціальними науками, які вивчають людину, її місце в суспільстві, соціальні процеси, що впливають на її формування та розвиток, фактори, що визначають її поведінку в соціумі. Незважаючи на те, що злочинність є продуктом діалектичної взаємодії таких систем, як «суспільство», «право», «людина», центральним елементом цієї тріади є людина та її діяльність. [3]

Як висновок хочу ще раз зазначити, що кримінологія є важливою наукою, яка допомагає нам зрозуміти природу злочинності та розробити ефективні заходи щодо її попередження. В майбутньому кримінологія буде відігравати все більш важливу роль у боротьбі зі злочинністю. Вона допоможе нам створити більш безпечне та справедливе суспільство.

Бібліографічні посилання:

1. Посилання URL: <http://mego.info>
2. Посилання URL: https://stud.com.ua/92899/pravo/radyanska_kriminologiya_revoljutsiyi_1917_1950_roki
3. Посилання URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc29/part_2/18.pdf

Псьота Тетяна Володимирівна,
аспірантка кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: Гавриленко Олександр Анатолійович,
професор кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., професор

ВИТОКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

У сьогоденні реаліях збройної агресії проти України захист прав та свобод осіб стає пріоритетним завданням як для нашої держави, так і для міжнародного співтовариства в цілому. Саме міжнародне гуманітарне право покликане обмежувати руйнівні наслідки війни для правового статусу людей та захищати особливо вразливі категорії індивідів.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста є міжнародною недержавною організацією, на яку покладено завдання стежити за дотриманням міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій про захист жертв війни, прийнятих у 1949 році, та Протоколів до них. Наразі дані угоди складають основу сучасного міжнародного гуманітарного права та спрямовані на покращення долі поранених і хворих комбатантів на суші та на морі, військовополонених та цивільного населення під час воєнних конфліктів.

Тим не менш, принципи гуманності, закріплені у сучасних міжнародних конвенціях, не завжди були керівними для учасників збройних протистоянь у минулому. Так, відомими є жахіття битви під Сольферіно (Італія) у 1859 році: пораненим не надавалася необхідна медична допомога, багато осіб померло у муках, також існувала практика добивання поранених та розстрілу захоплених [2, с. 19–25]. Саме ці трагічні події стали поштовхом до створення Міжнародного (тоді – Женевського) Комітету Червоного Хреста Анрі Дюнаном у 1863 році.

Уже в 1864 році за пропозицією Комітету Федеральною радою Швейцарії було скликано міжнародну конференцію, на якій було ухвалено Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених на полі бою. У цьому фундаментальному міжнародно-правовому документі містяться витoki захисту прав людини під час збройних конфліктів у діяльності

Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Дана конвенція стала першою універсальною постійно діючою угодою щодо захисту учасників війни та заклала основу, на якій базуються норми міжнародного права щодо захисту жертв збройних конфліктів [4, с. 462].

У десяти статтях Женевської конвенції про поліпшення долі поранених на полі бою 1864 року містяться положення про захист прав індивідів у розпал війни – медичного персоналу, учасників бойових дій та цивільного населення.

Визначаючи міжнародно-правовий статус медичного персоналу, конвенція закріпила вимогу його нейтральності під час чергування та до того часу, коли залишаються будь-які поранені, яким потрібна допомога. Каретам швидкої допомоги та військовим госпіталям надавалися гарантії захисту від посягань воюючих сторін, поки вони приймають поранених і хворих. Навіть після захоплення території ворогом медичним працівникам належало право продовжувати виконувати свої функції (ст. 1–3) [1].

Правовий статус представників цивільного населення, які допомагають пораненим, закріплюється у ст. 5 Конвенції. Їм повинні були забезпечуватися свобода та поважне ставлення. Надання притулку та догляду учаснику бойових дій некомбатантом слугувало гарантією захисту останнього. Мешканець, який надав притулок пораненим, звільнявся від обов'язку квартирування військових у своїй домівці та грошових стягнень [1].

Поранені та хворі комбатанти, незалежно від їхньої національності, повинні були забезпечуватися доглядом. За згодою воюючих сторін поранених ворогів можна було передавати форпостам протилежної сторони. Непридатні до подальшої служби особи підлягали репатріації (ст. 6) [1].

Женевською конвенцією про поліпшення долі поранених на полі бою 1864 року також закріплювалася емблема червоного хреста на білому фоні, якою мали позначатися госпіталі, машини швидкої допомоги та евакуаційні групи (ст. 7) [1]. Відтоді цей знак став засобом ідентифікації осіб та обладнання, на які поширюється дія угоди, та гарантією надання допомоги кожному, хто її потребує.

Хоча Женевська конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою 1864 року наразі не є дійсною, її принципи й надалі зберігаються в міжнародних угодах, які її замінили, а положення щодо захисту прав індивідів під час збройних конфліктів розширюються та доповнюються [3, с. 547]. Зважаючи на важливу роль, яку відіграв даний міжнародно-правовий документ у контексті міжнародного гуманітарного права, він досі залишається орієнтиром і символом докорінного повороту в розумінні прав людини у военний час. Забезпечення індивідів правовими гарантіями у збройному конфлікті завдяки створенню Міжнародного Комітету Червоного Хреста та прийняттю Женевської конвенції 1864 року стало новим кроком в еволюції міжнародно-правового статусу особи.

Бібліографічні посилання:

1. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field 1864. International Humanitarian Law Databases. International Committee of the Red Cross. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/120-IHL-GC1864-EN.pdf> (last accessed: 14.11.2023).
2. Dunant H. A Memory of Solferino. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1986. 147 p.
3. Pictet J. S. The First Geneva Convention of 1864: a Historic Document. International Review of the Red Cross (1961–1997). 1966. Vol. 6, No. 67. Pp. 547–548.
4. Pictet J. S. The New Geneva Conventions for the Protection of War Victims. The American Journal of International Law. 1951. Vol. 45, No. 3. Pp. 462–475.

Пятенко Дар'я Олександрівна,
здобувач вищої освіти Національного університету біоресурсів і
природокористування України

Науковий керівник: **Чорноморденко Дмитро Іванович**, ст. викладач
Національного університету біоресурсів і природокористування України
кандидат філософських наук

ДЕМОКРАТІЯ, ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА НА ЗАХИСТІ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Захист миру та безпеки є важливим принципом для забезпечення стабільності та розвитку суспільства. Верховенство права, демократія та права людини являються важливими поняттями, які забезпечують стабільність та розвиток суспільства. Демократія, як форма управління, є основою сучасного світу, основоположним принципом якої є визнання прав та свобод кожного індивіда. Вона ставить на перший план принцип представництва, рівності та відповідальності влади перед народом. У такому політичному середовищі гарантується глибоке взаєморозуміння між владою та громадянами, що є необхідним фундаментом для сталого розвитку суспільства. Верховенство права своєю чергою - це принцип, який забезпечує рівність перед законом для всіх громадян та створює основу для справедливості та взаємної поваги в суспільстві. У демократичних країнах цей принцип не тільки визнається, але й активно розвивається через законодавство, яке гарантує права та свободи кожного громадянина. Верховенство права стає запорукою того, що рішення, які приймаються, відповідають законам і віддзеркалюють цінності суспільства.

Захист миру та безпеки також нерозривно пов'язаний із діалогом та взаєморозумінням. Діалог і взаєморозуміння - це важливі елементи запобігання конфліктам, тому що вони сприяють обміну інформацією, думками та перспективами між сторонами, які беруть участь у конфлікті або

потенційно зачеплені ним. Діалог і взаєморозуміння можуть допомогти виявити й усунути причини та чинники конфлікту, знизити рівень недовіри та ворожості, побудувати стосунки співробітництва та солідарності, а також знайти спільні інтереси та цілі. У сучасному світі, де відмінності в культурі, релігії та політичних поглядах можуть призвести до непорозумінь і конфліктів, роль діалогу і взаєморозуміння стає все більш важливою.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у сприянні взаєморозумінню та збереженні миру. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй була створена в 1945 році з ціллю забезпечення міжнародного миру та безпеки. ООН стежить за тим, що відбувається у світі, щоб виявляти загрози людності. Вона використовує діалог для вирішення конфліктів у всьому світі. Діалог також використовується в рамках міжнародних програм та ініціатив, спрямованих на сприяння взаєморозумінню між людьми різних національностей і культур.

У підсумку, демократія, верховенство права та взаєморозуміння є нерозривно пов'язаними елементами сучасного світу, що допомагають забезпечити мир, справедливість та сталість у розвитку суспільства. Ці принципи мають бути основою для формування національної та міжнародної політики, забезпечуючи гармонію та добросусідство в усьому світі.

Бібліографічні посилання:

1. Estado de derecho - Democracia y derechos humanos [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ohchr.org/es/democracy/rule-law-democracy-and-human-rights>.
2. Diamond L. The Spirit of Democracy: The Struggle to Build Free Societies Throughout the World / Larry Diamond., 2008. – 464 с.

Рапацька Олена Сергіївна,

здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Яцик Тетяна Петрівна**, доцент кафедри кримінальних розслідувань Державного податкового університету, к.ю.н., доцент

ЗНАЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ЇЇ ЖИТЛІ

Кримінальне судочинство завжди було ефективним засобом захисту конституційних прав і свобод людини. Воно також є й джерелом підвищеної небезпеки як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, коли порушується або не виконується те, що проголошено. Суспільству відомі випадки порушення прав та свобод у процесі проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій. Відтак, виникає нагальна потреба в дослідженні

процесуального порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи, визначення їх сутності та завдань, які вони можуть вирішувати [1, с. 102].

Конституційне право людини на недоторканність житла покликане забезпечувати свободу особи від незаконних уторгнень будь-яких суб'єктів у її житло, сферу особистого життя й гарантується особі незалежно від того, чи є вона громадянином України, іноземцем, чи особою без громадянства. Усе, що відбувається в помешканні громадянина, не може бути розголошене без згоди зацікавлених осіб. Доступ у житлове помешкання сторонніх осіб можливий лише в разі чітко вираженої згоди громадян, які проживають у ньому [1, с. 106]. Недоторканні особисті папери, щоденники та інші документи, що зберігаються в житлі, а також і за його межами. Крім того, чітке дотримання цього права є гарантією інших прав, до яких можна віднести право на життя, на невтручання в особисте та сімейне життя, на особисту недоторканність, на володіння, користування й розпорядження своєю власністю.

Дослідження процесуальних особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи що найперше вимагає проведення детальної роботи над визначенням певного понятійного апарата [5, с. 51]. Отже, для проведення повноцінного вивчення цієї проблеми, для уникнення непорозумінь та порушень закону під час їх проведення, нам необхідно визначити такі поняття, як «житло» та «інше володіння особи». Також варто зазначити, що наявність закріпленого в нормах Конституції України чи Кримінальному процесуальному кодексі України визначення «житла» дає змогу уникнути спекуляцій стосовно кваліфікацій діянь злочинців, які проникли в те чи інше приміщення [2].

Згідно з ч. 2 ст. 233 Кримінального процесуального кодексу України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи [3].

А.В. Захарко зазначає, що проникнення до житла чи іншого володіння особи не слід відносити до слідчих дій, бо воно саме по собі не надає можливості слідчому отримати докази або перевірити вже отримані докази в кримінальному провадженні [6, с. 154]. О.В. Білоус уточнює, що під час кримінального провадження з проникненням до житла чи іншого володіння особи здійснюються чи можуть здійснюватися: затримання особи, тимчасовий доступ до речей та документів, арешт майна, контроль за

поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, обшук, огляд, слідчий експеримент, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння [7, с. 268].

Ураховуючи вищезазначене, проникненням у житло чи інше володіння особи слід вважати входження чи вторгнення в житло фізично чи з використанням різного роду технічних пристроїв чи інше володіння особи, здійснене всупереч волі особи, що в ньому проживає чи ним користується на законних підставах, а також порушення таємниці її приватного та сімейного життя, листування та телефонних розмов у житлі чи іншому володінні, здійснене поза межами житла чи іншого володіння особи, за відсутності визначених законом підстав чи в порушення встановленого законом порядку.

Таким чином, у результаті дослідження змісту права особи на недоторканність житла чи іншого володіння можна дійти висновку про те, що право особи на недоторканність житла чи іншого володіння в кримінальному процесі слід розглядати як самостійне суб'єктивне право особи, встановлене й гарантоване Конституцією України та кримінально-процесуальним законом, що охороняє її житло та інше володіння від протиправних проникнень з боку державних органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, гарантує збереження таємниці приватного життя в житлі чи іншому володінні, забезпечує додержання законності при проведенні слідчих та інших процесуальних дій у ньому, а також можливість відновлення порушених прав особи при незаконному обмеженні недоторканності житла чи іншого володіння.

Бібліографічні посилання:

1. Моргун І. О., Богініч І. О., Артюхова Н. О. Співвідношення негласних слідчих (розшукових) дій з аудіоконтролю особи та аудіоконтролю місця. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 1(97). 2022. С. 101-111.
2. Конституція України від 01.01.2020 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.11.2023 р.)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 06.11.2023 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 15.11.2023 р.)
4. Кримінальний кодекс України від 05.10.2023 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 15.11.2023 р.)
5. Гольдберг Н.О. Забезпечення конституційних прав і свобод особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у її житлі та іншому володінні. Проблеми теорії та практики застосування законодавства. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. С. 47-53.
6. Захарко А. В. Регламентация проникнення до житла чи іншого володіння особи. Європейські стандарти кримінального судочинства. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2014. С. 154-155.
7. Білоус О. В. Законодавча регламентация проникнення до житла чи іншого володіння особи під час кримінального провадження. Держава і право. Збірник наукових

праць. Юридичні й політичні науки. Випуск 65. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 264-271.

Рєпін Данііл Андрійович,
аспірант, Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Науковий керівник: **Мирославський Сергій Володимирович,** доцент
кафедри права та методики викладання правознавства, Сумський
державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, к.ю.н., доцент

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА КРИПТОВАЛЮТИ

Сучасний розвиток інформаційних технологій створив інноваційні форми фінансових активів, зокрема, віртуальні активи та криптовалюти. Хоча ці терміни часто ототожнюють, проте між ними існує суттєва різниця, яку важливо дослідити. Відсутність чіткого розуміння може призвести до юридичних, фінансових проблем і наслідків для економічної безпеки як держави, так і окремих осіб. В контексті державного управління це дослідження має впливове значення. По-перше, розуміння відмінностей між криптовалютою та віртуальним активом має важливе значення для створення ефективної нормативно-правової бази. Точне розуміння цих категорій може допомогти в розробці державної політики, яка заохочуватиме інновації та одночасно зменшуватиме потенційні ризики для забезпечення захисту учасників ринку/власників віртуальних активів та криптовалюти, запобігання шахрайству та певної підтримки стабільності ринку.

По-друге, виявлення економічного впливу цих явищ на локальну, національну економіку дозволить точно оцінити їх економічні наслідки для прийняття обґрунтованих рішень щодо економічної політики, інвестицій та фінансової стабільності. Разом з цим, криптовалюти та віртуальні активи діють у глобальному міжнародному масштабі. Дослідження їхніх відмінностей має важливе значення для розуміння міжнародних фінансових потоків, торгівлі та економічного партнерства щодо регулювання та використання цих активів.

По-третє, технологічна інтеграція в процеси державного управління у вигляді залучення інвестицій, донатів. Так, наприклад, глобальна ініціатива з підтримки України «United24» у вересні 2022 року отримала найбільший внесок у криптовалюті в розмірі 500 тис. доларів США, які були витрачені як на медичну допомогу, так і на оборону та розмінування України [1].

Криптовалюти привернули значну увагу завдяки своєму потенціалу для високого прибутку завдяки інвестиціям та інноваційним технологіям,

які їх використовують. Криптовалюта, як зазначає Йетмар Скотт, — це нематеріальний цифровий актив, цифрова валюта, яка використовує дуже складний тип шифрування, який називається криптографією, для захисту та перевірки транзакцій, а також для контролю створення нових одиниць валюти. Це децентралізований засіб обміну, незалежний від фінансової установи чи будь-якої іншої центральної влади [2, с. 35].

Чинне законодавство не містить визначення криптовалюти, натомість віртуальний актив, згідно п. 1 ч. 1. ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи», який ще не набрав чинності, є нематеріальним благом, який є об'єктом цивільних прав, має певну вартість та представлений в електронній формі. Існування та можливість обігу віртуального активу забезпечуються системою, яка регулює обіг цих активів [3].

Відповідно до частини 7 інструкції ІФАС (Міжнародна федерація бухгалтерів) «Основи боротьби з відмиванням грошей» від 28 лютого 2022 року. Віртуальний актив — це цифрове відображення вартості, яке може бути передано або використано для оплати. Він не включає цифрові фіатні гроші. Криптовалюта, у свою чергу, є децентралізованим віртуальним активом, захищений криптографією, який може використовуватися як засіб обміну, передачі, зберігання та торгівлі в електронному вигляді [4].

Криптовалюта та віртуальні активи – це споріднені поняття, але це не зовсім тотожні поняття, оскільки за своєю суттю криптовалюта є певним видом віртуальної валюти, яка використовує криптографічні методи для захисту транзакцій, контролю за створенням нових одиниць і перевірки передачі активів. На відміну від традиційних, фіатних грошей, що є національними валютами окремих країн, криптовалюти працюють у децентралізованих мережах на основі технології блокчейн, яка фіксує всі транзакції в мережі комп'ютерів, забезпечуючи прозорість і безпеку. Їх можна використовувати для різних цілей, зокрема для онлайн-транзакцій, інвестицій та як засіб передачі цінностей. Найпоширеніші криптовалюти: Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH), Ripple (XRP), Tether (USDT) тощо.

Віртуальні активи — це ширший термін, який охоплює різні типи цифрових або віртуальних об'єктів з економічною цінністю. Віртуальні активи можуть представляти широкий спектр речей, окрім просто валюти. Ці активи можна купувати, продавати та обмінювати на онлайн-ринках, а їх вартість визначається динамікою попиту та пропозиції в їхніх відповідних екосистемах. Ця категорія включає не лише криптовалюти, але й інші активи «віртуального світу», зокрема:

□ Внутрішньоігрові активи – це предмети віртуального світу, які використовуються в онлайн-іграх (наприклад, внутрішньоігрова валюта, акаунти, ігрові персонажі, скіни [5], які представляють собою графічний ефект оформлення того чи іншого внутрішньоігрового предмету);

□ Цифрові предмети колекціонування – це віртуальні активи, які є унікальними та перевірені за допомогою технології блокчейн, та можуть

включати цифрове мистецтво, колекційні картки чи інші предмети колекціонування. До цієї категорії належать невзаємозамінні токени (NFT).

Терміни «криптовалюти» та «віртуальні активи» часто використовуються як синоніми, але вони мають певні відмінності, які можна розмежувати за характерними ознаками цих понять. Головні ознаки криптовалюти полягають в її природі, так криптовалюти є:

- децентралізованими активами, тобто вони не контролюються жодним центральним органом влади, наприклад урядом чи фінансовою установою чи будь-ким іншим, оскільки функціонують на основі розподіленої системи технологій – блокчейн;

- засобом платежу;

- нематеріальним активом;

- використовують криптографічні методи для захисту транзакцій, контролю за створенням нових токенів і перевірки передачі активів;

- більшість криптовалют мають обмеження на загальну пропозицію. Тобто, наприклад, Bitcoin має максимальну пропозицію в обсязі 21 мільйон монет. Цей дефіцит часто сприяє їх вартості [6];

- цифрова природа, оскільки вони існують виключно в цифровій формі та не мають фізичних аналогів.

Ознаки віртуального активу, відповідно до ЗУ «Про віртуальні активи» [3]: є нематеріальним благом, є об'єктом цивільних прав; має вартісний показник; виражається у вигляді сукупності даних в електронній формі; існує завдяки системі, що забезпечує обіг віртуальних активів. Іншими словами, існування віртуального активу забезпечується відповідним програмним комплексом.

Окрім цього, віртуальні активи:

- можуть бути централізованими, тобто контролюватися та випускатися центральною організацією (виробник/ видавець гри, автор цифрових предметів колекціонування тощо) та не використовувати блокчейн-технології;

- можуть не використовувати криптографічні методи захисту;

- більшість з них не мають обмеження на загальну пропозицію;

- їх корисність та цінність віртуальних активів проявляється лише у певних середовищах. Вони часто використовуються на певних платформах або програмах. Наприклад, ігрові предмети — це віртуальні активи, які використовуються в ігровому середовищі, і зазвичай вони не мають цінності за межами цієї конкретної гри.

Якщо розглядати визначення віртуального активу та його характерні особливості, можна визнати, що криптовалюта відповідає цьому поняттю, проте виходячи з деяких характерних ознак цих явищ, можна прийти інших висновків. Криптовалюта є безпосереднім засобом платежу, у той же час, у розумінні ч. 7 ст. 4 ЗУ «Про віртуальні активи» віртуальний актив не може бути використаний для розрахунку за товар чи надання послуг та не є засобом платежу на території України [3].

Кожна з зазначених криптовалют і віртуальних активів служать певним цілям у цифровій економіці, сприяючи різноманітному та динамічному світу віртуальних фінансів і онлайн-транзакцій. Таким чином, усі криптовалюти є віртуальними активами, але не всі віртуальні активи є криптовалютами. Криптовалюти конкретно стосуються використання криптографічних методів для безпечних фінансових транзакцій, тоді як віртуальні активи охоплюють ширшу категорію цифрових елементів або властивостей з економічною цінністю. Тому дослідження відмінностей між криптовалютами та віртуальними активами є важливими для створення ефективної політики, захисту користувачів, розуміння економічних наслідків, інтеграції нових технологій і орієнтації на міжнародні відносини. Таке розуміння гарантує, що державне управління залишається актуальним і чуйним у постійно змінюваному ландшафті цифрових фінансів і віртуальної економіки.

Бібліографічні посилання:

1. Отримали найбільший внесок у криптовалюті – 500 000 \$. United24. URL:https://u24.gov.ua/uk/news/our_largest_cryptocurrency_contribution
2. Yetmar, Scott. (2023). What Is Cryptocurrency?. Journal of Business Theory and Practice. 11. P 35. DOI:10.22158/jbtp.v11n2p35. URL: https://www.researchgate.net/publication/371190359_What_Is_Cryptocurrency
3. Про віртуальні активи: Закон України № 2074-IX від 17.02.2022 (не набрав чинності). Законодавство України, Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
4. Anti-Money Laundering, The Basics Installment 7 – Virtual Assets. Guidance & Support Tools. The International Federation of Accountants (IFAC). Feb 28, 2022. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/developing-accountancy-profession/publications/anti-money-laundering-basics-installment-7-virtual-assets>
5. Слово «Скін» – значення. Словотвір. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/skin>
6. Bitcoin (BTC). Coinbase. URL: <https://www.coinbase.com/price/bitcoin>

Рожков Андрій Ігорович,
здобувач вищої освіти Варшавського Університету

Науковий керівник: **Zbigniew Łasocik**, професор на факультеті політології та міжнародних відносин Варшавського Університету, доктор габілітований.

**ЗАХИСТ ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ В РЕСПУБЛІЦІ
ПОЛЬЩА: ОЦІНКА ПОПЕРЕДНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Внаслідок російської агресії проти України значна кількість біженців залишили свою країну. Більшість з них мігрували до Польщі, яка

продемонструвала гідну захоплення солідарність з сусідньою країною, що потребувала допомоги.

Однак польська влада, незважаючи на низку позитивних гуманітарних напрацювань, від початку війни в Україні і до цього часу продовжує стикатися з рядом проблем, пов'язаних із забезпеченням у повному обсязі прав і свобод біженців з України, які потребують вирішення на державному рівні.

Дійсно, аналіз та оцінка нагальної ситуації в Польщі, зважаючи на виклики сьогодення, є дуже важливими з декількох причин. По-перше, існує гостра потреба в подальшій модернізації національної політики та програм, спрямованих на довгостроковий захист українських біженців. По-друге, потребує вдосконалення та постійної актуалізації комплекс заходів, направлених на поліпшення умов проживання українців у Польщі, а також на пошук додаткових ресурсів, необхідних для їх адаптації в іноземній державі. По-третє, розробка ефективних механізмів сприяння економічній самодостатності, освітній інтеграції та доступу до медичних послуг, що на даний час є ключовими завданнями для польського уряду, спрямованими на всебічну допомогу українським мігрантам.

Правові засади відповідного реагування Європи на наплив біженців з України були закладені в перші тижні після 24 лютого 2022 року. Так, вже 4 березня 2022р. Радою Європейського Союзу (ЄС) вперше в історії було введено в дію Механізм тимчасового захисту ЄС [1].

В свою чергу, 12 березня 2022 року польським парламентом був прийнятий Закон про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території країни (далі – спеціальний закон) [2], який значно підвищив рівень захисту окремих категорій біженців. Це було необхідним кроком з огляду на безпрецедентні виклики і нагальні потреби, що виникли у зв'язку з прибуттям до Польщі мільйонів втікачів з України у короткий проміжок часу від початку бойових дій.

Разом з тим, вже на етапі законодавчої роботи в парламенті, польський омбудсмен – уповноважений з прав людини звернув увагу на низку проблем, пов'язаних з правовим урегулюванням питань, що потребували оптимального вирішення. Ряд суттєвих зауважень омбудсмена щодо забезпечення прав біженців, які були викладені у листі до спікера Сенату Республіки Польщі [3], залишаються актуальними до цього часу. Так, на думку омбудсмена, сфера застосування польського спеціального закону, що стосується українських біженців, яка є значно вужчою, ніж та, що викладена у вищезгаданому виконавчому рішенні Ради ЄС. Водночас Польща, як держава-член Європейського Союзу, зобов'язана безумовно дотримуватись положень виконавчого рішення ЄС відносно кола осіб, які підпадають під його дію, незважаючи на те, що ці категорії біженців у національному спеціальному законі не визначені.

Таке неоднозначне тлумачення та неузгодженість міжнародних та національних норм права призводять до виникнення ситуацій, які не мають

адекватного рішення з рамках правового поля. Так, наприклад, біженці з України, які є іноземцями або особами без громадянства та одночасно членами сім'ї громадянина України, фактично перебуваючи в статусі осіб, що потерпіли від війни в Україні, формально не зможуть (окрім чоловіка/жінки громадянина України) користуватися в Польщі правами, передбаченими для біженців-громадян України спеціальним законом.

З часом виникла низка проблем, пов'язаних з поверненням до Польщі частини біженців, які тимчасово виїжджали з Польщі до України чи інших країн-членів ЄС на термін понад 30 днів, внаслідок певної невизначеності статусу таких громадян України. Крім того, на початку дії спеціального закону особам, що мають передбачене цим законом право на захист, жодних документів, які б засвідчували їх статус, не видавалося.

Правові засади та порядок реалізації концепції захисту біженців з України були викладені у роз'ясненнях польського Міністерства внутрішніх справ і адміністрації [4], завдяки чому ряд відповідних проблемних питань було вирішено. Одночасно було запроваджено електронних документ (Dii.pl), що засвідчує легальність перебування українських біженців у Польщі,

Однак і досі продовжують мати місце випадки, коли біженці з України неправомірно позбавляються статусу «UKR», який надає їм право на пільги, гарантовані спеціальним законом, незважаючи на те, що термін їх виїзду з Польщі не перевищував більше 30 днів, або навіть тоді, коли їхнє перебування в Польщі було безперервним [5].

Особливої уваги заслуговує захист вразливих груп біженців з України. Так, на початку повномасштабної війни в Україні визначеної процедури прийому біженців, їх ідентифікації, в тому числі неповнолітніх, що прибували до Польщі без супроводу дорослих, запроваджено не було, що сприяло виникненню в подальшому ряду проблем.

Так, відомі випадки, коли відповідні державні органи Польщі не здійснювали ефективного контролю за долею дітей, евакуйованих з зони бойових дій, після перетину цими дітьми польського кордону [6]. Пізніше невизначеність у порядку обліку неповнолітніх, що перебували в Польщі без супроводу дорослих, значною мірою була усунута нормами спеціального закону, який запровадив інститут тимчасової опіки, а також передбачив відносно просту процедуру її встановлення.

Серйозною прогалиною у польській правовій системі є модель функціонування системи освіти за умов обов'язкового навчання українських школярів. У цьому контексті польський омбудсман в своєму листі до Міністра освіти і науки [7] зазначив, що «обов'язком держави є турбота про кожну дитину, яка перебуває на її території. Перш за все, держава повинна забезпечити можливість вивчення польської мови для всіх учнів, щоб вони могли налагодити контакт зі своїми однолітками, зберігаючи при цьому свою культурну ідентичність». Тим часом, великою проблемою залишається фактичне функціонування на території Польщі двох

паралельних освітніх систем для українських школярів: одна частина український дітей відвідує польські школи, тоді як друга продовжує дистанційне навчання в рамках української освітньої програми.

Окремою проблемою залишається, зокрема, тривале перебування громадян України у центрах колективного розміщення. Це пов'язано з тим, що деякі біженці все ще не в змозі забезпечити себе за межами цих центрів. Особливо це стосується традиційно ізольованих груп, таких як роми [8], які становлять значну частину мешканців центрів колективного розміщення.

Незважаючи на проблеми, коротко описані вище, слід визнати, що прийом, і безумовна підтримка українських біженців у Польщі громадянським суспільством, ефективна робота органів державної влади та місцевого самоврядування стали безпрецедентним прикладом жертвовної допомоги і взаєморозуміння в історії двох братніх країн.

Слід визнати, що на сьогоднішній день фундаментальним питанням, яке потребує негайного вирішення в рамках ЄС, є розробка довгострокової стратегії щодо біженців з України, які проживають не тільки на території Польщі, але й у інших країнах Європи.

Тимчасовий захист, за своєю суттю, є короткостроковим інструментом, який ефективно проявив себе у ситуації масового напливу вимушених мігрантів з України, коли функціонування налагодженої системи надання притулку в державах членах ЄС було значно ускладнене або унеможливлене з огляду на масштаби міграції. Процес переходу від тимчасового захисту до довготермінових проектів, які забезпечуватимуть особам, що потребують захисту, фундаментальну визначеність їх правового статусу, має на сьогодні вирішальне значення. З огляду на продовження бойових дій на території України і пов'язану з цим відсутність умов для повернення на батьківщину значної частини біженців, розробка «довгострокового рішення» щодо їх перебування на території ЄС видається найбільшим викликом для всіх приймаючих держав, включаючи Польщу.

Бібліографічні посилання:

1. Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z 4.03.2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony (Dz. Urz. UE L 71/1);
2. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 poz. 583);
3. Rzecznik Praw Obywatelskich, Uwagi RPO do ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy. Marcin Wiącek pisze do Tomasza Grodzkiego, URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uwagi-doustawy-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-marcin-wiacek-senat>, (дата звернення: 19.11.2023);
4. Rzecznik Praw Obywatelskich, Trudności uchodźców przy ponownym wjeździe do Polski po powrocie do Ukrainy. Odpowiedź MSWiA, URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-ukraina-uchodzcy-zaswiadczenia-ponowny-wjazd-trudnosci-odpowiedz>, (дата звернення: 19.11.2023);

5. Rzecznik Praw Obywatelskich, Uchodźcy z Ukrainy są błędnie pozbawiani statusu uprawniającego do opieki medycznej i pomocy. Ponowne pismo RPO, URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pelnomocnik-uchodzcy-ukraina-status-ukr-utratawyjazd-ponowne>, (дата звернення: 19.11.2023);

6. P. Kozłowski, Dzieci z domu dziecka w Mariupolu mają zostać w Kazimierzu. Kontrowersyjny pastor wrócił do USA, wyborcza.pl, URL: <https://lublin.wyborcza.pl/lublin/7,48724,28276100,dzieci-z-domu-dziecka-w-mariupolumaja-zostac-w-kazimierzu.html>, (дата звернення: 19.11.2023);

7. Rzecznik Praw Obywatelskich, Nierozwiązane problemy edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy. Min. Przemysław Czarnek odpowiada RPO, URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mein-problemy-edukacja-uczniowie-ukraina-odpowiedz>, (дата звернення: 19.11.2023);

8. Rzecznik Praw Obywatelskich, Problemy uchodźców wojennych w Przemyślu. Odpowiedź wojewody na ponowne pismo Rzecznika, URL: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-ukraina-uchodzcy-przemysl-wojewody-odpowiedz-kolejna>, (дата звернення: 19.11.2023).

Руденко Катерина Віталіївна,

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: Дараганова Ніна Володимирівна, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права, д.ю.н., доцент

ПРАВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ВІДПУСТКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відпустка є законним правом кожного працівника на відпочинок, що регламентується Кодексом законів про працю України. Однак умови надання відпусток відчутно змінюються через воєнний стан, особливо для всіх військовослужбовців у складі Збройних Сил України. Через постійні атаки російської федерації, військовослужбовці Збройних Сил України не мають змоги на відпочинок. Однак кожен, хто перебуває далеко від дому та бореться за свою Батьківщину, має бажання провести час у сімейному колі з близькими та рідними людьми, саме тому роз'яснення стосовно надання відпустки військовослужбовцям є надзвичайно актуальним та важливим питанням сьогодення [1].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», військовослужбовці - громадяни України, які проходять службу на території України, беруть участь у всеукраїнському і місцевих референдумах, обирають і можуть бути обраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України [2].

Усі види відпусток регламентуються Законом України «Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей». Але у випадках,

коли деякі аспекти не врегульовані цим законом, слід звертатися до Кодексу законів про працю України.

Під час так званого «особливого періоду», що настає після оголошення воєнного стану або при рішенні про загальну мобілізацію, військовослужбовці можуть отримати лише частковий доступ до відпусток, вони можуть скористатися лише частиною щорічної відпустки та відпустки за сімейними обставинами.

Набули чинності певні законодавчі зміни щодо відпусток для військових під час воєнного стану. 30 червня 2023 року набрав чинності закон № 3161-IX про зміни до законодавства щодо проходження військової служби під час дії воєнного стану. Щодо основних новацій закону та механізмів його дії детально розповів начальник управління кадрового менеджменту Адміністрації Державної прикордонної служби України бригадний генерал Олексій Харченко[3].

Згідно із положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань, пов'язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану», термін, на який військовослужбовець може йти у відпустку, збільшено до 30 діб на рік. Відпустка буде надаватись частинами, відповідно до законодавства, не більше 15 календарних днів. Мінімальну тривалість відпустки не встановлено. Ті військовослужбовці, які використали 10 діб основної щорічної відпустки до набрання чинності даного Закону, мають право ще на 20 діб відпустки до кінця календарного року. Кожна із частин відпусток надається без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. Крім зазначених 30 діб, військовослужбовцям також може надаватися відпустка за сімейними обставинами терміном до 10 днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. Водночас не забули й про військовослужбовців строкової військової служби, їм також надається відпустка до 30 діб на рік без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. До того ж, Олексій Васильович наголосив, що дані відпустки надаються за умови одночасної відсутності не більше 30 відсотків загальної чисельності військовослужбовців певної категорії відповідного підрозділу. З метою дотримання даної норми керівниками підрозділів буде складено графік відпусток військовослужбовців [4].

У даному документі передбачена і канікулярна відпустка курсантам вищих навчальних закладів: зимова – тривалістю не більше 10 календарних днів та літня – не більше 20 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду в межах України до місця проведення відпустки та назад, але не більше двох діб в один кінець. Відповідно до цієї норми Закону, курсанти-прикордонники уже почали вибувати у літні відпустки. Також, відповідно до нового законодавства, не використана відпустка в поточному

році не переноситься на наступний рік. При цьому за не використану відпустку передбачено нарахування компенсації при звільненні з військової служби.

Однією з новацій законодавства є запровадження нового виду відпустки – для лікування у зв'язку з пораненням. Тривалість такої відпустки визначається характером поранення (контузії, травми або каліцтва).

Однією з особливостей відпусток військовослужбовців під час воєнного стану є можливість їхнього відкликання з щорічної основної відпустки лише у випадку виконання невідкладного завдання, яке неможливо делегувати іншим особам. Відповідно до п. 1921 Указу Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України», відкликання відбувається на підставі наказу, який повинен бути виданий тим самим командиром, який підписав рапорт про надання відпустки. Інформування військовослужбовця про це відкликання має відбутися не пізніше ніж за 5 днів до запланованого повернення у штаб. У випадку, коли через погіршення стану здоров'я або інших важливих причин військовослужбовець не може повернутися раніше визначеного терміну, він повинен сповістити про це особу, яка видала наказ про його відкликання. Після закінчення строку відпустки у такому разі військовослужбовець має надати документи, які підтверджують його неможливість повернутися до військової частини під час відкликання. Проте, якщо військовослужбовця відкликали з місця відпустки, увесь невикористаний період відпустки повинен бути наданий йому ще раз у поточному році. Також він повністю компенсує вартість проїзду до місця, де він перебував під час відпустки (за умови, що це місце розташоване в Україні)[5].

Отже, право військовослужбовців на відпустки зберігається під час воєнного стану. Єдине, про що треба пам'ятати, це скорочені строки перебування у відпустці – не більше 15 днів. Усі різновиди відпусток, які надаються у цей непростий час, зберігають грошове та матеріальне забезпечення на весь час відпочинку. Також не треба забувати й про те, якщо дорога до місця, де ви плануєте провести відпустку, є довгою, можна компенсувати собі час, який ви витратите на прямування до нього.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. (дата звернення: 15.11.2023).
2. Про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. (дата звернення: 15.11.2023).
3. Державна прикордонна служба України: Відпустки та виплати для військових під час воєнного стану: які законодавчі зміни вже набули чинності. 06.07.2023. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/%20VIDEO%20-Vidpustki-ta-viplati-dlya-viyskovih-pid-chas-vonnogo-stanu-yaki-zakonodavchi-zmini-vzhe-nabuli-chinnosti/>. (дата звернення: 15.11.2023).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань, пов'язаних із проходженням військової служби під час дії воєнного стану: Закон України від 28.06.2023 № 3161-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3161-20#Text>. (дата звернення: 15.11.2023).

5. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U1153_08?an=1045. (дата звернення: 15.11.2023).

Рудик Валерія Денисівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна,**
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів доктор юридичних наук, професор

ВІДМІННІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ТА НЕМІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Збройні конфлікти становлять серйозну загрозу людству через потенційні розповсюдження умов глобалізації, можливість екологічних катастроф та негативних гуманітарних наслідків, включаючи зростання кількості біженців. Проблема збройних конфліктів залишається актуальною і важливою складовою сучасної системи міжнародних відносин. Сучасний світ свідчить про зміну характеру конфліктів, де внутрішні конфлікти набирають значущості порівняно з міждержавними конфліктами. Однак ця зміна не означає зниження впливу таких конфліктів на міжнародну сцену. Навпаки, внутрішні конфлікти можуть мати серйозні наслідки для стабільності та безпеки в регіоні і в світі в цілому. З цими викликами пов'язані також питання гуманітарної допомоги, міжнародного права і прав людини, які стають надзвичайно важливими в умовах таких конфліктів. Практика показує, що особливою рисою сучасних збройних конфліктів є посилення ролі зовнішніх сил та їх вплив на перебіг конфліктів, зокрема, стали сприятливішими умови для втручання у збройні конфлікти міжнародних організацій і окремих держав [1, с. 128].

Початкові міжнародно-правові норми гуманітарного спрямування виникли в середині XIX століття завдяки ініціативі Анрі Дюнанна і формуванню Міжнародного руху Червоного Хреста. Проте більшість міжнародно-правових норм, спрямованих на полегшення страждань жертв війни, стосувалися лише міжнародних конфліктів.

Багато збройних конфліктів відбуваються в межах однієї держави, де конфронтація відбувається між урядовими силами та озброєними групами, або між різними збройними групами, які діють незалежно від держави. Такі конфлікти відомі як неміжнародні конфлікти, і хоча вони не включають

міжнародні держави, міжнародне право включає систему норм, які регулюють поведінку сторін у таких конфліктах.

Після Другої світової війни кількість внутрішніх збройних конфліктів значно перевищила кількість міждержавних війн, і завершення Холодної війни призвело до появи ще більше внутрішніх конфліктів. Ці конфлікти часто були тривалими і жорстокими. У міждержавних війнах можна було очікувати, що сторони будуть дотримуватися певних правил та прийматимуть заходи для зменшення страждань. Проте внутрішні конфлікти часто супроводжуються більшою жорстокістю і меншою відповідальністю сторін.

Міжнародне гуманітарне право має на меті надавати захист жертвам збройних конфліктів та обмежувати вживання сили. Це стосується як міжнародних війн, так і неміжнародних конфліктів. Основні принципи гуманітарного права передбачають обов'язок сторін конфлікту захищати життя та гідність цивільного населення та використовувати лише обмежені засоби та методи ведення війни. Сторони, які дотримуються цих норм, вважаються більш поважними в міжнародній спільноті, тоді як ті, які порушують ці норми, можуть бути піддані міжнародній кримінальній відповідальності за міжнародні злочини.

Відповідно до визначення, запропонованого Міжнародним комітетом Червоного Хреста, збройний конфлікт – це збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями, або ж лише між організованими збройними угрупованнями. У свою чергу, внутрішній (неміжнародний) збройний конфлікт – це збройний конфлікт, що відбувається на території однієї держави і в якому війська жодної іншої держави не беруть участі. Прикладом внутрішнього збройного конфлікту може бути застосування збройних сил держави проти дисидентських або повстанських угруповань або збройне протистояння двох або більше збройних угруповань, що відбувається на території однієї держави, але не обов'язково із залученням регулярних збройних сил [2, с. 49]. Так, збройні конфлікти поділяються на міжнародні і внутрішні (неміжнародні). Класифікація збройного конфлікту як міжнародного або внутрішнього має велике юридичне значення, оскільки воно визначає, які норми і правила ведення війни будуть застосовуватися в конкретному конфлікті.

Збройний конфлікт міжнародного характеру виникає, коли дві або більше суверенні держави вступають в збройну конфронтацію. У таких конфліктах застосовуються норми міжнародного права, включаючи Женевські конвенції та Додаткові протоколи, які регулюють поведінку сторін та надають захист громадянам і бійцям. Збройний конфлікт внутрішнього характеру виникає в межах однієї держави і включає в себе конфронтацію між урядовими силами і негромадянськими групами або між різними збройними групами в цій державі. У таких конфліктах застосовуються норми міжнародного гуманітарного права, але вони можуть

бути доповнені національними законами та правилами, які регулюють поведінку сторін.

Причини виникнення збройних конфліктів неміжнародного характеру можуть бути різними і включати порушення прав меншостей, недотримання прав людини та громадянина державними органами влади, нездатність уряду забезпечити стабільність і законність у країні, конфесіональні протиріччя, націоналізм, расизм та інші соціальні та політичні конфлікти. У таких ситуаціях важливо дотримуватися принципів гуманітарного права та забезпечувати захист прав людини, незалежно від того, чи має справу суверенна держава чи групи, які борються за владу.

Збройні конфлікти неміжнародного характеру мають кілька характерних ознак, які визначають їхню природу та різнять їх від міжнародних збройних конфліктів: застосування зброї та участь збройних сил, включаючи поліцейські підрозділи: у збройних конфліктах неміжнародного характеру сторони використовують зброю та залучають збройні сили, щоб вести бойові дії; колективний характер виступів: збройні конфлікти неміжнародного характеру характеризуються тим, що дії повстанців або інших збройних груп мають колективний характер і впливають на внутрішню стабільність та безпеку держави; певний ступінь організованості повстанців та наявність органів відповідальних за їхні дії: у збройних конфліктах неміжнародного характеру часто є організовані повстанці, які мають лідерів та структуру, що відповідає за їхні дії; тривалість та безперервність конфлікту: збройні конфлікти неміжнародного характеру можуть тривати тривалий час та мати безперервний характер, відзначаючись постійною напруженістю та воєнними діями; здійснення повстанцями контролю над частиною території держави: у збройних конфліктах неміжнародного характеру повстанці часто намагаються отримати контроль над певною частиною території держави, оголошуючи її незалежність або створюючи альтернативні владні структури.

Ці ознаки допомагають визначити, чи є конфлікт міжнародним або внутрішнім, і визначають, які норми міжнародного гуманітарного права застосовуються в конкретному випадку.

До збройних конфліктів неміжнародного характеру слід відносити всі громадянські війни і внутрішні конфлікти, що виникають із спроб державних переворотів тощо. Ці конфлікти відрізняються від міжнародних збройних конфліктів насамперед тим, що в останніх обидві воюючі сторони є суб'єктами міжнародного права, у той час як у громадянській війні воюючою стороною визнається лише центральний уряд. Держави не повинні втручатися у внутрішні конфлікти на території іншої держави.

Кожна зі сторін внутрішнього збройного конфлікту зобов'язана дотримуватися основоположних гуманітарних принципів, закріплених у статті 3, спільній для всіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 року [3]. Зазначені положення розвинуті та доповнені Другим женевським протоколом 1977 року [4]. Стаття 3, спільна для Женевських конвенцій, і

Другий Женевський протокол мають однакову юридичну силу для всіх сторін внутрішнього збройного конфлікту (як для урядових військ, так і для повстанців).

Міжнародно-правові інструменти у сфері захисту прав людини можуть взаємодіяти з нормами міжнародного гуманітарного права для забезпечення більш широкого та комплексного режиму захисту в умовах збройних конфліктів. Існує декілька механізмів та підходів, які сприяють цій взаємодії: прирівнювання зобов'язань до елементарних міркувань гуманності; співробітництво держав і міжнародних організацій; використання механізмів контролю та звітування; судовий контроль.

Забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та гуманітарного права в умовах збройних конфліктів вимагає комплексного підходу та співробітництва між державами, міжнародними організаціями та іншими сторонами конфлікту. Це сприяє забезпеченню захисту прав людини та гуманітарних стандартів під час конфліктів та допомагає зменшити страждання цивільного населення.

Бібліографічні посилання:

1. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 128–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_23.

2. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_6_12.

3. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі; Конвенція про поводження з військовополоненими; Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_200

Савченко Дмитро Віталійович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та методики викладання правознавства СумДПУ
імені А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

**ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ
ЗМІЦНЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Електронне урядування є одним із найважливіших напрямків розвитку сучасного інформаційного суспільства, яке характеризується широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах життєдіяльності людини. Електронне урядування передбачає використання ІКТ для підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також для поліпшення доступу громадян до публічної інформації та публічних послуг [1; 40].

Електронне урядування відіграє важливу роль у сприянні зміцненню демократії через ряд механізмів, що стимулюють активну участь громадян у владних процесах та забезпечують прозорість владних рішень.

Електронні платформи та інтерактивні ресурси надають можливість громадянам виражати свої погляди, надсилати пропозиції та брати участь у дискусіях. Це створює можливість для громадянського суспільства впливати на формування політичних рішень та брати участь у прийнятті важливих вирішень.

Електронне урядування сприяє підвищенню прозорості діяльності владних органів шляхом публікації відкритої та доступної інформації [2]. Це робить роботу уряду більш зрозумілою для громадян, допомагає відслідковувати виконання обіцянок та підвищує відповідальність органів влади перед громадськістю.

Електронні механізми забезпечують можливість обміну інформацією між владними органами та громадянами, створюючи простір для зворотнього зв'язку, що дозволяє громадянам висловлювати свої думки, вносити пропозиції та отримувати відповіді від представників влади.

Електронне урядування може сприяти збільшенню участі виборців у виборчих процесах через електронне голосування та інші онлайн-інструменти, у результаті чого процес виборів стає більш доступним та зручним для різних соціальних груп.

Усі ці аспекти створюють умови для розвитку інформаційної грамотності громадян, формування активної громадянської позиції та підвищення рівня довіри до владних структур [3]. Як результат, електронне урядування стає важливим інструментом у зміцненні демократії, стимулюючи участь громадян у владних процесах та визначенні кращого майбутнього для суспільства.

Із зростанням ролі електронного урядування (e-government) в сучасному світі виникають ряд викликів та проблем, які потребують уваги та ретельного вирішення. Збільшення обсягів електронних транзакцій і зростання кількості цифрових платформ створюють нові можливості для кіберзлочинців. У відсутності ефективних заходів кібербезпеки, основні електронні системи можуть стати об'єктом кібератак та порушень конфіденційності. Захист електронних даних, включаючи особисту інформацію громадян, стає одним із головних завдань для електронного урядування [4; 12]. Впровадження електронного урядування може

призвести до цифрового розриву між тими, хто має доступ до технологій, і тими, хто не має.

Групи громадян, які не мають або не можуть використовувати цифрові технології, випадають з обігу в цифровому суспільстві. Це може призвести до соціальної нерівності та виключення певних верств населення. Збільшення обсягів збирання та обробки особистої інформації в електронних системах піднімає питання приватності та конфіденційності. Громадяни можуть бути обурені, якщо вони відчують, що їхні особисті дані використовуються без їхньої належної згоди або якщо інформація недостатньо захищена від несанкціонованого доступу. Не всі громадяни мають високий рівень технічної грамотності, і впровадження електронного урядування може стати викликом для тих, хто не знає, як ефективно користуватися цифровими інструментами. Це може призвести до відчуття виключення та дискримінації серед груп населення, які не мають доступу до цифрового середовища [5]. Впровадження електронного урядування також вимагає великої довіри громадян до владних структур та інформаційних технологій. Якщо громадяни не вірять в ефективність та чесність електронного урядування, це може призвести до втрати легітимності та зменшення підтримки цього напрямку.

Вирішення цих викликів вимагатиме комплексного підходу, включаючи вдосконалення кібербезпеки, зменшення цифрового розриву, забезпечення ефективних механізмів захисту приватності та активне залучення громадян до процесів електронного урядування.

Для успішної реалізації переваг електронного урядування та подолання його викликів важливо розвивати системи кібербезпеки, вдосконалювати технічну грамотність громадян та забезпечувати доступність онлайн-ресурсів для всіх верств населення. Крім того, важливо розробляти стратегії залучення громадян до електронного урядування та підтримувати їх активну участь у владних процесах.

Електронне урядування, несучи в собі і виклики, і можливості, є важливим інструментом для зміцнення демократії в сучасному світі. Впровадження ефективних стратегій кібербезпеки, розвиток технічної грамотності та залучення громадян до участі у владних процесах можуть допомогти максимізувати переваги електронного урядування та забезпечити його позитивний вплив на демократію.

Бібліографічні посилання:

1. Михальченко О.А. Електронне урядування в процесі прийняття управлінських рішень. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 32 (71). №3, 2021. С.39-48.
2. Жекало Г.І., Заяць М.Я. Сутність та зміст електронного урядування: концептуальний вимір. Електронне: «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/54.pdf
3. West, D. M. E-government and the transformation of service delivery and citizen attitudes. Public administration review. 2004. 98 p.

4. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. Частина 13: Захист інформації в системах електронного урядування / [О.М. Хошаба]. – К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. – 72 с.

5. UN Department of Economic and Social Affairs. E-Government Survey: E-Government in Support of Sustainable Development. United Nations. 2016. 396 p.

Сахно Дар'я Олександрівна,
здобувач вищої освіти Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: **Котковський Володимир Станіславович,**
завідувач кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія», д. е. н., доцент

ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖНАРОДНИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ЗЛОЧИНАМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Сучасне суспільство все більше і більше замислюється над проблемами міжнародного характеру. Однією із таких проблем є протидія міжнародним злочинам. Успішна протидія «міжнародному криміналу» неможлива без співпраці міжнародних правоохоронних організацій.

Для початку потрібно з'ясувати, які це за організації і з'ясувати їх напрямки та особливості діяльності. Міжнародна правоохоронна організація – це особливий вид міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, а також на протидію злочинів транснаціонального характеру.

Щодо основних організацій у цій сфері, то такими є: Interpol, Eurropol, Aseanapol, Afripol, Ameripol. Всі вони охоплюють різні частини світу або континентів, окрім Interpol. Із самих назв одразу стає зрозуміло, де вони діють. Наприклад, Eurropol – у країнах Європи, Aseanapol – в країнах Азії, Afripol – в Африки, Ameripol – у країнах Північної та Південної Америки. Але аналізу самих назв недостатньо для розуміння діяльності цих організацій. Потрібно з'ясувати, що є метою кожної з них.

Почнімо з найвідомішої організації, а саме International Criminal Police Organization. Це організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам поліції та розслідуванню протиправного діяння. Метою створення цієї організації є «забезпечення широкої співпраці між органами кримінальної поліції держав-учасниць, попередження злочинності та боротьби з нею»[4, с. 147]. На даний момент до складу цієї організації входить 190 країн, у тому числі і Україна.

Наступною міжнародною організацією, про яку потрібно, – це European Police Office. Це спеціалізований орган Європейського союзу, який

збирає інформацію щодо кримінальних злочинів. Метою організації є «підвищення ефективності роботи національних служб та їх співпраці у запобіганні та боротьбі з тероризмом, нелегальним обігом наркотиків та іншими проявами міжнародної організованої злочинності» [2]. На даний момент Європол координує роботу поліцейських служб усіх 28 країн-учасниць Європейського Союзу.

Що стосується такої організації як Aseanapol, то це об'єднана поліцейська організація Південно-Східної Азії. Дана організація була створена у 1981 році. До її складу входять 10 країн, такі як В'єтнам, Лаос, Бруней та інші. Головною метою співпраці цих країн є «підвищення професіоналізму поліції країн-членів, зміцнення регіонального співробітництва в поліцейській діяльності держав та сприяння співпраці та взаємодопомозі між поліцейськими країн-членів» [4, с. 148-149].

Такі країни як Джибуті, Єгипет, Алжир та ще 45 країн Африки є країнами-членами такої міжнародної організації як Afripol. Основна мета організації – «створення основи для співпраці поліції на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях між поліцейськими установами держав-членів» [4, с. 150].

Police Community of the Americas – це ще одна міжнародна організація, основним напрямком якої є «запобігання та протидії транснаціональній злочинності в сучасних умовах, а саме запобігання та протидія тероризму, контрабанди зброї, торгівлі людьми та інше» [4, с. 151-152]. До її складу входять 18 організацій-членів, таких як Департамент поліції Белізу, Національна поліція Еквадору, Судово-слідчий департамент Коста Ріки та інші.

Розглянувши основні аспекти, які стосуються даних організацій, можна стверджувати, що:

- взаємодія держав здійснюється як в межах окремих держав, так і в межах спеціалізованих правоохоронних органів;
- їх роль полягає в успішній взаємодії та взаємодопомоги щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності;
- для подання злочинів міжнародного характеру використовується арсенал спільних заходів;
- існування таких організацій є необхідною для підтримання правопорядку у всьому світі.

Як було зрозуміло із вище зазначеного, основною метою цих організацій є протидія міжнародним злочинам. Але що собою являють міжнародні злочини?

В довідковій інформації від 05.06.2007 р. «Міжнародні злочини» дається таке визначення: міжнародні злочини – це «протиправні діяння, які становлять велику суспільну небезпеку» [5]. В одній із статей Регіональної мережі якісної журналістики ІНТЕНТ зазначається, що міжнародні злочини – це «суспільно небезпечні умисні посягання на життєво важливі інтереси

міжнародного співтовариства, основи існування держав і народів – міжнародний мир і міжнародну безпеку» [1].

На нашу думку, міжнародні злочини – це умисні, суспільно небезпечні протиправні діяння, які посягають на міжнародні інтереси і вчиняються для руйнування безпеки і правопорядку у світі.

З'ясувавши поняття «міжнародного злочину» виникає одне питання. Чи тотожні дві дифініції «міжнародний злочин» та «злочин міжнародного характеру»? В довідковій інформації від 01.06.2007 р. «Злочини міжнародного характеру» дається таке визначення цьому поняттю: це «протиправні діяння, об'єктом посягань яких є: мирне співробітництво і нормальне функціонування міжнародних відносин (за винятком міжнародних злочинів)» [3].

Серед науковців, які досліджують дане питання, є популярною є думка про те, що злочини міжнародного характеру відрізняються від міжнародних злочинів по об'єкту посягання і ступені суспільної небезпеки. Тобто, злочини міжнародного характеру – цетакі правопорушення, які несуть більшу суспільну небезпеку, посягають на велике коло суспільних відносин, які охороняються міжнародною спільнотою та завдають нищівних наслідків для держав у всьому світі.

Як висновок потрібно зазначити, що існування таких негативних явищ як «міжнародний злочин» та «злочин міжнародного характеру» потребує наявності міжнародних правоохоронних організацій, таких як Interpol, Europol та інших, адже саме вони можуть забезпечити безпеку і правопорядок у світі.

Бібліографічні посилання:

1. Види міжнародних злочинів, передбачені міжнародним та українським правом: роз'яснення експертів. INTENT: веб-сайт. URL: <https://intent.press/expert/humanrights/2022/vidi-mizhnarodnih-zlochiv-peredbacheni-mizhnarodnim-ta-ukrayinskim-pravom-rozysnennya-ekspertiv/> (дата звернення: 13.10.2023).

2. Європейський поліцейський офіс (Європол). Studies: веб-сайт. URL: <https://studies.in.ua/lekcii-pravo-es/4249-yevropeyskiy-polceyskiy-ofs-yevropol.html> (дата звернення: 14.10.2023).

3. Злочини міжнародного характеру. Liga 360: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS002019> (дата звернення: 13.10.2023).

4. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності: монографія. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.

5. Міжнародні злочини. Liga 360: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS002075> (дата звернення: 13.10.2023).

Сидоренко Андрій Антонович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Шевченко Таїсія Віталіївна,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОЖНИЙ ДОСВІД

Україна наразі перебуває в політичній, економічній та соціальній кризі, що вплинуло на діяльність системи кримінальної юстиції, яка залишається нестабільною. В Україні було запроваджено міжсекторальний підхід до боротьби зі злочинністю, що дало змогу державі впливати на окремі види правопорушень. Незважаючи на інші нагальні проблеми в Україні за останні роки, залишається відкритим питання щодо протидії організованій злочинності. Розгалужена система суб'єктів протидії, недосконалість національного законодавства щодо протидії організованій злочинності та інші фактори дають підстави до розгляду на науковому рівні цього важливого питання. Тому важливим є вивчення досвіду сучасних розвинених зарубіжних країн у сфері запобігання організованій злочинності.

Аналіз міжнародного досвіду боротьби зі злочинністю свідчить, що за сучасних умов злочинні прояви створюють реальну загрозу демократичному розвитку та національній безпеці більшості країн світу. Кримінальні елементи, маючи тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки, все частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин [1, с. 132].

В Україні відсутня схвалена на державному рівні концепція боротьби зі злочинністю, що обумовлено багатьма економічними, соціальними, політичними, правовими й іншими особливостями та протиріччями розвитку ринкових відносин в країні: не завершено створення системи кримінальної юстиції; триває реформування правоохоронних органів; продовжується розбудова національного законодавства; впроваджуються державні інституції, які повинні відповідати кращим європейським і світовим стандартам у цій сфері суспільних відносин [2, с. 24-29].

У зв'язку з тим, що протидії злочинності у розвинутих країнах світу надається важливе значення, виникає необхідність впровадження їх позитивного досвіду і в Україні. Так, для США характерно позитивні напрацювання боротьби зі злочинністю в загальнонаціональному плануванні.

Значним досягненням системи профілактики злочинів розвинутих іноземних країн слід визнати її ґрунтовне правове забезпечення. Урядові програми містять визначення напрямів соціологічних досліджень, розробку їхніх методик, підготовку персоналу, фінансування, організацію і реалізацію превентивних заходів з акцентом на ранню профілактику.

Програми часто передбачають систему заходів спеціально-кримінологічної превенції, які належать до сфери кримінального, процесуального і пенітенціарного права. Характерною рисою у боротьбі зі злочинністю у США в останні десятиліття є прагнення до централізованого планування і координації даної сфери діяльності, створення для цього спеціальних органів і наділення їх досить широкими повноваженнями [3].

У багатьох країнах світу створено аналогічні органи, які систематично аналізують стан справ у сфері запобігання злочинності й дають належні рекомендації урядовим структурам для прийняття відповідних рішень. Наприклад, у США в рамках Національної ради створено профілактичні служби, що поєднують понад 100 громадських і державних організацій [1, с. 134].

Огляд законодавчої бази, що регламентує протидію організованій злочинності в США, дозволяє констатувати, що законодавство можна систематизувати таким чином: 1) норми кримінальних кодексів; 2) закони, спрямовані на боротьбу з організованою злочинністю, в тому числі у сфері економіки. Спеціальні закони, що регулюють боротьбу з «відмиванням» грошей, є складовою частиною цього законодавства.

Слід наголосити, що в США запроваджена і функціонує одна із найбільш дійових законодавчих систем. Серед переліку нормативно-правових актів спеціальної превенції найбільш важливим, ефективним та чинним до цього часу є Закон про контроль над організованою злочинністю 1970 року. Центральне місце в цьому законі належить 9-му розділу, відомому під назвою РІКО. Статут РІКО був спрямований на запобігання інфільтрації організованої злочинності в легальний бізнес. Було проголошено незаконним керування підприємством «за типом рекетирської діяльності».

Система правоохоронних органів США є складним конгломератом нейтралізованих (федеральних) і децентралізованих (місцевих) структур. Завдання боротьби з організованою злочинністю тією чи іншою мірою покладено на федеральні правоохоронні відомства, яких у США нараховується більше сімдесяти. У складній багатосуб'єктній системі федеральних правоохоронних органів США все ж таки можна виділити кілька головних міністерств, які відіграють провідну роль у боротьбі з організованою злочинністю в країні: 1) Федеральне бюро розслідувань; 2) Державна атторнейська служба (прокуратура); 3) Велике журі. Крім того, відповідно до Програми боротьби з організованою злочинністю федеральним урядом США створено об'єднання «Ударні сили». Головне завдання «Ударних сил», що діють під загальним керівництвом Міністерства юстиції США та в тісному контакті з правоохоронними органами штатів, полягає у виявленні груп організованої злочинності. Структура американської поліції залишається локалізованою, децентралізованою й фрагментарною. Однак, між усіма цими відділеннями існує постійна взаємодія на всіх рівнях, що дозволяє рівномірно в

залежності від кількості населення і криміногенної ситуації корегувати чисельність поліцейських на місцях. Крім поліції, боротьбу з організованою злочинністю у США за відповідними напрямками діяльності здійснюють Міністерство внутрішньої безпеки, Міністерство юстиції, Міністерство оборони та Міністерство поштового зв'язку [4, с. 73].

Відповідно до чинного в США законодавства відповідальність за боротьбу з організованою злочинністю покладено на правоохоронні органи всіх рівнів: федеральні, штатів і місцеві. Але головним відомством по боротьбі з організованою злочинністю слід вважати ФБР, організаційна структура якого включає Головне управління (м. Вашингтон) і 59 регіональних агентств і відділень. Регіональні представництва включають по декілька місцевих відділень. Місцеві відділення складаються з декількох агентів або груп спеціальних агентів, залежно від чисельності населення й кількості проведених розслідувань [5, с. 699].

У Великобританії з 1 квітня 2006 р. діє Служба по боротьбі з найбільш небезпечною організованою злочинністю SOCA (Serious Organised Crime Agency), пріоритетними напрямками діяльності якої є: підвищення рівня обізнаності населення про організовану злочинність; збільшення обсягу повернутих коштів, отриманих незаконним шляхом і числа розкритих кримінальних справ; підвищення загрози для діяльності організованих злочинних угруповань у Великобританії завдяки відпрацьованим оперативним і слідчим діям, а також впровадженню нових способів боротьби з цим явищем.

В Італії, з метою посилення боротьби з організованою злочинністю, Парламент країни заснував спеціальну Генеральну Раду по боротьбі з організованою злочинністю, а також окружні управління по боротьбі з організованою злочинністю та мафією і окремо – Державне управління по боротьбі з мафією та слідче управління по боротьбі з мафією. Крім того, в складі Генеральної прокуратури Італії створено оперативно-слідче управління по боротьбі з організованою злочинністю та мафією. Таким чином, Національне управління по боротьбі з організованою злочинністю та мафією, окружне управління й оперативно-слідче управління по боротьбі з організованою злочинністю складають систему багатофункціональних, спеціалізованих оперативних, слідчих та інформаційних елементів з питань протидії організованій злочинності. Кожні шість місяців міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про проведену роботу. Передбачено також щорічну доповідь міністра парламенту з усього комплексу проблем, пов'язаних з організованою злочинністю.

Зростання рівня організованої злочинності та наркоманії викликало необхідність створення в системі МВС Австрії двох нових структур: Федеральної служби по боротьбі з організованою злочинністю; Центрального департаменту з розслідування злочинів, пов'язаних з розповсюдженням і вживанням наркотиків. До складу першої структури увійшли: група, яка здійснює фінансові розслідування і розслідування

злочинів, пов'язаних з відмиванням грошей злочинними організаціями. Австрійські банки зобов'язані повідомляти в цей відділ про підозрілі фінансові операції.

У Хорватії у 2001 році у структурі Державної прокуратури Хорватії було створено Управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala – USKOK). Начальник Управління є одночасно Заступником Генерального прокурора і призначається на посаду Генеральним прокурором на чотири роки за погодженням Міністра юстиції та Ради державних прокурорів. Спеціальні прокурори Управління призначаються Генеральним прокурором за поданням начальника Управління. Управління здійснює керівництво і нагляд за розслідуванням злочинів, пов'язаних з корупцією і організованою злочинністю, та підтримання обвинувачення. Управління само не проводить розслідування правопорушень. Воно лише здійснює нагляд і керівництво офіцерами поліції, які в основному працюють у Департаменті поліції по боротьбі з економічними злочинами і корупцією [6, с. 140].

Таким чином, створення національної поліції в рамках реформи правоохоронних органів є важливим кроком на шляху до побудови поліцейської моделі європейського зразка. Тому особливого значення набуває теоретичний і практичний прогрес у впровадженні механізмів запобігання злочинності європейського зразка в Україні. В рамках реформування правоохоронної системи України позитивним було б запозичення концепцій запобігання злочинності з інших країн. Досвід механізмів запобігання злочинності поліції США заслуговує на врахування для вдосконалення та подальшого розвитку діяльності внутрішньої організаційної системи органів внутрішніх справ України.

Бібліографічні посилання:

1. Ключко А.М. Досвід зарубіжних країн у сфері боротьби зі злочинністю. Європейські перспективи. Київ, 2012. № 3. Ч.2. С. 132-135.
2. Джу́жа О. М. Світові кримінологічні системи запобігання злочинам. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 1 (110). С. 7–12.
3. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : Монографія / М.Г. Вербенський. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 356 с.
4. Волинець В. В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування). Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 1. С. 72-74.
5. Спринцев П.С. Зарубіжний досвід запобігання кримінальним равопорушенням, що вчиняються організованими групами. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 698-701.
6. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2017. 252 с.

Сиромятников Едуард Олександрович,

аспірант кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Легка Оксана Володимирівна,
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ПОЗОВ В ІНТЕРЕСАХ СУСПІЛЬСТВА В СПРАВАХ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Захист інтересів груп, які піддаються дискримінації є однією з основних сфер застосування позову в інтересах суспільства (*actio popularis*) у багатьох сучасних правових системах.

Так, зокрема, в одному з актуальних досліджень здійснено порівняльний аналіз щодо шести держав-членів ОБСЄ: Хорватія, Угорщина, Словаччина, Сербія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія. Автори цього посібника дійшли висновку, що в кожній із цих країн є можливість пред'являти позови в інтересах суспільства в справах щодо протидії дискримінації [1].

Безумовно, законодавство кожної з перелічених вище країн має свої власні особливості щодо того, хто може бути позивачем за цими позовами, яким критеріям мають відповідати позивачі, чи потрібна згода особи (групи осіб), яка зазнала дискримінації тощо.

До прикладу, законодавство Чорногорії передбачає обов'язкову наявність згоди дискримінованих осіб, якщо позивачем є правозахисні громадські організації, проте згода не потрібна, якщо позивачем є Захисник прав людини (Омбудсмен). Своєю чергою, законодавство Хорватії не передбачає обов'язковості такої згоди для позивача, проте позивач обов'язково має довести, що були порушені права більшості членів певної групи, на захист якої подано позов [1, с. 12, 15].

У контексті України, де законодавець активно орієнтується на висновки Венеційської комісії варто також згадати про її позицію із цього питання. Прикладом схвалення *actio popularis* можна вважати Висновок Комісії щодо законопроекту Північної Македонії про протидію дискримінації. Законопроект фактично дозволив подання позовів *actio popularis* у цій сфері. Комісія у п. 100 свого Висновку зазначила, що стаття 36 законопроекту на відміну від положень попереднього закону не вимагає згоди осіб, які називають себе жертвами дискримінації для подання позову в інтересах суспільства з боку організацій громадянського суспільства. Комісія назвала це важливим кроком уперед [2].

Отже, на цьому прикладі ми бачимо, що Венеційська комісія загалом схвально висловлюється щодо *actio popularis* у сфері протидії дискримінації. Безумовно, це не означає аналогічне ставлення Комісії до цього інституту в усіх інших сферах суспільних відносин.

Неординарним видається і підхід застосований ЄСПЛ у доволі відомій справі «Центр правових досліджень від імені пана Валентіна Камп'яну проти Румунії», яка стосувалася прав заявника - рома, який помер у віці 18 років за вельми підозрілих обставин у психіатричній лікарні та не маючи жодних родичів. Розглядаючи цю справу, у п. 101 рішення Суд вкотре нагадав, що Конвенція не передбачає інституту *actio popularis*. З іншого боку, Суд визнав право громадської організації діяти в якості представника пана Камп'яну, який не тільки не уповноважив її на представництво, але навіть самостійно або через інших осіб взагалі не звертався до національних судів [3].

Така позиція була зумовлена низкою чинників:

- Пан Камп'яну був вкрай уразливою особою (зокрема, повним сиротою, особою з розумовою інвалідністю);
- Він був безпосереднім потерпілим від порушення ЄКПЛ;
- Суд визнав, що впродовж життя і до моменту смерті померлий був нездатний самостійно порушити провадження в національних судах;
- Громадська організація системно намагалася порушити різні провадження в національних органах із приводу смерті заявника.

Встановивши порушення статей 2 та 13 Конвенції, ЄСПЛ не вважав за потрібне окремо досліджувати порушення статті 14 Конвенції щодо дискримінації заявника. Однак, вельми очевидним є те, що Суд надав дуже велике значення факту належності заявника відразу до декількох вразливих груп. Суд формально дотримався своєї сталої позиції щодо неможливості розгляду скарг *actio popularis*, проте застосований у цій справі підхід, на нашу думку, як раз свідчить про можливість де-факто подання такої скарги у виняткових випадках. ЄСПЛ у цьому випадку використав певну юридичну фікцію, визнавши належним представником організацію, яка ніколи не отримувала від пана Камп'яну жодних повноважень щодо представництва. Така позиція Суду, безумовно, заслуговує на увагу, особливо з урахуванням її очевидної кореляції з вищенаведеними положеннями законодавства держав, які також є членами Ради Європи і відповідно учасниками ЄКПЛ.

Проте, можливість захисту прав вразливих груп населення в судовому порядку характерна не тільки для держав-членів Ради Європи. До прикладу, в Індії, говорячи про позов в інтересах суспільства, який зазвичай іменується *Public Interest Litigation* виділяють його окремий підвид *Social Action Litigation* спрямований передусім на захист вразливих та соціально незахищених груп населення, а не конкретної особи. Наслідком ініціювання таких судових процесів в Індії часто є подальша співпраця між позивачем і урядом, яка призводить до реальних змін у соціально-економічній політиці [4, с. 209].

Ініціаторами подібних судових спорів як у державах-членах Ради Європи, так і в Індії виступають переважно громадські організації або ж відомі юристи-правозахисники (останнє особливо характерно для Індії).

В Україні питання захисту від дискримінації регулюються передусім Законом «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Так,

ч. 1 ст. 9 Закону відносить громадські організації до кола суб'єктів наділених повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації. Для реалізації подібних повноважень необхідний достатній ступінь їхньої конкретизації.

Натомість, ч. 1 ст. 13 Закону, яка містить перелік прав громадських організацій у цій сфері надає їм право представляти в судах інтереси осіб та/або груп осіб щодо яких було застосовано дискримінацію [5].

Наразі відсутні будь-які висновки Верховного Суду щодо застосування вищевказаної статті в контексті того, яким чином має бути реалізоване вказане право на практиці, зокрема, чи є необхідна згода таких осіб на представництво.

Яскравим підтвердженням необхідності практичного та ефективного механізму судового захисту прав дискримінованих груп в Україні може бути випадок 2012 року, коли в селі Нові Петрівці Київської області заборонили прохід на кладовища особам ромської національності. Сільська рада повідомила на своєму вебсайті, що: «Головним питанням було порядок проведення поминальних днів, які припадають на 22, 23 та 24 квітня 2012 р. На засіданні було вирішено, як і минулого року, заборонити прохід на кладовища особам ромської національності (циганам). Забезпечуватиме виконання даного рішення спецпідрозділ «Беркут», працівники якого патрулюватимуть кладовища в поминальні дні з 10.00 до 18.00., що забезпечить правопорядок та дасть змогу новопетрівчанам спокійно пом'янути своїх померлих рідних та близьких» [6].

Вказане рішення носило явні ознаки дискримінації, проте, як і в багатьох інших випадках дискримінована група мала очевидні складнощі в захисті своїх прав, зокрема шляхом подання позову до адміністративного суду. Такими складнощами, залежно від конкретного випадку, можуть бути, страх представників дискримінованої групи за свою безпеку, страх втратити місце роботи, різні соціально-економічні чинники тощо.

Зазначене створює підґрунтя для подальшої правотворчої та правозастосовчої діяльності в цьому напрямку з метою забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів осіб, які піддаються дискримінації.

Бібліографічні посилання:

1. Helsinki Committee for Human Rights. OSCE Mission to Skopje, Poposka Z. Use of actio popularis in Cases of Discrimination. Skopje, 2016. 29 p.

2. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). CDL-AD(2018)001. The former Yugoslav Republic of Macedonia. Strasbourg: Venice Commission, 2019. 18 p. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)001-e) (last accessed: 09.11.2023).

3. Рішення Великої Палати Європейського суду з прав людини від 17.07.2014 р. у справі № № 47848/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-150981> (дата звернення: 09.11.2023).

4. Devi S. A. Public interest litigation or social action litigation. International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT). 2018. Vol. 6, no. 1. P. 209–217.

5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207–VI: станом на 30 трав. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 09.11.2023).

6. Українська правда. У селі Януковича на три дні офіційно ввели расизм. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2012/04/20/6963136/> (дата звернення: 09.11.2023).

Сігалова Юлія Олександрівна,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна.

завідувач кафедри права та методики викладання правознавства СумДПУ імені А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРАВ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Інклюзивне навчання є сучасною та динамічно розвиваючою галуззю освіти, яка визнає право кожної дитини на якісну освіту, незалежно від її особливих освітніх потреб. Доцільно розглянути визначення інклюзивного навчання, його значення для суспільства та освіти в Україні, а також визначимо мету нашої доповіді.

Інклюзивне навчання – це педагогічна концепція, що передбачає створення такого освітнього середовища, в якому кожна дитина, незалежно від своїх особливих освітніх потреб, має можливість отримати доступ до якісної освіти та активно брати участь у навчальному процесі. Інклюзивне навчання передбачає врахування різних індивідуальних особливостей та потреб кожної дитини з метою забезпечення її повноцінного розвитку та соціалізації.

Інклюзивне навчання відкриває перед суспільством та освітніми установами безліч переваг. Воно сприяє створенню більш справедливого та рівного суспільства, де кожна дитина має право на освіту незалежно від її фізичних, психологічних чи інших особливостей. Україна, як член міжнародних організацій і підписник конвенцій, зобов'язана забезпечувати права дітей з особливими потребами на доступ до якісної освіти. Інклюзивне навчання стало однією з ключових стратегій в цьому напрямку. Один із найважливіших кроків у розвитку інклюзивного навчання в Україні було прийняття ряду законів та нормативно-правових актів, що забезпечили правову базу для впровадження інклюзивної освіти в систему державної освіти. Серед них важливі такі документи: Конституція України: Забезпечує право на освіту та недопущення дискримінації на основі особливих освітніх

потреб. Закон України "Про освіту": Визначає загальні принципи організації освіти, включаючи принцип інклюзивного навчання. Закон України "Про охорону дитинства": Забезпечує права та захист дітей з особливими потребами. [2,3,4].

Україна є стороною ряду міжнародних угод і конвенцій, які стосуються прав дітей та осіб з інвалідністю. Деякі з них важливі для інклюзивного навчання, зокрема: Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Ця конвенція зобов'язує держави-учасниці забезпечувати рівні права та можливості для осіб з інвалідністю, включаючи доступ до освіти. Конвенція ООН про права дитини: Забезпечує права дітей на освіту та захист від будь-якої форми дискримінації.

Для кращого розуміння інклюзивного навчання, важливо розрізнити його від інтегрованого навчання, оскільки ці два підходи відрізняються за принципами та цілями. Інтегроване навчання – це підхід, при якому діти з особливими освітніми потребами навчаються окремо в спеціальних класах або школах із заздалегідь визначеними програмами. Діти із спеціальними потребами можуть взаємодіяти з іншими дітьми лише в обмеженому обсязі, зазвичай на позашкільних заняттях або у спеціальних умовах.

Інклюзивне навчання – це підхід, при якому діти з особливими освітніми потребами навчаються разом із своїми віддільними колегами в одному класі або загальній освітній установі. Головною метою інклюзивного навчання є створення сприятливого середовища для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб, де вони можуть взаємодіяти та вчитися разом.

Інклюзивне навчання базується на ряді ключових принципів, які формують його фундамент. Принцип доступності передбачає забезпечення доступу до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їхньої фізичної, психологічної або іншої особливості. Принцип рівності передбачає, що всі діти повинні мати рівні права та можливості отримати якісну освіту. Інклюзивне навчання покликане виключити будь-яку форму дискримінації і забезпечити рівні умови для навчання всіх дітей. Принцип участі передбачає активне включення дітей у навчальний процес та визнання їхнього права на власний голос і вплив на нього. [1 с. 39–46].

Індивідуалізація та підхід "знизу вгору" є ключовими складовими інклюзивного навчання. Інклюзивне навчання передбачає врахування індивідуальних особливостей, потреб і рівня готовності кожної дитини. Навчальні плани та методики повинні бути адаптовані до конкретних потреб кожної дитини. Підхід "знизу вгору": Цей підхід передбачає, що розробка навчальних програм та практик повинна базуватися на потребах та досвіді самого учасника навчання, а не на загальних стандартах чи нормах. Діти, батьки та вчителі повинні бути активно включені у процес прийняття рішень та планування навчальної діяльності.

Для забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами інклюзивна система використовує ряд механізмів для визначення їхніх

потреб і планування навчального процесу. Перший крок - ідентифікація та оцінка особливих освітніх потреб кожної дитини. Це може включати оцінку фізичного, психологічного, соціального та академічного розвитку. Розробка індивідуального навчального плану (ІНП): На основі ідентифікованих потреб розробляється індивідуальний навчальний план для кожної дитини. Цей план визначає конкретні цілі, завдання та стратегії навчання. Застосування адаптованих методик і матеріалів. Учителі та фахівці інклюзивної освіти використовують адаптовані методики та матеріали, які враховують потреби дітей з особливими освітніми потребами.

Участь батьків та громадськості є важливою складовою інклюзивної освіти. Батьки мають право на активну участь у процесі прийняття рішень щодо освіти своєї дитини. Вони можуть бути включені у розробку індивідуальних навчальних планів та ухвалення рішень щодо навчальної практики. Залучення громадськості, вчителів та інших зацікавлених сторін є важливим для створення сприятливого середовища для інклюзивного навчання. Громадські організації можуть виступати на захист прав дітей з особливими освітніми потребами та сприяти розвитку інклюзивної освіти в школах та громадах [6 с. 160-163].

Підготовка вчителів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є важливою складовою інклюзивної освіти. Вчителі повинні мати відповідну освіту та підготовку для роботи з дітьми з різними видами особливих потреб. Вчителі повинні отримувати спеціалізовану підготовку щодо методик та підходів, які сприяють успішній інклюзивній освіті. Постійне підвищення кваліфікації є необхідним для забезпечення якісної інклюзивної освіти. Вчителі та фахівці мають можливість брати участь у спеціалізованих курсах та семінарах, що охоплюють теми інклюзивного навчання, специфіку роботи з дітьми з особливими потребами, та сучасні методики. Науково-практичні конференції: Участь у конференціях та наукових заходах дозволяє вчителям та фахівцям ділитися досвідом та вивчати нові тенденції у сфері інклюзивної освіти. Вчителі та фахівці можуть взяти участь у міжнародних програмах обміну досвідом для вивчення інклюзивних практик інших країн. [5 С. 152].

Інклюзивна освіта в Україні стикається із численними проблемами та перешкодами, недостатнє фінансування, недостатня підготовка вчителів, соціальний стереотип, недостатнє обладнання навчальних закладів. Незважаючи на існуючі виклики, інклюзивна освіта в Україні має численні можливості та перспективи. Посилення законодавства та нормативно-правового базису сприяє розвитку інклюзивної освіти та забезпечує права дітей з особливими освітніми потребами. Засвоєння інклюзивних цінностей та освіта громадськості може призвести до більшого прийняття інклюзивного навчання в суспільстві. Вивчення і використання міжнародного досвіду у сфері інклюзивної освіти може допомогти впровадженню кращих практик та методик. Розвиток програм підготовки та підвищення кваліфікації вчителів з фокусом на інклюзивні методики.

Отже можна підбити підсумок всього сказаного інклюзивна освіта в Україні має великий потенціал для забезпечення рівних можливостей навчання для всіх дітей. Долати існуючі виклики та сприяти розвитку цієї сфери можна через спільні зусилля уряду, громадськості та освітніх закладів. Що в свою чергу допоможе адаптуватися всім дітям та дорослим з обмеженими можливостями.

Бібліографічні посилання:

1. Гладуш В.А. Кроки запровадження інклюзивної освіти в Україні / В.А. Гладуш, А. Козлінська // Актуальні проблеми педагогіки: зб. наук. праць / ДНУ ім. Олеся Гончара, редкол.: В.А. Гладуш та ін. Вип. 4, 2021. С. 39–46.
2. Закон України «Про освіту» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)
3. Закон України «Про охорону дитинства» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142)
4. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Поцко О. В. Нормативно-правові аспекти інклюзивної освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 34. С. 160-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_34_48

Сірант Марина Олександрівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ : ПОРУШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Нині, проблема порушення прав людини на життя є дуже важливою та актуальною темою, адже без такого фундаментального права, всі інші права людини не можуть мати взагалі, ніякого значення. Життя – це саме головне, що є у людини, тому дане право є передумовою всіх інших прав і свобод кожного з нас. Дане право прописано в усіх договорах з прав людини, в різних актах, конвенціях та законах. В повсякденному житті перешкодою та загрозою для реалізації даного права стає: насильство всередині країни та збройні конфлікти, які на жаль не завжди можна уникнути.

Право на життя – це право першого покоління. Якщо порівнювати дане право з іншими, то право на життя має найбільшу цінність для кожної людини.

Важливим документом про права людини є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Конвенція сьогодні на повних підставах оцінюється як одне з найбільших досягнень Ради Європи. У результаті глибинних демократичних перетворень, що відбулися на Європейському континенті на тлі Другої світової війни, у 1949 році була заснована Рада Європи - міжнародна регіональна організація європейських держав, які проголосили своєю метою розширення демократії, зближення усіх народів Європи, захист прав людини, співробітництво з основних питань права, культури, освіти, інформації, охорони навколишнього середовища [2].

Перші законодавчі акти про право на життя на території України були ухвалені 29 квітня 1918 р. Конституція закріплювала, що «громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути покараний смертю, ані відданий яким-небудь карам по тілу, або іншим актам, які понижують людську гідність...». Конституція України у ст. 27 закріплює положення: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави — захищати життя людини» [3].

В сучасних умовах, які відбуваються після початку повномасштабного нападу російських військ на нашу країну, життя цілої нації повністю змінилось. Серед великої кількості порушених прав, самим незахищеним стало право на життя.

На жаль, страшні події, які відбувались з 1939 по 1945 нічому не навчило людство і слова : «Ніколи більше» - виявились пустим звуком. У ХХІ столітті, як не дивно, ціла нація втратила права першого покоління. А міжнародні організації, створені для захисту прав людини, виявились безпорадними проти даної агресії. Велика смертність в нашій країні показ не просто жорстокості, але і звірства зі сторони нападників. Але найбільше вражає смертність дітей, яка перевищує вже 500 осіб.

У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод говориться, що право на життя охороняється законом. Ніхто не може позбавити життя, крім деяких випадків прописаних законом. Умови відступу від зобов'язань даної Конвенції в умовах війни прописані в статті 15. Але вони все одно не можуть відступати від положень прописаних в статті 2.

Специфіка зобов'язань держави стосовно захисту права на життя в умовах воєнного конфлікту включає:

- питання юрисдикції в умовах окупації території;
- перелік зобов'язань держави під час збройного конфлікту;
- межі необхідності застосування сили при правомірних воєнних діях, в умовах необхідності протидії терористичним актам, здійсненні спеціальних операцій;
- особливості розслідування фактів позбавлення життя [1].

Нині, Європейська конвенція з прав людини продовжує працювати під час війни. Держави зобов'язані дотримуватись і не порушувати права людини. Адже, кожна людини має право на життя, свободу і безпеку та наполягати на дотриманні даних прав. А також в разі порушення звернутись до Європейського суду з прав людини із заявкою про порушення державою її зобов'язань в умовах війни.

Але, на жаль, даний суд за своєю діяльністю вирішує індивідуальні випадки чи справи, тому неспроможній розглянути велику кількість справ. В даному випадку, вірним рішенням буде створити механізм захисту прав людини на рівні цілої держави.

Існує, також Європейський суд з прав людини, який має найбільшу практику в захисту прав людини на життя і який дуже змінився після вторгнення росії в Україну. Наразі суд вирішує, як саме діяти стосовно надзвичайно великої кількості заяв, які наразі є нерозглянуті проти країни агресора.

Таким чином, в сучасних умовах, українці позбавлені права на життя. Як би це дивно не звучало, російська армія вдерлась в Україну та безжально намагається знищити нашу землю, вбиваючи мирне населення. Тисячі зруйнованих міст та життів. Але жодних сумнівів немає, що Україна перемаже і кожний окупант отримає за свої діяння. Адже ніхто не має права забирати у людини найцінніше – її життя.

Бібліографічні посилання:

1) Бунчук О. Право на життя в умовах війн ?! CHERNIVTSI LAW SCHOOL. 04.05.2022. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/#>

2) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та європейський суд з прав людини. Міністерство юстиції : веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/konventsiya-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-ta-evropeyskiy-sud-z-prav-lyudini>

3) Мельник Я.І. Право на життя: поняття, зміст та законодавче закріплення у національному правопорядку державних утворень на території України. Калуська районна державна адміністрація. 2013.12.10 : веб-сайт. URL: https://kalushrda.gov.ua/n/viddil_nadzvyhajnyh_sytuacij/2013/12/10/3073/view

Смирнов Олександр Олександрович,
здобувач вищої освіти Харківського національного університету і
мені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Рибалко Гліб Сергійович, в.о. завідувача кафедри,
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
к.ю.н., доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНИНА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Наша держава та суспільство на сучасному етапі розвитку прагнуть надати людям максимальні можливості для вільної реалізації їх прав і свобод, а також створити повноцінне громадянське суспільство. Хоча увага до прав людини в Україні велика, є відчуття недостатнього системного аналізу цих прав. Сучасні виклики, що постають перед українським суспільством, вимагають невідкладних заходів і спільних зусиль для ефективного вирішення.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України суттєво вплинуло на стан прав людини. Нині в Україні виникає необхідність впровадження ефективних заходів для забезпечення гарантій та захисту прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях.

Відповідно до п.а ч.2 ст.8 Римського статуту «воєнні злочини – це грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції» [4].

Збройна агресія російської федерації щодо України почалася ще у 2014 році та призвела до окупації та захоплення частини території України. Це першочергово призвело до втрати комунікації. На думку українського науковця О.О. Гречко «територія належить Українському народові й не може передаватися іншим державам. Передання території у власність іноземним державам змінює правовий режим державної території України, порушуючи цілісність території як об'єкта права власності українського народу, бо іноземна держава, привласнивши частину державної території, набуває на ній територіальне верховенство, тоді як здійснення права власності на таку територію захищається системою міжнародного права й національних законодавств» [1].

Відповідно до ст.2 Конституції України «суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою.

Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною» [2]. Таким чином, присутність збройних сил інших країн на території України є порушенням Конституції, а також порушенням Закону України (далі – ЗУ) «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 27 квітня 2014 року та інших законодавчих актів України.

Саме в ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» вперше закріпилося визначення «тимчасово окупована територія». Відповідно до п.7 ч.1 ст.11 даного закону «тимчасово окупована Російською Федерацією територія України (тимчасово окупована територія) - це частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють фактичний контроль або в межах яких збройні формування Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль з метою встановлення окупаційної адміністрації Російської Федерації» [3].

Під час тимчасової окупації територій надзвичайно важливим стає забезпечення та дотримання прав і свобод громадян. Перелік цих прав і свобод, як визначено в Конституції України, є загальноновизнаним. Таким чином, основним завданням держави є ефективна реалізація та захист цих прав, створення дієвих механізмів їх забезпечення.

У випадку порушень цих прав держава повинна забезпечити їх відновлення та надати надійний правовий захист. Однак в даний момент Україна не має можливості контролювати окуповані території, що призводить до неможливості забезпечення виконання норм Конституції України.

Під час ведення збройного конфлікту застосовується правовий режим міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), який визначає правила ведення війни та взаємовідносин із захищеними категоріями осіб, включаючи цивільне населення на окупованих територіях. На час конфлікту МГП має пріоритет над міжнародним правом прав людини (далі – МППЛ). Однак важливо підкреслити, що МППЛ не припиняє своєї дії й застосовується паралельно з нормами МГП, забезпечуючи захист індивіда від зловживання владою навіть під час війни, хоч і з певними обмеженнями.

Згідно з принципом екстериторіальної юрисдикції, держава несе відповідальність за порушення прав людини своїми представниками на будь-якій території, яку вона ефективно контролює, навіть за межами власних кордонів. Таким чином, російська федерація є відповідальною за порушення прав людини на окупованих територіях України.

Російська федерація вийшла із Європейської Конвенції з прав людини, позбавивши Європейський суд з прав людини юрисдикції над нею. Однак це не звільняє Росію від зобов'язань за МППЛ. Крім того, російська федерація залишається стороною численних міжнародних конвенцій, які захищають права людини, і підлягає відповідальності за їх порушення.

Незважаючи на ці зобов'язання, російська федерація не припиняє вчиняти порушення прав людини, виказуючи відверте нехтування міжнародним правопорядком.

Верховна Рада України висловила заклик міжнародним інституціям, іноземним урядам та парламентам визнати дії російської федерації в Україні як геноцид українського народу. Це визнання має надати Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) у Гаазі. Проте, можливий і внутрішній судовий процес в Україні.

Один із найефективніших методів захисту прав людини полягає в зверненні до міжнародних судових органів, таких як Європейський суд з прав людини. Проте цей метод не завжди працює вчасно.

Також слід ратифікувати Римський статут МСК та узгодити національне кримінальне законодавство з його положеннями – це є важливим кроком для посилення можливостей національної системи у розслідуванні та притягненні до відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини. Після ратифікації Україна стане повноцінним членом Асамблеї держав-учасниць МКС, яка є найвищим органом управління Судом.

Бібліографічні посилання:

1. Гречко О.О. Принцип єдності та цілісності державної території як гарантія унітарного характеру української держави. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 12–15.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII : станом на 18 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
4. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р. : станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 19.11.2023).

Смоляр Владислав Сергійович,
здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна,**
професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та
фінансів, доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, демократичні інституції не припинили своє функціонування. Воєнне положення є об'єктивною причиною обмеження низки конституційних прав громадян, передбачених статтями 38, 39, 41-44 та 53 Конституції України [1]. Разом з тим актуалізується питання того, яким чином українське громадянське суспільство збереже здобутки народних революцій 2004 та 2014 років, у контексті викликів найбільш масштабної війни у Європі з часів Другої світової війни.

Війна є випробуванням для держави, для якої демократія – це постійний процес вдосконалення існуючих механізмів народовладдя. Під час збройного конфлікту головні зусилля будь-якого суспільства спрямовані на збереження власної країни, тому може здаватися, що виборчий процес не є нагальним питанням. Водночас уже зараз можна спостерігати, що війна не є для України вироком, йдуть активні перемовини для вступу до Євросоюзу, налагоджуються дипломатичні відносини з країнами, які підтримують Україну на її шляху посісти своє місце у європейській сім'ї народів. Тому вважаю за необхідне наголосити, що прийняті під час війни рішення будуть мати довгострокові наслідки для української держави у майбутньому.

Відповідно до Виборчого кодексу чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України, а президентські вибори - в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України, тобто вибори в парламент мали б відбутися восени 2023, а вибори президента весною 2024 [2]. Стаття 83 Конституції України встановлює, що у випадку закінчення терміну повноважень парламенту під час воєнного або надзвичайного стану його функції тривають до дня проведення першого засідання новообраної Верховної Ради, яка формується після припинення відповідного режиму [1]. Конституція також гарантує принцип постійності повноважень Президента України і парламенту, а також допускає обмеження виборчих прав громадян у випадку введення воєнного стану. Згідно із Законом "Про правовий режим воєнного стану" заборонено проведення загальнодержавних та місцевих виборів у період ведення війни.

Отже національне законодавство чітко прописує заборону проведення виборчого процесу під час воєнного стану. Так, з плином часу нагальним стає питання відповідного представництва народу у шаблях влади, саме тому треба зосередити увагу на принципах демократії та міжнародних стандартах громадських і політичних прав, реалізація яких гарантує легітимність будь-якого виборчого процесу.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права передбачає відступ від своїх зобов'язань для держав-учасниць, окрім статей 6, 7, 8 (пункти 1 і 2), 11, 15, 16 і 18 [3]. Європейська конвенція з прав людини статтею 15 передбачає можливість відступу від її зобов'язань виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом, окрім статей 2, 3, 4 (пункт 1) і 7. Три додаткові протоколи до Конвенції також включають положення, що визначають неприпустимість відступу від певних прав, зазначених у них. Зокрема, Протокол № 6 (щодо ліквідації смертної кари у мирний час та обмеження її застосування під час воєнного конфлікту), Протокол № 7 (стосовно заборони притягнення особи до юридичної відповідальності двічі за одне й те ж правопорушення, відповідно до статті 4 цього протоколу) і Протокол № 13 (про повне скасування смертної кари)[4].

У 2020 році, під час пандемії, Венеційська комісія за демократію через право вказувала у своєму аналізі, що за обставин надзвичайного стану, війни або іншої суспільної небезпеки справедливість виборів може бути сумнівною. «Для того, щоб вибори відповідали основним принципам, викладеним у Кодексі належної практики щодо виборчих питань: загальному, рівному, вільному, таємному та прямому виборчому праву, необхідно не лише мати можливість голосувати, а й провадити відкриту та чесну передвиборчу кампанію» [5].

З обмеженням ряду політичних та громадянських прав, наприклад, заборона проведення мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій, відсутність чесної та неупередженої політичної конкуренції, у тому числі обмеження діяльності на поширення інформації, які стосуються засобів масової інформації, послідовно виникає суперечність з основоположними демократичними принципами політичної, ідеологічної багатоманітності [6]. Разом з цим, виникає проблема із забезпеченням права кожного громадянина брати участь у вільному волевиявленні, коли частина населення повинна була покинути свої домівки та стати внутрішньо переміщеними особами або емігрувати, що є викликом для української держави та додатковим навантаженням при формуванні виборчих дільниць.

Окрім вищезазначеного, проведення виборчого процесу під час активних бойових дій пов'язане безпосередньо з безпековим фактором їх реалізації. Функціонування дільничних виборчих комісій та окружних виборчих комісій, відповідно до Виборчого кодексу, має бути безперервним під час підрахунку результатів голосування, неможливість повного дотримання цих вимог ставить під сумнів об'єктивність підсумків голосування та їх легітимність. Також важливим елементом дотримання законності є присутність на дільницях міжнародних та національних спостерігачів, за відсутності яких дотримання стандартів демократії на виборах ставиться під сумнів.

Отже, збройний конфлікт є об'єктивною загрозою для реалізації низки національних та міжнародних принципів неупередженого та чесного виборчого процесу, наражає на небезпеку населення та ставить під сумнів демократичність отриманих у ході подібного процесу результатів голосування. Найкращим рішенням в інтересах суспільства стане якісна підготовка ЦВК та парламенту до виборів і їх проведення після закінчення війни.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Виборчий кодекс України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n308
5. Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування. Європейська комісія за демократію через право. Страсбург 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-PI\(2020\)005rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-PI(2020)005rev-ukr)
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : Редакція від 19.10.2023. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Сокура Аліна Ігорівна,

здобувач вищої освіти Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Войціховський Андрій Васильович,
професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Міжнародне право встановлює широкий спектр норм і стандартів для захисту прав дітей, які мають застосовуватися у всіх сферах життєдіяльності дитини, а також у специфічних умовах, зокрема під час збройних конфліктів.

Права та інтереси дітей в значній мірі торкаються наслідків збройних конфліктів, оскільки діти, проходячи критичні етапи свого розвитку, більшою мірою зазнають впливу війни, ніж дорослі; дітям складніше

адаптуватись до конфліктної ситуації або реагувати на неї; вони в більшій мірі, ніж дорослі, залежать від того захисту, який у мирний час забезпечують сім'я, суспільство та закон.

Питання юридичного захисту прав дітей у міжнародному праві було порушено після Другої світової війни. До цього діти не виділялися у спеціальну категорію, яка потребує особливого захисту. Захист прав дітей здійснювався у рамках захисту всього цивільного населення, заснованого на принципі гуманності. Даний принцип знайшов своє відображення в перших конвенціях з міжнародного гуманітарного права (2-а Гаазька 1899 р. і 6-а Гаазька 1907 р.), які надали йому самостійне юридичне значення. Існуючі міжнародно-правові акти, що регулюють положення дитини під час збройного конфлікту, відбивають комплексність проблеми. До них відносяться Загальна декларація прав людини 1948 р., Женевські конвенції 1949 р., Додаткові протоколи до них 1977 р., Конвенція МОП №182 про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці 1999 р., Конвенція про права дитини 1989 р. та багато інших міжнародно-правових актів.

Діти, які постраждали внаслідок збройного конфлікту, мають особливий правовий захист. Зокрема, можна сказати, що діти користуються подвійним захистом відповідно до міжнародного гуманітарного права: загальним захистом як усе мирне населення та особи, які припинили брати участь у бойових діях, та особливим захистом, яким вони користуються, будучи дітьми. Багато положень Женевських конвенцій та їх додаткових протоколів регламентують порядок захисту дітей. До них відносяться правила про заборону смертної кари, забезпечення доступу до продовольства, медичної допомоги та утворення в зонах конфлікту, утримання під вартою, розлуки з рідними та участі дітей у військових діях.

Водночас, зусилля щодо забезпечення захисту прав дітей у період збройних конфліктів докладаються відповідно до Конвенції про права дитини 1989 р. [1]. Документ визначає широкий спектр прав дітей та закладає обов'язок держав-учасниць забезпечувати і захищати ці права.

Конвенція підкреслює невід'ємність та непорушність прав дітей, встановлює принцип «найкращих інтересів дитини» як основоположний у прийнятті всіх рішень, які стосуються дітей, а також вимагає від держав забезпечення специфічного захисту дітей під час збройного конфлікту. Окрім того, вона акцентує особливу увагу на необхідності забезпечення виживання та здорового розвитку дитини, права на освіту, охорону здоров'я, а також захист від насильства, жорстокого поводження та експлуатації.

Міжнародні механізми контролю та відповідальності є ключовими елементами системи захисту прав дітей, забезпечуючи важливий інструмент для моніторингу виконання державами своїх зобов'язань та притягнення їх до відповідальності у випадку порушень. Одним з головних органів у цій системі є Комітет ООН з прав дитини, який здійснює моніторинг виконання Конвенції про права дитини 1989 р. Держави-учасниці зобов'язані подавати

регулярні звіти про заходи, вжиті для дотримання прав дитини, а Комітет надає рекомендації та висновки щодо прогресу кожної країни [1].

Прийняття Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 р. [2] став важливим кроком на шляху забезпечення захисту дітей від участі у збройних конфліктах. Документ зобов'язує держав-учасниць забезпечувати, щоб військовослужбовці їхніх збройних сил, які не досягли 18-річного віку, не брали прямої участі у військових діях, а також щоб такі особи не підлягали обов'язковому призову до їхніх збройних сил.

З метою покращення узгодженості дій різних органів та організацій системи ООН у галузі захисту прав дітей Резолюцією A/RES/51/77 Генеральної Асамблеї ООН [3] була заснована посада Спеціального представника Генерального Секретаря з питань дітей у збройних конфліктах. Він виступає від імені Організації Об'єднаних Націй у ролі провідного поборника інтересів захисту та забезпечення благополуччя дітей, порушених збройним конфліктом. Мандат Спеціального представника передбачає: збір та перевірку інформації про дітей, постраждалих внаслідок збройного конфлікту; підготовку на основі цієї інформації щорічної доповіді Генерального Секретаря ООН про дітей і збройні конфлікти, що подається на розгляд Ради Безпеки ООН; зазначення в доповіді сторін конфлікту, які вчиняють систематичні грубі порушення проти дітей; ведення діалогу з зазначеними в списку сторонами конфлікту для розробки планів дій для припинення та запобігання порушенням щодо дітей. [4]

Незважаючи на існуючі міжнародно-правові механізми, захист прав дітей під час збройних конфліктів залишається величезним викликом для світової спільноти. Забезпечення ефективного захисту вимагає злагодженої роботи міжнародних організацій, національних урядів, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін. Це також вимагає від держав усвідомлення їх відповідальності та обов'язку вжити всіх необхідних заходів для захисту прав дітей, незалежно від обставин та викликів, пов'язаних з воєнним конфліктом.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про права дитини : міжнародний документ від 20.11.1989 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення : 01.11.2023).

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах : міжнародний документ від 01.01.2000 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення : 02.11.2023).

3. Права дитини : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/51/77 від 20.02.1997 / Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F51%2F77&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (дата звернення : 02.11.2023).

4. Коментар МЗС України щодо річної доповіді Генсека ООН з питань дітей та збройних конфліктів / Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-richnoyi-dopovidi-genseka-oon-z-pitan-ditej-ta-zbrojnih-konfliktiv> (дата звернення : 01.11.2023).

Сорока Богдан Андрійович

здобувач вищої освіти ННІП ПФПНІ Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Бабанін Сергій Володимирович,**

доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

З точки зору засад кримінального права, суб'єктами кримінальних правопорушень вважаються фізичні особи, оскільки вони мають власну волю та можуть особисто вчиняти кримінальні правопорушення. Однак сучасна реальність показує, що в деяких випадках такі правопорушення вчиняються в інтересах юридичних осіб, а відповідальність за них покладається на конкретних службових осіб чи інших представників установ, підприємств, організацій.

Це викликає питання про необхідність адаптації кримінального права до сучасних реалій. В деяких європейських країнах вже існують механізми притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, зокрема, у разі вчинення економічних та корупційних кримінальних правопорушень.

Зрозуміло, що впровадження такого заходу потребує ретельного розроблення та врахування різних аспектів, але можливість притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб може виявитися ефективним інструментом у запобіганні та протидії тяжким та особливо тяжким кримінальним правопорушенням.

Окремі зарубіжні країни впровадили у своє законодавство механізми притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності. Ось декілька прикладів:

- в США існують закони, що дозволяють притягати корпорації до кримінальної відповідальності за такі правопорушення як шахрайство, корупція чи порушення екологічних норм;

- у Великій Британії існують закони, що дозволяють притягати корпорації до кримінальної відповідальності (так, Комісія фінансових послуг та ринків регулює фінансовий сектор і має право вживати заходів, включаючи кримінальну відповідальність, у випадках порушень законодавства);

- у Німеччині існують статті Кримінального кодексу, які дозволяють притягати юридичні особи до відповідальності за кримінальні протиправні діяння (вони можуть бути позбавлені прав юридичних осіб, а також суд може призначити фінансові покарання).

У зарубіжній практиці загалом склалися три концепції розуміння кримінальної відповідальності юридичних осіб, серед яких: а) повне заперечення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб (Болгарія, Угорщина, Польща); повне визнання інституту кримінальної відповідальності юридичної особи (Франція, КНР, Литва, Молдова); застосування непрямой кримінальної відповідальності юридичних осіб (Німеччина, Австрія) [1].

Безумовно, безперечним є положення, що слід виконувати взяті на себе міжнародні зобов'язання. На необхідності імплементації європейських стандартів у кримінальне право України наголошують і вітчизняні науковці, вказуючи, що цей процес набуває великого значення в зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [2].

Таким чином можна відзначити, що питання про можливість визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення у кримінальному праві України залишається відкритим і обговорюваним. Традиційні принципи кримінального права, спрямовані на індивідуальну відповідальність фізичних осіб, ставлять під сумнів можливість введення кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Проте зростаюча комплексність сучасних правопорушень та їх пов'язаність із діяльністю корпоративних структур викликають потребу у нових підходах. Варто розглядати можливість притягнення до кримінальної відповідальності не лише службових осіб, але й самих юридичних осіб у випадках порушення кримінального законодавства в їх діяльності.

При цьому важливо зберегти баланс між потребою у суворому покаранні за вчинення кримінального правопорушення та захистом основних принципів справедливості та правової системи. Такий крок вимагає ретельного розгляду та можливих змін у законодавстві, щоб відповісти на виклики сучасного суспільства та забезпечити ефективність правосуддя.

Бібліографічні посилання:

1. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 18 с.
2. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Обумовленість вдосконалення кримінального законодавства України законодавством Ради Європи і Європейського Союзу. Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнародної науковопрактичної конференції, 9-10 жовтня 2014 р. Х.: Право, 2014. С. 89-94.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25–26. С. 131.

Спиця Каріна Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Костенко Ірина Валентинівна,**
доцент кафедри теоретико правових дисциплін Державного податкового університету. к. ю. н., доцент

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 року Російською Федерацією розпочато широкомасштабне збройне вторгнення в Україну, застосовуючи сухопутні, військово-повітряні та військово-морські сили. Російські окупаційні війська перетнули кордони України в 10 областях та тримають в режимі військової окупації деякі області України. Тому дуже актуальним питанням є дослідження основи міжнародного гуманітарного права та проаналізувати вплив їх порушень на стан забезпечення прав людини під час перебігу збройного конфлікту на прикладі вторгнення РФ в Україну.

Збройний конфлікт став каталізатором широкого кола порушень прав людини з боку окупантів, як стосовно комбатантів, так і щодо мирного цивільного населення. Підтвердженими є численні факти свавільного позбавлення життя, свавільних затримань, насильницьких зникнень, катувань та випадків жорстокого поводження, а разом з переліченим і сексуальне насильство, яке було вчинене представниками окупаційних військ.

В сучасних реаліях на теренах України після повномасштабного вторгнення забезпечення прав свобод громадян України опинилися перед смертельною загрозою, тому на сьогодні це є першочерговою проблемою та викликом для всієї мирової спільноти. Якщо звернутися до розгляду терміну «військової окупації», то слід з самого початку провести відмінність між нею і ситуацією збройного конфлікту [3].

Військова окупація багато в чому відрізняється від ситуації збройного конфлікту: окупант контролює окуповану територію, не ведучи серйозні військові операції в окупованій зоні, відновлюючи мінімальний рівень порядку і безпеки, що дозволяє в якійсь мірі повернутися до мирного життя.

Таке завдання сторона - окупант може виконати завдяки адміністративним повноваженням і тій владі, які надаються їй правом окупації. Іншими словами, право окупації вимагає, щоб окупант брав до уваги деякі потреби населення, яке проживає на окупованій території, і надає окупанту необхідні для цього правові інструменти. В цьому

відношенні право окупації дещо нагадує право мирного часу, залишаючись в той же час галуззю права війни. Зрештою збройний конфлікт між окупантом і окупованою стороною насправді не закінчився, і це означає, що військова окупація дійсно є проміжною ситуацією між війною і миром. Право військової окупації відображає цей двоїстий характер окупації – в нього входять як норми права війни, так і норми права мирного часу. Дійсно, норми права військової окупації були продиктовані необхідністю регулювати два типи відносин.

По-перше, відносини між окупаючою державою і окупованою країною, тобто горизонтальні міждержавні відносини, що характеризуються існуванням стану війни і тому все ще регульовані типовими нормами права війни.

А по-друге, відносини між окупаючою державою і цивільним населенням окупованої держави, тобто вертикальні внутрішньодержавні відносини, менш відмічені триваючим збройним конфліктом і тому характеризуються нормами, почерпнутими з принципів, що діють у мирний час. Цей другий аспект права військової окупації є точкою дотику між даним правовим режимом і доктриною прав людини.

У цих корпусів права є ще одна спільна риса: мета надати захист життя людини. Беручи до уваги ці факти, можна сказати, що обидва правових режими, принаймні на папері, сумісні за своїм характером і здатні до координації, з тим щоб забезпечити більш ефективний захист прав населення, що проживає в умовах окупації [2, с. 232–237]. Слід глянути, як далеко може сягати така сумісність, беручи до уваги природу і структуру *sui generis* кожного з цих правових режимів, а також області їх несумісності.

Взагалі, гарантування прав людини під час військової окупації була неодноразово підтверджена прецедентним правом і практикою. Як вже говорилося, деякі конвенції про захист прав людини, такі як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про права людини і Американська конвенція про права людини, передбачають можливість обмеження деяких прав людини під час війни і (або) надзвичайного стану, тому вони можуть бути застосовані під час збройних конфліктів або військової окупації.

Цікаво відзначити майже повну відповідність між основним ядром прав людини і основними правами осіб, які перебувають під захистом гуманітарного права. Виділено принаймні три загальних основоположні принципи права прав людини і гуманітарного права: недоторканність особи, неприпустимість дискримінації і забезпечення безпеки особистості. Ці три основні принципи є основою для цілого ряду прав людини – права на життя, права на справедливий суд, захист від довільного арешту або тримання під вартою, заборони тортур і будь-якого іншого виду нелюдського або принизливого поводження, неприпустимість дискримінації, захисту сім'ї, заборони рабства, свободу думки, совісті і релігії і т.д., які існують з дуже невеликими варіаціями в обох корпусах права. Незважаючи на це, право

військової окупації залишається неповним в тому, що стосується захисту цивільних осіб. Той факт, що права людини зазвичай застосовуються до військової окупації, як це продемонстровано вище, дає нам важливий інструмент для заповнення цих прогалів, особливо якщо справа стосується громадянських і політичних прав. Ці права практично відсутні в Гаазькому положенні, Женевських конвенціях і Додатковому протоколі I, але повністю розглянуті в текстах з прав людини, як в плані їх змісту, так і щодо відшкодування в разі порушення. Вони вкрай важливі в разі окупації, в основному тому, що такі права часто стають предметом заходів, що відступають від зобов'язань, прийнятих окупантом, якщо вони вступають в конфлікт з його інтересами [4, с. 112].

Зокрема, вимога, щоб окупант відновив і забезпечив громадський порядок і громадське життя може дозволити вживання заходів на окупованій території, які передбачають дотримання гарантій, встановлених в міжнародному гуманітарному праві (особливо в Женевській конвенції IV), але в той же самий час допускають відступ від зобов'язань відповідно до доктрини прав людини. Далі, якщо умови окупації дозволяють, окуповуюча держава може прийняти рішення про відновлення дії деяких громадянських і політичних прав і, зробивши це, буде змушена, в силу відсутності положень з цього питання в праві окупації, керуватися нормами, що надають захист прав людини [3]. Ці норми встановлюють стандарти для громадянських і політичних прав, стандарти, зміст яких буде пристосовано окупантом до конкретних потреб ситуації.

Право окупації нічого не говорить і про такі питання, як дискримінація на робочих місцях або в школах, або про права «третього покоління» – наприклад, права на безпечне довкілля. Аналіз текстів міжнародних актів дає змогу дійти висновку, що права людини повинні бути захищені верховенством права; визнання гідності, притаманної всім людям, а також визнання їх рівних і непорушних прав вважається обов'язковим навіть під час війни.

Бібліографічні посилання:

1. Віте С. Взаємодія права окупації з економічними, соціальними і культурними правами: питання харчування, здоров'я і власності. Міжнародний журнал Червоного Хреста. Т. 90. № 871.
2. Габрелян Г. В. Взаємодія міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного та кримінального права в питанні забезпечення права на здоров'я під час збройних конфліктів. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 232–237.
3. Права людини і професійні стандарти для військовослужбовців в документах міжнародних організацій. Кн. 1, 2. – Амстердам – Київ, 1996.
4. Рудюк С. П. Міжнародне гуманітарне право. Конспект лекцій. Київ : МО України, 2004.

Співак Вікторія Русланівна,
здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права

Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Дараганова Ніна Володимирівна,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Тема захисту трудових прав є важливою та актуальною у будь який час, оскільки для всіх держав важливе значення має наявність трудових ресурсів, яка безпосередньо впливає на рівень економічного розвитку, забезпечує ефективність виробництва та конкурентоспроможність країни. Саме тому, необхідно захистити трудові права та інтереси працівників. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Сучасним законодавством передбачена певна система гарантій захисту трудових прав, а саме: Конституцією України, Кодексом Законів про працю й положення окремих законів, що регулюють певні трудові відносини стосовно оплати праці, охорони праці, робочого часу, часу відпочинку та інших інститутів трудового права.

Для прикладу можемо розглянути проблему, яка на практиці виникає досить часто, а саме реалізація права на працю шляхом укладання трудового договору та обґрунтованістю відмови у офіційному працевлаштуванні людини як потенційного працівника. Роботодавці часто нехтують законодавчими механізмами щодо оформлення своїх працівників і вважають, що так вони звільнять себе від податкового навантаження та зайвих витрат. Можемо помітити, що в даному випадку виникає питання: укладання трудового договору є правом чи обов'язком роботодавця, бо це впливає як на зміст так і на форми та способи захисту найманих працівників.

Загалом, якщо розглядати роботодавця як суб'єкта цих правовідносин, то він є організатором виробництва і саме він в праві створювати певні передумови для здійснення трудової діяльності. Але для працівника вигідніше оформити трудовий договір, тому що це дає йому більше прав, наприклад: заробітна плата офіційно працевлаштованого працівника не може бути меншою мінімальної, право на оплачувану відпустку, оплату лікарняного, достроковий вихід на пенсію через шкідливі умови праці, право на скорочений робочий день або тиждень через шкідливі умови праці, право на допомогу в зв'язку з безробіттям, право на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань та на захист від незаконного звільнення відповідно до ст. 5-1 КЗпП тощо.

Заробітна плата офіційно працевлаштованого працівника, про яку щомісячно та в повному обсязі звітує роботодавець і з якої здійснюється сплата єдиного внеску, забезпечує працівника повним соціальним захистом, гарантованим державою, а період роботи зараховується в повному обсязі для стажу, який буде разом із розміром заробітної плати враховуватися при нарахуванні пенсійної виплати. До того ж, офіційне укладення трудового договору захищає працівника у разі порушення його прав, а саме:

- якщо роботодавець затримує виплату заробітної плати;
- відмовляється оплатити виконану роботу;
- не додержується інших своїх зобов'язань.

В приклад можна навести судову практику, справа № 905/857/19 від 10.11.2022 в якій Велика Палата Верховного Суду розглянула справу, предметом якої є питання наявності підстав для стягнення на користь працівника з відповідача-роботодавця ПрАТ «ДТЕК Шахта Комсомолець Донбасу» несплаченої заробітної плати. Також в прикладом може слугувати випадок, який підтверджує факт того, що на сьогоднішній день є значна кількість працівників що працюють без трудового договору. В Львівщині під час перевірки одного із лісогосподарських підприємств, інспектори виявили 101 неоформленого працівника. В результаті, власник підприємства отримав штраф на більш, ніж 12,5 мільйонів гривень. Аналогічна ситуація склалась в Вінниччині, під час інспекційного відвідування будівельних майданчиків суб'єкта господарювання, було встановлено факт використання найманої праці 128 працівників без належного оформлення трудових відносин. На суб'єкта господарювання накладено фінансові санкції в розмірі 6млн 400 тис. гривень.

Аналізуючи норми КЗпП України, можна зазначити, що допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору є порушенням трудового законодавства. Відповідно до ст.232 КЗпП України, безпосередньо в місцевих загальних судах розглядаються спори про відмову у прийнятті на роботу:

- працівників, запрошених на роботу в порядку переведення з іншого підприємства, установи, організації;
- молодих спеціалістів, які закінчили заклад фахової передвищої, вищої освіти і в установленому порядку направлені на роботу на дане підприємство, в установу, організацію;
- вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину з інвалідністю, а одиноких матерів (батьків) - при наявності дитини віком до чотирнадцяти років;
- виборних працівників після закінчення строку повноважень; працівників, яким надано право поворотного прийняття на роботу;
- інших осіб, з якими роботодавець відповідно до чинного законодавства зобов'язаний укласти трудовий договір.

У даній статті згадка про інших осіб, з якими роботодавець відповідно до чинного законодавства зобов'язаний укласти трудовий договір (п.6).

Можна зробити висновок, що трудові ресурси є важливий фактор економічного зростання кожної країни, саме тому держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю. Але, на жаль, існує проблема коли роботодавці нехтують правильним оформленням, чим позбавляють працівників деяких прав. Саме тому, вони повинні знати та захищати свої права стосовно офіційного працевлаштування, оскільки оформлення без трудового договору є порушенням законодавства.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс_законів_про_працю_України_<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1231>
2. Конституція_України_<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Прилипко С. М. Трудове право України : підруч. □ для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. □ / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. Харків : ФІНН, С.123 (752 с).
4. Трудове право України (Загальна частина) : навч. посібник / Н. Д. Гетьманцева, І. Г. Козуб. Чернівці : Чернівецький нац.ун-т 312 с. 51
5. «Проблема забезпечення захисту працівників при прийнятті на роботу» - Гетьманцева Н. Д., докт. юрид наук, професорка, професорка кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
6. Судова справа №905/857/19 від 10.11.2022
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107219912м>

Тарасик Надія Костянтинівна,
здобувач вищої освіти Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: **Котковський Володимир Станіславович,**
завідувач кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки вимагає формування нових підходів до захисту прав людини. Україна проголосила себе правовою державою. А однією з надзвичайно важливих рис правової держави є визнання і дія принципу верховенства права, правового порядку, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушеним робити те, що не передбачено законом. Сутність верховенства права втілена у принципах чесності, справедливості, прозорості та відповідальності [1].

Ці принципи лежать в основі відносин «держава – громадянин». Тому вся діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб повинна базуватись виключно на законах. Межі повноважень органів державної влади встановлені Конституцією та законами України. На громадян покладається обов'язок підкорятись державній владі рівно настільки, наскільки її рішення, розпорядження та вимоги відповідають закону.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року запроваджено режим воєнного стану на території України. Допускаються обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [2]. Варто нагадати, що зазначені статті Основного Закону України встановлюють права на недоторканість житла, таємницю телефонних розмов, свободу пересування, свободу вираження поглядів і переконань, право на мирні зібрання, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, право на підприємницьку діяльність, право на працю та інші права. Отже, права людини і громадянина можуть зазнати суттєвих обмежень, а тому підстави для запровадження воєнного стану повинні бути ретельно вивчені.

Збереження прав людини і громадянина в умовах повномасштабної війни проти російської федерації є одним з ключових завдань, які стоять на сьогодні перед владою України. «Створення плану дій та його якісна реалізація принесе позитивний результат і збереже мільйони людських життів. Звичайно, забезпечити повний об'єм прав, який гарантований Конституцією України, не вдається можливим. На першому місці стоїть питання, щодо забезпечення права на життя, свободу, гідність та особисту недоторканість людини. Другорядними завданнями є збереження права власності, свободи пересування та недоторканності житла» [3, с. 203].

В умовах окупації населених пунктів та ракетних обстрілів держава не в змозі створити умови, щодо захисту майна і збереження права

власності. В той же час, на сьогодні створені механізми фіксації руйнувань та в подальшому відшкодування і надання матеріальної допомоги тим особам, майно яких було зруйновано. Це проходить за допомогою додатку «Дія». Отже, влада України намагається вберегти право власності громадян, які цього потребують [3].

За умови воєнного стану забезпечення цивільного захисту права власності в повній мірі не гарантована. Захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов'язків держави. Однак існують ситуації, коли їх обмеження є невідворотним і здійснюється виключно у спосіб та за допомогою засобів, передбачених чинним законодавством. Стаття 64 Конституції України встановлює виключення, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини [1]. Такою підставою безпосередньо виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану.

Аналізуючи ч. 2 ст. 64 Конституції України можливо виділити такі ключові права, що не можуть бути обмежені: рівність конституційних прав і свобод та рівність перед законом; неможливість позбавлення громадянства; право особи на життя; право особи на повагу до її гідності; право особи на житло; право особи на вільний шлюб; право особи на судовий захист свого порушеного права; право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; право не виконувати явно злочинні розпорядження та накази тощо.

Таким чином, введення правового режиму воєнного стану в межах кордонів України покладає на державу великий масив питань, щодо удосконалення Національної стратегії у сфері прав людини, задля вирішення яких необхідні дієві механізми реалізації цих прав населенням держави. При прийнятті рішень держава повинна дотримуватись принципу верховенства права, як пріоритетного принципу демократичної держави, а також правового балансу при обмеженні конституційних справ і свобод людини, задля унеможливлення звуження прав та законних інтересів громадян. Воєнний стан в державі не може стати пожиттєвою індульгенцією для можновладців, які всупереч існуванню загрози життю та здоров'ю людини, лобіюють свої інтереси.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-80#Text>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Утвенко В. В. Особливості реалізації та захисту прав та свобод людини в умовах воєнного стану. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів:

Тарасова Карина Юріївна,
здобувач вищої освіти Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: **Теремцова Ніна Володимирівна,**
доцент кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Будь-яка особа реалізує своє право через активну участь у житті суспільства, правила поведінки в якому встановлюється державою. Велике значення для існування особи в будь-якій державі та суспільстві має її правовий статус. Як зазначається в юридичній літературі, правовий статус закріплює досягнутий рівень свободи особи, людини в суспільстві, виступає важливим засобом ефективного задоволення потреб і інтересів кожної людини, створення і використання умов для всебічного розвитку особи. Правовий статус служить юридичною основою та засобом підвищення соціальної активності, втягнення кожного громадянина в активну діяльність по управлінню державними і суспільними справами в розвиток економічного виробництва.

Елементи правового статусу: правосуб'єктність; права, законні інтереси, обов'язки; Юридична відповідальність. [1]

Види правового статусу: загальний правовий статус; спеціальний (родовий) статус; індивідуальний (приватний) статус.

На основі загального правового статусу потрібно розглядати статуси конкретних осіб або їх груп. Індивідуальні статуси ґрунтуються на загальному, який має ключову, вихідну роль. Загальний статус не може змінюватися без відома держави, законодавця, а індивідуальні статуси є більш динамічними, рухомими і можуть змінюватися за бажанням самих носіїв або через те, що в їх суспільній чи трудовій діяльності відбуваються зміни. У загальному правовому статусі складові частини – постійні, а в індивідуальному – змінні. Це не порушує принцип рівноправності громадян, тому що та чи інша особа може мати свій особливий індивідуальний статус, наприклад, відповідні пільги.

Традиційно до структури правового статусу громадянина включають сукупність його прав, свобод та обов'язків, що встановлені державою та закріплені в законах.

Права людини – наднормативна форма взаємодії людей, упорядкування їх поведінки та координації діяльності, засіб подолання протиріч та конфліктів. Права забезпечують нормативне закріплення умов життєдіяльності індивіда, що об'єктивно необхідні для нормального функціонування суспільства і держави. Це культурно-історичний феномен, вони змінюються за обсягом та змістом юридично гарантованих можливостей.

Маючи права, особа має бути впевнена, що нічого і ніхто не може їх порушити або обмежити. Тому існують так звані юридичні гарантії. Гарантії – це система умов та засобів, що забезпечують реалізацію, охорону та захист прав людини; юридичні засоби забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод; юридичні засоби охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань і незаконних порушень. Об'єкт юридичних гарантій – суспільні відносини, пов'язані з охороною та захистом прав, задоволенням майнових та немайнових прав громадян. Роль держави – повага, захист, сприяння реалізації прав.

Юридичні гарантії мають конституційну (в Конституції) та законодавчу (в поточному законодавстві) форми закріплення.

Таким чином, зміст юридичних гарантій прав, свобод і обов'язків особистості в суспільстві включає сукупність закріплених у правових нормах умов і засобів, а також організаційно-правову діяльність юрисдикційних органів по їх застосуванню, спрямовану на забезпечення безперешкодної реалізації та захист прав, свобод та обов'язків особистості.

Отже, можна зробити висновок, що особа перетворюється на суб'єкта права не автоматично. Вона визнається такою законами держави і насамперед її конституцією. Для успішного реформування суспільства і держави в демократичному напрямку необхідно, щоб правовий статус особи був юридичне чітким, вбирав у себе загальнолюдські досягнення в галузі прав людини. Правовий статус особи відображає юридичне закріплення досягнутого суспільством обсягу свободи особи. Він ґрунтується на сучасному вченні про свободу, в підвалинах якого лежать такі ідеї: а) всі люди вільні від народження, і ніхто не має права відчужувати їх природні права. Забезпечення і охорона цих прав є головним обов'язком держави; б) свобода особи полягає у можливості робити все, що не завдає шкоди іншій особі; в) межі свободи можуть визначатися законом, який відповідає праву, а право є мірою свободи; г) Обмеження прав є можливим виключно з метою сприяння досягненню загального добробуту в демократичному суспільстві.

Бібліографічні посилання:

1. Теремцова Н.В. Проблема існування позитивної відповідальності в умовах сучасного державотворення в Україні. Малий і середній бізнес. № 1-2 (64-65), –2016, Вид. Навчально-консульт. Центр в Інституті законодавчих передбачень і правової експертизи. – К. 2016. – С. 73-80. – 128с.

2. Безусий В.В. Окремі питання правового статусу людини в державі. Форум права. № 2. 2009. С. 44-49.

3. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт.; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с.

Тетерук Даніїл Андрійович,

здобувач вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Чорноморденко Дмитро Іванович, старший викладач кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України. к. філос. н.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Яку роль на даний момент філософія відіграє на захисті прав людини під час збройних конфліктів?

Філософія на захисті миру є певною системою поглядів, що спрямованою на створення певних умов для гармонійного співіснування, спільного розвитку та взаєморозуміння між індивідами та суспільствами.

Філософія базується на переконанні, що мир та людська гідність-це цінності, які варто оберігати та вдосконалювати.

Головною метою цієї філософії - є захист миру та людяності. Однією з найважливіших цінностей, що захищає філософія, є мир. В історії людства філософія завжди відображала глибокі погляди на сутність людського існування та його взаємодії з навколишнім світом.

Філософи протягом століть розмірковували над причинами війни та шляхами її запобігання. Вони дійшли висновку, що війна є результатом декількох факторів, включаючи людську жорстокість, жадібність і амбіції.

Філософія пропонує ряд шляхів щоб запобігти війні, включаючи розвиток освіти, зміцнення та захист прав людини та розуміння один одного. Філософія може допомогти людям зрозуміти причини війни та розробити шляхи її запобігання.

Наприклад, філософи можуть допомогти людям усвідомити, що війна часто є результатом несправедливості, бідності та нерівності. Вони також можуть допомогти людям розробити альтернативи війні, такі як мирне врегулювання конфліктів та діалог між різними культурами. Як приклад можна навести, Платон вважав, що демократія є найкращою формою правління, оскільки вона сприяє миру та справедливості, так, він правий, але в наш час є ряд держав де немає демократії.

У 18 столітті філософ Іммануїл Кант розробив ідею вічного миру, яка закликає до створення міжнародної організації, яка б запобігала війні. Кант вважав, що війна є порушенням морального закону. Він закликав до створення вічного миру, заснованого на принципах права і справедливості.

Одним з основних аспектів філософії на захисті миру є акцент на важливості взаєморозуміння та толерантності. Вона сприяє розробці механізмів для вирішення конфліктів через діалог та підтримку взаємоповаги між культурами, релігіями та національностями...

Філософія може допомогти людям усвідомити цінність людської гідності та права людини. Наприклад, у 19 столітті філософ Джон Стюарт Мілль виступав за права людини та свободу слова, які є важливими цінностями для миру та людяності.

Філософи можуть допомогти людям зрозуміти, що всі люди народжуються вільними й рівними в правах. Вони також можуть допомогти людям усвідомити, що права людини є основою миру та справедливості.

Можна підвести підсумок, що філософія, це потужний інструмент, який може бути використаний для захисту миру, прав людини та людяності. Вона пропонує глибокі роздуми про цінності, які є основою цих ідеалів. Філософи протягом століть розробляли ідеї та концепції, які можуть бути використані для просування миру та захисту прав людини, запобігання глобальних проблем та вирішення їх.

Тилик Олександра Олександрівна,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник : **Тертишник Володимир Митрофанович,**
професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ПРОТИДІЯ ЯДЕРНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, як визначено в ст. 3 Конституції України, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Значною загрозою як правам людини, так і національній та міжнародній безпеці отримало застосування актів ядерного тероризму.

Ядерний тероризм – різновид терористичних дій з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів, або які пов'язані з захопленням чи ушкодженням ядерних об'єктів таким чином, що відбувається вивільнення або створюється загроза вивільнення радіоактивного матеріалу, спрямовані на створення обстановки терору серед населення, мають ознаки ядерного шантажу чи можуть реально завдавати шкоди життю і здоров'ю людей чи тягти за собою інші серйозні наслідки, створювати загрозу міжнародному миру та безпеці. [3, 747]

Небезпеку становлять як дії спрямовані на ушкодження ядерних об'єктів з загрозами техногенного характеру, так розповсюдження

інформації про наміри таких дій з метою залякування населення, які мають ознаки інформаційного терору.

Досі не вирішена проблема забезпечення безпеки роботи Запорізької атомної електростанції в Енергодарі, приміщення якої були захоплені «визволителями» Генеральний директор Міжнародного агентства з атомної енергетики (МАГАТЕ) Рафаель Маріано Гроссі рівень небезпеки на Запорізькій АЕС назвав однією із найбільш критичних проблем у всьому світі. [3, 747]

Розв'язання даних проблем потребують комплексу політичних, дипломатичних, гуманітарних, військових та правових заходів. Україна ратифікувала також Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму, яка прийнята 13 квітня 2005 року Резолюцією 59/290 Генеральної Асамблеї ООН. Конвенцію ратифіковано Законом України № 3533-IV (3533-15) від 15.03.2006. [1]

Між тим, гіркі сторінки трагедій на АЕС в Енергодарі, показують необхідність посилення роботи на проблемою надійного забезпеченню безпеки ядерних об'єктів.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України», «охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, а також охорона об'єктів критичної інфраструктури», віднесено до функцій Національної гвардії України. [2]

Між тим, гіркі сторінки трагедій як на АЕС в Енергодарі так і в Чорнобилі, показують неспроможність ефективного забезпечення цієї функції при існуючій озброєності та підготовленості бійців Національної гвардії країни. На наш погляд, таку функцію варто покласти на Антитерористичний центр СБУ, де можуть бути створені додаткові боєздатні спеціалізовані підрозділи захисту АЕС. Для виконання своїх функцій вони мають бути оснащені надсучасною технікою, від безпілотних літальних апаратів і інформаційних технологій, до сучасних засобів відеоспостереження та враження техніки терористів.

Разом з тим, протидія указаним злочинам потребує удосконалення як кримінального та міжнародного права, так і системи негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Наразі ч. 1 статті 258 КК України «Терористичний акт», визначає:

«1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або

привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Думається, що в КК України має бути закріплена окрема норма, якою б передбачалась підвищена відповідальність за акти ядерного тероризму.

Наразі, відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму, пропонуємо доповнити КК України ст. 258-1 «Ядерний тероризм», та викласти її в такій редакції:

«Ядерний тероризм - дії пов'язані з захопленням чи ушкодженням ядерних об'єктів або з використанням ядерних чи інших радіоактивних матеріалів, таким чином, що створюється загроза ядерної катастрофи, що може тягти за собою заподіяння значної шкоди здоров'ю населення, або які носять характер шантажу чи залякування населення ядерною катастрофою – караються довічним позбавленням волі».

Ядерний тероризм може створювати загрозу міжнародному миру та безпеці. Відтак на міжнародному рівні, окрім контролю за дотриманням безпеки АЕС, що покладається на підрозділи Міжнародного агентства з ядерної енергії (МАГАТЕ), які діють відповідно до Статуту Міжнародної агенції з атомної енергії, ухваленого 26 жовтня 1956 року, можливо є доцільним створення додаткових сил швидкого реагування на загрози ядерного тероризму як на рівні ООН, так і в структурі НАТО, Інтерполу та Європолу.

Бібліографічні посилання:

1 Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму. Прийнята 13 квітня 2005 року Резолюцією 59/290 Генеральної Асамблеї ООН. Конвенцію ратифіковано Законом України № 3533-IV (3533-15) від 15.03.2006. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 33. С. 1227. Ст. 286.

2 Закон України «Про Національну гвардію України». Відомості Верховної Ради. 2014. № 17. ст. 594. Із змінами, внесеними згідно із Законами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

3 Українська правнича енциклопедія / За заг. ред. В. М. Тертишника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с.

Тимчишин Анастасія Володимирівна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: Дараганова Ніна Володимирівна,

професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права, доктор юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

В сучасних реаліях, в яких збройні конфлікти стали не винятком, а невід'ємною складовою нашого життя, важливість та актуальність питань захисту прав працівників набувають особливого значення для українського суспільства. На тлі постійної загрози, забезпечення правового захисту для працівників стає необхідною передумовою забезпечення гідного соціально-економічного становища громадян. Тож, гарантування прав та інтересів працівників стає важливою складовою стабільності та розвитку країни.

«Організація трудових відносин в умовах воєнного стану - це особливості трудових відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану"».

Відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 Президента України від 24.02.2022 року, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України. Обмеження статей 43 та 44 Конституції України мають велике значення в контексті трудових правовідносин, оскільки закріплюють державний захист права громадян на працю та регулюють порядок здійснення права на страйк. Створення таких рамок здійснюється з врахуванням необхідності збалансованого підходу до гарантування прав працівників та захисту інтересів безпеки та стабільності в країні в умовах збройного конфлікту.

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, в сфері трудових відносин з'явилися декілька суттєвих нововведень, які регулюються Законом України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану". Цей закон встановлює специфічні норми і положення, спрямовані на адаптацію трудових відносин до сучасних викликів.

Серед ключових аспектів нововведень є встановлення принципу, згідно з яким сторони мають право самостійно вирішувати, чи застосовувати саме письмову форму трудового договору. Це стосується навіть тих випадків, коли за звичайних обставин законодавець вимагає укладення письмового договору. Такий підхід надає сторонам більшу гнучкість, дозволяючи їм пристосувати умови працевлаштування до конкретних обставин.

Також, на нашу думку, є важливим таке нововведення, що під час укладення трудового договору в період дії воєнного стану може бути

встановлено умову про випробування для будь-якої категорії працівників (включаючи осіб з інвалідністю, неповнолітніх, вагітних жінок, одиноких матерів з дітьми до 14 років або дитиною з інвалідністю та інших). Однак, слід зазначити, що встановлення випробувального терміну без обґрунтованої причини може створити невизначеність і нестабільність на ринку праці в умовах кризи. Такий підхід може створити проблеми у процесі адаптації трудових відносин до воєнних умов і впливати на ефективність роботи підприємств.

Норма, яка дозволяє працівникам розірвати трудовий договір за власною ініціативою (окрім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури), має важливе значення для захисту їхніх прав. У звичайних умовах розірвання трудового договору визначається конкретними правилами і термінами, що можуть різнитися залежно від різних обставин. Відповідно до даного нововведення працівники отримують додатковий інструмент для захисту своїх прав і безпеки в умовах воєнного конфлікту. Працівники можуть припинити трудові відносини в строк, вказаний у їхній заяві, за умови, що в районах, де розташоване підприємство, ведуться бойові дії або існує загроза для їхнього життя і здоров'я. Це право закріплює за працівником його особисте право вирішувати, чи може він продовжувати працювати в умовах, що можуть бути небезпечними через воєнний стан.

Важливість норми, що надає роботодавцеві можливість звільнитися від відповідальності за порушення зобов'язань щодо своєчасної оплати праці у випадках, коли це порушення виникло через ведення бойових дій або інших непереборних обставин, полягає у визнанні проблеми існуючого стану, що може істотно впливати на можливість виконання фінансових зобов'язань роботодавцем. Даний механізм захисту роботодавців є обґрунтованим, однак, у той самий час, зберігається забезпечення прав працівників на отримання винагороди за їхню працю у ситуаціях, пов'язаних із воєнним чи кризовим станом, оскільки звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати.

Тож, підсумовуючи варто зазначити, що у контексті воєнного стану в Україні, організація трудових відносин стала предметом змін, впливаючи на права та обов'язки працівників та роботодавців. Впровадження нововведень, визначає необхідність врахування інтересів сторін у трудових відносинах, а також врахування і задоволення інтересів та потреб держави, яка опікується загальним благополуччям та безпекою громадян в умовах воєнного стану. На нашу думку, подальші реформи у сфері трудових відносин в умовах воєнного стану мають бути спрямованими на уточнення законодавчих норм, що б забезпечувало рівновагу між інтересами сторін і враховуючи специфіку сучасної політичної та соціальної ситуації. Отже, розвиток норм,

що регулюють трудові відносини, повинен бути націлений на забезпечення прав, стабільності та безпеки громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 1 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX : станом на 19 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 10 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.11.2023).

Тіщенко Владислава Віталіївна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
кандидат психологічних наук, доцент

**ОХОРОНА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ
КОНФЛІКТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Сьогодні актуальність права у житті людини є безперечним. Без фундаментального права на життя інші права є недійсними. На даний час, усім відомо, що основною загрозою для реалізації прав та свобод громадян є збройні конфлікти між державами, які посягають на свободи людей. Збройні конфлікти створюють значну загрозу людству внаслідок негативних гуманітарних наслідків та порушення психологічного здоров'я осіб, пов'язаних із зростанням кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Психологічний аспект права щодо даного питання закладається в статті 3 Загальної декларації прав людини, в якій зазначено, що кожна людина має право на життя, свободу і особисту недоторканність, це становить основу для психологічної реалізації та вдосконалення особистістю психічного здоров'я.

Сьогодні найчастіше права людини розглядаються як права, які притаманні кожній людині в силу того, що вона є людиною. Незважаючи на те, що концепція прав людини часто сприймається як така, що відбиває деякі ідеали, до яких необхідно прагнути, або взагалі як утопічна за своєю

природою, суть її полягає в тому, що права людини встановлюють той необхідний мінімум, який потрібен, щоб забезпечити людині «людське» існування [1].

Слід зазначити, що міжнародні договори у сфері захисту прав людини продовжують діяти під час збройних конфліктів. Міжнародний суд ООН у своєму Консультативному висновку щодо законності погрожування ядерною зброєю або її використання заявив, що захист, передбачений Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, не припиняється під час війни, за винятком прецедентів визначених ст. 4 Міжнародної Пакту [2].

Вивченням впливу війни на психіку та емоційний стан учасників конфлікту, а також цивільного населення, яке потрапляє в зону військових подій вивчає психологія війни. Може охоплювати різноманітні психологічні аспекти, які виникають в умовах військових дій або ж напередодні їх виникнення. Головними елементами даної категорії психології є:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – порушення психіки, що може виникнути, якщо певна особа пережила певні травматичні події [3].

Головними симптомами даного розладу є:

- Постійні, нав'язливі думки;
- Відчуття постійної небезпеки;
- Неспроможність виявляти свої емоції, подавлення їх тощо.

2. Моральні та етичні дилеми. В даному питанні проблематикою є вибір чи все ж таки моральна дилема учасника військових дій з питання евакуації цивільних осіб, використання сили проти ворожих сил чи відступ зі своїх позицій.

3. Пропаганда та вплив ЗМІ. Психологія інформаційної війни грає важливу роль у формуванні поглядів, інтересів учасників конфлікту, а також населення.

Збереження психологічного здоров'я в умовах воєнного стану вважаються заходи, які забезпечують врівноважене благополуччя особи в сфері психічного та емоційного стану. Загальною метою охорони психологічного стану є забезпечення ефективності і доступності психологічної підтримки та допомоги особам будь-якої категорії подолати негативний вплив воєнних подій на їх емоційне та психічне благополуччя, яке в майбутньому допоможе, у разі необхідності, відстояти свою права та свободи. Психологічне благополуччя в умовах воєнного конфлікту – це критичний аспект, який вимагає уваги та заходів для забезпечення психічної стійкості та підтримки людей, постраждалих від воєнних подій. Мета охорони психологічного стану полягає в тому, щоб:

- Забезпечити психологічну підтримку;
- Мінімізувати негативний вплив воєнних подій;
- Загартувати стійкість особистості до стресових ситуацій;

- Підтримка осіб у збереженні та захисті їхніх прав та свобод у випадку порушення через воєнні конфлікти.

Ці заходи спрямовані на збереження психічного здоров'я та підтримку особистості в умовах, коли воєнні конфлікти можуть серйозно підірвати психологічний стан та емоційне благополуччя людей. Це допомагає їм залишатися сильними, здатними захищати свої права та відновлюватися після складних життєвих ситуацій.

Як висновок, можна зазначити, що охорона прав та свобод людини та психологія під час воєнного стану – це два аспекти, без яких будь-яка людина існувати не зможе. Саме ці два поняття підтримують між собою баланс. Взаємодія психології та права в контексті воєнних конфліктів охоплює широкий спектр аспектів, спрямованих на гармонійний розвиток та захист інтересів особистості. Забезпечити не тільки фізичну безпеку, але й підтримати емоційний комфорт та здоров'я особи під час воєнного стану – головна мета даного питання.

Бібліографічні посилання:

1. І.А. Шуміло «МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ» https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_copy-1.pdf
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148 VIII (2148-08) від 19.10.1973 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#
3. «Психологічна підтримка в умовах війни» <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/>

Ткаченко Маргарита Вікторівна,

аспірантка кафедри соціології та публічних комунікацій

Навчально-наукового інституту соціології та соціальної політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник: Євтух Володимир Борисович,

професор кафедри соціології та публічних комунікацій, радник ректора
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

НЕО-РАСИСТСЬКІ НАРАТИВИ В МАС-МЕДІА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: НЕОБХІДНІСТЬ ВРАХУВАННЯ УКРАЇНОЮ

Сучасне суспільство переважно дізнається про новини чи формує свої уявлення про ту чи ту подію за допомогою медіа. Засоби масової інформації «мають владу» висвітлити ту чи іншу новину в потрібному їм світлі, будь то позитивне чи негативне ставлення до події чи особи (зазвичай це залежить від власників медіа, які переслідують особисті цілі). Саме на журналістах і

репортерам лежить велика відповідальність пояснення сучасних подій з урахуванням культурного, історичного, мовного та релігійного контекстів.

Однією з проблем, що тиражується в медіа Великої Британії є стереотипізація расистських уявлень при поданні новин. Зокрема представників небілої раси не раз згадують як потенційних злочинців. Як зазначено в одному з практико орієнтованих досліджень останніх років, «хоча статистичні дані щодо злочинності не збігаються, афроамериканців частіше показують у ЗМІ як підозрюваних у злочинах, ніж будь-яку іншу расу. Незважаючи на те, що мережні новини створюють менше стереотипів, ніж місцеві новини, нарративи все одно натякають на те, що темношкірих людей треба розглядати як жорстоких або погрозлих злочинців» [5, с. 11].

Будучи економічно та політично розвиненою країною, Велика Британія поставала прихистком та надією для багатьох мігрантів. Водночас дискурс щодо міграції та мігрантів у британських медіа має діапазон від негативного ставлення щодо включення їх у контекст суспільства проживання, характеристики мігрантів як «небажаних», до заперечення щодо права на отримання громадянства.

Резонансним став випадок у Великобританії, коли у 2005 році газета «Експрес» (The Express) опублікувала статтю щодо терактів у Лондоні, вказуючи на причетність шукачів притулку (мусульман) до події. Зрештою ця інформація виявилася неправдивою і злочинцями були представники титульної нації [3].

Британська дослідниця Ева Полонська-Кімангуї (Ewa Polonska-Kimungu) аналізує понад 400 випусків найпопулярніших та найвпливовіших газет у Британії – «Таймз» (The Times) та «Гардіан» (The Guardian) в період так званої «еміграційної кризи» (2015-2018 роки), розкриваючи проблеми аналізу та представлення даних та репортажів щодо цього явища в засобах масової інформації, а також зв'язок цієї кризи з вільним рухом населення в межах Європейського Союзу.

Перша проблема, що можна побачити в медіа, це висвітлення новин, у яких приписують кожній міграційній групі власні негативні уявлення. Наприклад, північно-африканських мігрантів, зазвичай мусульман, зображено як таких, що несуть в собі культурну та іншу небезпеку, і найчастіше пов'язують з тероризмом; східноєвропейських мігрантів описують як економічний тягар чи загрозу добробуту [4, с. 2].

Друга – новини, що стосуються проблематики міграції, нерідко подаються без урахування «голосів» самих мігрантів або представників расової групи, члени якої є громадянами Британії. Їх представляють як переселенців, що не мають власних можливостей для вирішення питань та залежать від держави, що їх прихистила: «пасивні мігранти постають як залежні від доброзичливості країни, що приймає; медіа не зображують їх як здібних, спроможних, компетентних, умілих, яскравих чи обдарованих. І навпаки, зображують західноєвропейців як «рушійні сили», які завжди готові допомогти переселенцям» [4, с. 6].

Важливим також є мовне оформлення статей. У матеріалах, пов'язаних з міграцією чи мігрантами, містяться не статистичні данні й фактаж, а більшою мірою словесні емоційні описи. Як зазначає дослідниця, «домінують цифри, а не імена, професії чи інші людські якості. Газети описують мігрантів як «численних»; вони прибувають у «великій кількості», часто застосовують лексику, що зображує стихійні лиха: слова «потік», «хвиля», «сплеск», «катастрофа» і «лихо» використовуються для зображення міграції» [4, с. 5].

Підсумовуючи, дослідниця зазначає: «Медійні наративи демонструють, що дискурс, який вони використовують, сприяє расовому поєднанню знань та історичної амнезії та відтворює старі ієрархії колоніальної системи, що поділяли людей на вищі та нижчі види. Голос мігрантів значною мірою відсутній у висвітленні [новин]» [4, с. 1]. Отже, в газетах зображують мігрантів та переселенців, як людей, що несуть безпекову та економічну загрозу, тим самим постаючи в образі «нового ворога» Британії.

Однак, використання расистських наративів – не єдина проблема, пов'язана з расизмом у Великобританії. За твердженням Марка Спілсбері (Mark Spilsbery), Національна рада з підготовки журналістів зазначає, що на початок 2022 року лише 14% усіх журналістів у Великобританії мають «небіле» етнічне походження [6, с. 6]. У березні 2023 року Мережа етичної журналістики опублікувала звіт під назвою «Виклики для чорних журналістів у британських редакціях», у якому висвітлено структурний расизм в медіаструктурах, що веде до викривленого висвітлення новин, пов'язаних з расою чи расизмом. Результати дослідження ґрунтуються на опрацюванні 29 глибоких інтерв'ю, а також аналізі публікацій, присвячених висвітленню расизму. Зазначено, що «в основному британські редакції часто непривітні до чорношкірих журналістів, і така ситуація впливає на практику та результати їхньої роботи. Чорношкірі журналісти стикаються з низкою викликів і бар'єрів на початку роботи, расової мікроагресії в редакції та, зрештою, відчуженням їхніх власних голосів та інших темношкірих людей у Британії та за її межами» [2]. Ситуації, з якими стикалися темношкірі журналісти в медіа, варіюються: від дискримінації за зовнішнім виглядом (багатьох називали неправильними іменами чи іменами їхніх темношкірих колег), за результатами їхньої праці (висвітлення проблем маргіналізованих груп населення чи не включення їхніх частин репортажу про небілого представника населення), до відкритої дискримінації іншими кандидатами під час прийому на роботу, або ж упереджене ставлення до певної етнічної групи [2]. Як бачимо, останні приклади стосуються не лише безпосередньо публікацій, що мають расистське забарвлення, а й представників нетитульної нації в медійному просторі.

Загалом дискурс щодо мігрантів і міграції постає через призму расової приналежності мігранта, висвітлюючи тих, хто не належить до західної

(європейської) культури як «загрозу нації», майбутніх злочинців та небезпеку для суспільства, що у свою чергу створює консервативні та расистські тренди в соціумі. Через те, що в новинах, репортажах і есе робиться наголос на етнічній приналежності мігрантів чи злочинців, існує небезпека стигматизації цих етнічних груп. Загалом можна побачити сталу тенденцію упередженого висвітлення подій, пов'язаних з міграцією і мігрантами.

Яким чином усе зазначене стосується України? В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну велика кількість українських громадян виїхала за кордон, що призвело до значних втрат людського капіталу. Про це йшлося на Регіональному економічному форумі, що відбувся 21-22 вересня 2023 року (Київ, Україна), де фахівці, зокрема Елла Лібанова, наголосили: «ми не можемо відмовитися від імігрантів... Доведеться інвестувати у робочу силу ззовні. До цього потрібно підготувати населення... Також потрібно розробити політику, яка б змусила емігрантів прийняти українську систему цінностей. Інакше ми отримаємо багато негераздів... Щоб втримати населення на рівні 30 млн нам потрібно щороку залучати близько 300 тис. мігрантів. Це багато. І, це будуть, ймовірно, не поляки чи білоруси, а люди з бідніших країн...» [1]. Отже, перед усіма галузями гуманітарної науки постають значні завдання з опрацювання кейсів расизму і нео-расизму з метою розроблення й застосування спеціальних програм і заходів, що стануть запобіжними в аспекті таких проблем: сприйняття міграційного процесу як життєво важливого; толерантного ставлення до етнічних міграційних груп; збереження власної ідентичності як держави-нації і культурної ідентичності як вкрай необхідних для розвитку незалежної України.

Бібліографічні посилання:

1. Шевчук, Сергій. Україні потрібно буде залучати мінімум 300 000 мігрантів щороку. Соціологиня Елла Лібанова про екзистенційні проблеми з демографією і що можна зробити. URL: <http://surl.li/mmegz>
2. Al-Kaisy, Aida. Challenges for Black journalists in UK newsrooms. March 2023. URL: <http://surl.li/mrvtu>
3. Journalism in the Face of Intolerance and Racism. International Federation of Journalists. URL: <http://surl.li/mrvso>
4. Polonska-Kimunguyi, Ewa. Echoes of Empire: Racism and Historical Amnesia in the British Media Coverage of Migration. Humanities and Social Sciences Communications 9, no. 1, 2022, С. 1-13.
5. SeMarial Wilder, «Racism in Media: How Media Shapes our View of People of Color in Society», 2020. Community Engagement Student Work. 46. URL: <http://surl.li/mrvsu>
6. Spilsbery, Mark. Report commissioned by the National council for the training of journalists. Diversity in journalism: An update on the characteristics of journalists. May 2022. URL: <http://surl.li/mrvtn>

Ткаченко Сергій Васильович,

здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

Науковий керівник: Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та методики викладання правознавства СумДПУ
імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

НАВИЧКИ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Публічна комунікація, визначена як обмін інформацією та ідеями між членами суспільства, є ключовим елементом демократії. Навички публічної комунікації визначають не лише якість взаємодії між громадянами та владою, але й ефективність самого демократичного процесу. У світлі сучасних викликів і перспектив, пов'язаних із розвитком технологій та соціальних змін, розгляд навичок публічної комунікації набуває особливого значення.

У сучасному світі, де спілкування відбувається швидко та глобально, навички публічної комунікації стають визначальними для ефективної демократії. Громадяни, що володіють високим рівнем навичок у цій сфері, можуть краще виражати свої думки, активно взаємодіяти з іншими та впливати на прийняття рішень в суспільстві [1].

Сучасні технології, такі як соціальні мережі та месенджери, відкривають нові можливості для публічної комунікації. Однак разом з цими можливостями приходять і виклики, пов'язані з фільтрацією інформації, дезінформацією та недостатньою захищеністю від кібератак. Громадяни повинні розвивати навички критичного мислення та аналізу для ефективного використання цих технологій у демократичному процесі.

Навички публічної комунікації мають значення не лише для вираження власних поглядів, але і для збільшення рівня участі у демократичних процесах. Громадяни, які вміють ефективно комунікувати, більш активно приймають участь у громадських обговореннях, виборчих кампаніях та різноманітних ініціативах. Збільшення рівня участі сприяє стабільності демократії та підвищує легітимність урядових органів.

Громадяни, які володіють розвинутими навичками публічної комунікації, здатні ефективно виражати свої погляди та ідеї. Вони можуть створювати переконливі аргументи, користуючись різними комунікаційними каналами – від публічних виступів до активної участі в онлайн-дискусіях [2]. Це робить їхню участь в громадських обговореннях більш вагомим та впливовим.

Навички публічної комунікації також включають у себе вміння слухати та розуміти інших. Громадяни, що вміють налагоджувати діалог та розуміють різноманітні точки зору, сприяють створенню толерантного та

взаємоповажного суспільства. Це формує атмосферу взаєморозуміння, що підтримує демократичний процес [3]. Індивіди з розвинутими навичками публічної комунікації більш схильні приймати активну участь у громадських обговореннях та громадських ініціативах. Вони здатні обґрунтовувати свої погляди, переконливо взаємодіяти з іншими учасниками та приймати інформовані рішення. Громадяни, які володіють високим рівнем навичок публічної комунікації, сприяють підвищенню легітимності влади. Їхні обґрунтовані погляди та здатність висловлювати конструктивну критику сприяють формуванню відкритого та відповідального уряду. В епоху інформаційних технологій громадяни зобов'язані володіти навичками аналізу інформації, визначення надійних джерел та розрізнення фактів від дезінформації. Це допомагає уникати маніпуляцій і стає важливим компонентом критичного мислення в контексті демократії.

Розвиток цих навичок сприяє активній, інформованій та конструктивній участі громадян у демократичних процесах, сприяючи зміцненню основних принципів демократії та підвищенню якості громадянського суспільства.

З розвитком технологій та глобалізацією суспільства виникають нові виклики для розвитку навичок публічної комунікації. Зокрема, необхідно акцентувати увагу на відповідальному використанні соціальних мереж, розвитку медіаграмотності та захисту від кіберзагроз [4; 97]. Освітні програми та тренінги повинні включати комплексний підхід до розвитку цих навичок.

Зростання обсягу інформації в мережі призводить до інформаційного шуму, який може заважати ефективній комунікації. Громадяни повинні вміти вибирати та аналізувати інформацію, розпізнавати дезінформацію та розрізняти факти від аргументованої критики.

За останні роки соціальні мережі стали важливим майданчиком публічної комунікації. Однак це також призводить до викликів, таких як фільтрація інформації, вплив алгоритмів та виникнення «бульбашок», що ускладнює взаєморозуміння між групами. Зростання кількості кіберзагроз та збільшення обсягів цифрової комунікації робить актуальними питання конфіденційності та кібербезпеки. Громадяни повинні бути усвідомлені щодо заходів безпеки, а також вміти етично та безпечно користуватися технологіями. Глобалізація призводить до збільшення культурної різноманітності та зростання необхідності взаєморозуміння. Використання різних мов та врахування культурних особливостей вимагають від людей розвинутих комунікативних навичок для уникнення непорозумінь та конфліктів. Зростання роботи та навчання на відстані вимагає розвитку навичок дистанційної комунікації [5]. Люди повинні вміти використовувати відповідні технічні засоби та ефективно взаємодіяти в віртуальному середовищі. У сучасному світі спостерігається зростання політичних та соціальних конфліктів. Громадяни повинні вміти ефективно спілкуватися в

умовах конфлікту, знаходити спільні точки зору та працювати над розвитком конструктивного діалогу. Розвиток навичок критичного мислення та медіаграмотності є важливим завданням у світі, де медіа відіграють ключову роль у формуванні громадської думки [6]. Люди повинні вміти розрізняти об'єктивну інформацію від пропаганди та маніпуляцій.

Розв'язання цих викликів вимагає системного підходу до розвитку навичок публічної комунікації в освітніх програмах, активної участі громадян у тренінгах та ініціативах, спрямованих на розвиток комунікаційної компетентності в умовах сучасності.

Навички публічної комунікації є невід'ємною частиною розвитку демократії у сучасному світі. Спроможність ефективно виражати свої думки, слухати інших та розуміти важливість відкритого обміну інформацією стає запорукою сталого розвитку громадянського суспільства. Подолання викликів та розвиток нових перспектив у цій області вимагає спільних зусиль суспільства, освітніх установ та владних структур.

Бібліографічні посилання:

1. Castells, M. Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age. Polity. 2012. 53 p.
2. Sunstein, C. R. Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton University Press. 2017. 115 p.
3. Graber, D. A. Mass Media and American Politics. CQ Press. 2015. 220 p.
4. Дубова С.В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки особи в інформаційному суспільстві (методологічні аспекти). Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві : матеріали наук.-практ. конф. / 1 квітня 2016 р., м. Київ / Упорядн. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряев. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. С.96-99.
5. Heeks, R. Implementing and Managing eGovernment. Sage Publications. 2006. 258 p.
6. Гарматій О. Критичне мислення як ключова компетенція медіаграмотності. URL: <https://medialiteracy.org.ua/krytychne-myslennya-yak-klyuchova-kompetentsiya-mediagramotnosti/>

Токар Інна Ігорівна,

здобувач вищої освіти, Державний податковий університет

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна**,
Державного податкового університету, к.ю.н., доцент, доцент

ПЕРСПЕКТИВА ГІБРИДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ СУДІВ ДЛЯ УКРАЇНИ ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Актуальність дослідження обумовлюється тим, що практична діяльність міжнародних кримінальних судів і трибуналів зв'язується з триваючою фрагментацією міжнародного права, що наводить на думку деяких аналітиків до зміни традиційного розуміння джерел міжнародного права, суті міжнародного звичаю та загальних принципів права. Серйозного аналізу потребують можливості органів міжнародного правосуддя впливати на процеси відновлення миру і суспільної злагоди в країнах, які пережили соціальні потрясіння, сприяти утвердженню принципу верховенства права як всередині держави, так і в сфері міждержавних відносин. У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на українську територію, перспектива гібридних кримінальних судів для України набуває особливого значення. Питанням даної проблеми присвячено чимало праць таких науковців, як Єгоров С.А, Кості А., Хавронюк М.І та інші.

Гібридні (змішані) трибунали є органами міжнародного кримінального правосуддя, порядок діяльності та юрисдикція яких визначаються сукупністю норм міжнародного і внутрішньодержавного права. Різновидом змішаних судів є «інтернаціоналізовані національні кримінальні суди», під якими розуміються національні суди, до юрисдикції яких віднесено розгляд справ про міжнародні злочини. У роботі таких судів поряд з національними беруть участь міжнародні судді. Вищесказане відрізняє змішані суди від міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* щодо колишній Югославії та Руанді. Після декількох років роботи трибуналів *ad hoc*, про намір створити міжнародні трибунали для своїх країн заговорили в Сьєрра-Леоне, Бурунді, Конго і Східному Тиморі, Камбоджі тощо [1].

Це вказувало на те, що у міжнародного співтовариства з'явилася політична воля вирішувати ці проблеми, а також свідчило про непереборне прагнення окремих людей і цілих народів до справедливості. У цій науковій праці розглядаються особливості створення та роботи змішаних судів і трибуналів у зазначених вище країнах.

Не тільки надмірною тривалістю роботи трибуналів, та пов'язаними з цим непомірними фінансовими витратами можна пояснити появу на початку нинішнього століття цілого ряду міжнародних судів і трибуналів, які отримали в літературі назву гібридні (змішані, інтернаціоналізовані). Оскільки вже згадана модель міжнародних судових органів, зберігаючи

провідну роль ООН у боротьбі з безкарністю, дозволяє в більшій мірі враховувати інтереси національних судових систем і кримінального законодавства.

На думку А. Кості, гібридні трибунали прагнуть виправити недоліки міжнародних трибуналів, з одного боку, і національних судів, з іншого боку. Вони включають в себе національні закони, суддів і прокурорів, які вносять свій внесок в розвиток потенціалу судової системи і правової системи, в тому числі міжнародні норми і персонал, що надає легітимність, ресурси, досвід і технічні знання [2].

Питання про судовий орган для суду над винними в злочинах, скоєних в Камбоджі було поставлене в ООН у 1997 році. Шість років пішло на підписання угоди про його створення. Ще три – на відбір суддів. У 2010 року тобто, через 32 роки після падіння режиму, 13 років після здачі влади і вісім після створення трибуналу головні злочинці постали перед судом. Відповідно до ст. 12 Договору 2003 року Надзвичайні палати застосовують кримінально-процесуальне законодавство Камбоджі [1].

У тих випадках, коли те чи інше конкретне питання виявляється поза сферою дії камбоджійського права, або ж коли виявляється невизначеність щодо тлумачення або застосування відповідної норми камбоджійського права, або ж коли виникає питання про відповідність такої норми стандартам, визначеним міжнародним правом, палати можуть керуватися також процедурними нормами, встановленими на міжнародному рівні. Головна проблема полягає в тому, що громадянський мир і стабільність в Камбоджі, що тривають останні 30 років, були досягнуті завдяки політиці національного примирення. Багато з тих, хто може опинитися на лаві підсудних, включаючи найближчого соратника Пол Пота Ієнг Сарі, були амністовані.

У 2005 році почала роботу Судова палата з розслідування військових злочинів у Боснії та Герцеговині, яка за своєю природою також є інтернаціоналізованим судом. Кожна судова колегія здійснює правосуддя в складі трьох суддів: одного національного і двох – міжнародних.

Схожі моделі гібридних судів є найбільш поширеними, де враховано принцип кількісної більшості міжнародних суддів із загального непарного числа складу суду. Для України саме сьогодні використовувати гібридні суди як альтернативу ситуаціям, коли національні суди не хочуть або не можуть розглянути певні кримінальні справи та притягнути винних до відповідальності ще не можливо. Оскільки треба внести зміни до Конституції України, закону про судоустрій і статус суддів та кримінально-процесуального кодексу України тощо. Окремі експерти пропонують як виключний спосіб вирішення такої правової прогалини залучення міжнародних суддів у якості присяжних. Адже вимоги громадянства містяться лише у законі про судоустрій і статус суддів. У конституції такої вимоги щодо присяжних немає. Тому внесення таких змін у закон не буде суперечити конституції [3].

Висловлюються пропозиції про необхідність розроблення і схвалення концепції та необхідних законодавчих актів щодо запровадження спеціалізованого суду для розгляду справ про міжнародні злочини із залученням міжнародних суддів (як присяжних), а також міжнародних прокурорів та слідчих [4].

З метою сприяння дотриманню та захисту прав і свобод людини в умовах триваючої збройної агресії російської федерації проти України, Українська Гельсінська спілка з прав людини в рамках Програми USAID «Права людини в дії» здійснює постійний моніторинг проблем та загроз, які виникають у сфері прав людини, а також державних та громадських ініціатив, що направлені на їхнє розв'язання як на законодавчому, так й на практичному рівнях. При цьому особливий наголос робиться на важливості дотримання принципів та норм міжнародного права. УГСПЛ підготовлено правовий висновок стосовно законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права» у справах, пов'язаних зі збройним конфліктом та окупацією [5].

Однією із суттєвих перешкод для встановлення справедливості у справах, що стосуються воєнних злочинів в результаті військової агресії росії, є застарілий Кримінальний кодекс України, адже в ньому досі не передбачено відповідальності за злочини проти людяності, а положення щодо воєнних злочинів не в повній мірі відповідають вимогам сучасного міжнародного гуманітарного та кримінального права. Недоліки українського законодавства не дають можливості національним органам досудового розслідування та національній судовій системі здійснити правильну кваліфікацію цих дій як міжнародних злочинів, які не мають термінів давності, що має стратегічне значення для поданих Україною міжнародних позовів проти росії.

Метою програми Агентства США з міжнародного розвитку «Права людини в дії» в цьому напрямку є підтримка на національному і міжнародному рівнях стратегічних судових справ для захисту суспільних інтересів, а також їх широке висвітлення серед професійної спільноти та громадськості. Загальна кількість стратегічних справ, підтриманих Центром стратегічних справ УГСПЛ в рамках програми, складає 231 [5].

У цьому контексті стратегічними справами вважаються найпотужніші інструменти захисту прав людини, які ведуться в інтересах громадянина чи групи громадян з метою досягнення системних змін в правовій сфері на благо суспільства та використовується з метою створення судової практики (прецедентів) [5].

Підсумовуючи вищевикладене, хочу зауважити, що без прийняття пакету відповідних законодавчих актів (пов'язаних із змінами до КПК України, КК України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» тощо), спроби створити гібридні суди в Україні із міжнародними присяжними навряд чи зможуть надати спроможності судової системи

забезпечити правосуддя в умовах військової агресії РФ проти України та притягнути винних до відповідальності.

Бібліографічні посилання:

1. Єгоров С.А. Гібридні (змішані) трибунали і суди. / Єгоров С.А. // Міжнародне право і міжнародні організації. – 2020. – № 3. – Режим доступу: www.nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=30720

2. Costi A. Hybrid tribunals as a valid alternative to international tribunals for the prosecution of international crimes. Human Rights Research Journal. 2005, № 3, P. 1–26. Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2738183

3. Мартиновський Р. Гібридні суди підвищили б довіру до національного судочинства. / Мартиновський Р. // Громадське радіо. – 2021. Режим доступу: <https://hromadske.radio/podcasts/kyiv-donbas/gibrydni-sudy-pidvyshchyly-b-doviru-do-nacionalnogo-sudochynstvaekspert>

4. Правосуддя на сході України в умовах збройної агресії Російської Федерації: дослідження проведено за ініціативи, організаційної та фінансової підтримки Програмної ініціативи «Права людини і правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження». – 2018. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/img/books/files/1531224249pravosuddia.pdf>

5. Права людини в дії, програма USAID. / Дайджест Української гельсінської спілки з прав людини. – № 5(47). – 2019. Режим доступу: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/UHHRU_Digest_547_Feb_2019_ukr.pdf

Токарік Єлизавета Валеріївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к.ю.н., доцент

**ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЖІНКИ
(ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ) В УМОВАХ ВІЙНИ**

Нині, в умовах війни гендерна проблематика є актуальною проблемою. Оскільки, українські жінки стикаються кожен день із величезним стресом, труднощами, серйозними ризиками, проживаючи у зонах бойових дій, а також з проблемою зростання сексуального та гендерного насильства.

Жінки біженці, жінки-переселенки та жінки військово полонені знаходять в зоні підвищеного ризику порушення прав людини (жінки), внаслідок послаблення влади та можливостей держави. При цьому, жінки є потужним потенціалом як в тилу, так і на фронті. Сьогодні, жінки всюди: служать у збройних силах України, правоохоронних органах, складають велику частку серед волонтерів, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, які цього потребують.

Головною проблемою залишається обмеження можливостей в підтримці постраждалих від різних форм насильства у вигляді медичної, психологічної допомоги. Під час війни, на жаль, першими потерпають жінки. Зґвалтування, побиття жінок сприймається, як перемога. Не дивлячись на те, що в усьому світі, країни борються з проблемами гендерного насильства під час війни, жінки продовжують ставати жертвами насильства: зґвалтування, торгівля людьми, примусова вагітність.

Нині, гарантіями захисту прав і свобод жінки в умовах збройного конфлікту чи війни є система норм, вимог, принципів, різноманітних правових механізмів та інше. Так до основних міжнародних документів забезпечення безпеки жінки можна віднести:

Загальну декларацію прав людини (1948 р.)

Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.);

Женевська конвенція щодо захисту цивільного населення під час війни (1949);

Декларація ООН про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974 р.) та інші [1].

За джерелом: офіс Генпрокурора за час повномасштабної військової агресії РФ зафіксовано понад 200 фактів сексуального насильства. Серед них: чоловіки, жінки, діти. Йдеться не лише про зґвалтування, але і про каліцтво, погрози, примушення дивитися зґвалтування над близькими людьми тощо.

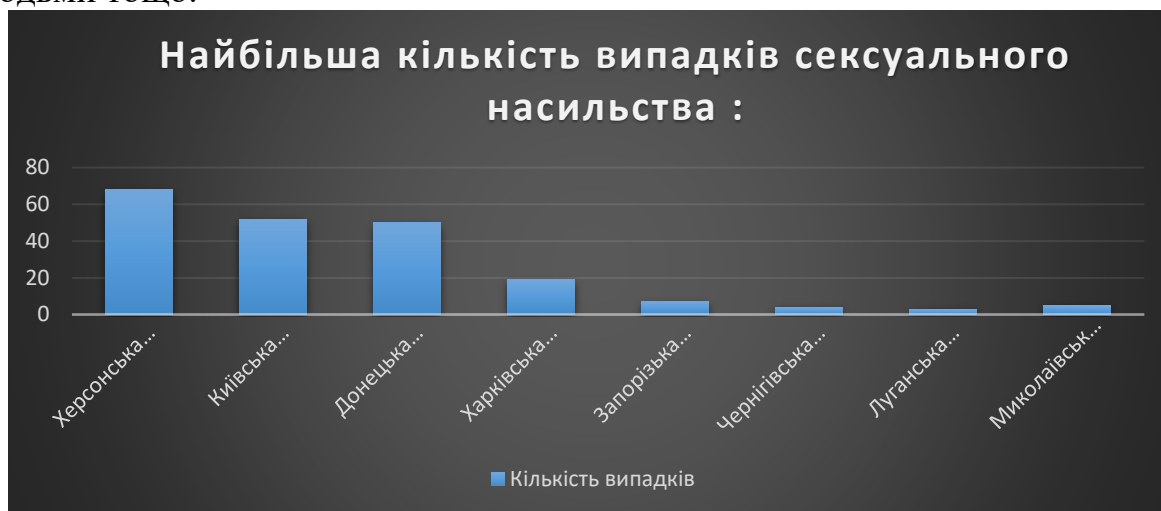

Рис. 1 Кількість випадків сексуального насильства в Україні за період війни [2]

Найбільша кількість даних випадків спостерігається у Херсонській області – 68 випадків, Київській області – 52 та Донецькій – 50. Але, випадки насильства є і в інших областях: Харківській – 19, Запорізькій – 7, Чернігівській – 4, Луганській – 3, Миколаївській – 5.

Україна, задля виконання своїх міжнародних зобов'язань, прийняла Національний план дій щодо виконання Резолюції РБ ООН 1325 до 2025 року. Одна зі стратегічних цілей другого Національного плану передбачає забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального

насильства, як в умовах збройного конфлікту, так і в мирний час. У цьому матеріалі ми розглянемо можливі варіанти досягнення поставлених цілей, що стосуються питань сексуального насильства під час збройного конфлікту. [3]

Таким чином, проблема захисту жінок в умовах війни є багатогранною і вимагає чітких та конкретних дій з боку держави та міжнародних організацій. Адже, хоч в усьому світі і прописаний захист прав жінок у різних міжнародних документах, проблема виникає у дотриманні та покаранні даних діянь в доволі складних і невизначених обставинах.

Бібліографічні посилання:

1. Луцан А. В., Захист прав жінок в умовах збройних конфліктів. *Міжнародне право*. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/45.pdf
2. Згвалтування, каліцтво, насильство під час війни: яке покарання чекає на росіян за ці злочини. *Факти*. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20230619-zgvaltuvannya-kalicztvo-nasyilstvo-pid-chas-vijny-yake-pokarannya-chekaye-na-rosiyan-za-czi-zlochyny/>
3. Желтуха М. Попередження сексуального насильства під час війни та покарання за нього: рекомендації для України. *ЮРФЕРМ.ua*. URL: <https://jurfem.com.ua/poperedzennya-seksualnogo-nasyilstva-pid-chas-viyny-ta-pokarannya-za-nyogo-rekomendacii-dlya-ukrainy/>

Трубіцина Ганна Юрївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**

професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, д.ю.н., професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення російської федерації створило суттєву та безпрецедентну загрозу, без перебільшення, основі правової держави – захисту прав та свобод громадян.

Права людини – поняття, яке вживається задля позначення певного переліку законодавчих актів і міжнародних стандартів, визначення статусу конкретного індивіда в суспільстві [1, с. 110]. При цьому, під забезпеченням прав людини зазвичай розуміється комплекс юридичних інститутів та засобів, спрямованих на створення, забезпечення та захист умов реалізації прав людини від посягання на їх порушення [2; 3, с. 456].

Статтею 55 Основного Закону держава закріплює, в тому числі, право кожного захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань будь-якими законними способами [4]. Окрім цього, Конституція

України містить ряд положень, які стосуються забезпечення прав людини і громадянина.

Також 24 березня 2021 р. Указом Президента України № 119/2021 була затверджена Національна стратегія у сфері прав людини, метою якої є вдосконалення забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як головуючого елемента у процесі формування та реалізації державної політики України [5].

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року поставило під загрозу можливість повноцінного захисту прав та свобод людини та стало причиною введення воєнного стану в Україні Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [6]. Зазначимо, що, за даних умов, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII [7] став основним нормативно-правовим актом, покликаним врегульовувати правовідносини, які стосуються воєнного стану в Україні. Окрім зазначеного вище, Конституція України статтею 64 вказує на те, що «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» та зазначає вичерпний перелік прав і свобод людини, який не може бути обмежений. Зокрема, це стосується наступних статей Основного Закону: 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 [4].

Проаналізувавши міжнародне законодавство з питань захисту прав людини, а саме: Загальну декларацію прав людини, Декларацію (застереження) Мартенса, Європейську конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод та практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), можна дійти наступних висновків. Згідно з загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права, кожна держава зобов'язана сумлінно виконувати свої зобов'язання. При прийнятті рішень державі необхідно дотримуватись принципу верховенства права, оскільки він є пріоритетним для демократичних країн, та є визначним при дотриманні правового балансу у разі необхідності обмеження конституційних справ і свобод людини, задля унеможливлення звуження прав та законних інтересів громадян [8]. У разі відступлення від загальноновизнаних норм, держава зобов'язана надати пояснення у встановленому порядку.

Отже, права людини є невідчужуваними та невід'ємними. З вище наведеного також можна зробити висновок про те, що обмеження державою прав та свобод може здійснюватись у рамках Конституції України та ратифікованих державою міжнародно-правових документів з відповідних підстав, які включають в себе загрози державній і громадській безпеці, основам конституційного ладу, здоров'ю населення, правам і законним інтересам інших осіб. Проте, необхідно зважати на те, що зазначені обмеження мають бути пропорційними їх передумовам та скасовані з

нормалізацією обстановки в державі. Прикладом може слугувати введення воєнного або надзвичайного стану.

На сьогодні маємо наступні результати вдосконалення правозахисного механізму в Україні. Безперечно можна говорити про вдосконалення законодавства стосовно щомісячної допомоги ВПО на проживання, зокрема, і скасування критеріїв на її отримання. Окрім цього, продовжено строки виплат пільг, грошової допомоги; наявна можливість продовжити строк дії медичних документів (стосується також і підтвердження групи інвалідності). Наразі в Україні діє механізм розподілу грошової допомоги, який ефективно забезпечує потреби уразливих груп населення. Варто згадати і електронну платформу «ЄДопомога», що забезпечує населення інформацією стосовно вище зазначених питань чи інших соціальних питань, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

Бібліографічні посилання:

1. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: до постановки питання. Юридичний вісник. 2006. № 1. С. 110–113.
2. Троян Я. Інститут забезпечення конституційних прав і свобод: поняття, основні ознаки. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 210–215.
3. Загальна теорія держави та права : підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4348> (дата звернення: 05.11.2023).
5. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
6. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
8. Славна О. В. Забезпечення прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану в Україні в контексті Національної стратегії у сфері прав людини. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 3. С. 45–49. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/264465/260635> (дата звернення: 02.11.2023).
9. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 02.11.2023).
10. Європейська конвенція про захист прав людини й основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.11.2023).

Фасенко Віолетта Віталіївна,
здобувач вищої освіти Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

Черниш Татяна Вікторівна,
викладач кафедри конституційного, міжнародного та приватного права,
Криворізького факультету Національного університету «Одеська
юридична академія»

Науковий керівник: Устінова-Бойченко Ганна Миколаївна,
завідувач кафедри цивільного та господарського права, факультету 2,
Криворізького навчально-наукового інституту Донецького Державного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Співпраця України з міжнародними організаціями у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів є важливим аспектом політики України в галузі міжнародного гуманітарного права, і, відповідно, позитивно впливає на загальний розвиток правової системи України. Ця співпраця дозволяє Україні отримувати підтримку та допомогу від міжнародних організацій під час збройних конфліктів, а також сприяє підвищенню ефективності роботи українських органів державної влади у цій сфері. Україна є членом багатьох міжнародних організацій, які займаються питаннями захисту прав і людини під час збройних конфліктів. Зокрема, Україна є членом Ради Європи, Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ та інших міжнародних організацій. Ці організації розробляють міжнародні правові норми у сфері захисту прав і людини під час збройних конфліктів, а також здійснюють моніторинг дотримання цих норм. [1]

Україна є активним учасником міжнародного співробітництва у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів. Статус основоположних міжнародних договорів у цій сфері мають Женевські конвенції 1949 року та додаткові протоколи до них, Загальна декларація прав людини 1948 року, також важливими є Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року, Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року, Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року, Конвенція про права дитини 1989 року, Конвенція про права інвалідів 2006 року тощо. [2]

Існує немало світових організацій, що у своїх завданнях і повноваженнях мають напрям сфери захисту прав людини під час збройних конфліктів. К вже було зазначено, Україна вже тривалий час співпрацює з низкою таких організацій, зокрема:

- Організація Об'єднаних Націй (далі - ООН). Україна є членом Ради з прав людини ООН, а також є учасницею ряду механізмів ООН у сфері захисту прав людини, зокрема Комітету з прав людини, Комітету з прав дитини, Комітету з ліквідації дискримінації за ознакою статі, Комітету з прав осіб з інвалідністю тощо.

- Європейський Союз (далі - ЄС). Україна є асоційованим членом ЄС, а також є учасницею Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейського Союзу.

- Організація з безпеки і співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ). Україна є повноправним членом ОБСЄ, а також є учасницею низки документів ОБСЄ у сфері захисту прав людини, зокрема Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року, Гельсінської конвенції про охорону прав людини і основних свобод 1975 року тощо.

- Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі - МКЧХ). Україна є учасницею Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них, які регулюють діяльність МКЧХ.

- Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС). Україна є учасницею Римського статуту МКС, який встановлює юрисдикцію МКС над найбільш серйозними злочинами міжнародного характеру, скоєними після 1 липня 2002 року, в тому числі воєнними злочинами.

Будь-яка співпраця має свої засади, на яких вона ґрунтується, напрямки і мету, заради якої вона відбувається. Основоположними напрямками у співпраці України з вищезазначеними організаціями є, насамперед, просування міжнародного гуманітарного права та прав людини під час збройних конфліктів - Україна виступає за посилення міжнародного захисту прав людини під час збройних конфліктів, зокрема шляхом удосконалення міжнародного гуманітарного права та забезпечення ефективної реалізації прав людини в умовах збройних конфліктів.

Наступним напрямком є протидія порушенню прав людини під час збройних конфліктів, який обумовлюється тим, що Україна співпрацює з міжнародними організаціями у розслідуванні та судовому переслідуванні стосовно порушень прав людини під час збройних конфліктів.

Також не менш важливим є напрямок захисту постраждалих від збройних конфліктів. Україна співпрацює з міжнародними організаціями у наданні гуманітарної допомоги таким постраждалим, а також у реабілітації та відбудові після збройних конфліктів.

Співпраця України з міжнародними організаціями у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів є важливою складовою національної політики України. Ця співпраця сприяє захисту прав людини як в Україні, так і в інших країнах. [3]

Особливо актуальним напрямом співпраці України з міжнародними організаціями у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів є документування та розслідування порушень прав людини, скоєних під час

російсько-української війни. Україна співпрацює з Міжнародним кримінальним судом, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями у розслідуванні та судовому переслідуванні порушень прав людини, скоєних російською федерацією. Ця співпраця є важливою для забезпечення справедливості та відновлення верховенства права в Україні.

Проте, саме російсько-українська війна дала можливість побачити міжнародну протидію збройним конфліктам такою, якою вона є насправді. Повномасштабна війна, яку російська федерація почала 24 лютого проти України, стала не лише надскладним випробуванням для української дипломатії, але і показала достатньо малу спроможність міжнародної безпекової системи протидіяти збройним конфліктам. Війна в Україні дала зрозуміти, що уся світова система безпеки і співробітництва у сфері захисту прав людини під час збройних конфліктів потребує реформування. [4]

На жаль, у зв'язку з подіями, що відбуваються у наші часи, тема збройних конфліктів є дуже актуальною. Збройні конфлікти наносять надто багато непоправної шкоди, у тому числі вони призводять до масових порушень прав людини, а також до геноциду, військових злочинів і злочинів проти людяності.

Збройні конфлікти є однією з основних загроз миру та безпеці в сучасності, а тому єднання заради протистояння та запобігання таким конфліктам грають велику роль. Міжнародне співробітництво є важливим інструментом захисту прав людини під час збройних конфліктів. Воно дозволяє посилити міжнародний захист прав людини, сприяти документуванню та розслідуванню порушень прав людини, а також забезпечити справедливість та відновлення верховенства права в постконфліктних ситуаціях

Бібліографічні посилання:

1. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навч. посіб. ; Київ : ФОРУМ, 2018. с. 10-67;
2. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. / ред. О. Б. Онишко ; Рецензент: П. Гураль, В. Висоцький. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. с. 96-147;
3. Аналіз взаємозв'язку норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права з національним кримінальним правом в контексті їх застосування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. ВЕРХОВНИЙ СУД. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Analiz_mignar_pravo_nac_pravo.pdf (дата звернення: 30.10.2023).;
4. До яких міжнародних організацій входить Україна, і що це дає. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/mizh-radyanskym-mynulym-ta-yevropejskoyu-integratsiyeyu-oglyad-spivpratsi-ukrayiny-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy-ta-spilnotamy-derzhav> (дата звернення: 30.10.2023).

Федорчаченко Валерія Олександрівна,
здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**
доцент кафедри кримінальних розслідувань Державного податкового
університету к.ю.н., доцент

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

24 лютого 2022 року збройні сили Російської Федерації здійснили повномасштабне вторгнення на територію України, що стало продовженням та ескалацією міжнародного збройного конфлікту, який триває між Росією та Україною з 2014 року. Внаслідок нового посиленого нападу, окрім раніше окупованих регіонів Криму та частин Донецької й Луганської областей, Росії вдалося окупувати також і інші території України, зокрема частини Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської областей і деякі населені пункти Донецької та Луганської областей, які раніше не було окуповано. Під час бойових дій збройні сили України звільнили Київську, Чернігівську, Сумську, Миколаївську, частину Херсонської та майже всю Харківську область; інші території досі перебувають під окупацією РФ.

Актуальність дослідження дотримання прав людини на окупованих територіях пояснюється тим, що ми вважаємо кримінальні правопорушення, які вчиняє РФ проти громадян, які там проживають, злочинами проти людяності, воєнними злочинами. Ці злочини агресії утворюють таку систему міжнародних кримінальних злочинів, як *corecrimes*, вони є саме тією категорією діянь, які міжнародна спільнота прагне попередити та / або подолати, проте особливих досягнень на цьому шляху не досягнуто.

Окуповані РФ території України залишаються обмеженими для доступу національних та міжнародних установ і організацій, що досліджують ситуацію із правами людини. За таких умов дані з соцмереж, ЗМІ тощо є цінним джерелом інформації про все, що відбувається на цих територіях.

Важливо, що з весни 2022 року кількість таких порушень не зменшується, держава-окупант не виявляє жодної позитивної динаміки у напрямку поваги до прав людини. Представники РФ та її окупаційних адміністрацій і далі зловживають владою на тимчасово підконтрольних їм територіях України, принижуючи гідність і завдаючи значної шкоди здоров'ю і добробуту цивільних осіб [4].

Додержання прав людини – основна мета відносин між державою і громадянином, а вільне та ефективне їх здійснення – одна з найважливіших ознак демократичного суспільства і правової держави. Взаємини державних

інституцій і громадян мають гарантувати як реальне додержання належних громадянину прав і свобод, так і надійний правовий захист у разі їх порушень, що знаходить своє втілення у правовому становищі людини і громадянина.

Найпоширенішим порушенням прав людини на окупованих територіях є порушення права на власність. Російські військові самовільно заселяються до квартир і будинків цивільних і користуються їхнім майном. У деяких містах привласнення приватного майна відбувається на рівні узгодженої політики місцевої окупаційної адміністрації, яка передає квартири людей, що виїхали, для проживання колаборантам.

Російські військові захоплюють не лише будинки і квартири, а й привласнюють рухоме майно місцевих жителів, зокрема, автомобілі. З відкритих джерел відомо, що награбоване майно російські військові вивозять до Криму. Зокрема, у селі Мирне Херсонської області на залізничній станції «Каланчак» військові РФ організували канал вивезення награбованого у місцевих жителів майна: на станції розвантажують боєприпаси з Криму, а у зворотному напрямку у вантажних вагонах перевозять вкрадені речі, які розвантажуються у Джанкої – там речі або продають, або вивозять звідти на територію Росії, цим окупанти зухвало порушують статтю 17 Загальної декларації прав людини передбачає, що «кожна людина має право володіти майном, як одноосібно, так і разом з іншими», а також, що «нікого не може бути безпідставно позбавлено майна» [2].

Другим за поширеністю на окупованих територіях є порушення права на свободу та особисту недоторканність. Порушення цього права здійснюється через незаконні викрадення, арешти та переміщення цивільних осіб у невідомому напрямку.

Катування цивільних осіб на окупованих територіях є невід'ємною частиною політики російських загарбників та окупаційних адміністрацій щодо місцевого населення. Катування, застосовують до осіб, що чинять активний спротив окупації або яких підозрюють у нелояльному ставленні до нової влади. На окупованих територіях російські військові катували місцевих мешканців, які відмовляються отримувати російський паспорт [3]. Збройні сили РФ не лише катують, але й також свавільно вбивають місцевих мешканців окупованих територій, порушуючи їхнє право на життя, що є грубим порушенням статті 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, який передбачає, що «право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Нікого не може бути свавільно позбавлено життя»[1].

Від початку окупації російський режим реалізує політику тотальної русифікації місцевого населення, зокрема, дітей на окупованих територіях України, що можна кваліфікувати як порушення права осіб на свободу думки. Представники місцевої окупаційної адміністрації переслідують школярів, що навчаються за українською шкільною програмою. Також

російські військові і представники окупаційних адміністрацій продовжують порушувати право українців на свободу релігії, змушують священників проводити богослужіння відповідно до канонів Російської православної церкви (московського патріархату) [4].

Отже, кримінальні правопорушення у сфері прав людини на тимчасово окупованих територіях України є загальносвітовою загрозою безпеці та стабільності, поширення та збільшення масштабів якої призводить до вкрай негативних наслідків. Тому міжнародна спільнота активно взаємодіє щодо попередження та / або подолання наслідків таких злочинів. Вагомим фактором ефективності протидії та боротьби із злочинами, що порушують права людини, є стабільне міжнародне співробітництво, активна консолідована співпраця держав, прагнення до конструктивного діалогу щодо притягнення злочинців до кримінальної відповідальності.

Зважаючи на вище зазначені факти, вважаємо, що за такі кримінальні правопорушення доцільно регламентувати незастосування строків давності.

Бібліографічні посилання:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: від 16.12.1966 р.: Ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73 // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

3. Константінова Н. Загроза життю, примусова паспортизація, обмеження пересування. Про порушення прав людини в ОРДЛО і окупованому Криму. Радіо Свобода. // Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/porushennia-prav-ludyny-na-donbasi-u-krymu/31222185.html>

4. Огляд порушень прав людини, вчинених Російською Федерацією на окупованих територіях України (на підставі відкритих джерел). // Режим доступу: <https://vostok-sos.org/oglyad-porushen-prav-lyudyny-vchynenyh-rosijskoyu-federacziyeyu-na-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-za-berezen-2023-roku-na-pidstavi-vidkrytyh-dzherel/>

Філонова Анастасія Олександрівна,

здобувач вищої освіти факультету соціології та управління, спеціальності «Соціальна робота» Запорізького національного університету

Науковий керівник: **Краснокутський Олександр Володимирович,** доцент, професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету, д.філос.н.

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ЛЮДЕЙ

Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ)/синдром набутого імунодефіциту (СНІД) продовжує поширюватися у всьому світі, а разом з тим і продовжується дискримінація цієї категорії населення. Епідемія ВІЛ

супроводжується зростанням порушень основних прав і свобод, пов'язаних з ВІЛ. Оскільки наша держава є демократичною, ми повинні підвищувати рівень вихованості та толерантності щодо всіх людей і зокрема щодо дискримінованих груп населення.

Дискримінація — обмеження прав і свобод особи, через її відмінність від інших, що призводить до несправедливого ставлення до неї на підставі її належності, або є підозрюваною у належності до певної групи. Дискримінація – один із наслідків стигми, яка пов'язана з ВІЛ/СНІДом. Стигма є вираженням негативного ставлення до інших на рівні думки та висловлювань, а дискримінація – це вираження ставлення на рівні дії.

Стигма та дискримінація негативно впливають на якість життя людей інфікованих ВІЛ (соціальне забезпечення, фізичне задоволення, психічне задоволення, задоволення потреб у спілкуванні). Тому необхідно боротися зі стигмою та дискримінацією, а також із порушенням прав людей, які є ВІЛ-позитивними та вразливими до ВІЛ-інфекції, адже питання стигми та дискримінації є однією з найважливіших і поширених проблем, з якими стикаються люди, які мають ВІЛ/СНІД.

Стигма та дискримінація впливають на самосприйняття людей з ВІЛ/СНІДом, викликаючи депресію, низьку самооцінку та безнадійність. Це також відоме як інтерналізована стигма, самостигма або інтерналізована дискримінація, оскільки вона впливає на почуття власної гідності людини. Стигма – це не лише психологічна проблема, але вона також має соціальні та медичні наслідки. Негативне ставлення часто штовхає людей на бездіяльність або дії, які можуть завдати шкоди іншим і сприяти швидкому поширенню хвороб. На державному рівні стигматизація та дискримінація призвели до втрати контролю над поширенням хвороби, оскільки люди боялися, що їхню причетність до проблеми буде виявлено, і вони будуть включені до дискримінованої групи [1, с.112].

Правовий соціальний захист віл-інфікованих людей закріплений у Законі України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини(ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ, № 1972-ХІІ, дата прийняття 12 грудня 1991 року.

Відповідно до зазначеного закону, а саме до статті 14:

- держава забезпечує всім ВІЛ-інфікованим та особам із групи ризику інфікування ВІЛ, рівні можливості з іншими громадянами щодо реалізації своїх прав, особливо щодо можливості захисту своїх прав;
- забороняється дискримінація особи за ознакою ВІЛ-інфекції, а також належність особи до значущих ВІЛ-інфікованих груп;
- центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації всіх форм власності зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та протидії дискримінації ВІЛ-інфікованих, толерантно ставитися до них та оточуючих, які належить до групи високого ризику інфікування ВІЛ .

Необхідно звернути увагу, що ВІЛ-інфіковані, крім загальних прав і свобод людини і громадянина, мають також право на відшкодування шкоди, пов'язаної з обмеженням їх прав у зв'язку з розголошенням відомостей про їх ВІЛ-статус. Це положення закріплене у статті 13 Закону України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ, № 1972-ХІІ, дата прийняття 12 грудня 1991 року [2].

Особливу стурбованість Міжнародної організації праці викликає питання обмеження прав працівників з ВІЛ/СНІДом. Рекомендація МОП № 200 від 6 лютого 2010 року щодо ВІЛ/СНІДу та сфери праці стверджує, що не повинно бути дискримінації працівників, зокрема тих, хто шукає роботу та претендентів на роботу. Крім того, фактичний чи гаданий стан ВІЛ-інфікованої особи не є підставою для звільнення. Тимчасова відсутність через хворобу або лікування, пов'язане з ВІЛ/СНІДом, має розглядатися так само, як відсутність з інших причин, пов'язаних зі здоров'ям [3].

Правовий захист віл-інфікованих людей у трудовій сфері є дуже важливим, адже це можна вважати різновидом дискримінації. Частиною першою статті 22 КЗпП (Кодекс законів про працю) України № 322-VIII, дата прийняття: 10 грудня 1971 року, передбачено заборону необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу [4]. Іншими словами, якщо при прийомі на роботу роботодавець вимагає результати тесту на ВІЛ або не приймає на роботу без цих результатів, що є наслідком необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, роботодавець має можливість захистити ваші права, звернувшись із заявою до суду та/або органу з питань праці, оскільки безпідставна відмова у прийнятті на роботу може бути визнана порушенням законодавства про працю.

Отже, розглядаючи питання щодо правового захисту віл-інфікованих людей, необхідно зазначити що проблема дискримінації та стигматизації цієї категорії населення все ще присутня в нашому суспільстві. Нам необхідно впроваджувати різні заходи та соціальні проекти, які будуть спрямовані на зменшення дискримінації та на підвищення рівні толерантності до зазначеної категорії людей.

Можна зазначити такі приклади цих заходів:

- інформування та навчання для кращого розуміння цієї хвороби та проблеми;

- доступ до медичних послуг, щоб люди мали можливість отримати своєчасне обстеження та психологічну підтримку при розголошенні свого ВІЛ-статусу іншим;

- дотримання професійно-етичних стандартів медичного персоналу в медичних закладах, а у разі оголошення результатів іспиту має бути здійснена адекватна компенсація психічної шкоди;

- забезпечує загальний доступ до медичних препаратів та їх використання в лікувальних цілях.

Бібліографічні посилання:

1. Єфремова В.В., Панфілова Г.Л. Характеристика сучасних заходів, які спрямовані на зниження рівня стигматизації віл-інфікованих та хворих на СНІД в світі та в Україні. Науково-технічний прогрес і оптимізація технологічних процесів створення лікарських препаратів: зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. Конф. Тернопіль, 2022, с.244 (111-112)

2. Закон України Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ, № 1972-ХІІ, дата прийняття 12 грудня 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text>(дата звернення: 16.10.2023)

3. Рекомендація 2010 р. щодо ВІЛ/СНІДу та сфери праці (№ 200) Міжнародне бюро праці, Женева, 2010 р.

4. Кодекс законів про працю України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> № 322-VIII, дата прийняття: 10 грудня 1971 року (дата звернення: 16.10.2023)

Хаврюк Анастасія Ігорівна,

здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник: Костенко Ірина Валентинівна,

доцент кафедри теоретико правових дисциплін Державного податкового університету, к. ю. н.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Нинішня війна в Україні являє собою абсолютно нове явище у військовій історії, яке можна визначити з точки зору теорії поколінь сучасної війни (GMW) як війну п'ятого покоління (5GW). Цей підхід дозволяє зрозуміти, як війна в Україні стала взагалі можливою в епоху, коли здавалося, що всі великомасштабні війни в Європі залишилися в глибокому минулому.

Основною характеристикою 5GW є зосередженість на маніпулюванні інформацією, експериментах з масовою свідомістю та зміни колективного сприйняття реальності. Ця війна не тільки базується переважно на кінетичних військових діях, але й є надзвичайно жорстокою [1]. Ключовими аспектами війни п'ятого покоління, які формують її структуру в цілому, є найжорстокіші кінетичні дії, включаючи застосування зброї масового ураження, зв'язок з абсолютно новими викликами глобальній безпеці.

Із появою більш могутніх засобів ураження та ускладненням збройної боротьби війна набуває все більш винищувального та руйнівного характеру. При цьому неухильно зростає чисельність жертв серед мирного населення. Жахливі втрати пояснюються не лише підвищенням ефективності засобів ураження, а, головним чином, їх варварським застосуванням та порушенням прав людини під час ведення збройних конфліктів. Прогресивні держави активно виступають за затвердження і розвиток міжнародно-правових норм,

що обмежують свавілля воюючих сторін, та спрямовані на заборону жорстоких засобів і методів ведення бойових дій.

Основним правом людини у умовах війни є право на життя, але наразі країна-агресор порушує права наших громадян. Цінність людського буття виявляє себе у всіх вимірах: у мистецтві та релігії, політиці та праві. І якщо права людини розглядати під ціннісним кутом зору, то слід констатувати, що у всіх людей є дещо спільне: усі вони є людськими істотами. А тому, жодна культура не допускає експлуатації однією людиною іншою; жодна релігія не дозволяє убити невинного; жодна цивілізація не приймає терору та насилля; жорстокість не властива жодній традиції; тортури несумісні з людською совістю. Оскільки основні цінності усіх людських цивілізацій втілюються в правах людини, жодні порушення цих прав під виглядом культурних традицій не можуть бути вважані прийнятними.

Закони збройного конфлікту застосовуються більшістю цивілізованих країн світу до всіх обставин, за яких збройні сили ведуть бойові дії, незалежно від того, чи є вони оголошеними або іншим чином визнаними воєнними діями.

Отже, закони війни мають застосовуватися до всіх воєнних дій із використанням збройних сил, незалежно від характеру, напруженості або тривалості конфлікту.

Міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни містяться у нормах міжнародного гуманітарного права, яке визначає ключові норми й принципи захисту прав людини, містить обмеження щодо застосування насильства під час збройних конфліктів, регулюють застосування засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечують захист поранених, хворих, військовополонених і цивільного населення, встановлюють міжнародно-правову відповідальність держав та кримінальну відповідальність окремих осіб за їх порушення [2].

Предметом регулювання права війни, що стосується збройних конфліктів, є як відносини між державами у період збройної боротьби, так і відносини у зв'язку з такою боротьбою (режим поранених, військовополонених, укладання угод про перемир'я, підписання мирних договорів). Право війни перебуває у тісній взаємодії з внутрішньодержавним (національним) правом. Для забезпечення реалізації міжнародних зобов'язань на національному рівні передбачене застосування його у відповідних положеннях, законах та інших нормативно-правових актах держави.

Україна є учасницею більшості міжнародних договорів з питань права війни. Сучасна теорія прав людини, яка сформована у межах європейської правової культури, передбачає поділ прав за критерієм можливості чи неможливості їх обмеження на абсолютні та відносні. При цьому абсолютними «є такі людські права, які не можуть бути обмежені ні за яких умов» [3].

Збройна військова агресія призводить до вбивств, тілесних ушкоджень, викрадення людей на захоплених територіях і примусове вивезення, катування та нелюдське поводження, згвалтування та інші форми насильства – є прямим порушенням як права на життя, так і прав на гідність та недоторканність. Крім того, завдання шкоди здоров'ю внаслідок травмувань, неможливість доступу до медицини – є порушенням права людини на охорону здоров'я. Пошкодження або руйнування майна, порушення права власності у результаті відібрання майна, обмеження прав людини на окупованій території, відібрання дітей та розлучення із батьками, порушення права на освіту тощо.

На жаль, цей перелік порушень не є вичерпним, але існуюча система правових форм та способів захисту допоможе відновити порушене право та відшкодувати завдану шкоду. Система захисту прав людини під час війни включає правові заходи, встановлені нормами національного та міжнародного права. Так, у нормах міжнародного гуманітарного права зобов'язання держави з переслідування винних у воєнних злочинах передбачені у тексті конвенції, натомість у європейському праві з прав людини обов'язок переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини, сформульовано у практиці Європейського суду з прав людини як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до 56 статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Саме цей документ закріплює комплекс основних прав і свобод людини, кримінально- процесуальні гарантії їх дотримання та реалізації [4].

Основою формування сучасного міжнародного гуманітарного права є взаємодія двох його джерел – гаазького та женецького прав. Гаазьке право, або право війни регламентує права та обов'язки воюючих сторін під час проведення військових операцій та обмежує вибір засобів спричинення шкоди [5].

Підсумувавши слід сказати, що сьогодні ми спостерігаємо історичні зміни культурних парадигм, слід сказати, що існує певна кореляція між цими парадигмами та поколіннями сучасної війни.

Загалом, нові війни, які базуватимуться на нових принципах ведення війни, які поєднують насильницькі кінетичні військові дії з різними видами маніпуляцій розумом і соціальною реальністю, можуть злитися в одну війну, сформувавши новий вид глобальних війн, які будуть дуже відрізняється від світових війн минулого. Концепція «необмеженої війни» передбачила сучасний феномен 5GW майже в повному його вигляді. Це означає, що війни зараз ведуться у всіх вимірах, включаючи віртуальні простори і людський розум одночасно, їх правила абсолютно необмежені.

Захист прав людини в період військового конфлікту набув характеру глобальної, світової проблеми. Тому сьогодні питання захисту прав людини є найважливішим. Права людини є частиною універсальної правової структури і виступають, насамперед, як система мінімальних правових засобів, спрямованих на захист людини як основоположної цінності [6].

Бібліографічні посилання:

1. Herring A. «Searching for 5GW» The handbook of 5GW: A fifth generation of war? Nimble Books, 2010. 274 p.
2. Моца А., Моца В. Права людини в умовах воєнного стану. Наукові перспективи (Naukovi perspektivi). 2022. № 4. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-280-291](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291) (дата звернення: 19.11.2023)
3. Кучук А. Теорія держави і права. Теорія держави : навч.-метод. посіб. Частина 1. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
4. Гнатівський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Програма USAID «Нове правосуддя». URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
5. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини. Посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Право, 2019.
6. Лінник Н. В. Ціннісне та нормативне у розумінні прав людини. Держава і право. 2012. № 56.

Халимендик Влада Миколаївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Лабенська Лілія Леонідівна,

доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, к. ю. н., доцент

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (НА ПРИКЛАДІ МЕЖІВСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)

В 2011 році Україна стала учасником Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок домашньому насильству (Стамбульська конвенція).

Саме з того часу почалася робота над наближенням норм національного законодавства, котрі регламентують ці питання до відповідного європейського законодавства. За цей час були прийнятий окремий профільний Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»; «Концепція Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року», Указ Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» та ряд інших нормативно-

правових актів, які наблизили нас до європейських стандартів врегулювання цього питання.[1]

Аналізуючи вищезазначену нормативну базу, зрозуміло, що питання протидії насильству стосовно жінок і випадки домашнього насильства є предметом діяльності відповідних правоохоронних органів. Разом з тим, наша держава намагається створити такі умови, через відповідне правове регулювання цього питання, щоб максимально попередити виникнення випадків, які вже потребують реагування саме правоохоронними органами. В тому числі, такими попереджувальними заходами (відповідно й до європейського досвіду) є наділення певними повноваженнями щодо такої роботи центрів надання соціальних послуг.

Наведені статистичні данні діяльності Комунального закладу «Центру соціальних послуг» Межівської селищної ради (КЗ «ЦСП» МСР) щодо цього питання надає можливість наглядним чином побачити динаміку змін у наближенні нашого національного законодавства щодо протидії насильству в сім'ї до відповідних європейських стандартів та вимог.

Робота спеціалістів центрів регламентована Порядком надання соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 587 від 01.06.2020 р. [2]

Потенційними отримувачами соціальних послуг є вразливі категорії населення, серед них частіше за всіх у складних життєвих обставинах опиняються молоді, малозабезпечені та багатодітні сім'ї, а також сім'ї в яких члени сім'ї мають ознаки девіантної поведінки, тобто там де й відбуваються найчастіше випадки домашнього насильства. Фахівці із соціальної роботи намагаються допомагати сім'ям долати проблеми з коротко тривалим існуванням проблеми, якщо проблеми в сім'ї довготривалі і затяжні, то зазвичай, в таких сім'ях вдається мінімізувати складні життєві обставини (СЖО), а без постійного контролю ці сім'ї повертаються до звичного для себе аморального способу життя. Нажаль, слід констатувати, що війна впливає на збільшення кількості сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Фахівцями із соціальної роботи оперативно проводиться оцінювання потреб сімей у соціальних послугах із першочерговим визначенням саме тих, які мають життєве важливе значення, серед них й випадки домашнього насильства.

Наприклад, в 2021 році відділенням соціальної роботи надано 1580 соціальних послуг (відповідно такі послуги отримали 360 осіб, з них 215 дітей та 145 дорослих). Здійснено виїзди мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі у 127 сімей, надано комплексні соціальні послуги 448 особам (305 дітей, 143 дорослих). За 2022 рік відділенням соціальної роботи надано вже 3235 тисяч соціальних послуг, з них: отримали соціальні послуги 2142 особи, з них 1061 дитина та 1081

дорослий. Здійснено виїзди мобільної бригади у 61 сім'ю, надано комплексні соціальні послуги 229 особам (112 дітей, 117 дорослих). Такий різкий ріст кількості наданих послуг частково можна пояснити війною, й відповідно такі послуги надавалися не тільки тим, хто постійно проживав на території громади, а й внутрішньо переміщеним особам, котрі проживають на території Межівської громади. Загальна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) по Межівській селищній територіальній громаді 3818 осіб, з них 909 дітей. У січні 2023 року верифіковано 1212 ВПО, з них по смт. Межова (1138 осіб) та по Українському старостинському окрузі (74 особи).

Станом на 01.10.2023 р. відділенням соціальної роботи надано 282 соціальні послуги. Отримують соціальні послуги 123 особи, з них 71 дитина та 52 дорослих. За цей час здійснено виїзди мобільної бригади соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі у 46 сімей, надано комплексні соціальні послуги 159 особам (90 дітей, 69 дорослих). [3]

Таким чином, якщо керуватися наведеними вище статистичними даними, то можна казати про позитивну динаміку зменшення кількості випадків домашнього насильства або насильства за ознакою статі на території Межівської громади. Тобто, підтверджується, що лише комплексний підхід держави до встановлення відповідних заходів щодо максимально можливого попередження, а також вирішення вже існуючих проблем боротьби з випадками домашнього насильства або насильства за ознакою статі, вбачається через створення мережі установ, де потенційні жертви змогли б отримати консультацію або реальну допомогу, не доводячи справу до необхідності втручання правоохоронних органів.

Бібліографічні посилання:

1. Ентоні Вілс, Ольга Калашник, Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству: практичний посібник: URL: 1680a46697 (coe.int)
2. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>
3. Статистичні дані: звіт надання соціальних послуг сім'ям/ особам, які опинилися в складних життєвих обставинах та осіб постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. URL: <https://mezhova.otg.dp.gov.ua/>

Хоружа Катерина Станіславівна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: **Шевченко Олена Володимирівна,** доцент кафедри
адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного
торговельно-економічного університету, к.ю.н.

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ЯК СУБ'ЄКТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Преамбула до Римського Статуту Міжнародного кримінального суду зазначає: «Найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися непокараними» [1]. На сьогоднішній день питання відносин з Міжнародним Кримінальним Судом стає все більш актуальним. Захист прав людини є першим пріоритетом під час збройного конфлікту між сторонами, адже це завжди є об'єктом домовленостей договорів країн – сторін конфлікту. На даний момент Суд розглядає справу щодо вчинених злочинів проти людяності та воєнних злочинів державними діячами російської федерації з 20 лютого 2014 року і до теперішнього часу.

Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС) – це постійний міжнародний суд, заснований для розслідування, кримінального переслідування та притягнення до відповідальності осіб, яких звинувачують у скоєнні найбільш тяжких злочинів, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства в цілому, а саме злочину геноциду, злочинів проти людства, воєнних злочинів та злочину агресії [2]. Заснований цей орган на основі Римського статуту, прийнятого в 1998 році та набув чинності з липня 2002 року. «Документ підписали і ратифікували 122 країни, 31 країна тільки підписала (до таких входить й Україна). Є й такі, що поставили свої підписи, але відкликали їх: США, Росія, Ізраїль і Північний Судан» [3].

У ст. 5 Римського Статуту визначено, що юрисдикція МКС обмежена лише найсерйознішими правопорушеннями, які викликають занепокоєння всієї міжнародної спільноти. Відповідно до Римського Статуту МКС має юрисдикцію щодо наступних злочинів: 1) злочин геноциду; 2) злочини проти людяності; 3) військові злочини; 4) злочин агресії. Так, Компетенція суду обмежена трьома видами злочинів: геноцид (намір цілком або частково винищити національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку), злочини проти людяності (частина масштабного або систематичного переслідування, спрямованого проти мирного населення, причому про можливе переслідування злочинцеві заздалегідь було відомо), воєнні злочини (порушення законів і звичаїв ведення війни, що регулюють поведінку збройних формувань під час війни і захищають цивільне

населення, військовополонених, культурне надбання і таке інше). Юридичні склади вказаних правопорушень визначені у статтях 6-8 Римського Статуту [1].

Перелік органів, з яких складається Міжнародний кримінальний суд, зазначено у статті 34-й Римського статуту, а саме: Президія; Апеляційне відділення, Судове відділення та Відділення попереднього провадження (попереднього розгляду справ); Канцелярія прокурора; Секретаріат.

Станом на сьогодні, Україна не ратифікувала Римський Статут, проте наша держава визнавала юрисдикцію МКС, подавши двічі спеціальні заяви до МКС відповідно до процедури передбаченої ст. 12 Римського Статуту [4].

Перша Заява Верховної Ради України від імені Українського народу від 25.02.2014 року стосувалась злочинів проти людяності, які були вчинені вищими керівними особами держави, що викликало особливо тяжкі наслідки та масові вбивства громадян України під час мирних акцій протестів, які відбувались в Україні у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. У вказаній заяві Верховна Рада України від імені Українського народу просить МКС встановити винних у вчиненні злочинів проти людяності, передбачених ст. 7 Римського Статуту та притягнути до відповідальності Януковича Віктора Федоровича – експрезидента України, ексгенерального прокурора України Пшонку Віктора Павловича, ексміністра внутрішніх справ України Захарченка Віталія Юрійовича та інших осіб, які виносили злочинні рішення або виконували злочинні накази [5]. Вдруге Верховна Рада України від імені Українського народу звернулась до МКС у лютому 2015 року із заявою, якою Україна визнає відповідно до пункту 2 статті 11 та пунктів 2, 3 статті 12 Римського Статуту юрисдикцію МКС щодо вчинених злочинів проти людяності та воєнних злочинів державними службовцями Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», що спричинили особливо тяжкі наслідки та вбивства громадян України, починаючи з 20 лютого 2014 року і до теперішнього часу [6].

Проте з огляду на події сьогодення в Україні та військову агресію російської федерації, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» № 2236 від 03.05.2022 року, яким доповнено Кримінально-процесуальний кодекс України розділом IX-2 «Особливості співробітництва з Міжнародним Кримінальним Судом» [7]. Вказаним законом визначено межі і порядок співробітництва України з МКС, визначено органи державної влади уповноважені на співробітництво з МКС (Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України), алгоритм передання кримінального провадження з України до МКС, алгоритм виконання прохання МКС про надання допомоги; норми про конфіденційність та захист відомостей, що стосуються безпеки України,

алгоритм вжиття заходів для збереження доказів на території України на прохання МКС; алгоритм виконання МКС функцій на території України тощо.

Отже, вказаний Закон є дуже важливим кроком на шляху співробітництва України з МКС. Вказане підтверджує те, що Україна впевнено наближається до ратифікації Римського Статуту МКС та активно допомагає МКС розслідувати злочини російської федерації, вчинені на території України у воєнній агресії.

Бібліографічні посилання:

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення:12.11.2023)

2. Зрозуміти Міжнародний кримінальний суд URL: <https://www.icc-spi.int/sites/default/files/2023-06/UICC-UKR-rgb.pdf>(дата звернення:12.11.2023)

3. Римський статут: які країни підписали і ратифікували документ URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/09/06/infografika/polityka/rymskuj-statut-yaki-krayiny-pidpysaly-ratyfikovaly-dokument> (дата звернення:12.11.2023)

4. Іваницький А.М. Діяльність міжнародного кримінального суду як міжнародно-правового засобу захисту прав людини // Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення:збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 74-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 9 грудня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022., С. 83-85. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB%209.12.2022.pdf>

5. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною до юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року: Постанова Верховної Ради України від 25.02.2014 року №790- VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення: 12.11.2023)

6. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних органі- зацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»: Постанова Верховної Ради України від 4 лютого 2015 року № 145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text> (дата звернення: 12.11.2023)

7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом: Закон України від 03.05.2022 року №2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text> (дата звернення:12.11.2023)

Христов Олександр Романович,
здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Доненко Валерій Вікторович,**
професор кафедри публічного та приватного права Університету митної
справи та фінансів, професор, доктор юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Після Другої світової війни та особливо у кінці ХХ - на початку ХХІ століття світ став ареною безжальних військових конфліктів, що призвели до величезних втрат серед мирного населення. Під час цих збройних конфліктів були виявлені серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та принципів захисту прав людини.

Під час воєнного конфлікту, ініційованого росією проти України 24 лютого 2022 року, зафіксовано численні порушення. Наразі ці норми, призначені для захисту прав цивільного населення та військовослужбовців під час конфлікту, не гарантують адекватного захисту від тиранії і агресії авторитарних режимів, недостатньо дотримуються, не дивлячись на різні міжнародні домовленості [1, с. 132]. Ці порушення можна прирівнювати до геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Під час війни зафіксовано масу порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права. Медичні заклади, школи та цивільні об'єкти були піддані бомбардуванню російськими військами. Страти беззбройних цивільних масово використовувалися, здійснювалися напади на жінок і дітей.

Допомогу українським громадянам та біженцям надають у значному обсязі українські державні та місцеві органи влади, ООН та різноманітні національні гуманітарні організації. Ці дії включають безпосереднє надання медичної допомоги, притулку, води, їжі та інших форм гуманітарної допомоги. Також надається підтримка українським державним установам і неурядовим організаціям, які дбають про переміщених осіб і тих, хто вирішив або був змушений залишитися в своїх домівках.

Міжнародне гуманітарне право (Далі – МГП) та Міжнародне право прав людини (Далі – МППЛ) спрямовані на забезпечення гуманного ставлення та гідності всіх людей. Зазвичай МППЛ виявляється актуальним лише під час війни між державами, але, незважаючи на те, що МГП призначено для захисту людей у мирний період, обставини змінилися, і ці права змушені діяти разом. Норми МППЛ переважно застосовуються до збройних конфліктів, а регіональні органи з прав людини головним чином посилаються на правила ведення бойових дій у збройних конфліктах при оцінці того, чи відбувається порушення МППЛ [2, с. 142]. Як у мирний, так і у воєнний період, міжнародне законодавство з прав людини залишається чинним в обох випадках.

Суб'єктом, який несе відповідальність за виконання зобов'язань відповідно до МГП, є держава – учасник міжнародного права [3, с. 48]. На цій основі розроблено систему відповідальності за порушення законів і звичаїв війни. При виконанні Україною міжнародних зобов'язань застосовуються положення МГП, спрямовані на захист жертв війни, зокрема – цивільного населення, осіб, які вже не беруть безпосередньо участь у збройному конфлікті, та цивільних об'єктів.

Сучасне міжнародне право визначає відповідальність кожної держави за забезпечення правових стандартів у випадку збройного конфлікту всередині або між державами. Відповідно до вимог міжнародної спільноти, закони країн, що є членами міжнародних організацій, повинні відповідати міжнародним нормам і принципам [4].

Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року чітко визначають обов'язок сторін конфлікту захищати цивільне населення та цивільні об'єкти від військового нападу. Під час ведення бойових дій воюючі сторони повинні завжди пам'ятати про це, тобто Міжнародне гуманітарне право повинно забезпечувати захист цивільних осіб під час збройного нападу в активній фазі та у випадку опинення "в руках" ворога внаслідок використання сили проти ворожих військових об'єктів або бойовиків.

Міжнародні угоди, які втілюють права людини, також мають значення навіть у внутрішніх збройних конфліктах. Найважливішим є те, що міжнародні правові документи, які стосуються прав людини, розширюють і уніфікують різноманітні режими захисту міжнародного гуманітарного права, зрівнюючи зобов'язання з прав людини із фундаментальними гуманітарними принципами для зміцнення останніх. Механізми забезпечення виконання зобов'язань, встановлених міжнародними документами з прав людини, можуть служити альтернативним засобом гарантування додержання режимів гуманітарного захисту під час збройного конфлікту [5].

МППЛ та МГП взаємодіють, зокрема в збройних конфліктах. МГП має звичаєвий характер індивідуальних норм та положень, а право прав людини встановлює порядок відносин у збройних конфліктах.

Вони різняться: МГП обмежує лихо війни, а право прав людини захищає від тиранії. Гуманітарне право під час внутрішніх збройних конфліктів обов'язкове для всіх сторін, тоді як право прав людини стосується лише урядів. МГП безвинне, а права людини можуть бути обмежені в окремих випадках. Зокрема, міжнародні договори про права людини діють у збройних конфліктах. Міжнародний суд ООН підтверджує, що захист, передбачений Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, залишається в силі під час війни, за винятком визначених випадків [6].

Бібліографічні посилання:

1. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. Актуальні проблеми правознавства. № 4 (32). 2022. С. 132–136.
2. Розумовський О.С. Захист прав людини, пов'язаного з порушенням ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) в умовах збройного конфлікту. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 70. С. 141–145.
3. Алямкін Р.В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 6. С. 47–51.
4. Щербіна М.Г. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. 165 с.
5. Мануїлова К.В. Міжнародний захист прав людини та його взаємодія з міжнародним гуманітарним правом під час збройних конфліктів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19359/%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D1%83%D1%97%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148 VIII (2148-08) від 19.10.1973 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#

Христов Олександр Романович,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Легка Оксана Володимирівна**, професор кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, професор.

ПРОТИДІЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖНАРОДНИМ ЗЛОЧИНАМ ТА ЗЛОЧИНАМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру представляють серйозні загрози для стабільності та безпеки у глобальному масштабі. Протидія цим явищам стає нагальною задачею для міжнародної спільноти, яка розвиває та вдосконалює спеціальні механізми взаємодії, зокрема міжнародні організації.

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), Міжнародний Кримінальний Суд (МКС) та інші, відіграють ключову роль у координації спільних зусиль у боротьбі з міжнародними злочинами. Їхня діяльність охоплює різні аспекти, включаючи тероризм, організовану злочинність, порушення прав людини та воєнні злочини.

Прийняття Статуту ООН позначило новий етап у розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Ряд міжнародних

документів, таких як Статут ООН [1], Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. [2], Декларація про принципи міжнародного права 1970 р., закріпили один із основних принципів міжнародного права - принцип співробітництва держав, що є нормою *jus cogens*.

Міжнародне співробітництво у протидії злочинності представляє собою складну систему взаємодії, включаючи узгоджені політичні стратегії, законодавство, правозастосовування, організаційно-управлінські заходи, інформаційну передачу та науково-дослідну діяльність держав та міжнародних організацій. Основна мета цього співробітництва полягає в удосконаленні міжнародно-правових норм у сфері протидії злочинності та досягненні узгодженості дій держав у розслідуванні кримінальних правопорушень.

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю здійснюється через різні напрями та форми, проте відсутність єдиного підходу до їх розуміння вказує на фрагментарність підходів. У загальному тлумаченні "напряму" розглядається як лінія руху, шлях діяльності, або спрямованість дії чи явища.

Ключові напрями міжнародного співробітництва в протидії злочинності, за дослідженням О.М. Джужа та Ю.Ф. Іванова, включають:

а) укладання та виконання договорів щодо боротьби зі злочинами, що мають міжнародний характер;

б) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи екстрадицію;

в) розробка міжнародних норм і стандартів для захисту прав людини в області правопорядку;

г) регулювання питань національної і міжнародної юрисдикції;

г) співпраця у попередженні, виявленні, припиненні та розкритті міжнародних злочинів [3, с. 61].

Згідно з Главою 44 КПК України [4] та сучасною науковою думкою [7], екстрадицію, тобто передачу особи, вчинившої кримінальне правопорушення, слід відокремлювати від міжнародної правової допомоги, розглядаючи її як окрему форму співробітництва у кримінальних справах.

При розгляді напрямків міжнародного співробітництва у протидії злочинності, як шляхів його розвитку, важливо виділити:

- Заохочення держав і підтримка у укладанні угод у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, охоплюючи попередження та поведінку з фізичними особами, які порушують умови цих угод.

- Розробка міжнародних стандартів для попередження злочинності, кримінального переслідування та відбування покарання за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру.

- Розробка рекомендацій для боротьби національних правоохоронних органів з загальнокримінальними злочинами, а також надання інформаційної та консультативної допомоги державам, враховуючи їх суверенітет, територіальні рамки та умови [6].

Отже, міжнародні злочини є серйозною загрозою глобальній стабільності та безпеці. Протидія цим явищам стає пріоритетом для міжнародної спільноти, особливо через діяльність організацій, таких як ООН, ЄС та МКС.

Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю охоплює різноманітні аспекти, включаючи узгоджені політичні стратегії, правозастосування та науково-дослідну діяльність. Прийняття Статуту ООН визначає новий етап у розвитку міжнародного співробітництва, закріплюючи принцип співробітництва держав.

Важливо удосконалювати міжнародно-правові норми та забезпечувати узгодженість дій держав у розслідуванні кримінальних правопорушень. Ініціативи, такі як укладання договорів, надання правової допомоги та розробка міжнародних стандартів, грають ключову роль у цьому співробітництві.

Бібліографічні посилання:

1. Статут ООН: прийнятий 26.06.1945. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010.

2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: прийнята 23.05.1969; ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 14.04.1986 із застереженнями і заявою. Україна у міжнародно-правових відносинах : зб. докум. (укр. та рос. мовами). Київ. 1996. Кн. 1: Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. С. 19–57. ГА ООН 24.10.1970. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_569.

3. Джужа О.М., Іванов Ю.Ф. Роль міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2003. № 5. 67 с.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. Т.В. Бусел. Ірпінь-Перун, 2002. 1440 с.

6. Супрун Т.М. Міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 5. С. 335–337. URL: http://pap.in.ua/5_2016/101.pdf.

7. Антонюк А.Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва у розслідуванні кримінальних правопорушень : дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Ірпінь, 2016. 220 с.

Черниш Тетяна Вікторівна,
викл. кафедри конституційного, міжнародного та приватного права
Криворізького факультету Національного Університету
«Одеська юридична академія»

Кириленко Вікторія Владиславівна,
здобувач вищої освіти Криворізького факультету Національного
Університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Павліченко Є.М.
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Криворізького
факультету Національного Університету «Одеська юридична академія »

ЕЙДЖИЗМ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДИСКРИМІНОВАНИХ ЗА ВІКОМ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Однією з найважливішим світових проблем, що підлягає повному викоріненню у будь-якій державі виступає дискримінація. Проблема дискримінації в Україні та у світі вирішується багатьма способами, одним з найефективніших є законодавче закріплення принципів та норм, які покликані не тільки протидіяти, але й запобігти поширенню дискримінації, надати пільги та компенсації окремим групам населення, здійснити соціальний захист та збереження ідентичності останніх.

Законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак, забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб; рівності їх перед законом, повагу до гідності кожної людини та забезпечення рівних можливостей для кожного.

Правове закріплення протидії дискримінації охоплює всі сфери суспільних відносин, зокрема, громадсько-політичну діяльність; державну службу та службу в органах місцевого самоврядування; правосуддя; трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування; охорону здоров'я; освіту; соціальний захист; житлові відносини; доступ до товарів і послуг та ін. [1]

Однак з плином часу, проблема дискримінованих груп населення стає все більш розгалуженою, адже тепер міжнародні документи про захист прав людини, окрім заборони дискримінації щодо осіб і соціальних груп за ознакою раси, релігії, гендера, етнічної приналежності, походження, національності або сексуальної орієнтації почали включати у себе заборону дискримінації за ознаками віку, тобто заборону ейджизму.

Ейджизм (від англ. age — вік) — це створення стереотипів і дискримінація окремих людей або груп людей за віковою ознакою; ейджизм може проявлятися у різних формах, включаючи упереджене ставлення, дискримінаційну практику або інституціональні заходи політики та практики, які сприяють закріпленню стереотипних уявлень. Тобто, ейджизм

– це дискримінація, яка передбачає безпосереднє несприйняття людини за віковим цензом. [2]

Класифікація ейджизму складається з декількох видів, які можна впорядкувати завдяки науковим працям Пола Лаутера, Філа Скратона, Крістін Де Мартельєр, Марка Тібума та Хелен Ван Хеддегем, зокрема: едалтизм [3], джейнізм [4], едалтоцентризм [5] та хроноцентризм.

Частіше за все українці стикаються з ейджизмом під час працевлаштування: зокрема, на багатьох офісних роботах діє «віковий ценз» у вигляді «молодого» колективу, що дискримінує осіб старшого віку.

Обов'язковим пунктом в резюме завжди вказується вік, що відсіює чимало кандидатів на першому етапі відбору.

Нажаль, практика призначення на керівні посади компаній осіб молодших за 30 років теж підкорена стереотипізацією та дискримінацією за віковою ознакою.

В Україні немає устаткованої практики захисту розгалуженої системи дискримінованих за віком груп населення, однак на законодавчому рівні соціальний захист забезпечується завдяки таким нормативно-правовим актам, як: ЗУ «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Кодекс законів про працю України, зокрема ст. 2, відповідно до якої забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я...» [6].

Відповідно до ст. 241 ЗУ «Про рекламу» забороняється в рекламі про вакансії (прийом на роботу) висувати вимоги за ознаками раси, кольору шкіри, віку, статі, стану здоров'я, інвалідності...» [7].

Постанова КМУ «Деякі питання функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» передбачає заборону дискримінації внутрішньо переміщених осіб за ознаками їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства...» [8].

Відповідно до п.8 ч.1 ст. 4 ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» діє принцип рівного доступу до служби в органах місцевого самоврядування - заборони всіх форм та проявів дискримінації, відсутності необґрунтованих обмежень...» [9]

Ототожнюючи, в Україні діє низка законів, якими передбачена заборона дискримінації всіх форм та проявів, дискримінації за віковим принципом зокрема. Однак, задля викорінення ейджизму як явища цього недостатньо: громадяни стикаються з ним під час працевлаштування, у освітній та медичній сфері, сфері послуг. Тому доцільним є звернення до міжнародної практики захисту порушених прав людини за віковою ознакою.

Міжнародний досвід законодавчого закріплення боротьби з ейджизмом є дуже багатограним. Першочергово, слід зазначити важливість Мадридського міжнародного плану дій з проблем старіння (2002р), який визначав умови, що сприяють і підтримують індивідуальний розвиток людини в молодому, середньому та літньому віці.[10] Серед зобов'язань плану виступає повна інтеграція літніх людей в життя суспільства, забезпечення ринкам робочої сили можливість реагування на економічні та соціальні наслідки старіння населення, сприяння безперервному навчанню та пристосуванню системи освіти, забезпечення якості життя в будь-якому віці.

Кожні 2 роки Генеральна Асамблея ООН і Комісія соціального розвитку отримує звіт від Генерального секретаря та ухвалює резолюцію щодо політики та програм, що стосуються молоді. Такі програми сприяють всебічного розвитку молодих людей та сприяють всебічного розвитку молоді, зокрема під час освітнього процесу [10].

Щодо захисту прав дискримінованих за віком груп населення дуже важливе питання, яке потребує глибинного вивчення та вироблення концепцій, які можуть забезпечити необмежений розвиток особистості протягом усього життя, тому однією з провідних ідей – є постійний розвиток законодавства у сфері заборони ейджизму та розробку нових програм, які забезпечать громадян нашої країни усі можливості для ефективної їх реалізації.

Бібліографічні посилання:

«Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»: Закон України в редакції від 06.09.2012 № 5207-VI/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2013. №32. Ст. 412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/conv#n15>

«Ageism в трудових відносинах»/ас.каф.приватного права Вікторія Анатійчук. Blog 20.10.2020 Chernivtsi Law School. URL: <https://law.chnu.edu.ua/ageism-v-trudovykh-vidnosynakh/>

Paul Lauter And Howe (1971) Conspiracy of the Young. Meridian Press.

Scraton, P. (1997) «Childhood» in «crisis».Routledge. p. 25.

De Martelaer, K., De Knop, P., Theeboom, M., and Van Heddegem, L. (2000) "The UN Convention as a Basis for Elaborating Rights of Children In Sport," Journal of Leisurability. 27(2), pp. 3-10.

Кодекс законів про працю України в редакції від 01.10.2023 року/Відомості Верховної Ради України, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

«Про рекламу»: Закон України в редакції від 02.10.2023 № 270/96-ВР/Відомості Верховної Ради України, 1996, № 39, ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Постанова КМУ «Деякі питання функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» від 1 вересня 2023 р. № 930

Київ/ 930-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2023-%D0%BF#Text>

«Про службу в органах місцевого самоврядування»: Закон України в редакції від 01.08.2021 №2493-III/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

Черниш Тетяна Вікторівна,

викладач кафедри конституційного, міжнародного та приватного права,
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»

Кондратюк Єлена Сергіївна,

здобувач вищої освіти Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: **Ганна Миколаївна Устінова-Бойченко**, завідувач
кафедри цивільного та господарського права, факультету 2, Криворізького
навчально-наукового інституту Донецького Державного університету
внутрішніх справ. кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРОРИЗМ ЯК ПЕРЕШКОДА ІСНУВАННЮ ДЕМОКРАТІЇ

Демократія - це не просто політичний режим, в якому влада належить народу. Демократія - це спосіб життя, який заснований на ідеї рівності всіх людей.

Існування демократії можливе на принципах свободи, справедливості а також верховенства права [1]. Ці принципи відображають основні засади демократичної системи правління, такі як влада народу, рівні права та свободи, право на участь у прийнятті рішень тощо. Свобода є основою демократії. Свобода слова, зібрань, віросповідання та інші права та свободи дозволяють людям вільно висловлювати свої думки, брати участь у політичному житті, а також створювати громадянське суспільство. Справедливість означає, що всі люди мають рівні права та можливості, незалежно від їхньої раси, релігії, статі чи будь-яких інших ознак. Справедливість забезпечується законами та судовою системою, які гарантують захист прав і свобод громадян. Верховенство права означає, що всі люди, включаючи представників влади, є рівними перед законом.

Існують різні думки стосовно доцільності та реальності демократії хтось каже що вона має свої недоліки, хтось каже що її взагалі не існує. Однак, на думку багатьох, демократія є найкращою системою правління, яка забезпечує права та свободи громадян, а також сприяє розвитку гідного та вільного в своїх поглядах суспільства. Важливою умовою для реалізації демократичних цінностей є громадянська культура, яка передбачає розуміння та дотримання цих цінностей громадянами, шляхом активної участі в політичному та суспільному житті, а також свідомому ставленні до своїх прав та свобод.

Демократія не являється формою правління що зосереджена в одних руках, і тому вона вимагає від суспільства постійних зусиль задля її

збереження від протиправних посягань на кштал узурпації влади недоброчесними людьми що жадають отримати свою вигоду.

Однією з серйозних загроз для стабільного існування демократії та демократичних цінностей є явище тероризму, яке використовується переважно ідеологічними групами, що вважають демократію, як режим непотрібною або, навіть гірше, шкідливою для суспільства і хочуть підкорити та перевиховати людей під своє панування, наставляючи на так званий «правильний шлях» методом примусу із застосування насильства або погрожуючи цим насильством. Більшість експертів схиляються до того, що насильство є ключовою ознакою тероризму, і без нього не можна говорити про це негативне явище [2]. Однак, деякі люди вважають, що тероризм може існувати і без насильства. Він може бути спрямований і на створення негативного настрою в суспільстві шляхом поширення психологічної дезінформації або пропаганди, яка відіграє важливу роль, оскільки дозволяє створювати образи, які привертають і мотивують осіб до дій, які в звичайному випадку були б неприйнятними [3]. Зокрема громадська думка росії, наочно демонструє нам що пропаганда, в обличчі групи лицемірних людей, розпалює через телебачення та інтернет ненависть і гнів у росіян щодо українського народу, що в результаті призводить до реального насильства, як психологічного (шляхом висміювання українців) так і фізичного (шляхом участі у війні на боці дійсно терористичної та пропагандистської влади).

Терористично налаштований прошарок суспільства може виникати з різних причин, наприклад наслідувати попередників, мати в основі релігійне підґрунтя або навіть психологічні наслідки соціальної нерівності, але які б не існували передумови тероризм завжди порушує принципи демократії та її цінності. Зокрема основи прав та свобод людини, що є закріпленими в Загальній декларації прав людини. Як приклад, терористичні акти в більшості своїх випадків є демонстративними і внаслідку часто можуть призвести до загибелі людей, що є серйозним порушенням основоположного права на життя, або ж дії щодо захоплення людей в рабство чи піддання їх тортурам задля отримання бажаного результату також порушують основи прав та свобод людей. Якщо говорити про інші цінності та принципи то неможливо оминати увагою і порушення верховенства права, бо терористи завжди своїми діями порушують закони, будь то нормативні чи навіть моральні, думаючи що вони і є тією самою «ідеальною» формою закону, навіть якщо насправді їхні думки не співпадають з реальністю.

Тероризм є серйозною загрозою глобальній безпеці та існуванню демократії. Терористи часто націлені на мирних жителів, і їхні дії можуть спричинити загальний страх і завдати шкоди. Тому суспільство розробило як на міжнародному так і на державних рівнях певні важелі та механізми захисту для ефективної боротьби з тероризмом.

Якщо говорити про Україну, то в нас таким важелем є Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV, даний закон спрямований на захист осіб та держави від тероризму а також визначає правові та організаційні основи для виявлення і усунення причин і умов, які породжують тероризм, а також для ефективної боротьби з цим небезпечним явищем [4].

Розглядаючи нормативні важелі міжнародного рівня, то не можливо оминати увагою Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (1977 р.), яка визначає які саме дії є тероризмом, принципи вільного співробітництва в галузі розслідування і кримінального переслідування терористичних злочинців [5]. А також доречно зазначити і Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.), що визначає дії спрямовані на фінансування тероризму злочином а також відповідні шляхи боротьби та співробітництва країн в галузі протидії такій негативній діяльності [6].

Нормативних механізмів на міжнародному рівні існує достатня кількість і наведені приклади не є вичерпним переліком, що не скажеш про міжнародні інституції, які покликані на боротьбу з тероризмом. Всього можна назвати лише дві основні інституції це комітет по боротьбі з тероризмом при Організації Об'єднаних Націй та відділ нових викликів безпеці при Організації Північноатлантичного альянсу (НАТО). Як показує сьогоднішня практика, навіть при наявності серйозних важелів щодо боротьби з тероризмом, чи будь то іншим явищем що загрожує демократії та безпеці людству, ці організації є не ефективними і вважають за доцільне бути «глибоко занепокоєними» і шукати докази того що і так є очевидним. З однієї сторони такі дії зрозуміти можна бо міжнародні організації повинні бути об'єктивними, а з іншої сторони ця так звана об'єктивність виражається у суб'єктивній вигоді, що в результаті шкодить суспільству та сильно підриває довіру до сенсу існування таких інституцій.

Взагалі демократія є важливим здобутком суспільства, і задля її збереження людям потрібно бути активними, шляхом обізнаності про політичні процеси як на міжнародному так і державному рівні, а також приймати ініціативну участь у виборах і громадських дискусіях. Сукупність дієвої та не пасивної поведінки кожного допоможе ефективно протидіяти терористичним ідеологіям та зберегти і покращити демократію.

Бібліографічні посилання:

1. Латигіна Н. Основні критерії, принципи та рівні здійснення демократії. Політичний менеджмент. 2009. №3. С. 81–91;
2. Серкевич І.Р. Визначення поняття тероризм та його генезис. Часопис Київського університету права. 2011. №4 С. 331-334;
3. Kirdemir B. Evolution of violent extremist and terrorist threats on social web. Centre for Economics and Foreign Policy Studies. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep26085> (дата звернення 29.10.2023);
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. С.180;

5. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом: Міжнародний документ від 27.01.1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення 29.10.2023);

6. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (укр/рос): Міжнародний документ від 09.12.1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення 29.10.2023)

Чернишова Соф'я Дмитрівна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Тертишник Володимир Митрофанович,**
професор кафедри правоохоронної діяльності Університету митної справи
та фінансів, д.ю.н., професор

ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Україна перебуває в стані жертви військової агресії, при якій мають прояви різні аспекти як гібридної війни, в тому числі і інформаційного тероризму.

Проблеми протидії тероризму [1-5] та захисту прав людини [6] все частіше піднімаються в сучасних наукових працях. Одним з аналітичних досліджень проблем протидії інформаційному тероризму стала сучасна монографія колективу авторів [4], які, з огляду на гібридні виклики міжнародному порядку, намагалися виокремити базові концепти протидії тероризму в умовах глобального інформаційного протистояння. Вченими все частіше піднімаються проблеми протидії кібертероризму. [3]

Наразі ч. 1 статті 258 КК України «Терористичний акт», визначає:

«1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Між тим в сучасних реаліях гібридних війн окрім такої, визначеної в КК України, класичного кримінально карного виду тероризму, появляються інші форми тероризму: інформаційний, кібертероризм та ядерний тероризм.

Сучасна дефініція терористичного акту не зовсім відповідає завданням протидії інформаційному тероризму – актів, застосування яких може порушувати норми міжнародного гуманітарного права, може спричиняти шкоду суспільству і здоров'ю людей.

Україна в реальності зіткнулась з небезпечним явищем – інформаційним тероризмом та має напрацювати системні заходи для його протидії.

Протидія інформаційному тероризму потребує синергетичного застосування усіх національних та міжнародно-правових механізмів, інтегративного дослідження правових, комунікаційних, інформаційних та технічних проблем.

Європейський суд з прав людини у справі «Клас та інші проти Німеччини» (рішення від 6 вересня 1978 року) зазначив, що повноваження з таємного нагляду за громадянами, характерні для поліцейської держави, є допустимими за Конвенцією лише в тому обсязі, який суттєво необхідний для захисту демократичних інституцій. Зазначаючи, що наразі демократичні суспільства опинилися під загрозою сучасних форм тероризму, внаслідок чого для ефективної протидії цим загрозам держава повинна мати можливість вживати заходів з таємного спостереження за підривними елементами у межах своєї юрисдикції. Суд постановив, що наявність окремих законодавчих актів, які передбачають повноваження з таємного спостереження, у виняткових випадках є необхідною у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та/або для запобігання порушенням громадського порядку та злочинам.

Протидія інформаційному тероризму потребує застосування знань як кримінального, так і міжнародного права, знань механізмів застосування негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, а в перспективі і інформаційної аналітики для їх виявлення, протидії та розслідування.

Наразі, пропонуємо ст. 258 КК України «Терористичний акт», назвати «Тероризм», а відповідно ч. 1 статті 258 КК України, викласти таким чином:

«1. Тероризм, тобто діяння, які включають застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, а також діяння, які носять характер спеціальних інформаційних операцій, нейролінгвістичного програмування чи інформаційного тероризму (системного спотворення інформаційного поля), якщо такі дії були вчинені з метою дестабілізації громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного

(терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої».

Відповідно на СБУ України та Кіберполіцію варто покласти обов'язок виявлення та розслідування фактів інформаційного тероризму, а на законодавчому рівні мають бути розроблені дієві правові механізми виявлення, аналітики та превенції таких злочинів.

Бібліографічні посилання:

1 Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України: навчальний посібник / А.Є. Фоменко, О.С. Юнін, В.С. Березняк, В.В. Шаблистий та ін. Київ: Алерта, 2023. 532 с.

2 Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни. наук.-практ. посіб. Вознюк А.А., Жук І.В., Таран О.В., Чернявський С.С. та ін.; за ред. М. С. Цуцкірідзе, В. В. Чернея, А. А. Вознюка. Київ : Норма права, 2023. 322 с.

3 Когут Ю. І. Кібервійни, кібертероризм, кіберзлочинність (концепції, стратегії, технології). Київ: SIDCON, 2022. 284 с.

4 Сучасні виклики міжнародному порядку: передумови появи та механізми протидії інформаційним і терористичним загрозам : монографія / авт. кол. [С. І. Авраменко, Н. М. Варенья, І. М. Рижов та ін.]; за ред. Н. М. Варенья ; УАМП. Київ : Фенікс. Одеса, 2022. – 302 с. (

5 Сучасні технології нейролінгвістичного програмування / Петрик В. М., Гнатюк С. О., Черненко О. Є., Гурєєв В. О., Курганевич В. І., Фесенко А. О., Рябий М. О., Смірнов О. А., Уткін Ю. В.]; за заг. ред. С. О. Гнатюка, О. А. Смірнова, В. М. Петрика. Київ: ВД «Сварог» , 2020, 200 с.

6 Тертишник В. М. Права і свободи людини: підручник. Київ: Алерта, 2022. 432 с.

Шам Владислава Валеріївна,

здобувач вищої освіти Університету митної справи та фінансів

Науковий керівник: Доненко Валерій Вікторович,

професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, професор

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Сексуальне насильство в рамках конфліктів є серйозним порушенням міжнародного права, завжди супроводжуючи воєнні дії. Це смутна реальність, коли агресори використовують його відносно невидимо проти цивільного населення. Вісім вдається вижити і виносити такий жах, часто воліють зберігати цю страшну історію в секреті. Це може бути зумовлено соромом, страхом перед осудом родини і суспільства або іншими особистими міркуваннями. Часто потерпілі, щоб знову знайти свій шлях до нормального життя та щастя, потребують медичної і психологічної допомоги, а також програм реабілітації [2].

Наразі складно встановити точну кількість жертв сексуального насильства, спричиненого російськими окупантами в Україні. Хоча багато людей не бажають нагадувати собі цей кошмар та переживати його знову, документування таких злочинів є важливим для того, щоб винних притягти до відповідальності та забезпечити психологічну підтримку жертвам.

За даними Катерини Павліченко, заступниці міністра внутрішніх справ України, на сьогоднішній день правоохоронні органи зафіксували приблизно 40 тисяч воєнних злочинів, які були скоєні російськими окупантами. Відзначено, що стосовно сексуальних злочинів вже порушено 43 кримінальних справ. Важливо підкреслити, що в одній справі може бути кілька епізодів, різні постраждалі або навіть декілька окремих злочинів.

Правоохоронці наголошують, що розкрити факти сексуальних злочинів досить складно. Катерина Павліченко зазначає, що багато потерпілих не готові відкрито розмовляти про свій жахливий досвід і поділитися ним [5].

Щодо виявлення та розслідування сексуальних злочинів проти мирного населення в деокупованих територіях (Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Донецька та Херсонська області), цим займаються спеціалізовані поліцейські групи, які включають у себе фахівців, які раніше займалися справами домашнього насильства, ювенальні поліцейські, слідчі, прокурори і психологи.

За словами Павліченко, найбільше випадків сексуальних злочинів було виявлено на Київщині, де були виявлені 15 потерпілих. Аналогічні факти також були зафіксовані в Чернігівській області з щонайменше трьома постраждалими. В інших областях, де проводяться звільнення від російських військових, також відзначається робота щодо виявлення постраждалих від сексуальних злочинів, вчинених окупантами.

Ми усвідомлюємо, що це лише «вершина інформаційного айсберга», і розгадати повний масштаб подібних злочинів, вчинених російськими окупантами, буде вельми важко. Постраждалі не завжди готові розкривати ці події, і це реалістично [3].

За її словами, навіть у часи миру лише близько 30% потерпілих подавали повідомлення про випадки сексуального насильства, а в умовах конфлікту цей показник ще нижчий.

Однак у ретельному письмовому доповіді, представленій Генеральній Асамблеї ООН щодо воєнних злочинів, скоєних російською армією наприкінці лютого та березня в Україні, яку оприлюднила Незалежна Міжнародна Комісія ООН, обговорюється порушення прав людини, випадки зґвалтувань та незаконного позбавлення волі, а також умов утримання українських громадян, які можуть визнаватися нелюдськими.

Зокрема, комісія реєструє два випадки зґвалтування жінок похилого віку. Крім того, в одному із сіл Чернігівської області протягом понад тижня російські окупанти знаходилися в захопленому будинку. Протягом цього періоду командир одиниці систематично вчиняв сексуальне насильство над

16-річною дівчиною і залякував членів її сім'ї загрозою смерті, коли вони намагалися її захистити. Комісія також задокументувала кілька випадків, де російські військові вчиняли сексуальне насильство проти незаконно ув'язнених чоловіків і жінок [2].

Постраждалі також повідомляли про примусове оголення на глазах інших людей, що є іншим проявом сексуального насильства. В окремих випадках жертви були піддані катуванням і після цього стратили [4].

Члени комісії настоюють на тому, що зібрані докази і матеріали мають бути використані в судовому процесі для притягнення винних до відповідальності [1].

На основі наданої інформації стає очевидним, що сексуальне насильство в умовах конфлікту в Україні становить серйозну загрозу та порушення прав людини. Комісія, яка займалася документуванням цих подій, виявила неабияку складність у встановленні та зборі доказів через різні чинники, такі як страх постраждалих та відсутність бажання повідомляти про подібні випадки. Незважаючи на це, зібрані докази є надзвичайно важливими для майбутніх судових розглядів і притягнення винних до відповідальності за вчинені злочини.

Ця інформація наголошує на необхідності міжнародного співробітництва та підтримки для забезпечення справедливого судового розгляду цих сексуальних злочинів та притягнення винних до відповідальності. Постраждалі потребують захисту і підтримки, а ці факти повинні стати основою для подальших дій з метою припинення сексуального насильства в умовах воєнного конфлікту та відновлення прав людини.

Бібліографічні посилання:

1. Жванія Т. В. Криза етики та цінностей у консультативній практиці в умовах війни. Наукові проекти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ. 2022. С. 178-180.
2. Козловська О. Є., Зуй Р. О. Психологічний стрес в умовах війни Молодий вчений. 2023. С.35-46.
3. Котяш І. Л. Відповідальність за сексуальне насильство в умовах воєнного стану. 2022. С.64-65.
4. Остіян Є. З. Сексуальне насилля як тактика ведення війни Конституційно-правові механізми реалізації та захисту прав людини і громадянина в умовах війни: світовий досвід та Україна. 2022. С. 164.
5. Vaida T. Правова допомога потерпілим особам внаслідок згвалтування в умовах війни. 2023. С. 38-47.

Шелкоплясова Олександра Сергіївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Шинкаренко Інна Олександрівна,**
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат психологічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Сучасне суспільство невпинно розвивається, але разом з цим з'являються нові виклики та проблеми, пов'язані з реалізацією та захистом прав і свобод людини. Ця тема залишається актуальною і потребує постійної уваги з боку суспільства, влади та міжнародних організацій. Відповідно до ст. 3 Конституції України, Україна є суверенною, правовою, незалежною, демократичною, соціальною державою, де людина, її життя, честь та гідність є найвищою соціальною цінністю. Отже, виходячи з положень Конституції України, діяльність держави повинна бути в повній мірі спрямована на забезпечення та реалізацію зазначеного положення, оскільки проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини на початку 21 століття набули світового, глобального значення та першого пріоритету в їх вирішенні. Але, на жаль, в нашій країні, цьому питанню держава не приділяє належної уваги [3, с.5].

Однією з головних проблем є порушення прав людини в рамках конфліктів та воєн. Воєнні дії, тероризм та конфлікти призводять до масових порушень прав людини, включаючи незаконне ув'язнення, катування, висловлення нетерпимості та навіть геноцид. Захист прав постраждалих від конфліктів залишається складною задачею для міжнародної спільноти. Іншою проблемою є порушення прав жінок та гендерна нерівність. Незважаючи на багато досягнень у сфері рівноправ'я, жінки стикаються із систематичною дискримінацією та насильством. Недостатній захист від сексуального та гендерного насильства, обмежені можливості участі у політиці та економіці — це лише кілька проблем, які потребують уваги та дієвих заходів. Також важливою проблемою є обмеження свободи слова та вираження. У багатьох країнах журналісти, активісти та опозиційні групи стикаються з репресіями через висловлювання своїх поглядів. Це підриває основні принципи демократії та призводить до виникнення цензури та самоцензури. Загальна проблема стосується невідповідності владою власних законів і міжнародних зобов'язань у сфері прав людини. Відсутність ефективного механізму контролю та відповідальності може призвести до безкарності та подальших порушень.

Проблемні питання про права людини і громадянина мають глобальний характер і стосуються не тільки їх регулювання, а й реалізації в

практичній діяльності. Реалізація прав людини-це складний процес, що включає в себе механізм та форми реалізації права, що полягає у виявленні проблемних питань реалізації прав людини крізь призму верховенства права та запропонуванні шляхів їх вирішення в контексті формування правової і соціальної держави та розвитку демократії в Україні. Механізм реалізації прав людини визначається як діяльність суб'єкта права, зобов'язальної сторони, законотворчого органу, правозастосовного органу та наявні юридичні норми, які регулюють їх діяльність [2].

Для вирішення цих проблем необхідно сприяти освіті інформованого громадянства, підтримувати роботу незалежних громадських організацій та міжнародних інституцій, а також створювати ефективні механізми міжнародного контролю та взаємодії. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити реальну реалізацію та захист прав і свобод людини у всьому світі. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини є актуальним завданням для сучасного світу. Щоб забезпечити повагу до основних прав кожного індивіда та гарантувати їхній захист, необхідно вжити комплекс заходів на різних рівнях — від місцевого до міжнародного. Спершу, важливо розвивати правову освіту серед населення. Громадяни повинні бути освідомленні про свої права та знаходити ефективні засоби їхнього захисту. Правова грамотність є запорукою того, що люди зможуть адекватно реагувати на можливі порушення та вимагати свої права у судовому порядку. Другий аспект стосується ролі громадянського суспільства. Незалежні громадські організації та активісти відіграють ключову роль у виявленні та припиненні порушень прав людини. Вони можуть сприяти розслідуванню фактів порушень та забезпечувати правову допомогу потерпілим. Національні та міжнародні механізми контролю є третім важливим компонентом вирішення цих проблем. Вони повинні бути дієвими та прозорими, забезпечувати відповідальність за порушення прав людини та сприяти їхньому захисту. Міжнародні організації, такі як ООН та Європейський суд з прав людини, відіграють важливу роль у координації міжнародних стандартів та встановленні механізмів для захисту прав людини. Зокрема, важливо приділяти увагу питанням гендерної рівності та запобіганню насильства. Програми, спрямовані на усунення стереотипів та нерівності, сприятимуть створенню більш справедливого суспільства. Узгоджені та цілеспрямовані дії на різних рівнях — від освіти до міжнародного співробітництва — є ключем до ефективного вирішення проблем реалізації та захисту прав і свобод людини. Лише враховуючи інтереси кожної людини та дотримуючись принципів правової держави, суспільство може стати більш справедливим та гуманним. [1].

Отже, реалізація прав та свобод людини можлива в контексті реалізації основного конституційного принципу – верховенства права, який, в свою чергу, є провідним у правовій державі та означає те, що закон має вищу юридичну силу, і саме він повинен панувати в правовій, соціальній, демократичній та незалежній державі та громадянському суспільстві

Бібліографічні посилання:

1. Сущенко. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2012_129_9
2. Оніщенко, Зайчук. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7833/98.pdf>
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 03.10.2023)

Шестернін Артем Віталійович,

здобувач вищої освіти Сумського національного аграрного університету

Науковий керівник: Роговенко Олег Володимирович,

доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету, к.ю.н.,

КОМІТЕТ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ: РОЛЬ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

У лютому 2022 року Україна приєдналася до списку країн, охоплених збройним конфліктом, до якого входять Ефіопія, Ємен, Сирія, М'янма та Колумбія тощо. Водночас відносно нещодавні висновки Європейського суду з прав людини у справі «Шавлохова проти Грузії» внесли нестабільність у європейську систему прав людини, поставивши під сумнів те, коли держава буде виконувати зобов'язання щодо прав людини в ситуаціях збройного конфлікту [1, с. 345]. Разом з цим, після виключення РФ з Ради Європи Європейський суд з прав людини втратив юрисдикцію з приводу порушень, що вчинені агентами країни-агресора з 16 вересня 2022 року. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у пошуку альтернативних механізмів захисту прав людини під час збройних конфліктів, одним із яких став Комітет ООН з прав людини.

Метою даної роботи є визначення ролі Комітету ООН з прав людини та Європейського суду з прав людини у захисті прав людини під час збройних конфліктів.

Питання захисту прав людини під час збройних конфліктів зумовлює необхідність дослідження можливостей захисту прав людини. Кожна особа має право вимагати, щоб її права були захищені, що включає можливість судового захисту, що гарантоване Основним законом України. Варто відзначити, що забезпечення прав і свобод людини – це складний правовий комплекс, котрий поєднує внутрішньодержавні та міжнародні засоби.

В умовах сьогодення активно використовувались і використовуються саме міжнародні засоби. Донедавна це був Європейський суд з прав людини, який відігравав суттєву роль у забезпеченні реалізації принципу верховенства права в Україні, реальне існування якого можна оцінити шляхом вивчення стану дотримання прав і свобод людини. Аналіз відкритих джерел свідчить, що «існують переконливі ознаки того, що під час конфлікту мали місце грубі порушення міжнародного права прав людини, зокрема принципів розрізнення і заборони нападів невибіркового характеру» [2].

Говорячи про роль Європейського суду з прав людини, то Рада Європи запровадила ефективну систему захисту прав людини, «основним ядром» якої є Європейська конвенція з прав людини, яка містить перелік колективно гарантованих прав людини та передбачає встановлення безпрецедентного механізму конвенційного контролю, міжнародного юрисдикційного органу для їх захисту – Європейського суду з прав людини. Останній не лише забезпечує виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за вказаною Конвенцією, а також тлумачить її положення та додатки до неї [3, с. 9].

У той же час, він утримується від кваліфікації ситуацій як збройних конфліктів, вважаючи, що його завдання – це визначення, чи було порушено Конвенцію певною державою. Тобто він обмежується застосуванням лише міжнародного права з прав людини, зокрема, самої Конвенції. У багатьох випадках Європейський суд з прав людини відмовляється враховувати міжнародне гуманітарне право, навіть коли сторони посилаються на нього [4, с. 134]. Натомість міжнародне гуманітарне право включає зобов'язання для держав переслідувати тих, хто винен у воєнних злочинах, як це передбачено в тексті конвенцій. Однак у європейському праві з прав людини обов'язок переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини, формулюється у практиці Європейського суду з прав людини як «процедурне зобов'язання», виходячи зі змісту 2 та 3 статей Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [5, с. 5].

Як уже нами зазначалося, рф вже не є державною-учасницею Європейської конвенції з прав людини, що уможливило звернення до Європейського суду з прав людини осіб, які постраждали від її дій під час збройного конфлікту (за винятком порушень прав людини, які сталися до 16 вересня 2022 року і тривають досі). Альтернативним міжнародним органом, котрий уповноважений розглядати скарги з приводу порушення прав людини, є Комітет ООН з прав людини, який розглядає порушення прав людини, що гарантовані Міжнародним патом про громадянські і політичні права. Експертами зазначається, що не зважаючи на те, що дієвість та результативність вказаного органу викликає сумніви, на сьогоднішній день він залишається єдиним універсальним міжнародно-правовим механізмом, до якого можуть звертатися жертви збройних конфліктів із заявами про порушення їхніх прав рф [6].

Зокрема, роль вказаної інституції полягає у вирішенні питань щодо зниклих без вісти і захоплених в полон. У рамках процедур вказаного органу існують механізми, котрі зобов'язують країну-агресора до надання відомостей про таких осіб. Разом з цим, мова йде про встановлення певних юридичних фактів. Комітет ООН з прав людини аналізує докази, представлені сторонами, і може встановлювати факти порушень, рекомендувати державі вжити заходи для відновлення порушених прав, а також може рекомендувати державі виплатити компенсацію постраждалим. Хоча рішення цього органу не визначають конкретну суму компенсації, однак вони мають юридичну вагу і є обов'язковими до виконання державами [6].

Важливо відмітити, що до вказаного комітету можна звернутися протягом п'яти років після вичерпання всіх національних засобів правового захисту. Більше того, існує можливість звертатися до Комітету з прав людини після розгляду справи в Європейському суді з прав людини або в іншому міжнародному органі. При цьому, важливим критерієм прийнятності звернення до названого Комітету є той факт, що така справа не перебуває на розгляді вже в іншому міжнародному органі [7]. Інакше кажучи, відсутність справи на розгляді в іншому міжнародному органі дає можливість звертатися до Комітету ООН з прав людини після розгляду справи в інших юрисдикціях, у тому числі й Європейського суду з прав людини.

Таким чином, варто зауважити, що виключення рф з Ради Європи поставило питання щодо пошуку альтернативних механізмів захисту порушених прав у результаті збройної агресії, одним із яких можна вважати Комітет ООН з прав людини. Він відіграє важливу роль в контексті розгляду справ щодо зниклих безвісти і захоплених в полон під час збройних конфліктів, виконує функцію аналізу доказів, представлених сторонами, може встановлювати факти порушень прав людини та володіє повноваженнями рекомендувати державі вжити заходи для відновлення порушених прав і виплати компенсації постраждалим. Водночас роль Європейського суду з прав людини в системі захисту прав людини зводилася до забезпечення виконання державами-учасницями своїх зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини, а також тлумачення її положень і додатків до неї. Однак названий суд утримується від кваліфікації ситуацій як збройних конфліктів і обмежується застосуванням лише міжнародного права з прав людини.

Бібліографічні посилання:

1. Fortin K. The relationship between international human rights law and international humanitarian law: Taking stock at the end of 2022? *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2022. Вип. 4. Т. 40. С. 343–353.

2. Оновлена інформація щодо ситуації у сфері прав людини в Україні. Звітний період: 24 лютого – 26 березня. *United Nations Human Rights*. 2022. 12 с.

3. Denysov V., Falalieieva, L. Derogation in the field of human rights: International legal instruments and practice of Ukraine. *International and Comparative Law Review*. 2020. № 20 (2). С. 7–37.

4. Ногас Н. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 4 (32). С. 132–136.

5. Гнатівський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. *Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини*, Київ. 2017. 25 с.

6. Лебідь В. Чому жертвам воєнних злочинів варто звертатися до органів ООН? *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/chomu-zhertvam-voiennykh-zlochyniv-varto-zvertatysia-do-orhaniv-oon/>.

7. Інструкція щодо звернень до Комітетів ООН стосовно порушень прав людини Росією під час збройного конфлікту в Україні. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/advice/instruktsiia-shchodo-zvernen-do-komitativ-oon-stosovno-porushen-prav-liudyny-rosiieiu-pid-chas-zbroynoho-konfliktu-v-ukraini/>.

Шульга Дмитро Володимирович,

здобувач вищої освіти Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Науковий керівник: Лесь Ірина Олександрівна, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, к.ю.н.

СУБ'ЄКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ АГРЕСІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Питання відповідальності за злочин агресії розглядалося вченими-юристами протягом тривалого часу до формування сучасних норм міжнародного права. Починаючи з заслання імператора Наполеона Бонапарта за агресію в Європі, закінчуючи пред'явленням звинувачень у порушенні міжнародних зобов'язань кайзеру Вільгельму II, не призвели до чіткої кодифікації норм, які стосуються відповідальності за злочин агресії. Тільки після Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів стало можливим визначати умови, відповідно до яких винні у найтяжчому міжнародному злочині нести індивідуальну відповідальність. Як зазначено в науковій роботі Малахової О.В.: «Одним із керівних принципів, що є основою сучасного міжнародного права, є принцип кримінальної відповідальності для окремих фізичних осіб, які вчинили будь-який міжнародний злочин» [1, с. 12].

Такий тяжкий міжнародний злочин як агресія не повинен мати будь-якої схильності щодо осіб, які вчинили його, не повинен бути і не може бути

виправданий міжнародним злочином, всі особи, винні в ньому, повинні бути покарані.

Як було зазначено, однією з прогресивних актів, розроблених Комісією міжнародного права, є проект статей про відповідальність країн за міжнародно-протиправні дії. Щодо цього проекту слід зазначити деякі деталі, посилаючись на роботу Джеймса Кроуфорда, який є видатним юристом у сфері міжнародного права. У своїй науковій роботі він пише, що початкові доповіді щодо відповідальності держав, підготовлені в період між 1956 і 1961 рр. під керівництвом Гарсія-Амадора, були сфокусовані, зокрема, переважно на нормах міжнародного права, що стосуються дипломатичного захисту та інших міжнародно-правових зобов'язаннях. Подібний підхід виявився безуспішним, причому не меншою мірою через те, що він був надто амбітним, і в результаті робота Комісії міжнародного права була перенаправлена на обмежене, але більш реалістичне завдання щодо вироблення рамкових норм відповідальності держав, а не займатися розробкою положень, що включають старі та нові зобов'язання держав [1, с. 18].

Вже разом з роботою Спеціального доповідача Аго, якщо говорити більш конкретно у контексті проектів статей 1996 року та в кінцевому варіанті, норми про відповідальність держав можуть бути описані як «вторинні норми»³⁵⁴. Таким чином, цей акт є додатковим джерелом норм відповідальності за міжнародні злочини, у тому числі за агресію, і, відповідно, необхідно для пред'явлення звинувачень у вчиненні актів агресії спиратися на положення, закріплені резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї, а для проведення розслідування на ті норми, які закріплені Римським статутом.

Відомі випадки винесення обвинувального вердикту фізичним особам за скоєння злочину агресії, але у разі юридичних осіб, зрозуміло, що їхня відповідальність може бути здійснена відповідно до норм міжнародного публічного права, а саме матеріальна. Однак нести відповідальність за нормами міжнародного кримінального права юридична особа не може, оскільки на даний момент відповідних норм не існує [2, с. 355].

Вчені-юристи, які працюють у сфері міжнародного кримінального права, схиляються до необхідності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Вони підкреслюють, що «збитки, які були завдані внаслідок діянь юридичної особи, можуть бути незрівнянно більшими, ніж збитки, які може завдати окрема фізична особа» [2, с. 356].

Положення австрійської статті включає заборону агресії, але в обмежених масштабах. Мюллер-Шике у статті зазначає, що слід брати до уваги те що, що «окупація території є злочинним діянням, використанню сили у здійсненні інших цілей (зокрема зміна конституції), залишається поза межами положення стаття кримінального кодексу Австрії» [2, с. 370].

Виходячи з історії, метою агресивної війни в першу чергу є окупації території інших держав, положення цієї статті включає практично всі

можливі варіанти, хоча виглядає не повністю завершеною. Мюллер-Шике пише: «Колишні лідери, винні в порушенні цієї статті і які уникли відповідальності, можуть її повністю уникнути, що неспроможні переслідуватися, відповідно до положенням кримінального кодексу Австрії» [2, с. 371].

Викликає інтерес законодавство королівства Швеції, де на чолі 19 шведського кримінального кодексу, під назвою «Злочини проти безпеки Королівства» говориться:

«Фізична особа, якою насильницьким шляхом або завдяки іноземній допомозі створює небезпеку залучення Королівства у війну або інші ворожі дії, у разі, якщо ця зрада, має бути засуджена за підбурювання до війни, до позбавлення волі на строк від двох до восьми років» [3, с. 33].

Згідно зі шведським законодавством, загроза участі Швеції у війні вже вагомий аргумент для відповідальності. Виходячи з їх формулювання про включення та використання іноземної допомоги щодо залучення Швеції до військових дій, можна зрозуміти, що головна мета цієї статті – зберегти цілісність держави. Захист інших держав від можливих атак з боку Швеції мають меншу прерогативу. Як знову зазначає у своїй статті Мюллер-Шике, «відповідно до шведського законодавства, немає критеріїв, за якими можна було б закріпити законність застосування сили, тобто війна має бути агресивною, щоб бути злочином. Таким чином, «є сумніви про те, чи є завершеним шведське кримінальне законодавство для того, щоб засудити винного за ведення агресивної війни з території Швеції» [3, с. 37].

Факт скоєння злочину агресії тягне за собою обов'язкове покарання для особи, яка вчинила її – при цьому як за міжнародним кримінальним правом, так і за національним кримінальним правом, оскільки в більшості випадків норми міжнародного права є частиною національного законодавства різних держав, у тому числі і законодавства Російської Федерації. У цьому випадку, як пише у своїй науковій роботі Малахова О.В., «принцип «неможливості судити повторно за той самий злочин є своєрідним регулятором для виникнення, подальшого розвитку та можливості реалізації норм міжнародного кримінального права» [4, с. 81].

Однак якщо до винного у скоєнні злочину агресії застосовувалася стаття національного кримінального законодавства, то відповідно до умови цього принципу, особа не може бути покарана з міжнародного кримінального права, так і навпаки. Звернемо увагу на те, що згадані Статути допускають відступ, хай і обґрунтований деякими обставинами, від принципу гласності судового розгляду (про можливість проведення закритих засідань у певних випадках зазначено також у частині 1 статті 14 Міжнародного пакту про цивільні та політичні права), проте вимога справедливості судового розгляду є абсолютним». [4, с. 384].

Таким чином, на даному етапі розвитку норм міжнародного права можна стверджувати, що за суб'єктивним складом злочин агресії поділяється на два елементи. Суб'єктом злочину виключно є держава, а саме збройні

сили цієї держави. Суб'єктом відповідальності, у свою чергу, є окрема фізична особа, яка незалежно від свого політичного статусу, а також військового чину понесе індивідуальне покарання за планування, підготовку, розв'язування та ведення агресії. Питання відповідальності збройних неурядових організацій за акти агресії цього етапі має спірні моменти, оскільки немає чітких умов кваліфікації таких організацій. Відповідно, необхідна подальша наукова діяльність у цій сфері, для закріплення норм відповідальності за акти агресії з боку збройних неурядових організацій, оскільки внаслідок протиправних дій цих організацій відбувається підриив суверенітету окремих держав та загибель мирних жителів.

Бібліографічні посилання:

1. O'Connell M. E. & Niyazmatov M. What is Aggression? Comparing the Jus ad Bellum and the ICC Statute // Journal of International Criminal Justice – 2022 – No10 – 207 p.
2. Crawford J. Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts // United Nations Audiovisual Library of International Law – 2022 – 1050 p.
3. Василенко В.О. Відповідальність держав за міжнародні правопорушення/В.А. Василенка – Київ, 2022 р. – 267 с.
4. Antonopolous K. What happened to crimes against peace? // Journal of conflict and security law – 2021. – Vol.6– No1– 801.

Шульгін Володимир Дмитрович,

здобувач вищої освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: Рибалко Гліб Сергійович,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент

**ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Воєнний стан створює серйозні виклики для забезпечення прав і свобод людини, а також ефективного функціонування судів, тому питання доступу до правосуддя, що гарантоване Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Міжнародним пактом про громадянські і політичні права є важливим в цьому аспекті, що вимагає уваги та системних заходів для забезпечення захисту прав і свобод людини під час воєнних конфліктів.

Згідно із абз. 14 п. 3 рішення КСУ від 07.05.2002 року у справі за № 1-1/2002 (провадження № 8-рп/2002), судовий захист прав і свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина, і саме держава бере на себе такий обов'язок

відповідно до частини другої статті 55 Конституції України. Право на судовий захист передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя. Відсутність такої можливості обмежує це право. А за змістом частини другої статті 64 Конституції України право на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Запровадження воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, згідно ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів. Також, законодавець окремою нормою визначив, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до КУ. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів (ст. 26 Закону). [2].

Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період конфлікту вкрай важко. В Україні територіальну підсудність змінено 109 судам, у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану та 59 відновили свою підсудність, через повернення територій [3]. Робота суду фактично залежить від ситуації в конкретному регіоні, де розташований відповідний суд.

Зміна територіальної підсудності суду негативно впливає на реалізацію права на судовий захист, зокрема, в аспекті подання звернення до суду за захистом свого права, оскільки одним із основоположних принципів судоустрою є принцип територіальності. Під принципом територіальності розуміється забезпечення територіального розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України [4]. Необхідно, щоб можливість користуватися судовим захистом не обмежувалася лише формальною наявністю такого права, а й повинно бути практичним та ефективним. Просте його закріплення не є достатнім, оскільки його реалізацію можуть ускладнити різні фактори, такі як:

□ відсутністю правової допомоги, так у справі № 6289/73, рішення від 9 жовтня 1979 року «Airey проти Ірландії» заявниця не могла сплатити юридичні послуги, а тому по суті була позбавлена доступу до суду, оскільки відповідно до національного порядку не могла сама подати скаргу до суду вищої інстанції у своїй цивільній справі. ЄСПЛ визнав, що для ефективного розгляду справи необхідно була участь юридичного представника, яку не могла оплатити незаможна особа.

□ існуванням процесуальних перепон, які заважають або зменшують можливості звернення до суду (занадто суворе тлумачення

національними судами процесуальної норми (надмірний формалізм), що може позбавити заявників права доступу до суду (Perez deRada Cavanilles проти Іспанії», рішення від 28 жовтня 1998 року за № 2809095) тощо [5].

Наразі в Україні є можливість участі в судовому засіданні дистанційно, що є певним нівелюванням принципу територіальності, але доречним, оскільки головним пріоритетом під час військових конфліктів має бути життя людини.

Формально механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі, без присутності учасника справи у залі судового засідання, сприяло суттєвому полегшенню забезпечення правосуддя під час карантину, а тепер реалізується в умовах воєнного стану. Однак практика показує, що умови воєнного стану перешкоджають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб.

В багатьох регіонах, на жаль, відсутнє повністю безпечне місце, звідки можна було б спокійно брати участь у судовому засіданні, не очікуючи сигналу повітряної тривоги, що передбачає потребу особи переміститися в укриття, а це означатиме, що потрібно перервати судові засідання [6]. Ігнорування таких вказівок може мати несприятливі наслідки, зокрема, загибель працівників суду, учасників судового процесу. Зараз, у Харкові, Херсоні, Нікополі, Краматорську та інших прифронтових містах, ворог дошкуляє постійними загрозами артилерійських обстрілів, які у будь-який момент можуть бути націлені на адміністративну будівлю суду. Кількість таких вимушених переривань за день може бути різною, як і різною їх тривалість, тому зазначена проблема потребує свого подальшого опрацювання та вирішення з урахуванням необхідності забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи.

Введення воєнного стану, згідно з конституційними та законодавчими нормами України, не призводить до припинення повноважень судів. Однак на практиці це може впливати на нормальне функціонування судової системи через зміни у територіальній підсудності судів та негативний вплив на забезпечення права на судовий захист.

У контексті воєнного стану важливо враховувати, що забезпечення неперервності судової роботи у важких умовах збройного конфлікту може бути ускладненим. Дистанційні формати судових засідань можуть бути ефективним рішенням, але наявність безпечних місць для учасників судового процесу залишається важливим аспектом. У прифронтових містах, де існує постійна загроза обстрілів, це стає особливо актуальним питанням, що вимагає уважного вирішення з метою забезпечення безпеки всіх зацікавлених сторін.

Отже, необхідно удосконалювати механізми забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану, зокрема, шляхом врахування практичних аспектів роботи судів та забезпечення доступу до судового захисту у всіх регіонах країни.

Бібліографічні посилання:

1. Рішення Конституційного Суду України від 07.05.2002 р. у справі № 1-1/2002 (провадження № 8-рп/2002) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
3. ПЕРЕЛІК СУДІВ, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану (зведена таблиця).
ВЕРХОВНИЙ СУД. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/ (дата звернення: 14.11.2023).
4. Рішення Конституційного суду України від 12.07.2011 р. у справі № 1-12/2011 (провадження № 9-рп/2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
5. Судова практика. Право на доступ до суду. URL: <https://sudpraktika.wordpress.com/конвенція-про-захист-прав-людини/право-на-доступ-до-суду/> (дата звернення: 14.11.2023).
6. Литвиненко К. «ПРОФЕСІЙНИЙ БУХГАЛТЕР»: особливості українського правосуддя в умовах воєнного стану. Сучасний бухгалтерський портал. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1042> (дата звернення: 14.11.2023).

Щербань Каріна Сергіївна,

здобувач вищої освіти групи ННІ економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету

Науковий керівник: **Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,**

заступник директора навчально-наукового інституту
економічної безпеки та митної справи, к. ю. н., доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Визнання людини, її прав і свобод найвищими соціальними цінностями покладає на державу відповідні зобов'язання щодо створення дієвого правового механізму щодо їх захисту та охорони, одним із яких є саме право на отримання кваліфікованої правової допомоги від обраного або залученого захисника. Відповідно до п. 3 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право «захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або, за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника, одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя» [1].

Забезпечення захисту прав та свобод людини – завдання, кінцевою метою якого передбачено ефективність та результативність, разом з тим, як свідчить практика кримінальної процесуальної діяльності, у даному напрямі

мають місце проблемні питання, що свідчить про необхідність удосконалення вітчизняного законодавства у частині, що стосується визначення правового статусу захисника у кримінальному провадженні, а також наближення законодавства України до загальноєвропейських міжнародних стандартів.

Окремим питанням досліджуваної проблематики приділяли увагу такі правознавці як О.Р. Балалацька, Ю.М. Грошевий, В.Г. Дрозд, О.В. Дудко, В.В. Єрохін, Т.В. Волошанівська, О.В. Сачко, В.М. Тертишник, В.Г. Уваров, Т.І. Фулей, О.О. Юхно, Ю.П. Янович та інші. Разом з тим, зміни кримінального процесуального законодавства потребують нових поглядів щодо реалізації права на захист із застосуванням прецедентної практики ЄСПЛ.

Адвокат є фізичною особою, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та у порядку, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2]. На думку В.В. Єрохіна та О.О. Юхна «адвокат – це фізична особа, яка має свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, відомості про яку внесено до Єдиного реєстру адвокатів України та відсутні у Єдиному реєстрі адвокатів України відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю [3, с. 72].

Відповідно до чинного законодавства адвокат може брати участь у кримінальному провадженні у трьох різних статусах: 1) як захисник підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а також стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію) (ст. 45 КПК України); 2) як представник: потерпілого фізичної особи; юридичної особи, яка є потерпілим (ст. 58 КПК України) цивільного позивача, цивільного відповідача; третьої особи (ст. 63 КПК України) та як представник особи, щодо майна якої розглядається питання про арешт (ст. 64-2 КПК України); 3) як правничий помічник свідка (ст. 66 КПК України) [4].

Право особи на захист пов'язане із формальним початком кримінального провадження, який напряму залежить від часу внесення відомостей до ЄРДР або повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та набуття нею статусу підозрюваного. Тобто, тільки особа, яка набуває статус підозрюваного, має можливість на реалізацію права на захист. Вартою уваги є європейська практика у даному напрямі. У країнах Європи значна увага приділяється принципу раннього доступу до правової допомоги, у тому числі право на захист під час першого допиту. Як показав аналіз практики ЄСПЛ, «підозрювані в кримінальному процесі мають право на доступ до правової допомоги не пізніше, як з моменту арешту чи взяття під варту або з того моменту, коли обставини, в яких опинилася особа, починають суттєво погіршувати її становище» [5]. Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Брюско проти Франції» визначено, що

право на юридичну допомогу включає в себе присутність адвоката на будь-яких допитах [6]. Слушною у даному контексті є наукова думка О.Р. Балалацької, яка пропонує доповнити ст. 20 КПК України п. 5 наступного змісту: «Право на захист надається особі з моменту повідомлення про підозру, затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, перевірки причетності до вчинення кримінального правопорушення та застосування інших заходів процесуального примусу, передбачених законом» [5].

Таким чином, серед основних порушень, що стосуються участі захисника у кримінальному провадженні, доцільно виокремити: незабезпечення обов'язкової участі захисника в передбачених законодавством випадках; обмеження права на вільний вибір захисника; перешкоди щодо реалізації процесуальних прав, які пов'язані з отриманням безоплатної правової допомоги [7]. Так, наприклад, у рішенні ЄСПЛ у справі «ТалатТунч проти Туреччини» від 27.03.2007 № 32432/96 наголошено, що перешкоди, які мали місце при дотриманні прав на захист, можна було подолати, якби національні органи, розуміючи фінансові труднощі заявника, надали йому інформацію про можливість вимагати для себе безкоштовного адвоката за призначенням. Разом з тим, органи влади виявили пасивність, тим самим нехтуючи своїм обов'язком забезпечити рівність сторін у судовому процесі [8].

Ефективна реалізація права на захист у кримінальному провадженні вимагає також застосування прецедентної практики ЄСПЛ. «Діяльність Європейського суду щодо тлумачення норм Конвенції ґрунтується на доктрині судового прецеденту, зміст якої полягає в обов'язковості для органів судової влади їх попередніх рішень (stare decisis)» [9]. Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «Кац та інші проти України» від 18.12.2008 Суд наголосив на тому, що забезпечення юридичного захисту має бути достатнім як у теорії, так і на практиці, оскільки без цього їм не вистачатиме належної доступності та ефективності [10].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV [11], а також ст. 8, 9 КПК України, ЄСПЛ та рішення ЄСПЛ визнано джерелом права, їх застосування та врахування обов'язкове під час здійснення кримінального провадження. Крім того, зважаючи на те, що аналіз застосування практики КПК України також свідчить про непоодинокі факти порушень права на надання правової допомоги, практика ЄСПЛ слугуватиме додатковим дієвим механізмом ефективного захисту прав особи, а також представництва її інтересів у кримінальному провадженні.

Таким чином, гарантією забезпечення права на захист є право особи захищати себе за допомогою професійного захисника. Забезпечення захисту прав та свобод людини передбачає ефективність та результативність, разом з тим, як свідчить практика кримінальної процесуальної діяльності. У даному напрямі мають місце проблемні питання, що свідчить про

необхідність удосконалення вітчизняного законодавства у частині, що стосується визначення правового статусу захисника у кримінальному провадженні, а також наближення законодавства України до загальноєвропейських міжнародних стандартів. Ефективна реалізація права на захист у кримінальному провадженні вимагає також застосування прецедентної практики ЄСПЛ, яка має зобов'язуючий характер, у зв'язку з чим законодавець повинен її враховувати як під час застосування кримінального процесуального законодавства, так і його вдосконалення загалом. В Україні прецедентну практику ЄСПЛ необхідно запровадити не як декларативні положення, а як дієвий механізм.

Бібліографічні посилання:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (у редакції від 01.08.2021) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 (у редакції від 03.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Єрохін В. В., Юхно О. О. Захисник як учасник кримінального провадження : монографія. Харків : Панов, 2018. 240 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 (у редакції від 06.11.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20231106#Text>
5. Балалацька О.Р. Окремі проблеми забезпечення адвокатом права на захист. Вісник кримінального судочинства. 2018. № 1. С. 8-14.
6. Case of Brusco v France (Application No 1466/07): Judgment of the European Court of Human rights 14.10.2010.
7. Павліченко Є. В., Анненко О. С. Правові, організаційні й тактичні аспекти доказової діяльності захисника в кримінальному провадженні. Актуальні проблеми держави і права. 2021. С. 142–149.
8. Макбрайд Дж. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. Пер. Д. Шкрюба; Рада Європи, Ген. директорат з прав людини і прав. питань. Київ : К.І.С., 2010. С. 19-20.
9. Толочко О. Роль рішень Європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 3(27).С. 57.
10. Рішення Європейського суду з прав людини від 18.12.2008 у справі «Кац та інші проти України». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_485
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2006. № 30. С. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

Якушева Діана Андріївна,
здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного
університету

Науковий керівник: **Мельниченко Наталія Олександрівна,** доцент
кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного
торговельно-економічного університету, к.ю.н., доцент

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Інформаційні технології з кожним днем набувають усе більш важливого значення в нашому житті. Науковий прогрес неможливо зупинити, тому постійно з'являються нові інформаційно-цифрові тенденції та напрями. Але з розвитком інформаційних технологій, на жаль, закономірно відбувається і розвиток злочинності, породжений, перш за все, доступністю знарядь вчинення кримінального правопорушення. Суб'єктом злочину може виступати будь-яка особа, необхідно тільки мати стабільний доступ до мережі Інтернет та пристрій, який має функції електронно-обчислювальної машини. Правопорушення в даній сфері торкаються не тільки національного, а й міжнародного рівня, оскільки можливості роботи та доступу інформаційних технологій вже давно вийшли за межі державних кордонів. Тому, в кінці ХХ ст. державами була розпочата співпраця в межах різноманітних міжнародних організацій із метою попередження та протидії злочинам у сфері цифрових технологій.

Першою міжнародною міжурядовою організацією, що заклала фундамент співробітництва в сфері протидії кіберзлочинності, стала Організація Об'єднаних Націй. У 1997 р. в складі ООН було створено спеціалізовану установу – Управління ООН з наркотиків і злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime), основою оперативної праці якої стала Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., яка визначила створення нових механізмів надання взаємної правової допомоги, видачі та співробітництва між правоохоронними органами, надання технічної допомоги та підготовки кадрів [1].

На основі резолюції 1992/1 Економічної Соціальної Ради ООН за проханням резолюції 46/152 Генеральної Асамблеї ООН була створена Комісія з попередження злочинності і кримінального правосуддя (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice), на яку було покладено функції координації у сфері попередження та запобігання злочинності, удосконалення міжнародних дій із боротьби з національною та транснаціональною злочинністю, а також розвитку ефективності та справедливості систем кримінального правосуддя [2, 3].

21 грудня 2011 р. у своїй резолюції 65/230, Генеральна Асамблея ООН уповноважила Комісію з попередження злочинності та кримінального

правосуддя створити відповідно до пункту 42 Салвадорської декларації про комплексні стратегії для відповіді на глобальні виклики: системи попередження злочинності та кримінального правосуддя та їх розвиток у світі, що змінюється, Міжурядову експертну групу відкритого складу (Open-ended Intergovernmental Expert Group on Cybercrime) [4]. Вищезазначена експертна група була створена для проведення комплексного дослідження проблеми кіберзлочинності та ступенів реагування на неї з боку держав-учасників, міжнародного товариства та приватного сектора, включаючи обмін інформацією про національне законодавство, найкращі види практики, технічну допомогу та міжнародне співробітництво з метою дослідження варіантів зміцнення існуючих та розробки нових національних та міжнародних правових засобів боротьби з кіберзлочинністю.

У рамках Міжнародного союзу електрозв'язку (International Telecommunication Union) як спеціалізованої установи ООН у 2007 р. було створено та розпочато Глобальну програму кібербезпеки (Global Cyber security Agenda), яка є основою для міжнародного співробітництва, що спрямоване на підвищення довіри та безпеки в інформаційному суспільстві. Глобальна програма кібербезпеки ініціює вирішення таких загальновизнаних потреб сьогодення як захист дітей в онлайн середовищі, запровадження програм розв'язання проблемних питань у сфері кібербезпеки в країнах світу.

Неможливо не загадати про Міжнародну організацію кримінальної поліції (International Criminal Police Organization), адже саме ця міжнародна організація робить важливий внесок у співпрацю у боротьбі з кіберзлочинністю. Офіційно Інтерпол був створений у 1923 р., але сама ідея заснування зародилася на Першому Міжнародному конгресі кримінальної поліції в Монако в квітні 1914 р. Юристи та працівники поліції з більш ніж 24 країн обговорювали співробітництво у сфері розкриття правопорушень, ідентифікаційних технік та екстрадиції. Зустріч була успішною, але здійснення планів довелося відкласти через початок Першої світової війни. На Другому Міжнародному конгресі кримінальної поліції у Відні 7 вересня 1923 р. було прийнято рішення про створення Міжнародної комісії кримінальної поліції. У 1956 р. Міжнародна комісія кримінальної поліції була перетворена у Міжнародну організацію кримінальної поліції. Відповідно до резолюції від 7 вересня 1923 р. Міжнародного конгресу кримінальної поліції (яка продовжує діяти й зараз та визначає основну структуру та цілі організації) запроваджувався прямий контакт між органами поліції, співробітництво в сфері арештів та екстрадиції, загальна мова, загальні методи вилучення та відтворення відбитків пальців [5]. Сьогодні в межах Інтерполу функціонує Глобальна група експертів з кіберзлочинності, яка здійснює координацію розслідувань та операцій з метою попередження кіберзлочинності та її протидії.

Резолюцією 74/247 Генеральної Асамблеї ООН 29 грудня 2019 р. було засновано Спеціальний комітет відкритого складу з розробки всеосяжної міжнародної конвенції про протидію використанню інформаційних та комунікаційних технологій в злочинних цілях (Ad Hoc Committee to Elaborate a Comprehensive International Convention on Countering the Use of Information and Communications Technologies for Criminal Purposes). Після п'ятої сесії Спеціального комітету голова комітету підготував проект тексту конвенції на основі результатів двох читань проектів глав у ході четвертої та п'ятої сесій. Проект конвенції станом на 1 вересня 2023 р. складається з преамбули та дев'яти глав, що визначають: загальні положення, кримінальну кваліфікацію, юрисдикцію, процесуальні заходи та правозастосування, міжнародне співробітництво, запобіжні заходи, технічну допомогу та обмін інформацією, механізм реалізації, заключні положення [6]. Спеціальному комітету доручено розробити дану конвенцію до лютого 2024 р. Робота комітету завершиться після подання проекту конвенції до Генеральної Асамблеї ООН.

Таким чином, у результаті плідного міжнародного співробітництва держав шляхом об'єднання та створення міжнародних організацій здійснюються спільні заходи з метою попередження та протидії кіберзлочинності. Наступним кроком до вдосконалення міжнародної співпраці стане розробка загальних методів механізму реалізації процесуальних заходів, правозастосування та кримінальної кваліфікації у сфері кіберзлочинності.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCbook-e.pdf> (дата звернення 10.11.2023)
2. Резолюція 1992/1 Економічної Соціальної Ради Організації Об'єднаних Націй від 6 лютого 1992 р. URL: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/ECOSOC_Resolution-1992-1_E.pdf (дата звернення 10.11.2023)
3. Резолюція 46/152 Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй від 18 грудня 1991 р. URL: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/GA_Resolution-46-152_E.pdf (дата звернення 10.11.2023)
4. Резолюція 65/230 Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй від 21 грудня 2010 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/526/34/PDF/N1052634.pdf?OpenElement> (дата звернення 10.11.2023)
5. Резолюція Міжнародного конгресу кримінальної поліції від 7 вересня 1923 р. URL: <https://www.interpol.int/content/download/5667/file/1923-Resolutions.pdf> (дата звернення 10.11.2023)
6. Проект тексту конвенції про протидію використанню інформаційних та комунікаційних технологій в злочинних цілях представлений Спеціальним комітетом станом на 1 вересня 2023 р. URL:

Яловець Олена Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Головною проблемою в Україні перманентно залишається забезпечення прав та свобод людини. Особливої уваги ця тематика набуває в нинішніх умовах – в умовах війни. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод передбачає кожного право на життя яке охороняється законом, а також захист кожної людини від будь-якого насилля, нікого не може бути піддано катуванню або, взагалі, позбавлено життя.

Забезпечення прав людини повинно відбуватися за будь-яких обставин. У цьому контекст ізгадаємо поділ прав на відносні (які можуть бути обмежені за низки умов), а також абсолютні, які не можуть бути обмежені, навіть в умовах, коли «життю нації загрожує небезпека» [1].

Під час міжнародного співробітництва важливим пріоритетом повинен бути захист та гарантія прав людини під час збройних конфліктів. Міжнародне право негативно інтерпретує збройний конфлікт, осуджуючи таку поведінку, віддаючи перевагу мирному врегулюванню конфліктів; забороняє будь-які загарбницькі війни. Наслідками загарбницької війни є загибель та покалічені сотні тисяч людських життів, свідомий геноцид та знищення нації.

В означеному контексті варто вказати на низку положень міжнародного права. Відносно війни існують кілька основоположних принципів та норм, які визначають обмеження ведення війни та вказують на захисту прав людини. Так, згадаємо, що Статутом Організації Об'єднаних Націй встановлено заборону агресії, тобто використання сили проти незалежності, територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави [2]. Окрім цього існує окрема галузь міжнародного права – міжнародне гуманітарне право – що визначає низку правил, які обмежують ведення війни для захисту цивільного населення, осіб, які не беруть участь у бойових діях. Ці норми включають заборону піддавати катуванню, жорстокому поводженню з військовополоненими [3], а також передбачають захист медичного та гуманітарного персоналу. Деякі види зброї заборонені міжнародними угодами через їх великий потенційний вплив на цивільне населення та навколишнє середовище. Прикладами є хімічна та біологічна зброя.

Міжнародне право визнає право країн на самозахист у разі нападу на них. Створено Міжнародний кримінальний суд, який розглядає окремі випадки порушень міжнародного гуманітарного права та злочинів проти людяності. Загальною метою цих норм та принципів є зменшення страждань, захист цивільних осіб і мінімізація негативних наслідків війни для націй та людей.

На нашу думку, в умовах війни окремої уваги потребує питання реальних заходів держави щодо забезпечення прав людини. Так, відзначимо, що 10 травня 2023 року в Україні розпочато програму допомоги «є Відновлення», в межах якої громадяни можуть отримати до 200 тис. гривень компенсації на проведення ремонтних робіт. Наприкінці травня поточного року Кабінет міністрів заустив другий етап програми «є Відновлення». Для участі не обов'язково мати смартфони або доступу до «Дії»

У червні 2023 року урядом було виділено ще більше 5 мільярдів гривень для реалізації проектів з відновлення у десяти областях України.

Окрім цього, існує Програма державної підтримки, що отримала назву «Тимчасове житло», якою передбачено порядок надання в тимчасове користування житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 р. № 582 [4].

Також є програма «є Допомога» соціальної допомоги постраждалим від війни, яка передбачає отримання статусу для внутрішньо переміщених осіб, виплати для внутрішньо переміщених осіб, а також можна повідомити про пошкоджене майно.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими чітко прописує заборону вчинення насилля над життям та особистістю, наругою над людською гідністю, засудженням та застосуванням покаранням без попереднього судового рішення. Але реалії такі, що українських військовополонених піддають як жорстокому поводженню, так і катуванню.

Для травмованих та звільнених військовополонених існує та функціонує Міжнародний проект – програма активної реабілітації «Повернення до життя». Виконавцями програми є Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея осіб з інвалідністю України» (НАІУ), Національний комітет спорту осіб з інвалідністю України» (НКСІУ), підтримку програмі надають трастовий фонд НАТО з медичної реабілітації, Міністерство соціальної політики України, Міністерство молоді та спорту України, програма сприятиме комплексній реабілітації учасників (цільової групи). Зокрема включатиме компоненти: психологічна реабілітація; фізична реабілітація та адаптація, оволодіння навичками використання допоміжних і компенсаторних засобів, технічних засобів реабілітації; реабілітація засобами фізичної культури і спорту, набуття компенсаторних можливостей організму через тренування, використовуючи систему параолімпійської підготовки; надання

можливостей занять спортом через початкову параолімпійську підготовку з подальшим скеруванням до занять фізичною культурою та спортом за місцем проживання в регіональних центрах системи «Інваспорт»; побутова та дозвіллів терапія; соціальна реабілітація та орієнтація на подальшу професійно-трудова діяльність.

Завдяки різним програмам та допомагам у людей є можливість отримати підтримку під час війни.

Відтак, Українська держава намагається виконувати взяті на себе зобов'язання щодо забезпечення для постраждалих громадян гідних умов проживання.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Урядовий кур'єр. 2010. № 215.

2. Статут ООН. URL https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від ратифіковано із застереженнями Указом ПВР УРСР (114а-03) від 03 липня 1954 р. URL https://zakon.rada.gov.ua/go/995_153

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 р. № 582 URL <https://zakon.rada.gov.ua/go/582-2019-%D0%BF>

Яременко Олександра Сергіївна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської
діяльності Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Проблеми реалізації та забезпечення захисту прав та гідності людини набули широкого, глибокого значення в системі розвитку демократії в державі. Принципи демократії, такі як свобода та рівність, передбачають захист основних прав кожного громадянина, а також гарантію їхньої рівності перед законом [1]. Забезпечення прав і свобод є критичним аспектом розвитку демократії в країні, особливо підкреслено це під час повномасштабної війни з російською федерацією. Під час воєнного стану права та свободи людини стають основним фокусом індустріального суспільства, відіграючи ключову роль у державному, конституційному та нормативно-правовому регулюванні в Україні.

У XXI столітті існують проблеми забезпечення прав та гідності такі, як:

- Цифрові права: приватність та безпека в інтернеті (зростаюча цифрова трансформація призводить до нових викликів у забезпеченні приватності та безпеки особистих даних в онлайн середовищі);
- Глобальна нерівність: економічна та соціальна нерівність (нерівність в розподілі ресурсів та доступі до освіти, охорони здоров'я та інших послуг може порушувати права та гідність людей);
- Кліматична криза: вплив на права та гідність (зміни клімату можуть призводити до надзвичайних ситуацій, втрати життів, масового переміщення та впливати на інші права людини);
- Міграційні проблеми: права мігрантів та біженців (питання прав та гідності мігрантів і біженців, включаючи їхній захист та соціальну інтеграцію, залишаються актуальними);
- Дискримінація та соціальна справедливість: расова, гендерна та інші форми дискримінації (проблеми, пов'язані з нерівністю та дискримінацією, можуть порушувати права та гідність різних соціальних груп);
- Пандемія та глобальне здоров'я: права на здоров'я та доступ до медичних послуг (світова пандемія може ставити під загрозу права на здоров'я та обмежувати доступ до медичних послуг);
- Етичні питання в технологіях: використання штучного інтелекту та біомедичних технологій (розвиток нових технологій може виникати етичні питання, такі як конфіденційність, відповідальне використання даних, та експерименти на людях);
- Насильство та конфлікти (насильство та конфлікти в різних частинах світу можуть серйозно порушувати права та гідність людей).

В Україні відбувається активний пошук оптимальних шляхів реалізації демократичних принципів, правових реформ, а також підвищення ролі громадянського суспільства у вирішенні проблем прав та гідності. Проте, існують виклики, такі як корупція, недостатня ефективність правосуддя, соціальна нерівність, які ускладнюють впровадження та забезпечення цих принципів на практиці. Зокрема, важливими аспектами є покращення роботи правоохоронних органів, забезпечення незалежності судової системи, активізація антикорупційних заходів та посилення механізмів захисту прав громадян. Крім того, необхідна публічна свідомість та освіта, спрямована на поширення розуміння прав та обов'язків громадян в контексті демократії.

Права людини і свободи - найвище значення; але особливість, що виступає, є, що права людини все більше і більше схильні до історичної мінливості, плинності, складності в контексті соціально-політичних змін, довіра на соціально-економічних процесах в країні.[3]

Відповідно до статті 3 Конституції України, прийнятої в 1996 році, людина, її життя, здоров'я, гідність та недоторканість визнаються найвищою

соціальною цінністю. Ця стаття визначає фундаментальні принципи та цінності, на яких ґрунтується конституційний лад України, адже ця норма відзначається своєю важливістю, оскільки визначає основні пріоритети та обов'язки держави перед своїми громадянами. Захист прав людини на життя, здоров'я, гідність та недоторканість є однією з ключових відповідальностей влади перед громадянами України.[2]

Бібліографічні посилання:

1. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні / Н. В. Пильгун, М. В. Рошук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: : Право. 2014. Вип. 26. С. 40-43. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_10.

2. Паливода А. В. Основний Закон України Конституція України стаття 3. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Бальжик ІА Захист прав людини під час сучасної війни/ІА Бальжик//Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 19 травня 2023 р.)/за заг. ред. СВ Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. С. 5457.

Ярова Оксана Олександрівна,

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельного-економічного університету

Науковий керівник: Шевченко Олена Володимирівна,

доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державного торговельно-економічного університету, к.ю.н.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Захист прав людини, ця тема надзвичайно актуальна в даний час, коли внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україні триває кровопролитна війна та практично весь інституційний механізм нашої держави спрямований на забезпечення максимально можливого простору безпеки для людини та захисту її прав.

Сьогодні серед проблем, якими займається конституційно-правова наука, чільне місце належить проблемі забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина в державі. Рівень такого забезпечення насамперед визначається розвиненістю ефективних механізмів і розробленістю дієвих засобів і процедур, які використовуються з метою охорони та захисту прав і свобод людини, що дає можливість вести мову про гарантування безпеки кожного в державі.

Права людини – поняття, що використовують як для позначення конкретного переліку законодавчих положень або міжнародних стандартів, так і для визначення статусу конкретного індивіда в суспільстві. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень[1]. Аналізуючи останні дослідження і публікації, переконалася, що питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина традиційно вивчають як теоретики права, так і юристи-практики. Проблематиці забезпечення прав і свобод людини і громадянина у своїх працях свого часу приділяли увагу такі вчені, як: М. В. Ковалів[2], М. Д. Лазарева[3], Н. М. Опольська[6], Ю. С. Разметаєва[8] та інші.

4 квітня 2023 року Рада ООН з прав людини схвалила оновлену Резолюцію «Ситуація з правами людини в Україні внаслідок російської агресії», яка передбачає «розслідування всіх ймовірних порушень та зловживань прав людини, порушень міжнародного гуманітарного права та пов'язаних з ними злочинів в контексті російської агресії проти України, а також встановлення фактів, обставин та першопричин таких порушень та зловживань» [2, с.5] .

Важливими елементами резолюції є заклик до російської федерації припинити незаконні насильницькі переміщення та депортацію цивільних осіб та інших осіб, які перебувають під захистом, у межах України чи до російської федерації, зокрема дітей, у тому числі дітей з дитячих закладів, дітей без супроводу та дітей, розлучених із сім'єю, та вимога забезпечити безперешкодний, негайний, тривалий і безпечний доступ до них представникам і персоналу визначених міжнародних правозахисних та гуманітарних механізмів, надати достовірну та вичерпну інформацію про кількість і місцеперебування цих цивільних осіб, а також забезпечити гідне поводження з ними та їхнє безпечне повернення. Крім того, Рада ООН з прав людини закликала російську федерацію надати негайний доступ представникам міжнародних правозахисних та гуманітарних механізмів до всіх військовополонених, насильно утримуваних та депортованих осіб. Безумовно, всі ці злочини мають отримати відповідну правову оцінку, а винні військові злочинці повинні бути притягнуті до відповідальності. Інститут відповідальності за воєнні злочини є самостійним елементом правового механізму захисту прав і свобод людини. У сфері індивідуальної

кримінальної відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права основним міжнародним документом є Римський статут Міжнародного кримінального суду. Україна на сьогодні не є стороною цього міжнародного договору.

Згідно з ч. 6 ст. 124 Конституції України Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду [7].

У лютому 2022 року Україна офіційно направила позов проти росії до Міжнародного суду ООН. Безсумнівно, росія має нести відповідальність за збройну агресію проти України, адже своїми злочинними діями російська

федерація порушує не лише принципи та норми міжнародного права, а й усі загальнолюдські цінності та принципи людяності та гуманізму. В умовах війни застосовується захист прав людини, особливості якого надають підстави визначити цей захист як виключний, адже він застосовується у зв'язку з воєнним станом. Так, в умовах війни в Україні було прийнято ряд нормативно-правових актів, якими зміцнюються гарантії прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина, зокрема у сфері соціального захисту, надання соціальної, правової та ін. допомоги тощо.

Слід зазначити, що, враховуючи особливі обставини, які виникають у зв'язку з війною, доцільно виокремити особливості реалізації та захисту прав людини як під час збройного конфлікту, так і в післявоєнний період, коли можуть бути застосовані, зокрема, спеціальні заходи захисту порушених прав і свобод, амністії, механізми відновлювальної компенсації тощо. Сподіваємося на успішне вирішення важливих проблем та пошук шляхів у сфері забезпечення, охорони та захисту прав і свобод громадян в умовах війни в Україні, а також, надіємося, у найближчій перспективі, післявоєнний період.

Бібліографічні посилання:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 253 с.
3. Лазарева М. Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 51–53. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf (дата звернення: 31.03.2023).
4. Мельниченко Б.Б. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану. // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 106-109. URL: <http://lsej.org.ua/23pdf>.
5. Основи конституціоналізму: історія, теорія, практика : навч. посіб. / В. Б. Ковальчук, І. Д. Софінська, Я. С. Богів, Н. В. Ортинська, С. М. Білостоцький, О. І. Ромців, Р.С. Мартинюк : заг. ред. В. Б. Ковальчука. Львів : Каменяр. 2022. 389 с.
6. Опольська Н. М., Бабой А. М., Бабой В. С. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. Вінниця : Твори. 2021. 408 с.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4761>

8. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини : навч. посіб. Київ : ФОП Голембовська О. О. 2018. 364 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2003. 1440 с.

Гречка М. Г.

здобувач вищої освіти

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: Левенець Анжела Вікторівна,

доцент кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, к.ю.н., доц.

ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЙ ЯК НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ РІЗНОГО ВІДНОШЕННЯ У СУСПІЛЬСТВІ

Питання класифікації будь-якого правового явища є постійним об'єктом дослідження з боку науковців. Контекст видів саме дискримінації має також практичне значення, так як фактично визначає способи прояву нерівного відношення до осіб в суспільстві. Для того щоб ефективно боротися з дискримінацією, як з однозначно негативним явищем, треба розуміти у якому вигляді вона може зустрічатися. Саме для цього їй необхідно в загальних рисах дослідити основні види дискримінації у суспільстві. Варто зазначити, що в межах цієї наукової праці не будуть висвітлені види дискримінації залежно від критерію, за яким вона здійснюється, тому що цю класифікацію неможливо дослідити в тих об'ємах, які вимагаються від цієї роботи.

Першим критерієм для класифікації дискримінації ми б виділяли спосіб закріплення такої дискримінації. В залежності від цього критерію дискримінацію можна розділити на фактичну та правову. Щодо правової дискримінації, то її характерною рисою є офіційність, встановлення її конкретним компетентним органом влади. Як правило, така дискримінація може знаходити свій прояв у нормах Конституції держави, інших законах, підзаконних нормативно-правових актах, актах тлумачення норм права й т.д. З одного боку, цей вид дискримінації зустрічається доволі не часто, враховуючи той факт, що державні органи навпаки, покликані протидіяти проявам дискримінації в суспільстві. Але також неможливо стверджувати, що випадків правової дискримінації не існує. Варто пам'ятати, що рабство колись було цілком законним явищем, й одним з найяскравіших прикладів правової дискримінації.

Щодо фактичної дискримінації, яку ще можна назвати неофіційною, то це та дискримінація, як склалася в результаті практики іншого характеру (не юридичного). Така дискримінація має місце тоді, коли у суспільстві фактично існують групи людей, які мають домінуюче становище у порівнянні з іншими. Фактична дискримінація характеризується тим, що з

нею набагато складніше боротися, тому що у випадку з правовою дискримінацією, можливо здійснювати певні моніторинги законів й т.д., а щодо виявлення фактичної дискримінації-таких прийомів майже не існує.

Крім того, в доктрині також здійснюється поділ дискримінації на пасивну та активну [1, с. 221]. Пасивні види дискримінації, за загальним правилом, знаходять свій прояв у утриманні уповноважених суб'єктів від здійснення дій щодо балансування юридичних статусів, вирівнювання прав та обов'язків, вдосконалення заходів забезпечення, усунення порушень рівності прав.

Про таку дискримінацію може йти мова, наприклад коли роботодавець відмовляється здійснити відповідні дії щодо працевлаштування особи. А активною дискримінацією можна називати вольові, свідомі дії осіб (як правило, посадових та службових), направлені на обмеження прав та свобод інших осіб за певним критерієм. З нашої точки зору, ця класифікація дуже схожа на класичний поділ діяння на дію та бездіяльність. У першому випадку, обмеження прав характеризується безпосередніми діями особи, а в другому випадку, вона утримується від здійснення тих дій, які вона має здійснити.

Раціональна та ірраціональна дискримінація також є доволі яскравими прикладами різноманітності дискримінації [2, с. 124]. Цей поділ здійснюється в залежності від мотивів здійснення дискримінації. Раціональними називаються традиційні види дискримінації, які в залежності від історичного періоду мають різний вигляд, але як правило, мають спільний характер та направлені на досягнення певної мети. До такого виду дискримінації можна віднести, наприклад, сегрегацію. Під ірраціональними видами дискримінації можна розуміти тимчасові заходи, які мають короткостроковий характер та здійснюється на певній території в певний період часу.

На нашу думку, ця класифікація є досить неоднозначною. Справа в тому, що ми не можемо назвати будь-який вид дискримінації «раціональним». Сама думка того, що певні особи повинні обмежуватися у своїх правах у порівнянні з іншими тільки тому, що вони мають наприклад інший колір шкіри – це зовсім не раціонально. Те що така нерівність визнавалася сприятливою на певному історичному етапі – не робить її раціональною. Можливо вона здавалася раціональною тоді, але після багаторічних переосмислень історії людства та взагалі підходів до розуміння рівності, стало цілком зрозуміло, що це було помилкою, а не раціональністю, й виправдовувати таке не можна.

Можна виділяти ще багато критеріїв розмежування дискримінації. Наприклад, можна її поділити за територіальним критерієм, тоді мова буде йти про локальну та загальнонаціональну дискримінацію [2, с. 103]. Цілком зрозуміло, що загальнонаціональна дискримінація є більш небезпечною враховуючи два основні аспекти: по-перше, вона є масовою, й відповідно зачіпає інтереси великої кількості людей, по-друге, якщо вона існує на

загальнонаціональному рівні, то скоріш за все, вона повинна бути підкріплена певними нормативними нормами. Але все одно, локальну дискримінацію також не можна залишати поза увагою, тому що те, що на загальнонаціональному рівні здається дрібницею, може означати весь світ для окремої людини. Окремий локальний випадок дискримінації може поломати життя конкретній людині, тому з її проявами також необхідно боротися.

Також можна поділити дискримінацію в залежності від очевидності її прояву на латентну та пряму. Відповідно латентна дискримінація є найбільш небезпечною, тому що її сутність знаходить свій прояв в тому, що її складно зафіксувати, вона не є очевидною. Така дискримінація має місце бути, коли наприклад роботодавець вигадує певну причину неприйняття на роботу особи, й ця причина є цілком законною, але насправді від не хоче наймати на роботу жінку і т.д. Така дискримінація є дуже небезпечною, й на жаль, найбільш розповсюдженою. Щодо прямої дискримінації, то це обмеження прав певної категорії людей, яке навіть не намагається виглядати чимось іншим. Як приклад можна навести сегрегацію щодо чорношкірих в Америці, де в певний історичний період могли навіть на листівках прямо вказувати що чорношкірі прав не мають, й розклеювати ці листівки по всьому місту.

Таким чином можна прийти до висновку, що існує велика кількість видів дискримінації у суспільстві, кожен з яких має свої особливості та сутність формування. Для ефективної боротьби з проявами дискримінації необхідно розуміти ці види й формувати ефективні механізми протидії таким проявам.

Бібліографічні посилання:

1. Дашковська О. Класифікація дискримінації: деякі загальнотеоретичні аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3 (42). С. 219-226.
2. Равлінко З.П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 201 с.

Ковальчук К.О.,
здобувачка вищої освіти
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: **Токарчук Людмила Михайлівна,**
професор кафедри цивільно-правових дисциплін, декан економіко-
правового факультету Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова, д.ю.н., доц.

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Захист прав дітей завжди буде пріоритетним напрямком дослідження та вдосконалення, як для законодавця, так і для держави загалом. Сам захист прав дитини являє собою систему заходів і засобів, які сприяють реалізації захисту прав дітей, у тому числі й інституції, що цьому сприяють. Для того щоб ефективно використовувати згадані інституції, при захисті прав дітей, необхідно розуміти перш за все їх компетенції. Саме для цього й необхідно у загальних рисах дослідити основні напрями їх діяльності. Міжнародні інституції, проводять різні заходи, які сприяють захисту прав дітей, а тому варто вивчити ефективність даних інституцій, чи їх діяльність насправді має практичне спрямування. Проблема міжнародних інституцій у захисті прав дітей полягає в тому, що, не дивлячись на проведення різних заходів, дійсний захист прав дітей на міжнародному рівні залишається недостатнім. Часто повноваження деяких інституцій обмежуються лише нормотворчою та агітаційною діяльністю, залишаючи поза увагою механізм надання реального, практичного захисту.

Міжнародні механізми захисту прав дитини – це спеціалізовані міжнародні інструменти, організації та установи, які безпосередньо займаються захистом прав людини. Найважливішими актами, які регулюють права дитини є Женевська декларація прав дитини 1924 р., Декларація прав дитини 1959 р. та Конвенція ООН «Про права дитини» 1989 р.

Женевська декларація 1924 р. є першим міжнародним актом, що передбачає захист прав дітей, наголошує, що захист прав дітей є обов'язком всього людства, а не лише сімей або окремих держав [1]. Окремо наголошує на певний недолік цієї Декларації О. Г. Юшкевич, яка зазначає, що «...дитина в Декларації 1924 року ще не розглядалася як власник власних прав, а скоріше як об'єкт захисту, що залишався залежним від дорослих у користуванні своїми правами» [2, с. 72]. Декларація прав дитини 1959 р. містить десять основних принципів, які стосуються прав дітей, даний документ це спроба привернення уваги суспільства до прав дітей. Порівняно із Женевською декларацією 1924 р. Декларація 1959р. є більш досконалим і більш широким за обсягом документом. Головна ідея Декларації 1959 р.: «добро – дітям», оскільки дитина, внаслідок її фізичної і розумової

незрілості, потребує особливої опіки та уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження [3]. Конвенція ООН «Про права дитини» 1989 р. це список зобов'язань, що держави готові визнати у відношенні дитини. Конвенція ООН враховує різні вірування, цінності і традиції, а також широку гаму соціально-економічних і політичних реалій. Даний документ визнає значно більше прав та є більш широким, у порівнянні з будь-якими іншими документами [4].

Важливу роль у міжнародно-правовому захисті прав дітей відіграють інституції, які допомагають забезпечити захист прав дітей. Найбільш значущими серед них є Комітет по правам дитини та ЮНІСЕФ. Даний Комітет був створений 27 лютого 1991 року на підставі Конвенції про права дитини 1989 р. і складається з 18 експертів, основним інструментом роботи якого є розгляд доповідей Держав-учасниць щодо заходів, вжитих для забезпечення прав, визнаних у Конвенції. Мета Комітету - сприяння захисту прав дитини у вирішенні проблем, пов'язаних з соціально-психологічними, духовними, медичними та правовими аспектами її життя. Комітет по правах дитини може також робити рекомендації Генеральній Асамблеї ООН щодо проведення досліджень з питань прав дитини. Він також встановлює власні правила процедури для своєї діяльності. Загальні коментарі, також відомі як застереження загального порядку, розробляються Комітетом по правах дитини з метою роз'яснення норм Конвенції про права дитини або обговорення конкретних тем, пов'язаних з правами дітей. Вони надають інтерпретацію та аналіз конкретних статей Конвенції або розглядають теми, що стосуються прав дітей. Всі дії та акти, які приймає Комітет по правах дитини, включаючи загальні коментарі, рішення, заяви, міркування та рекомендації, хоч і не є юридично обов'язковими, повинні бути враховані і виконані Державами-учасницями Конвенції про права дитини.

Дитячий фонд ООН, або ЮНІСЕФ, був створений у 1946 році з метою надання допомоги дітям і підліткам, які стали жертвами Другої світової війни. Згодом цей фонд перетворився на Дитячий фонд ООН і розширив свій мандат. Однією з основних функцій організації є проведення широкої просвіти населення, щодо важливості захисту прав і інтересів дітей. ЮНІСЕФ активно зосереджує ресурси та координує зусилля для поліпшення життя дітей, зокрема тих, хто опинився у вразливих ситуаціях. ЮНІСЕФ активно зосереджує ресурси та координує зусилля для поліпшення життя дітей, зокрема тих, хто опинився у вразливих ситуаціях. Ініціативи та проекти організації підтримуються різними суб'єктами, включаючи державні органи, наукові та громадські організації, заклади охорони здоров'я та освіти, волонтерів і підприємців, які разом працюють на користь майбутнього дітей і готові надавати допомогу у вирішенні їхніх проблем. Широка підтримка і співпраця з цими суб'єктами є надзвичайно важливими для успішного виконання місії ЮНІСЕФ. Незважаючи на досягнення, які окремі країни роблять для поліпшення становища дітей, роль ЮНІСЕФ залишається незмінною: організація діє завжди в інтересах

дітей, без дискримінації та з урахуванням їхніх потреб. ЮНІСЕФ продовжує бути ключовим механізмом міжнародної допомоги дітям, які опинилися в складних ситуаціях.

Також потрібно відзначити, що захист прав дітей здійснюється і допоміжними спеціалізованими інституціями, такими як: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Організація Об'єднаних Націй з питань науки, освіти і культури (ЮНЕСКО) та Міжнародна організація праці. Дані інституції сприяють розвитку та покращенню становищу дітей.

ВООЗ активно співпрацює з різними країнами та партнерами для забезпечення захисту прав дітей у сфері охорони здоров'я. Організація зосереджує увагу на питаннях вакцинації, профілактиці дитячих інфекцій та загальної охорони здоров'я для забезпечення найкращого стану здоров'я дітей у всьому світі.

ЮНЕСКО зосереджується на захисті прав дітей в галузі освіти та культури. Організація працює над розвитком освіти, яка сприяє повному розвитку особистості дитини та захисту її прав на навчання та на культурну спадщину. ЮНЕСКО також займається питаннями свободи слова та доступу до інформації для забезпечення правового статусу дітей у сфері освіти та культури.

Міжнародна організація праці (МОП) грає важливу роль у захисті прав дітей, зокрема через встановлення міжнародних стандартів щодо праці та заборони дитячої праці. Її ініціативи спрямовані на забезпечення безпечних та здорових умов праці для молодших працівників та на заохочення освіти для всіх дітей, щоб вони могли розвиватися повноцінно та без обмежень.

У міжнародній системі захисту прав дітей провідне місце займає Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), який є важливим механізмом для забезпечення справедливого судочинства та захисту основних прав дітей. ЄСПЛ дійсно відповідає високим стандартам ефективності. Конвенція не містить прямого обмеження за віком щодо можливості дитини особисто звертатися до ЄСПЛ для захисту своїх прав. Дитина може виступати як ініціатор звернення, але на практиці це право частіше реалізується через представника (дорослу особу або громадську організацію). Л. М. Токарчук, зазначає що, «...ЄСПЛ ухвалено багато рішень, що стосуються прав та інтересів дітей, які можуть мати ключове значення для вирішення спорів щодо повернення дитини у сім'ю, усиновлення, встановлення опіки та піклування тощо. Ці справи стосуються порушення переважно ст. 8 ЄКПЛ – право на повагу до приватного і сімейного життя» [5, с. 381–382].

Міжнародний інституційний захист прав дітей визначає сучасну систему організацій, які сприяють забезпеченню захисту прав дітей. Розглянувши роль міжнародних організацій, у здійсненні цього захисту, можна визначити кілька ключових аспектів. Міжнародні інституції, такі як ООН та її агентства, ЮНІСЕФ, Міжнародна організація праці та інші, відіграють значущу роль у розробці та впровадженні стандартів та

конвенцій, спрямованих на захист прав дітей. Найважливішою із них є Конвенція про права дитини, яка визначає основні принципи та стандарти для захисту дітей в усьому світі. На підставі даної конвенції був створений Комітет по правам дитини, ефективність якого, на нашу думку, потрібно ставити під сумнів, а саме ефективність основного інструменту – розгляд доповідей. Практика деяких країн свідчить, що вони часто ігнорують свої зобов'язання та представляють Комітету неправильну інформацію про виконання прав дитини на особливий захист. А тому на нашу думку, Комітету потрібно переглянути методи перевірки доповідей, щоб вони носили не формальний характер, а відображали дійсне становище проблеми захисту прав дітей. Ключовою організацією ООН у сфері практичного захисту прав та законних інтересів дітей виступає ЮНІСЕФ, незважаючи на те, що має консультативний статус. Аналіз підтверджує, що компетенція та пріоритети Фонду поширювалися на кожному етапі його функціонування. Сфера захисту прав дітей, що охоплюється діяльністю ЮНІСЕФ, включає всі можливі ризиковані області, з особливим акцентом на ідентифікацію соціальних груп, які потребують спеціального захисту. На теперішній час Фонд обмежений рядом проблем, включаючи обмеженість правового статусу, що ускладнює прийняття юридично обов'язкових рішень для держав-членів. Проблеми, виявлені у роботі Фонду, вимагають розробки ефективних стратегій та методів їх вирішення, що відкриє нові перспективи для подальшого функціонування UNICEF в сфері захисту прав дитини.

Необхідно наголосити на важливості спрямованості внутрішньої політики та законодавства, що відповідають міжнародним стандартам. У загальному контексті можна визнати, що міжнародний інституційний захист прав дітей відіграє ключову роль у створенні безпечного та стимулюючого середовища для їхнього розвитку. Однак успіх цього захисту визначатиметься не лише прийняттям стандартів, але й їхнім реальним впровадженням та виконанням на практиці всіма зацікавленими сторонами.

Бібліографічні посилання:

1. Geneva Declaration of the Rights of the Child, 1924. URL: <https://www.humanium.org/en/geneva-declaration/>.
2. Юшкевич О. Г. Женевська Декларація прав дитини 1924 року. Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики: матеріали Міжнар. конф. (в авторській редакції) (м. Маріуполь, 24 вересня 2021 року). Маріуполь, ДонДУВС. 2021. С. 71–73.
3. Декларація прав дитини: Декларація ООН від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.
4. Конвенція про прав дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
5. Токарчук Л. М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як реалізація принципу державної охорони сім'ї : дис. д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 511 с.

Строїч Юлія Іванівна,
здобувач вищої освіти факультету Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: Гнатюк Тетяна,
асистент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
к.ю.н., асистент

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ РФ ЯК ПРЯМА ЗАГРОЗА ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Після початку повномасштабного російського вторгнення 44% площ усіх заповідників та національних парків України знаходяться на тимчасово окупованих територіях або у зоні бойових дій [1, с.89], а решта зазнають бомбардувань і стають гібридним полем бою, що унеможлиблює повноцінне виконання цілей сталого розвитку (або ж ЦСР), адаптованих для України, що ґрунтуються на аналогічних принципах, задекларованих ООН. Разом із тим Україна залишається послідовною у своєму намірі їх реалізувати, зокрема і в галузі екології.

Так, у листопаді 2022 р. після зустрічі з державними інституціями та партнерами з розвитку щодо прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР), Секретаріат Кабміну оголосив про намір провести та подати Добровільний національний огляд у 2023 р. [2]. Утім, з огляду на низку злочинних дій з боку рф протягом лише першого півріччя 2023 р., можна припустити, що підготовка огляду займе більше часу, у тому числі щодо таких цілей як збереження морських ресурсів та захист та відновлення екосистем суші, адже окрім безпосередніх збитків, завданих на полі бою, росія також знищує цивільну інфраструктуру та порушує міжнародні домовленості щодо захисту біосфери на окупованих територіях, при чому адекватно оцінити обсяги шкоди наразі неможливо через присутність російських окупаційних військ, що перешкоджають роботі міжнародних та національних інституцій.

Відповідно до I Протоколу до Женевських конвенцій 1949 р., який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, прийнятого у 1977 р., від держав, які ведуть війну, вимагається захищати природне середовище від “масштабних, довготривалих і серйозних уражень”, та забороняються методи чи засоби ведення війни, “які мають на меті або можуть призвести до” заподіяння такої шкоди. [3]. У той же час рф свідомо здійснила теракт на Каховській ГЕС, що призвело до екологічної катастрофи у регіоні та завдало збитків на мільярди гривень. У 2017 р. одним із завдань для досягнення цілей сталого розвитку Україна визначила забезпечення збереження, відновлення та сталого використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем (ЦСР-14 та ЦСР15). І тут слід

значити, що дельта Дніпра та прилеглі райони є критично важливими для втілення таких планів, оскільки зосереджують низку заповідних територій – і водночас використовуються рф для ведення бойових дій. Так, за даними міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, під окупацією наразі знаходяться 9 національних парків та 10 заповідників, серед яких Чорноморський біосферний та «Асканія-Нова» [4]. За таких умов Україна не здатна забезпечити створення на суходолі та морській акваторії ефективно керованої системи природоохоронних територій, як це планувалося у 2017 р.

Погіршує ситуацію розуміння українськими та іноземними екологами й урядовцями проблеми повоєнного відновлення України. Близько 30% територій заміновано, а відтак складно говорити про раціональне природокористування чи бодай захист території від техногенного забруднення. За різними оцінками розмінування триватиме від 5 до 757 років [5]. З іншого боку, логістичні труднощі, які виникли через війну, суттєво ускладнили фінансову складову агросектору, але одночасно позитивно вплинули на його екологічну складову. Брак добрив, засобів захисту рослин, пального спонукали фермерів переходити на більш бережні способи землеробства. [6] У довгостроковій перспективі можна сподіватися, що методики інтенсивного, а не екстенсивного сільського господарства допоможуть виділити більше земельних ресурсів для заповідних територій, але говорити про це можна буде лише після повної деокупації.

Окремою проблемою, що б'є екологічній безпеці України, є ядерний шантаж з боку росії. Міжнародний суд ООН у консультативному висновку щодо законності загрози або використання ядерної зброї постановив, що екологічні зобов'язання – зокрема зобов'язання держав гарантувати, що діяльність в межах їхньої юрисдикції чи контролю не завдає негативного впливу на довкілля інших держав, – застосовуються в контексті збройного конфлікту, принаймні, якщо вони не суперечать військовому праву [7]. У той же час рф маніпулює темою безпеки ядерних об'єктів на території ЗАЕС, що контролюється російськими військами, та вдається до заходів, що становлять пряму загрозу екологічній безпеці не лише України, а й всього європейського регіону. Україна зі свого боку неодноразово висловлювала протест щодо таких дій рф та закликала МАГАТЕ втрутитися для регулювання ситуації, зокрема щодо виведення військ рф з території станції, але досягти бажаного результату не вдалося. Утім, МАГАТЕ змогло домовитися про буріння десяти свердловин для подачі води до охолоджувача, робота якого була порушена після підриву росіянами Каховської дамби у червні 2023 р., що трохи знизило напругу міжнародної спільноти, але не вирішило головної проблеми. До того ж ЗАЕС генерувала в об'єднану енергетичну систему більше 40% всієї електроенергії, що виробляється атомними електростанціями України, а її відключення від національної енергосистеми змусило нарощувати потужності ТЕС та ТЕЦ, що в основному працюють на вугіллі та додатково забруднюють

атмосферне повітря, нівелюючи досягнення, закладені ЗУ «Про захист атмосферного повітря», що діє паралельно Указу Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [8]. Ураховуючи плани України обмежити викиди парникових газів безпосередньо (шляхом підвищення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії), так і опосередковано (шляхом активізації механізмів поглинання ПГ), поєднуючи ЦСР-7, ЦСР-13 та ЦСР-15, атомна промисловість мала відігравати не останню роль при їх втіленні. [9, с.99].

Слід також зазначити, що грубим порушенням ЦСР-14 є діяльність росії в акваторії Чорного та Азовського морів, оскільки зафіксовані випадки загибелі червонокнижних представників морської фауни від дії ехолокаційних пристроїв (сонарів, радарів і т.д.), використання котрих не було припинено після перших фактів гибелі тварин. За таких обставин неможливо говорити про захист морських та прибережних екосистем для запобігання значному негативному впливу і їхнє відновлення для забезпечення гарного екологічного стану та продуктивності океанів. За фактом масової загибелі дельфінів було відкрито кримінальне провадження за статтю 441 КК України. Станом на жовтень 2023 р. в Україні розслідується 265 проваджень щодо воєнних злочинів проти навколишнього середовища та 14 щодо екоциду, однак говорити про припинення протиправних дій з боку рф можна буде лише після встановлення ефективного контролю над усією міжнародно визнаною територією України. [10].

24-й принцип Декларації Ріо про навколишнє середовище та розвиток проголошує, що війна за своєю суттю є руйнівною для сталого розвитку, тому держави поважають міжнародне право, що забезпечує захист довкілля під час збройного конфлікту, і, якщо необхідно, а також співпрацюють заради його подальшого розвитку. Однак росія демонстративно порушує свої міжнародно-правові зобов'язання, що негативно впливає на виконання цілей сталого розвитку по всьому світу, зокрема в Україні, та попри це Україна продовжує наскільки це можливо дотримуватися ЦСР.

Бібліографічні посилання:

1. Пархоменко В.В., Василюк О.В. Заповітні території і російсько-українська війна // Сучасні фітосозологічні дослідження в Україні. Вип.6. Збірник наукових праць з нагоди вшанування пам'яті видатного фітосозолога, д.б.н., проф. Т.Л. Андрієнко-Малюк (1938-2016 рр.) – Київ.- 2022 – с.89. URL: <https://cutt.ly/KwWM3q1b> (дата звернення: 24.10.2023)

2. Незважаючи на війну, що триває, Україна планує у 2023 році провести Добровільний національний огляд прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку. *ПРООН в Україні*, 2022 р. URL: <https://cutt.ly/ywWM8oP4> (дата звернення: 24.10.2023)

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 24.10.2023)

4. Матеріали офіційного веб-сайту міністерства екології України // URL: <https://cutt.ly/2wW1idId> (дата звернення: 24.10.2023)
5. Лебедева О. За нинішніх темпів розмінування України займе 757 років. *DW*, 2023. URL: <https://cutt.ly/BwW1qNnI> (дата звернення: 24.10.2023)
6. Берещенко Ю. Дотримання принципів сталого розвитку під час війни – це взагалі єдиний спосіб зберегти найцінніші активи – людей. *Економічна правда*, 2023 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/future-agro/2023/05/5/699572/> (дата звернення: 24.10.2023)
7. Матеріали офіційного веб-сайту Міжнародного Суду ООН // URL: <http://www.icj-cij.org/> (дата звернення: 24.10.2023)
8. Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року. URL: <https://cutt.ly/6wW1olse> (дата звернення: 24.10.2023)
9. Національна доповідь "Цілі сталого розвитку: Україна", с. 99. Міністерство економіки України, 2017 р. URL: <https://cutt.ly/WwW1tGmx> (дата звернення: 24.10.2023)
10. Вікторія Літвінова на United for Justice. United for Nature: росія та окремі злочинці повинні понести відповідальність за екологічну шкоду, заподіяну під час збройного конфлікту. Офіс Генерального Прокурора України, 2023 р. URL: <https://cutt.ly/FwW1i1Ei> (дата звернення: 24.10.2023)

Радзівілл Олександр Анатолійович,

доцент кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін Київського університету права НАН України,
кандидат юридичних наук, доцент

Толкачова Ірина Анатоліївна,

доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного транспортного університету,
кандидат юридичних наук

**ВПЛИВ ДОСЯГНЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ
НАУК НА ГУМАНІЗАЦІЮ ПРАВА ЄС**

Право Європейського Союзу, як складова Західної правової традиції [1], включає найважливіші її характеристики, зокрема, тісний зв'язок її розвитку з розвитком науки. Новий час Європи став періодом повної емансипації обох цих соціальних інститутів від більш давніх форм духовно-інтелектуальної творчості та соціальної організації. При цілком очевидній апеляції до розуму, їх рух до зрілості обумовила ще й жорстка підконтрольність реальності, яка, власне, й відділила ці два інститути від філософії, релігії та репресивно-владної організації суспільного життя. Ефективність та вплив на історичну динаміку науки і права зростали завдяки постійній верифікації змодельованих свідомістю ідеацій, будь-то концептуальні та математичні наукові моделі чи юридичні рішення й правила, – на предмет їх відповідності фактичним обставинам. Взаємозалежний і взаємообумовлений рух до зрілості системи знань і

принципів суспільного устрою сформував практику періодичного перегляду і взаємоузгодження емпірично здобутих фактів з ідеалізованими моделями реальності різного рівня генералізації. Низка соціальних і світоглядних революцій, які пережив «колективний Захід» в інтервалі з XI до XXI століття, попри весь їх драматизм, надавали постійного прискорення його розвитку. Кожна з них відкривала нові перспективи, та згодом виявляла й нові недоліки, що не давало можливості надовго завмирати як соціальній, так і духовно-інтелектуальній активності [1, с. 35].

Можливо, останньою з наукових революцій стала революція в системі знань про людину й суспільство, найвища інтенсивність якої припадає на кінець XIX і все XX століття, хоча основи її закладено ще «коперніковою революцією» І. Канта, який, дослідивши властивості людської свідомості, забезпечив подальший розвиток багатьох напрямків емпіричних досліджень, зокрема психології, антропології, лінгвістики тощо, внаслідок досягнень яких, в центрі уваги соціальних моделей і прогнозів постала людська особистість з її мотивами, волею та психофізичними властивостями [2]. Наслідком наукових досягнень стали бурхливі світоглядні зміни під гаслом «постмодернізму», які, завдяки можливостям «глобального інформаційного громадянського суспільства», з кінця XX – початку XXI століть динамічно поширюються на все «прогресивне Людство». Суть цих змін полягає, передовсім, в усвідомленні негативних наслідків «одномірного» світогляду людини індустріального суспільства, а більш узагальнено – в ревізії системи мислення, панівної впродовж всього Нового часу (Модерну) [3]. Відмова від одномірності сприяла усвідомленню цінності різноманіття в усіх його можливих сенсах і аспектах. Зокрема, наука обґрунтувала важливість, а міжнародне право забезпечило юридичним захистом – біорізноманіття та культурне різноманіття, внаслідок чого в геополітичних концепціях і міжнародних актах почали домінувати принципи поліцивілізаційності та мультикультурності, усуваючи негативні наслідки «одномірної» вестернізації минулих століть нового часу. Історичні науки, скасувавши пріоритет одного виміру – поступу, враховують різнорівневність (макро-, мезо-, мікро) історичних явищ, а також наявність в історичній та культурній динаміці – різномасштабних флуктуацій і констант.

На основі плюралізму, як засобу вільного обміну різними точками зору, поступово формується новий стиль інтерсуб'єктивних та публічних комунікацій. В юриспруденції позитивістський підхід, який закріплює за державою монопольне право бути джерелом права, істотно потіснили соціологічні концепції (зокрема, психологічна, аутопоетична, комунікативна), в яких фігурує цілий комплекс – як джерел права, так і суб'єктів правотворчості, а в якості базової рушійної сили процесів формування правопорядку – визнано узгоджені інтереси та мотиви індивідів, закріплені в колективних правилах суспільного договору. Сама держава розглядається як один з інструментів громадянського суспільства,

в якому діяльність публічних служб підпорядкована принципам «людського виміру» і «дружнього публічного простору». В соціальних програмах наказний характер постановки цілей витісняється практикою постійного взаємоузгодження точок зору учасниками процесу на основі пріоритету процесуальних правил: замість необґрунтованих витрат ресурсів суспільства на органи, що виконують суто керівну функцію, формується «мережевий» стиль ділових комунікацій з забезпеченням належними умовами самих виконавців при оперативній взаємодії їх дій. Зрештою, у міжособистісних відносинах посилюється протидія насильству, харасменту, об'єктивації та іншим формам дегуманізації, що втілюють інерцію «суб'єкт-об'єктного» стилю міжособистісних відносин.

Ці світоглядні зрушення особливо виразно й послідовно втілені у праві Європейського Союзу, сам процес формування якого охопив безліч різноінерційних процесів інтеграції. У динаміці євроінтеграційних процесів присутні різні ступені співробітництва в різних його сферах – як між самими членами ЄС, так і між ЄС та третіми державами. Зокрема, між державами-членами Союзу передбачена можливість посиленої співпраці (ст. 20 ДЄС), а в зовнішній політиці діє політика добросусідства з третіми країнами (ст. 8 ДЄС), в рамках якої Союз може укладати з ними окремі угоди, що передбачають взаємні права та зобов'язання та можливості спільних дій (ст. 217 ДФЄС) [4].

Різноманіття режимів регіонального співробітництва між державами-членами, кількість яких з часом зростає, утворюючи різні сектори і ступені інтегрованості, доповнюється різноманіттям інституційних форм їх співробітництва – від форуму для проведення консультацій – до утворення «наднаціональних» органів з власними регуляторними повноваженнями, делегованими їм державами-членами. Особливістю права ЄС є те, що втілена в Договорах воля його держав-членів, делегує установам Союзу повноваження приймати рішення, що мають обов'язкову силу для самих держав-членів. При цьому сама договірна основа, розвивається досить динамічно, що також є важливою процесуальною складовою права ЄС. Внаслідок цього право ЄС являє собою величезний масив різних за дією – в часі, просторі та по колу суб'єктів – взаємопов'язаних та взаємоузгоджених правових норм.

В поточній правотворчості установ Союзу «плюралістична» основа права ЄС втілена як в принципах розмежування компетенцій Союзу і держав членів (ст. 5 ДЄС), так і в різноманітних проявах принципу стримування і протигаг в діяльності установ Союзу (ст. 13 ДЄС) [4].

В широкому сенсі європейське право охоплює тісно взаємопов'язані — право Ради Європи, право Європейського Союзу та акти ОБСЄ, які: крім критеріїв *acquis*, поняття «європейські цінності» покладені в основу структури Хартії прав і свобод ЄС, а такі пов'язані з ними поняття, як «людський вимір» та «дружнє публічне середовище» – стали стандартами в діяльності публічних служб європейських країн [5].

За очевидним вибором України: «вперед в Євросоюз чи назад в кремлівський гулаг», проглядається значно триваліше протистояння – з одного боку, Європа, яка пройшла непростий шлях відмови від станово-кастових привілеїв і розбудови громадянського суспільства з усе глибшим усвідомленням таких його цінностей як гідність, рівні можливості, соціальна справедливість, верховенство права, звітність влади перед платниками податків тощо, з іншого боку – кремль та інші «дружні» йому режими, які намагаються відродити або й утримати прірву між панівними верхівками і підданими, а політичну й ідеологічну агресію зробили головними засобами утримання при владі.

Бібліографічні посилання:

1. Berman H. J. The Western Legal Tradition in a Millennial Perspective: Past and Future. *Louisiana Law Review*. 60 (3). 2000. URL: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5823&context=lalrev>
2. Kant I. Critique of Pure Reason. *Cambridge University Press*, Reprint 2000. URL: <https://philocyclevl.files.wordpress.com/2016/10/kant-critique-of-pure-reason-cambridge.pdf>
3. Van Erp JHM European Private Law: Postmodern dilemmas and Choices, Towards a Method of Adequate Comparative Legal Analysis. *Electronic Journal of Comparative Law*. Vol. 3.1. 1999. URL: <https://www.ejcl.org/>
4. The Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Lisbon, 13 December 2007. <https://bit.ly/2SfzTFI>
5. Barac A. Human Dignity, the Constitutional Value and the Constitutional Right. *Cambridge University Press*. 2015. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/human-dignity/40BEE1850869AD2D3CE855EB99472048>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ НА
УНІВЕРСАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ
РІВНЯХ»**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції

08 грудня 2023 р.

Матеріали подані в авторській редакції

Підписано до друку _____._____.2023. Формат 60□84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 35,56. Облік.-вид. арк. 9,06. Тираж 100
прим. Замовлення № ____.
Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4